T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE HİTAPLAR

Doktora Tezi

Hanife ALKAN ATAMAN

Danışman:
Prof. Dr. Serkan ŞEN

Samsun, 2018

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE HİTAPLAR

Doktora Tezi

Hanife ALKAN ATAMAN

Danışman:
Prof. Dr. Serkan ŞEN

Samsun, 2018

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Doktora Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

… /… / 20…

Hanife ALKAN ATAMAN

TEZ KABUL VE ONAYI

Hanife Alkan Ataman tarafından hazırlanan Türkiye Türkçesinde Hitaplar başlıklı bu çalışma, (Savunma Sınavı Tarihi) tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi/Doktora Tezi/Sanatta Yeterlik Çalışması olarak kabul edilmiştir.

	İmza
Başkan : Prof. Dr. Ercan ALKAYA	……..
Üye : Prof. Dr. Serkan ŞEN	……..
Üye : Prof. Dr. Özen YAYLAGÜL ÜSTÜNEL	……..
Üye : Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU	……..
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mediha MANGIR	……..

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

_____/_____/

Prof. Dr. Bozkurt KOÇ

Enstitü Müdürü

ÖZET

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE HİTAPLAR

Hanife ALKAN ATAMAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora, Ağustos/2018

Danışman: Prof. Dr. Serkan ŞEN

Toplumların dünya görüşlerini, değer yargılarını ve inançlarını içinde barındıran kültür, gelenek tarafından şekillendirilen ve toplum üyeleri tarafından paylaşılan bir düzendir. Kültürün yansıtılmasını ve nesilden nesile aktarılmasını sağlayan en önemli vasıta ise dildir. Dilin söz varlığı içinde bulunan her bir sözcük, ait olduğu toplumun dünya görüşünün birer etiketidir. Dil konuşurları, dünyayı kendi dillerindeki sözcüklerin anlam boyutuyla kavrar.

Söz varlığının birer parçası olan hitaplar, dilin ifade gücünü yansıtmaları ve toplumun çeşitli özelliklerine ışık tutmaları yönüyle en önemli dil ögelerinden biridir. Cümlede tonlamalarla veya çeşitli dilbilgisel işaretleyicilerle ayırt edilen hitaplar, konuşan tarafından muhatabın dikkatini çekmek, onun konuşmaya ilgisini sürdürmek maksadıyla kullanılan, içinde aynı zamanda muhataba yönelik ön yargı barındıran, genellikle cümle başı vurgulu sözcük türleridir. Hitapların seçiminde konuşanların yaşları, cinsiyetleri, toplumsal statüleri, eğitim seviyeleri ve aralarındaki samimiyetin derecesi önemli bir rol oynamaktadır. Genellikle nezaket kaygısı güdülerek doğru yerde ve doğru biçimde kullanılan hitaplar vasıtasıyla iletişimin bütün süreçlerinin aksamadan ilerleyeceği söylenebilir.

Bu çalışmada, seslenenlerin aynı durumda ve aynı kişiye yönelik, o durumu paylaşan bütün dil kullanıcıları için geçerli olan genel hitap biçimleri incelenmiştir. Bu doğrultuda günümüzdeki konuşma dilinden ve Türkiye Türkçesinin en eski dönemlerinden Çağdaş Türkiye Türkçesi dönemine kadar olan evrelerde çeşitli edebî metinlerden derlenen hitap biçimleri belli ölçütlere göre tasnif edilmiştir. Tasnif sonucunda günümüzde kullanılan hitaplar ile Türk dilinin daha önceki dönemlerinde kullanılan hitaplar karşılaştırılmış, hitapların seçiminde belirleyici olan toplumsal etkenler ile tarihî süreç içinde geçirdikleri değişimler ortaya konulmuştur. Bunların yanı sıra hitapların dilbilgisi çalışmalarında sözcük türü ve söz dizimi açısından nasıl ve nerede değerlendirilmesi gerektiği sorularının cevapları verilmiştir.

Dilbilim, toplumdilbilim ve kültür tarihi açısından bu derece önemli bir konu üzerinde yeteri kadar çalışılmadığı düşünülmektedir. Bu çalışma ile belirlenen hitaplar ışığında Türk toplumunun dilinin, kültürel kimliğinin, yaşama biçiminin, dünya görüşünün birçok noktasının aydınlatılması, belirsizliklerin giderilmesi, bu konuda yapılacak çalışmalara katkı sağlanması, böylece söz konusu boşluğun doldurulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Hitaplar, seslenme sözleri, Türkiye Türkçesi, nezaket, toplumdilbilim.

ABSTRACT

ADDRESS FORMS IN TURKEY TURKISH

Hanife ALKAN ATAMAN

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences,

Department of Turkish Language and Literature, PhD., August/2018

Advisor: Prof. Dr. Serkan ŞEN

A culture inhold world-views, value judgements and beliefs of societies is order shaped by traditions and shared by society members. The most important means of reflecting the culture and cultere's transferring from generation to generation is language. Each word in vocabulary of language is a label of the worldview of community which it belongs. Language speakers understand the world as the meaning of the words in their languages.

Address forms that are part of the vocabulary are one of the most important language items, reflecting the language's expressive power and clearing to various characteristics of the society. Address forms that are distinguished by addresser through intonations or various grammatical markers are parts of speech which are usually stressed sentence-headed are used to attract attention of addressee, to maintain his interest in the conversation are involved prejudice of addressee at the same time. The ages, genders, social status, level of education and sincerity of the speakers play an important role in the choice of addresses. It can be said that all processes of communication can go without hesitation through the addesses which are generally used by with politeness concerns in the right place and in the right way.

In this study, the general address forms that are valid for all language users who address the same case and to the same person, have been examined. In this direction address forms that compiled from spoken language and various literary texts from the earliest period to modern Turkey Turkish period have been classified according to certain criteria. As a result of this classification, addresses compared with used nowadays and in the previous periods of the Turkish language and the social factors determining the choice of the addresses and the changes in the historical process have been revealed. In addition to this, the answers of the questions about how and where should be assessed in terms of parts of speech and syntax of the addresses in the grammar studies are put forward.

It is thought that it has not been studied as competently on such an important subject in terms of linguistics, sociolinguistics and cultural history. The purpose of this study is to illuminate many characteristics of Turkish society's language, cultural identity, life style, world view, to solve uncertainties, contribution to the work to be done about this subject, to fill that gap.

Key Words: Address forms, addresses, Turkey Turkish, politeness, politeness/honorific, sociolinguistics.

ÖN SÖZ

Hitaplar, seslenen tarafından muhatabının dikkatini konuşmaya çekmek, onun konuşmaya olan ilgisini sürdürmeyi sağlamak maksadıyla kullanılan, içinde seslenenin duygu ve düşüncelerini, niyetini barındıran genellikle cümle başı vurgulu sözcük türleridir. Toplumdaki her bireyin konuşmasında sık sık başvurduğu hitaplar, dilin ifade gücünün, toplumun kültürünün, yaşama biçiminin ve değer yargılarının yanı sıra konuşanların kültürel birikiminin, eğitim seviyesinin, hayata bakış açısının göstergeleridir. Bireyler bir konuşmayı başlatmak için genellikle ilk adım olarak konuşmak istediği muhataba; muhatabın yaşına, cinsiyetine, toplumdaki statüsüne, onunla olan samimiyet derecesine ve içindeki niyete göre bir hitap ifadesi ile seslenir. İletişimin aksaksız bir biçimde sürdürülmesi, kişilerin dili doğru kullanmaları kadar muhatabın kimliğine göre o duruma ve o zamana uygun hitapların seçimine bağlıdır.

Kişilerin toplum içinde bulunduğu konum her ortamda değişkenlik arz ettiğinden kendisine yönelik seslenmelerde kullanılan hitaplarda da farklılıklar gözlenir. Bu anlamda bir kişiye yönelik öğrencisi başka, eşi başka, çocuğu başka, banka görevlisi başka hitaplar kullanacaktır. Aynı şekilde her toplumda iletişim yazılı olmayan kurallar esasına dayanır. Bu nedenle hitapların doğru kullanımı toplumdan topluma değişir. Söz gelimi Türk kültüründe yaşça büyük bir kişiye ismiyle seslenmek abes karşılanacakken Batı toplumunda sıradan bir durum olarak değerlendirilir. Kişilerin toplumda saygı/itibar görme isteği, nezaket olgusunu devreye sokar. Bu bağlamda nezaket kaygısı ile tercih edilen ifadeler, hitaplarda da yansımasını bulur.

Bu çalışmanın bütüncesini; konuşurların dil edinimi sürecinde hazır buldukları aynı durumda ve aynı kişiye yönelik genel seslenme biçimleri oluşturmaktadır. Bir sözcüğün hitap kabul edilmesindeki en önemli ölçüt, söz konusu hitabın aynı toplumsal statüye sahip kişilere yönelik, aynı durumda ve aynı koşulda toplumdaki her bireyce ortak kullanılmasıdır. Belli bir kişiye ve duruma özgü seslenmeler hitap sayılmamakta, göreceli seslenişler içine dâhil edilmektedir. Bunun dışında Türk dilinde hitap sözcüklerinin işaretleyicileri olarak teklik birinci şahıs iyelik eklerinin, son dönemlerde sık sık karşılaşıldığı üzere teklik üçüncü şahıs iyelik eklerinin ve küçültme eklerinin olduğu söylenebilir. Konuşmada vurgu ve tonlamayla, yazıda özellikle ünlem işaretleriyle yerinin belirlendiği de görülmektedir. Ayrıca kadim Türk geleneğinde var olan ve günümüzde seslenme özelliğiyle bir şekilde varlığını sürdüren sözcük türleri de hitap sayılabilir. Çalışmada belirli ölçütler çerçevesinde tayin edilen hitapların Türkiye Türkçesinin Çağdaş Türkiye Türkçesi dönemi dâhil olmak üzere çeşitli evrelerde ne şekilde kullanıldığı, ne gibi toplumsal belirleyicilerle tercih edildiği, toplumsal değişim ve gelişimin hitaplara hangi boyutta yansıdığı, Türklerin hangi yönlerine işaret ettiği, Tük kültürünün yansıtılmasında ve yeni nesillere aktarılmasında nasıl bir rol oynadığı, geçmişten günümüze kadar ne ölçüde devamlılık arz ettiği, dilbilim ve dilbilgisi çalışmalarında sözcük türleri ve sözdizimindeki yeri anlamında ne şekilde değerlendirildiği ve değerlendirilmesi gerektiği gibi soruların cevapları aranmıştır. Bu doğrultuda öncelikle konu ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalar incelenmiş, ardından Türkiye Türkçesinin en eski dönemlerinden günümüze kadar olan belli başlı eserlerin hitaplar açısından taranmasına geçilmiştir. Derlenen hitap sözcükleri tarihî Türkiye Türkçesinde ve Çağdaş Türkiye Türkçesindeki kullanımlarına göre iki ana başlıkta ele alınmıştır.

Çalışma dört bölüme ayrılmaktadır. Birinci bölümde hitap kavramı üzerinde durulmuş, hitapların tanımı ve kapsamı, dilbilgisi çalışmalarında sözcük türü ve cümle ögesi bakımından nerede ve nasıl ele alınmaları gerektiği konusunda yurt içinde ve yurt dışında yapılan tartışmalar, hitaplarda iyelik ve küçültme ekleri ile +a/+e seslenme ünlüsünün (klitiğinin) işlevleri değerlendirilmiştir. Hitapların nezaket olgusu ve toplumdilbilimle bağlantıları da bu bölüme dâhil edilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünü derlenen hitapların tasnifi ve değerlendirmesi oluşturmaktadır. Bu bölümde hitaplar öncelikle kullanıldıkları döneme bağlı olarak "Tarihî Türkiye Türkçesindeki Hitaplar" ve "Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Hitaplar" olmak üzere iki ana başlık ekseninde incelenmiştir. "Tarihî Türkiye Türkçesindeki Hitaplar" bölümü, derlenen verilerin devamlılığının izlenmesi maksadıyla kendi içinde "Eski Türkçe", "Eski Oğuz Türkçesi" ve "Osmanlı Türkçesi" olmak üzere üç döneme ayrılmıştır. Her bölümde hitaplar, "Kişilerin Toplumsal Konumlarına Göre Hitaplar", "Kişilerin Yakınlık Durumlarına Göre Hitaplar", "Kuşaklara Göre Hitaplar", "Kullanım Amacına Göre Hitaplar", "Kaynağına Göre Hitaplar" olmak üzere beş başlık açılarak değerlendirilmiş, hitaplar değerlendirilirken cinsiyet farklılıkları da göz önünde bulundurulmuştur.

"Kişilerin Toplumsal Konumlarına Göre Hitaplar" başlığı altında kişilerin sosyal statülerine ve birbirlerini tanıyıp tanımamalarına göre kullanılan hitaplar değerlendirilmiştir. Bu bağlamda alt katmandaki kişinin üst katmandaki kişiye, üst katmandaki kişinin alt katmandaki kişiye ve eş katmanlardaki kişilerin birbirlerine yönelik hitapları verilen örneklerle sıralanmıştır. "Kişilerin Yakınlık Durumlarına Göre Hitaplar" bölümünde akrabalık ya da arkadaşlık, nişanlılık, sevgililik vesileleri ile belli derecede yakınlıkları olan kişiler arasındaki hitaplar değerlendirilmiştir. Sınıflandırmanın "Kuşaklara Göre Hitaplar" bölümünde gençler ve çocuklar olmak üzere yaşça küçüklere, yaşça büyüklere yönelik hitapları ile yaşıtların birbirlerine yönelik hitapları ele alınmıştır. "Kullanım Amacına Göre Hitaplar" bölümünde kişilerin alay etmek, iğnelemek ve samimiyet göstermek maksadıyla tercih ettikleri hitaplara yer verilmiştir. "Kaynağına Göre Hitaplar" başlığı altında ise hitapların beslendikleri özel adlar, akrabalık adları, deyim aktarmaları ve dolaylı anlatımlar üzerinde durulmuştur. Sınıflandırmada Çağdaş Türkiye Türkçesi dönemi içine yazılı eserlerden derlenen örnekler dışında konuşma dilinde karşılaşılan örnekler de dâhil edilmiştir. Ayrıca bu dönemde kullanılan hitapların güncellik, yaygınlık ve samimiyet durumları belli işaretlerle gösterilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü "Hitaplarda Sapma" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde tarihî ve Çağdaş Türkiye Türkçesinde şekil ve anlam boyutunda Türk dilinin ve kültürünün özelliklerine uygun olmayan aykırı kullanımlar sıralanmıştır. Bu kullanımların özellikle son dönemlerde hitaplara büyük ölçüde yansıdığı da dikkat çekmektedir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde hitaplarda güncel eğilimler değerlendirilmiş, gençlerin dili kullanım biçimlerinin ele alındığı projelerden ve internet ortamından faydalanılarak günümüzde kullanılan hitaplara yer verilmiştir.

Son olarak çalışmada taranan ve yararlanılan kaynakların yer aldığı "Sonuç" ve hitap sözcüklerinin sıralandığı "Dizin" bölümleri eklenmiştir.

Yapılan çalışma, Türklerin hitapları oluştururken dilinin inceliklerini nasıl ustalıkla kullandığını ve Türk dilinin ifade gücünü göstermektedir. Bunun yanı sıra Türk toplumunun birtakım sosyal ve siyasal nedenlerle geçirdikleri değişimlerin hitaplarda büyük oranda yansımasını bulduğu görülmektedir. Geçmişten günümüze

kadar tercih edilen hitapların değişen değer yargıları ile koşut olarak mahiyetinin ve şekillerinin değiştiği, eskilerin yerini yenilerinin aldığı anlaşılmakta ve söz konusu evrilmenin yeni gelen nesillerle birlikte durmadan devam edeceği öngörülmektedir. Bu değişimlerin yanı sıra bazı noktalarda kadim Türk dünyasındaki gelenek ve görenek katmanlarındaki izlerin Türk kültürünün her döneminde varlığını sürdürdüğünü söylemek de mümkündür.

Bu vesile ile üzerimde emekleri olan doktora eğitimim süresince gerek aldığım dersler gerekse tez izleme komitelerinde paylaştıkları bilgi ve önerileri için Prof. Dr. Mehmet Aydın'a, Prof. Dr. Özen Yaylagül Üstünel'e, Dr. Öğr. Üyesi Mediha Mangır'a, çalışmanın sürdürülmesi ve çalışma sırasında karşılaşılan her türlü sorunun çözümü konusunda değerli bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, anlayış ve hoşgörüsünü hiçbir zaman esirgemeden arkamda duran saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Serkan Şen'e şükranlarımı sunuyorum.Doktora eğitimimi destekleyen TÜBİTAK'a da teşekkür ederim.

Aynı çalışma ortamını paylaştığım, birçok konuda kendileri ile bilgi alışverişinde bulunduğum sevgili arkadaşlarım Dr. Fadime Tikbaş Apak'a, Dr. Öğr. Üyesi İnci Demirağ Turan'a, Dr. Melek Baba Öztürk'e, Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Şimşek'e, Arş. Gör. Abdullah Mert'e; çalışma süresince desteğiyle yanımda olan, beni cesaretlendiren eşim Mustafa Miraç Ataman'a ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Hanife Alkan Ataman

Samsun, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET iii
ABSTRACT iv
ÖN SÖZ v
İÇİNDEKİLER viii
KISALTMALAR xv

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu 1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi 2
3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi 3

BİRİNCİ BÖLÜM

HİTAP KAVRAMI VE BU KAVRAMLA İLGİLİ TARTIŞMA VE KURAMLAR

1.1. Hitap (Seslenme) Kavramı 7
1.2. Hitapların Sözcük Türleri ve Cümle Ögeleri İçindeki Yeri Üzerine Tartışmalar 18
1.2.1. Sözcük Türü Bakımından Hitaplar 20
1.2.2. Cümle Ögesi Bakımından Hitaplar 28
1.3. Hitaplar Konusunda Yapılan Çalışmalar 31
1.4. Nezaket Olgusu ve Kuramları 45
1.5. Hitapların Toplumdilbilim Açısından Değerlendirilmesi 54
1.6. Hitaplarda İyelik ve Küçültme Ekleri 58
1.7. Hitaplarda +a/+e Seslenme Ünlüsü (Klitiği) 60
1.8. Göreceli Seslenişler ve Hitaplar Arasındaki Farklar 61

İKİNCİ BÖLÜM

HİTAPLARIN SINIFLANDIRILMASI

2.1. Tarihî Türkiye Türkçesindeki Hitaplar 66
2.1.1. Eski Türkçe Dönemi (VI.-XIII. yy.) 66
2.1.1.1. Kişilerin Toplumsal Konumlarına Göre Hitaplar 66
2.1.1.1.1. Tanıdık Kimselere Yönelik Hitaplar 67
2.1.1.1.1.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları 67
2.1.1.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar 73
2.1.1.2.1. Hısım ve Akrabalara Yönelik Hitaplar 76
2.1.1.2.1.1. Akrabaların Birbirlerine Yönelik Genel Hitapları 77
2.1.1.2.1.2. Eşlere Yönelik Hitaplar 77
2.1.1.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları 78
2.1.1.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları 78
2.1.1.2.1.3. Ebeveynlere Yönelik Hitaplar 79
2.1.1.2.1.3.1. Babalara Yönelik Hitaplar 79
2.1.1.2.1.3.2. Annelere Yönelik Hitaplar 79
2.1.1.2.1.4. Evlatlara Yönelik Hitaplar 80
2.1.1.2.1.4.1. Erkek Evlatlara Yönelik Hitaplar 80
2.1.1.2.1.4.2. Kız Evlatlara Yönelik Hitaplar 82
2.1.1.2.1.5. Kardeşlere Yönelik Hitaplar 83

2.1.1.2.1.5.1. Erkek Kardeşlere veya Ağabeylere Yönelik Hitaplar ... 83
2.1.1.2.1.5.2. Kız Kardeşlere veya Ablalara Yönelik Hitaplar ... 84
2.1.1.2.2. Arkadaşlara Yönelik Hitaplar ... 84
2.1.1.2.2.1. Erkek Arkadaşlara Yönelik Hitaplar ... 84
2.1.1.2.3. Nişanlılara, Sevgililere ve İlgi Duyulanlara Yönelik Hitaplar ... 87
2.1.1.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları ... 87
2.1.1.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları ... 88
2.1.1.3. Kuşaklara Göre Hitaplar ... 88
2.1.1.3.1. Tanıdık Kimselere Yönelik Hitaplar ... 88
2.1.1.3.1.1. Yaşça Küçük Kimselere Yönelik Hitaplar ... 88
2.1.1.3.1.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar ... 88
2.1.1.3.1.2. Yaşça Büyük Kimselere Yönelik Hitaplar ... 89
2.1.1.3.1.3. Yaşıtlara Yönelik Hitaplar ... 90
2.1.1.3.1.3.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları 90
2.1.1.3.2. Tanımadık Kimselere Yönelik Hitaplar ... 90
2.1.1.3.2.1. Yaşça Küçük Kimselere Yönelik Hitaplar ... 90
2.1.1.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar ... 90
2.1.1.4. Kullanım Amacına Göre Hitaplar ... 91
2.1.1.4.1. Samimiyet ... 92
2.1.1.5. Kaynağına Göre Hitaplar ... 92
2.1.1.5.1. Özel Ad Kaynaklı Hitaplar ... 92
2.1.1.5.2. Akrabalık Adı Kaynaklı Hitaplar ... 92
2.1.1.5.3. Deyim Aktarmalı Hitaplar ... 93
2.1.2. Eski Oğuz Türkçesi Dönemi (XIII.-XV. yy.) ... 95
2.1.2.1. Kişilerin Toplumsal Konumlarına Göre Hitaplar ... 95
2.1.2.1.1. Tanıdık Kimselere Yönelik Hitaplar ... 95
2.1.2.1.1.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları ... 95
2.1.2.1.1.2. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları ... 100
2.1.2.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar ... 100
2.1.2.1.2. Tanımadık Kimselere Yönelik Hitaplar ... 103
2.1.2.1.2.1. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları ... 103
2.1.2.1.2.2. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar ... 105
2.1.2.2. Kişilerin Yakınlık Durumlarına Göre Hitaplar ... 108
2.1.2.2.1. Hısım ve Akrabalara Yönelik Hitaplar ... 109
2.1.2.2.1.1. Eşlere Yönelik Hitaplar ... 109
2.1.2.2.1.1.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları ... 109
2.1.2.2.1.1.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları ... 109
2.1.2.2.1.2. Ebeveynlere Yönelik Hitaplar ... 110
2.1.2.2.1.2.1. Babalara Yönelik Hitaplar ... 111
2.1.2.2.1.2.2. Annelere Yönelik Hitaplar ... 112
2.1.2.2.1.3. Evlatlara Yönelik Hitaplar ... 112
2.1.2.2.1.3.1. Erkek Evlatlara Yönelik Hitaplar ... 112
2.1.2.2.1.3.2. Kız Evlatlara Yönelik Hitaplar ... 114

2.1.2.2.1.4. Kardeşlere Yönelik Hitaplar 115
2.1.2.2.1.4.1. Erkek Kardeşlere veya Ağabeylere Yönelik Hitaplar 115
2.1.2.2.1.4.2. Kız Kardeşlere veya Ablalara Yönelik Hitaplar 116
2.1.2.2.1.5. Büyük Babalara ve Büyük Annelere Yönelik Hitaplar 116
2.1.2.2.1.5. Torunlara Yönelik Hitaplar..... 116
2.1.2.2.1.6. Birinci Dereceden Akrabalara Yönelik Hitaplar 117
2.1.2.2.1.6.1. Birinci Dereceden Erkek Akrabalara Yönelik Hitaplar 117
2.1.2.2.1.7. Damatlara ve Gelinlere Yönelik Hitaplar 117
2.1.2.2.1.8. Kayınbabalara ve Kayınvalidelere Yönelik Hitaplar 118
2.1.2.2.2. Arkadaşlara Yönelik Hitaplar 118
2.1.2.2.3. Nişanlılara, Sevgililere ve İlgi Duyulanlara Yönelik Hitaplar 120
2.1.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları 120
2.1.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları 121
2.1.2.3. Kuşaklara Göre Hitaplar 122
2.1.2.3.1. Tanıdık Kimselere Yönelik Hitaplar..... 122
2.1.2.3.1.1. Yaşça Küçük Kimselere Yönelik Hitaplar..... 122
2.1.2.3.1.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar..... 122
2.1.2.3.1.1.2. Çocuklara Yönelik Hitaplar..... 124
2.1.2.3.1.2. Yaşça Büyük Kimselere Yönelik Hitaplar..... 124
2.1.2.3.1.3. Yaşıtlara Yönelik Hitaplar..... 125
2.1.2.3.1.3.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları 125
2.1.2.3.2. Tanımadık Kimselere Yönelik Hitaplar..... 127
2.1.2.3.2.1. Yaşça Küçük Kimselere Yönelik Hitaplar..... 127
2.1.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar..... 127
2.1.2.3.2.1.2. Çocuklara Yönelik Hitaplar..... 130
2.1.2.3.2.2. Yaşça Büyük Kimselere Yönelik Hitaplar..... 130
2.1.2.3.2.2.1. Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitaplar 130
2.1.2.3.2.2.2. Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitaplar 130
2.1.2.3.2.3. Yaşıtlara Yönelik Hitaplar..... 131
2.1.2.3.2.3.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları 131
2.1.2.4. Kullanım Amacına Göre Hitaplar..... 134
2.1.2.4.1. Samimiyet 134
2.1.2.5. Kaynağına Göre Hitaplar 135
2.1.2.5.1. Akrabalık Adı Kaynaklı Hitaplar..... 135
2.1.2.5.2. Deyim Aktarmalı Hitaplar 135
2.1.2.5.2.1. Organ Adı Kaynaklı Hitaplar..... 135
2.1.2.5.2.2. Hayvan Adı Kaynaklı Hitaplar 135
2.1.2.5.2.3. Değer Sözü Kaynaklı Hitaplar..... 135
2.1.2.5.3. Dış Görünüş Kaynaklı Hitaplar 136
2.1.2.5.4. Dolaylı Anlatım Kaynaklı Hitaplar..... 136
2.1.3. Osmanlı Türkçesi Dönemi (XV.-XX. yy.)..... 136

2.1.3.1. Kişilerin Toplumsal Konumlarına Göre Hitaplar 136
2.1.3.1.1. Tanıdık Kimselere Yönelik Hitaplar..... 136
2.1.3.1.1.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları 136
2.1.3.1.1.2. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları 140
2.1.3.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar 143
2.1.3.1.2. Tanımadık Kimselere Yönelik Hitaplar..... 154
2.1.3.1.2.1. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları 154
2.1.3.1.2.2. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar 154
2.1.3.2. Yakınlık Durumlarına Göre Hitaplar 163
2.1.3.2.1. Hısım ve Akrabalara Yönelik Hitaplar 163
2.1.3.2.1.1. Eşlere Yönelik Hitaplar 164
2.1.3.2.1.1.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları 164
2.1.3.2.1.1.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları 165
2.1.3.2.1.2. Ebeveynlere Yönelik Hitaplar 167
2.1.3.2.1.2.1. Babalara Yönelik Hitaplar 167
2.1.3.2.1.2.2. Annelere Yönelik Hitaplar..... 167
2.1.3.2.1.3. Evlatlara Yönelik Hitaplar 168
2.1.3.2.1.3.1. Erkek Evlatlara Yönelik Hitaplar 168
2.1.3.2.1.3.2. Kız Evlatlara Yönelik Hitaplar 169
2.1.3.2.1.4. Kardeşlere Yönelik Hitaplar 170
2.1.3.2.1.4.1. Erkek Kardeşlere veya Ağabeylere Yönelik Hitaplar 170
2.1.3.2.1.4.2. Kız Kardeşlere veya Ablalara Yönelik Hitaplar 170
2.1.3.2.1.5. Birinci Dereceden Akrabalara ve Onların Çocuklarına Yönelik Hitaplar..... 170
2.1.3.2.1.5. İkinci Dereceden Akrabalara Yönelik Hitaplar . 170
2.1.3.2.1.5.1. İkinci Dereceden Erkek Akrabalara Yönelik Hitaplar 170
2.1.3.2.1.6. Kayınbabalara ve Kayınvalidelere Yönelik Hitaplar 171
2.1.3.2.2. Arkadaşlara Yönelik Hitaplar 171
2.1.3.2.3. Nişanlılara, Sevgililere ve İlgi Duyulanlara Yönelik Hitaplar 175
2.1.3.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları 176
2.1.3.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları 179
2.1.3.3. Kuşaklara Göre Hitaplar 182
2.1.3.3.1. Tanıdık Kimselere Yönelik Hitaplar..... 182
2.1.3.3.1.1. Yaşça Küçük Kimselere Yönelik Hitaplar..... 182
2.1.3.3.1.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar..... 182
2.1.3.3.1.1.2. Çocuklara Yönelik Hitaplar..... 185
2.1.3.3.1.2. Yaşça Büyük Kimselere Yönelik Hitaplar..... 185
2.1.3.3.1.3. Yaşıtlara Yönelik Hitaplar..... 188
2.1.3.3.1.3.1. Çocukların Birbirlerine Yönelik Hitapları..... 189

2.1.3.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları ... 189
2.1.3.3.2. Tanımadık Kimselere Yönelik Hitaplar ... 197
2.1.3.3.2.1. Yaşça Küçük Kimselere Yönelik Hitaplar ... 197
2.1.3.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar ... 197
2.1.3.3.2.1.2. Çocuklara Yönelik Hitaplar ... 198
2.1.3.3.2.2. Yaşça Büyük Kimselere Yönelik Hitaplar ... 198
2.1.3.3.2.3. Yaşıtlara Yönelik Hitaplar ... 200
2.1.3.3.2.3.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları ... 201
2.1.3.4. Kullanım Amacına Göre Hitaplar ... 208
2.1.3.4.1. Alay / İğneleme ... 209
2.1.3.4.2. Samimiyet ... 210
2.1.3.5. Kaynağına Göre Hitaplar ... 213
2.1.3.5.1. Özel Ad Kaynaklı Hitaplar ... 213
2.1.3.5.2. Akrabalık Adı Kaynaklı Hitaplar ... 214
2.1.3.5.3. Deyim Aktarmalı Hitaplar ... 214
2.1.3.5.3.1. Organ Adı Kaynaklı Hitaplar ... 214
2.1.3.5.3.2. Hayvan Adı Kaynaklı Hitaplar ... 214
2.1.3.5.3.3. Yiyecek Adı Kaynaklı Hitaplar ... 215
2.1.3.5.3.4. Maden Adı Kaynaklı Hitaplar ... 215
2.1.3.5.3.5. Değer Sözü Kaynaklı Hitaplar ... 215
2.1.3.5.4. Dış Görünüş Kaynaklı Hitaplar ... 215
2.1.3.5.5. Dolaylı Anlatım Kaynaklı Hitaplar ... 215
2.2. Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Hitaplar ... 216
2.2.1. Kişilerin Toplumsal Konumlarına Göre Hitaplar ... 216
2.2.1.1. Tanıdık Kimselere Yönelik Hitaplar ... 216
2.2.1.1.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları ... 216
2.2.1.1.2. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları ... 225
2.2.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar ... 233
2.2.2. Kişilerin Yakınlık Durumlarına Göre Hitaplar ... 300
2.2.2.1. Hısım ve Akrabalara Yönelik Hitaplar ... 300
2.2.2.1.1. Akrabaların Birbirlerine Yönelik Genel Hitapları ... 301
2.2.2.1.2. Eşlere Yönelik Hitaplar ... 302
2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları ... 305
2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları ... 317
2.2.2.1.3. Ebeveynlere Yönelik Hitaplar ... 324
2.2.2.1.3.1. Babalara Yönelik Hitaplar ... 325
2.2.2.1.3.2. Annelere Yönelik Hitaplar ... 329
2.2.2.1.4. Evlatlara Yönelik Hitaplar ... 333
2.2.2.1.4.1. Erkek Evlatlara Yönelik Hitaplar ... 335
2.2.2.1.4.2. Kız Evlatlara Yönelik Hitaplar ... 348
2.2.2.1.5. Kardeşlere Yönelik Hitaplar ... 358
2.2.2.1.5.1. Erkek Kardeşlere veya Ağabeylere Yönelik Hitaplar ... 360
2.2.2.1.5.2. Kız Kardeşlere veya Ablalara Yönelik Hitaplar ... 368
2.2.2.1.6. Büyük Babalara ve Büyük Annelere Yönelik Hitaplar ... 372
2.2.2.1.7. Torunlara Yönelik Hitaplar ... 378

2.2.2.1.8. Birinci Dereceden Akrabalara ve Onların Çocuklarına Yönelik Hitaplar 385
2.2.2.1.9. İkinci Dereceden Akrabalara Yönelik Hitaplar 396
2.2.2.1.10. Damatlara ve Gelinlere Yönelik Hitaplar 406
2.2.2.1.11. Kayınbabalara ve Kayınvalidelere Yönelik Hitaplar 411
2.2.2.2. Arkadaşlara Yönelik Hitaplar 416
2.2.2.2.1. Erkek Arkadaşlara Yönelik Hitaplar 419
2.2.2.2.2. Kadın Arkadaşlara Yönelik Hitaplar 440
2.2.2.3. Nişanlılara, Sevgililere ve İlgi Duyulanlara Yönelik Hitaplar 449
2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları 451
2.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları 467
2.2.3. Kuşaklara Göre Hitaplar 474
2.2.3.1. Tanıdık Kimselere Yönelik Hitaplar 474
2.2.3.1.1. Yaşça Küçük Kimselere Yönelik Hitaplar 474
2.2.3.1.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar 474
2.2.3.1.1.2. Çocuklara Yönelik Hitaplar 506
2.2.3.1.2. Yaşça Büyük Kimselere Yönelik Hitaplar 525
2.2.3.1.3. Yaşıtlara Yönelik Hitaplar 545
2.2.3.1.3.1. Çocukların Birbirlerine Yönelik Hitapları 545
2.2.3.2. Tanımadık Kimselere Yönelik Hitaplar 580
2.2.3.2.1. Yaşça Küçük Kimselere Yönelik Hitaplar 580
2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar 580
2.2.3.2.1.2. Çocuklara Yönelik Hitaplar 588
2.2.3.2.2. Yaşça Büyük Kimselere Yönelik Hitaplar 596
2.2.3.2.3. Yaşıtlara Yönelik Hitaplar 606
2.2.3.2.3.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları 606
2.2.4. Kullanım Amacına Göre Hitaplar 625
2.2.4.1. Alay / İğneleme 625
2.2.4.2. Samimiyet 640
2.2.5. Kaynağına Göre Hitaplar 645
2.2.5.1. Özel Ad Kaynaklı Hitaplar 645
2.2.5.2. Akrabalık Adı Kaynaklı Hitaplar 647
2.2.5.3. Deyim Aktarmalı Hitaplar 651
2.2.5.3.1. Organ Adı Kaynaklı Hitaplar 651
2.2.5.3.2. Bitki Adı Kaynaklı Hitaplar 652
2.2.5.3.3. Hayvan Adı Kaynaklı Hitaplar 653
2.2.5.3.4. Yiyecek Adı Kaynaklı Hitaplar 656
2.2.5.3.5. Maden Adı Kaynaklı Hitaplar 657
2.2.5.3.6. Değer Sözü Kaynaklı Hitaplar 658
2.2.5.4. Dış Görünüş Kaynaklı Hitaplar 660
2.2.5.5. Dolaylı Anlatım Kaynaklı Hitaplar 660

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HİTAPLARDA SAPMA

3.1. Hitaplarda Sapma 665

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HİTAPLARDA GÜNCEL EĞİLİMLER

4.1. Hitaplarda Güncel Eğilimler……..665

SONUÇ..... 677
KAYNAKÇA 688
DİZİN……...712
ÖZGEÇMİŞ……743

KISALTMALAR

BTT : Berliner Turfan-Texte

DLT : Dîvânu Lugâti't-Türk

DS : Derleme Sözlüğü

GTS : Güncel Türkçe Sözlük

KB : Kutadgu Bilig

TS : Türkçe Sözlük

TT : Türkische Turfan-Texte

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

Dil; toplumların ortak bakış açısına göre ses, şekil, yazı ve anlam gibi birçok unsur vasıtasıyla toplumdaki bireyler arasındaki iletişimi sağlayan, gelişmiş canlı bir sistemdir. Çeşitli kurallar ve yasalarla örülü dil, mükemmel bir dizgedir. Bu nedenle ilkel toplumların dillerinin bile bazı düşünürlerin iddialarının aksine basit değil, ait olduğu kültürün iletişim ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikte ve zenginlikte olduğu söylenebilir (Wardhaugh, 2006: 375; Eker, 2010: 8-11). Bireyin hayatını idame ettirmesine olanak tanıyan, toplum içindeki değerini ve rolünü belirleyen bu kadar önemli bir olgunun üzerinde yüzyıllar boyunca çeşitli çalışmalar yapılmış ve kaynaklarda birçok tanımına yer verilmiştir (TS, 2011: 664; Korkmaz, 2003: 67; Vardar, 2007: 71; Eker, 2010: 3-4; Aksan, 1998: 11; Banguoğlu, 2007: 9; Ergin, 2002: 3).

Bireyler, konuşurken dilinin gramer özelliklerini düşünmez. Tamamıyla bilinçaltını devreye sokarak gramer kitaplarında anlatılanlardan çok daha ayrıntılı bir şekilde dili kullanır ve diğer bireylerle anlaşma sağlar (König, 1991: 59). Kendi kurallarına bağlı, anlam ve göstergeler dizgesi olan dil, durağan değil, konuşulduğu toplumla beraber gelişen ve değişen bir yapıdır. Bu değişimler dışarıdan müdahalelerle olmayıp dilin kendi kuralları ve eğilimleri çerçevesinde gerçekleşir (Ergin, 2002: 4). Dildeki değişmeler sözdiziminden ziyade genellikle ses, şekil, anlam ve söz varlığı gibi katmanlarda oluşur (Eker, 2010: 7; Yaylagül, 2015: 58).

Dil ile düşünce ve kültür arasında nasıl bir bağ olduğu her zaman tartışılmış bir konudur. Bu noktada dilin düşünceyi ürettiği ya da düşünce olmadan dilin var olamayacağı gibi birbirinin karşıtı görüşler vardır. Ancak dil ve düşünce her durumda birbirilerini etkileyen, geliştirip güçlendiren, iç içe olan kavramlardır. Bireyler duygu ve düşüncelerini, kullandıkları dil vasıtasıyla aktarma olanağı bulur (Akarsu, 1998: 52-53).

Dil, hem biyolojik hem de kültürel bir olgudur (Lyons, 1981: 322). Bu nedenle toplumun kültürü ile dili arasında da bir bağlantı söz konusudur. Kültür, toplum üyeleri tarafından paylaşılan bir düzendir. Gelenek tarafından şekillendirilen geniş bir değer, inanç, norm ve fikir bilgisi içerir. Bu bilgi de dil aracılığıyla ifadesini bulur. Dil, hayatın sanat, bilim, teknik, felsefe, ekonomi, hukuk, günlük yaşam gibi her alanında söz sahibi olan, toplumun gelenek ve göreneği, dünya görüşü gibi maddi ve manevi bütün özelliklerini, kültürel kimliğini yansıtan bir ayna vazifesi görür. Bu yönüyle kültür aktarımında da önemli bir vasıtadır (Yaylagül, 2015: 57; Aksan, 2008: 19-20).

Toplumun yaşadığı ve deneyimlediği gerçeklerin etiketi olan sözcükler, toplumun gelişmesine paralel olarak değişebilir veya tamamen ortadan kalkabilir (Wierzbicka, 1997: 5). Aynı zamanda toplumlar, dünyayı kendi dillerindeki sözcüklerin anlam boyutuyla kavrar ve bu kavrayış her dilde değişiklik arz eder (Humboldt, 1903: 190; Akarsu, 1998: 55). Söz gelimi Hint-Avrupa dil ailesinde

Fransızca, İngilizce ve Almancadaki akrabalık kavramları ile Türkçedeki akrabalık kavramlarının adlandırılışlarının çok farklı olduğu görülmektedir. Söz konusu durum toplumların akrabalık ilişkilerine nasıl baktığıyla ilgilidir ve bu ilgi dilde de yansımasını bulmuştur. Türkçedeki *enişte, bacanak, kayınbirader; baldız, elti, görümce; hala, teyze; amca, dayı; kız kardeş/abla; erkek kardeş/ağabey* gibi akrabalık adları yerine belirtilen dillerde tek bir sözcük kullanılmaktadır (Fr. *beau-frére*, İng. *brother-in-law*, Alm. *Schwager* "enişte, bacanak, kayınbirader"; Fr. *belle-sœur*, İng. *sister-in-law*, Alm. *Schwägen* "baldız, elti, görümce"; Fr. *tante*, İng. *aunt*, Alm. *tante* "teyze/hala"; Fr. *oncle*, İng. *uncle*, Alm. *onkel* "dayı/amca"; Fr. *sœur*, İng. *sister*, Alm. *schwester* "kız kardeş/abla"; Fr. *frère/grand frere*, İng. *brother*, Alm. *bruder* "erkek kardeş/ağabey). Aynı şekilde Fin-Ugor dillerinden Fincede de "hala" ve "teyze", *teti* şeklinde aynı sözcükle ifade edilir (Aksan, 2008: 21). Türkçedeki akrabalık adlarının bu çeşitliliği, Türk kültüründeki aile ve akraba ilişkilerine verilen önemin göstergesidir.

Bireylerin taşıdıkları kültür kodları iletişim esnasında dili nasıl kullanacaklarının, hangi dil ögelerini seçeceklerinin ipuçlarını da verir. Hymes'ın "iletişim yetisi" olarak adlandırdığı bu kültürel bilgi; bireye belli durumlarda konuşma sırasının kimde olacağını, kimin kiminle konuşacağını, ne zaman konuşulup ne zaman susulacağını, değişik konum ve rollerdeki insanlarla nasıl konuşulacağını, rica etmeyi, öneride bulunmayı, yardımı reddetmeyi, buyruk vermeyi kazandırmaya yarar (Hymes, 1989: 53; Kocaman vd., 2003: 34-36).

Bu çalışmanın konusu, Türkiye Türkçesinde kişilerin birbirlerine yönelik seslenmelerinde kullandıkları hitaplar (seslenme sözcükleri)[1]dır. Hitaplar, bir diyalog ya da konuşma esnasında konuşanın muhatabına sarf ettiği sevgi, saygı, incelik, uyarı belirten, genellikle cümle başı vurgulu sözcüklerdir. Hitap biçimleri, iletişim sürecinin bütün aşamalarının düzgün gelişmesinde önemli bir rol oynayan ve bireylerin günlük konuşmalarında oldukça sık rastlanan dil birimlerindendir. Toplumların kültürel kimliğine ışık tutan dilin bir kullanım şekli olan hitaplar, bireyin deneyimlenen gerçeklik ve kimlik özelliklerine uygun olarak şekillenmektedir. Bu bağlamda söz konusu çalışmada Türk kültürünün seçilmiş bazı edebî metinleri çerçevesinde kullanılan hitaplar ele alınmıştır. Bu hitapların kişiler arası iletişimdeki önemi, hitapların seçiminde ne gibi değişkenlerin göz önünde bulundurulduğu gibi konular değerlendirilmiştir. Bir edebî eseri ortaya koyan yazar, aslında kendi konuştuğu dilin bütün inceliklerini kendi tasarruflarıyla birlikte yansıtmış olur. Aynı zamanda konuşma dilinin yazı diline göre daha esnek ve anlam zenginliğine sahip olduğu düşünüldüğünde konuşma diline dayalı tiyatro, roman, öykü, türkü, ağıt, ninni gibi çeşitli edebî türlerde dilin neredeyse her vasfını bulmak ve bunları incelemek mümkündür. Bu noktada özellikle halk kültürünün yansıtıldığı eserler çalışmamız açısından en önemli malzeme kaynakları olmuştur.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın bütüncesini; dil kullanıcılarının aynı durumda ve aynı kişiye yönelik dil edinimi sürecinde hazır buldukları genel seslenme biçimleri oluşturmaktadır. Bu çalışma ile en eski yazılı belgelerden Çağdaş Türkiye Türkçesi

[1] Hitapların dilbilim sözlüklerinde *sesleniş* (Fr. *adresse*, İng. *address*, Es. T. *hitap*), *seslenme* (Fr. *adresser la parol à. allocution*, İng. *addressing, allocution*, Es. T. *hitap, hitap etme*), *seslenme sözcükleri* (İng. *address terms*, Es. T. *hitap kelimeleri*) (Göğüş, 1998: 115); *seslenme durumu* (Fr. *vocatif*, İng. *vocative*) (Vardar, 1998: 181), *seslenme ünlemi* (Korkmaz, 2003: 186) madde başları yanında tanımlarına rastlanmaktadır.

dönemine kadar olan evrelerde kullanılan hitap biçimlerinin yazılı eserlerden (Eski Türkçe metinler, çeşitli tarihler, romanlar, hikâyeler, tiyatro metinleri, ansiklopediler, sözlükler, türküler, ağıtlar, ninniler, bazı şiirler …) ve konuşma dilinden derlenmek suretiyle belli ölçütlere göre tasnif edilmesi, böylece ilgili sözlerin geçmişten günümüze kadar nasıl bir değişim ve gelişim gösterdiklerinin, bunların altında yatan toplumsal etkenlerin neler olduğunun belirlenmesi hedeflenmiştir. Konuşma esnasında hitap biçimlerinin ne gibi belirleyiciler kullanılarak tercih edildiği, nezaket kaygısının hitapların seçiminde ne derece etkili olduğu ve hitapların dilbilgisi çalışmalarında sözcük türü ve söz dizimi açısından nasıl ve nerede değerlendirilmesi gerektiği sorularının cevapları aranmıştır. Hitaplar, sözcük türleri içinde ünlemler içinde değerlendirilmiş ve sözdiziminde ünlemler gibi cümle dışı unsur olarak yeri belirlenmiştir. Bu çalışma ile hitapların söz konusu durumuyla ilgili belli başlı görüşler verilmiş, sözcük türleri ve sözdizimindeki yerinin doğru tayinine çalışılmıştır.

Çalışma konusu olan hitaplarla ilgili yapılan araştırmalarda dilbilim ve kültür açısından bu derece önemli bir konunun yeteri kadar işlenmediği görülmüştür. Bu çalışma ile belirlenen hitaplar ışığında Türk toplumunun kültürel kimliğinin, yaşama biçiminin, gelenek ve göreneklerinin, dünya görüşünün birçok noktasının aydınlatılması, belirsizliklerin giderilmesi, Türk diline ve kültürüne ışık tutulması, bu konuda yapılacak çalışmalara katkı sağlanması ve söz konusu boşluğun doldurulması amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra hitaplarla ilgili ayrıntılı çalışmaların kültürlerarası iletişim için gerekli olduğu düşünülmektedir.

3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Toplumun kullandığı söz varlığı, o toplumun davranış biçimleri ve kültür kodları hakkında önemli ipuçları verir. Hitaplar da söz varlığının bir parçası olması ve toplumun çeşitli özelliklerine ışık tutması yönüyle en önemli dil ögelerinden biridir. Ancak kültürel ve dilbilimsel açıdan bu derece büyük bir öneme sahip hitapların tek başına ele alındığı dilbilimsel bir kaynak yoktur. Bunun dışında hitapların Türkiye Türkçesi gramerlerinde sözcük türleri ve sözdizimindeki yerinin belirsizliği de söz konusudur.

Bu çalışmayla aşağıdaki problemlerin çözümüne yönelik cevaplar aranmış ve alandaki boşluğun doldurulması hedeflenmiştir:

- Türkiye Türkçesinin Çağdaş Türkiye Türkçesi dönemine kadar geçirmiş olduğu evrelerde kullanılan hitap biçimleri nelerdir?
- Hitapların Türkiye Türkçesi söz varlığı içinde yeri nedir?
- Hitapların seçiminde ne gibi toplumsal belirleyiciler bulunur?
- Toplumsal değişim ve gelişimin hitaplara yansıması hangi boyutlarda olmuştur?
- Hitap seçiminde konum ve kaynak itibarıyla hangi değişkenler göz önünde bulundurulur?
- Nezaket kaygısının hitap seçimindeki etkisi nedir?
- Türkiye Türkçesinde kullanılan hitaplar, Türklerin hangi vasıflarına işaret eder, bu hitaplarla Türk kültürü arasındaki bağlar nelerdir?

- Hitaplar dilbilim ve dilbilgisi çalışmalarında ne şekilde değerlendirilir, nasıl değerlendirilmelidir?
- Çağdaş Türkiye Türkçesinde kullanılan hitapların güncellik, yaygınlık ve samimiyet durumları nasıldır?
- Hitaplarda hangi tür dolaylı anlatımlara ve sapmalara rastlanır?

Çalışmaya öncelikle temel kaynaklar içinde hitapların durumunun değerlendirilmesi, hitapların da içinde yer aldığı nezaket kuramı (politeness, honorific) ile ilgili yapılmış yüksek lisans ve doktora tezi, derleme, makale, bildiri gibi çalışmaların taranması, gerekli verilerin tahlili ve tenkidi ile başlanmıştır. Daha sonra Türkiye Türkçesinin gelişim sahalarında üretilen belli başlı eserlerin incelenmesi aşamasına geçilmiştir. Bu doğrultuda en eski yazılı metinlerden itibaren Çağdaş Türkiye Türkçesi döneminde kaleme alınmış roman, öykü, tiyatro, sözlük, ansiklopedi, mektup, ağıt, türkü gibi günlük konuşma dilini yansıtan yazılı malzemelerden ve ağızlardan derlenen teklik ve çokluk ikinci şahısları uzaktan çağırmak veya onların ilgilerini konuşmaya çekmek üzere seçilen hitap sözleri belirli ölçütlere göre tasnif ve tahlil edilmiştir. Derlenen hitaplardan her biri alfabeye göre madde başı olarak sıralanmış ve hangi bağlamda, hangi ortamlarda, kimler arasında kullanıldığının anlaşılması için birer cümle ile örneklendirilmiştir. Hem alt katmandan üst katmana hem de üst katmandan alt katmana yönelik seslenmelerde öncelikle kişilerin ait olduğu meslek ya da unvan adlarıyla seslenme söz konusudur. Bunun gibi akrabalar arası hitaplarda da aynı durum geçerlidir. Bu nedenle her bir hitap, madde başı olarak gösterilmemiş, çeşitli hitaplardan örnekler verilmiş, diğer kullanımlarına atıflar yapılmıştır. Hitabı kullananların ve muhatapların kimliklerinin değişmesi söz konusu olduğunda hitapların hangi bağlamlarda kullanıldığının daha iyi ayırt edilmesi için birden fazla cümle örneğine de yer verilmiştir. Gerekli görülen yerlerde bazı hitap biçimlerinin anlamları ve kullanılış biçimleri göz önünde bulundurularak birden fazla başlık altında değerlendirildiği durumlar da olmuştur. Derlenen hitapların kendi anlam çerçevesi içinde değerlendirilmesinden sonra hitaplar belli ölçütlere göre sınıflandırılarak hitapların tür ve görevlerine işaret edilmiştir. Çağdaş Türkiye Türkçesinin ölçütü olarak Yeni Lisan makalesi esas alınmıştır.

Derlenen hitaplar Çağdaş Türkiye Türkçesi ve öncesi ayrı bir sınıflandırmaya tabi tutulup incelenmiştir. “Tarihî Türkiye Türkçesindeki Hitaplar” bölümü, derlenen verilerin devamlılığının izlenmesi maksadıyla kendi içinde “Eski Türkçe”, “Eski Oğuz Türkçesi” ve “Osmanlı Türkçesi” olmak üzere üç döneme ayrılmıştır. Çağdaş Türkiye Türkçesindeki her bir hitabın güncelliği, yaygınlığı ve samimiyet düzeyi + simgeleriyle belirtilmiştir. Sıralanan durumların fazlalığına göre + simgelerinin sayısı çoğaltılmıştır. Bunun dışında güncellik, yaygınlık ve samimiyet söz konusu değilse Ø işareti konulmuştur.

G: + (Az Güncel)	Y: + (Az Yaygın)	S: + (Az Samimi)
G: ++ (Güncel)	Y: ++ (Yaygın)	S: ++ (Samimi)
G: +++ (Çok Güncel)	Y: +++ (Çok Yaygın)	S: +++ (Çok Samimi)
Ø: Yansız		

Güncel Türkçe Sözlük'te "sözü birine veya birilerine yöneltme, seslenme[2]" olarak tanımlanan hitapların tayininde birtakım ölçütler belirlenmiştir. Bu noktada temel eğilim, elde dilen hitapların zamana, zemine ve kişiye göre genellik arz edip etmediğinin tayinidir. Hitaplar, belli zamanlarda ve belli durumlarda, o durumu paylaşan bütün dil kullanıcıları için geçerlidir. Bu nedenle kalıp sözlerle aynı mantık düzleminde meydana getirilirler. Ele alınan hitaplarda muhataba, ilgili niyetin yansıtıldığı toplumsal ittifak aranmıştır. Bir hitap sadece bir kişi tarafından, sadece o ana ve o muhataba özgü kullanılıyorsa burada görecelik söz konusudur. Göreceliğin devrede olduğu durumlarda "hitap (seslenme)" terimiyle karışmaması için "göreceli sesleniş" terimi kullanılmıştır. Bu grup içine, eserlerde geçen alışılmamış bağdaştırmalarla kurulan hitap biçimleri de dâhil edilmiştir.

Taranıp derlenen ifadelerin hitap kabul edilmesinde en önemli dilbilgisi ölçütlerinden biri de söz konusu sözcüğün sonunda teklik birinci şahıs iyelik ekinin ve özellikle son dönemlerde karşılaşılan teklik üçüncü şahıs iyelik ekinin kullanılmış olmasıdır. Ayrıca ilerideki bölümlerde ayrıntıları ile üzerinde durulacak olan Eski Türkçedeki ekleşmiş seslenme ünlüsünün yer alması da ele alınan sözcüğün hitap olduğunun göstergelerinden biridir. Sözcüklerin hitap olup olmadığının tayininde, sözcüğün yer aldığı metnin başka bölümlerinde kullanılıp kullanılmadığı ya da tarihî süreç içinde Türk dilinin başka metinlerinde geçip geçmediğine de bakılmıştır. Aynı zamanda sözcüğün eş değerinin metinlerde yer alması, o sözcüğün hitap görünümüne büründüğünün diğer bir işaretidir. Söz gelimi, Uygur metinlerinde ve Kutadgu Bilig'deki "tonga" sözcüğü sonraki dönemlerde *arslan*; "botu" ve "maya" sözcüğü *deve*; "böke" sözcüğü çocuklara yönelik seslenmelerde *canavar* şeklinde aynı anlamda devam etmiştir. Bu durumda eş değerleri olan bu sözcükler hitaptır. Göz önünde bulundurulması gereken diğer bir husus, hitaplarla sıfatların karıştırılmaması gerektiğidir. Hitaplar genellikle niteleyici sözlerden oluşur; ancak her sıfat hitap değildir. Çalışmaya başlı başına bir inceleme alanı olan hakaret amacıyla doğrudan doğruya küfür sayılabilecek kullanımlar dâhil edilmemiştir. Ayrıca hitap teriminden, etkili söz söyleme sanatı olan "hitabet ve söylev (nutuk)" anlamına gelen "hitabe" sözcüğü de anlaşılmamalıdır.

Türkiye Türkçesinin Çağdaş Türkiye Türkçesine gelinceye kadarki süreçte taranacak eserler külliyatının omurgasını Avusturyalı Türkolog Andreas Tietze'nin "Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Sözlüğü"nü hazırlarken incelemiş olduğu eserler oluşturmuştur. Bu çalışmanın temel alınmasındaki en önemli neden, Tietze'nin sözlüğünü hazırlarken XIII. yüzyıldan bu yana Anadolu ve Balkanlar'da Türk yazı dilinde kullanılan sözcükleri sözlüğüne dâhil etmesi ve Türk dilinin söz varlığına hâkim olmasıdır. Tietze'nin taradığı eserlerin bazıları çalışmaya dâhil edilmemiş, konuşma dilini yansıtan kaynaklara öncelik verilmiştir. Eski Türkçe dönemi için Orhon ve Yenisey yazıtları, Eski Uygurcanın temel kaynakları, Karahanlı Türkçesi dönemine ait Kutadgu Bilig ile Dîvânu Lugâti't-Türk, Eski Oğuz Türkçesi dönemi için Dede Korkut Oğuz-nâmeleri ve çeşitli tarihler, Anadolu sahasında Yunus Divanı; Osmanlı Türkçesi dönemi için Seyahatnâme, Karagöz-Hacivat ve Ortaoyunu metinleri, Nasreddin Hoca fıkraları; Çağdaş Türkiye Türkçesi

---

[2] Güncel Türkçe Sözlük (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b85061c8f9901.40647337 (28.08.2018)). Hitapların dilbilim sözlüklerinde *sesleniş* (Fr. *adresse*, İng. *address*, Es. T. *hitap*), *seslenme* (Fr. *adresser la parol à. allocution*, İng. *addressing, allocution*, Es. T. *hitap, hitap etme*), *seslenme sözcükleri* (İng. *address terms*, Es. T. *hitap kelimeleri*) (Göğüş, 1998: 115); *seslenme durumu* (Fr. *vocatif*, İng. *vocative*) (Vardar, 1998: 181; Hengirmen 2002: 320), *seslenme ünlemi* (Korkmaz, 2003: 186) madde başları yanında tanımlarına rastlanmaktadır.

için çeşitli romanlar, tiyatrolar, öyküler, türküler, mektuplar, ağıtlar, ninniler, araştırma yazıları, ağızların söz varlığı, Derleme Sözlüğü, kent kültürü çalışmaları gibi türler taranmıştır. Hitapların sadece yazılı kaynaklardaki kullanımları değil, güncel konuşma diline yansıyan kullanımlarının da araştırılması hedeflenmiştir. Bu nedenle konu ile ilgili popüler kültür çalışmalarına bakılmış, internet ortamından da yararlanılmış ve toplanan malzeme "Hitaplarda Güncel Eğilimler" başlığı altında değerlendirilmiştir. Bütün bu değerlendirme ve bulguların sonucunda Türkiye Türkçesinde kullanılan hitaplar yoluyla Türklerin toplumsal ve kültürel özellikleri, Türklerde sosyal yapı gibi konularla ilgili önemli veriler elde edilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HİTAP KAVRAMI VE BU KAVRAMLA İLGİLİ TARTIŞMA VE KURAMLAR

1.1. Hitap (Seslenme) Kavramı

Türkçe Sözlük'te "1. Seslenme işi. 2. Sözü birine veya birilerine yöneltme (TS, 2011: 2078)" şeklinde tanımlanan hitaplar (seslenme sözcükleri)[3], bir diyalog ya da konuşma esnasında konuşanın muhatabına tebrik, çağrı, komut veya istek gibi çeşitli amaçlarla sarf ettiği sevgi, saygı, incelik belirten, genellikle cümle başı vurgulu sözcüklerdir. Kullanıldıkları yer, zaman, durum ve miktar bakımından dilden dile farklılıklar gösterse de her dilin söz varlığında bir şekilde yer alan, dilin ifade gücünü ve o dilin konuşurlarının kültürel kimliğini yansıtan önemli dil birimlerinden biri olan hitapların çeşitli kaynaklarda pek çok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan çıkan ortak özellik, "sözü veya yazıyı muhatap ya da muhataplara ulaştırmak ya da o kişiden söz etmek üzere kullanılan sözcük ya da ifadeler"dir (Püsküllüoğlu, 2004: 630; Ayverdi, 2005: 1279; Gökçe, 2013: 52). Hitaplar cümledeki görevini tek başına üstlenebilecekleri gibi bazı durumlarda iletilen mesajı daha da kuvvetlendirmek gayesiyle hitaplarla birlikte çeşitli ünlemler de kullanılabilir.

Türkiye Türkçesinde bir sözcüğün şekil itibarıyla hitap ya da herhangi bir göndergesel anlama sahip olup olmadığı, özellikle konuşma dilinde tonlamalarla ve cümlenin bağlamı ile anlaşılmaktadır. Hitapların yalın durumdaki sözcükler dışında yükleme {+X}, yönelme {+A}, bulunma {+dA}, ayrılma-çıkma {+dAn} durumları ile karışma olasılığı görülmemektedir. Ancak ileride örneklerinin görüleceği üzere Eski Türkçe metinlerde ve Osmanlıcanın son dönemlerinde hitap sözcüklerinin sonuna -a/-e seslenme ünlüsünün eklendiği durumlar da olmuştur. Ayrıca günümüzde hitap sözcüklerinde çeşitli isim çekim ekleri de kullanılabilir. Bunların

[3] Hitapların dilbilim sözlüklerinde *sesleniş* (Fr. *adresse*, İng. *address*, Es. T. *hitap*), *seslenme* (Fr. *adresser la parol à. allocution*, İng. *addressing*, *allocution*, Es. T. *hitap*, *hitap etme*), *seslenme sözcükleri* (İng. *address terms*, Es. T. *hitap kelimeleri*) (Göğüş, 1998: 115); *seslenme durumu* (Fr. *vocatif*, İng. *vocative*) (Vardar, 1998: 181; Hengirmen 2002: 320), *seslenme ünlemi* (Korkmaz, 2003: 186) madde başları yanında tanımlarına rastlanmaktadır.

başında teklik birinci şahıs {+(I/U)m} ve çokluk birinci şahıs {+(I/U)mI/Uz} iyelik eklerinin geldiği görülmektedir. İyelik, iki isim arasında sahiplenme, aitlik ilgisi kuran ve aralarındaki ilişkiyi belirten gramer kategorilerinden biridir. Türkçenin tarihî seyri boyunca iyelik ekleri, öncelikle sahiplenme belirtirken kimi yerlerde belirtme görevi de üstlenmiştir. Bu ekler sayesinde bir anlamda seslenilen kişiye karşı saygı, sevgi ve muhabbetin derecesi ifade edilmeye çalışılmaktadır. Bunun dışında Türkiye Türkçesinin son dönemlerinde özellikle sosyal medya ve görsel iletişim araçlarının etkisiyle *canısı, bitanesi, oğluşu/oğlusu, yavrusu* gibi teklik üçüncü şahıs iyelik ekli kullanımların yaygınlaştığı görülmektedir. Yine kadınların eşlerine seslenirken çocuklarının babası olduğuna işaret eder şekilde *babası*, erkeklerin de aynı şekilde çocuklarının annesi olduğuna işaret ederek *annesi*, kişilerin çocukları ile giderken karşılaştığı kadınlara veya erkeklere *Teyzesi/Amcası, Ali yeni okula başladı.* gibi kullanımları tercih ettikleri görülmektedir. Çalışmamızda derlenen bu tür hitaplar, "Dolaylı Anlatım Kaynaklı Hitaplar" başlığı altında değerlendirilmiştir. Yoldaşev'in makalesinden de bazı Türk lehçelerinde dede, amca, dayı, abla gibi yakınlara seslenilirken teklik ikinci şahıs iyelik ekinin kullanıldığı öğrenilmektedir. Buna göre Hakas Türkleri dedeye hitap ederken sadece *aga* "dede" sözünü değil, *agan* "senin deden", amca ve dayıya hitap ederken *acha* "amca/dayı" sözünü değil, *achan* "senin amcan", ablaya hitap ederken *çaça* "abla" değil, *çatsan* "senin ablan" sözünü tercih etmektedir. Yine Tatarlarda kadının eşine hitap ederken *etisi/ettese* "onun babası", erkeğin ise eşine hitap ederken *enisi* "onun annesi" şeklindeki kullanımlarının bulunduğu belirtilmiştir. Türkmencede de kadının eşine teklik üçüncü şahıs iyelik ekli hitap biçimiyle seslendiği ifade edilmiştir (Yoldaşev, 2012: 443-444). Ancak Türk dilinin her lehçesinde sözcüklere gelen ekler, aynı anlamı vermez. İmamova çalışmasında Özbek Türkçesinde büyüklere hitap ederken iyelik eki kullanılamadığını, iyelik eklerinin sadece küçüklere hitap ederken onlara beslenilen sevginin derecesini göstermek maksadıyla tercih edildiğini belirtmiştir (İmamova, 2010: 7). Bunun gibi aynı çalışmada Türkiye Türkçesinde nezaket ve saygının ifadesi olarak hitaplarda "müdür, öğretmen, hoca" gibi meslek adlarıyla teklik birinci şahıs iyelik eki kullanılmasına karşılık Özbek Türkçesinde bu ekin bu sözcüklerle kullanımında nezaket anlamı vermediği ifade edilmiştir (İmamova, 2010: 7). Güner Dilek'in *Altay Türklerinde Akrabalık* adlı çalışmasında Altay Türklerinde eski dönemlerde kadınların yaşlı akrabalarının yanında eşlerine adı ile seslenemediği ve bu geleneğin günümüzde hitaplarda teklik üçüncü şahıs iyelik ekinin tercih

edilmesinde görüldüğü belirtilmiştir. Buna göre *caanazı* "büyük annesi", *ecezi* "ablası" gibi kullanımlar söz konusudur (Güner Dilek, 2007: 547). Sahiplenme ve sempati ifade eden ekler arasında küçültme eki {+cIk/+cUk} ve bu ekin teklik ve çokluk birinci şahıs iyelik ekleri ile genişletilmiş şekli de bulunmaktadır. Bu ekler sevgi, sempati, sevimlilik ve sahiplenme anlamlarını pekiştirmektedir. {+cAk (< +çA + ok)} ve {+cAğIz (< +cak + +Iz [+Az])} ekleri de kullanım sıklığı çok olmamakla birlikte küçültme, acıma ve sevgi belirtmek üzere kullanılan diğer eklerdir (Korkmaz, 2009: 39-41).

Her toplumda, başkasıyla konuşulurken kişilerin nasıl çağrılabileceği, adlandırılabileceği ve tanımlanabileceği konuları dil edinim süreçlerinde önem arz eder. Bu meselerden en önemlisi hiç şüphesiz muhataba yönelik uygun bir hitap bulma kaygısıdır. Aksi hâlde konuşmada bir eksiklik varmış gibi hissedilir. Kullanılması olası hitaplarla ilgili bir dizi seçenek oluşturulur. Bu seçimler rastgele değil, belli bir sistem gözetilerek yapılır. Dil tutumundaki bu tür sistematiklik, ister kullanım isterse yorum olsun, evrenseldir. Ancak kişiye özgü bazı hitap türleri, bağlamdan anlaşılabilir. Hitaplar, karşı karşıya gelen kişilerden birinin genellikle konuşmayı başlatmak ve söze girmek için kullandığı bir vasıtadır. Aynı şekilde dikkati başka yerde olan muhatabın dikkatini konuşmaya çekmek amacıyla kullanılan en önemli uyarıcı faktörlerden biridir (Alyılmaz, 1999: 534). Dunkling, hitap biçimlerinin kullanılma nedenlerini otuz maddede toplamıştır. Bunlardan dördünde hitapların asıl kullanılma amacının seslenenin diğer insanlar içinde belli bir kişinin dikkatini çekmek, muhatabına yönelik nasıl bir tutum sergilediğini göstermek (motivasyon vermek, aşırı düşkünlük veya küçümsemek), adını kullanarak onu tanıdığını bildirmek (baş garsonların önemli müşterilerine bu amaçla adları ile seslenmek istemeleri) ve muhatabı şaşırtmak için onun aklına gelmeyecek seslenme sözlerini kullanmayı istemek gibi amaçlar yatmaktadır (Dunkling, 1990: 16; akt. Gao, 2013: 190). Bu noktada hitaplar; birinin dikkatini çekme, muhatabın kim olduğunu belirtme, sosyal bir ilişkiyi pekiştirme ve sürdürme, etkili ve başarılı iletişimin devamını sağlama, saygı ve samimiyeti gösterme, muhatabı onurlandırma gibi temel görevleri yerine getirmekle yükümlüdür (Borràs vd., 2015: 69; Yang, 2010: 743). Bireyler arası ilişkilerin seviyesinin ve niteliğinin çok belirgin sosyal bir yansıtıcısı olma yönüyle hitap sözleri, son derece önemli sosyolingüistik değişkendir (Yang, 2010: 743; Gao, 2013: 190). Seslenenin ve muhatabın yaşı, cinsiyeti,

toplumsal statüsü, eğitim durumu, hiyerarşideki yeri gibi birçok hususla birlikte seslenen ve seslenilen kişi arasındaki yakınlık ve mesafe gibi durumlar hitapların seçiminde en önemli etkenlerdir. Hitapların çeşitli değişkenlere göre seçilmesi hususu dışında seçilen hitaplar vasıtasıyla da konuşan kişilerin hangi sosyal statüye sahip olduğu, eğitim durumu, mesleği gibi kimlik özellikleri büyük ölçüde tahmin edilebilir (Borràs vd., 2015: 69). Çünkü hitaplar, sözün kime yöneltildiğine dair bilgileri kodlamaktadır (Sonnenhauser&Hanna, 2013: 15).

Hitaplar, bir anlamda seslenenin muhatabı ile ilgili değer yargılarının, duygu ve düşüncelerinin göstergesidir. Bu nedenle aynı zamanda gizli içerik taşıyan ögelerdir (Özezen, 2004: 2267). Bütün bunlar; bireyin biriyle karşı karşıya gelmesi durumunda ona adıyla, soyadıyla, unvanıyla, her ikisi veya her üçüyle ya da çeşitli aktarmalarla hitap edeceğini belirler. Kişiler uzun süre aynı toplumla bir arada yaşamışsa, o kişilerden o toplumun dilinin çeşitli kullanımlarıyla ilgili yazılı olmayan kurallarını da bilmeleri beklenir. Söz gelimi bir kişiye herhangi bir unvan kullanmaksızın sadece ismiyle seslenmek, o kişiyle samimi olunduğunun göstergesi olarak algılanır. Muhatabın takma adını ya da bazı hayvanlardan, bitkilerden ya da nesnelerden aktarmalar yoluyla oluşturulan hitapları kullanmak, samimiyetin derecesinin daha ileri boyutta olduğunun kanıtıdır. Ancak bazı durumlarda bir kişiye adı ile seslenmek, mesafenin ya da kabalığın da bir boyutu olarak değerlendirilebilir. Bunun gibi bankada gişe memurunun herhangi bir kişiye salt ismini kullanarak seslenmesi herkes tarafından kabalık olarak görülürken, bir beyin eşine ismiyle seslenmesi, duruma şahit olanlarda, aralarında anlık mesafenin oluştuğu zannını yaratır. Yine mesleği doktorluk olan Ahmet Bey'e hastaları *doktor bey*, öğrencileri *hocam,* polis memuru *beyefendi*, eşi *canım, hayatım*; çocukları *baba, babacığım*; anne ve babası *oğlum, evladım*; arkadaşları *Ahmet, dostum* gibi sözcükler kullanarak hitap eder. Bu hitap biçimleri, onun toplumdaki statüsüne göre değişkenlik gösterir. Seslenilen kişi aynıdır; ancak her ortamda konumunun değişmesi, kendisine yönelik hitapları da farklı kılar. Bu kullanımlar yerine Ahmet Bey'e polis memurunun, çocuklarının veya öğrencilerinin ismiyle hitap etmeleri abes karşılanacaktır. O nedenle hitapların hangi bireyler arasında kullanıldığı kadar hangi bağlamlarda ve işlevlerde kullanıldığının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Hill, 2007: 2077).

Türk kültüründe seslenmeler esnasında özel adların kullanılması yaygın değildir. Bu nedenle kişiler arasındaki akrabalık, arkadaşlık, yakınlık, uzaklık,

bulunulan sosyal konum gibi birçok durumun etkisiyle özel adların yerini "anne, baba, amca, dayı, teyze, dede" gibi akrabalık adları ile kurulan farklı hitap biçimleri alabilir. Annelerin ve babaların evlatlarına, evlatlarının kendilerine hitap etmesi gerektiği gibi *annem, anneciğim; babam, babacığım*; ninelerin ve dedelerin aynı şekilde torunlarına *ninem, nineciğim*; *babaannem, babaanneciğim*; *anneannem, anneanneciğim*; *dedem, dedeciğim*; ablaların ve ağabeylerin kardeşlerine *ablam, ablacığım*; *ağabeyim (abim), ağabeyciğim (abicim)*; halaların, teyzelerin, dayıların ve amcaların yeğenlerine *halam, halacığım; teyzem, teyzeciğim; dayım, dayıcığım; amcam, amcacığım* şeklinde seslenmeleri söz konusudur. Ayrıca özellikle günümüzde delikanlıların birbirlerine *dede, baba, kardeş, abi/ağbi/ağabey* şeklinde seslendikleri bilinmektedir. Taranan eserlerde de cinsiyet ayrımı yapılmaksızın tanıdıklara ve arkadaşlara yönelik *annem, babam, ninem* gibi kullanımlar yer almaktadır. İlgili seslenmeler, geçmişten günümüze kadar aralarında akrabalık bulunmayan, tanınan ya da tanınmayan küçük çocuklara veya gençlere de yönelik yapılagelmiştir. Bu durum, söz konusu sözcüklerin yan anlamlar kazanmasıyla açıklanabilir.

Akrabalık adlarına teklik birinci şahıs iyelik ve küçültme eklerinin yanı sıra {+sI/U} teklik üçüncü şahıs iyelik ekinin eklenerek kullanımları da mümkündür. Bunun dışında Türk kültüründe tanınan ya da tanınmayan kişilere, özellikle de yaşça büyüklük söz konusu ise sadece ismiyle hitap edilmez. *Bey, beyefendi, hanım, hanımefendi, amca, dayı, teyze* gibi hitap biçimleri kullanılır. İlgili kullanımlar ağızların ses özellikleriyle farklı biçimler alabilir.

Türk toplumunda özel adların seçildiği durumlarda özel adın kısaltılarak ya da kırılarak kullanıldığı görülmektedir. Bu ifadelerde *Haso* (< Hasan), *Hüso* (< Hüseyin), *Memo/Memoş* (< Mehmet), *Musti/Mıstık* (< Mustafa), *Zeyno* (< Zeynep), *Fadik/Fadiş* (< Fadime) gibi kısaltılmış kullanımlar olabildiği gibi Aliş (< Ali), Maviş (< Mavi), Merviş (< Merve) gibi az sayıda da olsa kısaltma kaygısı güdülmeyen kullanımlar bulunmaktadır. İsimlerin değiştirilerek kullanımı, kişilerin arasındaki samimiyet derecesinin fazla olduğunun göstergesidir.

Hitaplar aslında toplumların dünyaya bakış açısına, onu algılama biçimine, gözlem yeteneğine, kültür seviyesine ve kullandığı dilin betimleme gücüne işaret etmeleri yönüyle dilin ifade yeterliliğinin de göstergeleridir. Her toplumda iletişim adabını belirleyen toplumsal kurallar bulunmaktadır. Bir hitap sözcüğü, aynı

toplumun farklı katmanlarında veya bir ülkenin değişik bölgelerinde birbirinden farklı işlevleri yerine getirip başka anlamlar ifade eder (İmamova, 2010: 1-10). Türk toplumunda bazı bölgelerde aile arasında küçüklerin yanında eşlere adları ile seslenmelerin yanlış karşılandığı için büyüklerin, anne ve babaların, büyük anne ve büyük babaların birbirlerine *hatun, hanım, kadın, karı; bey, adam, herif, ağa* gibi hitap biçimleriyle ya da özellikle yabancıların yanında erkeklerin eşlerine büyük kızının, kadınların eşlerine büyük oğlunun adıyla seslendikleri bilinmektedir (Osman, 2005: 20). Günümüzde birçok ailede eşler arasında bu tür kaygıların kalmadığı, hatta eşlerin özel adlardan ziyade *canım, aşkım, balım, bir tanem* gibi fazla samimi denilebilecek değer sözlerini büyük küçük ayırt etmeden ailelerinin yanında veya başka ortamlarda kullandıkları görülmektedir. Hatta yabancı dillerden alıntı *honey* "balım", *sweet* "şekerim", *darling* "sevgilim" gibi sözcüklerin de hitap olarak kullanıldığına şahit olunmaktadır.

Kırsal bölgelerde erkeklerin eşlerine yönelik *avrat, kadın, karı*; kadınların da eşlerine yönelik *adam, herif, koca* gibi hitap biçimleri söz konusudur. Bu hitap biçimleri o toplumdaki bireyler tarafından doğal karşılanmaktadır. Ancak bu sözcükler kentlerde yaşayan eşler arasında duyulduğunda öncelikle normal görülmez ve genellikle eşlerin birbirlerine kızgın oldukları düşünülür. Yine çocuklarına anne veya babalarının isimleriyle birlikte birden çok isim veren aileler, büyüklerinin yanında çocuklarına koymuş oldukları annelerinin veya babalarının isimleriyle seslenmeyi uygun görmeyip diğer adla seslenmeyi tercih ederler.

Toplumlarda birtakım sosyal, siyasal nedenlerle söz varlığı değişir. Türk toplumunda birçok sözcük türü gibi hitap türleri de bu doğrultuda farklılaşmıştır. Bu çalışmada Türklerin ilk yazılı belgelerden itibaren günümüze kadar oluşturdukları eser külliyatının bir bölümünden derlenen hitap biçimleri; hitapların büyük oranda değiştiğini ve yeni hitap biçimlerinin eskilerin yerini aldığını gösterir. Bu farklılık, değişen toplumsal yapıyla ve eğilimlerle koşutluk arz eder. Geçmiş dönemdeki eserlerde yer alan hitaplara bakıldığında özellikle devlet büyüklerine yönelik mübalağalı hitap biçimlerinin kullanıldığı görülür. Bu farklılıklara işaret eden en önemli eserlerden biri XI. yüzyılda yazılmış Kutadgu Bilig'dir. Kutadgu Bilig, Türk toplumunun kadim devlet ve siyaset anlayışını, kültürel mirasını, Eski Türkçenin söz varlığını en iyi şekilde yansıtan ve bunların günümüze taşınmasını sağlayan değerli metinlerimizdendir. İslami Türk edebiyatının bilinen ilk büyük eserinin dikkat çekici

yönlerinden biri, karşılıklı konuşmalarla meselelerin izah edilişidir. Eserde birbirine sıkı sıkıya bağlı olan birey-toplum-devlet hayatının düzenli bir şekilde yürümesi için gerekli olan faziletler ve bunların ne şekilde uygulamaya konulacağı, felsefi bir şekilde sembolik kişilerin karşılıklı konuşmalarıyla ortaya konulmuştur. Bu konuşmalarda kişilerin birbirlerine göre bulundukları konum doğrultusunda kullandıkları hitap şekilleri ve hitap ederken nelerin ön plana alındığı açık bir şekilde fark edilmektedir. Aynı şekilde seslenmelerde başvurulan sözcüklerin niteliğinin dönemin dili ve kültürel düzeyi hakkında çarpıcı veriler sunduğu görülmektedir. Ancak bugün için düşünüldüğünde eserdeki hitapların çok farklı kullanımlarının olduğunu da söylemek mümkündür. Söz gelimi hükümdara, statü bakımından ondan daha alt konumda oldukları bilinen Ay Toldı, Ögdülmiş ve Odgurmış tarafından *ogul, kozı, botu* "deve yavrusu", *sıgun* "erkek geyik" şeklinde hitaplarda bulunulmuştur. Bu tür hitapların özellikle Türk kültüründe ayrı bir önem atfedilen, kuvvetliliği, çevikliği ve zekasıyla bilinen hayvanlardan aktarmalar yoluyla oluşturulduğu görülmektedir. Günümüz şartlarında yaşça ve konum itibarıyla astın üste yönelik söz konusu hitapları kullanmasının mümkün olmadığı açıktır.

Gergeon-Dumont'un *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşamak* adlı çalışmasından Osmanlı toplumunda *sultanım, mirim, beyim* gibi tarafsız hitap şekillerinin mevcut olduğu, bunların yanı sıra gayrımüslim kadınları tanımlamak üzere Rum bayanlara yönelik *kokona*, yaşlı Ermeni kadınlara yönelik *dudu*, orta ve alt tabakadan olan, geleneksel giysiler giymiş Yahudi kadınlara yönelik *bula* hitaplarının kullanıldığı öğrenilmektedir. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren erkekler için İtalyanca kökenli *sinyor*un yerine *mösyö* sözcüğünün kullanılmaya başlandığı, Hristiyanların ise bir Türk askerine, bazen de herhangi bir Müslüman'a *hemşeri* diye hitap ettikleri belirtilmektedir. Ayrıca hitap ederken isimlerinin ardına eklenen ve en yaygınları *efendi, ağa, bey* olan hitapların her birinin az çok belli bir toplumsal konumu belirttikleri, saygın ve zengin bir kişiyi tanımlayan *çelebi*nin, Müslümanlar kadar gayrimüslimler için de kullanıldığı ve bu sözcüğün tüm azınlık dillerinde büyük bir rağbet gördüğü ifade edilmiştir. Aynı çalışmada belirtildiği üzere bir büyüğün ya da yakın arkadaşın diğerine hitapta tercih ettiği *canım, evladım, yavrum, kuzum, elmasım, gülüm* gibi çok yaygın sevgi sözleri de bulunmaktadır. Ama seçkin kişiler arasında sizli bizli hitap şekli zorunludur (Gergeon-Dumont, 2011: 346-347).

Söz konusu kitapta çeşitli örnek diyaloglara yer verilmiştir. Bir Türkle Hristiyan arasındaki karşılıklı konuşmada *gâvur, sultanum, affendi*; iki arkadaş olan beylerin konuşmasında *Tahir Efendi, İbrahim Ağa, sultanım*; bir hanım ve beyin konuşmasında *hanımefendi, efendim, efendi*; iki beyin konuşmasında *monşer* gibi hitaplar kullanılmıştır (Gergeon-Dumont, 2011: 376-378). Örneklerden de anlaşıldığı üzere toplumsal değişimlerin neden olduğu düşünülen farklı kullanımlar, Türk kültürünün belli ölçülerde değiştiğinin göstergelerinden biridir.

Çok uzak geçmişe gitmeden yakın geçmişle de karşılaştırmalar yapıldığında ilgi duyulan kadınlara yönelik seslenmelerde de yeğlenen ve aktarma yapılan nesnelerin, hayvanların, bitkilerin, yiyeceklerin günümüzle farklılık arz ettiği anlaşılmaktadır. XIX. yüzyılın sonlarında Türklerin Batı ile münasebeti artmış, özellikle gazete ve tiyatronun etkisiyle toplumun yaşam tarzı, dünya görüşü, değer yargıları belli ölçülerde değişmiştir. Bu etkilenmeler Türk dilinde, özellikle söz varlığında yansımasını bulmuştur. Kullanılagelen bazı sözcüklerin yerini yabancı kaynaklı sözcükler almıştır. Bu süreç, Cumhuriyet'in ilanından sonra da devam etmiştir. Hitap sözleri de dönemlere göre farklılık göstermektedir. Geçmiş dönemlerde yazılmış mektuplardan, romanlardan, öykülerden ve tiyatro metinlerinden bugün unutulan; ancak Osmanlı aydınının hayatlarının birçok aşamasında kullanılan hitapları bulmak mümkündür. Bunlardan özellikle kadınlara yönelik sarf edilen *elmasım* hitabının birçok kez tercih edildiği görülür. Bu durum toplumun bu mücevheri ne kadar kıymetli bulduğunun göstergesi olarak değerlendirilebilir. Söz konusu hitabın yeni nesilce bilinmediğini söylemek mümkündür. Bunun dışında hitap biçimlerinin Cumhuriyet öncesinde ve sonrasında gerçekçilik açısından farklılık arz ettiği bilinmektedir. Cumhuriyet'ten önce kişilerin birbirlerine seslenirken kullandıkları tamlamalarla örülü, abartılı hitaplar; yerini, Cumhuriyet sonrasında daha gerçekçi hitaplara bırakmıştır (Zülfikar, 2003: 338).

Toplumlarda bazı sözlerin farklı dönemlerde değişik anlamlar kazandığı görülebilir. Bu durum Türk toplumundaki sözcükler ve dolayısıyla hitap sözleri için de geçerlidir. Olumlu anlamda kullanılanlar olumsuza, olumsuzlar olumlu anlamlara dönüşebilir. Buna örnek olarak Türk dilinin hemen her döneminde kullanılmış *efendi* sözcüğü verilebilir. Bu hitap biçimi Cumhuriyet'e kadar hemen herkese yönelik kullanımlarında olumlu algılanırken Cumhuriyet'ten sonra olumsuz algılanmaya

başlanmıştır (Karaş, 1989: 41-59, 41-44). Ayrıca prestij bakımından alt tabakaya hitapta kullanılır hâle gelmiştir.

Hitapların tasnif bölümünde görüleceği üzere birbirine değer veren, birbirini çok seven insanlar arasında kullanılan hitaplarda çeşitliğin ne kadar fazla olduğu bir gerçektir. Bu çeşitliliğin sağlanmasında kişilerin çeşitli şekillerde yaptığı aktarmalar (metaforlar) büyük rol oynar. Aktarma (metafor), aralarında herhangi bir şekilde ilgi bulunan iki şey arasında, çoğu kez benzetme ilişkisi kurarak bunlardan birinin adını, kendisine benzetilen diğer şeyin adı ile karşılama olayıdır (Korkmaz, 2003: 66)[4]. Bu karşılama sonucunda "ikinci şey"den ilk şeymiş gibi bahsedilmiş ve benzetme ögelerinden biri belirtilmeden iki şey arasındaki benzerliği anımsatmak üzere söylenen bir söz ile diğeri anlatılmış olur (Cebeci, 2013: 10; Lakoff-Johnson, 2010: 28). Bu noktada neyin neye benzetildiği ve bu benzetme sonucunda ortaya çıkan yeni anlam, okurun ya da dinleyenin kültürel kodlarına, bilgi birikimlerine, çağrışım güçlerine göre değişiklik gösterir ve değerini bulur. "İstiare", "deyim aktarması", "eğretileme", "metafor" gibi çeşitli adlandırmalara sahip aktarmalar, diğer dünya dillerinde de konuşma ve yazın dilinde eskiden beri kullanılagelmiş, ifadeye canlılık ve hareket kazandıran en yaygın anlam olaylarındandır (Aksan, 2007: 183; Lakoff-Johnson, 2010: 28). İnsanlar değer verdiği insanlara isimleri ile seslenmek yerine duygu ve düşüncelerinin daha güçlü anlatıldığını farz ettikleri *botu(m), kozı, kuzu(m), maya(m), kulun(um), sıpa(m), kuş(um), kekliğ(im), arslan(ım), tosun(um), koç(um), şahbaz(ım), suna(m), doru(m)* gibi çeşitli hayvanlardan; *çiçeğ(im), gül(üm), papatya(m), mimoza(m), manolya(m), aşk merdiven(im), gelinciği(im), feslikan(ım), çitlembiğ(im)* gibi bitkilerden; *göz(üm), göz bebeği(m), kalb(im), ciğer(im), ciğerimin köşesi* gibi vücudun baş kısmındaki ya da hayati öneme sahip organ adlarından; *şeker(im), kaymak(ım), bal(ım), tatlı(m), fındık(ım), fıstık(ım), şekerpare(m)* gibi yiyecek adlarından; *elmas(ım), inci(m), pırlanta(m)* gibi ender bulunmaları, kıymetlerinin hiçbir zaman değişmeyeceği ve güzel görünmeleri yönlerine vurgu maksadıyla değerli maden adlarından; *peri(m), melek(im)* gibi uhrevi varlıklardan; *ay parça(m), güneş(im), yıldız(ım)* gibi güzel, pırıltılı ve ulaşılmalarının imkânsız olmaları yönlerine gönderme yapmak için çeşitli gök cisimlerinden aktarmalar

[4] Terimin diğer kullanımları ve tanımları için bakınız: Zeynep Korkmaz, *Gramer terimleri sözlüğü*, 2. Baskı, Ankara: TDK Yayınları, 2003, 66; Kamile İmer vd., *.Dilbilim sözlüğü*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2011, 112; Berke Vardar, *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*, İstanbul: ABC Kitabevi, 1998, 93; M. Hazar ve Osman Tarhan, *Türk anlam bilimi terimleri sözlüğü*, Konya: Eğitim Kitabevi, 2013, 63; Beşir Göğüş, *Anlatım terimleri sözlüğü*, Ankara, 1998, 52.

yoluyla kurdukları hitap biçimlerini kullanmışlardır. Bu aktarmalar muhataba yönelik sevginin, samimiyetin büyüklüğünü ve muhataba verilen önemi ifade etmek maksadıyla tercih edilir.

Köpüşüm, böceğim, vefasız, hain, kâfir gibi çeşitli hitaplar, çeşitli bağlamlarda eşlerin ve sevgililerin birbirine yönelik seslenmelerinde yeğledikleri kullanımlardır. Bu kullanımların anlamları; içinde bulunduğu bağlama ve sözceye göre netlik kazanmaktadır. Olumsuz anlamda kullanılmış gibi görülen bu sözcüklerin metinlerden anlaşıldığı üzere çoğu zaman muhataba yönelik sitemi belirtmek üzere tercih edildikleri anlaşılmaktadır. Söz konusu bütün hitaplardan Türk insanının muhayyile genişliği, değer yargıları, dünya görüşü gibi birçok özellikle ilgili çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Bunun yanı sıra metinler yenileştikçe Arapça, Farsça hitapların yerini Batı dillerinden alınan hitaplar almış veya hitaplarda Batı dillerinin etkisi görülmeye başlanmıştır. Derlenen hitaplardan anlaşılacak bir diğer husus da kadınların erkeklere oranla kullandıkları hitap biçimlerinin daha esnek ve çeşitli olmasıdır. Erkeklerin kullandığı hitap biçimleri, belli bir hiyerarşiye göre oluşturulduğu için daha sınırlıdır.

Günümüzde televizyon, sinema, tiyatro, internet, sosyal medya gibi unsurlardan etkilenilip özenti yoluyla seçilen sözcükler, hitaplar üzerinde de önemli belirleyicilerdendir. Geçmişte birçok alanda kullanılan hitap biçimlerinin bu belirleyicilerin etkisiyle de günümüzde unutulduğu söylenebilir. Birçoğumuzun duyduğunda anlamlandıramadığı bazı sözcüklerin içinde gençlerin birbirine yönelik *nonoşum, tontişim, ponçiğim, pompişim, pampa, darling, hemşo, kezban/kezo, kardo, moruk, şapşik* gibi hitapları da yer almaktadır. İlerleyen yıllarda da her gelen yeni neslin daha farklı hitaplar kullanacağı öngörülebilir. Günümüzde çocukların babalarına yönelik tercih ettikleri *babiş, babişko, babito* gibi hitapları yirmi yıl önce kullanmadıkları bir gerçektir. Bu değişimlerin yanı sıra bazı noktalarda kadim Türk geleneğinde var olan birçok yapının günümüze kadar devamlılığının söz konusu olduğu durumlar da vardır. Eski Türk kültüründe, özellikle hayvan adlarıyla kurulan seslenmelerle Türk dilinin sonraki dönemlerinde ve günümüzde de karşılaşılması, kadim Türk dünyasındaki gelenek ve görenek katmanlarındaki izlerin Türk kültürünün her döneminde varlığını sürdürdüğünün kanıtıdır. İlgili kesişme noktaları, Türk kültür ve muhayyile dünyasının devamlılığının metinlerdeki iz düşümüyle açıklanabilir.

İnsanın içinde bulunduğu doğal çevre, farklı kültürleri de doğurmaktadır. Dilin diğer kullanım biçimleri gibi hitap biçimleri de toplumun normlarına, bakış açısına göre süzgeçten geçirilerek belirlenebildiği için kültür farklılıkları hitap biçimlerinde de değişikliklere neden olmaktadır. Bu nedenle hitaplar, Searle'in "Söz Edimleri" kuramında "etkisöz edimleri" içinde değerlendirilebilir. Konuşan, düşüncelerini gerekçelendirerek muhatabını kandırmaya ya da ikna etmeye; uyarmaya, korkutmaya, telaşlandırmaya, bilgilendirmeye, ondan ricada bulunmaya çalışır. Bunlar sonucunda muhatabın eylemleri, düşünceleri, inançları vb. üzerindeki etkilerini gösteren olguya etkisöz kavramı denir (Searle, 2000: 94). Hitapların birçoğu bütün toplumlarda ortak olmakla birlikte bazıları belli toplumlara ve kültürlere özgüdür (Philipsen, Huspek, 1985: 94). Hitapların belli bir kültüre özgü olması ihtimali, dil öğrenimi ve genel olarak kültürlerarası iletişim için önemli sonuçlar doğurmaktadır. Her toplumda, o toplumda kabul görülmesi olası olan hitap biçimlerinin kullanılması önemlidir. Yabancısı olunan bir toplumun bilinmeyen herhangi bir hitap biçimi, birçok konuda yanlış anlamalara sebebiyet verecektir. Bu nedenle hem kendi kültürünün hem de etkileşimde bulunulan diğer kültürlerin nezaket kurallarını ve hitap biçimlerini bilmek, ona göre davranıp konuşmak, doğru iletişimin sağlanması açısından büyük önem taşır (Gao, 2013: 191).

Türk toplumunun aksine Batı kültüründe genellikle yabancı filmlerde ve dizilerde görüldüğü üzere yakınlara veya yaşça büyük kimselere adlarıyla seslenilmektedir. Bunun gibi Kuzey Amerika'da kişilere yönelik seslenmelerde o kişinin ilk adının kullanılması, mutlaka dostluk veya güç göstergesi değildir. Birbirleri ile samimi olmasalar da birlikte çalışan insanlar arasında ilk adlar kullanılır. Amerika Birleşik Devletleri'nde beyazları siyahlardan üstün görme gayesiyle siyahilere yönelik *boy* "çocuk, delikanlı" şeklinde seslenmeler söz konusudur. Beyazlar beyazlara seslenirken ad ve soyadları ile, siyahlara ise sadece adları ile seslenirler (Yang, 2010: 744-745; Wardhaugh, 2006: 246-247). Bilindiği üzere Çin, kültürel anlamda temelini Konfüçyanizm'den almıştır. Konfüçyanizm'in en önemli dört ilkesi hümanizm, sadakat, edep ve bilgeliktir. Bu nedenle insanlar arasındaki uyumun öncelendiği Çin'de insani ilişkiler sevgi ve yardımseverlik temeline oturtulmuştur. Akrabalık, soy birliği ve ailenin büyüğü olma; Çin'in önem verdiği kavramlardır. Bunun yanı sıra Çin kültüründe statü bakımından da hiyerarşiye önem verilir. Kişilere ilk adındansa soyadıyla ve statüsüne uygun bir

hitapla seslenme öncelenir. Batı kültüründe ise çoğulculuktan çok bireycilik önem arz ettiği ve statüsü ne olursa olsun insanların eşit olduklarına inanıldığı için kişiler arası ilişkiler basit düzeydedir. Akrabalar ve aile üyeleri arasındaki bağ kuvvetli değildir. Bu nedenle kişilere yaşlarına veya sosyal konumlarına bakılmaksızın ilk adları ile seslenmek yaygındır (Gao, 2013: 193).

Bu bilgilere ek olarak İslam peygamberi Hz. Muhammed'in de eşlerine şefkatli davrandığı ve onların gönüllerini okşayıcı güzel sözcüklerle hitap ettiği, Hz. Aişe'ye yönelik *lübbetülayn* "gözbebeğim", *Uveyş* "Ayşecik", *Aiş* "Ayşem", *hümeyra* "gül yüzlüm, al yanaklım" gibi hitaplar kullandığı bilinmektedir[5].

Nerede ve nasıl kullanılırsa kullanılsın hitapların bireyler arası iletişimin en önemli sağlayıcılarından biri olması yönüyle diğer bütün toplumlarda olduğu gibi kadim Türk geleneğinde de önemli bir yerinin olduğu muhakkaktır. Bir dilin varlığının yetkinliğini gösteren birimlerden biri hitaplardır (Şen, 2008: 1). Yapılan bu çalışma da Türkçenin yazılı ilk metinlerinden günümüze kadar birbirinden çok farklı sayıda hitap biçiminin kullanıldığını göstermektedir. En eski dönemlerden günümüze kadar Türklerin toplumsal ve kültürel yaşamının izlerini yansıttığı düşünülen yazıtların, tarihlerin, kitapların, mektupların, romanların, öykülerin, tiyatro metinlerinin, türkülerin, ağıtların, ninnilerin taranarak hitapların derlenmesi, tasnifi, tanıtılması, bilinmeyenlerin gün yüzüne çıkarılması ve dilbilimsel ölçütlere göre incelenmesi; kültür devamlılığın sağlanması ve dilin zenginliğine ışık tutulması açısından büyük bir değer taşımaktadır.

1.2. Hitapların Sözcük Türleri ve Cümle Ögeleri İçindeki Yeri Üzerine Tartışmalar

İletişim ve dilbilim düzeyinde öneminin bu kadar büyük olduğu bilinen hitapların dilbilgisi çalışmalarında nerede ve nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda birçok tartışma yer alır. Bunlardan birisi, hitapların ayrı bir sözcük türü olarak ele alınıp alınmaması ya da hangi sözcük türü içinde değerlendirilmesi hususudur. Bir diğer sorun ise hitapların sözdizimindeki yeri ve cümlenin diğer ögeleri ile olan ilişkisidir. Genel kanı, hitapların ünlemler içinde değerlendirilmesi ve ünlemlerin de sözdiziminde yardımcı unsur olarak ele alınmasıdır. Ünlem konusu içine hangi dil unsurlarının girmesi gerektiği ve ünlemlerin sözdizimindeki görevi gibi konular hâlâ belirsizliğini korumakta ve üzerinde tartışmalar devam etmektedir.

[5] *http://www.mihraphaber.com/haber/hz-peygamber-asdan-sevgi-sozcukleri-80740.html* (09.11.2017)

Ünlem, gerek yerli gerek yabancı gramerlerde anlamı, kapsamı ve görevi bakımından fikir birliğine varılamamış sözcük türlerinden biridir. Bazı gramerlerde sadece duygu ve heyecanları kapsadığı belirtilen ünlemler içinde, yansımalar ya da yansımalarla birlikte gösterme, seslenme, soru sorma, cevap verme gibi bütün durumlar da incelenmektedir (Korkmaz, 2009: 1139). Arap gramerinin kalıplarına göre sözcük türlerini inceleyenler ünlemleri görevli sözcükler saymışlar ve edatların bir türü olarak değerlendirmişlerdir. Ancak Batı gramer kalıplarına göre konuyu inceleyen bir kısım gramerlerde ünlemler bağımsız bir tür olarak ele alınmıştır (Korkmaz, 2009: 1145).

Dil çalışmalarının bütününe bakıldığında sözcük türleri ile ilgili yapılan çalışmaların bazı yönlerden eksik değerlendirildiği görülmektedir. Bu eksiğin temelinde, sözcüklerin bütün özelliklerinin dikkate alınmadan onları belli kalıplara ve türlere dâhil etmeye çalışma çabaları yatar. Oysaki dilin kendisine göre bir sistemi, belli bir iç yapısı olduğu bakış açısıyla her bir sözcük türünün diğerlerinden farklı olan özelliklerine bakılarak birbirinden farklı ölçütlerle incelenmesi gerektiği muhakkaktır. Bu noktada yapılan çalışmalardan da anlaşılacağı üzere dilbilim kaynaklarının çoğunda hitaplara ayrı bir yer verilmemiş, hitaplar dilbilgisi kitaplarında da ünlemler içinde değerlendirilmiş ve cümle dışı unsur sayılmıştır. Cümlede yer alan her öge, cümlenin anlamına belli ölçülerde katkı sağlar. Hitaplar, kullanıldıkları cümlelerden çıkarıldığında cümlenin anlamında ve genel yapısında hiçbir değişiklik yaratmazlar. Cümlede çoğu zaman hiçbir soruya da cevap vermezler. Ancak bu unsurlar cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamının önceki gibi olmadığı, cümlenin anlamında belli ölçüde daralma olduğu fark edilir. Bu nedenle diğer ögeler gibi hitapların da cümle dışı unsur sayılıp göz ardı edilmesi yanlıştır. O hâlde cümlenin ana ögeleri olabilen yapıları "cümlenin temel unsurları", geri kalan yapıları da "cümlenin yardımcı unsurları" olarak adlandırmanın daha doğru olacağı söylenebilir. Cümlede müracaat amacıyla kullanılan hitaplar açısından bakıldığında tek bir hitap sözünün, içinde birçok anlam barındırdığı gerçeğini görürüz. Taranan çalışmalarda verilen örneklere bakıldığında hitap ve ünlem gruplarının çoğunun cümlenin öznesi görevinde olduğu görülmektedir:

Neden böyle düşman görünürsünüz / *Yıllar yılı dost bildiğim aynalar*

Ulularım, nerdesiniz? (Karahan, 2007: 37)

Bu yapılar herhangi bir sözcüğe ya da ünleme gerek duymadan belli bir bildirim taşıyabilmektedir. Genellikle hitap sözleri ile birlikte kullanılan ünlemler, sadece seslenmeyi kuvvetlendirici bir rol oynamaktadır. O nedenle hitapları ünlemler içinde değil de müstakil bir başlık altında değerlendirmenin doğru olacağı söylenebilir. Bu çalışmayla söz konusu belirsizliğin de aydınlığa kavuşturulması hedeflenmektedir.

1.2.1. Sözcük Türü Bakımından Hitaplar

Hitap kavramını doğrudan ilgilendiren konuların başında sözcük türleri ve bunların tasnifi meselesi gelir. *Sözcük*[6], anlamlı ses veya ses birliği, söz; *sözcük türleri* ise yapı, kavram ve görev bakımından aralarındaki benzerlik ve farklılıklara göre ayrılmış bulunan sözcüklerin her biridir. Sözcük türleri ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır[7]. Bu meseleye bu kadar yoğunlaşılmasının nedeni, sözcüklerin duygu ve düşünceleri bir anlamda yansıtabilme niteliğidir. Konu ile ilgili incelemeler, sözcük türlerinin kesin bir şekilde birbirinden ayrılmasının söz konusu olmadığını gösterir. Yapılan ilk çalışmalar, Batı'da "Antik dilbilim dönemi" olarak adlandırılan zaman dilimindeki girişimlerdir. Felsefe ve İskenderiye olmak üzere iki dönemde incelenebilen Eski Yunan dilbiliminde özelikle sözcük, düşünce ve nesnenin karşılıklı ilişkisi üzerinde durulmuş, sözcüklerin gösterdikleri nesneler ve kavramlar arasındaki ilişkinin doğuştan mı geldiği, yoksa insanlar tarafından mı ortaya koyulduğu konusu tartışılmıştır (Başkan, 2003: 23). Bu görüşlerden ilki sözcüklerin doğuştan geldiği, diğeri ise sözcüklerin ilk aşamada tabiatın birer kopyası olmalarına rağmen sonraki dönemlerde bu özelliklerinin kaybolduğu, insanların kendi eserleri olduğu, insanlar arasındaki bir anlaşmadan doğduğudur. Sözcüklerin menşei konusundaki bu tartışmalar, o dönemde felsefenin sınırları içinde kalmış, gramer anlayışının bir anlamda oluşmaya başladığı Sokrat dönemine kadar devam etmiş ve Eflatun'un (Platon) *Kratilos* adlı eserine de yansımıştır (Başkan, 2003: 24). Sözü edilen eserde sözcükler "eylem (fiil)" ve "ad (isim)" olmak üzere iki grupta incelenmiş, fiilin hareketi gösteren sözcük, adın ise bu hareketi meydana getiren

---

[6] Sözcük aynı zamanda mantıksal ve dilbilgisel anlamda olmak üzere iki şekilde tanımlanabilir: Mantıksal anlamda sözcük, kavramların ses veya ses birleşimleriyle karşılanmasıdır. Dilbilgisel anlamda sözcük ise duygu, düşünce, durum ve olay aktarımı için kullanılan dil birlikleridir. Bu durumda sözcük insanın adlandırma ve anlatma ihtiyacından doğan sözlüksel veya dilbilgisel anlamlı ses veya ses öbekleridir (Delice, 2008: 1-2).

[7] Güncel Türkçe Sözlük'te Türkçede *isim, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, ünlem, fiil* olmak üzere sekiz sözcük türünün olduğu belirtilmiştir.

olduğu ifade edilmiş, ancak bir dilin sadece ad ve fiilden ibaret olmadığı vurgulanmıştır.

Batı dünyasında yüzyıllar boyunca gramerin babası olarak anılan Aristoteles'in de konuyla ilgili görüşleri dikkate değerdir. Aritoteles sözcükleri "isim, fiil, tanım edatı, tanım bağlacı" olarak birbirinden ayırmıştır (Aristoteles, 2010: 55).

İskenderiye Okulu'nda da sözcük türleri ve tasnifi konusunu kapsayan çeşitli dil çalışmaları yapılmıştır. Bunlardan Dionysios'un *İsimlerin Birleşmesi Hakkında* adlı eserinde sözcükler; "isim, fiil, partisip, tanım edatı, zamir, edat, zarf, bağlaç" olarak sekiz grupta toplanmıştır (Başkan, 2003: 28).

Romalılar, dil ile ilgili çeşitli çalışmalar yapmışlar ve sözcük türlerinin tasnifi meselesine eğilmişlerdir. Bu dilcilerden Varro sözcük türlerini "hâl eklerine sahip olan sözcük türleri (adlar); zaman mevhumuna sahip olan sözcük türleri (fiiller), hâl ekleri ve zamana sahip olan sözcük türleri (sıfat-fiiller), duruma (hâl eklerine) da zamana da bağlı olmayan sözcük türleri (yardımcı sözcükler)" şeklinde dörde; Donatus, "ad, zamir, fiil, zarf, sıfat-fiil, bağlaç, edat, ünlem" olmak üzere sekize ayırarak incelemişlerdir (Başkan, 2003: 30).

Doğu'da da Hindistan'da, Arap ülkelerinde, Japonya'da ve Çin'de Batı'daki gibi dilbilim ve sözcük türleri çalışmalarına yer verilmiştir. Ancak sözcük türleri tasnifi Batı'da yapılanlardan bazı noktalarda farklılık arz etmiştir. Hint dilbilimcilerinden Yaska ve Patanjeli'nin eserlerinde iki müstakil ve iki yardımcı olmak üzere dört sözcük türü gösterilmiştir: ad, fiil, edat, ilgeç (Alpatov, 1990: 10). Arap dilbiliminde de daha çok ses bilgisi ve sözcük yapısı ile ilgili çalışmalar yapılmış, sözcükler genel olarak "isim, fiil, ilgeç" şeklinde sınıflandırılmıştır (Başkan, 2003: 32).

XX. yüzyıla gelindiğinde Sovyet-Rus dilbiliminde morfolojik ve semantik ölçütler göz önünde bulundurularak Türkçenin sözcük türlerinin tasnifi çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmaları yapanların başında gelen isimlerden Borovkov (1936), İshakov (1955), Baskakov (1965), sözcük türlerini morfolojik bakış açısıyla genel olarak "müstakil sözcükler (ad, sıfat, sayı, zamir, zarf, fiil), yardımcı sözcükler (bağlaç, edat), modal sözcükler ve ilgeçler, ünlem ve ses taklidi sözcükler" şeklinde gruplara ayırarak incelemişlerdir. Kononov, Türkçede semantik ve gramatikal mahiyetleri bakımından birbirinden farklı on bir sözcük türü olduğunu belirtmiştir

(ad, sıfat, zarf, sayı, zamir, fiil, ilgeç, ünlem, edat, bağlaç, yansıma sözcükler). Bunları da anlamlı ve anlamsız sözcükler olarak iki büyük gruba ayırmış, ünlemleri ve yansıma sözcükleri bu iki grubun dışında değerlendirmiştir. Hitapları ise ünlemlerin içinde ele almıştır (Kononov, 2001: 363-367). Bunun dışında cümleleri de "bildirme, soru, seslenme cümlesi" olarak üç grupta incelemiş ve seslenme cümleleri içinde hitapların geçtiği örneklere yer vermiştir (Kononov, 2001: 357-358). Türk lehçelerinde konu ile ilgili çalışmalar Rus ekolüne uygun olarak gerçekleştirilmiş, genel olarak fonksiyonel-semantik ölçütler doğrultusunda ilk olarak müstakil ve yardımcı sözcüklerin ayrımı yapılmış, müstakil sözcükler içine *isim, sıfat, sayı, zamir, zarf, fiil*; yardımcı sözcükler içine *edat, bağlaç* türleri dâhil edilmiş; *modal, yansıma sözcükler* ve *ünlemler* ayrı bir grupta değerlendirilmiştir.

Batı'da Fransız Türkologlardan Jean Deny, Türkçedeki sözcüklerin Fransızcadaki gibi kesin ayrımlarının yapılamayacağını belirtmiş, temelde isim ve fiil farklılığına işaret etmiştir (1950: 35). Kaare Grönbech, *Türkçenin Yapısı (Der Turkische Sprachbau*) adlı eserinde Deny'ninkine benzer bir düşünce ortaya koymuştur (Grönbech, 1936: 182).

Lyons, yapılan geleneksel sözcük türleri tasniflerinin mantıksal açıdan yetersiz ve karışık olduğunu, bunlardan çoğunun çeşitli dillerde sözdizimsel ve semantik ölçütleri birleştirerek belirli örnekler çerçevesinde oluşturulan uygulamaların çelişkili sonuçlar doğurduğunu belirtmiştir (Lyons, 1981: 109). Dilbilimcilerin doğal dillerde deneysel olarak doğruladığı üzere bazı dillerde sıfat ve fiillerin arasında sözdizimsel bir farklılığın olduğunu (İngilizce, Fransızca, Rusça vs.), ancak bazı dillerde böyle bir durumun söz konusu olmadığını (Çince, Malayca, Japonca vs.); kimi dillerde de sıfatların isimlere daha çok benzediğini (Latince, Türkçe vs.) ifade etmiştir. Az da olsa bir adın yeri geldiğinde sıfat gibi kullanılabildiğini veya bir sıfat-fiil örneğinin hem sıfatlar içinde hem de fiiler içinde değerlendirilebildiğini söylemiştir. Modern dilbilim çalışmalarında "sözcük türleri" terimi yerine "eşbiçim kümesi (form-classes)" teriminin kullanıldığını, bunlardan birincisinin sözlüksel, ikincisinin ise sözdizimsel işlev belirttiğini ileri sürmüştür (Lyons 1981: 109-111).

Bütün bu çalışmalara bakıldığında Doğu ve Batı dilbilimcilerinin sözcükleri farklı şekilde tasnif ettikleri görülür. Bu tasniflerden Doğu'da yapılan çalışmalarda sözcüklerin temelde "isim, fiil, edat", sonraki dönemlerde Rus ekolüne göre yapılan çalışmalarda daha da ayrıntıya inilerek "isim, sıfat, zamir, zarf, fiil, ilgeç, bağlaç,

ünlem, sayı, edat, yansıma, modal sözcük" ve Batı'da ise "isim, zamir, sıfat, zarf, fiil, ünlem, edat, bağlaç" şeklinde türlere ayrılarak incelendiği sonucuna ulaşılabilir.

Türkiye Türkolojisinde bazı dilciler çalışmalarını Batı, bazıları Arap gramer kalıplarına göre yürütmüşler ve sözcük türlerini bu doğrultuda üç ya da sekiz grupta ele almışlardır[8]. Bunlardan Sezai Güneş "isim, sıfat, zarf, zamir, fiil, edat" olarak altı (1977: 87-328); Tahir Nejat Gencan sözcük türlerini, anlamlarına göre "ad, sıfat, adıl, eylem, belirteç, ilgeç, bağlaç, ünlem" şeklinde sekiz (2001: 170-530); Muharrem Ergin, anlam ve görev bakımından "isim, fiil, edat" olmak üzere üç (2002: 249); Tahsin Banguoğlu, Doğan Aksan, Haydar Ediskun "ad, sıfat, zamir, zarf, takı, bağlaç, ünlem, fiil" şeklinde sekiz (2007: 319-494; 2007: 84; 2007: 134-137); Zeynep Korkmaz "anlamlı kelimeler (ad, sıfat, zamir, zarf; fiil, isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil), görevli kelimeler (edat, bağlaç), anlamlı-görevli kelimeler (ünlem)" olarak üç gruba ayırmıştır (2009: 1139-1191);

Jean Deny, çalışmasında sözcük kısımlarının dördüncü bölümünü edatlara ayırmış ve birinci bahiste ilgeçleri (edatları), ikinci bahiste bağlaçları, üçüncü bahiste nidaları (ünlemleri) ele almıştır. Ünlemleri "Çağrılık Nidalar" ve "Dokunaklı Nidalar" alt başlıklarında incelemiştir. Çağrılı nidaların; muhatabı çağırmak, ona bir şey sormak, ona bir iş yapmasını söylemek veya bir şey göstermek için dikkati çekmeye yaradıklarını, dokunaklı nidaların ise öznel mahiyette olup hisleri ve duyguları ifade ettiklerini belirtmiş ve bu ayrımın kesinlik belirtmediğini, çağrılı bir nidanın haykırılı (dokunaklı) bir kavramla da anlamca çeşitlenebileceğini vurgulamıştır. *A!, Ey!, Hay!, Hey!, Ya!* gibi ünlemlerin örnek gösterildiği cümlelerde hitap sözlerini, ünlemlerin yanında vermiştir. Bu kısımda ayrıca bir muhatabı olan nidaların bu muhatabına Arapçada "çağrılmış, nida edilmiş" anlamında "münâdâ (vokatif)" denildiğini belirterek bu çalışmada hitap sözcükleri olarak adlandırılan

[8] Tahir Nejat Gencan, *Dilbilgisi*, İstanbul: Güven Yayınevi, 1975; Sezai Güneş, *Türk dil bilgisi*, 3. Baskı, İzmir 1977; Muharrem Ergin, *Türk dil bilgisi*, İstanbul: Bayrak, 2002; Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi grameri Şekil bilgisi*, 3. Baskı, Ankara: TDK Yayınları, 2009; Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin grameri*, 8. Baskı, Ankara: TDK Yayınları, 2007; Doğan Aksan, *Her yönüyle dil (Ana çizgileriyle dilbilim)*, 4. Baskı, Ankara: TDK Yayınları, 2007; Haydar Ediskun, *Türk dilbilgisi*, 11. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2007; *Türk dili kitabı*, Ed. Prof. Dr. Gülden Sağol Yüksekkaya, İstanbul: Duyap, 2006; Fuat Bozkurt, *Türkiye Türkçesi*, 2. Baskı, Ankara, 2000; Fuat Bozkurt, *Türkiye Türkçesi Türkçe öğretiminde yeni bir yöntem*, 3. Baskı, İstanbul, 2004; Nurettin Koç, *Yeni dilbilgisi*, 3. Baskı, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1996; Tuncer Gülensoy, *Türkçe el kitabı*, 1. Baskı, Ankara: Akçağ, 2000.

sözcüklerden bahsetmiştir: "*Ey çocuk!* cümlesinde *ey* nidasının muhatabı olan *çocuk,* onun münâdâsıdır (Deny, 1941: 676)."

M. Kaya Bilgegil, ünlemleri öncelikle yapılarına ve anlamlarına göre ayırmıştır. Yapılarına göre ünlemleri "Doğrudan Doğruya Ünlem Olan Kelimeler", "Ünlem Yerinde Kullanılan Sözler" ve "Taklidi Sesler" olmak üzere üç başlıkta incelemiştir. *Vatandaşlar!, Ali!, Canım!, Yavrucuğum!* gibi hitap sözcüklerinin de bulunduğu örnekleri "Ünlem Yerinde Kullanılan Sözler" başlığının "Basit Kelimeler/İsimler" alt başlığı altında sıralamıştır. Anlamlarına göre ünlemleri de "Çağırma Ünlemleri", "Duygu Bildiren Ünlemler" ve "Taklidî Sesler" olmak üzere üç gruba ayırmış; *A!, Ey!, Hay!, Haydi!, Hu!*[9], *Yahu*[10]*!, Aman!* gibi ünlemlerin yanında hitap sözcüklerine de yer vermiştir (Bilgegil, 1984: 229-234).

Necmettin Hacıeminoğlu edatları "Çekim Edatları, Bağlama Edatları, Kuvvetlendirme Edatları, Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları, Soru Edatları, Çağırma-Hitap Edatları, Cevap Edatları, Ünlemler, Gösterme Edatları, Tekerrür Edatları" olmak üzere on başlıkta incelemiştir. Eserde çağırma-hitap edatlarının isimlerden veya ünlemlerden önce gelerek hitap hareketini bilhassa belirten sözcükler olduğu, bunlara daha çok konuşma dilinde veya samimi bir eda taşıyan şarkı, türkü, hikâye ve şiirlerde rastlandığı belirtilmiş ve *A/E, Aç!* "Hey!", *Ay!/Ey!/İy!/İ!* "Ey!", *Ayâ!/Eyâ!* "Ey!", *Ayol!, Be!, Behey!, Bire!/Bre!, Ding!* "Haydi!", *Hadi!/ Haydi!, Hay!/Hey!, İlahi!, Kı!, Vey!* "Ey!", *Yâhû!* gibi ünlemlerin Batı Türkçesindeki, Karahanlı, Harezm, Çağatay, Kıpçak sahalarındaki durumları ele alınmıştır. Verilen örnekler içinde hitap sözleri ünlemlerin yanında değerlendirilmiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 284-289).

Nurettin Koç çalışmasında ünlemleri ayrı bir sözcük türü olarak ele almış ve ünlemlerin sevinme, kızma, acıma, şaşma, korku gibi duyguları anlatan; çağrı, buyruk, yasaklama gibi özel durumları bildiren ya da bir doğa sesini yansıtan sözcükler olduğunu belirtmiştir (Koç, 1996: 275). Çalışmada Türkçede her türden sözcüğün ünlem olarak kullanılabileceği ifade edilmiş ve ünlemler, "Ünlem Olan Sözcükler (Asıl Ünlemler)", "Ünlem Gibi Kullanılan Sözcükler" ve "Yansımalar" şeklinde üç başlık altında incelenmiştir. Tezn konusu ile ilgili olan hitap sözcükleri

[9] Kitapta *Hû!* ünleminin halk tabakasına mensup İstanbul kadınları arasında kullanıldığı belirtilmiştir.
[10] Kitapta *Yâhû!* ünlemine dilimizde avam arasında veya aydınların teklifsiz ifadelerinde rastlanıldığı belirtilmiştir.

de “Ünlem Gibi Kullanılan Sözcükler” başlığı altında değerlendirilmiş, bazı adların ve ad soylu sözcüklerin cümle başında, içinde ya da sonunda ünlem gibi kullanılabildiği açıklaması yapılmıştır:

Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz’dir, ileri!

Cenazemiz yerde kalmasın *dostlar*! (Koç, 1996: 297)

Türk Dil Kurumu tarafından 17 Nisan 1998’de düzenlenen “Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı”nda Zeynep Korkmaz, Hamza Zülfikar, Şükrü Haluk Akalın, Cengiz Alyılmaz, Mustafa Özkan, Leyla Karahan, Fatih Kirişçioğlu, Bilal Yücel gibi birçok Türkolog ünlem üzerine görüşlerini belirtmiştir. Buna göre ünlem türünün tek başına bir sözcük türü mü yoksa edat türü mü olduğu, “ünlem edatları” gibi bir terimin kullanımının doğru olup olmadığı, ünlem teriminin hangi tür sözcükleri kapsaması gerektiği, ünlem cümlesinin olup olamadığı gibi sorunlar belirlenmiş ve bunların çözümlenmesine yönelik tartışmalar yapılmıştır. Ünlem ve edatların içeriklerinin aynı kapsamda olmadığı, o nedenle ünlemlerin edatlar içinde değerlendirilmemesi gerektiği, aynı şekilde seslenmeleri, duygu ve düşünceleri yansıtan söz birlikleri olarak ele alınan ünlemler içine yansıma sözcüklerin de giremeyeceği gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca ünlemlerin edatlar gibi görevli sözcüklerin içinde değil, dillerin doğuşu teorilerine kaynaklık etmeleri, insanlık tarihinin en eski sözcükleri olmaları, bazen tek başına cümle değeri taşımaları nedeniyle bağımsız bir sözcük türü olarak ele alınmaları, asıl ünlemlerin içine duyguları ve seslenmeleri ifade eden sözcüklerin dâhil edilmesi gerektiği görüşünde çoğunlukla birleşilmiştir. Bu toplantıda yer alan Fatih Kirişçioğlu, Türk lehçelerinin gramerlerinde ünlemlerin de duygu ve seslenme içeren ünlemler olmak üzere iki grupta incelendiğini belirtmiş ve küçüklerin büyüklere, kızların erkeklere, erkeklerin kızlara seslenmesi gibi alt başlıklar altında ele alındığını ifade etmiştir (1999: 476-534).

Tuncer Gülensoy çalışmasında, ünlemleri edatlar içinde değerlendirmiş ve ünlem edatlarını “Ünlemler, Seslenme Edatları, Sorma Edatları, Gösterme Edatları, Cevap Edatları” şeklinde başlıklara ayırmıştır. Seslenme edatlarının hitap edatları oldukları, ünlemler gibi bir duyguyu, bir düşünceyi ifade etmedikleri ya da tabiat seslerini bildirmedikleri, bu edatların yalnızca hitap, seslenme için kullanıldıkları belirtilmiştir. *A, ey, e, hey, ya, yahu, be, bre, le, lo, ulan, üle, lan/len, hu, yahu* gibi

tek başına kullanılan ünlem örneklerinin yanı sıra *A benim iki gözüm!, Ey Türk gençliği!, Hey gidi günler!* gibi seslenilen, hitap edilen isimlerle birlikte ve insanlara yönelik hitaplar dışında kullanılan ünlem örneklerine de yer verilmiştir (Gülensoy, 2000: 424-426).

Tahir Nejat Gencan belirtme vurgusuyla değişik sesle söylenmiş adlar ile ad değerindeki "eytişler"i (hitaplar) de ünlem olarak kabul etmiştir (Gencan, 2001: 526).

Muharrem Ergin, "Anlamları olmayıp sadece gramer görevleri bulunur." şeklinde tanımladığı edatları, görevli sözcükler olarak adlandırmıştır. Buna göre edatlar anlamlı sözcükler ile kullanılırken bir dereceye kadar anlam kazanır ve gramer görevi üstlenecek duruma gelir. Tek başına da anlam ifade eden edatların diğer sözcük, sözcük grupları ve cümlelere bağlanması gereklidir. Ergin, edatları "Ünlem Edatları, Bağlama Edatları, Son Çekim Edatları" olmak üzere üç gruba ayırmış ve hitapları ünlem edatları içinde değerlendirmiştir (Ergin, 2002: 348-349). Seslenme edatları, "hitap edatları" olarak adlandırılmıştır. Hitap edatlarının ünlemler gibi his, heyecan, tabiat sesi bildirmedikleri, sadece seslenme vasıtaları olarak kullanıldıkları vurgulanmış ve konuya verilen *A!, Ay!, Ey!, Hey!, Ya!, Be!, Bre!, Ulan!, Hu!* gibi ünlem örneklerinin yanında hitap edilen isimlerle birlikte kullanılan *a beyim, ey arkadaş, ay oğul* ve doğrudan doğruya hitap şeklinde kullanılan *arkadaş, kardeşim, Türkan, Yüksel* gibi örneklere yer verilmiştir. Seslenme edatlarının ve seslenme görevinde bulunan isimlerin vurgulu sözcükler olduğu özellikle belirtilmiştir (Ergin, 2002: 350).

Atabay vd.nin *Sözcük Türleri* adlı çalışmasında ünlem ya da ünlem gibi kullanılan anlatımların duygusal sözcükler ya da seslenmeye, çağırmaya yarayan ögeler olduğu belirtilmiş ve ünlemler "Doğrudan Doğruya Ünlem Olarak Kullanılan Sözcükler", "Ünlem Olmuş Sözcükler" ve "Yansıma Sözcükler" olmak üzere üç grupta değerlendirilmiştir. Hitap sözcükleri de seslenmeye yarayan ünlemler olarak ele alınmıştır (Atabay vd., 2003: 155-157).

Haydar Ediskun ünlemleri "Asıl Ünlemler", "Ünlem Olarak Kullanılan İsimler, Sıfatlar ve Fiillerin Emir Kipleri", "Yansımalar" şeklinde üç grupta değerlendirmiştir. Seslenmeye yarayan yapıları asıl ünlemler içine dahil etmiştir (Ediskun, 2005: 322).

Tahsin Banguoğlu, “Asıl Ünlemler” ve “Ünlem Olan Başka Kelimeler” şeklinde iki grupta incelediği ünlemlerden seslenmeleri, ikinci grubun alt başlığı olan “Ünlemleşen İsimler” içinde değerlendirmiştir. Adların seslenmede ve çağırmada ünlem işleyişinde kullanıldıklarını, asıl ünlemlerde olduğu gibi çoğu zaman kendilerinden sonra seslenme amacını ortaya koyan bir cümle ile beraber yer aldıklarını ve bu duruma adın çağrı hâli dendiğini belirtmiştir: *Arkadaş!, Çocuk!, Hamal!, Gazeteci!, Canım!, Babacığım!* (Banguoğlu, 2007: 399)… Kimi dillerde çağırma hâlinin ayrı bir ek aldığı ve eski yazı dilimizde Farsçadan geçmiş ve uzun a (â) ile yapılmış ilgili örneklere rastlanabileceği de eklenmiştir: *Zahidâ!* (Ey zahid!), *Sakiyâ!* (Ey saki!), *Asafâ!* (Ey vezir!), *Bakiyâ!* (Ey Baki!) (Banguoğlu, 2007: 399)…

Leyla Karahan, bir ünlem ve isim soylu sözcük veya sözcüklerden oluşan sözcük gruplarını “ünlem grubu” olarak adlandırmıştır: *A canım!, Be kardeşim!, Bre yalan dünya!, Hey çocuklar!..* (Karahan, 2007: 70-71)

Zeynep Korkmaz çalışmasında, ünlemlerin anlamlı-görevli sözcük türleri olduğunu belirtmiş ve ünlemleri “Kökenleri Bakımından Ünlemler”, “Ses ve Kelime Yapısı Bakımından Ünlemler”, “Nitelik ve Görevleri Bakımından Ünlemler” olarak üç başlık altında incelemiştir. Bu çalışmanın konusu olan hitaplara “Dışa Dönük Ünlemler” başlığı altında yer verilmiştir. Bu bölümde insanın dış dünyada kendi dışındaki kimselerle, hayvanlar ve nesnelerle olan iletişim ilişkisi; seslenme (hitap), gösterme, sorma, onaylama, cevap verme yoluyla ele edilen ünlem türleri içinde ele alınmıştır. “Seslenme (Hitap) Ünlemleri” alt başlığı altında insanların karşısındaki insanlara seslenmek, hayvanları çağırmak ya da yönlendirmek üzere kullandıkları ünlemlere yer verilmiş ve *abe, bre, more hadi, hadisene, lan* vb. ünlemlerin çoğu kez seslenilen, kendisine hitap edilen kimseler ile birlikte kullanıldığı üzerinde durulmuştur: *A kardeşim, ay oğul, abe Arnavutoğlu, ey ahali, hadisene koçum, hadi aslanım, Reşit emmi, babaaa, babaaa, lan baba* (Korkmaz, 2009: 1174-1178)… Bu bölümde ünlemler ile seslenme bildiren ögeler arasındaki şekil ilişkisi birkaç kalıp içinde verilmiştir (Korkmaz, 2009: 1179-1190).

Süer Eker, sözcük türlerini sınıflandırdığı bölümde edatları “Ünlem Edatları”, “Bağlama Edatları” ve “Son Çekim Edatları” olmak üzere üç grupta değerlendirmiştir. Doğadaki sesleri taklit etmeye, duyguları, heyecanları anlatmaya ve seslenmeye, sormaya, göstermeye, cevap ifade etmeye yarayan edatlar şeklinde açıklaması yapılan “Ünlemler/Ünlem Edatları” başlığı altında *ah, vah, tüh, hop,*

haydi; ey, hey, yahu, arkadaşlar; hani, niçin, acaba; işte, daha; evet, hayır, yok, elbette gibi örneklere yer verilmiştir (Eker, 2010: 359-361). Aynı zamanda "Ünlem Grubu" başlığı altında ünlem edatı ile ona bağlı bir ad ögesinden oluşan sözcük grupları ele alınmıştır: *Ne mutlu Türk'üm diyene!, Hey koca topçu!, Muhterem gençler!, Ey yükselen yeni nesil!, Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker!* (Eker, 2010: 413). Burada seslenilen ögeler sadece insanlar değildir. Ayrıca *Muhterem gençler!* örneği, ünlem kullanılmadığı için ünlem grubu adı altında formülize edilen yapıya uymamaktadır.

Günay Karaağaç çalışmasında, hitap sözcüklerini "Seslenme Edatları" alt başlığı ile "Ünlem Edatları" grubunda değerlendirmiştir. Ünlemlerin değişik ortamlarda değişik duyguları ve niyetleri anlatmak üzere çıkarılan insan seslerinden ibaret olduğu belirtilmiştir. Seslenme edatları içinde *a, aaa* (şaşırma, beğenme, çağırma; temenni, emir, istek); *abo, abov* (şaşırma, beğenme); *aferin* (takdir, beğenme); *ah* (üzüntü, acıma); *aha* (işte); *aman* (kızgınlık, üzüntü); *ay* (şaşırma, ürkme); *ayol* (hey, hay, vay); *be, behey, yahu* (çağırma); *bereket, bereket versin, bereket versin ki* (sevinme, uygun bulma; memnuniyet, mihnet); *bırak* (vazgeçme, aldırmama); *bre, ey, ha, hay, hey* (çağırma); *hay hay* (evet, baş üstüne); *ya* (vurgulama, soru) gibi ünlemlere yer verilmiştir (Karaağaç, 2012: 437-438).

1.2.2. Cümle Ögesi Bakımından Hitaplar

Kaynak bakımından Ural-Altay dillerinin Altay koluna bağlı olan Türkçe, eklemeli dil ailesinden sondan eklemeli diller grubunda yer almaktadır. Türkçe sözdiziminde cümleyi oluşturan ögeler, "Cümle başı edatı + Seslenme öbeği / hitap blokları + Özne + (tümleçleriyle birlikte) Yüklem + Cümle sonu eki veya edatı" biçimindedir (Alyılmaz, 2015: 32). Türkçenin söz dizimi ile ilgili çalışmalarda özne ve yüklem cümlenin asıl ögeleri, diğer ögeler ise cümlenin yardımcı ögeleri olarak değerlendirilmiştir. Bu ayrımdaki temel ölçüt, cümlede yer alan unsurların asıl öge sayılan yükleme soru sorulduğunda cevap olabilip olamadıklarıdır. Buna göre Türkçede sekiz gruba ayrılmış sözcük türlerinden isim ve zamirler, esas öge sayılan özne, nesne, tümleç ve yüklem olabilir. Eylem dışında olan sıfat, zarf, bağlaç, edat ve ünlem sözcük türleri, cümleye anlamsal ve gramatik olarak doğrudan katkı sağlamadıkları, cümlede sadece pekiştirme ya da anlam doldurma göreviyle kullanıldıkları için cümle dışı unsurlardır. Bazı kaynaklarda "seslenme edatları", bazılarında ise "ünlem" başlıkları altında değerlendirilen hitaplar ise vericinin alıcıyı

iletişim ortamına çekmesi için kullanılmaları dolayısıyla bağlama edatları, ara sözler, açıklama cümleleri gibi cümle dışı unsur olarak değerlendirilmiştir (Şimşek, 1987; Karaörs, 1993; Alyılmaz, 1994: 252-253; Ergin, 1995; Karahan, 1995; Genç, 2001; Korkmaz, 2003; Keskin, 2003; Erkal, 2004: 42-43; Ediskun, 2005: 332; Çelik, Kaya, Demirbilek vd., 2006: 460-461; Mehmedoğlu, 2006: 25; Karahan, 2007: 36-37; Özkan, Sevinçli, 2008: 80, 124; Kültüral, 2009: 42). Cümle dışı ögeler cümlenin başında, ortasında veya sonunda olabilir ve cümlede pekiştirme ya da anlam doldurma göreviyle yer alırlar (Demirbilek vd., 2006: 460). Alâeddin Mehmedoğlu'na göre hitapların gramatik olarak cümle öğeleri ile ilişkisi yoktur ve hiçbir zaman özne görevinde kullanılamamaktadır (Mehmedoğlu, 2006: 25). Hatiboğlu fiil ve ad dışında kalan sıfat, zarf, bağlaç, edat ve ünlemi cümlenin yardımcı ögeleri olarak değerlendirmiştir (Hatiboğlu, 1972: 100).

Yapılan çalışmaların bir kısmında ise seslenmeler, eylemlerin anlamına hitap kattıkları için "seslenmeli tümleç" (Hatiboğlu, 1972: 135-136) ve cümlenin muhatabının dikkatini çekmeye yaradıkları için "ünlem tümleci" (Delice, 2007: 163) olarak ele alınmıştır. Bu görüşlerin yanı sıra bazı araştırmacılar hitapları özne (Turan, 1999: 82); bazıları da ünlemlerden ya da ünlem niteliğindeki birliklerden oluşan veya hitap özelliği taşıyan teklik ikinci ve üçüncü şahıs durumundaki özneleri "seslenmeli özne" olarak adlandırmıştır (Dizdaroğlu, 1976: 42; Özmen, 2013: 33-34).

Özmen, hitap özelliği taşıyan teklik ikinci ve üçüncü şahıs durumundaki özneleri "seslenmeli özne" olarak değerlendirmiştir. Bu durumda seslenilen muhatap, yüklemin üstlendiği işi yapan özne olacaktır: Ey hak, yaşa; ey *sevgili millet*, yaşa! Bu tür cümlelerde seslenen kişi hitap sözcüğüyle birlikte sen veya siz zamiri ile birlikte birbirini kuvvetlendiren iki özneyi peşpeşe kullanmış olmaktadır (Özmen, 2013: 33-34). Çalışmada "Ünleme Görevli Bağımsız Tümleçler" başlığı altında da cümlede seslenme, hitap etme, bir duyguyu veya düşünceyi dışa vurma amacıyla kullanılan ögeler tümleç olarak değerlendirilmiştir. Buna göre bu ögeler karşıdaki kişi veya kişileri uyarma, onun dikkatini çekme veya Tanrı'ya yakarma ve seslenme görevi üstlenir. Belli bir muhataba yönelik olmayan seslenme tümleçleri genellikle meydan okuma, kızgınlık, öfke, bıkkınlık, tereddüt, endişe, uyarma gibi duyguların dışa vurumu gibi anlamlar taşır. Özmen'in verdiği örneklerde sadece hitap biçimleri değil, ünlemler de yer almaktadır (Özmen, 2013: 48-50).

Özmen, bir ünlemle sonrasında gelen isim ve isim soylu sözcüklerin oluşturduğu öbeği "unvan grubu" olarak adlandırmış ve bu grubun cümlede genellikle bağımsız tümleç olarak görev aldığını belirtmiştir. Ünlem grubu kurulabilmesinin şartı olarak vurgunun ünlem olan birinci unsur üzerinde olması gerektiği belirtilmiştir:

Nasıl, *ey yolcu*, bin lanet, gelip ezmez ki vicdanı …

Canım, be birader, şimdi bunun emri, memri var mı? (Özmen, 2013: 110-111)

Semra Alyılmaz'ın "Türkçenin Söz Diziminde Seslenmeler ve Seslenme Öbekleri" adlı makalesinde seslenme ve seslenme öbeklerinin kaynaklardaki tanımlarına ve sözdiziminde nasıl değerlendirildiğine dair bilgiler verilmiş, örneklerle bu ögelerin kullanımlarından ve işlevlerinden bahsedilmiştir. Buna göre seslenmeler/seslenme öbekleri alıcıyı uyarmak asli göreviyle cümlelerin başında bulunurlar. Ancak vurgu, vezin, kafiye, redif gibi çeşitli nedenlerle cümlenin ortasında veya sonunda da yer alabilirler. Birçok kaynakta "seslenmeli özne" şeklinde ele alınmalarına rağmen her zaman cümlenin öznesi ile aynı olmayabilirler (*Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir.* cümlesinde "ordular" seslenme, "ilk hedefiniz" öznedir). Seslenmeler bir veya birden fazla sözcük ve sözcük öbeğinden oluşabilir. Başına ünlem eklenerek ya da eklenmeyerek, aynı zamanda sonlarına ek getirilerek ya da getirilmeyerek kullanılabilir. Makalenin sonucunda seslenmelerin birçok kaynakta cümle dışı unsur olarak ele alınmasına rağmen örneklerden de anlaşılacağı üzere cümlenin aslında bir parçası, sıralama olarak da genellikle ilk ögesi oldukları, bu nedenle cümle dışı unsur sayılmalarının hatalı olduğu ifade edilmiştir. Seslenme hâli kategorisine işaret eden eklerin, ek+edatların ya da edatların genellikle işaretsiz (Ø) olarak kullanıldıkları için seslenme hâli kategorisinin göz ardı edildiği; ancak seslenmelerin kolay öğrenilmesi için gramer kitaplarında cümle konusuna geçmeden önce hâl kategorisi içinde "seslenme hâl kategorisi" olarak anlatılması gerektiği belirtilmiştir (Alyılmaz, 2015: 31-50).

Mazhar Kükey bir ünlem ile isim ve isim soylu sözcüklerden oluşan grubu "ünlem öbeği" olarak adlandırmıştır (Kükey, 1975: 30-31).

Rasih Erkal "bir seslenme edatı ile bir isim unsurundan meydana gelir." şeklinde tanımladığı "Ünlem Grubu" maddesine şu örnekleri vermiştir: *Ey arkadaş!, Be adam!, Ey Türk gençliği!* (Erkal, 2004: 17)…

1.3. Hitaplar Konusunda Yapılan Çalışmalar

Türkiye'de hitapların tek başına dilbilimsel olarak incelendiği ayrıntılı bir çalışma bulunmamaktadır. Yapılan çalışmalardan, içinde hitapların da değerlendirildiği üç yüksek lisans tezi vardır. Bunlar Hamza Zülfikar danışmanlığında 1997'de Crnka Dragolovçanin tarafından hazırlanmış *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadar Basılı Metinlerde Geçen Hitaplar, Unvanlar ve Akrabalık Adları*, Alaeddin Mehmedoğlu danışmanlığında 2008'de Narin Azap tarafından hazırlanmış *Türkiye Türkçesinde Hitap ve Ara Sözler (Duygu Sözleri)* ve Erdoğan Boz danışmanlığında 2017'de Merve Demirbaş tarafından hazırlanmış *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Seslenme Sözleri* adlı tez çalışmalarıdır. Bunun dışında Figen Güner Dilek danışmanlığında 2013'te Esra Yıldız'ca hazırlanmış *Türkçede Sevgi Sözleri* adlı yüksek lisans çalışmasında da hitaplara yer verilmiştir.

Crnka Dragolovçanin'in çalışmasında Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar basılı metinlerde hitaplar, unvanlar ve akrabalık adları incelenmiştir. Bu unsurların incelenmesine geçilmeden önce Cumhuriyet'ten sonra başlatılan yenilikler ve değişmeler karşısında sosyal hayatta tartışılan sözler ve soyadı kanunun çıkarılması ile ilgili gelişmeler üzerinde durulmuştur. Hitapların, unvanların ve akrabalık adlarının genel bir değerlendirilmesinden sonra bu unsurlar ses bilgisi, yapı bilgisi ve anlam açısından değerlendirilmiş, ardından cümlede unvanlar üzerinde durulmuştur. Tez çalışmasının sonuna hitaplar, unvanlar ve akrabalık adları dizini eklenmiştir (Dragolovçanin, 1997).

Narin Azap'ın tez çalışması sözcük türlerinin sınıflandırılması ve Türkiye Türkçesinde gramer açısından cümle öğeleriyle ilişkisi olmayan sözcüklerin değerlendirilmesi ile başlamış, ardından Türkiye Türkçesinde hitaplarla ve ara sözlerle ilgili değerlendirmelerde bulunulmuştur. Verilen örnekler arasında sadece insana yönelik hitaplar değil, diğer canlı ve cansız varlıklara yönelik hitaplar da yer almaktadır. Hitapların; anlamlarına göre insan adı bildirenler, başka canlıların adlarını bildirenler, cansız nesnelerin, somut anlayışların ve çeşitli olayların adlarını bildirenler şeklinde gruplara bölünerek ayrı bir tür olarak değerlendirilmesi gerektiği savunulmuştur (Azap, 2008).

Merve Demirbaş'ın yüksek lisans tezinde seslenme sözlerinin Türkiye Türkçesindeki durumu üzerinde durulmuştur. Çalışmanın birinci bölümünde

seslenme sözleri için kullanılan terimler, ses bilgisi bakımından seslenme sözleri, sözcük türü bakımından seslenme sözleri, cümle ögesi olarak seslenme sözleri, seslenme sözleri içinde kullanılan ekler, seslenme sözlerinde noktalama işaretleri ve vurgu, seslenme sözlerinin kullanım alanları gibi konular; ikinci bölümünde ise bulgular işlenmiştir. Türkiye Türkçesinin dört ana ağız bölgesinin her birinden o ağız bölgesinin özelliklerini belirgin şekilde yansıtıldığı düşünülen araştırmalar taranarak seslenme sözleri çıkartılmış, bu bulgulardan hareketle de seslenme sözlerini oluşturan yapıların bir tasnif denemesi yapılmıştır. Bizim çalışmamızdan farklı olarak sadece kişi veya gruba yönelik hitaplar değil; hayvanlara, cansız varlıklara, ilahi varlıklara hitaplar ve kişinin kendisine yönelik hitapları da çalışmaya dâhil edilmiştir. Derlenen verilerin sınıflandırılmasında genel olarak Özezen'in (2004) tasnifi esas alınmıştır (Demirbaş 2017)

Esra Yıldız'ın tez çalışmasında sevgi hitapları, yapı ve anlam yönünden incelenmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda Türk insanının sevgisini sözle ifade ederken kullandığı dil göstergeleri belirlenmiştir. Çalışmada öncelikle "sevgi" kavramının ne olduğu ile ilgili açıklamalar yapılmış ve sevgiyi gösteren en önemli dil birimlerden biri olarak değerlendirilen sevgi hitaplarına yer verilmiştir. Derlenen sevgi hitapları basit, türemiş ve birleşik olmalarına göre öncelikle yapı bakımından incelenmiştir. Daha sonra hitapların anlam yönünden incelenmesine geçilmiş, akrabalık adları, unvanlar, sevilen kişisel nitelikler ve dolaylı aktarmalar ile oluşturulan hitap sözcüklerine yer verilmiştir (Yıldız, 2013).

Hitapların çeşitli şekillerde, belli ölçütlerle işlendiği bildiri ve makaleler de bulunmaktadır:

Muna Yüceol Özezen'in "Türkiye Türkçesi Konuşma Dilinde Seslenme Biçimleri Üzerine Gözlemler" adlı bildirisinde, Türkiye Türkçesi konuşma dilinde bireyin teklik ikinci şahısa yönelttiği seslenme biçimleri ile ilgili betimleme ve sınıflama yapılmıştır. Çalışmayı yazılı bir malzemeyle desteklemek maksadıyla sormaca metinler hazırlanmış ve bu metinler Türkiye'nin değişik bölgelerinden Adana'ya gelen Çukurova Üniversitesi öğrencilerine dağıtılmıştır. Bulgular ön gözlemlere ve bu sormaca metinlerin sonuçlarına dayanarak elde edilmiştir (Özezen, 2004: 2265-2276). "Seslenme İşlevli Cümle Biçimleri" başlığı altında muhataba seslenilirken *Affedersiniz!, Bakar mısınız?, Bak hele!, Baksana!* gibi cümle biçimleri de seslenmeler içinde değerlendirilmiştir (Özezen, 2004: 2273).

Cengiz Alyılmaz'ın "Ünlemlerin Seslenmeleri Kuvvetlendirici İşlevleri" başlıklı bildirisinde "bireylerin muhataplarını konuşma ortamına çekebilmek için ilk başvuru kaynağı" olarak tanımlanan hitap biçimlerinin seslenmeyi ve iletiyi güçlendirmek amacıyla çeşitli ünlem biçimleri ile de kullanıldığı ifade edilmiştir. Buna göre yazılı ve sözlü dilde hitap biçimlerinin kullanılış şekilleri örnekleriyle birlikte gösterilmiştir. Bildiride kişilere yönelik hitaplar dışında Allah'a, şeytana, derde ve kedere yönelik seslenmelerden de örnekler vermiştir (Alyılmaz, 2009: 534-540).

Saim Sakaoğlu'nun "Anadolu'da Eşlerin Birbirlerine Seslenme Sözleri" başlıklı bildirisinde eşlerin birbirlerine seslenmeleri; coğrafi bölge, eşlerin kültür seviyeleri, eşlerin evlilik dönemleri gibi değişkenler temel alınarak incelenmiştir (Sakaoğlu, 2015: 311-316). Erzurum'dan derlenen hitap sözlerinde *gülüm, nar çiçeğim, zeytin gözlüm, bir tanem, ceylanım, cicim, şiirim* gibi romantik kullanımların yanı sıra Erzurumlu hanımların eşlerine yönelik *akıllı, akılsız, angıt* "vurdumduymaz", *arsız, babamın gelini, bahdavar* "talihli", *beter* "arsız", *çığız* "oyun bozan", *cinni, çirkin, çorli* "hastalıklı", *dadaş, deli, densiz, derdi yok, efendi, er, geven* "deve dikeni", *koçum, gollik* "kısa boylu", *gülüş* "güler yüzlü", *hacı, herif, hoyrat* "çirkin", *hozan* "sürülmemiş tarla", *yiğit, şergada* "geçimsiz", *tosbağa, ülfet* "dost", *yelloz*; erkeklerin ise eşlerine yönelik *alem, avrat, bayan, beynamaz, çocuklarımın anası/uşakların anası, densiz, dilbaz, dilber, evün direği, felek, gezegen, gız gari/kız karı, güzel, gözüm, gülperi, kan ayaklı, kaşık düşmanı, köroğlu, kül döken, malım, zenne, yaramaz* gibi hitap biçimlerini seçtikleri görülmektedir. Bu hitap biçimlerinden *beter* "arsız", *hoyrat* "çirkin", *hozan* "sürülmemiş tarla", *yelloz* gibi kullanımlar hitaptan öte hakaret içerikli sözlerdir. Bunun yanı sıra eşlerin birbirlerine seslenmelerinde *bele bah* "bu tarafa bak", *hele buraya bah* gibi kullanımlar da hitaplar içine dâhil edilmiştir (Sakaoğlu, 2015: 5-6). Eşlerin ayrıca birbirlerine seslenmelerinin evliliklerinin ilk zamanlarında, evliliklerinin ilerleyen yıllarında, özellikle çocukların ya da büyüklerin yanlarında ve yaşlılık dönemlerinde birbirinden farklı olduğu vurgulanmıştır (Sakaoğlu, 2015: 7-8).

Murat Özbay ve Ozan İpek'in "Ortaokul Öğrencilerinin Kullandıkları Arkadaşlık Hitaplarının Konuşma Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi" başlıklı makalesinde ortaokul düzeyindeki arkadaşların birbirlerine seslenmek üzere kullandıkları hitap biçimlerine yer verilmiştir. Çalışmanın örneklemini yedi ilden gelen, farklı sınıflarda okuyan 1360 ortaokul öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma

sonucunda bu öğrencilerin kullandığı hitaplar cinsiyete, sınıf düzeyine, yaşanılan şehre, nezaket kurallarına ve Türkçe derslerinde işlenme durumuna göre incelenmiştir (Özbay-İpek, 2015: 90-105). Öğrencilerin sevgi ve iltifat sözcüklerinden, argo ve hakaret ifadelerine kadar hitap biçimlerini geniş bir yelpazede kullandıkları ve kullanımların arkadaşlık grubuna, grupların beklentilerine ve özelliklerine göre değişiklik arz ettiği belirtilmiştir. Hitap kullanımının Türkçe derslerin temel becerileri olan anlama ve anlatma becerilerinden, anlatma becerisiyle doğrudan ilişkili olduğu vurgulanmıştır (Özbay-İpek, 2015: 92).

A. A. Yoldaşev'in "Türk Dillerinde Sesleniş Sözcükleri" adlı makalesinde sesleniş (vokatif) kategorisinin Türkçede diğer dillerde olduğu gibi özel bir morfolojik işarete sahip olmadığı, genellikle cümle başında yer alan hitaplar vasıtası ile gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Hitap sözcüklerine Kumuk, Hakas, Azeri, Başkurt, Tatar, Kazak, Kırgız gibi Türk lehçelerinden örnekler verilmiştir. Vokatiflerin birçok dilde sesin gücü, uzunluğu, yüksekliğinin değişimi, hitap sözcüğü ile bir sonraki sözcük arasındaki duraksamanın uzunluğu ve özel vokatif tonlamalar gibi değişkenlerin vasıtasıyla belirlenebileceği ifade edilmiştir. Ayrıca bazı Türk lehçelerinde de bir kısım hitaplarda vokatif biçimlerinde bazı ekler kullanıldığına dikkat çekilmiştir. Buna göre Kumukçada birtakım hitapların {-a(v)} eki ile kullanıldığına dair örnekler verilmiştir: *iniv* (< ini "küçük erkek kardeş"), *agav* (< aga "amca, dayı")… Kumukçada olduğu gibi Tatar, Başkurt, Kırgız ve diğer Türk lehçelerinde de {-a(v)} eki gibi aynı işlevi gören başka eklerin de yer aldığı belirtilmiştir (Yoldaşev, 2012: 441-442). Makalede dikkat çekilen bir diğer konu da vokatif tonlamaların iyelik ekleri ile olan uyumudur. Hakas Türkçesinden verilen örnekte dede, amca, dayı, abla gibi yakınlara seslenilirken teklik ikinci şahıs iyelik ekinin kullanıldığı belirtilmiştir. Buna göre Hakas Türkleri dedeye hitap ederken sadece *aga* "dede" sözünü değil, *agan* "senin deden"; amca ve dayıya hitap ederken *acha* "amca/dayı" sözünü değil, *achan* "senin amcan"; ablaya hitap ederken *çaça* "abla" değil, *çatsan* "senin ablan" sözünü tercih etmektedir. Yine Tatarlarda kadının eşine *etisi/ettese* "onun babası", erkeğin ise eşine *enisi* "onun annesi" şeklinde hitap ettiği belirtilmiştir. Türkmencede de kadınlarının eşlerine teklik üçüncü şahıs iyelik ekli hitap biçimiyle seslendikleri ifade edilmiştir. Bunun dışında diğer Türk lehçelerinde olduğu gibi hitap sözleri ile en çok kullanılan şeklin teklik birinci şahıs

iyelik, küçültme ve her iki ekli kullanımlar olduğu belirtilmiş ve konu ile ilgili çeşitli lehçelerden örnekler verilmiştir (Yoldaşev, 2012: 443-445).

Habibe Yazıcı Ersoy'un "Türk Yazı Dillerinde İyelik İşaretleyicilerinin Kiplik Anlamları" adlı makalesinde de çeşitli iyelik ekleri almış hitaplar üzerinde durulmuştur. Makalede Türkçenin tarihî ve çağdaş dönemleri ile Türkiye Türkçesi ağızlarında da karşılaşılan *annem, babam, canım, amcası, ablasının* gibi şekillerin sözcük ve cümle düzeyinde sahiplenme ifade etmedikleri koşullar ve ifade ettikleri kiplik anlamlar Eski Uygur, Karahanlı, Harezm, Eski Oğuz Türkçelerinden; Anadolu ağızlarından ve bazı Türk lehçelerinden verilen örneklerle incelenmiştir. Böylece Türkçede iyelik eklerinin sahiplik/aitlik anlamlarından hareketle, özelikle de belirlilik/belirtme işlevinin etkisiyle çoğu zaman seslenmelerde sevgi, saygı, beğenme, nezaket, acıma, şaşırma gibi kiplik anlamların işaretleyicileri oldukları ifade edilmiştir (Yazıcı, 2015: 51-72).

Bu çalışmalar dışında Karaş'ın (1990) "Günümüz Türkçesinde Hitap Biçimleri ve Toplumdilbilimsel Kurallar" ve Eğit'in (1996) "Günümüz Türkçesinde Hitap Biçimleri" adlı hitap konusunun geçtiği bildirileri bulunmaktadır.

Hitap konusunu ilgilendiren popüler çalışmalardan da bahsedilebilir. Bu çalışmalarda gençlerin kullandığı; ancak gençler dışındaki yaş grubunun anlayamadığı dilsel öğeler üzerinde durulmuştur. Ayrıca "z kuşağı" olarak adlandırılan teknoloji çağı çocuklarının sosyal medyada dili kullanım biçimleri incelenmiştir. Bu kullanımların sosyal medya dışında artık günlük konuşmalarda da yer aldığı belirtilmiştir. Bu dilsel ögelerin içinde gençlerin birbirlerine yönelik hitap amacıyla kullandıkları sözcüklerin de bulunduğu ifade edilmiştir. Çalışmalara dâhil edilen hitaplar şunlardır: *abla/ablacığım, abi/abey, ağa/aga, amele, anniş/annişko, arki, artiz, aşkım, aşkito, aşkitom, aşkilitta, aşkimişkom, bal pötürcüğüm, babişko, bağyan, başgan, başkanım, reyiz, bebeğim, bebişim, bilader, bitekim, bro, canımcım, ciciş, conem, coni, cool, çomar, davar, emo, göbel, hacı, hafız, hamal, herif, işsiz, kanka, kanki, kankito, kanki can pinciğim, kardaş/gardaş, karşim, kardo, kamil* "mazlum, gariban", *keko, keş, kezo, kro, kuziş, maldonaldo, mami, minnoş, moruk, muhtarım, oğlum, olm* "oğlum", *ortak, toprak, özürlü, panpa, paşa, peder, pıro, ponçik/ponçiğim, ponpiş, ponpişim, popi, sarsuk/samaruk, sayko, sefgilim, sista, soytarı, şapşik, şapşirik, tatliş, tontiş, teyzoş, uşak, velet, yavrum…*

Türkiye dışında yabancı Türkologlar tarafından yapılan çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalarda hitap konusuna genellikle "İsimler" ve "İsimlerin Çekimi" başlıkları altında yer verilmiştir. Bunlardan G. L. Lewis'in *Turkish Grammar* adlı eserinde "İsim" başlığı altında isimlerin yalın durumu içinde "Seslenme Durumu (vocative)" bölümünde *Ahmet!, Taksi!* örnekleri ile hitaplara yer verilmiştir (Lewis, 1967: 35). Ayrıca İngilizcede bir kadının kendi çocuğunun yanında ağabeyine veya erkek kardeşine çocuğunun sesleneceği şekilde *dayı*; ancak Türkçede bir kadının aynı kişiye *dayısı* şeklinde teklik üçüncü şahıs iyelik ekli kullanımıyla hitap edebileceği belirtilmiştir. Benzer şekilde, İngilizce konuşan bir çocuğun ağlayan bir çocukla alay etmek istediğinde ağlayan çocuğun annesine *anne* şeklinde; ancak Türkçe konuşan bir çocuğun ağlayan çocuğun annesine *anne* şeklinde değil, *annesi* şeklinde seslenebileceği bilgisi ilave edilmiştir (Lewis, 1967: 50).

Jaklin Kornfilt'in Çağdaş Türkiye Türkçesinin betimsel gramerini öneren *Turkish* adlı eserinde, seslenme konusuna "İsim Çekimleri" başlığı altında değinilmiştir. Türkçede İngilizce "o" karşılığında "ey" ünleminin seslenme amacıyla şiirlerde ve nutuklarda kullanıldığı belirtilmiş, *Ey Türk gençliği!* örneğine yer verilmiştir. Kornfilt'e göre konuşma dilinde herhangi bir ünleme gerek kalmaksızın sadece hitap sözcüğü kullanılabilir. Bu durumda vurgu ilk hecede olur: *Garson!* Hitap etmenin diğer bir yolu olarak da hitap sözcüğüne teklik üçüncü şahıs iyelik ekinin eklenmesi verilmiştir. Bu durumda söz gelimi bir kadın eşine çocuğunun babası olduğunu vurgular şekilde *Babası!* şeklinde seslenebilir (Kornfilt, 1997: 241).

Robert Underhill'in *Turkish Grammar* adlı eserinde seslenmeler konusu, özel adların vurgusundan bahsedilen bölümde geçmiştir. Normal şartlarda özel adların son hecesinde bulunan vurgunun seslenmelerde ilk heceye geçtiği belirtilmiştir:

Mehmét geldi. (Vurgu ikinci hecede)

Méhmet! (Vurgu ilk hecede) (Underhill, 1976: 61)

Hitaplarla ilgili Türkiye dışında yapılan diğer çalışmalardan Ervin-Tripps'in "Sociolinguistic Rules of Address" adlı makalesinde toplum kurallarına göre kişilere hangi hitaplarla seslenilebileceği üzerinde durulmuştur. Bunun için kişilerin adlarının bilinip bilinmemesine; doktorluk, akademisyenlik, profesörlük gibi mesleklerine ve yaş grubuna göre onlara yönelik seçilecek hitaplarda farklılıklar olacağı belirtilmiştir. Ayrıca bir dilin lehçeleri ve ağızları arasında da değişik kullanımların söz konusu

olabileceği vurgulanmıştır. Bu konuya örnek olarak polis memuru ve siyahi bir doktorun diyaloğuna yer verilmiştir. Polis memuru siyahi adama, *Senin adın ne delikanlı?* diye sorar. Siyahi bey soyadını ve mesleğinin doktorluk olduğunu belirtir. Makalede muhatabının mesleğini öğrenen polis memurunun tekrar, *İlk adın ne delikanlı?* diye soru sorarak muhatabının her şeyden önce bir yetişkin olduğunu göz ardı edip sadece siyahi bir adam olduğu için gençlere hitap edilecek biçimde ona seslendiği, aslında ona birkaç kere hakaret etmiş olduğu ifade edilmiştir. Ervin-Tripps, bu hitap biçiminin normal şartlarda beyaz bir beye yönelik kullanılmasının American kültüründe ve dilinde yanlış olduğunu belirtmiştir. Makalenin devamında Amerikalılar, Fransızlar, Visayanlar, Filipinler, Koreliler, Ruslar, Eskenazililer, Portorikolular arasında kişilerin birbirlerine yönelik hitaplarında ne gibi ölçütleri göz önünde bulundurdukları bilgisine yer verilmiştir (Ervin-Tripp, 1969: 225-240).

Konu ile ilgilenen dilbilimcilerden Zwicky, hitapların özel bir tonlama ile yerinin belli olduğunu ve cümlede özne gibi herhangi bir öge görevini üstlenmediğini belirtmiştir (Zwicky, 1974; akt. Sonnenhauser&Hanna, 2013: 2).

Bates ve Benigni'nin "Rules of Address in Italy: A Sociological Survey" adlı makalesinde İtalya'da kullanılan seslenme sözcüklerinin yaş, cinsiyet ve sosyal sınıflara göre kullanılış biçimleri incelenmiştir. Bu nedenle 117 İtalyan yetişkine birkaç sorudan oluşan anket verilmiştir. Çıkan sonuçlar, hitapların seçiminde yaş ve statü farklarının gözetildiğini ortaya koymuştur. Çoğu İtalyanın muhatabına seslendiği şekliyle kendisine seslenilmesini beklediği görülmüştür. Cinsiyet farklılığından kaynaklanan farklı seslenme biçimlerinin yaş ve statü farkından kaynaklanan seslenme biçimlerine göre daha az bir oran teşkil ettiği anlaşılmıştır (Bates&Benigni, 1975: 271-288).

Levinson hitapları "ilginç bir dilbilgisel kategori" olarak tanımlamış, hitapların hitap edilene atıfta bulunmak üzere kullanıldığını; ancak yüklemin özneleri ile sözdizimsel veya anlamsal herhangi bir ilişkisi olmadıklarını belirtmiştir. Dilbilim tartışmalarında hitapların özellikle işlevsel yönlerinin incelemesindeki yetersizliğe vurgu yapmıştır (Levinson, 1983: 71).

Lambrecht de Fransızcadan hareketle hitap sözcükleri ile seslenilenin dikkatini çekmenin amaçlandığını belirtmiş, hitapların geleneksel ve üretken dilbilgisinde, sözdizimsel ve anlamsal yönlerine olan ilgi eksikliğine dikkat çekmiş, bunun

nedenini de gramerde hitapların cümleden çıkarıldığında sözdizimsel bir eksiklik yaratmadığı için cümlenin ögeleri içine dâhil edilmemesi olarak göstermiştir. Lambrecht, hitapların alıcıyı betimleyen ve tanımlayan ad öbekleri olduğunu belirterek hitaplara anlam odaklı yaklaşmıştır (Lambrecht, 1996: 267-288). Buna göre seslenen seslendiği kişinin kim olduğunu bilmiyorsa onu tanımlamak ve nitelemek üzere *İleride duran!, Kırmızı süeterli!* gibi sözleri kullanabilir (Lambrecht, 1996: 276). Ayrıca makalede hitapların, çoğu zaman karıştırılsalar da sıfat ve ünlemlerden farklı bir sözcük türü olduklarına dikkat çekmiştir (Lambrecht, 1996: 266).

Hill'in makalesinde hitaplar "doğrudan seslenme biçimleri", ünlemlik ifadeler ise "dolaylı seslenme biçimleri" olarak ele alınmış ve bu unsurlar ile konuşma eylemlerinin pragmatik belirteçlerle bağlantılı olduğu üzerinde durulmuştur. Buna göre ünlemler, her dilde muhatabın dikkatini çekmek üzere kullanılan hitap unsurlarının daha da belirgin kılınmasına yardımcı olur. Hitaplar konuşmada belli tonlamalarla, yazıda ise virgülle vurgulanır. Aynı zamanda hitaplar tam bir yargı taşımadıklarından zarf cümleciği görevini üstlenebilir (Hill, 2007: 2077-2079).

Predelli dilbilim literatüründe hitaplarla ilgili incelemelerin genel anlamda biçimbilimsel, sözdizimsel, seslemsel (bürünsel) ve sosyolojik eksende yapıldığını ileri sürmüştür (Predelli, 2008: 97). Ayrıca yurt dışında da seslenmelerle ilgili yapılan çalışmaların yetersizliğinden, bir kişiye seslenmenin her dile özgü farklı yollarını belirlemeye yönelik sistematik bir yaklaşım bulunmadığından bahsetmiştir. Predelli, seslenmelerin cümlenin anlamına gözle görülür bir katkı sağlamasa da muhatabın kimliği ile ilgili dolaylı da olsa bilgi verdiği için önemli olduklarını da eklemiştir (Predelli, 2008: 98).

Daniel ve Spencer, hitapların seslenmek, bir bireyin ilgisini çekmek ya da dikkatinin dağılmasını önlemek için kullanılan sözcükler olduğunu belirterek işlevsel bir yaklaşım geliştirmiştir (Daniel&Spencer, 2009: 626). Bazı dillerde seslenme durumuna yönelik herhangi belirleyici bir işaretin olmadığını, bazılarında ise vurgu, ünlünün uzatılması, daralma, ünsüz değişimi gibi birçok yolla seslenme durumunun oluşturulduğunu belirtmiştir. Seslenme sözlerinin genellikle akrabalık adları ile özel adlardan oluştuğunu ifade etmiştir (Daniel&Spencer, 2009: 627-630).

Jakobson, hitap etme işlevi sebebiyle seslenmelerin emir kipi ile ilişkili incelendiğinden bu işleve atıfta bulunarak, seslenmeleri ve emir kipini dilbilgisel cümlenin ve diğer fiil kategorilerinin dışında değerlendirmiştir (Jakobson, 1971: 10). Buna göre dilbilimsel araştırmalarda seslenmeler, diğer ad durumları ile aynı konumda ele alınmamakta ve seslenmeler gramatik olarak cümle dışında kabul edilmektedir. Ayrıca emir kipinin, seslenme ile aynı işlevde olduğu farz edildiği için diğer fiil kategorilerinden ayrılmalıdır. Emir cümleleri, ek eylemler gibi eksiksiz bir yapı olarak ele alınmaz. Ancak emir cümleleri tıpkı hitaplar gibi eksiksizdir ve aynı zamanda ögelerine ayrılamaz. Seslenmeler ve emir cümleleri benzer tonlama özellikleri taşımaktadır (Jakobson, 1971: 10-11; akt. Sonnenhauser&Hanna, 2013: 11).

Portner'a göre de hitaplar seslenen ile seslenilen arasındaki ilişkinin ne boyutta olduğunu gösterir ve hitapların taşıdığı anlam, sözdizimindeki yerinden ziyade tonlama ile belirgin hâle gelir. Bu seslenmeleri belirten şekilsel bir işaret yoksa, tonlama ile belirli yapıların hitap olarak kullanıldığı anlaşılabilir (Portner, 2007: 410, 415).

"Trends in Linguistics Studies and Monographs"ın 261. sayısı "Vocative! Addressing Between System and Performance" adı ile seslenmelere ayrılmış ve birçok dilbilimcinin çeşitli dillerden verdikleri örneklerle seslenmelerle ilgili yaptıkları çalışmalara yer verilmiştir.

Bunlardan Sonnenhauser-Hanna, hitapların yapısal olarak ve dildeki kullanımına göre değerlendirilmesi gerektiğini belirttiği "Vocative!" adlı makalesinde, hitapların dilbilimde sistematik açıdan değerlendirilmesinin zorluklarını ortaya koymuş, dilbilimcilerin konu ile ilgili çeşitli değerlendirmelerine yer vermiştir. Hitaplar "doğrudan seslenmek üzere kullanılan kalıplar ve yapılar" olarak tanımlanmış ve hitap terimi ile ilgili birbirinden farklı yorumların olduğu; hitapların biçimbilimsel, sözdizimsel, edimsel ya da anlamsal özelliklerine göre incelendiği vurgulanmıştır. Sonnenhauser-Hanna, aslında iletişimdeki önemi kadar dilin en temel ve en eski yapıları olduğu düşünülen hitapların şimdiye kadar tam olarak incelenememesindeki temel etkenin tanımlardan da anlaşılacağı üzere konu ile ilgili görüş farklılıklarından kaynaklandığını ifade etmiştir (Sonnenhauser&Hanna, 2013: 1-3). Hitapların belirlenmesinde şekilsel özelliklerinin yanı sıra isimlerin seslenmek üzere kullanılıp kullanılmadığını anlamak ve isimlerin yalın durumundan

ayırmak için tonlama farklılıklarının önemi dile getirilmiştir. Buna göre tonlamalar, ad öbeklerinin göndergesel olup olmadığının da işaretidir (Ovonje, 1986: 86; Zwicky, 1981: 446; akt. Sonnenhauser&Hanna, 2013: 4-7). Makalede tonlama ve vurguların yazılı dilde çeşitli noktalama işaretleri ile gösterildiği belirtilmiş ve örnekler verilmiştir. Buna göre *Was hast du Peter gesagt?* "Peter'a ne söyledin?" ve *Was hast du, Peter, gesagt? "*Sen ne söyledin, Peter?" cümlelerinde *Peter*'ın dolaylı nesne şeklinde kullanımını seslenme kullanımından ayıran, virgüldür (Sonnenhauser&Hanna, 2013: 8). Bu durumun herhangi bir noktalama işareti kullanılmasa da Türkçe için karışıklığa neden olamayacağını belirtmek gerekir. Çünkü Türkçe sondan eklemeli bir dil olduğu için "Peter'a ne söyledin?" şeklinde ismin yönelme durumu olan {+e} eki, hitap için ise "*Peter*, ne söyledin?" şeklinde ismin yalın hâli kullanılacaktır. Yazı dilinde virgülün kullanılmamasından kaynaklı karışıklıkların olacağı durumlar da bulunmaktadır. "Ayşe geliyor." cümlesinde virgül bulunmadığı için "Ayşe" isminin cümlede seslenme anlamıyla değil, göndergesel anlamda kullanıldığı anlaşılmaktadır. Burada cümlenin öznesi "Ayşe"dir. "Ayşe, geliyor." cümlesinde ise Ayşe kişisine birinin geldiğini bildirmek üzere seslenildiği anlaşılmaktadır ve cümlenin öznesi bir "O" kişisidir. Ancak bir çok Hint-Avrupa dilinde eklerin kullanılmaması söz konusu karışıklıklara neden olacağından aradaki farkı gösterecek çeşitli şekillerin olması gerekmektedir. İleride bahsedileceği üzere yurt dışında yapılan çalışmaların birçoğunda bu dillerin belirtilen özelliğinden kaynaklı muğlaklığın giderilmesine yönelik önerilerde bulunulmuştur. Sonnenhauser-Hanna, seslenmelerin sözdizimindeki yeri konusunda da değerlendirme çalışmalarının uzun süre dikkatler dışında kaldığını belirtmiştir. Bunun nedenini, seslenmelerin uzun bir süre edimbilimsel olarak incelenmiş olmasına bağlamıştır. Birçok dilcinin seslenmeleri asıl cümle değil, ara cümle olarak gördüklerini vurgulamıştır (Sonnenhauser&Hanna, 2013: 9). Çalışmada verilen bilgilerden sonra, seslenmelerin hem biçimsel hem de sözdizimsel olarak ele alınması gereken bir konu olduğu, işlevsel bakış açısıyla özel ve cins isimlerin cümledeki kullanımına itibar edilerek hitap olup olmadığına karar verilebileceği ifade edilmiştir. Hitapların çağrıda bulunma ve seslenme şeklinde iki tür işlevinden bahsedilmiştir. Buna göre "çağrılar, muhatabın dikkatini çekmek, hitaplar ise konuşmacı ve muhatap arasındaki iletişimi korumak veya vurgulamak" için kullanılır (Sonnenhauser&Hanna, 2013: 12-13). Bu açıklamadan çağrıların orada bulunmayan birine yönelik, onun dikkatini çekmek; hitapların ise orada bulunan kişi ile iletişimin

devamını sağlamak üzere kullanıldığı anlaşılmaktadır. Hitaplara tek bir bakış açısıyla bakıp bu yönde değerlendirmenin yanlış olacağı belirtilerek makale sonlandırılmıştır.

Göksel-Pöchtrager'in "The Vocative and Its Kin: Marking Function Through Prosody (Vokatif ve Aslı: Bürün Üzerinden İmleme İşlevi)" adlı makalesinde, farklı sözcük vurgularına sahip Avusturya Almancasında ve Türkçede seslenme işlevinin tonlamalarla nasıl gerçekleştiği incelenmiştir. İncelemede Avusturya Almancası ve Türkçede, sözcük vurgusunun yerinde farklılıklar olsa da ilginç paralellikler de olduğu belirtilmiş, seslenme durumunun yalnızca kendine özgü bir sınırı bulunduğu ve bu bağlamda, çağrı hitabı, şaşkınlık hitabı ve *Siz misiniz?* hitabı gibi diğer hâlleri de içerdiği bulgularına ulaşılmıştır (Göksel&Pöchtrager, 2013: 87-109). Bir ismin "göndergesel" ve "seslenme" olmak üzere iki tür işlevinin olduğu, dillerin bunları ayırt etmek için çeşitli yollar kullandığı belirtilmiştir. Buna örnek olarak bazı dillerde isimlerin önünde belirtme artikelinin bulunmasının o ismin göndergesel işlevde kullanılmasına işaret ettiği ifade edilmiştir. İsmin artikelsiz kullanımı ise seslenme olduğunun göstergesidir: *The Florian will come along.* (atıf-gönderge) / *Florian, come along!* (çağrı) Aynı zamanda seslenme durumunda çokluk birinci şahıs zamirinin kullanılamadığı belirtilmiştir. Türkçede de "bizim" zamirinin samimiyetin bir ifadesi olarak "Bizim Ahmet çok iyi tavla oynar." şeklinde başkasından bahsedilirken kullanılabileceği, ancak "Bizim Ahmet!" şeklinde seslenme olarak kullanılamayacağı vurgulanmıştır. Yine Türkçede *Ya!, Ey!,* Avusturya Almancasında *O!* gibi ünlemlerin şiirsel dille sınırlı kaldığı, konuşma dilinde hitabın tonlama ile belirgin hâle geldiği ifade edilmiştir. Makalenin ilerleyen bölümlerinde Türkçe ve Avusturya Almancasında sözcüklerdeki vurgunun yeri ile ilgili bilgiler verilmiştir (Göksel&Pöchtrager, 2013: 88-91). Bunun yanı sıra "seslenme, çağrı, şaşkınlık" hitapları ile *Is it you?* "Sen misin?" sorusu olmak üzere dört çeşit hitaptan bahsedilmiştir. Seslenmelerin yakında bulunan kişilere, çağrıların görülebilir alanda olmayan kişilere yönelik gerçekleştirildiği belirtilmiş, hitapların çağrı ya da seslenme olduğunu ayırt etmek için vurgunun sözcüğün hangi hecesinde olduğuna bakmak gerektiği ifade edilmiştir. Makalenin sonuç bölümünde Türkçe ve Avusturya Almancasında birçok düzeyde çok fazla paralelliğin olduğu belirtilmiş, bunun da tonlamaların bütün dillerde aynı olabileceği ihtimalini akla getirdiği ve söz konusu durumun dil ötesi gerçeklerin varlığına işaret ettiği öne sürülmüştür (Göksel&Pöchtrager, 2013: 98-101).

Espinal'in "On the Structure of Vocetives (Vokatiflerin Yapısı Üzerine)" adlı çalışmasında, sözdizimi-anlam ilişkisi açısından genelde Katalancadan elde edilen verilere odaklanılarak vokatifin yapısı analiz edilmeye çalışılmıştır (Espinal, 2013: 109-133). Bu doğrultuda "Seslenme durumu olarak yorumlanan ifadenin dâhili yapısı nedir?" ve "Seslenmeler ve dilde mevcut diğer sözdizimsel yapılar arasında sözdizimsel bir ilişki bulmak mümkün müdür?" sorularının yanıtları aranmıştır (Espinal, 2013: 115). Bu sorulardan birincisinin dilbilimde hâlâ tartışıldığı ve bir çözüme ulaşılamadığı belirtilmiştir. İkinci soru ile ilgili olarak da seslenmelerin sözdizimine dâhil edilemeyeceğine yönelik görüşlerin aksine, onların tıpkı birleşik cümleler gibi cümleyi etkiledikleri, bu nedenle seslenmelerin cümlelerin zarfı olarak değerlendirilebileceği ifade edilmiştir.

Hill'in "Features and Strategies: The Internal Syntax of Vocative Phrases (Özellikler ve Stratejiler: Vokatif Öbeklerinin Dahili Sözdizimi)" adlı makalesinde seslenmelerin söz dizimindeki yerine odaklanılmış, seslenme ögelerinin cümle içindeki sözdizimsel görevi ve biçimsel yapısı ele alınmıştır (Hill, 2013: 133-157). Seslenme öbeklerinin de ad öbeklerini üreten mekanizma tarafından üretildiği, aralarındaki tek farkın seslenme öbeklerinde muhatap ve konuşmacının yer aldığının anlaşıldığı edimbilimsel bağlam olduğu belirtilmiştir (Hill, 2013: 133).

Janson'un "Vocative and Grammar of Calls (Seslenme ve Çağrıların Dilbilgisi)" adlı makalesinde çağrılarla ortaya çıkan seslenmelerin gramatik yapısı ele alınmıştır (Janson, 2013: 219-235). Buna göre çağrılar dışında beyan-bildirme, soru ve komut cümleleri bulunmaktadır. Seslenmelerin temelinde bir insana işaret eden ad öbeği yer almaktadır. Bu ad öbeğini gösteren çeşitli takıların yanı sıra noktalamalar da mevcuttur. Bazı diller bu işaretleyicilerden bir ya da birkaçına sahip olabilir. Janson, bu terimin birçok dilbilim çalışmasında yer almadığını belirterek bunun nedenini anlamak için terimin tarihçesine dikkat çekmiştir. Janson' a göre dilbilgisi uzmanları ve dilbilimciler antik çağlardan beri, seslenme durumları ve diğer durum biçimleri arasında bir fark olduğunun farkındalardır. İsmin yalın, belirtme ve yönelme hâllerinin cümle ile olan temel işlevleri çeşitli şekillerde belirtilmiştir. Ancak seslenme durumunun da cümle ile ilişkisi olmasına rağmen tam olarak cümledeki yeri tayin edilememiş, bu nedenle şekilsel olarak incelenmiştir. Fakat XX. yüzyılda sözdizimine ve anlama karşı artan ilgi ile birlikte durum değişmiştir. Dilbilimciler, ad durumunun mahiyeti üzerine çeşitli görüşlere sahip olsalar da

vokatiflerin oraya ait olmadığı konusunda hemfikirdirler. Ancak seslenmelerin nereye konulacağı ile ilgili kesin bir sonuca ulaşılamamıştır. Janson bu durumun nedeninin Aristo'dan beri dilbilgisel tanımlamanın esasen cümlelerin bileşenleri üzerine yoğunlaşması, seslenmelerin genellikle cümle dışında değerlendirilmesi olduğu yönünde görüşünü bildirmiştir. Oysaki insanların birçok dilde, dile ait olan, fakat cümle olarak biçimlendirilmeyen sorular, komutlar, çağrılar ve ünlemler gibi birtakım söylem üretmekte olduğunun vurgusunu yapmıştır (Janson, 2013: 219-220). Komut ve çağrıların esasen genel görüşe göre cümle olmadığı düşünüldüğünde, tipik komutlar yalnızca bir fiil öbeğinden, tipik çağrılar ise yalnızca ad öbeğinden oluşmaktadır. Seslenme durumu, çağrıları belirten ad öbekleridir. Seslenmelerde de biçim ve işlev, biçim ve anlam arasında ilişkiler bulunmaktadır. Esasen birine hitap etmek, yani bir konuşma başlatmak veya konuşmayı devam ettirmek için birinin ilgisini çekmek gibi işlevlere sahip olan seslenmeler, bir isim ya da bir insanı niteleyebilecek başka isim veya unvanlardan oluşabilir. İngilizcede olduğu gibi birçok dilde, seslenmeleri belirgin kılan özel bir işaret yer almamakta, vurgu yoluyla ayırt edilebilmektedir. Bazı dillerde samimiyete bağlı olarak değişen ünlemler, seslenme sözcükleri ile birlikte kullanılabilir. Bunun dışında birçok Sami dilinde görüldüğü üzere sözcüklerin sonuna getirilen ekler vasıtasıyla seslenmeler oluşturulabilmektedir.

Bayyurt ve Bayraktaroğlu'nun "The Use of Pronouns and Terms of Address in Turkish Service Encounters (Türk Hizmet Sektöründe Seslenme Zamir ve Terimlerinin Kullanımı)" adlı makalesinde konuşanın muhatabına yönelik seçtiği zamirlerde ve hitap sözlerinde nüfuzun ve samimiyetin en önemli belirleyiciler olduğu belirtilmiş, hizmet alımı ve sunumlarında her iki tarafın nezaket çerçevesi içinde veya dışında seçmiş oldukları dil kullanımlarından bahsedilmiştir. Bunun dışında Türkçede saygı, itaat ve samimiyet göstergesi olan saygı unvanlarının (hanım, bey), mesleki unvanların (doktor hanım, doktor bey), diğer meslek gruplarının adlarının (postacı, sütçü), akraba olan veya olmayan kişiler arasında kullanılan akrabalık terimlerinin (abla, dede), sevgi sözcüklerinin (şekerim, bir tanem, canımın içi, hayatım) ve teklik birinci şahıs iyelik ekiyle kullanılan {-cIk/-cUk} küçültme ekli hitap sözcüklerinin (Ahmetçiğim) oldukça fazla olduğuna dikkat çekilmiştir. Makalede alışveriş merkezlerinde, kebapçıda, yerel bakkalda ve manavda, Migros'ta ve Vakko mağazasında erkeklerin ve kadınların satıcılara

yönelik “sen” ve “siz” zamirlerini, hitap sözcüklerini, ünlemleri hangi oranda kullandıklarına dair tablolara yer verilmiştir. Buna göre “sen” zamiri, özellikle yerel bakkal ve manavlarda, “siz” zamiri ise süpermarkette ve şık mağazalarda diğer yerlere göre daha fazla kullanılmıştır. İnsanların ticari ortamlarda iletişim kurma biçimleri incelendiğinde, genelllikle erkeklerin ilk görüşmelerde bile yakın ilişki kurma; diğer yandan kadınların özellikle karşı cinse yönelik ilişkilerinde, mesafe koyma eğiliminde oldukları ve buna uygun hitap seçimlerinde bulundukları görülmüştür (Bayyurt ve Bayraktaroğlu, 2001: 209-241).

Gao “A Contrastive Study of Chinese and English Address Forms (Çince ve İngilizcede Seslenme Türlerinin Karşılaştırmalı Çalışması)” adlı makalesinde hitapları, “isimler, akrabalık terimleri, unvanlar, zamirler, sevgi sözleri, yaygın isimler” olmak üzere altı kategoride incelemiş ve özellikle ilk dört kategori üzerinde durmuştur. Söz konusu çalışmada Çince ve İngilizcedeki hitap biçimleri karşılaştırılmıştır. Buna göre isimler konusunda çok fazla çeşitliliğe sahip Çincede kişilere yönelik ad ve soyadıyla, soyadıyla, göbek adıyla, ad ve soyadı ile birlikte unvanıyla, soyadı ve unvanıyla, göbek adı ve unvanıyla, sıfat sözcüğüyle ve soyadıyla veya soyadı ve herhangi bir sıfat sözcüğüyle seslenmek mümkündür. İngilizcede ise göbek adları genellikle vaftiz esnasında Hristiyan inançlarına uygun bir şekilde verildiği için kişilere daha çok ilk adları ile seslenmek söz konusudur. Kişiler kendilerinden yaşça büyüklere bile ilk adlarıyla seslenebildikleri gibi nezaket veya araya mesafe koymak kaygısıyla muhataplarına ad ve soyadları ile hitap edebilirler. Bazı durumlarda da dışarıdan bakan kimseler için biraz bağlantısız görünen “Elizabeth” adı yerine “Betty”, “William” adları yerine “Billie” gibi özel adların değiştirilmiş biçimlerini de kullanabilirler (Gao, 2013: 191). Çinlilerdeki akrabalık terimleri, baba tarafı ile anne tarafı arasındaki açık ayrımın yanı sıra ayrıntılı tabakalaşma ile de belirlenmiştir. Örneğin; “teyze” sözcüğü seslenme olarak çok çeşitli şekillerde kullanıldığı için Çinceden başka dile yapılan aktarmalarda sıkıntı oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Çin kültüründe yaşça büyük kimselere büyük saygı gösterilmekte ve kendilerine buna uygun biçimde akrabalık adları ile seslenilebilmekteyken, yaşça küçük akraba üyelerine akrabalık adı kullanılmadan isimleriyle de seslenilebilmektedir. İngilizcede akrabalık adları belirlenirken anne ve baba tarafı gibi bir ayrım gözetilmemektedir. Yine Çince ile karşılaştırıldığında İngilizcede akraba üyelerinin yaşlarının büyüklüğü ve küçüklüğü gibi bir ayrım söz

konusu değildir. Çincede akrabalık adları, konuşmalarda akrabalara yönelik sık kullanılmaktadır. Ayrıca akraba olmayan kişilere yönelik de akrabalık adlarıyla seslenmek mümkündür. Bu durum, aradaki samimiyetin ve yakınlığın göstergesi sayılır. Batı kültüründe böyle bir kullanım söz konusu değildir. Ancak *sister* "kız kardeş" ve *brother* "erkek kardeş" gibi seslenmelerin kullanım alanı daha geniştir (Gao, 2013: 192).

Tian, hitap biçimlerini akrabalık terimleri, sosyal seslenme biçimleri, isimler, zamirler ve kibar seslenme biçimleri olmak üzere beş grupta toplayarak incelemiştir. Quirk, "seslenme durumu (vocative)" terimini kullanmış ve bunları akrabalık terimleri, mesleki terimler, unvanlar, saygınlık bildiren seslenmeler, genel isimler, sıfat ve zamirler olmak üzere yedi başlıkta değerlendirmiştir (Tian, 1998; Quirk, 1985; akt. Gao, 2013: 190, 191).

1.4. Nezaket Olgusu ve Kuramları

İnsanlar arasında iletişim, çeşitli dil kullanımları ile sağlanır. Bu kullanımları etkileyen faktörlerin başında "nezaket" gelir. Genel olarak başkalarına karşı saygılı ve incelikli davranmaya "nezaket" denir (TS, 2011: 1769). Nezaket olgusu (politeness-honorific), teşekkül ettiği toplumlara göre insanların karşılıklı ilişkilerini düzenlemek bakımından önemlidir (Saltuk-Sudioğlu, 1962: 87-88). Yazılı olmayan nezaket kuralları, zaman içinde toplumların sosyal ihtiyaçları, gelenek ve görenekleri, dünya görüşleri, değer yargıları doğrultusunda belirlenen, benimsenen, geliştirilen ve bireylerin içinde bulunduğu sosyal ortam içinde uyması gereken kodlardır (Öner, 2012: 693). Bu kodlara göre davranış biçimleri geliştirmek, bireyin toplumda saygınlık kazanmasını ve toplumun diğer bireyleriyle iletişiminin devamlılığını sağlar; böylece iletişim aksaklıkları en aza indirilmiş olur (Sarıyev, 1999: 1011). Maslow'un ihtiyaçlar piramidine göre toplum içinde yaşayan bireyin duygusal ihtiyaçlarından en önemlilerinden biri, saygınlık kazanma kaygısıdır (Maslow, 1970: 43; Bakırcıoğlu, 2000: 93). Bu anlamda bireyler, içinde bulunduğu toplumda mutlu ve başarılı olmak için sosyal, ekonomik ve kültürel birtakım ihtiyaçlarının yönlendirmeleriyle yaşam şekillerini belirler, aynı zamanda duygusal yönden de doyuma ulaşmayı ister.

Bireyler, toplum içinde birbirleriyle iletişim kurarken insan ilişkileri, anlatım ortamı, iletişimin amacına ulaşmak için seçilen uygun konu ve uygun sözcükler gibi

etkenleri göz önünde bulundurarak çeşitli anlatım biçimlerini kullanır. Anlatım biçimleri esasen "yeri geldikçe ve duruma göre kullanılma" olarak tanımlanabilecek dil değişkeleri içinde ele alınabilir (Kabaya, 2000: 36). Argo, kaba dil, saygı dili, kibar anlatım biçimleri gibi dil kullanımları anlatım biçimleri içinde değerlendirilebilir (Tekmen, 2005: 2827). Gramerlerde de nezaket konusu içine teşekkürler, ilanlar, davetler, özür dilemeler ya da hitaplar girmektedir (Yaylagül, 2005: 152). Nezaket kuralları, toplum yaşamını düzenleyen faktörlerin başında gelir ve tercih edilen kibarlık ve dayanışma belirten ifadelerin hitap biçimlerine de yansıdığı söylenebilir. Bunun nedeni, insanların birbirleri ile konuşurken neyi konuştuklarının yanı sıra nasıl konuştuklarının da önem arz etmesidir (Wardhaugh, 2006: 238). Bir bireyle iletişime geçerken ilk adım olarak seçilen hitaplar; duyguları, düşünceleri, samimiyeti, mesafeyi, saygıyı, hatta toplumun gelenekleri konusundaki donanımı yansıtır. Bu farkındalık, kullanılan nezaket dili yoluyla gösterilmiş olur. Aradaki bağlantı, hitap kavramını nezaket kuramlarıyla da ilgili kılmaktadır. Nezaket, toplumsal ilişkilerde en önemli reçetedir (Wardhaugh, 2006: 255).

Dilbilimde saygılı ve nezaketli olma kaygısıyla ek, sözcük, cümle, zamir gibi çeşitli dil birimlerinden uygun olanın seçimi, nezaket söylemini oluşturmaktadır. Bu seçim, dildeki bazı ögelerin gelişigüzel kullanılmadığına işaret eder (Yaylagül, 2005: 152). Bu açıdan bakıldığında dilbilim çalışmalarında genellikle "sen/siz" zamirlerinin ayrımından bahsedilmektedir. Fransızca kaynaklı mesafe ve nezaket belirten *vous* "siz" ile yakınlık ve samimiyet belirten *tu* "sen" zamirlerinin kullanımı; kişiler arasındaki statü farklarına ve yakınlık derecelerine göre şekillenmektedir[11]. Bu ayrımın ne zamandan beri yapıldığı bilinmemektedir. Fakat köklerini Roma İmparatorluğu'nun son dönemlerinde veya erken Orta Çağda kullanılan Latinceden aldığı, değişik zamanlarda da diğer diller tarafından benimsendiği söylenmektedir. İlgili ayrımın aktarımı, kültürel olarak gerçekleşmiş ve birkaç aşamadan geçerek günümüzdeki şeklini almıştır. Türkçe göz önünde bulundurulduğunda bu zamirler Türkçede aynı zamanda, içinde geçen cümlenin yükleminin şahıs eklerinin şekillenmesinde de en önemli belirleyicidir.

Nezaket anlamı, Türkçede genel olarak seslenmeler aracılığıyla, ara sözlerle, özne-yüklem uygunluğu yoluyla ifade edilir (İmamova, 2010: 1). Söz gelimi bir

[11] "Siz" ve "Sen" zamirleri Almancada *Sie-du*, İtalyancada *lei-tu*, Rusçada *vy-ty*, İspanyolcada *usted-tu* sözcükleri ile karşılanmaktadır (Lyons, 1981: 317).

öğrenci bir öğretim üyesine seslenirken *Hocam, müsaitsen sana bir şey sorabilir miyim?*, *Hocam, müsaitseniz sana bir şey sorabilir miyim?*, *Hocam, müsaitseniz size bir şey sorabilir miyim?* şeklinde üç cümle biçimini kullanabilir. Ancak birinci ve ikinci kullanımların toplumda nezaket çerçevesinde değerlendirilmeyeceğini bilen öğrenci, bunlardan üçüncüsünü tercih edecektir. Burada kullanılan zamir ve ek-fil çeşitleri, cümleyi görgü ve nezaket açısından diğerlerinden farklı kılmaktadır. Dikkati çeken bir özellik de üç cümlede hitap biçimi olarak teklik birinci şahıs iyelik ekli *hocam* sözcüğünün kullanılmasıdır. İyelik ekli bu kullanım, Türk toplumu açısından değerlendirildiğinde samimiyetin ve saygının bir işaretidir. Oysaki üniversitelere gelip Türkçeyi öğrenen yabancı uyruklu birçok öğrencinin öğretim üyelerine *hocam* şeklinde değil, *hoca* şeklinde seslendikleri duyulmaktadır. Aslında bu durum, o öğrencinin nezaketsiz olduğunun değil, Türk toplumunun nezaket kurallarını bilmeden kendi dilinin kuralları çerçevesinde kullanımının göstergesidir. Türk dilinde *hoca* dışında *öğretmen, ağa, kaymakam, paşa* gibi sözcüklerle de teklik birinci şahıs iyelik ekinin kullanılması, saygı diline örnek teşkil edebilir. İletişime geçilen bazı kişilerle araya nezaket ekseninde mesafe koymanın gerekli olduğu durumlar da mevcuttur. Hastanede hastayla ilgilenen bir doktora hastasının *doktorum* şeklinde değil de *doktor hanım/doktor bey* şeklindeki hitabının temelinde, yine aynı kaygı yatmaktadır.

Türk toplumunda, zamirler dışında genellikle özel adlarla kullanılan *bey, hanım, bay, bayan, efendi, beyefendi, hanımefendi* gibi unvanlar nezaket kaygısıyla kullanılan hitap biçimleridir. Türk kültüründe "bay ve bayan" unvanlarının günlük dilde çok tercih edilmediği, bunların daha ziyade mektuplarda ve dublaj Türkçesinde kullanıldığı bilinmektedir. Bunun nedeni, *bay* ve *bayan* sözcüklerinin yakın dönem sadeleştirme faaliyetleri içinde yeniden adlandırma eğilimiyle dile dâhil edilmeleri ve konuşma dilinde suni bir görünüm arz etmeleridir. "Bay" ve "bayan" sözcüklerinin yerini son dönemlerde "sayın" sözcüğünün aldığı söylenebilir (Göker, 1997: 37). Toplumların tarihi boyunca nezaket algısının ve bu doğrultuda da nezaket dili unsurlarının değiştiği bilinmektedir. İleride görüleceği üzere Türk toplumunda kişilerin sosyal katmanlarına göre gruplandırılan hitaplar bölümünde, Eski Türkçeden günümüze kadar, alt katmandaki kişilerin üst katmandaki kişilere yönelik seslenmelerinde bu kişileri öven, onları ululayan, onlara saygı duyulduğunun ifadesi

olan hitap biçimlerine yer verilmiş ve bu seslenme biçimlerinin günümüze kadar birçok değişim geçirdiği anlaşılmıştır.

Bazı eklerin söyleme nezaket anlamı katmasına bir örnek de Eski Uygur Türkçesinden verilebilir. Uygurlar, uluslararası büyük ticaret yolları üzerinde bulunan şehirlerde yaşarken kendilerinden yüksek makamlardaki kişilerle konuşmalarında ve seslenmelerinde nazik olma kaygısı gütmeye başlamışlar, bu doğrultuda dile yeni şekiller ekleme gereği duymuşlardır. Böylece Uygurlar, daha önce çokluk bildirmek üzere kullanılan "siz" zamirini ve {-(I/U)ng(I/Uz)}şahıs eklerini, nezaket söylemi amacıyla kullanmaya başlamışlardır. Eski şekillere {-lAr} ekinin getirilmesi suretiyle de yeni bir çokluk şekli oluşturmuşlardır (Grönbech, 2011: 63-64).

Nezaket kuramları çeşitli çalışmalarda kadın ve erkekler arasındaki boyutuyla da incelenmiş ve genel görüşe göre kadınların erkeklerden daha olumlu davrandıkları ve dolayısıyla selam, şükran ifadeleri, dostane hitap şekilleri ve veda sözleri gibi olumlu nezaket bildiren daha fazla veri kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır (Antonopoulou, 2001: 264). Bununla birlikte, her iki cinsiyetin de karşı cinse hitap ederken hemcinslerine göre daha nazik ifadeler kullandıkları belirlenmiştir. Bu durum, her iki cinsiyetten kişilerin aralarındaki mesafeye bağlı olarak selamlaşma veya vedalaşma esnasında kullandıkları sözleri etkilediğini düşündürmektedir (Antonopoulou, 2001: 266).

"Sözceleri ya da tümceleri üretildikleri bağlam içinde ele alan, sözceleri üreticileri ve yorumlayıcıları ile olan ilişkisine göre inceleyen" işlevsel dilbilim dallarından edimbilim (pragmatizm), aynı zamanda nezaket kavramının dile yansımalarını da ele almaktadır. İlk olarak Ch. W. Morris tarafından sözdizimi ve anlam biliminin tamamlayıcısı olarak görülen edimbilim, özellikle J. L. Austin ve J. R. Searle gibi felsefecilerin ve mantıkçıların etkisiyle hızla gelişmiştir (Rifat, 2013: 78).

Bir toplumda görgü kuralları içine dâhil edilebilecek dil kullanımlarının başka toplumlarda aynı biçimde değerlendirilemeceğinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Aynı toplum içinde yaşlılar ve gençler, erkekler ve bayanlar arasında bile değişen nezaket olgusunun her toplumda farklı boyutlar kazanması, doğal bir gerçektir. Bu noktada sosyal kuramcılar özellikle de sosyologlar, toplumların nasıl

yapılandırıldığını ve insanların birlikte yaşamayı nasıl başarabildiklerini anlamaya çalışmakta, bu doğrultuda “kimlik”, “güç”, “sınıf”, “statü”, “dayanışma”, “yerleşim”, “yüz”, “cinsiyet”, “nezaket” gibi kavramları kullanmaktadırlar (Wardhaugh, 2006: 9).

Nezaket kavramının evrenselliği, nezaketin bireyler arasındaki ilişkileri nasıl düzenlediği, bireylerin toplumda saygınlık kazanma kaygıları, nezaket söyleminin dile yansıması gibi konular ile ilgili son dönemlerde birçok dilbilimsel inceleme yapılmıştır. Nezaket teorisini ilk kez 1970’lerde Robin Lakoff ortaya atmış, Penelope Brown ve Stephen Levinson 1987’deki çalışmalarında teoriyi kapsamlı bir şekilde değerlendirmiş ve akademik çevrenin konuya dikkatlerini yöneltmesini sağlamıştır (Ide, 2001: xi; Bayraktaroğlu&Sifianou, 2001: 3). Lakoff’, “dayatma/uzak dur” adlı nezaket kuramında, resmî durumlarda dayatmadan kaçınıp mesafeli davranılması, ikilemli durumlarda dinleyiciye seçenekler sunulması, samimi durumlarda ise konuşucu ve dinleyicinin aynı eylemi yapıyor gibi davranması gibi üç durumu nezaket dili içinde değerlendirmiştir (Lakoff, 1973: 305; akt. Öner, 2012: 694).

Brown-Levinson, nezaket kavramını Erving Goffman'ın “saygınlık/itibar” kavramından yola çıkarak ortaya atmıştır (Brown&Levinson, 1987: 61). Buna göre itibarın seyri, iletişim esnasında değişkenlik arz edebilir. Çünkü itibar, iletişim esnasında bazen kaybedilebilen, bazen sürdürülebilen, bazen de geliştirilebilen bir kavramdır. İletişim ortamında, kişilerin kişiliklerine paralel olarak farklı iletişim şekilleri gelişir, bunlar da sözlü iletişimde bazı aksaklıklara neden olur. Söz konusu davranışlar “itibarı tehdit eden eylemler (face treatening acts)” olarak adlandırılabilir (Brown&Levinson, 1987: 60-62). Aksaklıkların ortadan kaldırılması için uygulanan nezaket stratejileri, diğer iletişim bozuklularını da gidermeyi hedefler. Bu kurama göre “olumlu nezaket” ve “olumsuz nezaket” olmak üzere iki saygı türü bulunmaktadır. Olumlu nezaket, muhatabın olumlu itibarına yönelik duruş sergilemek, kişinin kendi istekleriyle muhatabının isteklerinin ortak noktada kesişmesini sağlamaktır. Samimiyet vasıtasıyla başkalarının onayını kazanmanın ve konuşanın olumlu yüzüne yönelik tehdidi en aza indirmenin hedeflenmesi söz konusudur. Tüm isteklerinin olmasa da muhatabı memnun edecek derecede isteklerinin bir kısmının karşılanıp onu iyi hissettirmek temeline ve dayanışmaya dayanır. Bunun dil kullanımındaki karşılığı olumlu nezaket söylemidir, bu söylem ile muhataba içtenliğin yansıtılması önem arz etmektedir (Brown&Levinson, 1987: 101-

103). İlgili amaçlar doğrultusunda çeşitli yollar öne sürülmüştür. Bu yollar; dikkat etmek, muhatabın çıkarları, istekleri, ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştirilen eylemleri onaylamak; muhatapta görülenlerle alakalı ilgiyi, onayı ve içtenliği yansıtan abartılı tepkiler vermek; muhatabın ilgisini fazlasıyla çekmeye çalışmak, muhatabın içinde bulunduğu gruptaki kimliğini belirten dilin, lehçenin, jargonun, argonun hitap biçimlerini kullanmak; muhatapla anlaşma yolları aramak, anlaşmazlıklardan kaçınmak; ortak zeminde yükselmek, şakalar yapmak, teklif etmek, söz vermek, iyimser olmaktır (Brown&Levinson, 1987: 103-129). Olumsuz nezaket, muhatabın olumsuz yüzüne karşılık müdahaleci eylemleri en aza indirmektir. Kişiler arasına mesafe koyma söz konusudur. Başkalarıyla etkileşime girildiğinde, her iki yüzün de farkında olunmalı, bu nedenle iki çeşit nezaketten biri seçilmelidir. Çalışmada ayrıca aralarında akrabalık bulunmayan Tzental dili ile Hindistan'ın güneyinde konuşulan Tamilce ve İngilizcede nezaket ile ilgili benzer yapıların olduğu öne sürülmüştür (Brown&Levinson, 1987: 128-129).

Bunlar dışında Leech de "karşıdaki kişi için mahiyeti en aza indir/kârı artır" şeklinde özetlenebilecek nezaket kuramında, konuşucuyu merkeze almış; nezaket dilinin ilkelerini "uygun davranış ilkesi", "cömertlik ilkesi", "takdir etme ilkesi", "alçakgönüllülük ilkesi", "uyum ilkesi" ve "sempati ilkesi" şeklinde yedi grupta incelemiştir (Leech, 1983: 132; akt. Öner, 2012: 694).

Batı'da yapılan bir çalışmada da çağrı merkezi çalışanlarının müşteriye samimiyetlerini göstermek ve onları etkilemek üzere nezaket kaygısıyla, arayan kişilere isimleriyle seslendikleri belirtilmiştir. Bu tür nezaket olgularının kültürden kültüre aktarılan geleneksel bir olgu olmayıp hayat şartlarına göre şekillendiği ifade edilmiştir. Söz konusu durum her geçen gün yeni nezaket kaygılarının ve kurallarının eskilerin yerini aldığının göstergesidir (Hultgren, 2017: 90-111)[12].

Nezaket dili üzerinde Türkiye'de de birçok çalışma yapılmıştır.

Yaylagül, "Eski Türkçede Nezaket İfadeleri" başlıklı makalesinde "Nezaket" üst başlığı altında hem saygı dili hem de kibarlık olgusu üzerinde durmuş, toplum katmanlarının karşılıklı bakış ve yaklaşımları ile ortam, konu ve katılımcıların söylem üzerindeki etkilerini yansıtan Eski Türkçe nezaket söylemini "Yüceltme Dili,

[12] Konu ile ilgili Batı'da yapılan diğer çalışmalar şunlardır: Stefano Predelli, "Vocatives", *Analysis*, 68 (2), 2008, 97-105; Borràs-Comes and Bazin Sichel, "Vocative Intonation Preferences are Sensitive to Politeness Factors", *Language and Speech*, Vol. 58 (I), 2015, 68-83; Virginia Hill, "Vocatives and the Pragmatics-Syntax Interface", *Lingua 117*, 2007, 2077-2105.

“Mütevazı Dil”, “Kibar Dil” ve “Kaba Dil” başlıkları altında değerlendirerek sosyal yapı hakkında ipuçları elde etmeyi amaçlamıştır. Eski Türkçede yüceltme dili içinde, sesleniş biçimlerine de yer verilmiştir. Yüceltme amacıyla kullanılan sesleniş biçimleri, sosyal katmanlara bağlı olarak üç grupta toplanmıştır:

a) Alt katmandaki kişiden üst katmandaki kişiye doğru

b) Üst katmandaki kişiden alt katmandaki kişiye doğru

c) Aynı katmandaki kişiler arasında

Genellikle alt katmandan üst katmana doğru olan sesleniş biçimlerinde, toplum tarafından gücü ve kuvveti yönünden değerli bulunan varlıklardan aktarmalar yoluyla oluşturulan, bu kişilere saygı ve sevgi duyulduğunu yansıtan, ululamanın gözlendiği hitapların; üst katmandan alt katmana doğru olan sesleniş biçimlerinde ise sıklıkla sevgi sözlerinin kullanıldığı ifade edilmiştir. Buna göre hitap edilenin sevilen/sevilmeyen, korkulan/küçümsenen, varlığı önemsenen/önemsenmeyen bir kişi olması, sesleniş biçimlerini değiştirebilmektedir. Yine insanlar, kendilerinden daha güçlü kişilerle konuşurken olumsuz bir tepkiyle karşılaşmamak veya çıkar sağlamak isteğiyle onları mümkün olduğu kadar ululayacak sesleniş biçimlerini kullanmaktadırlar. Üst katmandan kişilere hitap olarak *kaganım* “kağanım”, *edgülerim* “iyilerim”, *tüzünüm* “asilim, yumuşak huylum” gibi sesleniş biçimlerinin de geniş kullanım alanının olduğu; bağlılığı ve saygıyı göstermek üzere sesleniş biçimlerinin çoğu zaman birinci teklik şahıs iyelik ekiyle oluşturulduğu belirtilmiştir. Üst katman kişisinden söz edilirken kullanılan unvanların ve nitelemelerin de bu kişilere duyulan saygıyı göstermeleri nedeniyle nezaket ifadesi olarak kabul edilebileceği görüşünde bulunulmuştur (Yaylagül, 2005: 155-156). Makalede, nezaket söyleminde yüceltme dilinin alt katmandan üst katmana yönelik, kaba dilin üst katmandan alt katmana yönelik kullanıldığı; mütevazı ve kibar dil örneklerinin ise bütün katmanlar arasında geçerli olduğu belirtilmiştir (Yaylagül, 2005: 151-165). Runik metinlerde üst katmandaki din ve devlet büyüklerinden, alt katmana yönelik seslenişlerde birinci teklik şahıs iyelik ekinin yeğlendiği, Budist ve Hristiyan çevresi metinleri ve destanlarda genellikle *ay/ey* ünleminin yer aldığı, aile büyüklerinden küçüklere yönelik seslenişlerde ise Budist ve Hristiyan Türk çevresi metinlerinde sıklıkla sevgi anlatan sıfatlardan sonra akrabalık adlarına birinci teklik şahıs iyelik

ekinin eklendiği ifade edilmiştir. Aynı katmandaki kişiler arasındaki seslenişlerin genellikle sevgi ve saygı temelinde gerçekleştiği belirtilmiştir (Yaylagül, 2005: 156).

Peçenek ve Ay'ın "Dilin İşlevleri-Kibarlık, Dayanışma, Seslenme Biçimleri ve Sen-Siz Ayrımı" başlıklı makalesinde sosyal yaşamı yönlendiren, iletişimin gereklerinden olan görgü olgularının dile yansıma şekilleri incelenmiştir. Bu kavramların dile yansıtılma biçimi olarak özellikle "sen/siz" kullanımı üzerinde durulmuş ve konu ile ilgili birçok ülkeden çeşitli örnekler verilmiştir. Bunun yanı sıra her dilde, o dili konuşan toplum yapısına bağlı çeşitli hitap şekillerinin varlığından bahsedilmiştir. Bu hitap şekilleri "Unvan", "İsim Soyadı", "Lakap", "Akrabalık Terimleri" ya da "Bunların Bileşkesi" ana başlıkları altında toplanmış ve Türkçe dâhil çeşitli dillerde yer alan kullanımlardan söz edilmiş, Türk kültüründe de nezaket ve görgü kavramlarının ifadesi olan kullanımlara önem verildiği belirtilmiştir. Makalede Türkiye'de son dönemlerde kullanılan ilginç hitap biçimlerine de yer verilmiştir (Peçenek ve Ay, 1996: 35-42).

Sarıyev'in "Türkmencedeki Nezaket Kurallarının Millî, Kültürel ve Dil Özellikleri" başlıklı bildirisinde, Türkmencedeki nezaket kurallarının bilimsel bir temelde çok yönlü ve derin bir şekilde incelenmesinin amaçlandığı belirtilmiştir. Türkmenistan bağımsızlığa kavuştuktan sonra Türkmen okullarının ilk ve orta okullarında nezaketliliği öğretmek için "Edep" isimli özel bir dersin okutulmaya başlandığı ifade edilmiştir. Çalışmada ayrıca nezaket kavramının tarihî kaynaklardaki görünümleri, toplumun töresinin, kültürünün, dininin ve edebinin yansıması olan nezaket ifadeleri, Türkmen halkının nezaket kalıplarının konuları, nezaket kalıplarının dildeki özellikleri, Türkmen nezaket kalıpları ile kullanılan jest ve mimikler, bilgisayardaki nezaket kalıpları, Türkmenistan ile Türkiye gelenek ve göreneğindeki nezaket karşılaştırması gibi konular üzerinde durulmuştur (Sarıyev, 1999: 1011-1018).

Tekmen "Türkçe ve Japonca 'Saygı Dili' Kavramı Üzerine" adlı makalesinde, anlatım biçimleri içinde önemli bir yere sahip olan saygı dili yapısının Türkçedeki varlığı üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda Tekmen, Türkiye'den ve Japonya'dan verdiği örneklerle saygının göreceliğinden bahsetmiştir. Japoncada anlatım biçimleri içinde yer alan saygı dili kavramının sistemli dilbilgisel bir yapıya sahip olduğunu belirtmiş, Japonca saygı dili araştırmalarına dayandırarak "kibar dil", "yüceltme dili" ve "mütevazı dil" şeklinde üçlü bir sınıflandırma yapma yoluna gitmiştir. Brown-

Levinson (1987) saygı dilini olumsuz kibarlık içinde ele alırken Tekmen, kibar anlatım biçimleri ile saygı dilini birbirinden ayırmıştır. Japoncadan ve Türkçeden verdiği birçok örnekten sonra Türkçede de Japoncada olduğu gibi saygı dili adı verilebilecek bir yapıdan söz edilebileceği, saygı dili yapısı içine belli eylemlerin, hitap biçimlerinin, ad ve zamir kullanımlarının girdiği ve bu konuda yapılacak çalışmaların Türk dili ve karşılaştırmalı dilbilim çalışmalarına katkı sağlayacağı sonuçlarına ulaşmıştır (Tekmen, 2005: 2827-2836).

İmamova, Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinde nezaket anlamı taşıyan seslenmeleri incelediği çalışmasına, nezaket anlamı taşıyan ögelerin her iki dilde de farklılık arz ettiği bilgisiyle başlamıştır (İmamova, 2010: 2). "Bay, bayan, bey" gibi kullanımların, Türkiye ve Özbek Türkçelerindeki nezaket görünümleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu karşılaştırmalarda verilen örneklerden, Türkiye Türkçesinde nezaket anlamı taşıyan "bey, hanım, bay, bayan, efendi" gibi birçok sözcüğün Özbek Türkçesinde aynı anlamı taşımadığı; ancak seslenmelerin her iki lehçede de nezaket, saygı ve sevginin ifade edilmesinde büyük bir öneme ve işleve sahip oldukları belirtilmiştir (İmamova, 2010: 1-10).

Öner'in "Nezaket Dili ve Anıtkabir Özel Defteri 23. Cildinde Nezaket ve Saygı İfadelerinin İncelemesi" adlı çalışmasında "nezaket" gibi çeşitli kavramların tanımı yapıldıktan sonra Lakoff, Leech, Brown-Levinson gibi kuramcıların konu ile ilgili görüşlerine yer verilmiş, *Anıtkabir Özel Defteri* adlı yayının 23. cildi nezaket ve saygı dili açısından incelenmiştir. İncelemeye göre katılımcıların Atatürk'e karşı saygı ve minnet duygularını ifade ederken yüceltme ve tevazuya dayalı bir saygı dilini kullandıkları belirtilmiştir. Anıtkabir Özel Defteri'ndeki hitap şekilleri, şahıs zamirlerinin kullanımı, kullanılan sözcüklerin seçimi nezaket dili bağlamında ele alınmıştır. Bu bağlamda "saygı dili oluşturma (yüceltme dili, tevazu dili)", "örtmeceler", "özel dil yapısı", "yakınlık kurma eğilimleri", "sen-siz kullanımı" gibi kavramlar üzerinde durulmuş ve incelenen defterden konuya örnekler getirilmiştir (Öner, 2012: 693-705).

İncelenen çalışmaların ışığında Türklerin nezaket algısını anlamanın en iyi yolunun Türk kültürünün etnografik açıdan analizi olduğu söylenebilir. Aile organizasyonu, samimiyet gibi normlar ve değerler, kültürel olarak kodlanmış uygun ve kibar davranışların anlaşılmasına zemin hazırlamaktadır (Zeyrek, 2001: 43). Türkçedeki saygı/nezaket dili yapısının derinlemesine araştırılması, kültürel

özelliklerimizi daha yakından tanımamıza ve yüzyıllar boyunca aktarılarak günümüze ulaşmış değerlerimizi korumamıza olanak sağlayacak, Türk dili ve karşılaştırmalı dilbilim araştırmalarının gelişimine yön verecektir. Nezaket dilinin önemli birimlerinden olan hitaplar, toplumun çeşitli yönlerine ışık tutmaktadır. Bu ögelerin dilbilimsel olarak çözümlenmesi ile Türk insanının zihinsel ve toplumsal pek çok özelliği ortaya çıkarılabilecektir.

1.5. Hitapların Toplumdilbilim Açısından Değerlendirilmesi

Toplum; sosyal, dinî, siyasi, kültürel, ailevi, mesleki amaçlar etrafında bir araya gelmiş insan grubudur. Kültür ise bireyin günlük yaşamda ilişkilerini devam ettirebilmesi için sahip olması gereken bilgi birikimidir (Wardhaugh, 2006: 204). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere toplum ve kültür çok katmanlı iki olgudur. Toplum ve kültürle bir arada değerlendirilmesi gereken faktörlerin başında da o toplumda konuşulan dil ya da diller gelir. Belli bir topluluğa ve kültüre ait bireylerin o topluluğa ait kimlik ve kişiliklerinin, ne söylemeye çalıştıklarının en önemli belirleyicisi dildir (Zeyrek, 2009: 41). Bir dilin söz varlığının çoğunluğunu, o dilin konuşurlarının dünya görüşü, gelenek ve görenekleri, değer verdikleri kavramlarla ilgili sözcükler oluşturur (Zeyrek, 2009: 30).

Toplumsal olarak paylaşılan dili her toplum kendine göre kullanır (König, 1991: 59). Her dil; aynı nesne, durum, süreç gibi olguları farklı sözlerle karşılar. Bunun nedeni, dil konuşurlarının içinde bulunduğu değişik kültürlerdir. Rönesans hümanistleri tarafından diriltilmiş, XVIII. yüzyıl düşünürleri tarafından vurgulanmış "kültür" kavramının çeşitli kaynaklarda "medeniyet" ile eş anlamlı, "barbarlık"la zıt anlamlı tanımları yer almaktadır. Bugünlerde çoğu dilbilimcinin ilkel bir dil olmadığı görüşünü benimsemesine rağmen Fransız dilbilimciler tarafından "langue de culture" (genel anlamıyla "kültürün dili") ifadesi ile yaygın şekilde kültürel olarak daha ileri seviyede olan dillerin kastedildiği, gelişmiş dilleri daha az ileri olan dillerden ayırt etmek için bu terimin kullanıldığı bilinmektedir. Herder, kendi dönemindeki diğer yazarlar gibi her ulusun dilinin ve kültürünün, kendine özgü ulusal ruhunun ya da zihninin tezahürü olduğunu belirtmiştir (Lyons, 1981: 301-302). Bu durum aynı zamanda dil ve düşüncenin birbirine bağlı olduğunun da bir ifadesi sayılabilir (Zeyrek, 2009: 33).

Toplum ve dil arasında birçok ilişki olduğu gerçeği toplumdilbilimini (sosyolingüistik) devreye sokmaktadır. Toplumdilbilim, dilbilimin bir alt basamağıdır. Önemli toplumdilbilimcilerden Hymes, toplumdilbilimin amacının dilin insan yaşamındaki yerini ortaya koyması ve araştırma alanının sözlü iletişim olması gerektiğini ifade etmiştir (Zeyrek, 2009: 33-34). Toplumdilbilim, yöntem olarak sosyal bilimlerin, sosyolojinin, antropolojinin metotlarından yararlanır (Trudgill, 1974: 32). Dili tek başına değil, öncelikle konuşulduğu topluluklar, ortamlar, konuşmaya katılan kişiler içinde gözlemler ve dilin anlamlandırılmasını sağlayan ögelerle ilgili çıkarımlar yapar (Kocaman vd., 2003: 33). Böylece konuşurların çerçevesinden bakarak konuşmanın yapılandırılmasına ve anlaşılmasına olanak sağlayan çeşitli ögeleri ortaya koymayı hedefler (Zeyrek, 2009: 33). Etnolingüsitik ise dili içinde bulunduğu kültürle bir arada inceler. Kültürün mevcudiyeti, toplumun var olmasına bağlıdır; aynı zamanda toplum da kültüre bağlıdır (Lyons, 1981: 267). Aslında kültür, bireyler arasındaki iletişime sınırlar koyar, böylece dil de bir anlamda kültürün aynası olma vazifesini görür. Böylece bireyler, konuşma esnasında, toplumun dili nerede ve nasıl kullanacağına dair kazandırmış olduğu gizil bilgi ekseninde iletişimi sürdürür. Hymes, dillerin çekirdeğini oluşturan ortak kabulleri ve tasarrufları açıklayan bu kültürel bilgiye "iletişim yetisi" adını vermiştir. Bireyler bir konuşma esnasında kimin, ne zaman, hangi ortamda ne konuşacağını, nasıl konuşması gerektiğini bu yetinin kendisine sunduğu bilgiler vasıtasıyla bilir. Bu noktada bireyin kimliği, ait olduğu toplumun üyesi olarak edindiği kültürel kimliği de kapsayıcı niteliktedir (Zeyrek, 2009: 35).

Bir bireyin dili kullanma şeklini; kendisinin toplumsal, bireysel, kültürel kimliği belirlemektedir. Bu noktadan bakıldığında dil ve toplumu ayrı ayrı ele almanın imkânsızlığı ortadadır. Dil ve toplum her durumda birbirlerini işaret eden olgulardır (Wardhaugh, 2006: 1). Her dil, konuşurlarının kültürlerinden, gelenek ve göreneklerinden belirgin izler taşır. Ancak aynı şekilde konuşurlar da kullandıkları dilin çerçevesi içinde duygu ve düşüncelerine yön verir (Vardar, 2001: 114). Çeşitli dillere ve milletlere ait her sözlük, ait olduğu toplumun aynası olma vazifesi görür. Sözlüğü oluşturan her bir sözcük, dış etkenlere en açık dil birimi olması yönüyle üzerinde dış dünyadan izler taşır (Vardar, 2001: 147). Bu nedenle dil ile ilgili çalışmalarda dilin belli ögelerini tek tek ele almayıp dilin kendi yapısının yanında o dilin konuşurlarının toplumsal durumunun ve kodlarının da dikkate alınması gerekir.

Toplumdilbilim dille toplum arasındaki ilişkiyi, toplumdaki kişilerin dili kullanım şekillerini dilbilimsel bir yaklaşımla ele alır. Farklı kültürlere, farklı yaş, cinsiyet ve yaşam biçimine sahip toplumların dili nasıl kullandıklarıyla ve dilin toplumsal işleviyle ilgilenir (Kantarcıoğlu, 2006: 73; Wardhaugh, 2006: 111). Bu noktada kadın ve erkeklerin dili kullanım biçimleri, kadın ve erkeğin konuşma esnasında seçtiği sözcükler, dil-kimlik ilişkisi, her iki cinse özgü toplum tarafından belirlenmiş deyim ve kalıp sözler gibi konularla ilgili pek çok görüşün ortaya atıldığı söylenebilir (Kantarcıoğlu, 2006: 73-74). Yapılan çalışmalar, kimi dillerde yalnızca erkeklerin ya da yalnızca kadınların kullandığı sözcüklerin ve deyimlerin bulunduğuna, işaret etmektedir. İngilizcede kadınları evli olup olmamasına göre ayırt eden "Miss" ve "Mrs.", Türkçede kadınlar için kullanılan "saçı uzun aklı kısa", "kaşık düşmanı", "eksik etek", "elinin hamuru ile erkek işine karışmak"; erkekler için "aslan", "koç", "erkek adam ağlamaz" gibi hitap biçimleri ve deyimler konuya verilebilecek örnekler arasındadır (Kantarcıoğlu, 2006: 74).

Dil denildiğinde aslında akla bireysellikten çok toplumsallık gelir. Çünkü dil, bireyin düşüncelerini anlatmaya yarayan bir vasıta olduğu kadar diğer bireylerle de iletişim kurmasına yarar. Bir birey, içinde yaşadığı toplumda dili öğrenir, dünyayı öğrendiği dilin çizdiği sınırlar çerçevesinde anlar ve anlamlandırır (Zeyrek, 2009: 27). İki veya daha fazla insan bir arada bulunduğunda konuşma işlemi, belli ortak kodlar vasıtasıyla gerçekleşir. Çoğu durumda bu kod, dil olmaktadır (Wardhaugh, 2006: 2). Dil, bir toplumun kültürel kodlarının toplumdan topluma aktarılmasını sağlayan bir köprü vazifesi görür. Birey, içinde bulunduğu toplumdan edindiği kültürel kodları, dil vasıtasıyla dışarıya aktarır. Bir olayla, bir kişiyle karşılaştığında söylenilmesi gereken şeyi toplumunun ona kazandırdığı dürtü ile açığa vurur. Söz gelimi, üniversiteden bir öğretim üyesiyle karşılaştığında kültürünün kendisine kazandırmış olduğu yeti ile kendisine *Hoca!, Öğretmen!* ya da *Öğretmenim!* hitap biçimleriyle değil, *Hocam!* şeklinde seslenmesi gerektiğini bilir. Bunun gibi kendisinden büyük bir kimseye sadece ismi ile seslenmeyeceğini, içinde yaşadığı toplum ona öğretmiştir. Bu örnekler Sauusure'ün de belirttiği üzere dilin bireysellik ve toplumsallık özelliğinin bir kağıdın iki yüzü gibi birbirinden ayrılamayacak kadar imkânsız olduğunun göstergesidir.

Farklı kültür, yaşam biçimi, algılama, anlamlama ve değerlendirme durumları ile her insan, aslında kendilerinden başka diğer insanlardan farklı dünyaların, farklı

gerçekliklerin yansıtıcısıdır. İklim ve coğrafi şartların yanı sıra özellikle toplumsal etkenler, bireyler arası ilişkiler, benimsenen değerler; insanların yaşam biçimlerini belirleyen etkenlerin başında gelir. Birey, içinde doğduğu toplumdan edindiği değerlere, inançlarına, beklentilerine, amaçlarına göre sahip olduğu bireysel değerlerinin senteziyle kendi bakış açısını oluşturur. Bireylerin bütün bu tasarruflarının temelinde hayatın değişik alanlarına yayılmış değerler bütünü, anlamlandırma şekli olan dünya görüşü gelmektedir (Büyükkantarcıoğlu, 2006: 7). Dil, sadece bir iletişim aracı olmaktan öte bireysel ve toplumsal niteliğimizin, diğer kültürlerle etkileşimimizin ve kimliğimizin yansıtıcısıdır.

Dil ve düşüncenin birbirinden ayrı düşünülemeyecek iki kavram olduğunu, dilin düşüncenin içeriğini ve biçimini yansıttığını XVIII. yüzyılda ilk öne süren Herder'dir. Wilhelm von Humboldt ise toplum ile kültürün dil ve düşünce üzerinde daha belirleyici olduğunu ifade etmiş, dünyadaki diller arasındaki farkın sadece ses, sözcük, biçim gibi özelliklerden öte o dil konuşurlarının sahip olduğu kültür ve toplumla bağlantısını öne sürmüştür. Dil ve toplum arasındaki bu sıkı bağ, bir toplumu ve o toplumun kültürünü anlamanın en iyi yolunun o toplumun dilini incelemek olduğu gerçeğini göstermektedir. Toplumun yapısı, ilişkileri, yaşadığı çevre ve iklim ile ilgili özellikler gibi birçok faktör, dilde çeşitli şekillerde yansımasını bulur. Bununla ilgili olarak yapılan çalışmalarda "kar", "akrabalık" ve bazı hayvanlarla ilgili kavram yelpazesi örneği verilmiştir. İngilizce gibi birçok dilde "kar" ile ilgili az sayıda sözcük varken Eskimo dilinde kar ile ilgili birçok sözcük vardır. "Deve" ile ilgili kavramlar da çoğu dilde sınırlı sayıdayken Arapçada çok sayıda bulunmaktadır. Bunun yanı sıra akrabalık terimlerinin bir toplumda fazla olması, o toplumda akrabalık ilişkilerinin seviyesini göstermektedir. Batı dillerinde birkaç akrabalık olgusunun tek bir sözcükle ifade edilirken Türkçede her akrabalık boyutu ile ilgili ayrı birer kavram olması söz konusudur (Trudgill, 1974: 27).

Dil değişikliklerinin en önemli nedeni, farklı insanların farklı yerlerde dili farklı kullanım şekilleridir. Söz gelimi konuşan iki kişiye dikkat kesildiğimizde bu kişilerin kılık kıyafetlerinden, davranış şekillerinden nereli olduklarına, eğitim ve ekonomik durumlarına yönelik çıkarımlarda bulunabiliriz. Ancak doğru bir çıkarımda bulunmamızı sağlayan en önemli ipucu kişilerin dili kullanma biçimleridir. Bu örnek, dil ve toplumun birbirlerinin aynası olduğunun ifadesidir (Trudgill, 1974: 14, 33).

Toplumdilbilim, dilin boyutları ile toplumun boyutlarının bir araya gelmesiyle oluşturulan sistemi, belli metotlarla inceleyerek bilimsel bulgulara ulaşır (Güven, 2012: 55-62). Bir toplumda kullanılan hitap biçimleri de toplumdilbilim ekseninde değerlendirilebilecek bir olgudur. İçinde bulunulan toplum, kültür, coğrafya, sosyal sınıf, yaş ve cinsiyet; hitap şekillerinin belirlenmesindeki temel taşlardır. Hitap biçimleri yaş, konum, zümre, sosyo-ekonomik durum, eğitim, kültür, yaşanılan bölge ve cinsiyet gibi birçok etmene göre değişiklik göstermektedir. Bu niteliğiyle toplum dilbilimin inceleme alanına girmektedir. Taranan metinlerden elde edilen hitap örneklerine bakıldığında, özellikle eşler arasında kullanılan hitapların bile yaşanılan yerin kent veya kırsal olmasına göre farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Söz gelimi kentlerde eşler birbirlerine *canım, hayatım, bebeğim, bir tanem, aşkım, tavşanım, hanım* gibi hitaplarla seslenirken kırsal bölgelerde bu hitapların yerini *adam, bey, herif, kadın, karı, kurban* gibi sözcükler almaktadır. Bir dilin diğer lehçelerinde bazı hitapların anlamlarının ve yerine getirdikleri işlevlerin farklılık arz ettiği de bilinmektedir (İmamova, 2010: 1-10). Bunun yanı sıra yeni oluşan ve kültürel geçmişi uzun olmayan toplumlarda bireylerin birbirleri ile ilişkilerinin daha sade olmasına koşut olarak az sayıda hitap çeşidinin olduğu, ancak kültürel geçmişi uzun toplumlarda kişiler arası ilişkilerin çok boyutlu olması doğrultusunda hitap çeşitliliğinin fazla olduğu söylenebilir (Wardhaugh, 2006: 253).

1.6. Hitaplarda İyelik ve Küçültme Ekleri

İyelik ekleri, eklendiği adın kime veya neye ait olduğunu bildiren, sahiplenme anlatan çekim eklerinden biridir (Korkmaz, 2009: 260). Türkçede hitapların çoğunluğu teklik ve çokluk birinci şahıs iyelik ekleri ile oluşturulmuştur. Bu tür kullanımlar, cümleye sevgi ve saygı anlamı katmaktadır. Seslenen kişinin muhataba yakınlığının bir anlamda ifadesidir. Taranan metinlerde de bu tür örnekler oldukça fazladır:

… bahtiyar yaşayacağız değil mi *Enver'im*? [Kadın > Eşine] (Bardakçı, 2015: 190)

Belli olur *Söğüt'üm, yabani gülüm* benim... [Genç kız > Köleleri genç kıza] (Çamlıbel, 2012: 240)

Kocam, evvel ne çok iş bulunuyordu. [Köylü kadın > Eşi] (Şemseddin Sami, 2008: 327)

Baki gözlerinizi öperim *kardeşim beyim*... [Namık Kemal > Yakın arkadaşı beye] (Tansel, 1973: 3)

… biraz da kabahat sizde *Ahmet Bey oğlumuz*. [Bey > Damadına] (Nazım Hikmet, 1965: 27)

Dediğim gibi *efendimiz*... [Kıdemli asker > İmparatora] (Sabahattin Ali, 2008: 205)

… rica ediyoruz *sayın büyüğümüz*. [Dava vekili > Kaymakama] (Ilgaz, 1989: 282)

Türkçede ad ve ad ögelerine eklenen {-cIk/-cUk} veya {-cAğIz} ekleri, eklendiği sözcüğe küçültme, pekiştirme, sevgi, şefkat, acıma, azaltma ve küçük gösterme anlamlarını vermektedir (Banguoğlu, 2007: 340; Korkmaz, 2009: 42). Taranan metinlerde de seslenilen bireye sevgi, şefkat ve acıma bildirmek üzere küçültme ekli veya teklik birinci şahıs iyelik eki genişletilmiş küçültme ekli hitap sözcükleri kullanılmıştır:

Ah *Ayşecik*, benim de babamın Moskof muharebesinde… [Kadın > Hizmetçisi genç kıza] (Müftüoğlu, 2005: 44)

Yalnız mısın *öğretmencik*? [Köylü adam > Öğretmen Bey'e] (Baykurt, 2014: 340)

Bu gece, bu gece boğacağım *anacık* seni. [Delikanlı > Köylüsü yaşlı kadına] (Yaşar Kemal, 2000b: 321)

Güzel ama *ablacık*, biz senden bir şey istemiyoruz ki... [Genç kız > Ablasına] (Güntekin, 2008: 54)

Haydi *Ayşeciğim*, yat! [Kadın > Hizmetçisi genç kıza] (Müftüoğlu, 2005: 45)

Laleciğim, misafir kardeşlerle de uslu oyna e mi? [Kadın > Küçük kızına] (Ağaoğlu, 1996: 26)

Oh *Arifçiğim*, inat etme artık! [Kadın > Ağabeyine] (Ağaoğlu, 1996: 157)

Ah *kocacığım*! [Kadın > Eşine] (Şemseddin Sami, 2008: 105)

Karıcığım, seni çok seviyorum. [Bey > Eşine] (Altan, 2002: 171)

1.7. Hitaplarda +a/+e Seslenme Ünlüsü (Klitiği)

Orhon ve Yenisey yazıtlarında seslenme işlevini yerine getirmek üzere +a/+e ünlüsü kullanılmıştır. Bu ünlü, Yenisey yazıtlarında genellikle acınma ünlemleri olan "esiz, esizim" sözcüklerinin sonunda yer almıştır (Tekin, 2000: 162-163). +a/+e ünlüsü, Uygur Türkçesinde de seslenme anlamı verme görevini üstlenmiştir. Bu ekin yer yer kalınlık-incelik uyumuna uymadığı kullanımları da mevcuttur (Tekin, 2002: 95). Ek, ünlü ile biten sözcüklere eklendiğinde öncesinde y koruyucu ünsüzü almıştır (Eraslan, 2012: 276). Eski Türkçe dönemine ait taradığımız eserlerde hitap olan örnekler şu şekilde sıralanabilir:

erime bökmedim "Ey askerim, doymadım!" [Bey > Askere] (Yıldırım vd., 2013: 55)

esiz ëlime *kunçuyuma oglanıma bodunuma* esizime … "Zavallı yurdum eyvah! Ey eşim, çocuklarım, halkım, ne yazık!" [Bey > Eşi ve çocuklarına] (Yıldırım vd., 2013: 23)

kuydakı kunçuyumga adrıldım *apama* "Obadaki eşimden ayrıldım, ey atam!" [Bey > Babasına] [Yıldırım vd., 2013: 33-34)

kuyda kunçuyum ëki *oglanıma* esizime ya<l>ngus esizime "Ey obada eşim ve iki çocuğum, ne yazık!" [Bey > Eşi ve çocuklarına] (Yıldırım vd., 2013: 55)

kuyda *kişime* yıta adrılu bardımız "Obada eşim, eyvah, ayrılıverdik!" [Bey > Eşine] (Yıldırım vd., 2013: 59)

(0226-0229) *bahşıya* öz[lüg ölür] on patarmekning közünür ajunta ayıg tüüşinge kim tegdi erki "Ey üstad, can almanın, bu varlıkta, cezasını kim feci bir şekilde çekti, acaba?" [Öğrenci > Hocasına] (Elmalı, 2009: 226)

(2644-2645) *tözün ogluma* negü üçün monça koduru ınçıklayu emgenür s(e)n "Ey soylu oğlum, niçin böyle büsbütün feryat figan ederek ıstırap çekiyorsun?" [Buda > Rahibe] (Elmalı, 2009: 258)

(1998-2002) t(e)ngriler iligi *kauşıkıya* ertingü ulug türlüg iş işlep mini burkan kutınga yakın kıltıng "Ey Tanrılar hükümdarı Kauşika, sayılamayacak kadar çok çeşitli iş işleyip beni Buda saadetine yakınlaştırdın." [Hükümdar > Hükümdara] (Elmalı, 2009: 250)

(1429-1431) amrak *ataçıma* kenç kiçig özde togmış sever ogu[lung] ermez mü m(e)n "Ey sevgili babacığım, ben, senin genç yaşında senden olmuş (olan) sevimli oğlun değil miyim?" [Erkek evlat > Babasına] (Elmalı, 2009: 242)

(4009-4010) *kangım ilig bege* ötünmiş ötügümin tınglayu yarlıkasun .. "Ey babam hükümdar bey, arz etmiş (olduğum) isteklerimi dinleyin lütfen!" [Prens > Babasına] (Elmalı, 2009: 275)

tözünüme s(e)n neng buşma buşrulma [Hükümdar > Eşine] (Kaya, 1994: 622-18)

men aşnu barayın seningdin oza / sen akru udu kel ay *kılkı tüze* [Haberci > Ögdülmiş'e] (KB: 5966)

Eski yazı dilinde kullanılan uzun a ünlüsü de Farsçadan dilimize geçmiş ve eklendiği sözcüğe seslenme görevi yüklemiştir: *zahidâ*! "ey zahid!", *sakiyâ* "ey saki!", *Bakiyâ!* "Ey Baki!" (Banguoğlu, 2007: 399)… Bu çalışmada taranan metinlerde de konuya örnek teşkil edebilecek az sayıda kullanım mevcuttur:

Şahâ, bizüm canımuz ve başımuz senündür… [Askerler > Sultan Mehmet Han'] (Neşri (I), 1995: 367)

1.8. Göreceli Seslenişler ve Hitaplar Arasındaki Farklar

Hitaplar kişiye, yere ve zamana göre değişmeyen kalıplaşmış dil ögeleridir. Bu durumda aynı şartları taşıyan dil kullanıcılarının ortak hitaplara yönelmeleri doğaldır. O nedenle hitaplarda toplumsal ittifak aranır. Toplumdaki insanlar arasında bilinirlik arz etmesi gerekmektedir. Bir hitap veya türevi tarihî süreç içinde toplumun dil tutumunda oluşum mantığını muhafaza etmektedir. Bazı seslenmeler ise konuşmacıya ve konuşmacının muhatabına özeldir. Dil tutumu hâlini almamıştır. Sadece bir kişi tarafından, sadece o ana ve o muhataba özgü bu tür seslenmelerde, göreceliğin devrede olduğu söylenebilir. Bu durumda seslenmeler, kişiye özel seçilen çeşitli sıfat ve sıfat mahiyetindeki sözcüklerden oluşmaktadır. Söz konusu seslenişlere, hitaplarla (seslenmelerle) karışmaması için "göreceli seslenişler" adı verilebilir. Taranan Trihî ve Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde göreceli seslenişlere örnek teşkil edebilecek kişiye özel birçok kullanımın bulunduğu görülmektedir. Özellikle Kutadgu Bilig konu ile ilgili örnekler açısından oldukça zengindir.

akı / **akı king elig** / **ersig akı** / **biliglig akı** “Ey cömert! / Cömert ve açık elli! / Ey mert cömert! / biliglig akı” [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış’] (KB: 3407, 5095, 5098; 4536; 4213; 4424)

bu yalnguz yorıglı kişi kıvçakı / kişike tusulmaz bolur ay *akı*

asli kişi / **edgü kişi** / **er edgüsi** / **edgü urug** / **kılkı köni** / **kılkı silig** / **kılkı tüz** / **kılkı tüzün** / **kılkı amul** / **kılkı örüg** / **kılkı kür er** “Ey asil insan! / Ey iyi insan! / Ey erkeklerin iyisi! / Ey asil soylu! / Ey dürüst tabiatlı! / Ey düzgün yaradılışlı! / Ey yaradışışı asil! / “Ey asil tabiatlı! / Ey yumuşak yaradılışlı! / Ey sakin tabiatlı! / Ey cesur karakterli insan!” [Hükümdar Kün Togdı > Vezirinin oğlu Ögdülmiş’e, Ay Toldı; Ögdülmiş’in arkadaşı Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş’e; Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış’a] (KB: 1596; 1639, 4298, 4241, 4384; 4773; 4498, 4585, 6187; 3133; 4898; 3242; 6234; 3537; 1080; 6018)

kişilikni kodma ay *asli kişi* / kişilik kılu tur kişike tuşı

agı çuz kedim ton kişi kedgüsi / et öz örtgü tap kıl ay *er edgüsi*

munı barça kodtı özüng yalınguzun / namaz ruza tuttı ay *kılkı tüzün*

negü kadgu vaktı turur ay ogul / manga ay bileyin ay *kılkı amul*

bir ök yanglıg ermez bu tüşke yörüg / munı ked sakıngu ay *kılkı örüg*

yana pişesin körse tüşte kör er / angar ma yörüg yok ay *kılkı kür er*

bagırsak erim / **bagırsak apa** “Ey merhametli yiğidim! / Ey merhametli insan!” [Hükümdar Kün Togdı > Ögdülmiş’in arkadaşı Odgurmış’a, Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş’e] (KB: 3914, 4690)

eşitgil yana bu mening sözlerim / köngülke alın ay *bagırsak erim*

yana yandru yanmak yavalık tapa / yararmu manga ay *bagırsak apa*

bilgi tamam / **bilgi tükel** / **bilgi batıg** / **bilgi king** / **bilgi üküş** / **bilgi ulug** “Ey bilgisi tam! / Ey derin bilgili! / Ey geniş bilgili! / Ey bilgisi çok olan! / Ey bilgisi büyük olan” [Hükümdar Kün Togdı > Vezirinin oğlu Ögdülmiş’e, Ögdülmiş’in arkadaşı Odgurmış’a] (KB: 5665; 5848; 4704, 4928; 5882; 3936; 5092, 3322)

ilig aydı bargıl meningdin selam / tegürgil angar sen ay *bilgi tamam*

ölüm aldı mindinbu iki tatıg / nerek emdi dünya ay *bilgi batıg*

ay köngli süzük er ay *bilgi üküş* / baka kör bu sözke yetürgil ukuş

bilgüçi “Ey tanınan!” [Ay Toldı > Oğlu Ögdülmiş’e] (KB: 1181)

mungar mengzetü aydı şa^{c}ir ayguçı / okıgıl munı sen aya *bilgüçi*

erde baş “Ey erkeklerin ileri geleni!” [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış’a] (KB: 4486)

kim evlik alayın tise törtte taş / adın almaz evlik aya *erde baş*

ilde ulug “Ey memleketin büyüğü!” [Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş’e] (KB: 3515, 3576)

sevitmiş üçün dünya ^{c}aybı kamug / sanga bolmış erdem ay *ilde ulug*

könglüm talusı sevüg canka can “Ey gönlümün tacı, sevgili cana can!” [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış’a] (KB: 6302)

ay *könglüm talusı sevüg canka can* / seningsiz negü teg tirilsü revan

könglüm tokı / **könglüm yarukı hakikat yakın** / **köngli yakın** / **köngli king** / **köngli örüg** / **köngli tüz** / **köngli katıg** “Ey gönlümü doyuran insan! / Ey gönlümün ışığı ve gerçekten yakınım olan insan! / Ey gönlü yakın! / Ey geniş yürekli! / Ey gönlü sakin! / Ey gönlü asil! / Ey sağlam gönüllü!” [Hükümdar Kün Togdı > Vezirinin oğlu Ögdülmiş’e; Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış’a] (KB: 3872; 4679; 5614, 5963; 4987; 6023; 6038; 5713)

negü tir eşitgil bu beytig okı / anıng ma^{c}nisi uk ay *könglüm tokı*

barıp tuş angar sen ya kelsün sanga / yüzüng körsüni bir ay *köngli king*

mungar mengzer emdi körü bar bu söz / munıng ma’nisi uk aya *köngli tüz*

negü tir eşit tıngla bilgi batıg / sanga ötler emdi ay *köngli katıg*

körklüg yüzüm / **körki ay** “Güzel yüzlüm! / Ey ay gibi güzel yüzlü!” [Ay Toldı, Kün Togdı > Ögdülmiş’e, Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş’e] (KB: 1209, 1847, 5615, 3201; 3451)

usallık mini alktı öknür özüm / odungıl usal bolma *körklüg yüzüm*

yanut birdi oêgurmış aydı çın ay / negü ol tileking aya *körki ay*

kutlug öz / **kutlug er** “Ey kutlu insan!” [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış’a] (KB: 3487, 3492, 3646, 4507)

yanut birdi ögdülmiş aydı bu söz / ayıtma manga sen aya *kutlug öz*

ög köngüllüg ukuşlug odug / **ukuşlug urugı silig** “Ey anlayışlı ve uyanık gönüllü! / Ey anlayışlı, soyu asil!” [Hükümdar Kün Togdı > Vezirinin oğlu Ögdülmiş’e] (KB: 3082; 3015)

aya *ög köngüllüg ukuşlug odug* / ayı sevme dünya tokıgay yodug

tetig / **bilge tetig** “Ey uyanık! / Ey uyanık bilge!” [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış’a] (KB: 5698; 3712, 3822, 1188)

tilin sözlegil hem bitigil bitig / iligke yanayın ay *bilge tetig*

tirig / **köngli tirig** “Ey gönlü diri! / Ey gönlü uyanık!” [Hükümdar Kün Togdı > Vezirinin oğlu Ögdülmiş’e, Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş’e] (KB: 4927; 3642, 3691)

bayat ĥukminge kod kamug işlerig / ödi kelse itlür açar ay *tirig*

ukuşlug tise bolmagay ol erig / et öz bulnı bolsa ay *köngli tirig*

tokum “Ey gönlü tokum!” [Hükümdar Kün Togdı > Ögdülmiş’in arkadaşı Odgurmış’a] (KB: 5093)

sini munça bekrü tutup koldukum / bu erdi tilekim mening ay *tokum*

unur / **kılkı unur** “Ey kudretli! / Ey güçlü karakterli” [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış’a] (KB: 4377, 4501; 6015)

yıl ay kün sakışı bularda bolur / kereklig turur bu sakış ay *unur*

işit hâlümi iy *hatun-ı zamane* [Genç kız > Sığındığı Şiraz sultanı kadına] (Akaydın, 1972: 102)

Yağmur kız, sen bu işi anlamışsın. [Şair Bey > Yeğeni küçük kıza] (Uzuner, 2007: 306)

Beni dikkatle dinle *duygu yumağım*! [Genç kadın > Çocukluk arkadaşı genç beye] (Uzuner, 2007: 469)

… sevdiğim, *en yakınım*, seni nasıl özledim… [Genç kadın > Çocukluk arkadaşı genç beye] (Uzuner, 2007: 469)

… kırlangıcım, *özlemim*, çiçeğim, ceylanım, bebeğim, sülünüm, sincabım, ipeğim … [Delikanlı > Sevgilisine] (Özakman, 2008: 72)

Burada duralım da … ve de *soyumun gür fidanı*. [Muhtar > Yeğeni delikanlıya] (Yaşar Kemal, 2000b: 138)

Canım Sevim'im, *canlı lüferim*, dalyan boylum, ceylan gözlüm benim! [Bey > Sevgilisine] (Ilgaz, 1996: 41)

Dil kullanıcılarının her biri dünyayı kendi hayal güçleri ile anlamlandırır ve dili kullanırken kendi çağrışımlarına ve tasarruflarına başvurur. Bu nedenle bazı kavramların adlandırılmasında her birey, içinde bulunduğu kültürün kabul ettiği kalıpları tercih etmeyebilir. Özellikle aktarmaların kullanımında çok ilginç bağdaştırmalar yapabilir. Bu konuya en güzel örnek Murathan Mungan'ın "Aynalı Pastane" adlı hikâyesinde, Aliye adındaki garson kıza yeni tanıştığı Müştik'in sarf ettiği hitaplardır. Müştik Aliye'yi hayat kadını olma konusunda ikna etmeye çalışırken çeşitli durumlar ve amaçlar çerçevesinde, okunduğunda ilk başta anlam verilemeyen *aynalı kızım, kupa kızım, elmas kesimli kızım, perili kızım, pireli kızım, saat bakışlı kızım, hülyalı kızım, şerbetli kızım, tül masalı kızım, timsah gözlü kızım, cin sırlı kızım, gül lokumlu kızım, masal uykulu kızım, mıknatıs topu kızım, bulut bakışlı kızım, melek oklu kızım, ballı kızım, tenha kızım* gibi hitap biçimleri seçmiştir:

Bak gençsin, güzelsin *aynalı kızım*! (Mungan, 1999: 136)

… ihtimal üzerine hayat yaşanmaz *kupa kızım*[13]. (Mungan, 1999: 137)

… binde bin ihtimalden söz ediyorum *elmas kesimli kızım*! (Mungan, 1999: 137)

… yeterince dayanıklı değildir *perili kızım*. (Mungan, 1999: 138)

… bir müşteriden söz ediyorum *hülyalı kızım*. (Mungan, 1999: 141)

… hiçbir şey yok *şerbetli kızım*. (Mungan, 1999: 143)

… paketin olmalı *gül lokumlu kızım*. (Mungan, 1999: 186)

… öğrenmelisin *masal uykulu kızım*. (Mungan, 1999: 188)

… bir şey yoktur *bulut bakışlı kızım*. (Mungan, 1999: 191)

… kapıda müşterin göründü bile *ballı kızım*. (Mungan, 1999: 200)

[13] Burada Muştik, Aliye'ye yönelik hitaplarını bir olay ya da söz üzerine seçmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

HİTAPLARIN SINIFLANDIRILMASI

Bu bölümde belli ölçütler çerçevesinde elde edilen hitapların öncelikle hangi dönemde kullanıldıkları dikkate alınarak bir ayrıma gidilmiştir. Bu nedenle sınıflandırma, "Tarihî Türkiye Türkçesindeki Hitaplar" ve "Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Hitaplar" olmak üzere iki ana başlık ekseninde toplanmıştır. Tarihî Türkiye Türkçesi dönemine ait metinler ise konuyu daha ayrıntılı ele almak ve tarih boyunca hitapların seyrini daha rahat gözlemlemek kaygısıyla "Eski Türkçe Dönemi (VI.-XIII. yy.)", "Eski Oğuz Türkçesi Dönemi (XIII.-XV. yy.)" ve "Osmanlı Türkçesi Dönemi (XV.-XX. yy.)" gibi dönemlere ayrılarak değerlendirilmiştir. Her dönemde "Kişilerin Toplumsal Konumlarına Göre Hitaplar", "Kişilerin Yakınlık Durumlarına Göre Hitaplar", "Kuşaklara Göre Hitaplar", "Kullanım Amacına Göre Hitaplar", "Kaynağına Göre Hitaplar" gibi başlıklar ve bu başlıkların ara başlıkları açılmıştır. Cinsiyete göre hitap biçimlerinin büyük ölçüde değişiklik arz etmesi nedeniyle başlıkların birçoğu dört bölüme ayrılmıştır. Özellikle Çağdaş Türkiye Türkçesi döneminde örneklerine rastlanılan bazı başlıklara Tarihî Türkiye Türkçesinin her döneminde uygun örneğin bulunmamasından dolayı yer verilememiştir. Çağdaş Türkiye Türkçesi döneminde ise örneği tespit edilemeyen başlığa ve örneğin bulunmadığına dair açıklamaya yer verilmiştir. Akrabalık ya da Niteleme Bildiren Sözcüklerin birçoğu aynı zamanda hitap olarak kullanılabilmektedir. O nedenle İstanbul Ansiklopedisi'nden, Türkçe Sözlük'ten ve Derleme Sözlüğü'nden hitap olarak kullanılabileceği düşünülen sözcükler çalışmaya dâhil edilmiştir.

2.1. Tarihî Türkiye Türkçesindeki Hitaplar

Bu bölümdeki hitaplara genel anlamda bakıldığında modern Türkçe dönemine göre çeşitliliğin daha az olduğu görülmektedir.

2.1.1. Eski Türkçe Dönemi (VI.-XIII. yy.)

2.1.1.1. Kişilerin Toplumsal Konumlarına Göre Hitaplar

Bu bölümde hitap eden kişilerin muhataplarının toplumdaki sosyal statüsüne göre kullandıkları hitaplar değerlendirilmiştir. Özellikle alt tabakadaki kişilerin üst tabakadaki kişilerin takdirini kazanmak üzere onları yücelten hitapları seçmeye

çalıştıkları görülmektedir. Taranan metinlerden alt tabakadaki kişilerin üst tabakadan erkeklere yönelik kadınlara göre daha fazla hitap kullandıkları anlaşılmaktadır. Bu durum, özellikle geçmiş dönemlerde Türk toplumunun yapısıyla alakalıdır. Tarihî dönemlerde üst tabakayı oluşturan çoğunluğun özellikle yönetici konumundaki erkekler olduğu bilinmektedir. Eski Türkçe döneminde üst tabakayı oluşturan kişiler arasında hükümdarlar ve din uluları yer almaktadır. Üst katmandan alt katmana yönelik seslenmelerde ise genellikle muhatabın mesleği ya da cinsiyeti ile ilgili hitaplara yer verildiği görülmektedir. Eş katmanlardaki kişiler arası hitaplar, konum ve itibar anlamında bir fark olmadığı düşünülen eşler, arkadaşlar, kardeşler, meslektaşlar, akrabalar arasındaki ve herhangi bir vesileyle birbirlerini tanıyanlar arasındaki kullanımlardır. Eski Türkçe döneminde tanımadık kişilere yönelik herhangi bir örnek tespit edilememiştir.

2.1.1.1.1. Tanıdık Kimselere Yönelik Hitaplar

2.1.1.1.1.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları

Taranan metinlerde toplumda kişiler arası ast-üst ilişkisinin gözetildiği, hitaplar üzerinden de anlaşılmaktadır. Eski Türkçe döneminde toplumun üst tabakasını oluşturanların genellikle hükümdarlar, din uluları ya da bir prenses olduğu görülmektedir. Eski Türkçe döneminde üst tabakadan erkeklere yönelik sadece erkeklerin hitapları, bir örnekte de üst tabakadan prensese yönelik sadece bir kadının hitabı tespit edilmiştir. Üst tabakadan erkeklere kadınlarca ve üst tabakadan kadınlara erkeklerce sarf edilen herhangi bir hitaba rastlanmamıştır. İlgili hitaplara bakıldığında alt tabakadaki kişilerin üst tabakadakilerin takdirini kazanmak, onlara övgülerde bulunmak maksatlarını taşıdıkları anlaşılmaktadır. Buna göre Eski Türkçede alt tabakadaki erkeklerin üst tabakadaki hükümdarlara yönelik *kanım, beg, begim, begimiz, begiçim, ilçi başı, ilig, tengrim* "efendim" gibi hitapların yanı sıra onların kudretini, karakterini, aklını ve bilgisini övmek üzere *alp, bügü, silig, tözünüm, ulug, unur, botu* "deve yavrusu", *botumuz, böke, kozı, sıgun* "yaban sığırı, dağ keçisi, erkek geyik", *kök böri* "mavi/gri kurt", *tonga* "yiğit, kahraman, aslan" gibi içinde Türk toplumunda gücü, kuvveti ve zekasıyla bilinen hayvanlardan aktarmalar yoluyla oluşturulan sözlerin de yer aldığı hitapları kullandıkları görülmektedir. Ayrıca Kutadgu Bilig'den vezirin oğlu Ögdülmiş'in hükümdara yönelik ogul hitabı da ilginç örnekler arasında sayılabilir. Din ulularına da *atacım* "babacım", *erklim, erkliğim* "güçlüm, kudretlim", *ıdukum* "kutlum, azizim,

mukaddesim" gibi seslenmelerde bulunulmuştur. Bunun dışında prensese yönelik hizmetçisi tarafından *katunum* hitabı kullanılmıştır.

2.1.1.1.1.1.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

Meslek veya Unvan Adı {+(I/U)m(I/Uz) / +ç(I/U)m}

beg / begim / begimiz / begiçim

yanut birdi ögdülmiş aydı ay *beg* / bilig ordusı ay kişilerde yig [Ögdülmiş (vezirin oğlu) > Hükümdar Kün Togdı'ya] (KB: 1658; Yıldırım vd., 2013: 123-124)

begim esiz er başı yıta açıg a "Beyim, ne yazık, askerin başı, eyvah, ne acı!" [Bey > Askerlerin başına] (KB: 2899)

botumuz umay *begimiz* biz uya alp er özin alıtı kılmadıng "Deve yavrumuz umay beyimiz, güçlü, kahraman askerin kendisini yakalatamadın. [Bey > Kağanına] (Yıldırım vd., 2013: 83, 89)

begiçim erdemlig elinte bökmedim "Beyciğim, erdem sahibi yurduma doymadım." [Bey > Hükümdara] (Yıldırım vd., 2013: 124)

ilig "hükümdar"

ulug *ilig* b[ege biş] yüz sıgunlarka isig öz busı birsün "Ey yüce hükümdar, beş yüz geyiğe hayatlarını sadaka (olarak) bağışlayın." [Geyikler beyi > Hükümdara] (Elmalı, 2009: 227, 244, 260, 269; KB: 5041, 5048)

kanım "hükümdarım"

elim *kanım* esizime adrıldım "Yurdum, kağanım, ayrıldım, ne acı!" [Bey > Hükümdara] (Yıldırım vd., 2013: 74, 41-42, 117)

Akrabalık Adı {+ç(I/U)m}

atacım "babacım"

adın kimning erser neng ermez *ataçım* [Din ulusuna] (BTT XIII: 129-58)

ogul

uçuz tutma erdemni örgen *ogul* / bu erdem yorıkı örüng kuş teg ol [Ögdülmiş (vezirin oğlu) > Hükümdar Kün Togdı'ya] (KB: 3010, 5156)

Hayvan Adı {+(I/U)m(I/Uz)}

botu / botumuz "deve yavrusu"

bizing kopgumuznı küder bu kutu / küder kelgümizni olar ay *botu* [Odgurmış > Hükümdar Kün Togdı'ya] (KB: 5342)

botumuz umay begimiz biz uya alp er özin alıtı kılmadıng "Deve yavrumuz umay beyimiz, güçlü, kahraman askerin kendisini yakalatamadın. [Bey > Hükümdara] (Yıldırım vd., 2013: 83)

böke "yiğit, büyük yılan"

kayada yorıglı bu ımga teke / kutulmaz seningdin ay ersig *böke*[14] [Odgurmış > Hükümdar Kün Togdı'ya] (KB: 5375, 5373)

kozı "kuzu"

yayıg ermez erse bu devlet özi / ne edgü neng erdi bu kut ay *kozı* [Ay Toldı (vezir) > Hükümdar Kün Togdı'ya] (KB: 695, 5843)

kök böri "boz kurt"

kalıkta uçuglı kara kuş yorı / seningdin keçümez aya *kök böri* [Odgurmış > Hükümdar Kün Togdı'ya] (KB: 5378)

sıgun "yaban sığırı, dağ keçisi, erkek geyik"

içinde tatıg bolmasa ol kagun / anı taştın atgu bolur ay *sıgun* [Odgurmış (Ögdülmiş'in arkadaşı) > Hükümdar Kün Togdı'ya] (KB: 5111)

tonga "yiğit, kahraman, aslan"

bayat birge ötrü sevincin sanga / sening bolga iki ajun ay *tonga* [Ögdülmiş (vezirin oğlu) > Hükümdar Kün Togdı'ya] (KB: 5492)

Cinsiyet Bildiren Söz

er

negü tir eşitgil urup yigli er / urup al ay *alp er* yana erke bir [Ögdülmiş (vezirin oğlu) > Hükümdar Kün Togdı'ya] (KB: 2052)

---

[14] Ey büyük yılan! / Ey yiğit büyük yılan! Kaşgarlı Mahmut "böke" sözcüğünün birincil anlamının "büyük bir yılan" olduğunu ve sözcüğün güçlü savaşçıları nitelemek için kullanıldığını söylese de eldeki kanıtlar bunun tersi olduğunu göstermektedir. Eski Moğolcada ve Çağataycada olduğu gibi bökö, böke "savaşçı, güreşçi" anlamına gelmektedir (Clauson, 1972: 324).

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

alp "yiğit"

negü tir eşitgil urup yigli er / urup al ay *alp* er yana erke bir [Ögdülmiş (vezirin oğlu) > Hükümdar Kün Togdı'ya] (KB: 2052)

bügü "Ey hakîm!" [Ögdülmiş (vezirin oğlu) > Hükümdar Kün Togdı'ya] (KB: 2407, 1459, 2892, 5553, 5921, 2689)

mungar mengzer emdi bu söz ay *bügü* / körü barsa yetrü çın aymış tigü

erklim / erkliğim "güçlüm, kudretlim"

erklim manga utlıngızta umug bolgıl [Din ulusuna] (BTT VIII: 44-213)

... öngi *erkligim* e adınta umug ınag yok erür [Din ulusuna] (BTT VIII: 44-215)

ıdukum "kutlum, azizim, mukaddesim"

ulatı bu yanglıg *ıdukum* [Din ulusuna] (BTT XIII, 130-79)

ilçi başı "hükümdar başı"

bu begler işinge tusulur kişi / bu üç türlüg ol kör ay *ilçi başı* [Ögdülmiş > Hükümdar Kün Togdı'ya] (KB: 2703)

silig "karakteri temiz"

isizim uvut ya ukuş ög bilig / arıgszı bu borka birür ay silig [Ögdülmiş > Hükümdar Kün Togdı'ya] (KB: 2654)

tengrim "efendim"

tengrim aglık kurug bor kalır… "Efendim, hazine kurumak üzere…" [Hazine başkanı > Hükümdara] (Hamilton, 1998: 14-VII, 5-IX, 23-XXVI; Tekin, 1993: 13-97; BTT V: 23-47; 46-391)

tözünüm "asilim, yumuşak huylum"

tözünüm bodistv yarlıkap ... [Din ulusuna] (BTT XIII: 131-13)

ulug "ulu"

kapugda neteg erse oldrug turug / bu yortugda andag kerek ay *ulug* [Ögdülmiş (vezirin oğlu) > Hükümdar Kün Togdı'ya] (KB: 2588, 5584)

unur “kudretli”

bularda basa muĥtesibler turur / bular elgi küçlüg kerek ay *unur* [Ögdülmiş (vezirin oğlu) > Hükümdar Kün Togdı’ya] (KB: 5555, 1667, 5524)

2.1.1.1.1.1.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

katunum

katunum brahmadati iligning .. una ıraktan közünü turur [Hizmetçi > Prensese] (Müller, 1911: 22-5; Elmalı, 2009: 239)

2.1.1.1.1.2. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları

2.1.1.1.1.2.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

Üst katmandaki kişilerin alt katmandaki kişilere öncelikle isimleri ile seslendikleri görülmektedir. Bunun dışında seslendikleri kişilerin görevlerini veya unvanlarını bildiren sözcüklerle hitap etmeleri yaygındır. Eski Türkçede sadece üst katmandaki erkeklerce alt katmandaki erkeklere yönelik hitaplara rastlanmıştır. Bunlardan çoğu, hükümdarlarca çalışanları delikanlılara veya yaverlerine yönelik onların özel adlarını, mesleklerini ve gençliklerini belirten *ratıkrıya, bahşı, er, urı, ogul* gibi hitaplar ile muhatapları çeşitli yönleriyle övmek maksadıyla tercih edilen *bilge, bügü, edgü, kut, odug, süzük, tözünüm, ulug, yigit, böke, kozı, tonga* gibi hitaplardır.

Özel Ad

[bramanl]arnıng adrukı *r(a)tıkr(ı)*ya mening ök […] bilmez s(e)n “Ey brahmanların seçkini Ratikara, benim … bilmezsin. [Hükümdar > Yaverine] (Elmalı, 2009: 274; KB: 1792, 5456)

Meslek ve Unvan Adı

bahşı

[eşid]gil *tözün bahş(ı)*ya bo edgülüg kutlug tınl(ı)g […] yılkı körkin ança y(i)me bilge biliglig “Dinle, ey soylu üstat, bu kutlu canlı … hayvan kılığıyla ve yine bilgili …” [Hükümdar > Ev rahibine] (Elmalı, 2009: 276)

Akrabalık Adı

ogul

ilig aydı munda naru ay *ogul* / manga tapnu turgıl çökürme köngül [Hükümdar Kün Togdı > Vezirinin oğlu Ögdülmiş'e] (KB: 1591, 3066, 4912, 6234)

Cinsiyet Bildiren Söz

er

kanıkı mungar teggü işim ay *er* / munı kılguka sen manga yarı bir [Hükümdar Kün Togdı > Vezirinin oğlu Ögdülmiş'e] (KB: 5494/5879)

urı "delikanlı"

neçe artsa dünya baş agrıgları / takı artuk artar ay ersig *urı* [Hükümdar Kün Togdı > Ögdülmiş'in arkadaşı Odgurmış'a] (KB: 5428)

Hayvan Adı

böke "yiğit, büyük yılan"

sebeb bolsa erdi manga edgüke / tirilgeymü erdi köngül ay *böke* [Hükümdar Kün Togdı > Vezirinin oğlu Ögdülmiş'e] (KB: 4920)

kozı

negü tir eşitgil avıçga sözi / avıçga sözin tut unıtma *kozı* [Hükümdar Kün Togdı > Vezirinin oğlu Ögdülmiş'e] (KB: 1638)

tonga "yiğit, kahraman, aslan"

közüm sen tilim sen elim sen manga / anın edgü boldı atım ay *tonga* [Hükümdar Kün Togdı > Vezirinin oğlu Ögdülmiş'e] (KB: 3125, 6231, 5051; 573)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

bilge

negü tir eşitgil ay *bilge* bügü / biliglig sözi bolsa aş teg yigü [Hükümdar Kün Togdı > Vezirinin oğlu Ögdülmiş'e] (KB: 2785/2826, 2948, 5846)

bügü "hakîm"

tilek bolsa bolmaz tiriglik yigü / tirig bolsa bulmaz tilek ay *bügü* [Hükümdar Kün Togdı > Veziri Ay Toldı'ya] (KB: 1123, 3276, 2785, 2826, 2948, 5846)

edgü “iyi”

kim edgüg yirer erse isiz bolup / tiler men ay *edgü* sini men kolup [Hükümdar Kün Togdı > Veziri Ay Toldı’ya] (KB: 922, 923, 931, 932)

kut

ilig aydı uktum aya *kut* sini / katıg sevdim erdi irer sen mini [Hükümdar Kün Togdı > Veziri Ay Toldı’ya] (KB: 714)

odug “uyanık”

yanut birdi ilig ayur ay *odug* / bu kılkıng bodudı bu edgü bodug [Hükümdar Kün Togdı > Ögdülmiş’in arkadaşı Odgurmış’a] (KB: 5126/5398)

süzük “saf”

yanut birdi ilig ayur ay *süzük* / içing me taşıng birle barça tüzük [Hükümdar Kün Togdı > Ögdülmiş’in arkadaşı Odgurmış’a] (KB: 5114, 3936)

tözünüm “asilim, yumuşak huylum”

*[tö]zünlerim*e amtı sizler [bo] igning tözi[n] [yılt]ızın üzgeli katı[glan]ınglar “Ey asillerim, şimdi sizler (bu) hastalığın kökünü kurutmak için çabalayın.” [Hükümdar > Şehirdeki hekimlere] (Elmalı, 2009: 260)

ulug “ulu”

könilikte azmış özüm ay *ulug* / ayu birding emdi könilik yolug [Hükümdar Kün Togdı > Veziri Ay Toldı’ya] (KB: 5400)

yigit

bela mihnet emgek ökünçün sıgıt / isizlik yanutıbolur ay *yigit* [Hükümdar Kün Togdı > Veziri Ay Toldı’ya] (KB: 932)

2.1.1.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar

Bu grupta konum ve itibar anlamında fark olmadığı düşünülen meslektaşlar, arkadaşlar, yaşıt akrabalar ve herhangi bir vesileyle birbirlerini tanıyanlar arasındaki hitaplar değerlendirilmiştir. Eski Türkçe döneminde kadınlara ve kadınlarca erkeklere yönelik kullanılan herhangi bir hitaba rastlanmamıştır. Özel ad + *(I/U)m, adaşım, erdeş, işim, eşim, kadaşım, koldaş, er kişi, ogul, urı, adaşımız, bügü, botu, kozı, tonga, can, canım, ınal, tözünüm* gibi erkek arkadaşlara; *kadaşım* akrabaya, *ilig*

hükümdarca diğer hükümdara; *tözünüm* bodisatvaca meslektaşına yönelik kullanılan hitaplardandır.

2.1.1.1.1.3.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

Özel Ad + {I/U)m}

hakikat munı bil ay *ögdülmişim* / ayayın sanga men özüm bilmişim [Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş'e] (KB: 4803)

Meslek ve Unvan Adı

ilig "hükümdar"

ay ulug *ilig* çın kirtü köni savlıg ermiş s(e)n [Hükümdar > Diğer hükümdara] (Elmalı, 2009: 245, 246)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

kadaşım

bunga eşim *kadaşım* yıta "Ne sıkıntı, ey eşim (dostum), akrabalarım, ne acı!" [Bey > Akrabalarına] (Yıldırım vd., 2013: 599, 117, 148; Hamilton, 1998: 37-LIII)

yüz er *kadaşım* esizim e bing er bodunum a esizim "Yüz erkek akrabam ne yazık, bin askerim, halkım ne yazık!" [Bey > Arkadaşlarına, akrabalarına] (Yıldırım vd., 2013: 112-113)

ogul

sırınçga sakışı turur bu köngül / idi ked küdez sınmasu ay *ogul* [Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş'e] (KB: 3394, 4758, 4515, 4532, 4582, 4635)

Cinsiyet Bildiren Söz

er kişi

kişilik kıl ay *er kişi* bol ulug / kişi mundag urdı kişilik yolug [Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş'e] (KB: 5788)

urı "delikanlı"

yana aydı odgurmış emdi yorı / mening kadgumı sen yime ay *urı*[15] [Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş'e] (KB: 6188/6194, 3832, 4437)

[15] delikanlı

Hayvan Adı

botu “deve yavrusu”

asıglıg kişiler bolur bu kutu / bularıg yime edgü tut ay *botu* [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış’a] (KB: 4443)

kozı

esen bolsa ermiş bu yalnguk özi / tilekke tegir ay bagırsak *kozı* [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış’a] (KB: 3311)

tonga “yiğit, kahraman, aslan”

yanut birdi odgurmış aydı manga / kingeş bir yaragı ne ol ay *tonga* [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış’a] (KB: 3482)

Değer Sözü

can

yanut birdi ögdülmiş aydı ay *can* / tirig bolsa yalnguk yorır ig togan [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış’a] (KB: 5978, 6302)

Niteleme Bildiren Söz

bügü “hakîm”

velikin tiriglik bolurmu yigü / munı bilgü aşnu ay bilge *bügü* [Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş’e] (KB: 4682, 3506, 4129, 4502, 6010, 5961)

ınal “inanılır, güvenilir (insan)”

bu dünya işin kodmagınça tükel / kılumaz bu ukbi işin ay *ınal* [Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş’e] (KB: 4805)

tözünüm “asilim, yumuşak huylum”

ne üçün tip tiser ögil sakıngıl *tözünüm*e bo ilig begning öngreki savların “Niçin dersen, bu hükümdarın önceki sözlerini düşün ey asilim!” [Bodhisattva > Diğer bodhisattvaya] (Elmalı, 2009: 272)

Diğer Kullanımlar

adaşım / adaşımız

*adaşlarım*a bukün barmanglar [Bodisatva > Arkadaşlarına] (Müller, 1931: 48-85)

umugluk ınaglıg kirtülüg isig özümüz teg amrak *adaşımız*a sini köngülümüzte sakınıp... [Bodisatvalar > Arkadaşları bodisatvaya] (Müller, 1931: 44-19; KB: 4339, 4397, 4470, 4565, 4600, 4980, 5688, 6012)

erdeş "arkadaş"

aya koldaş *erdeş* söz aydım kese / bu kız togmasa yig tirig turmasa [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış'a] (KB: 4511)

işim / eşim

yeti eçi ekeme esize *eşim*e[16] esize "Ey yedi erkek kardeşim, kız kardeşim, eşim (dostum), eyvah!" [Bey > Arkadaşlarına] (Yıldırım vd., 2013: 130, 599)

bu erdi munukı mening bilmişim / sanga sözledim men ay edgü işim [Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş] (KB: 4571, 5807, 4864, 4860, 6077)

koldaş "dost, arkadaş"

aya *koldaş* erdeş söz aydım kese / bu kız togmasa yig tirig turmasa [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış'a] (KB: 4511)

2.1.1.2. Kişilerin Yakınlık Durumlarına Göre Hitaplar

Eski Türkçe döneminde konu ile ilgili olarak eşlere, ebeveynlere, evlatlara, erkek kardeşlere ve ağabeylere, ablalara, erkek arkadaşlara, sevgililere yönelik hitaplara ve akrabaların birbirlerine genel hitaplarına rastlanmıştır.

2.1.1.2.1. Hısım ve Akrabalara Yönelik Hitaplar

Eski Türkçede öncelikle akrabaların birbirlerine yönelik genel hitapları değerlendirilmiştir. Ardından eşlere, annelere, babalara, kız ve erkek evlatlara, erkek kardeşlere, ağabeylere ve ablalara yönelik hitaplar değerlendirilmiştir. Bunlar dışında büyük babalara ve büyük annelere, torunlara, birinci ve ikinci dereceden akrabalara,

[16] Ey iyi arkadaş! / Ey iyi arkadaşım!

gelinlere, damatlara, kayınbabalara ve kayınvalidelere yönelik herhangi bir hitaba rastlanmamıştır.

2.1.1.2.1.1. Akrabaların Birbirlerine Yönelik Genel Hitapları

Eski Türkçe döneminde "akrabam, yakınım" anlamında kullanılan *kadaşım, kinim* hitapları yer almaktadır. Bunun dışında evlenen iki bireyin ebeveynlerinin birbirlerine *kadın* "kayın, dünür, hısım" ve *tüngürüm* gibi hitaplar seçtikleri görülmektedir.

kadaşım

bunga eşim *kadaşım* yıta "Ne sıkıntı, ey eşim (dostum), *akrabalarım*, ne acı!" [Bey > Akrabalarına] (Yıldırım vd., 2013: 599, 112-113, 117, 148)

kadın

"Kayın, dünür, hısım" Kıpçaklar bunu z ile söyler.

kadaş tėmiş kaymaduk *kadın* tėmiş "Kardeş demiş tınmamış, dönüp bakmamış (iltifat etmemiş); *kayın* demiş iltifat etmiş." Bu sav, hısımlar içinde kayınlara saygı ile emrolunduğu zaman söylenir (DLT I: 403).

kinim "yakınım"

kadaşıma *kinim*e yıta adrıltım "Akrabam, yakınım, ne yazık, ayrıldım!" [Bey > Akrabalarına] (Yıldırım vd., 2013: 117)

tüngürüm

yatda *tüngürüm*e adrıldıma "Ey yad ellerdeki dünürüm, ayrıldım." [Bey > Dünürüne] (Yıldırım vd., 2013: 45)

2.1.1.2.1.2. Eşlere Yönelik Hitaplar

Eski Türkçe döneminde eşlerden erkeklerin daha fazla hitap kullandıkları görülmektedir. *Katunum, kişim, kunçuyum, ögücüm, tözünüm, yavaşım* hitapları erkeklerce eşlerine; *beg, begim* hitapları da kadınlarca eşlerine sarf edilmiştir.

2.1.1.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları

Meslek ve Unvan Adı [+(I/U)m]

katunum

katunum s(e)n serilgey .. monçulayu üküş bulganma (Kaya, 1994: 636-15; Elmalı, 2009: 240)

kunçuyum "prensesim"

esiz elime *kunçuyum*a oglanıma bodunuma esizime… "Zavallı yurdum eyvah! Ey eşim, çocuklarım, halkım, ne yazık!" (Yıldırım vd., 2013: 23, 33-34, 41-42, 55, 121)

Değer Sözü

ögücüm "annecim (yavrucum)"

ögücüm (BTT VIII: 219-2)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

tözünüm "asilim, yumuşak huylum"

*tözünüm*e s(e)n neng buşma buşrulma (Kaya, 1994: 622-18; Elmalı, 2009: 240; Müller, 1922: 49-18)

yavaşım "yumuşak huylum"

yavaşım edgü savlar söyleding (BTT IX: 222-3)

Diğer Kullanımlar

kişim

kuyda *kişim*e yıta adrılu bardımız "Obada eşim, eyvah, ayrılıverdik!" (Yıldırım vd., 2013: 59)

2.1.1.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları

beg / begim

ay ulug ilig *beg* m(e)n montag sav eşidtim (Kaya, 1994: 622-7)

amrak *begim* .. mini o[run]ta yatguru kodup kança bargalı sakınur siz "Sevgili hükümdarım, beni evimizde, yatağımızda bırakıp nereye gitmeyi planlıyorsunuz?" (Elmalı, 2009: 270, 255; Müller, 1922: 48-16)

2.1.1.2.1.3. Ebeveynlere Yönelik Hitaplar

Eski Türkçe metinlerden babalara yönelik *atam, kangım, kangıçım, tengrikenim*; annelere yönelik ise *anacım, ögüçüm, ögüçümüz, ögükeyem* "anneciğim", *özkeyem* hitapları tespit edilmiştir. Bunun dışında Divânü Lûgât't-Türk'te "babacığım" şeklinde anlamlandırılmış *atakı* sözcüğü de yer almaktadır.

2.1.1.2.1.3.1. Babalara Yönelik Hitaplar

atakı "babacığım"

"Babacığım!" anlamında sevgi bildiren söz (DLT I: 136).

atam

(3166-3168) t(e)ngri *atam*a bir kişining [i]sig özin arılayu ötünür m(e)n "Ey efendi babam, bir kişinin yaşamının (bağışlanmasına) aracı olmayı rica ediyorum." (Elmalı, 2009: 264, 242; Müller, 1922: 64-14; Arat, 1991: 98-263; KB: 1185)

kangım / kangıçım

ay y(a)rlıkançuçı köngüllüg atam *kangım* .. ulug ilig bege .. irinçkemek köngül öritsün [Delikanlı > Babası Udakatatı Bey'e] (Kaya, 1994: 587-21; Hamilton, 1998: 13-VI; Elmalı, 2009: 275)

kangıçım alp <u>kuşça bungı tüşürmek ertingiz "Babacığım, yiğit bir anlayışla bunu söylemek istediniz." [Bey > Babasına] (Yıldırım vd., 2013: 123-124; Arat, 1991: 158-54)

tengrikenim

berkime ata bening tagım a ıduk bening yalım kayam *tengrikenim* çök "Ey güçlüm, babam, dağım, azizim, benim yalçın kayam!" [Bey > Babasına] (Yıldırım vd., 2013: 246)

2.1.1.2.1.3.2. Annelere Yönelik Hitaplar

anaçım

oglu tigin... *anaçım*a [Prens > Annesine] (Müller, 1922: 9-2; Arat, 1991: 156-16, 158-17)

ögüçüm / ögüçümüz “annecim / anneciğim”

ögüçüm sini örletdim[17] [Anneye] (BTT XIII: 79-96; BTT VIII: 219-2)

tokuz ay on kötürüp tolgatu tugurtunguzlar *ögüçümüz* [Anneye] (BTT XIII: 79-86)

ögükeyem “anneciğim”

... içinte *ögükeyem* yatmazun tip [Anneye] (BTT XIII: 79-98)

özkeyem

yaratıgı bolmış *özkeyem* [Anneye] (BTT XIII: 80-116)

2.1.1.2.1.4. Evlatlara Yönelik Hitaplar

Metinlerde evlatlara seslenilirken genellikle teklik birinci şahıs iyelik ve küçültme ekleriyle veya küçültme anlamı veren eklerle kurulan kullanımların olduğu görülmektedir. Eski Türkçe dönemi metinleri bakıldığında erkek evlatlara yönelik babalarca *oglanım, oglum, yavaşım*; annelerce *özel ad, oglum* gibi hitapların tercih edildiği görülmektedir. Ayrıca anne ve babalarca sarf edilen *künkeyem, ögüküm, ögükkeyem* hitapları da bulunmaktadır. Kız evlatlara yönelik anne ve babalarca *kızım* ve *kızımız* hitapları kullanılmıştır. Dîvânu Lugâti't-Türk’ten de “yavrum” anlamı verilen *ulıç, ulıçım* sözcükleri tespit edilmiştir.

2.1.1.2.1.4.1. Erkek Evlatlara Yönelik Hitaplar

2.1.1.2.1.4.1.1. Babaların Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

oglum

ya *oglum* somadıvaçıya monta bizing ilkide berü ulalu… [Hükümdar > Oğluna] (Kaya, 1994: 547-33, 547-47; Yıldırım vd., 2013: 41-42; Hamilton, 1998: 12-IV; Elmalı, 2009: 242; 175; KB: 1208)

ulıç “yavrum”

ulıçım “Yavrum!” anlamında çocuklara sevgiyi bildirmek için söylenen bir sözcük (DLT I: 52).

[17] "Anneciğim seni sinirlendirdim."

Cinsiyet Bildiren Söz

oglanım

oglanım yıta "Çocuklarım ne acı!" [Bey > Çocuklarına] (Yıldırım vd., 2013: 59, 23, 55; 71; Elmalı, 2009: 246

Değer Sözü

künkeyem "güneşim"

ay *künk(e)yem* .. körmeyin erti monı teg… [Anne ve baba > Oğullarına] (Kaya, 1994: 626-6)

ögüküm / ögükkeyem "anneciğim (yavrum, yavrucuğum)"

amrak *ögüküm* yer tengri törümişte berü bay yeme bar yok çıgay yeme bar "Sevgili yavrum, yer ve gök yaratıldığından beri zengin de var, yoksul da var." [Kral > Oğlu İyi Düşünceli Prens'e] (Hamilton, 1998: 13-V, 13-VI, 18-XVI; Kaya, 1994: 626-3, 626-4)

ögükk(e)yem çak sini .. tegürteçi monı teg… [Anne ve baba > Oğullarına] (Kaya, 1994: 626-20)

Niteleme Bildiren Söz

yavaşım "yumuşak huylum"

aya *yavaşım* kim mening kiçikde berü... [Bey > Oğluna] (BTT VIII: 47-5)

2.1.1.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları

Özel Ad

isig özümde yigrek […]Y'K *vıpulaçandrı* özk(i)yeme togurmış… "Canımdan daha kıymetli … ey sevgili (oğlum**)** Vipulacandra, doğurmuş…" [Kraliçe > Oğlu prense] (Elmalı, 2009: 254)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

oglum

t(e)ngri teg tözün amrak *oglum*a .. ne iş işlegeli ugrayuk s(e)n "Ey Tanrı gibi soylu, sevgili oğlum, ne yapmayı planladın?" [Kraliçe > Oğlu prense] (Elmalı, 2009: 280, 275)

ulıç “yavrum”

ulıçım “Yavrum!” anlamında çocuklara sevgiyi bildirmek için söylenen bir sözcük (DLT I: 52).

Değer Sözü

künkeyem “güneşim”

ay *künk(e)yem* .. körmeyin erti monı teg… [Anne ve baba > Oğullarına] (Kaya, 1994: 626-6)

ögüküm / ögükkeyem “anneciğim (yavrum, yavrucuğum)”

ne ada erti atayım .. körklek(e)ye *ögüküm* .. ölmek emgek neçökin .. öngre kelip ertdürti… [Anne ve baba > Oğullarına] (Kaya, 1994: 626-3, 626-4)

ögükk(e)yem çak sini .. tegürteçi monı teg… [Anne ve baba > Oğullarına] (Kaya, 1994: 626-20)

2.1.1.2.1.4.2. Kız Evlatlara Yönelik Hitaplar

2.1.1.2.1.4.2.1. Babaların Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları

kızım / kızımız

1128-1129) *ay mening kızım bilge biligin mıntada utdung yigedting* “Ey benim kızım, bilgeliğinle bunun da üstesinden geldin.” [Hükümdar Mahendrasena > Kızına] (Elmalı, 2009: 238)

amrak *kızımız*a sen yana taplayur mu sen atang anang biz ikigü ok birle bargumızını “Ey sevgili kızımız, sen yine annen ve baban olarak ikimizin birlikte gitmesini tasvip eder misin?” [Anne ve baba > Kızlarına] (Barutçu, 1987: 111-315)

ulıç “yavrum”

ulıçım “Yavrum!” anlamında çocuklara sevgiyi bildirmek için söylenen bir sözcük (DLT I: 52).

2.1.1.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları

kızımız

amrak *kızımız*a sen yana taplayur mu sen atang anang biz ikigü ok birle bargumızını “Ey sevgili kızımız, sen yine annen ve baban olarak ikimizin birlikte gitmesini tasvip eder misin?” [Anne ve baba > Kızlarına] (Barutçu, 1987: 111-315)

ulıç “yavrum”

ulıçım “Yavrum!” anlamında çocuklara sevgiyi bildirmek için söylenen bir sözcük (DLT I: 52).

2.1.1.2.1.5. Kardeşlere Yönelik Hitaplar

Tarihî metinlerde Eski Türkçe döneminde ağabeylerin erkek kardeşlerine yönelik *inim, kadaş, kadaşım, ögüküküm*; erkek kardeşlerin ağabeylerine yönelik *eçi, eçim, eçiçim*; ablalarına yönelik de *ekem* hitaplarına rastlanmıştır. Bunlar dışında ablalara yönelik veya kadınlarca kullanılan herhangi bir hitap tespit edilmemiştir. Ayrıca Dîvânu Lugâti't-Türk’te Hakanlıların büyük kardeşi *açıkım* şeklinde çağırdıkları bilgisi verilmiştir.

2.1.1.2.1.5.1. Erkek Kardeşlere veya Ağabeylere Yönelik Hitaplar

2.1.1.2.1.5.1.1. Erkek Kardeşlere Yönelik Hitaplar

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

inim “kardeşim”

ay *inim* alp titgülük tavar alp iş neng inçip isig özde artmaz [Delikanlı > Küçük kardeşine] (Kaya, 1994: 611-7, 608-17; Yıldırım vd., 2013: 59, 93-94; Hamilton, 1998: 39-LVIII; Elmalı, 2009: 237)

kadaş / kadaşım

körkle kövşek tokılıg .. inimiz erting küveze .. ögke kangka <artukrak> sevitmiş erting *kadaş*a .. neçökin yene birkerü… [İki büyük delikanlı > En küçük kardeşlerine] (Kaya, 1994: 619-23, 620-1)

amrak *kadaşım* eşing tuşung bizing beş yüz eren kanca bardı “Sevgili kardeşim, eşin dostun ve bizim beş yüz adamımız nereye gittiler?” [İyi Düşünceli Prens > Küçük kardeşi Kötü Düşünceli Prens’e] (Hamilton, 1998: 37-LIII)

Değer Sözü

ögüküküm “yavrum, yavrucuğum”

bultum *ögüküküm* “Buldum yavrucuğum.” [İyi Düşünceli Prens > Küçük kardeşi Kötü Düşünceli Prens’e] (Hamilton, 1998: 38-LV)

2.1.1.2.1.5.1.2. Ağabeylere Yönelik Hitaplar

açıkım "büyük kardeşim"

"Büyük kardeş" Hakanlılar büyük kardeşi *açıkım* diye çağırırlar (DLT I: 64-65).

eçi / eçim / eçiçim "ağabey / ağabeyim / ağabeyciğim"

yeti *eçi* ekeme esize eşime esize "Ey yedi ağabeyim, ablam, eşim (dostum), eyvah!" [Bey > Ağabeylerine] (Yıldırım vd., 2013: 130)

inim *eçim* yıta adrılu bardımız yıta "Kardeşim, ağabeyim, eyvah, ayrılıverdik, eyvah!" [Bey > Ağabeyine] (Yıldırım vd., 2013: 59, 93-94)

*eçiçim*e yıta adrındım "Ey sevgili ağabeyim, ne yazık, ayrıldım." [Bey > Ağabeyine] (Yıldırım vd., 2013: 93-94)

2.1.1.2.1.5.2. Kız Kardeşlere veya Ablalara Yönelik Hitaplar

2.1.1.2.1.5.2.1. Ablalara Yönelik Hitaplar

ekem "ablam"

yeti eçi *ekem*e esize eşime esize "Ey yedi erkek kardeşim, ablam, eşim (dostum), eyvah!" [Bey > Ablasına] (Yıldırım vd., 2013: 130)

2.1.1.2.2. Arkadaşlara Yönelik Hitaplar

Eski Türkçe döneminde sadece erkeklerin erkek arkadaşlarına yönelik hitaplarına rastlanmıştır. Bunlar özel ad + *(I/U)m, adaşım, erdeş, işim, eşim, kadaşım, koldaş, er kişi, ogul, urı, adaşımız, bügü, botu, kozı, tonga, can, canım, ınal, tözünüm* gibi içinde övgünün de yoğun olarak hissedildiği hitaplardır.

2.1.1.2.2.1. Erkek Arkadaşlara Yönelik Hitaplar

Özel Ad {+(I/U)m}

ögdülmişim "Ey Ögdülmiş'im!" [Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş'e] (KB 4803)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

kadaş / kadaşım

tonum koy yüngi tap yigüm arpa aş / tükel boldı dünya manga ay *kadaş* [Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş'e] (KB: 4470, 4565, 4573, 4765, 4823, 4973, 4991, 6012, 6084, 6150, 6180, 6195)

*kadaşım*a kinime yıta adrıltım "Akrabam, yakınım, ne yazık, ayrıldım!" [Bey > Arkadaşları] (Yıldırım vd., 2013: 117, 112-113, 148)

ogul

sırınçga sakışı turur bu köngül / iddi ked küdez sınmasu ay *ogul* [Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş'e] (KB: 3394, 4758, 4515, 4532, 4582, 4635)

Cinsiyet Bildiren Söz

urı "delikanlı"

yana aydı odgurmış emdi yorı / mening kadgumı sen yime ay *urı* [Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş'e] (KB: 6188, 6194, 3832, 4437)

er kişi

kişilik kıl ay *er kişi* bol ulug / kişi mundag urdı kişilik yolug [Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş'e] (KB: 5788)

Hayvan Adı

botu "deve yavrusu"

asıglıg kişiler bolur bu kutu / bularıg yime edgü tut ay *botu* [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış'a] (KB: 4443)

kozı "kuzu"

esen bolsa ermiş bu yalnguk özi / tilekke tegir ay bagırsak *kozı* [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış'a] (KB: 3311)

tonga "yiğit, kahraman, aslan"

kerek bolmaz emdi bu dünya manga tonga / ya devlet kezigi kezig ay *tonga* [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış'a] (KB: 4761, 3470, 4457, 4581, 4981, 5982, 4126, 4138, 4363, 4540)

Değer Sözü

can

yanut birdi ögdülmiş aydı ay *can* / tirig bolsa yalnguk yorır ig togan [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış'a] (KB: 5978)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m}

akım "cömertim"

bu erdi sanga çın bagırsaklıkım / munı sözledim men sanga ay *akım*[18] [Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş'e] (KB: 4846)

bügü "hakîm"

mungar mengzer emdi bu beyt ay *bügü* / okıgu munı ötrü işke bagu [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış'a] (KB: 3506, 4129, 4502, 6010)

çomak "Müslüman"

bu munça isinmek azu tumlımak / tilek iki boldı ay ersig *çomak* [Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş'e] (KB: 4701)

edgüm

*edgülerim*e uzun turkaru adınçıg edgü kılgalı sakıntaçı... [Bodisatva > Arkadaşlarına] (Müller, 1931: 44-31)

ınal "inanılır, güvenilir (insan)"

bu dünya işin kodmagınça tükel / kılumaz bu ukbi işin ay *ınal* [Odgurmış > Arkadaşı Ögdülmiş'e] (KB: 4805)

Diğer Kullanımlar

adaş / adaşım / adaşımız

Adaş! "Dost, arkadaş!" [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış'a] (KB: 4339, 4397, 4470, 4565, 4600, 4980, 5688, 6012)

bular ehl-i beyt ol ĥabibka kadaş / habib savçı ĥakkı üçün sev *adaş* (KB: 4339)

*adaşlarım*a bukün barmanglar [Bodisatva > Arkadaşlarına] (Müller, 1931: 48-85)

[18] Ey cömertim!

umugluk ınaglıg kirtülüg isig özümüz teg amrak *adaşımız*a sini köngülümüzte sakınıp... [Bodisatvalar > Arkadaşlarına] (Müller, 1931: 44-19)

eşim / işim

bunga *eşim* kadaşım yıta "Ne sıkıntı, ey eşim (dostum), akrabalarım, ne acı!" [Bey > Arkadaşına] (Yıldırım vd., 2013: 599, 130; KB: 4571, 5807, 4864, 4860, 6077)

koldaş

aya *koldaş* erdeş söz aydım kese / bu kız togmasa yig tirig turmasa [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış'a] (KB: 4511)

2.1.1.2.3. Nişanlılara, Sevgililere ve İlgi Duyulanlara Yönelik Hitaplar

2.1.1.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları

Eski Türkçe döneminde erkeklerce sevgilinin güzelliğini, karakterini öven *amrakım, kiçigkiem, tözünüm* gibi hitaplar kullanılmıştır. Bir kadının da ilgi duyduğu bir beye yönelik kullandığı *tözünler oglı* hitabına rastlanmıştır. Dîvânu Lugâti't-Türk'te de "kişinin sevgilisi, sevgi yönünden söylediği sözcük" şeklinde açıklaması verilen *tuzak* ve *tuzakı* sözcükleri yer almaktadır.

amrakım "güzelim"

barayın tiser baç *amrakım* [Sevgiliye] (Arat, 1991: 20-10)

kiçigkiem "küçücüğüm"

kireyin tiser *kiçigkiem* [Sevgiliye] (Arat, 1991: 20-13)

tözünüm "asilim, yumuşak huylum"

(4388-4389) *tözünüm* etözüng[in] y(i)me üküş emgetmegil... "Asilim, kendine eziyet etme…" [Prens > İlgi duyduğu genç kıza] (Elmalı, 2009: 280)

tuzak / tuzakı

"tuzak" kişinin sevgilisi, sevgi yönünden söylediği sözcüktür. Bu sözcük "tuzakı" şeklinde de söylenir.

ikledi mening aḍak / körmeḍip ogrı *tuzak* / igledim andın uzak / emlegil emdi "Ayağım tuzağa takıldı, gizli tuzağı görmeyerek bundan uzun hastalık çektim. Sevgilim, ilaç et!" (DLT I: 380)

2.1.1.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları

tözünler oglı "asiller oğlu"

eşidgil *tözünler oglı*ya .. mening odgurak sözlemiş savımın "Ey asiller oğlu, benim açık (bir şekilde) söylediğim sözü dinle!" [Kadın> İlgi duyduğu beye] (Elmalı, 2009: 237)

2.1.1.3. Kuşaklara Göre Hitaplar

Bu başlık altında öncelikle muhatapların tanıdık veya tanımadık olmalarına göre genel bir ayrım yapılmış, tanınan ve daha sonra tanınmayan yaşça küçük (gençlere, çocuklara) ve büyük kimseler ile yaşıtlara (çocukların ve yetişkin kimselerin birbirlerine yönelik hitapları) yönelik hitaplar, cinsiyetler göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir.

2.1.1.3.1. Tanıdık Kimselere Yönelik Hitaplar

2.1.1.3.1.1. Yaşça Küçük Kimselere Yönelik Hitaplar

2.1.1.3.1.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar

2.1.1.3.1.1.1.1. Genç Erkeklere Yönelik Hitaplar

Eski Türkçe döneminde kadınlarca erkeklere ve genç kız/kadınlara yönelik sarf edilen herhangi bir hitaba rastlanmamıştır. Erkeklerce genç erkeklere yönelik *kadaş, oğlum, tonga* ve *urı* hitapları; bir genç kıza yönelik de *kızım* hitabı kullanılmıştır.

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

kadaş

yorıp keldi utru ayur ay *kadaş* / muyan birsü tengri köngül kılma baş [Kumaru > Ögdülmiş'e] (KB: 6287)

oglum

oglum muntuda ınaru öngtün yıngak altun tag bar "Oğlum, ilerde doğu yönüne doğru bir altın dağ var." [İhtiyar rehber gemici > İyi Düşünceli Prens'e] (Hamilton, 1998: 29-XXXVII)

Cinsiyet Bldiren Söz

urı "delikanlı"

*urı*ya eşitgil mening yıglaguluk tıltagımın "Ey oğul, benim ağlama sebebimi işit!" [Bodhisattva > Genç brahmana] (Barutçu, 1987: 98-199; KB: 5428, 6295)

Hayvan Adı

tonga "yiğit, kahraman, aslan"

yorı bar okıgıl anı sen manga / tapugka köründür ay ersig *tonga* [Hükümdar Kün Togdı > Sarayın hacibine] (KB: 573)

2.1.1.3.1.1.1.2. Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitaplar

kızım

ay *kızım* mini birle bir uguşlug turur s(e)n "Ey kızım, benimle aynı soydansın." [Yaver Brahman > Mamika adlı kıza] (Elmalı, 2009: 274)

2.1.1.3.1.2. Yaşça Büyük Kimselere Yönelik Hitaplar

Türk kültüründe genellikle yaşça büyük kimselere belli bir mesafe ve saygı çerçevesinde hitap edilmiştir. Eski Türkçe döneminden sınırlı sayıda örnek tespit edilmiştir. Bunlar bir genç kızca kendisinden yaşça büyük brahmana yönelik *özel ad + tengri* hitabı ile bir delikanlının kendisinden yaşça büyük erkeğe yönelik *bügü* hitabıdır. Yaşlı kadınlara yönelik herhangi bir hitaba rastlanmamıştır.

2.1.1.3.1.2.1. Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.1.1.3.1.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları

bügü

ayuttı kayudın kelir sen tiyü / tileking ne erki sözüng ay *bügü* [Ögdülmiş > Haberciye] (KB: 5961)

2.1.1.3.1.2.1.2. Genç Kız/Kadınların Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad + Tengri

ay *r(a)tıkrı t(e)[ngri]* ilig beg t(e)ngridem uguslug ol "Ey Ratikara hazretleri, hükümdarın (ailesi) ilahi (bir) soydandır." [Mamika adlı kız > Brahmana] (Elmalı, 2009: 274)

2.1.1.3.1.3. Yaşıtlara Yönelik Hitaplar

Yaşıtlara yönelik hitaplar içinde birbirini tanıyan çocukların ve yetişkinlerin hitapları değerlendirilmiştir. Eski Tütkçe döneminde çocukların birbirlerine yönelik herhangi bir hitabına rastlanmamıştır. Yetişkinlerden de erkeklere yönelik herhangi bir hitap tespit edilmezken Dîvânu Lugâti't-Türk'ten kadınlara denildiği bilgisi verildiği için kadınlara yönelik kullanılabileceği düşünülen *oxşagu* hitabı alınmıştır.

2.1.1.3.1.3.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları

2.1.1.3.1.3.1.1. Kadınlara Yönelik Hitaplar

ohşagu (oxşagu)

"Oyuncak." Kadınlara da "oxşagu" denir (DLT I: 138-15).

2.1.1.3.2. Tanımadık Kimselere Yönelik Hitaplar

Tanımadık kimselere yönelik hitap biçimleri de yaşça küçük kimselere (gençlere ve çocuklara), yaşça büyük kimselere ve yaşıtlara yönelik olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirilmiştir. Eski Türkçe döneminde tanınmayan gençlere yönelik birkaç hitaba rastlanırken tanınmayan çocuklara, yaşça büyüklere ve yaşıtlara yönelik herhangi bir hitap tespit edilmemiştir.

2.1.1.3.2.1. Yaşça Küçük Kimselere Yönelik Hitaplar

2.1.1.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar

Eski Türkçede kadınlarca tanımadıkları genç erkeklere ve erkeklerce genç kız/kadınlara yönelik hitaplara rastlanmıştır. *Er, tözünüm* genç kızlarca genç erkeklere; *kız* ve s*inilim* ise erkeklerce genç kız/kadınlara yönelik kullanılan hitaplardır. Tanınmayan çocuklara yönelik ise herhangi bir hitap tespit edilmemiştir.

2.1.1.3.2.1.1.1. Genç Erkeklere Yönelik Hitaplar

Cinsiyet Bildiren Söz

er

edgü *er* a sen kayu tıltagın… "Ey iyi er, sen hangi sebeple ıstırabı düşünmeden …" [Tüccar kızı > Tanımadığı bodhisattvaya] (Barutçu, 1987: 101-228)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

tözünüm "asilim, yumuşak huylum"

anın amtı *tözünüm* et'özüngni munı teg emgetmegil "Asilim, dolayısıyla şimdi vücuduna bunun gibi eziyet etme!" [Tüccar kızı > Tanımadığı bodhisattvaya] (Barutçu, 1987: 104-251)

2.1.1.3.2.1.1.2. Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitaplar

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

sinilim "kız kardeşim"

eşitgil tözün *sinilim*a "İşit, ey asil kız kardeşim!" [Bodhisattva > Tanımadığı tüccar kızına] (Barutçu, 1987: 102-230)

Cinsiyet Bildiren Söz

kız

tözün *kız*a *amtı mening munı teg et'özümin isig özümin titip ıdalap*... "Ey asil kız, şimdi benim bu şekilde vücudumu, hayatımı terk ederek, bırakarak…" [Bodhisattva > Tanımadığı tüccar kızına] (Barutçu, 1987: 103-237)

2.1.1.4. Kullanım Amacına Göre Hitaplar

Kişiler karşılarındaki insanlara yönelik kullandıkları hitapları çeşitli amaçlar güderek belirler. Bu bölümde tarihî metinlerden derlenen hitapların alay / iğneleme ve samimiyet gibi maksatlara ayrılarak verilmesi söz konusudur. Eski Türkçede alay ve iğneleme maksadıyla kullanılmış herhangi bir hitaba rastlanmazken samimiyetin yansıtıldığı *can, kiçigkiem* ve *yavaşım* hitapları tespit edilmiştir.

2.1.1.4.1. Samimiyet

can

yanut birdi ögdülmiş aydı ay *can* / tirig bolsa yalnguk yorır ig togan [Ögdülmiş > Arkadaşı Odgurmış'a] (KB: 5978)

kiçigkiem "küçücüğüm"

kireyin tiser *kiçigkiem* [Sevgiliye] (Arat, 1991: 20-13)

yavaşım "yumuşak huylum"

yavaşım edgü savlar söyleding [Prensese] (BTT IX: 222-3)

2.1.1.5. Kaynağına Göre Hitaplar

Bu bölümde hitapları oluşturan sözcükler, kaynaklarına göre özel ad, akrabalık adı, deyim aktarması (organ, bitki, yiyecek, hayvan, maden, değer sözü), dış görünüş ve dolaylı anlatım kaynaklı hitaplar olmak üzere farklı sınıflara ayrılarak değerlendirilmiştir. Bunlardan Eski Türkçede özel ad, akrabalık adı, hayvan adı ve değer sözü kaynaklı hitaplara rastlanmıştır.

2.1.1.5.1. Özel Ad Kaynaklı Hitaplar

Eski Türkçede özel adların sadece yalın olarak kullanıldığı örnekler görülmektedir:

subadra, odgurmış

2.1.1.5.2. Akrabalık Adı Kaynaklı Hitaplar

Akrabalık, kan yoluyla ya da evlenme yoluyla birbirine bağlı olma durumudur. Akrabalık terimleri ve anlam çerçeveleri üzerinde birçok çalışma yapılmıştır. Toplumdaki akrabalık kavramına verilen önem doğrultusunda akrabalık terimlerinin sayısı da her toplumda farklılık arz etmektedir. Söz konusu durum, toplumsal yapının dile yansımasına bir kanıttır. Bu noktada akrabaların birbirlerine seslenirken kullandıkları hitaplar da önemli bir yer tutmaktadır. İlgili grupta muhatap, seslenenin gerçek akrabalarından bir fert değildir. Tarihî metinlerde tanınan ya da tanınmayan kişilere yönelik seslenenlerin taşıdıkları duyguya ya da muhataplarının kendilerine verdikleri izlenime göre akrabalık adlarını kullanarak çeşitli hitap biçimleri seçtikleri

görülmektedir. Eski Türkçe döneminde akrabalık adı kaynaklı *kadaşım*[19], *ogul*[20] ve *oglum*[21] sözcükleri tespit edilmiştir.

2.1.1.5.3. Deyim Aktarmalı Hitaplar

Deyim aktarması (metafor), aralarında herhangi bir şekilde ilgi bulunan iki şey arasında, çoğu kez benzetme ilişkisi kurarak bunlardan birinin adını, kendisine benzetilen diğer şeyin adı ile karşılama olayıdır (Korkmaz, 2003: 66)[22]. Bu karşılama sonucunda "ikinci şey"den ilk şeymiş gibi bahsedilir (Cebeci, 2013: 10). Deyim aktarması terimi yerine "istiare" ve "eğretileme" terimleri de kullanılmaktadır. İngilizcede "figurative language", Türkçede "mecaz" ya da "eğretileme dili" içinde değerlendirilen deyim aktarmaları, standart dilden ayrı olarak özelleşmiş bir dilin temel formu kabul edilir (Cebeci, 2013: 10). Dünya dillerinde günlük dilde olduğu kadar yazın dilinde de eskiden beri kullanılagelmiş en yaygın anlam olaylarından olan deyim aktarmaları aracılığı ile benzetme ögelerinden biri belirtilmeden, iki şey arasındaki benzerliği anımsatmak üzere söylenen bir söz ile diğeri anlatılmış olur (Aksan, 2007: 183; Karaağaç, 2013: 38). Böylece ifadeye canlılık ve hareket kazandırılır. Aktarmalar sonucunda meydana gelen anlam, okurun ya da dinleyenin kültürel kodlarına, bilgi birikimine, çağrışım gücüne göre değişiklik gösterir ve değerini bulur. Deyim aktarmaları, kişilerin bilinçaltının bir parçası olma yönüyle dil edinimi sürecinde kendiliğinden ortaya çıkar. Lakoff ve Johnson'a göre günlük dilde de yaygın olarak kullanılan deyim aktarmaları, dilden önce düşüncede gerçekleşir. Düşünceleri daha canlı ve ilginç kılmanın ötesinde algı ve anlamayı da şekillendirir (2010: 28).

Aktarmalarda doğa ile ilgili bir özelliğin insan için de kullanılmasının mümkün olabileceği gibi tam tersine insanlara özgü kavramların doğa için kullanılması da söz konusudur. Bunun yanı sıra iki kaynak arasındaki aktarmalardan birinin insan olması şart değildir. Doğadan doğaya aktarmalar da yapılabilmektedir. Ancak bu çalışmanın konusu kişilerin birbirlerine yönelik hitapları olduğu için doğadan insana yapılan

---

[19] bk. "2.1.1.2.1. Hısım ve Akrabalara Yönelik Hitaplar"
[20] bk. "2.1.1.2.2.1. Erkek Arkadaşlara Yönelik Hitaplar"
[21] bk. "2.1.1.3.1.1.1.1. Genç Erkeklere Yönelik Hitaplar"
[22] Terimin diğer kullanımları ve tanımları için bakınız: Zeynep Korkmaz, *Gramer terimleri sözlüğü*. 2. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003, 66; Kâmile İmer, Ahmet Kocaman ve A. Sumru Özsoy, *Dilbilim sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2011, 112; Berke Vardar, *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: ABC Kitabevi, 1998, 93; Mehmet Hazar ve Osman Tarhan, *Türk anlam bilimi terimleri sözlüğü*. Konya: Eğitim Kitabevi, 2013, 63; Beşir Göğüş, *Anlatım terimleri sözlüğü.* Ankara, 1998, 52.

aktarmalar üzerinde durulmuştur. Böylece taranan metinlerde organlardan, bitkilerden, hayvanlardan, yiyeceklerden, madenlerden ve soyut bazı değer sözlerinden aktarmalar yoluyla oluşturulan hitaplar ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Bunlardan Eski Türkçede sadece hayvanlardan ve değer sözlerinden aktarmalarla kurulan hitaplar tespit edilmiştir.

2.1.1.5.3.1. Hayvan Adı Kaynaklı Hitaplar

Özellikle güçleriyle, atiklikleriyle ve zekalarıyla bilinen hayvanların çoğunluğu Türk kültüründe önemli bir yer işgal etmiştir. Bunlar edebî metinlere de bir şekilde yansımıştır. Taranan tarihî metinlerin genelinde görüldüğü üzere muhataplar övülmek istendiğinde genellikle kuvvetleriyle nam salmış hayvanlar kaynak alınmıştır. Eski Türkçede bu amaçla *botu*[23], *böke*[24], *kök böri*[25], *sıgun*[26], *tonga*[27] kaynak alınan hayvanlardır. *Kozı*[28] hitabı ise şefkatin göstergesi olarak kullanılmıştır. Kutadgu Bilig'den alınan bu tür hitapların özellikle alt katmandan kişilerce hükümdara yönelik kullanılması ilginç bir husustur.

2.1.1.5.3.2. Değer Sözü Kaynaklı Hitaplar

Birçok toplumda değer verilen kavram ya da nesnelerden aktarma yapmak suretiyle yine değer verilen kişilere yönelik hitaplar oluşturulduğu bilinmektedir. Tarihî metinlerin geneline bakıldığında muhataba sevginin ve verilen değerin büyüklüğünü belirtmek üzere çeşitli seslenmelerde bulunulmuştur. Eski Türkçede bu amaçla *bügü*[29], *can*[30], *ıdukum*[31], *kut*[32], *tözünüm*[33], *tüzüm*[34], *tüzün*[35], *yavaşım*[36] hitapları kullanılmıştır.

---

[23] bk. "2.1.1.1.1.1.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)
[24] bk. "2.1.1.1.1.1.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)
[25] bk. "2.1.1.1.1.1.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)
[26] bk. "2.1.1.1.1.1.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)
[27] bk. "2.1.1.1.1.1.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)
[28] bk. "2.1.1.1.1.1.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)
[29] bk. "2.1.1.1.1.2.1. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[30] bk. "2.1.1.2.2.1. Erkek Arkadaşlara Yönelik Hitaplar"
[31] bk. "2.1.1.1.1.1.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)
[32] bk. "2.1.1.1.1.2.1. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"

2.1.2. Eski Oğuz Türkçesi Dönemi (XIII.-XV. yy.)

Eski Türkçe dönemi hitapları ile karşılaştırıldığında bu dönemdeki hitapların daha fazla olduğu görülmektedir.

2.1.2.1. Kişilerin Toplumsal Konumlarına Göre Hitaplar

Bu bölümde önceki dönem gibi seslenen kişiler muhataplarının sosyal statüsüne göre hitaplar tercih etmişlerdir. Belirlenen hitaplar muhatapların tanıdık ya da tanımadık olmalarına göre ikiye ayrılarak değerlendirilmiştir.

2.1.2.1.1. Tanıdık Kimselere Yönelik Hitaplar

2.1.2.1.1.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde kişilerin toplumdaki alt-üst ilişkisini gözeterek konuşma biçimlerini ve dolayısıyla hitaplarını seçtikleri anlaşılmaktadır. Alt tabakadaki bireyler üst tabakanın takdirini kazanmak ya da onların tepkisini almamak gayesiyle genellikle seslendikleri kişilerin meslek ve unvan adlarından ya da çeşitli yönlerini övmek üzere çeşitli niteleyicilerden oluşan hitaplar seçmişlerdir. *Agam, beg kişi, emir, emir-zâde, hâce, han, hanım, hanımız, hüdavendigâr, hünkâr, imam-zâde, kıral, melik, mâlik, melikümüz, melik-zâdemiz, mevlâna, padişah, padişahım, padişahumuz oglı, şah, paşa* sultan, *sahibkıran* "hükümdar", *sultanım, sultanumuz, sultanumuz oglı* gibi hitaplar, erkeklerce üst tabakadaki hükümdarlara, vezirlere ve beylere yönelik kullanılmıştır. Bunun dışında Seyahatnâme'de Slovenya ve Macaristan bölgelerinde sancak beylerine ve küçük prensliklerine verilen unvan olduğu öğrenilen *ban* ve Viyana'da oturan Alman imparatorlarının unvanı olduğu öğrenilen *çasar* da hitap olarak kullanılmıştır. Alt tabakadaki kadınlar üst tabakadaki erkeklere yönelik *ogul, seyyid*; üst tabakadaki kadınlara yönelik *hatun, seyyide, sultanım* hitapları ile seslenmişlerdir. Bunların yanı sıra bir dadının hükümdarın kızına yönelik *can*, bir genç kızın da sığındığı Şiraz sultanına yönelik *mihribanum* gibi samimi hitap biçimleri tercih ettikleri de görülmektedir. *Hanım, bânû, nigâr* gibi hitaplar ise erkeklerce kendilerinden üst tabakada bulunan kadınlara yönelik kullanılmıştır.

---

[33] bk. "2.1.2.2.1.1.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları"
[34] bk. "2.1.2.2.2.1. Erkek Arkadaşlara Yönelik Hitaplar"
[35] bk. "2.1.2.2.2.1. Erkek Arkadaşlara Yönelik Hitaplar"
[36] bk. "2.1.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"

2.1.2.1.1.1.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.1.2.1.1.1.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

agam

Ne kakırsın banga *agam* Kazan? [Çoban > Salur Kazan'a] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 56, 57)

beg kişi

Beg kişi, bilgil kim yidi ulu hazinem var… [Türk şeyh > Beye] (Demir ve Erdem, 2007b: 482)

emir

Ya *emîr*, bu gice peygamber hazretlerini düşümde gördüm… [Asker > Battal Gazi'ye] (Demir ve Erdem, 2006: 128; 2007b: 163, 324)

emir-zâde

Ey *emir-zâde*, ḫâcem ʿAli'den korkarım. [Bey > Yanında çalıştığı beye] (Demir ve Erdem, 2007a: 255)

hâce "hacı"

Ey *ḫâce*, şimdi ol kâfir sizi benden su'âl ider. [Müslüman asker > Hz. Ali] (Demir ve Erdem, 2007a: 239)

han / hanum / hanumuz

Ey *han*, size dahi gerekmezse bu pazarı bekleyenlere… [Halayık > Hükümdara] (Neşri (I), 1995: 111; Demir ve Erdem, 2007b: 117, 252, 604)

Hanım, biz bu suyu nasıl geçelim? [Askerler > Hükümdara] (Atsız, 1992: 13; Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 36;)

Hanımız, elhamdülillah kâfir mağlup… [Askerler > Hükümdara] (Atsız, 1992: 28)

hüdavendigar "amir, hakîm, hükümdar"

Ey *hüdavendigar*, ben kemine kulum. [Gazi > Hükümdara] (Neşri (I), 1995: 271)

hünkâr

Hünkâr, bir şehir içinde iki padişah olmaz. [Paşa > Hükümdara] (Demir ve Erdem, 2007b: 559; Neşri (I), 1995: 283)

imâm-zâde

Ey *imâm-zâde*, hâṣıl-ı kelam Şâh-ı Merdân'dan izin olmayınca ben gitmezem. [Bey > Yanında çalıştığı beye] (Demir ve Erdem, 2007a: 255)

kıral

Hey *kıral*, neylersin? [Vezir > Bosna kralına] (Neşri (II), 1995: 761; Atsız, 1992: 139;)

melik / mâlik / melikümüz

İy *melik*, işbu taamı yime kim agulanmışdur. [Sâki > Hükümdara] (Yılmaz vd., 2013: 189, 193; Demir ve Erdem, 2006: 121, 135, 143)

Ya *mâlik*, bize meded eyle... [Yahudi bey > Şehir beyi] (Demir ve Erdem, 2007b: 84, 87)

İy bizüm ulu *melikümüz*, biz niçün Saltıh'dan korkaruz? [Kâfir > Hükümdara] (Demir ve Erdem, 2007b: 378)

melik-zâdemiz

Bizüm *melik-zâdemiz*, bu hâl ki senin ileyüne geldi… [Hekimler ve âlimler > Kayser'in hastalanan oğluna] (Yavuz, 2006: 350)

mevlâna "efendimiz"

Mevlâna, bu kuyruk öküz kuyrugı mıdır, yohsa keçi kuyrugı mıdır? [Frenk köylü > Kadıya] (Demir ve Erdem, 2006: 205; Neşri (II), 1995: 567)

padişah / padişahum

Ey saadet ıssı devletlu *padişah*, kafirin azından çogundan… [Paşa > Hükümdara] (Neşri (I), 1995: 281)

Devletlü *padişahum*, Bayrek diri olaydı on altı yıldan berü… [Delü Karçar > Bayındır Han'a] (Tezcan ve Boeschoten (Vatikan Yazması), 2000: 224)

padişahumuz oglı

İy bizüm *padişahumuz oglı* bu hâl kim sana vakı' oldı… [Hekimler ve âlimler > Kayser'in hastalanan oğluna] (Yavuz, 2006: 350)

paşa sultan

Hey *paşa sultan*, önünde düşman var. [Bey > Paşaya] (Neşri (II), 1995: 811)

sahibkıran

Ey *sahib-kıran*[37], bize merhamet et… [İsfendiyar elçisi > Temür'e] (Atsız, 1992: 66)

sultanum / sultanumuz

Ne otururs*ız sultanum*, Pay Bican Beg ol sana verecegi kızı Beyrege verdi. [Casus > Bayburd hisarına] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 77, 89; (Vatikan Yazması), 216; Demir ve Erdem, 2006: 93; Atsız, 1992: 60)

İy bizüm *sultanumuz*, bigil kim ol agaca hızmat iden kişi Şerif Saltık kendüymiş. [Kâfirler > Hükümdara] (Demir ve Erdem, 2007b: 213)

sultanumuz oglı

İy bizim *sultanumuz oglı*, bu vakıa kim sana irdi… [Hekimler ve âlimler > Kayser'in hastalanan oğluna] (Yavuz, 2006: 350)

şah

Ey *şah*, eğerçi bana bu vechile leşker arz itdün… [Elçi > Hükümdara] (Neşri (I), 1995: 269, 367; Demir ve Erdem, 2007b: 160)

2.1.2.1.1.1.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitapları

ogul

Hey *ogul*, bir Trabzon için bunca zahmetler çekmek nedir? [Kadın > Hükümdara] (Atsız, 1992: 136)

seyyid

Ya *seyyid*, bizim ulu pınar başında arslan şûretlü bir er oturur. [Cariye > Hükümdara] (Demir ve Erdem, 2007a: 186)

[37] sahib-kıran: 1. Her zaman başarı ve üstünlük kazanan hükümdar (Devellioğlu 2004: 911).

2.1.2.1.1.1.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.1.2.1.1.1.2.1. Kadınların Kadınlara Yönelik Hitapları

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m}

hatun

Ey *hatun*, zaman yakındır… [Dadı > Hanımı harami kıza] (Demir ve Erdem, 2007a: 258)

sultanum

Vallahi *sultanum*, bu yigit yüzini kablu yahşı yigitdür. [Hizmetçi kızlar > Hanımlarına] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 72)

Değer Sözü

can

iy *can* durur kapuda ister [Dadı > Hükümdar kızına] (Akaydın, 1972: 66)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

mihribanum "sevimlim, vefalım"

kerim ide kerem iy *mihribanum*. [Genç kız > Sığındığı Şiraz sultanı hatuna] (Akaydın, 1972: 102)

seyyide

Ya *seyyide*, taşra çıkgil kim sun' göresin. [Kadın hizmetçi > Rabia RDY.'a] (Yavuz, 2006: 390)

2.1.2.1.1.1.2.2. Erkeklerin Kadınlara Yönelik Hitapları

Unvan Adı

bânû "kadın, hanım"

Ya *bânû*[38], sabrum kalmadı, ol mel'unı isteyü giderem. [Şerif Saltık > Kadın hana] (Demir ve Erdem, 2007b: 328)

hanum

Hanum, maksudum oldur ki... [Ozan kılığında adam > Beyin eşine] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 89)

[38] bânû (F.): 1. Büyük kadın, hanım. 2. Yeni gelin (Parlatır, 2006: 156).

Niteleme Bildiren Söz

nigâr "güzel, güzel kadın"

Ya *nigâr*, meded, zinhar biz bilürüz bu Saltıh'dur. [Kâfirler > Kale beyinin kızına] (Demir ve Erdem, 2007b: 345)

2.1.2.1.1.2. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları

Eski Oğuz Türkçesi döneminde üst katmandaki kişilerin alt katmandaki kişilere yönelik az sayıda hitabına rastlanmıştır. Erkeklerin erkeklere ve kadınlara yönelik hitabı tespit edilmemişken *daye, lala* gibi hitaplar, hükümdar kızlarınca lalalarına ve dadılarına yönelik kullanılmıştır.

2.1.2.1.1.2.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

lala

iy *lala* dinle [Hükümdar kızı > Lalaya] (Akaydın, 1972: 68)

2.1.2.1.1.2.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

daye "dadı, süt nine"

İy *daye*, bu kişi içün babam cazudur didi. [Hükümdarın kızı > Dadısına] (Demir ve Erdem, 2007b: 410)

2.1.2.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar

Bu bölümde Eski Oğuz Türkçesinde tanınan arkadaşlar, yaşıt akrabalar, meslektaşlar, komşular veya bir yerden tanıdıklar arası hitaplar sıralanmıştır. Bunlardan *ağam, civan, emmi* erkeklerce erkek meslektaşlara; *Tanrı kulu, fülân* tanıdık erkeklere; *server, cigergûşem, kardaşım, üstad, yâren, yoldaş, yoldaşım* erkek arkadaşlara; *ammum oglı* amca oğluna yönelik kullanılan hitaplardır. *Özel ad + oglı/atası* beylerce muhatapları beylere, babalarının ve oğullarının adları üzerinden kurulan dolaylı hitaplardır. *Pehlivan* bir kadınca tanıdığı bir beye yönelik kullanılmıştır. Bunun dışında kadınlar arasında özel adların ve *kız* hitabının kullanıldığı örneklere de rastlanmıştır. Erkeklerin kadınlara yönelik herhangi bir hitabına rastlanmamıştır.

2.1.2.1.1.3.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.1.2.1.1.3.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m}

agam

Agam Kazan, maslahatdur! [Meclisteki beylerden biri > Salur Kazan'a] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 50)

pehlivan

Pehlivan, eksikligime bakma. [Delikanlı > Gaza arkadaşı Battal Gazi'ye] (Demir ve Erdem, 2006: 119)

server

Hele ne söz uzadaydın i *server*[39] [Eşkıya Ahmet Harami > Eşkıya arkadaşına] (Akaydın, 1972: 50)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

ammum oglı

Ey *'ammum oglı*, nice bildün ol anda… [Kaydar > Amcasının oğluna] (Yılmaz vd., 2013: 338)

kardaşum

İy *kardaşum*, benüm boynuma bingil. (Bey >Arkadaşı beye] (Yavuz, 2006: 418; Yılmaz vd., 2013: 176; Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 53)

Özel Ad + atası/oglı

Özel Ad + atası

İy *Hasan atası*, müsülmanlige feryad irgil. [Selman-ı Fârisî > Hz. Ali'ye] (Yılmaz vd., 2013: 496)

Özel Ad + oglı

Mere *Uşun Koca oglı*[40], bu oturan begler her biri oturdugı yeri kılıcıyla etmegiyile alubdur. [Oğuz'da delikanlı > Egrek'e] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 167)

[39] Ey başbuğ, sözü ne uzatayım!

Değer Sözü {+(I/U)m}

ciger-gûşem

Ciger-gûşem, gine ne tarafa gidersin? [Delikanlı > Gaza arkadaşına] (Demir ve Erdem, 2006: 82; 2007b: 361)

omuzdaş

"Arkadaş" (A. Fikri, 1891: 10)

yâren

… iy *yârenler* ben işitdim ki…[41] [Eşkıya Ahmet Harami > Eşkıya arkadaşlarına] (Akaydın, 1972: 40)

yoldaş / yoldaşum

kılun bir dem i *yoldaşlar* arâmı [Eşkıya Ahmet Harami > Eşkıya arkadaşlarına] (Akaydın, 1972: 46)

Kırk *yoldaşum*, aman! [Dirse Han > Arkadaşlarına] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 46, 128)

Niteleme Bildiren Söz

battal "yiğit, kahraman"

İy *battal,* bilmedün mi kim yakınlık ve muvafıklık azabı katırakdur… [Arap > Zennun RDY.'a] (Yavuz, 2006: 444)

Diğer Kullanımlar

civan

Ey *civan*, ben dahı dilerem ki Müsliman olam. (Asker > Askere] (Demir ve Erdem, 2006: 98)

fülân

Ya *fülân*[42], ben senün evünde balık yıyısı duydum. [Bey > Komşusu beye] (Yılmaz vd., 2013: 359)

---

[40] bk. "2.2.5.5. Dolaylı Anlatım Kaynaklı Hitaplar"
[41] … ey dostlar, ben işittim ki …
[42] fülân (Ar.): Herhangi bir şahıs, yer ve zaman, belirsiz bir şey, filan (Parlatır, 2006: 477).

Tanrı kulu

Hey *Tanrı kulu*, Yenişehir'e varma! [Karamanoğlu İbrahim Bey > Tanıdığı beye] (Neşri (II), 1995: 747)

üstad

İy *üstad*, sen eyü kişisin. [Hasan-ı Basrî > Arkadaşına] (Yavuz, 2006: 373, 374)

2.1.2.1.1.3.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitaplar

pehlivan

Ya *pehlivan*, tiz iriş, Muhammed'e Mihran mel'un bir elem irişdirmesün. [Genç kız > Tanıdığı Battal Gazi'ye] (Demir ve Erdem, 2006: 112)

2.1.2.1.1.3.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

Özel Ad

Kız *Zelhe, Zübeyde, Ürüveyde, Ayna Melik, Kutlu Melik*, ölmege yitmege getmemişdüm. [Kadın > Komşu kadınlara] (Tezcan ve Boeschoten (Vatikan Yazması), 2000: 200)

kız

Kız Zelhe, Zübeyde, Ürüveyde, Ayna Melik, Kutlu Melik, ölmege yitmege getmemişdüm. [Kadın > Komşu kadınlara] (Tezcan ve Boeschoten (Vatikan Yazması), 2000: 200)

2.1.2.1.2. Tanımadık Kimselere Yönelik Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesinde tanınmayan üst katmandaki kişilere yönelik herhangi bir hitaba rastlanmamıştır. Bunun yanı sıra üst katmandaki kişilerin tanımadıkları; ancak alt katmandan olduklarını düşündükleri kişilere ve eş katmandaki kişilerin birbirlerine yönelik çeşitli hitapları tespit edilmiştir.

2.1.2.1.2.1. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları

Eski Oğuz Türkçesinde üst tabakadaki hükümdarlar, beyler tanımadıkları; ancak kendilerinden alt tabakada olduklarını bildikleri kişilere yönelik onların yaşları, cinsiyetleri, dış görünüşleri ile ilgili durumları üzerinden çeşitli hitaplar kullanmışlardır. Bunlardan *beg kişi, er, herif, şahıs, hâce, yigit, tanrı kulı* erkeklerce

tanımadıkları erkeklere; *ana, avrat, hatun, karı, fülane* tanımadıkları kadınlara yönelik kullanılan hitaplardır. Bunlar dışında kadınların herhangi bir hitabına rastlanmamıştır.

2.1.2.1.2.1.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

Meslek ve Unvan Adı

beg kişi

Ey *beg kişi*, gördün mi? [Hz. Ali > Tanımadığı beye] (Demir ve Erdem, 2007a: 242, 310)

hâce

İy *hace*, bilgil ve âgâh olgıl kim… [Sultan Alaeddin > Tanımadığı delikanlıya] (Demir ve Erdem, 2007b: 285)

Cinsiyet Bildiren Söz

er

Ey *er*, havf itmedin mi… [Hayber kalesinin beyi > Tanımadığı beye] (Demir ve Erdem, 2007a: 159)

herif

Hay kimsin *herif*, ne yire gidersin? [Tekûr > Tanımadığı delikanlıya] (Demir ve Erdem, 2007b: 319)

Niteleme Bildiren Söz

yigit

Senüng de içinde biniding varısa güzel *yigit*… [Dirse Han > Tanımadığı delikanlıya] (Tezcan ve Boeschoten (Vatikan Yazması), 2000: 211)

Diğer Kullanımlar

kişi

Ey *kişi*, kandan gelüp kanda gidersin? [Hz. Ali > Huzuruna gelen tanımadığı elçiye] (Demir ve Erdem, 2007a: 82; 2007b: 243;, 140; Atsız, 1992: 26)

şahıs

Ya *şahıs*, ne yatursın, kimsin? [Şerif Saltık > Tanımadığı beye] (Demir ve Erdem, 2007b: 101)

Tanrı kulı

İy *Tanrı kulı*, işbu gice beni konuk idingil. [Hz. İsa > Tanımadığı delikanlıya] (Yılmaz vd., 2013: 472, 480)

2.1.2.1.2.1.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

Akrabalık Adı

ana

Ana, bu zahmetler Trabzon için değildir. [Sultan Mehmed > Tanımadığı kadına] (Atsız, 1992: 136)

Cinsiyet Bildiren Söz

avrat

Ya *avrat*, tanrıdan kork sabır eyle. [Hz. Üzeyr > Tanımadığı kadına] (Yılmaz vd., 2013: 423)

hatun

Ya *hatun*, siz kimsiz? [Şerif Saltık > Tanımadığı kadına] (Demir ve Erdem, 2007b: 108; 2006: 203)

karı

İy *karı*, hiç senün katunda ta'am ola mı? [Hz. İlyas > Tanımadığı kadına] (Yılmaz vd., 2013: 329)

Diğer Kullanımlar

fülâne

Ya *fülâne*, işbunlar didügin ben senünile işledüm mi ol tanrı hakkıçun kim… [Hz. Musa > Tanımadığı kadına] (Yılmaz vd., 2013: 287)

2.1.2.1.2.2. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesinde kişiler birbirlerini tanımasalar da muhataplarının o esnadaki durumlarından çıkarımlar yaparak kendileri ile aynı katmanda olduklarını

düşünerek çeşitli hitap biçimleri tercih etmişlerdir. *Efendi, er, fulan, Tanrı kulı, gişi, civan, dilaver, yigit* erkeklerce erkeklere; *avrat, hatun, kız kişi, cariye* kadınlara; *seyyid, pehlivan, sultanum, Tanrı kulı, yigit* kadınlarca tanımadıkları erkeklere yönelik kullanılan hitaplardır. Bunlar dışında kadınlarca kadınlara sarf edilen herhangi bir hitaba rastlanmamıştır.

2.1.2.1.2.2.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.1.2.1.2.2.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

Unvan Adı

efendi

Efendi, bunca sultanluk malı niçün zayi idersiz? [Asker > Tanımadığı kazaskere] (Neşri (I), 1995: 197)

Cinsiyet Bildiren Söz

er

Delü mi oldun hey *er*, n'eylersin? [Kâfirler > Tanımadıkları delikanlıya] (Demir ve Erdem, 2007b: 213, 531)

Niteleme Bildiren Söz

civan

Ey *civan*, sen Medine'den gelürem, dirsing. [Yabancı bey > Tanımadığı beye] (Demir ve Erdem, 2007a: 169)

dilâver "yiğit, kahraman"

Ey *dilâver*, garibem, kendi vilayetimden ba'd düşdüm. [Asker > Tanımadığı askere] (Demir ve Erdem, 2007a: 93)

yigit

iy *yigit* sen avunı görmedük hiç [Delikanlı > Tanımadığı eşkıyaya] (Akaydın, 1972: 96)

Diğer Kullanımlar

fulân

Ya *fulân*, otuz yıldur kim... [Bir bey > Tanımadığı beye] (Yavuz, 2006: 346, 362)

gişi

İy *gişi*, işbu adları biz bilmezüz ve bu bizüm zamanumuz kavmı degüldür. [Halktan bir kişi > Tanımadığı delikanlıya] (Yılmaz vd., 2013: 501)

Tanrı kulı

İy *Tanrı kulı*, sen kimsin? [Bey > Tanımadığı beye] (Yılmaz vd., 2013: 330; Atsız, 1992: 134)

2.1.2.1.2.2.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitapları

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m}

pehlivân

Yâ *pehlivân*, benim iki oglum var idi. [Mağaradaki yabancı kadın > Tanımadığı askere] (Demir ve Erdem, 2007a: 63)

sultanum

Sultanım, siz ne kişisiz ve bu vilayete ne maşlahat ile geldiniz. [Yabancı cariye > Tanımadığı delikanlıya] (Demir ve Erdem, 2007a: 187)

Niteleme Bildiren Söz

seyyid

Ya *seyyid*, ben bu kabilening ulusınıng câriyesiyem. [Yabancı cariye > Tanımadığı delikanlıya] (Demir ve Erdem, 2007a: 186)

yigit

Ey *yigit*, kandan gelürsin, ne dinlenirsin? [Genç kız > Tanımadığı delikanlıya] (Demir ve Erdem, 2006: 111, 222; Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 72)

Diğer Kullanımlar

Tanrı kulı

İy *Tanrı kulı*, işbunda yatan şol mübtelâ… [Kadın > Tanımadığı beye] (Yılmaz vd., 2013: 228)

2.1.2.1.2.2.1. Kadınlara Yönelik Hitaplar

Meslek ve Unvan Adı

cariye

Aglama ya *câriye*. [Mümin asker > Tanımadığı kadına] (Demir ve Erdem, 2007a: 204)

hatun

Ay *hatun*, benim adıma Halidi bin Velid dirler. [Mümin asker > Tanımadığı kadına] (Demir ve Erdem, 2007a: 204)

Cinsiyet Bildiren Söz

avrat

Ey *'avrat*, bu elingdeki baş kimindir ve niçün böyle yuvarlarsın? [Mümin asker > Mağaradaki yabancı kadına] (Demir ve Erdem, 2007a: 63)

kız kişi

Agız dilden, *kız kişi*, haber manga, kara başum kurban olsun bugün sana. [Delikanlı > Tanımadığı kız kardeşine] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 85; Vatikan Yazması: 230)

2.1.2.2. Kişilerin Yakınlık Durumlarına Göre Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde hısım ve akrabalardan eşlere, ebeveynlere, evlatlara, erkek ve kız kardeşlere, ağabeylere, büyük babalara, erkek torunlara, birinci derece erkek akrabalardan amcalara, amca oğullarına; kayınbabalara ve kayınvalidelere; arkadaşlardan erkeklerce erkek arkadaşlarına; erkek ve kadınlarca nişanlılarına, sevgililerine ve ilgi duyduklarına yönelik hitaplar tespit edilmiştir.

2.1.2.2.1. Hısım ve Akrabalara Yönelik Hitaplar

2.1.2.2.1.1. Eşlere Yönelik Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesinde eşlerin birbirlerine yönelik hitaplarından *han kızı, melike, melikeciğim, avrat, görklüm, nazenin, nigar, nigarum* erkeklerin; *beg kişi, emir, server, seyyidim, sıddık, hanum, ahi, helalüm, yigidüm, beg yigidüm* kadınların eşlerine yönelik kullandıkları hitap sözleridir.

2.1.2.2.1.1.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları

Unvan + kızı

Han kızı, yerümden turayın mı? (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 37; (Vatikan Yazması): 202)

Cinsiyet Bildiren Söz

avrat

Tur *avrat*, etmek getür. (Tezcan ve Boeschoten (Vatikan Yazması), 2000: 200)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

görklüm "güzelim"

Görklüm, ogul başına kaza gelse senden mi sorarıdum? [Bey > Eşine] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 106)

nâzenîn

Ey *nâzenîn*, gitmek gerek. (Demir ve Erdem, 2006: 103)

nigar / nigarum

Ey *nigâr*, niçün aglamayam? (Demir ve Erdem, 2006: 159; 2007a: 85)

iy *nigarum* deli oldum ola mı gözü humarum[43] (Akaydın, 1972: 140, 80)

2.1.2.2.1.1.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları

Meslek ve Unvan Adı

ahi

hey dur *ahi*[44] Harami'ye neler etdüm (Akaydın, 1972: 140)

[43] humar: 1. İçkiden sonra gelen baş ağrısı, sersemlik. 2. Uyku sersemliği, uykusuzluğun verdiği ağırlık (Parlatır, 2006: 650).

emîr

Ya *emîr*, bir dem sen teferrüc kıl. (Demir ve Erdem, 2006: 103)

beg kişi

Ey *beg kişi*, reva mıdır ki bir baglu adamı yatdıgı yerde… (Demir ve Erdem, 2007a: 119)

hanum

Kanı *hanum*, altungda yahşı atung yok. (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 157)

Değer Sözü

helâlüm

iy benüm *helâlüm* tapundur bağçe vü mülk ile malum (Akaydın, 1972: 82)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

server

Ey *server*, sen melûl olma… (Demir ve Erdem, 2006: 162; Akaydın, 1972: 82)

seyyidim

Ey benim *seyyidim*[45], melâliniz nedir? (Demir ve Erdem, 2007a: 179)

sıddık

İy *sıddık*, beni melamat kılmagıl kim ben görklü ve nimetlü ‘avratıdum. (Yılmaz vd., 2013: 194)

yigidüm / beg yigidüm

Yigidüm, beg yigidüm, padişahlar Tangrınung gölgesidür. (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 158)

2.1.2.2.1.2. Ebeveynlere Yönelik Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesinde babalara yönelik *ata, atam, atamız, baba, babam, babacuğum, agam*; annelere yönelik *ana, anam, valide* hitaplarına rastlanmıştır.

---

[44] Burada ahı/ahi’nin “sevgili, eş, zevce” anlamında kullanıldığı belirtilmiştir (Akaydın, 1972: 140).
[45] seyyid (Ar.): 1. Efendi, ağa, bey, mevla, ileri gelen, reis, baş, server. 2. Hz Muhammed’in soyundan gelen veya Hz. Hüseyin’in soyundan gelenler (Parlatır, 2006: 1500).

Bunun dışında A. Fikri'nin eserinde "peder" şeklinde anlamlandırılmış *moruk* sözcüğü tespit edilmiştir.

2.1.2.2.1.2.1. Babalara Yönelik Hitaplar

Unvan Adı {+(I/U)m}

agam

Ünüm angla menüm, sözüm dingle, *agam* Kazan. [Delikanlı > Babasına] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 96)

Akrabalık Adı {+(I/U)m(I/Uz) / +c(I/U)ğ(I/U)m}

ata / atam / atamız

Ya *ata*, bana destur vir kim taşra çıkayım. [Genç kız > Babası Kayser'e] (Demir ve Erdem, 2006: 311, 148, 2007a: 304; 2007b: 389, 558; 2007b: 251; Akaydın, 1972: 74; Yılmaz vd., 2013: 175, 156; Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 169)

Ey *atam*, kanı kırk kul ve kanı Şem'un… [Delikanlı > Babasına] (Demir ve Erdem, 2006: 147)

İy bizüm *atamız* İsmail'e yakınunda yir virdün? [Hz. İbrahim'in oğulları > Babaları Hz. İbrahim'e] (Yılmaz vd., 2013: 159, 177)

baba / babam / babacugum

Ey *baba*, ben deli degilem. ([Delikanlı > Babasına] (Demir ve Erdem, 2006: 148; 2007a: 182, 255; 2007b: 251; Tezcan ve Boeschoten (Vatikan Yazması), 2000: 220; (Dresden Yazması): 73, 97, 107, 118, 124, 125;)

Kara başum kurban olsun *babam* sana. [Delikanlı > Babası Kazan Bey'e] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 96; (Vatikan Yazması): 266)

Sen gelmedin *babacugum*, kâfirler danışdılar. [Delikanlı > Babası Kazan Bey'e] (Tezcan ve Boeschoten (Vatikan Yazması), 2000: 266)

2.1.2.2.1.2.2. Annelere Yönelik Hitaplar

ana / anam

İy *ana*, ben Tanrımdan utanurın kim nefsüm maslahatıçun… [Davud RDY. > Annesine] (Yavuz, 2006: 549; Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 59, 44, 125, 183, 251)

Berü gelgil ag südin emdügüm hatun *anam*! [Boğaç Han > Annesine] (Tezcan ve Boeschoten (Vatikan Yazması), 2000: 209, 250; Yılmaz vd., 2013: 182)

valide

Ey *valide*, nice aglamayam. [Delikanlı > Annesine] (Demir ve Erdem, 2006: 75, 81)

2.1.2.2.1.3. Evlatlara Yönelik Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde *özel ad, oglanum, ogul, oglum, alpum, arslanum, baba canı, cigergûşem, gözümün nûrı, nûr-ı didem* babalarca; *ogul, canım, ana canı, cigergûşem, gözüm nurı* annelerce erkek evlatlarına; *kızım, canum pârası, cigergûşem* babalarca; *kız*, bir anne tarafından kız evlatlarına yönelik hitap sözleri olarak tespit edilmiştir.

2.1.2.2.1.3.1. Erkek Evlatlara Yönelik Hitaplar

2.1.2.2.1.3.1.1. Babaların Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları

Özel Ad

Alpum *Uruz*, aslanum *Uruz*, ag sakallu babanga kıyma ogul. [Kazan Bey > Oğlu delikanlıya] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 186)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

ogul / og(u)lum

Oğul, dilersen ki bu vilayet senün elinde kala… [Germiyanoğlu > Oğluna] (Neşri (I), 1995: 205; Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 94, 97, 99, 186; (Vatikan Yazması): 258, 260; Atsız, 1992: 30)

İy *oglum* bizümile bile gemiye girgil… (Hz. Nuh > Oğluna] (Yılmaz vd., 2013: 118)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

oglanum

İy *oglanlarum*, vasiyyet kılurvan kim… (Hz. Yakup > Çocuklarına] (Yılmaz vd., 2013: 177)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanum

Alpum Uruz, *aslanum* Uruz, ag sakallu babanga kıyma ogul. [Kazan Bey > Oğlu delikanlıya] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 186)

Değer Sözü

baba cânı

İy *baba cânı*, gözüm nûrı, baban elinde ne vardur? [Kayser > Hastalanan oğluna] (Yavuz, 2006: 350)

ciger-gûşem

Ey *ciger-gûşem*, korkarım ki âḫar yire gidesing. [Hz. Ali > Oğluna] (Demir ve Erdem, 2007a: 255; Neşri, 1995: I, 279)

gözüm nûrı / nûr-ı didem

İy baba cânı, *gözüm nûrı*, baban elinde ne vardur? [Kayser > Hastalanan oğluna] (Yavuz, 2006: 350; Demir ve Erdem, 2007a: 237, 321)

Ey *nûr-ı didem*, ben sizi Allah'a ışmarladım ki… [Hz. Ali > Çocukları Hz. Hasan ve Hüseyin'e] (Demir ve Erdem, 2007a: 276)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

alpum

Alpum Uruz, aslanum Uruz, ag sakallu babanga kıyma ogul. [Kazan Bey > Oğlu delikanlıya] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 186)

2.1.2.2.1.3.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları

Akrabalık Adı

ogul

Ogul, babang sagdur amma… [Kadın > Oğluna] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 183, 46, 94, 103, 120; (Vatikan Yazması): 250, 264)

Değer Sözü

canım

Canım ogul, ne oldın ve ne aglarsın? [Kadın > Oğluna] (Demir ve Erdem, 2006: 75)

ana canı

İy *ana canı*, güneş yavlak ıssıdur ve sen orucsın. [Kadın > Oğluna] (Yavuz, 2006: 549)

ciger-gûşem

Oglum, *ciger-gûşem*, farig ol. [Kadın > Oğluna] (Demir ve Erdem, 2006: 75; 2007a: 181)

gözüm nûrı

Ey iki *gözüm nûrı*, ne oldun? [Kadın > Oğluna] (Demir ve Erdem, 2006: 75)

2.1.2.2.1.3.2. Kız Evlatlara Yönelik Hitaplar

2.1.2.2.1.3.2.1. Babaların Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

kızım

Ey *kızım*, İmâm-ı Aliniçün bizden destûrsız gitdi? [Hz. Muhammed > Kızı Hz. Fatıma'ya] (Demir ve Erdem, 2007a: 182

Değer Sözü

canum pârası

iy *canum pârası* ki sensin gözümün ağı karası [Hükümdar > Kızına] (Akaydın, 1972: 72)

ciger-gûşem

Ciger-gûşem, Ketayun Battal'a agu virmiş, ayruk ol hasıl olmaz. [Hükümdar > > Kızına] (Demir ve Erdem, 2006: 227)

2.1.2.2.1.3.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları

kız

Bre *kız*, ben seni Anter'e virmezem. [Kadın > Kızına] (Demir ve Erdem, 2007b: 173)

2.1.2.2.1.4. Kardeşlere Yönelik Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesinde *anam oglı, birader, karındaş, kardaşum, kardaşcugum* erkeklerce erkek kardeşlerine; *karındaş, kız kardaşım* kız kardeşlerine; *kardaş* ise genç kızlarca ağabeylerine yönelik kullanılan hitaplardır. Ablalara yönelik herhangi bir hitaba rastlanmamıştır.

2.1.2.2.1.4.1. Erkek Kardeşlere veya Ağabeylere Yönelik Hitaplar

2.1.2.2.1.4.1.1. Erkek Kardeşlere Yönelik Hitaplar

anam oglı

İy *anam oglı*[46], benüm saçum sakalum dutma kim ben andan korkdum. [Hz. Harun > Kardeşine] (Yılmaz vd., 2013: 281)

birader

Ey *birâderler*, babamız bize naşihat idüp… [Hz. Hasan > Kardeşlerine] (Demir ve Erdem, 2007a: 287)

karındaş / kardaşum / kardaşcugum

Gel, imdi ey *karındaş*… [Orhan Gazi > Kardeşi Alaaddin Paşa'ya] (Neşri, 1995: I, 149; Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 53)

İy *kardaşlarum* yazıda ve otlagunuzda iş böyle oynar mısız? [Hz. Yusuf > Kardeşlerine] (Yılmaz vd., 2013: 176; Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 53)

[46] Metinde bu hitap şeklinin Hz. Musa'nın şefkati depreşsin diye seçildiği belirtilmiş (Yılmaz, 2013: 281).

Ah *kardaşcugum*, düşman elinde helak oldun. [Talut > Kardeşi Calut'a] (Demir ve Erdem, 2007b: 183)

2.1.2.2.1.4.1.2. Ağabeylere Yönelik Hitaplar

kardaş

Vay begüm *kardaş*, muradına, maksudınga ermeyen kardaş! [Genç kızlar > Ağabeylerine] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 78)

2.1.2.2.1.4.2. Kız Kardeşlere veya Ablalara Yönelik Hitaplar

2.1.2.2.1.4.2.1. Kız Kardeşlere Yönelik Hitaplar

karındaş

Ey *karındaş*, eger şimdi ben vermem dirsem… [Kayser > Kız kardeşine] (Demir ve Erdem, 2006: 230)

kız kardaşum

İy *kız kardaşum*, imden girü Yusufı bana ısmarlagıl kim… [Hz. Yakup > Kız kardeşine] (Yılmaz vd., 2013: 200, 299)

2.1.2.2.1.5. Büyük Babalara ve Büyük Annelere Yönelik Hitaplar

2.1.2.2.1.5.1. Büyük Babalara Yönelik Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesi döneminde büyük annelere yönelik herhangi bir hitaba rastlanmazken büyük babalara yönelik sadece *ced* hitabı tespit edilmiştir.

ced

Ya *ced*, ya Habiballah! [Hz. Hasan ve Hüseyin > Dedeleri Hz. Muhammed'e] (Demir ve Erdem, 2007a: 324)

2.1.2.2.1.5. Torunlara Yönelik Hitaplar

2.1.2.2.1.5.1. Erkek Torunlara Yönelik Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesinde kız torunlara yönelik herhangi bir hitaba rastlanmazken erkek torunlara yönelik büyük babalarca sarf edilen *ciger-gûşelerim* ve *nur-ı didem* hitapları tespit edilmiştir.

ciger-gûşem

Ey benim *ciger-gûşelerim*, aglamang. [Hz. Muhammed > Torunları Hasan ve Hüseyin'e] (Demir ve Erdem, 2007a: 181)

nûr-ı didem

Ey *nûr-ı didem* benim âlemde fâ'idem ve himmetim oldur ki… [Hz. Muhammed > Torunları Hz. Hasan ve Hüseyin'e] (Demir ve Erdem, 2007a: 324)

2.1.2.2.1.6. Birinci Dereceden Akrabalara Yönelik Hitaplar

2.1.2.2.1.6.1. Birinci Dereceden Erkek Akrabalara Yönelik Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesinde birinci dereceden sadece erkek akrabalara yönelik hitaplara rastlanmıştır. Bunlardan *ammi* amcaya; *ammum oglı* amca oğluna; kardaşum oglı ve kız kardaşum oglı yeğenlere sarf edilen hitaplardandır.

ammi

İy *ammi*, senün ömründe kalmadı illa işbu… [Delikanlı > Amcasına] (Yılmaz vd., 2013: 126)

ammum oglı

Ey *ammum oglı*, nice bildün ol anda… [Kaydar > Amcasının oğluna] (Yılmaz vd., 2013: 338)

kardaşum oglı

Ey *kardaşum oglı*, işbu kerkes ömri lubdurur… [Hz. Lokman > Kardeşinin oğluna] (Yılmaz vd., 2013: 127)

kız kardaşum oglı

İy *kız kardaşum oglı* ol işden dilegüm oldı kim… [Dayı > Yeğenine] (Yılmaz vd., 2013: 164)

2.1.2.2.1.7. Damatlara ve Gelinlere Yönelik Hitaplar

2.1.2.2.1.7.1. Gelinlere Yönelik Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde gelinlere kayınbabalar ve kayınvalideler tarafından sarf edilen *gelincügüm* hitabı tespit edilmiş, damatlara yöneik herhangi bir hitaba rastlanmamıştır.

gelincügüm

Canunga kurban olayın *gelincügüm*! [Kayınbaba ve kayınvalide > Gelinleri Banı Çiçek'e] (Tezcan ve Boeschoten (Vatikan Yazması), 2000: 239; (Dresden Yazması), 2000: 93)

2.1.2.2.1.8. Kayınbabalara ve Kayınvalidelere Yönelik Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde kayınbabalara damat ve gelinlerce *beğler beği, kayın ata*; kayınvalideye ise gelinince *kayın ana* hitaplarında bulunulmuştur.

2.1.2.2.1.8.1. Kayınbabalara Yönelik Hitaplar

begler begi

iy *beğler beği* sen cihan içinde [Ahmet Harami > Kayınbabasına] (Akaydın, 1972: 80)

kayın ata

Kayın ata, kayın ana, muştulık manga ne verürsiz? [Banı Çiçek > Kayınbabasına] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 93, 171)

2.1.2.2.1.8.2. Kayınvalidelere Yönelik Hitaplar

kayın ana

Kayın ata, *kayın ana*, muştulık manga ne verürsiz? [Banı Çiçek > Kayınvalidesine] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 93, 117)

2.1.2.2.2. Arkadaşlara Yönelik Hitaplar

2.1.2.2.2.1. Erkek Arkadaşlara Yönelik Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde sadece erkeklerin erkek arkadaşlarına yönelik hitapları tespit edilmiştir. Bunlar *ahi, server, üstad, yâr, yâren, yoldaş, yoldaşum, adamum, eşüm, kardaşum, kardaşcugum, ciger-gûşem, pehlivan, emmi* gibi unvanların ya da daha samimi ifadelerin kullanıldığı hitap biçimleridir.

Unvan Adı

pehlivan

Pehlivan, eksikligime bakma. [Delikanlı > Gaza arkadaşı Battal Gazi'ye] (Demir ve Erdem, 2006: 119)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

emmi

Ey *emmi*, ben şöyle görüp tururam ki... [Baş keşiş > Meslektaşına] (Demir ve Erdem, 2006: 108)

kardaşum / kardaşcugum

İy *kardaşum*, benüm boynuma bingil. [Bey >Arkadaşı beye] (Yavuz, 2006: 418; Yılmaz vd., 2013: 176; Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 53)

Ah *kardaşcıgım*, düşman elinde helak oldun. [Talut > Kardeşi Calut'a] (Demir ve Erdem, 2007b: 183)

ciger-gûşem

Ciger-gûşem, gine ne tarafa gidersin? [Bey > Gaza arkadaşına] (Demir ve Erdem, 2006: 82)

eşüm

Hey kırk *eşüm*, kırk yoldaşum, neye aglarsız? [Kan Turalı > Kırk arkadaşına] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 128)

yâr / yâren

henüz oglandur iy *yâr* [Bahçivan > Yeni tanıştığı Ahmet Harami'ye] (Akaydın, 1972: 126)

… iy *yârenler* ben işitdim ki… [Eşkıya Ahmet Harami > Eşkıya arkadaşlarına] (Akaydın, 1972: 40)

yoldaş / yoldaşum

kılun bir dem i *yoldaşlar* arâmı [Eşkıya Ahmet Harami > Eşkıya arkadaşlarına] (Akaydın, 1972: 46)

Kırk *yoldaşum*, aman! [Dirse Han > Arkadaşlarına] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 46, 128)

Niteleme Bildiren Söz

ahi

Ben bende seyr ideriken ‘aceb sırra irdüm *ahi* / Bir siz dahı siz görün dostı bende gördüm *ahi*

Bende bakdum bende gördüm benümile ben olam / Sûretüme cân olanı kimdügini bildüm *ahi* (Tatçı, 1990: 373)

server

Hele ne söz uzadaydın iy *server* [Eşkıya Ahmet Harami > Eşkıya arkadaşına] (Akaydın, 1972: 50)

Diğer Kullanımlar

üstad

İy *üstad*, sen eyü kişisin. [Hasan-ı Basrî > Arkadaşı Habib-i Acemî RDY.’a] (Yavuz, 2006: 373, 374)

2.1.2.2.3. Nişanlılara, Sevgililere ve İlgi Duyulanlara Yönelik Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde nişanlılara, sevgililere ve ilgi duyulanlara yönelik çeşitli seslenmelerde teklik birinci şahıs iyelik ekleriyle genişletilmiş çeşitli unvanlar ve niteleme sözleri kullanılmıştır. Bunlar erkeklerce kullanılan *hanum, han kızı, görklüm, mahbube, ma’şûka, nâzenin, nigâr*; kadınlarca kullanılan *beg oglı, mahbûb, mahbûbum, yigidüm, beg yigit* gibi hitaplardır. *Han kızı* ve *beg oglı* gibi hitaplar gerçek anlamda kullanılmışlardır.

2.1.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları

Unvan Adı

hanum

Nola *hanum*, baş üzerine! [Bamsı Beyrek > Nişanlısına] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 73)

han kızı

Dügün kutlu olsun *han kızı*! [Bamsı Beyrek > Nişanlısına] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 73)

Değer Sözü

görklüm “güzelim”

Ne söylersin *görklüm*? [Kan Turalı > Nişanlısına] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 134)

Niteleme Bildiren Söz

mahbûbe

Ey *mahbûbe*, hele senin bu gice ben mihmânınam… [Bey > Tanımadığı harami kıza] (Demir ve Erdem, 2007a: 259)

ma‘şûka

Ya *ma‘şûka*, niçün gelüp bize iltifat itmezsin? [Bey > Aşık oldugu kıza] (Demir ve Erdem, 2007a: 172)

nâzenin “nazlı”

Ey *nâzenin*, garib kişiyem ve hem size konuk olmaga geldim. [Muhammed Hanife > İlgi duyduğu harami kıza] (Demir ve Erdem, 2007a: 259)

nigâr

Ey *nigâr*, var sen, ben hergiz kâfirden gizlendigim yokdur. [Muhammed Hanife > İlgi duyduğu kıza] (Demir ve Erdem, 2007a: 297; 2006: 224)

2.1.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları

beg oglı

Çün böyle oldı, heman emdi ilerü turmak gerek, *beg oglı*! [Banı Çiçek > Nişanlısına] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 73)

mahbûb / mahbûbum

Ey *mahbûb*, sen kimin oglısın ki… [Harami kız > Tanımadığı beye] (Demir ve Erdem, 2007a: 261)

Ey *mahbûbum*, niçün yemezsin? [Harami kız > Tanımadığı beye] (Demir ve Erdem, 2007a: 261)

yigidüm / beg yigit

Yigidüm, üzerünge yagı geldi. [Selcan Hatun > Nişanlısına] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 134, 136)

Beg yigit, baş esen olsa börk bulınmaz mı olur? [Selcan Hatun > Nişanlısına] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 134)

2.1.2.3. Kuşaklara Göre Hitaplar

2.1.2.3.1. Tanıdık Kimselere Yönelik Hitaplar

2.1.2.3.1.1. Yaşça Küçük Kimselere Yönelik Hitaplar

2.1.2.3.1.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesinde erkeklerin genç erkeklere, genç kız/kadınlara ve erkek çocuklara yönelik hitaplarına rastlanmıştır. Erkekler tanıdıkları kendilerinden yaşça küçük erkeklere özel adlarının yanı sıra *özel ad + atası/oğlu* yapılarla ve *civan, mahdum, pehlivan, oglan, oglanum, veledi* gibi sözcüklerle; tanıdıkları genç kıza da *nigâr* sözcüğüyle hitaplarda bulunulmuştur.

2.1.2.3.1.1.1.1. Genç Erkeklere Yönelik Hitaplar

Özel Ad

Hay ogul *Karçar*, ademe üşer, bögelek gibi bungaldur. [Dede Korkut > Delü Karçar'a] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000:, 76; (Vatikan Yazması), 225)

Özel Ad + atası / oglı

Özel Ad + atası

İy *Hasan atası*, peygambarınuzdan sonra ancak yigirmi biş yıl katlandunuz… [Yahudi > Tanıdığı Hz. Ali'ye] (Yılmaz vd., 2013: 270)

Özel Ad + oglı

İy *Edhem oglı*, sana olsun su ve mihrab. [Derviş > İbrahim-i Edhem RDY.'a] (Yavuz, 2006: 411)

Unvan Adı

pehlivan

Âferin *pehlivân*, eyü yay çekermişsing. [Şâh-ı Hâverân > Tanıdığı Sa'd'a] (Demir ve Erdem, 2007a: 42; 2007b: 219)

Arabalık Adı {+(I/U)m}

mahdum "oğul, evlat"

Mahdum bu balçık ceemi'i derde şifadur[47]. [Hızır Aleyhisselam > Şerif Saltık'a] (Demir ve Erdem, 2007b: 348)

oglan / oglanum

Ey *oglan*, gel Lât-ı ʿUzzâ'ya secde eyle. [Şâh-ı Hâverân > Tanıdığı Kanber'e] (Demir ve Erdem, 2007a: 38;)

Oglanum, sen insansın, hayvanıla musahib olmagıl. [Dede Korkut > Basat'a] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 146)

Niteleme Bildiren Söz

civan

Siz ya *civan*, kandan gelürsiz? [Melik-i Şaz > Şerif Saltık'a] (Demir ve Erdem, 2007b: 227)

Diğer Kullanımlar

veledi

Ya *veledi*, yarın kabrüm üzere gel! [Hz. Muhammed > Şerif Saltık'a] (Demir ve Erdem, 2007b: 67, 281)

2.1.2.3.1.1.1.2. Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitaplar

nigâr

Ey *nigâr*[48], bu gelen ṭâ'ife yavuz melʿûnlara benzer. [Seyâf Şâh > Tanıdığı genç kıza] (Demir ve Erdem, 2007a: 42)

---

[47] Metinde Hızır Aleyhisselam'ın Şerif Saltık'a her zaman *mahdum* diye seslendiği belirtilmiş (Demir ve Erdem, 2007: 348).

[48] nigâr (F.): 1. Resim, suret. 2. Sevgili. 3. Resmedilmiş, resmi yapılmış. 3. Put, büt, sanem. 4. Türk müziğinde makam adı. 5. Kadın adı. (Parlatır, 2006: 1295)

2.1.2.3.1.1.2. Çocuklara Yönelik Hitaplar

2.1.2.3.1.1.2.1. Erkek Çocuklara Yönelik Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinden sadece bir beyin Alevi bir erkek çocuğa yönelik *seyyid-zâde* hitabı tespit edilmiştir.

seyyid-zâde

İy *seyyid-zâde*[49], senün dakı atan varıdı, benüm dakı atam varıdı. [Abdullah RDY. > Alevi erkek çocuğa] (Yavuz, 2006: 509)

2.1.2.3.1.2. Yaşça Büyük Kimselere Yönelik Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde erkeklerin kendilerinden yaşça büyük erkeklere ve kadınlara yönelik hitaplarına rastlanmıştır. Bunlardan *dede, koca, kişi* erkeklere; *özel ad* + *anası/karındaşı* kadınlara yönelik kullanılan hitaplardır.

2.1.2.3.1.2.1. Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitaplar

dede

Dede, kız karındaşımıng yolınga ben ne istersem verür misin? [Delü Karçar > Dede Korkut'a] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 75)

kişi

Kişi sana bir hikayet diyeyin. [Şerif Saltık > Tanıdığı şeyhe] (Demir ve Erdem, 2007b: 461)

koca

İy ahmak *koca*, seni şimdi depelerdüm… [Kale beyi > Kendisinden yaşlı şeyhe] (Demir ve Erdem, 2007b: 409)

2.1.2.3.1.2.2. Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitaplar

Özel Ad + anası

İy *Yahya anası*, kanca varursın? [Benî İsrail yiğitleri > Hz. Yahya'nın annesine] (Yılmaz vd., 2013: 457)

[49] seyyid: 1. Efendi, bey; ağa; ileri gelen, baş, başkan. 2. Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hasan'ın soyundan olan kimse (Devellioğlu, 2004, 948).

Özel Ad + karındaşı

İy *Hârûn karındaşı*, ‘arlanmadın işbu oglan sana kandan bulundı? [Halk > Meryem Hatun’a] (Yılmaz vd., 2013: 465)

2.1.2.3.1.3. Yaşıtlara Yönelik Hitaplar

Birbirlerini tanıyan yaşıt bireylerden çocukların birbirlerine yönelik hitabına rastlanmamakla beraber yetişkinlerin çeşitli hitapları tespit edilmiştir.

2.1.2.3.1.3.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde erkeklerce yaşıtları olan erkeklere *özel ad + atası/oglı, battal, ciger-gûşem, civan, hâce, sultanum, Tanrı kulu, yigit*; kadınlara *katun, hatun, nigâr*; kadınlarca yaşıtları olan kadınlara *nigârin*; erkeklere *pehlivan* hitapları ile seslenilmiştir.

2.1.2.3.1.3.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.1.2.3.1.3.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad + atası

İy *Hasan atası*, müsülmanlige feryad irgil. [Selman-ı Fârisî > Hz. Ali’ye] (Yılmaz vd., 2013: 496)

Özel Ad + oglı

Mere *Uşun Koca oglı*, bu oturan begler her biri oturdugı yeri kılıcıyla etmegiyile alubdur. [Ters Uzamış > Egrek’e] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 167)

Unvan Adı {+(I/U)m}

hâce

Ey *hâce*, şimdi ol kâfir sizi benden su’âl ider. [Asker > Hz. Ali’ye] (Demir ve Erdem, 2007a: 239)

sultanum

Hayır *sultanum*, ne çok olsun? [Bazirganlardan küçüğü > Bamsı Baryek’e] (Tezcan ve Boeschoten (Vatikan Yazması), 2000: 216)

Değer Sözü

ciger-gûşem

Ciger-gûşem, bunca kâfirleri basup kanda gidersin? [Şerif Saltık > Tanıdığı delikanlıya] (Demir ve Erdem, 2007b: 361)

Niteleme Bildiren Söz

battal "yiğit, kahraman"

İy *battal*, bilmedün mi kim yakınlık ve muvafıklık azabı katırakdur… [Arap > Zennun RDY.'a] (Yavuz, 2006: 444)

civan

Ey *civan*, ben dahı dilerem ki Müsliman olam. [Sinbat > Tanıdığı askere] (Demir ve Erdem, 2006: 98)

yigit

Ey gazi *yigit*, halife sizin içün hayır dualar eyledi. [Mümin bir yiğit > Battal Gazi'ye] (Demir ve Erdem, 2006: 179; Tezcan ve Boeschoten (Vatikan Yazması), 2000: 216)

Diğer Kullanımlar

Tanrı kulu

Hey *Tanrı kulu*, Yenişehir'e varma! [Karamanoğlu İbrahim Bey > Tanıdığı İsmail Bey'e] (Neşri (II), 1995: 747)

2.1.2.3.1.3.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitapları

pehlivan

Ya *pehlivan*, tiz iriş, Muhammed'e Mihran mel'un bir elem irişdirmesün. [Genç kız > Tanıdığı Battal Gazi'ye] (Demir ve Erdem, 2006: 112)

2.1.2.3.1.3.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.1.2.3.1.3.2.1. Kadınların Kadınlara Yönelik Hitapları

nigârîn

Ey *nigârîn*, kırk gündür ki Resul hazretini düşümde gördüm. [Genç kız > Zeynep Hatun'a] (Demir ve Erdem, 2006: 102)

2.1.2.3.1.3.2.2. Erkeklerin Kadınlara Yönelik Hitapları

Unvan Adı

katun / hatun

Ya *katun*, gel Müslimân ol. [Hz. Ali > Şâhin Şâh'ın eşine] (Demir ve Erdem, 2007a: 112)

Ey *hatun*, Hâverân bunda bir at göndermiş. [Hz. Ali > Şâhin Şâh'ın eşine] (Demir ve Erdem, 2007a: 113)

Niteleme Bildiren Söz

nigâr

Ya *nigâr*, sana muştulık olsun ki ben anı öldürdüm. [Bey > Tanıdığı kadına] (Demir ve Erdem, 2007b: 118, 201, 345; 2006: 159)

2.1.2.3.2. Tanımadık Kimselere Yönelik Hitaplar

2.1.2.3.2.1. Yaşça Küçük Kimselere Yönelik Hitaplar

Bu dönem metinlerinden tanınmayan yaşça küçük kimselerden her iki cinsiyet tarafından gençlere ve erkeklerce erkek ve kız çocuklara sarf edilen hitaplar derlenmiştir.

2.1.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesinde tanınmayan gençlere yönelik de çeşitli hitap biçimlerine rastlanmıştır. Hitap çeşitliliğinin tanınan gençlere yönelik hitaplarla karşılaştırıldığında daha az olduğu görülmektedir. *Ademi, beg yigit, gulam, oglan, kişi, yigit, yigidüm, civan, ciger-gûşem* erkeklerce tanımadıkları genç erkeklere; *kız, nigar* tanımadıkları genç kız/kadınlara; *anam kişi, kuzum kişi* kadınlarca tanımadıkları genç kız/kadınlara ve *beg yigit* ise genç erkeklere yönelik sarf edilen hitaplardır.

2.1.2.3.2.1.1.1. Genç Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.1.2.3.2.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları

Unvan Adı

beg yigit

Ancak yigit, *beg yigit*, sen benüm ünüm angla sözüm dingle. [Bazirgan > Tanımadığı Bamsı Beyrek'e] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 69, 70)

Cinsiyet Bildiren Söz

âdemi

İy *âdemiler*, noldı size kim dirilüp bunda geldünüz? [Yaşlı bey > Yemliha ve arkadaşlarına] (Yılmaz vd., 2013: 501)

gulâm "delikanlı, genç adam"

Ey *gulâm*, şimdi ben seni depelerim… [Kâfir > Tanımadığı Hz. Ali'ye] (Demir ve Erdem, 2007a: 166)

oglan

Ya *oglan*, devletin yâri kıldı. [Asker > Tanımadığı delikanlıya] (Demir ve Erdem, 2006: 77; Yavuz, 2006: 479)

Değer Sözü

ciger-gûşem

Ciger-gûşem, neye geldün? [Pîr Teganuş > Tanımadığı Şerif Saltık'a] (Demir ve Erdem, 2007b: 97)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

civan

İy *civan*, kandan gelürsin ve kanda gidersin? [Harami Su'luk > Tanımadığı Şerif Saltık'a] (Demir ve Erdem, 2007b: 249)

yigit / yigidüm

Ancak *yigit*, beg yigit, sen benüm ünüm angla sözüm dingle. [Bazirgan > Tanımadığı Bamsı Beyrek'e] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 69, 70; Demir ve Erdem, 2006: 102; 2007b: 54; Yılmaz vd., 2013: 190)

Yigidüm, ne kişisin, kandan gelürsin? [Melik Kakum > Tanımadığı Şerif Saltık'a] (Demir ve Erdem, 2007b: 341)

Diğer Kullanımlar

kişi

Ey *kişi*, geydigin libası sen bana vir. [Battal Gazi > Tanımadığı delikanlıya] (Demir ve Erdem, 2006: 202)

2.1.2.3.2.1.1.1.2. Kadınların Genç Erkeklere Yönelik Hitapları

beg yigit

Hey *beg yigit*, bize dahı bu geyikden pay ver. [Kadın > Tanımadığı Bamsı Beyrek'e] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 72)

2.1.2.3.2.1.1.2. Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.1.2.3.2.1.1.2.1. Kadınların Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları

anam kişi

Anam kişi, kuzum kişi, ala tangla yerüngden turı geldüng. [Kadın > Gelini Selcan Hatun'a] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 134)

kuzum kişi

Anam kişi, *kuzum kişi*, ala tangla yerüngden turı geldüng. [Kadın > Gelini Selcan Hatun'a] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 134)

2.1.2.3.2.1.1.2.2. Erkeklerin Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları

kız

Ey *kız*, bir yana ṭur, yol üstünden geçeyim. [Hz. Ali > Yabancı kıza] (Demir ve Erdem, 2007a: 135; 2007b: 539)

nigâr

Ya *nigâr*, beni bilür misin kim kimem? [Şerif Saltık > Tanımadığı kıza] (Demir ve Erdem, 2007b: 538)

2.1.2.3.2.1.2. Çocuklara Yönelik Hitaplar

2.1.2.3.2.1.2.1. Erkek Çocuklara Yönelik Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde erkeklerin erkek çocuklara *oglan* şeklinde seslendikleri görülmektedir.

oglan

İy *oglan*, sen kimsin? [Hz. Yunus > Erkek çocuğa] (Yılmaz vd., 2013: 492, 182; Yavuz, 2006: 348)

2.1.2.3.2.2. Yaşça Büyük Kimselere Yönelik Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde erkeklerin yaşça büyük erkeklere ve kadınlara yönelik hitapları tespit edilmiştir. Bunlardan *koca* hitabı yaşça büyük erkeklere; *tatı* hitabı yaşça büyük kadınlara yönelik kullanılmıştır.

2.1.2.3.2.2.1. Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitaplar

kırgıl[50] "saçına sakalına ak düşmüş"

İy *kırgıllar*, siz hoş söyledünüz… [Delikanlı > Üç kötü karakterli beye] (Yılmaz vd., 2013: 224, 225)

koca

Mere sakalcugı agca *koca* … mere ne heybetlü kocasın degil manga [Deli Domrul > Tanımadığı yaşlı beye] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 116)

2.1.2.3.2.2.2. Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitaplar

tatı "dadı"

Mere *tatı*, ben avcı degülem… [Bamsı Baryek > Tanımadığı yaşlı kadına] (Tezcan ve Boeschoten (Vatikan Yazması), 2000: 219)

[50] kırgıl: Saçına, sakalına ak düşmüş (Parlatır, 2006: 898).

2.1.2.3.2.3. Yaşıtlara Yönelik Hitaplar

2.1.2.3.2.3.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları

Birbirlerini tanımayan yaşıtlardan çocukların herhangi bir hitabına rastlanmamıştır. Yetişkin kimselerden erkeklerin yaşıtları olan erkeklere *er, herif, kişi, şahıs, efendi, kardaşum oglı, falân, fulân, Tanrı kulı, hâce, civan, dilaver, yigit,* kadınlara *avrat, hatun, karı, kız kişi, cariye, fülâne* hitapları ile seslendikleri görülmektedir. Kadınlar da tanımadıkları yaşıtları olan erkeklere yönelik *pehlivan, seyyid, sultanım, yigit, Tanrı kulı* hitaplarını kullanmışlardır.

2.1.2.3.2.3.1.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.1.2.3.2.3.1.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

Unvan Adı

beg kişi

Ey *beg kişi*, gördün mi? [Hz. Ali > Tanımadığı beye] (Demir ve Erdem, 2007a: , 242, 310)

efendi

Efendi, bunca sultanluk malı niçün zayi idersiz? [Bey > Tanımadığı beye] (Neşri (I), 1995: 197)

hâce

İy *hâce*, bilgil ve âgâh olgıl kim… [Sultan Alaeddin > Tüccar sandıkları Şerif Saltık'a] (Demir ve Erdem, 2007b: 285)

Akrabalık Adı

kardaşum oglı

İy *kardaşum oglı*, anun üzere senün alplığın var mı? [Delikanlı > Tanımadığı delikanlıya] (Yılmaz vd., 2013: 215)

Cinsiyet Bildiren Söz

er

Ey *er*, havf itmedin mi… [Bey > Tanımadığı Hz. Ali'ye] (Demir ve Erdem, 2007a: 159; 2007b: 213, 531)

herif

Hay kimsin *herif*, ne yire gidersin? [Tekûr > Tanımadığı Saltık'a] Demir ve Erdem, 2007b: 319, 357)

Niteleme Bildiren Söz

civan

Ey *civan*, sen Medine'den gelürem, dirsing. [Yabancı bey > Tanımadığı Hz. Ali'ye] (Demir ve Erdem, 2007a: 169)

dilâver "yiğit, kahraman"

Ey *dilâver*, garibem, kendi vilayetimden ba'd düşdüm. [Delikanlı > Tanımadığı askere] (Demir ve Erdem, 2007a: 93)

yigit

Senüng de içinde biniding varısa güzel *yigit*… [Dirse Han > Tanımadığı delikanlıya] (Tezcan ve Boeschoten (Vatikan Yazması), 2000: 211; Akaydın, 1972: 96)

Diğer Kullanımlar

falân

İy *falân*, neçün naza gelmezsin ve kimse birle oturmazsın? [Hasan Basri RDY. > Tanımadığı beye] (Yavuz, 2006: 362, 346)

kişi

Ey *kişi*, kandan gelüp kanda gidersin? [Hz. Ali > Huzuruna gelen tanımadığı elçiye] (Demir ve Erdem, 2007a: 82; 2007b: 243; Yılmaz vd., 2013: 501; Atsız, 1992: 26; Neşri (I), 1995: 111)

şahıs

Ya *şahıs*, ne yatursın, kimsin? [Şerif Saltık > Tanımadığı beye] (Demir ve Erdem, 2007b: 101)

Tanrı kulı

Hey *Tanrı kulı*, dön, Yenişehir'e gitme. [Karamanoğlu > Beye] (Atsız, 1992: 134; Yılmaz vd., 2013: 330, 472, 480)

2.1.2.3.2.3.1.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitapları

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m}

pehlivan

Yâ *pehlivân*, benim iki oglum var idi. [Yabancı kadın > Tanımadığı askere] (Demir ve Erdem, 2007a: 63)

sultanum

Sultânım, siz ne kişisiz ve bu vilayete ne maşlahat ile geldiniz. [Yabancı cariye > Tanımadığı Hz. Ali'ye] (Demir ve Erdem, 2007a: 187)

Niteleme Bildiren Söz

seyyid

Ya *seyyid*, ben bu kabilening ulusınıng câriyesiyem. [Yabancı cariye > Tanımadığı Hz. Ali'ye] (Demir ve Erdem, 2007a: 186)

yigit

Yigit, gelişüng kandan? [Banı Çiçek > Tanımadığı delikanlıya] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 72; Demir ve Erdem, 2006: 111, 222)

Diğer Kullanımlar

Tanrı kulı

İy *Tanrı kulı*, işbunda yatan şol mübtelâ eri hiç gördün mi? [Kadın > Tanımadığı beye] (Yılmaz vd., 2013: 228)

2.1.2.3.2.3.1.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

Meslek ve Unvan Adı

cariye

Aglama ya *câriye*. [Bey > Tanımadığı kadına] (Demir ve Erdem, 2007a: 204)

Cinsiyet Bildiren Söz

avrat

Ya *avrat*, tanrıdan kork sabır eyle. [Bey > Tanımadığı kadına] (Yılmaz vd., 2013: 423; Demir ve Erdem, 2007a: 63)

hatun

Ya *hatun*, siz kimsiz? [Bey > Tanımadığı kadına] (Demir ve Erdem, 2007b: 108; 2007a: 204; 2006: 203)

karı

İy *karı*, hiç senün katunda ta'am ola mı? [Bey > Tanımadığı kadına] (Yılmaz vd., 2013: 329)

kız kişi

Agız dilden, *kız kişi*, haber manga.... [Bamsı Beyrek > Tanımadığı kız kardeşine] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 85; (Vatikan Yazması): 230)

Diğer Kullanımlar

fülâne

Ya *fülâne*, işbunlar didügin ben senünile… [Hz. Musa > Tanımadığı kadına] (Yılmaz vd., 2013: 287)

2.1.2.4. Kullanım Amacına Göre Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde alay / iğneleme amacıyla herhangi bir hitaba rastlanmazken, samimiyeti göstermek için erkeklere yönelik *canım, cigerköşem*; kadınlara yönelik *canum pârası, görklüm, gelincügüm, nigarum* hitapları kullanılmıştır.

2.1.2.4.1. Samimiyet

canum

Berü gelgil … *canum* ana! [Boğaç Han > Annesine] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 44)

canum pârası

iy *canum pârası* ki sensin gözümün ağı karası [Hükümdar > Kızına] (Akaydın, 1972: 72)

ciger-gûşem

Ey *ciger-gûşelerim*, bu gice babanız İmâm-ı Aligâ'ib oldı. [Hz. Fâtıma > Çocuklarına] (Demir ve Erdem, 2007a: 181, 255; Neşri (I), 1995:, 279)

gelincügüm

Dilüng içün öleyin, *gelincügüm*. [Kadın > Gelinine] (Tezcan ve Boeschoten (Dresden Yazması), 2000: 93; (Vatikan Yazması), 239)

2.1.2.5. Kaynağına Göre Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesinde özel ad kaynaklı herhangi bir hitaba rastlanmamıştır. Bunun dışında akrabalık adı, deyim aktarmalı hitaplardan organ, hayvan, değer sözü, dış görünüş kaynaklı hitaplar ile dolaylı anlatım kaynaklı hitaplar tespit edilmiştir.

2.1.2.5.1. Akrabalık Adı Kaynaklı Hitaplar

Ana[51], *dede*[52], *ogul*[53], *oglum*[54], *kardaşum oglı*[55], *mahdum*[56] Eski Oğuz Türkçesi metinlerinden derlenen akrabalık adı kaynaklı hitaplardır.

2.1.2.5.2. Deyim Aktarmalı Hitaplar

2.1.2.5.2.1. Organ Adı Kaynaklı Hitaplar

Metinlerde *ciger-gûşem*[57] şeklinde organ adı kaynaklı hitaba rastlanmıştır.

2.1.2.5.2.2. Hayvan Adı Kaynaklı Hitaplar

Arslanum[58], *kulunum*[59], *kuzum*[60] hitapları metinlerden derlenen hayvan adı kaynaklı hitaplar içine dâhil edilebilecek örneklerdir.

2.1.2.5.2.3. Değer Sözü Kaynaklı Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinden *ana canı*[61], *canum*[62], *canum parası*[63], *iki gözüm nuru*[64], *gözüm çıra'ı*[65], *nur-ı didem*[66] gibi değer sözü kaynaklı hitaplar tespit edilmiştir.

---

[51] bk. "2.1.2.3.2.2.1. Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitaplar"
[52] bk. "2.1.2.3.1.2.1. Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitaplar"
[53] bk. "2.1.2.3.1.1.1.1. Genç Erkeklere Yönelik Hitaplar"
[54] bk. "2.1.2.3.1.1.1.1. Genç Erkeklere Yönelik Hitaplar"
[55] bk. "2.1.2.3.1.1.1.1. Genç Erkeklere Yönelik Hitaplar"
[56] bk. "2.1.2.3.1.1.1.1. Genç Erkeklere Yönelik Hitaplar"
[57] bk. "2.1.2.2.1.3. Evlatlara Yönelik Hitaplar"
[58] bk. "2.1.2.2.1.3.1.1. Babaların Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[59] bk. "2.1.2.2.1.3.1.1. Babaların Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[60] bk. "2.1.2.2.1.7.1. Gelinlere Yönelik Hitaplar"

2.1.2.5.3. Dış Görünüş Kaynaklı Hitaplar

Kara[67], *kırgıl*[68] Eski Oğuz Türkçesi metinlerinden derlenen, muhatapların dış görünüşlerini belirten hitaplardır.

2.1.2.5.4. Dolaylı Anlatım Kaynaklı Hitaplar

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde seslenenler muhataplarına doğrudan isimleri ile ya da tek sözcükten oluşan hitaplarla seslenmek yerine iki sözcükten oluşan sözcüklerle dolaylı şekillerde hitap etmeyi tercih etmişlerdir. Bunlardan *özel ad + anası*[69]*/atası*[70]*/karındaşı*[71]*/oglı*[72] hitapları, seslenenlerce muhataplarının tanıdıkları anneleri, babaları, kardeşleri ve oğulları üzerinden kurdukları dolaylı anlatımlı hitaplardır. *Anam oglı*[73] hitabı bir beyce erkek kardeşine, *kardaşum oglı*[74] hitabı ise bir beyce tanımadığı bir delikanlıya yönelik kullanılan dolaylı anlatım kaynaklı seslenmelerdir.

2.1.3. Osmanlı Türkçesi Dönemi (XV.-XX. yy.)

Osmanlı Türkçesi döneminde tarihî Türkiye Türkçesinin diğer dönemlerine göre hitap çeşitliliğinin fazla olduğu görülmektedir. Bu bölümde de diğer dönemler gibi hitaplar çeşitli basamaklara ayrılarak değerlendirilmiştir.

2.1.3.1. Kişilerin Toplumsal Konumlarına Göre Hitaplar

2.1.3.1.1. Tanıdık Kimselere Yönelik Hitaplar

2.1.3.1.1.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları

Osmanlı Türkçesi döneminde de diğer dönemlerde olduğu gibi bireylerin hitap tercihlerinde muhataplarının toplumsal konumlarının belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle tanınan üst katmandaki kişilere yönelik onların meslek ve unvan adları ile oluşturulan hitapların yanı sıra çeşitli beklentilerin elde edilmesi

---

[61] bk. "2.1.2.2.1.3.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[62] bk. "2.1.2.2.1.2.2. Annelere Yönelik Hitaplar"
[63] bk. "2.1.2.2.1.3.2.1. Babaların Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[64] bk. "2.1.2.2.1.3.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[65] bk. "2.1.2.2.1.3.1.1. Babaların Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[66] bk. "2.1.2.2.1.5.1. Erkek Torunlara Yönelik Hitaplar"
[67] bk. "2.1.2.3.2.3.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[68] bk. "2.1.2.3.2.2.1. Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitaplar"
[69] bk. "2.1.2.3.1.2.2. Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitaplar"
[70] bk. "2.1.2.3.1.3.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[71] bk. "2.1.2.3.1.2.2. Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitaplar"
[72] bk. "2.1.2.3.1.1.1.1. Genç Erkeklere Yönelik Hitaplar"
[73] bk. "2.1.2.2.1.4.1.1. Erkek Kardeşlere Yönelik Hitaplar"
[74] bk. "2.1.2.3.2.3.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"

amacıyla onları öven hitap sözleri oluşturulmuştur. Bu hitaplardan çoğunluğunu, Eski Türkçenin diğer dönemlerinde de görüldüğü üzere erkeklere yönelik seslenmeler teşkil etmektedir. Bu hitaplardan *agam, banım, çâsârım, efendi, efendim, han, hanım, kıral, mirzam, padişahum, şahım, sahibkıran, sultanum, vezir* gibi hitaplar erkeklerce muhatapları erkeklere yönelik, onların meslek ve unvanlarını kaynak alarak oluşturdukları hitap biçimleridir. Bunun dışında alt katmandaki erkekler üst katmandaki muhataplarına yönelik *devletli, haşmetpenah, şevketmeap* ve *şevketlim* gibi hitaplarda bulunmuşlardır. *Bânû, melike, sultanım, civanım* gibi hitaplar ise erkekler tarafından üst katmandaki kadınlara yönelik kullanılan hitaplardır. Kadınlar üst katmandaki erkeklere yönelik *server*, kadınlara yönelik ise *civanım, efendiciğim, hanimisi* "hanımım" hitaplarını tercih etmişlerdir.

2.1.3.1.1.1.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.1.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

Meslek veya Unvan Adı {+(I/U)m}

agam

Vay can *ağam*! [Kürt bey > Tanıdığı kızlar ağası Arap beye] (Kudret, 1973: 169; Kartallıoğlu, 2017: 214)

banım

Banım[75] artık ayağından neybesin çıkarsınlar dendânı! [Evliya Çelebi > Zirin banına] (Dağlı vd. (V), 2011: 274)

çâsârım

Vallâhi *çâsârım*[76], eğer bizim tarafımızdan gelen elçiler huzûrunuzda… [Elçi > Çasara] (Dağlı vd. (VII), 2011: 111)

efendi / efendim / afendi

Esselamu aleyküm ya *afendi*! [Arap esirci > Esir vereceği evin uşağına] (Kudret, 1970: 30)

Hoşgördük *efendum*! [Aşçıbaşı adayı > İşveren Karagöz'e] (Kudret, 1970: 128; Dağlı vd. (V), 2011: 16)

[75] ban: Slovenya ve Macaristan bölgelerinde sancak beylerine ve küçük prensliklerine verilen unvan. (Parlatır, 2006: 155)
[76] çasar: Viyana'da oturan Alman imparatorlarının unvanı (Parlatır, 2006: 281).

han / hanum

Hey *han*, merhûm Koçağa Sultân rûhiyçün olsun… [Derviş > Tokmak Han'a] (Dağlı vd. (IV), 2011: 182)

Ey güzelce *hanum*, sana güzelce şâh şarabı kadağa etdi ise mana… [Evliya Çelebi > Turan şahına] (Dağlı vd. (II), 2011: 129)

kıral

Ey pâdişâhlar pâdişâhı Kostantîn Kıral! [Rum esirler > Kral Konstantin'e] (Dağlı vd. (I), 2011: 21)

mirzam

Haydi *mirzam*[77], üç yüz bin düşmana karşı durmuş bir... [Zenci lala > Vezirin oğluna] (Namık Kemal, 1989: 36)

padişahum

Saadetlu *padişahum*, Prut Nehri'ni aşacak bir… [Paşa > Hükümdar Kanuni'ye] (Özakman, 2017: 144; İpşirli, 2007: 101) *

sahibkıran "hükümdar"

Ey *sahibkıran*[78], hiç şüphe etmeyiniz ki… [Nasreddin Hoca > Hükümdara] (Boratav, 2007: 241)

sultanum

Sultanum, güzel amma beni Kethüda Bey'den nice kurtarırsız? [Bölük ağası > Paşalardan birine] (İpşirli, 2007: 155; Kartallıoğlu, 2017: 124, 214)

şahım

Münasiptir *şahım*! [Danışman > Filler sultanına] (Yaşar Kemal, 2015b: 51)

vezir

Vallâhi devletli *vezîr*, gele sözümüz dinleye… [Gaziler > Vezire] (Dağlı vd. (VI), 2011: 156, 184; (IV): 157; (X): 208)

---

[77] mirza: İran mitolojisinde bir unvan (Parlatır, 2006: 1098).

[78] sakib-kıran: 1. Müneccimlere göre Müşteri ile Zühre yıldızının bir burçta bir araya gelmesiyle doğmuş bulunan mesut ve bahtiyar kimse. 2. Bu ölçüde talihi yaver olan hükümdar, padişah. 3. Saltanatı yılında sikke (para) basılan padişah. 4. İlahi saadete ermiş veli, kutup. 5. Bir tür lale (Parlatır, 2006: 1444).

Değer Sözü

devletlü

Devletlü, kânûn değildir ata binmek. [Yaşlı gemici > Vezire] (Dağlı vd. (X), 2011: 207; İpşirli, 2007: 59)

şevketmeap / şevketlim

Hayır şevketmeap… [Doktor Bey > Hükümdar Abdülmecid'e] (Koçu, 1946: 134)

Şevketlim, yine de ne olduğu bilinmez. [Vezir > Hükümdara] (Demircioğlu, 1934: 132)

2.1.3.1.1.1.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitapları

server

Server, hâce Sivrişhisar'a ve Karahisar'a gitdi. [Kadın > Tanıdığı Sarı Saltuk'a] (Boratav, 2007: 108)

2.1.3.1.1.1.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.1.3.1.1.1.2.1. Kadınların Kadınlara Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m / +(I/U) / +sI/U}

efendiciğim

Hakkın var *efendiciğim*. [Dadı > Hindistan şahının kızına] (Namık Kemal, 1989: 12)

hanimisi "hanımım"

Hanimisi, ne yağ istedi sen? [Arap kalfa > Hanımına] (Kudret, 1992: 244)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

civanım

Üzülme sen *civanım*! [Arap kadın kalfa > Hanımına] (Kudret, 1975: 177)

2.1.3.1.1.1.2.2. Erkeklerin Kadınlara Yönelik Hitapları

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m}

bânû "kadın, hanım"

Ağlama kızım, ağlama banu. [Vezir > Hükümdar Efrasiyab'ın kızına] (Ahmet Mithat, 1998: 300)

melike

Buyurunuz *melike*, şimdi efendimizle konuşabiliriz. [Hacip > Celal Şah'ın annesine] (Namık Kemal, 2005: 236)

sultanım

Böyle bir ihtimali düşünmek bile yersizdir *sultanım*. [Vezir > İran şahının eşine] (Namık Kemal, 2004: 290; Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman, 1990: 29)

Değer Sözü

civanım

Aman *civanım*, estağfurullah! [Bey > Tanıdığı saraylı kadına] (Kudret, 1975: 136)

2.1.3.1.1.2. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları

Osmanlı Türkçesi metinlerinde de üst katmandaki kişiler alt katmandaki kişilerin mesleklerini, cinsiyetlerini ve aralarındaki samimiyeti göz önünde bulundurarak çeşitli hitaplar tercih etmişlerdir. Bunlardan erkeklerin alt katmandaki erkeklere yönelik *oğlum* akrabalık adıyla, *özel ad + aka(m), pehlivanım, silahdar, vezirim* unvan ve meslek adları ile kurdukları hitaplarıdır. Ayrıca *ömrüm, pehlivanım, şehbazım, kuzum, külhani* gibi hitaplar kullanılmıştır. Üst katmandaki erkekler alt katmandaki kadınlara yönelik *hemşire hanım* ve *kız*; kadınlar alt katmandaki erkeklere yönelik *lalacığım*; kadınlara yönelik ise özel adlarla kurulan hitaplarla beraber *bacı, dadı, daye, kız* hitaplarını tercih etmişlerdir.

2.1.3.1.1.2.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.1.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Aka / Akam

Hey *Evliyâ Aka*, mine heze Revân hânı geledir. [Şemahı hanı > Evliya Çelebi'ye] (Dağlı vd. (II), 2011: 149)

Evliyâ Akam, sen hoş gelmişsen, sen safâ gelmişsen… [Han > Tanıdığı Evliya Çelebi'ye] (Dağlı vd. (IV), 2011: 174, 177)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

oglum

Haydi *oglum*, yatağını al da gel. [Karagöz > İş verdiği delikanlıya] (Kudret, 1992: 127)

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m}

pehlivanım

Aman benim *pehlivanım*! [Hokkabaz > Yardımcısına] (Kudret, 1970: 102)

silahdar

Gel *silahdar*! [IV. Murat > Silahdarına] (Ahmet Rasim, 1993: 20)

vezirim

Benim *vezirim*, gayri bu düşmanın cevabına… [III. Selim > Vezirine] (Ahmet Rasim, 1993: 144)

Cinsiyet Bildiren Söz

oglan

Oglan, kılıcınla ensemden ayrılma… [Hükümdar > Kölesine] (Dağlı vd. (III), 2011: 49; Kartallıoğlu, 2017: 420)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

kuzum

Al *kuzum*, işte hammaliyetingizni … [Bey > Çalışanı] (Kartallıoğlu, 2017: 266)

şehbâzım

Göreyim seni *şehbâzım*! [Vezir > Delikanlıya] (Dağlı vd. (VI), 2011: 214)

Değer Sözü

ömrüm

Belî *ömrüm*, gûşlarım sende olup sâmi‘îndenim. [Han > Tanıdığı Evliya Çelebi'ye] (Dağlı vd. (IV), 2011: 178)

Diğer Kullanımlar

külhani

behey *külhani*, nerde iding? [Bey > Çalışanı] (Kartallıoğlu, 2017: 266)

2.1.3.1.1.2.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitapları

lalacığım

Lalacığım, beni dünyada gerçekten seven senmişsin. [Hindistan şahının kızı > Zenci lalasına] (Namık Kemal, 1989: 25)

2.1.3.1.1.2.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.1.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kadınlara Yönelik Hitapları

Özel Ad

Kız, *Cemalifer*! [Kadın > Kalfasına] (Kudret, 1992: 80)

Meslek ve Unvan Adı

bacı

Bacı, sen de hakikaten azar işitmek için… [Kadın > Kalfası Arap kadına] (Kudret, 1975: 177; Nazım Hikmet, 2004c: 314)

dadı / daye

Aman *dadı*, sen her gördüğüne bir kulp takarsın. [Evin genç kızı > Arap kalfa kadına] (Kudret, 1975: 314)

Daye, sen zaten çıldırmışsın. [Hindistan şahının kızı > Dadısına] (Namık Kemal, 1989: 2; 1)

Cinsiyet Bildiren Söz

kız

Kız, Cemalifer! [Kadın > Kalfasına] (Kudret, 1992: 80)

2.1.3.1.1.2.2.2. Erkeklerin Kadınlara Yönelik Hitapları

Akrabalık Adı + Unvan Adı

hemşire hanım

Bana bak *hemşire hanım*! [Evin beyi > Hizmetçisi genç kıza] (Kudret, 1970: 32)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

kızım

Kızım aşağı hizmeti, yukarı hizmeti... [Karagöz Ağa > Cariye adayına] (Kudret, 1992: 131)

2.1.3.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar

Osmanlı Türkçesi döneminde erkekler ve kadınlar kendileri ile eş katmanda olan meslektaşlarına, arkadaşlarına, yaşıt akrabalarına ve herhangi bir vesileyle tanıdıkları kişilere öncelikle özel adları, özel adlarının teklik birinci şahıs ve küçültme ekli hâlleri ile çeşitli meslek ve unvan adlarıyla seslenmişlerdir. Bunun dışında daha samimi sayılabilecek hitapların da tercih edildiğini söylemek mümkündür. Ö*zel Ad + çelebi/çebu/efe/beşe, kuzum + özel ad, ağa, beyim, çelebi, efendi, efendim, hemşeri ağa, seydi, sultanım, şahım, ammum oglı, baba, babam, babacığım, dayı, hacı baba, kardeşim, kardaşlık, hal-oğlu, oğlum, püserim, adam, adamım, ahbap, ahretlik, anam babam, azizim, bala, başdaş, birader, canım, çorbacı, ciğerim, ciğerparem, gözümün nuru, nur-ı didem, iki gözüm, imanım, kafadarım, dostum, şehbazım, ömrüm, refikim, kurban, kuzum, şehlevendim, yavrum, gidi, kerata, köftehor, külhani, moruk, yoldaş, yâr* erkeklerin kendileri ile aynı katmanda olan tanıdıkları erkeklere; *özel ad + amca, anacığım, enişte, yâhû* kadınların tanıdıkları erkeklere; *özel ad + hanım/karı, bacı, hemşire, kardeşim, hanım, komşu canım, civanım* kadınların tanıdıkları kadınlara; *özel ad'((I/U)n / n(I/U)n karısı, bacı, dadaşım, hemşire, kız* erkeklerin tanıdıkları kadınlara yönelik hitaplarıdır.

2.1.3.1.1.3.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.1.3.1.1.3.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad + {(I/U)m}

Sonrası *Karagöz'üm*, eğer şimdi bu Acem'in... [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 111)

Özel Ad + {c(I/U)ğ(I/U)m}

Hamdiciğim, senin ben mektep arkadaşın değil miyim? [İsmail Efendi > Arkadaşı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 27)

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Çelebi / Çebu

Allah'a emanet ol *Hacivat Çelebi*! [Bey > Tanıdığı Hacivat'a] (Kudret, 1992: 181, 190; 110; 351)

Şalla Ka'be'ye gidesin *Ahmed çebu*, şalla Ka'be'ye gidesin *Mehemmed çebu*[79]! [Boynuzlu Dîvâne Ahmed Dede > Yoldan tanıdığı gelip geçenlere] (Dağlı vd. (I), 2011: 186)

Özel Ad + Beşe

Memet Beşe[80] ve *Amet Beşe* ekmek var mı? [Askerler > Askerlere] (Dağlı vd. (VIII), 2011: 198)

Özel Ad + Efe

Ey *Memed Efe*, *Hasan Efe*, haydi bakalım… [Harami adam > Diğer haramilere] (Kudret, 1970: 42)

---

[79] Seyahatnâme'de "çelebi" yerine "çebü" kullanıldığı belirtilmiştir: "Niçe bin semmûr kürklü muhteşem ankâ bâzargânları ve ulemâları vardır. Bir fırkası zümre-i avândır, at u raht u taht u hânedân sahibleridir kim ehl-i hizmetlerdir. Bir fırkası tüccâr-ı berr [u] bihâr, ankâ-sâhib-i kâr kimesnelerdir. Bir fırkası çârsû-yı bâzârda ehl-i sanâyi'dir, alâ kadri'l-istitâ'a gûnâ-gûn libâs-ı fâhire giyerler. Lisânları Anadolu hâki olmağla lehçe-i mahsûsaları Etrâk lehcesine karîb elfâzları vardır. Meselâ "Ahmed Çelebi" yerine "Ehmet Çebü" "Mehemmed Çelebi" yerine "Memet Çebü", "İsmâ'îl" yerine "İsmîl Çebü", "Ca'fer" yerine "Câfâr Çebü" derler (C. 2, 22)."

[80] beşe: 1. Bir grubun başı, paşa. 2. Bazı Türk boylarında büyük çocuk için kullanılan söz. 3. Atmaca. 4. Şubat ayı (Parlatır, 2006: 186).

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

aga

Agalar, beğler ve birbirinden yeğler, vezîrler ve kardaş ve yoldaş ve sırdaş başdaşlar, bugün gördünüz mü bu bizim levendâtlar benim yüzüme karşu ne söylediler? [Hasan Paşa > Sarı Ken‘ân vezîrine, Tayyaroğlu vezîrine, Musli Paşa vezîrine, Cân Mirzâ Paşa’ya, Alî Mirzâ Paşa’ya, şâtır karındaşı Abaza Hasan Paşa’ya, Hâdım karındaşına, Tatar Ahmed’e, Bektaş Ağa Ömer’e, Vâdî ve Vehhâb Kadı’ya, Kudde Çerkezini’ne, Şâm Ağası Kör Abdüsselâm’a, Kadrî Ağa’ya, Kürd Osman’a] (Dağlı vd. (V), 2011: 119)

beyim

Benim mini mini *beyim*! [Hacivat > Arkadaşı Karagöz’e] (Kudret, 1969: 483; 1992: 181; Dağlı vd. (V), 2011: 119)

çelebi

Çelebi, ata kendüng pek bağla … [Bey > Tanıdığı beye] (Kartallıoğlu, 2017: 125

çorbacı

Çorbacı, Hamdi efendinin anlamayacağı şeyler mi… [Kahveci İsmail Efendi > Tanıdığı Rum müşteriye] (Kudret, 1975: 100)

efendi / efendim

Ya *efendi*, bu adam bana söyler… [Arap müşteri bey > Tanıdığı Kahveci İsmail Efendi’ye] (Kudret, 1975: 92; 50)

Vakt-i şerifiniz hayr ola *efendim*! [Bey > Tanıdığı beye] (Kartallıoğlu, 2017: 181)

hemşeri aga

Vay maşallah *hemşeri aga*! [Bey > Tanıdığı beye] (Kudret, 1975: 121)

seydî

Aman ya *seydî*, İsmail Efendi, bu adam bir şeyler… (Arap bey > Tanıdığı İsmail Efendi’ye] (Kudret, 1975: 150)

sultanum

Benim devletli *sultanum*, safalar getirdiniz… [İsmail Efendi > Tanıdığı beye] (Kudret, 1975: 113)

şahım

Güzelce *şâhım*, bu Sünnîlerin tekyesin dahi harâb u yebâb idelim! [Han > Diğer hana] (Dağlı vd. (IV), 2011: 183)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

baba / babam / babacığım / pabaciğum

Baba, aşağıda çocuk uyuyor. [Karagöz > Arkadaşı Hacivat'a] (Kudret, 1969: 238; 1992: 121, 113, 106; 187; 150; 1973: 177; 1975: 140)

Babam, sen söyledin. [Karagöz > Arkadaşı Hacivat'a] (Kudret, 1970: 132)

Oy *pabaciğum*, kıyamam sana! [Laz bey > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 98; 1975: 207)

bala

Bala[81], ne köpeh uşağıdır bu! [Acem bey > Tanıdığı beye] (Kudret, 1975: 166)

bilader / birader

Hoşbulduk, safa bulduk bilader[82]! [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 67; 102; 1975: 27, 28, 192)

dayı

Merhaba *dayı*! [Aşçı > Tanıdığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 150; 1969: 161)

emmim oğlu

Bre *emmim oğlu* canım, bre hoş geldin! [Hükümdar > Tanıdığı Evliya Çelebi'ye] (Dağlı vd., (IV), 2011: 173)

hacı baba

Hacı baba ya eyvah, ya ayva? [Kahveci Hamdi Efendi > Tanıdığı Arap'a] (Kudret, 1975: 93)

---

[81] bala: Yavru

[82] "bilader", "birader"in halk ağzında söyleniş şekli. Karagöz oyunlarında hep bu şekilde geçmiştir.

hal-oğlu “hala oğlu”

Hal-oğlu, bana mı söylüyorsun? [Acem > Yeni tanışıp sevdiği Hamdi Efendi’ye] (Kudret, 1975: 166, 168)

kardeşim

… nasıl olur da unutursun *kardeşim*? [İsmail Efendi > Arkadaşı Hamdi Efendi’ye] (Kudret, 1975: 27)

kardaşlık

Amanın deyim *gardaşlık*, ne gadar değişmişsin yoldaşım. [Kayserili bey > Eski arkadaşı Hamdi Efendi’ye] (Kudret, 1975: 361; 199)

oğlum

Haydi *oğlum*, haydi! [Hamdi Efendi (kızgın) > Tanıdığı külhancıya] (Kudret, 1975: 50)

püserim “oğlum”

Benim küçük *püserim*! [Hacivat > Arkadaşı Karagöz’e] (Kudret, 1969: 483)

yavrum

Eyvallah *yavrum*[83], senden çıkacak… [Ermeni delikanlı > Tanıdığı Hamdi Efendi’ye] (Kudret, 1975: 60)

Cinsiyet Bildiren Söz

adam

Hay Allah cezanı versin be *adam*! [Hamdi Efendi > Tanıdığı beye] (Kudret, 1975: 26)

Organ Adı {+(I/U)m}

ciğerim / ciğerparem

Merhaba *ciğerim*! [Karagöz > Tanıdığı aşçıya] (Kudret, 1992: 150)

Ciğerparem, kulunuz beygir ilminden anlamam... [Hacivat > Arkadaşı Karagöz’e] (Kudret, 1992: 121; 1969: 488)

[83] bk. “Hitaplarda Sapma”. Burada genç bir bey kendisinden yaşça büyük bir beye bu hitabı kullandığı için söz konusu hitap, sapmalar içinde değerlendirilebilir.

iki gözüm

Gözümün nuru, kalbimin sururu, *iki gözüm* Karagöz'üm aşağıya gel. [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1969: 369; 1992: 363, 150; 1975: 231)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

kuzum + Özel Ad

Kuzum Hacivat, bu perdenin Karagöz'ü... [Karagöz > Arkadaşı Hacivat'a] (Kudret, 1992: 174; 101; 1975: 46; Kartallıoğlu, 2017: 466)

şehbazım "doğanım"

Şehbâzım, biz dahi Pamukçuluya gideriz, bile yoldaş olup söyleşerek gidelim. [Evliya Çelebi > Tanıdığı beye] (Dağlı vd. (IX), 2011: 11)

Değer Sözü

ahretlik

Te be *ahretlik*, te burada… [Rumelili bey > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 201)

anam babam

Vay *anam babam*, sen de mi geldin? [Ermeni delikanlı > Tanıdığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 60)

azizim

Aman *azizim*, bu da neden icap ediyor? [İsmail Efendi > Arkadaşı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 27, 28; 1975: 231)

canım

Canım ne dedi? [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1969: 157; 1992: 102; 1975: 247; Kartallıoğlu, 2017: 466)

gözümün nuru / nur-ı didem

*Gözümün nuru***,** kalbimin sururu[84], iki gözüm Karagöz'üm aşağıya gel. [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1969: 369, 106)

[84] sürur: sevinç

Vay *nur-ı didem*, Karagöz! [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1969: 106)

imanım

… bu da insaflı dersin *imanım*. [Külhanbeyi > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1973: 139; Dağlı vd. (VII), 2011: 311)

kurban

Ula can *kurban*, İsmail efendi kardaş, di hadi söyle! [Kürt bey > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 292)

ömrüm

Baka *ömrüm*, dünyâ ve âhiret karındaşım ol. [Evliya Çelebi > Arkadaş olmak istediği beye] (Dağlı vd. (III), 2011: 52)

yâr

Be hey *yâr*, ne aceb… [Nasreddin Hoca > Mahalleden beye] (Boratav, 2007: 121)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

civanım

Benim bir tanecik *civanım*! [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1969: 483; 369)

kerata

Dikeni burnuna batsın *kerata*! [Karagöz > Arkadaşı Hacivat'a] (Kudret, 1970: 254; 1992: 100; 71)

köftehor

Ulan *köftehor*, artık hiddet topuğuma çıktı. [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 399; 1973: 195)

külhani

Hay *külhani* hay! [Hacivat (kızgın) > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1970: 135; 1973: 412; 1975: 158)

moruk

Üzülme *moruk*, ızgara maşa yaparsın. [Ermeni delikanlı > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 60)

şehlevendim "boylu poslu yakışıklı gencim"

Şehlevendim, ah efendim, hoş geldin… [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1970: 111)

Diğer Kullanımlar

ahbap

Aşk olsun bizim eski *ahbap*! [Yahudi bey > Eskiden tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 86)

başdaş

Ağalar … sırdaş *başdaşlar*, bugün gördünüz mü bu bizim levendâtlar benim yüzüme karşu ne söylediler? [Hasan Paşa > Sarı Ken'ân vezîrine, Tayyaroğlu vezîrine, Musli Paşa vezîrine, Cân Mirzâ Paşa'ya, Alî Mirzâ Paşa'ya, şâtır karındaşı Abaza Hasan Paşa'ya, Hâdım karındaşına, Tatar Ahmed'e, Bektaş Ağa Ömer'e, Vâdî ve Vehhâb Kadı'ya, Kudde Çerkezini'ne, Şâm Ağası Kör Abdüsselâm'a, Kadrî Ağa'ya, Kürd Osman'a] (Dağlı vd. (V), 2011: 119)

dostum

Haydi gidelim *dostum*! [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1969: 376)

gidi

… sen de ne diye kendini tanıtmadın hey *gidi*! [Kayserili bey > Eski arkadaşı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 361, 362)

kafadarım

… eksik olma *kafadarım*! [Karagöz > Arkadaşı Hacivat'a] (Kudret, 1969: 153)

kişi

Hey *kişi*, Kel Rüstem Hân çağında kal'amızda kaht [u] galâ olup… [Vanlı bey > Yanındaki beye] (Dağlı vd. (IV), 2011: 112)

refikim “arkadaşım”

Eksik olma benim *refikim* Karagöz… [Hacivat > Arkadaşı Karagöz’e] (Kudret, 1969: 311)

yoldaş

Yoldaş, gerüde ve ileride kâfir var mı? [Türk bey > Tanıdıkları Evliya Çelebi’ye] (Dağlı vd., (VI), 2011: 214; (V): 119)

2.1.3.1.1.3.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitaplar

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Amca

Nedir o *Hacivat Amca*? [Kadın > Eşinin arkadaşı beye] (Kudret, 1969: 362)

Meslek ve Unvan Adı

lala

Lala, ben sebebini nereden bileyim. [Dadı > Zenci lalaya] (Namık Kemal, 1989: 5)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

anacığım

Al *anacığım*[85], sana bir bâde! [Kolbaşı kadın > Tanıdığı Karagöz’e] (Kudret, 1992: 208)

enişte

Enişte huuu! [Kadın > Tanıdığı kabadayıya] (Kudret, 1969: 564)

Diğer Kullanımlar

yâhû

Sizleri *yâhû*[86]! [Kadın > Tanıdığı İsmail Efendi’ye] (Kudret, 1973: 425)

[85] bk. “Hitaplarda Sapma”
[86] Eskiden kullanılan derviş selamı

2.1.3.1.1.3.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.1.3.1.1.3.2.1. Kadınların Kadınlara Yönelik Hitapları

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Hanım

Bana baksana *Hürmüz Hanım*, huu! [Kadın > Komşusu kadına] (Kudret, 1992: 117)

Özel Ad + Karı

Söyle be *Münzile Karı*! [Çingene kadın > Tanıdığı Çingene kadına] (Kudret, 1975: 38)

Unvan Adı

bacı

Aman *bacı*, baksana! [Kadın > Tanıdığı Arap kalfa kadına] (Kudret, 1975: 39)

(komşu) hanım

Huu *komşu hanım*! [Kadın > Komşusu kadına] (Kudret, 1969: 360)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

kardeşim

Ne var *kardeşim*! [Kadın > Komşusu kadına] (Kudret, 1992: 117)

hemşire

Pekâlâ sen ne dersin *hemşire*? [Kadın > Kardeşi kadına] (Kudret, 1992: 289)

Değer Sözü

canım / ganim

Evet *ganim*[87], gene gideğeğim Şam'a. [Kadın > Tanıdığı kadına] (Kudret, 1992: 87)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

civanım

A *civanım*, ne olmuş? [Arap kalfa kadın > Tanıdığı kadına] (Kudret, 1975: 39)

[87] "canım" sözünün bozulmuş biçimi.

Diğer Kullanımlar

komşu

Ne var *komşu*? [Kadın > Komşusu kadına] (Kudret, 1969: “361)

2.1.3.1.1.3.2.2. Erkeklerin Kadınlara Yönelik Hitapları

Özel Ad‘(I/U)n / n(I/U)n karısı

Bana baksana *Karagöz’ün karısı*[88]! [Hacivat > Arkadaşı Karagöz’ün karısına] (Kudret, 1969: 136)

Unvan Adı {+(I/U)m}

bacı

… bizim çocuklara susam helvası ver, haydi *bacı*! [Aktar Hamdi Efendi > Tanıdığı Arap kalfa kadına] (Kudret, 1975: 58)

dadaşım

Vay *dadaşım*! [Acem bey > Tanıdığı kadınlara] (Kudret, 1973: 439)

hemşire

Benim *hemşire*, Karagöz evde midir? [Hacivat > Arkadaşı Karagöz’ün eşine] (Kudret, 1969: 361)

Cinsiyet Bildiren Söz

kız

Bire *kız* tiz şu bizim oğlanın bir atna binüp seni alup kaçup bugün seni babana ve anana vâsıl edeyim. [Evliya Çelebi > Eskiden tanıdığı kadına] (Dağlı vd. (VIII), 2011: 264)

Değer Sözü

canan

Beli *canan*, gördün imdi [Acem bey > Sevgilisine] (Kudret, 1975: 370)

[88] Belki böyle bir seslenmeyi genele yayamayız. Bu seslenmenin nedeni seyirciyi etkilemek olabilir.

2.1.3.1.2. Tanımadık Kimselere Yönelik Hitaplar

2.1.3.1.2.1. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları

Osmanlı Türkçesi döneminde taranan metinlerde sadece üst katmandaki erkeklerin alt katmanda olduklarını düşündükleri erkeklere yönelik *âdem* ve *kişi* gibi az sayıda hitabına rastlanmıştır.

2.1.3.1.2.1.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

âdem

Ya *âdem*, al bunı… [Nasreddin Hoca > Tanımadığı beye] (Boratav, 2007: 223; Dağlı vd. (I), 2011: 59)

kişi

Be hey *kişi*, heman bazar edecegün… [Nasreddin Hoca > Tanımadığı beye] (Boratav, 2007: 118)

2.1.3.1.2.2. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar

Osmanlı Türkçesi metinlerinde kişiler muhataplarını tanımasalar da o andaki görünüşlerinden, yaptıkları işlerden hareketle toplumsal statü bakımından kendileri ile aynı yerde olduklarını düşünerek duruma uygun hitap biçimleri kullanmışlardır. Hitap biçimlerinin çoğu, karşıdaki kişinin cinsiyetine uygun biçimde seçilen akrabalık adlarından ve akrabalık adı + unvanlardan oluşmuştur. Bunun dışında muhataplar tanınmasa da fazla samimi hitap biçimlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan *ağa, ağacan, ağabey, baba, babam, balık, çelebi, dayı, emmim oğlu, hal-oğlu, kardeş, karındaşım, kardeşim, kardeşlik, oğul, oğlum, yeğenim, amca aga, amca adam, herif, kişi, kızan, kızanım, ahbap, ahretlik, imanım, omuzdaş, ula, uşağım, kurban, dadaş, baba erenler, birader, hemşeri, hemşerim, dostum, muhterem, sultanım, aslanım, kuzum, can, canım, canını sevdiğim, ciğerim, gözüm, iki gözüm, iki gözümün bebeği, civanım, elmasım, pırlantam, çorbacı, döl, meşe büken, moruk* erkeklerin tanımadıkları erkeklere; *adam, baba, efendim, kuzum, sakallı* kadınların tanımadıkları erkeklere; *hanım, hanımefendi, hemşire, kardeş* kadınların kadınlara; *avrat, hanım, kadınum, kadıncağızım* erkeklerin kadınlara yönelik hitaplarıdır.

2.1.3.1.2.2.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.1.3.1.2.2.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m / can}

ağa / ağacan

Sen burada kahveci misen *ağa*? [Kürt müşteri bey > Tanımadığı Kahveci Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 82; 42, 51; 141; 279; Kartallıoğlu, 2017: 124, 132)

Darılma *ağacan*, darılma! [Kürt bey > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 446)

çelebi

Çelebi, seni yağlarum gerice dur… [Yağ tüccarı > Tanımadığı beye] (Kartallıoğlu, 2017: 130)

çorbacı

Çorbacı, sen galiba kaşınıyorsun? [Kahveci Hamdi Efendi > Tanımadığı Rum müşteri beye] (Kudret, 1975: 100)

dadaş

Sen bıçak bileyici misin *dadaş*? [Aktar Hamdi Efendi > Tanımadığı Acem müşteriye] (Kudret, 1975: 50, 60)

sultanım

Benim *sultânım*, cenâb-ı şerîfiniz kimdir, ism-i şerîfiniz bize ihsân buyurunuz. [Evliya Çelebi > Hayran olduğu tanımadığı beye] (Dağlı vd. (I), 2011: 11)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

ağabey

Merhaba *ağabey*! [Hamdi Efendi > Tanımadığı beye] (Kudret, 1975: 316)

baba / babam

Baba, sen ne biçim adamsın yahu? [Karagöz > Tanımadığı beye] (Kudret, 1992: 236; 1975: 82; 252; 146, 147)

Yoh *babam* yoh, ben buraya… [Müşteri Kayserili > Tanımadığı Kahveci Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 84; 325; 1969: 33)

babalık

Haydi *babalık*, seni göreyim! [Delikanlı (kötü anlam yok) > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 32-5; 1969: 232)

balam

Yoh *balam*[89], heç bir şey alıp satmırem. [Acem > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 252)

birader

Hadi *birader*, hadi! [İsmail Efendi > Tanımadığı beye] (Kudret, 1975: 25; 96)

dayı

Bana baksana *dayı*! [Kabadayı > Tanımadığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 78; 1969: 87; 1975: 91; 143)

emmim oğlu

Ulan beri bah *emmim oğlu*! [Delikanlı> Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 248)

hal-oğlu "hala oğlu"

Kalın kafalı sensin *hal-oğlu*! [Hamdi Efendi > Tanımadığı Acem'e] (Kudret, 1975: 252; 60; 141)

kardeş / kardeşim / karındaşım

Mori *kardaş*, sen orada dalyancı mısın? [Arnavut > Tanımadığı Karagöz'e] (Kudret, 1970: 361; 1992: 90)

Anam babam *kardeşim*, kime ne dedik? [Müşteri külhanbeyi > Tanımadığı Kahveci Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 89; 249)

Karındaşım, bizim eşek razı olmadı. [Nasreddin Hoca > Tanımadığı beye] (Boratav, 2007: 220)

kardeşlik

Kardeşlik, sen ona bakma... [Külhani hammal > Tanımadığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 153; 1975: 84)

---

[89] bala: yavru, çocuk. Bk. "Hitaplarda Sapma". Yaşı büyük olduğu tahmin edilen bir bey tanımadığı bir beye bu şekilde hitap ettiği için ilgili hitap sapmalar içine dâhil edilebilir.

oğul / oğlum

Zubani sensen, *oğul*! [Külhancı > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 42)

Oğlum, burada böyle soyulmuş… [Bey > Tanımadığı beye] (Kudret, 1975: 115)

uşağum

Ey *uşağum*, nerelisindur? [Laz > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 207; 1975: 97)

yeğenim / yiğenim

Banğa bak *yiğenim*! [Kayserili > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 441; 236)

Akrabalık Adı + Unvan Adı

amca aga

A be *amca aga* be, bak a zıbırnık istediler… [Rumelili > Aktar Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 52)

amca kızan

A be *amca kızan*, te ben gideyrim. [Rumelili > Aktar Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 52)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

adam

Adam, bırak gidelim. [Hamdi Efendi > Tanımadığı beye] (Kudret, 1973: 205)

herif

Üstümü ıslattın be *herif*! [Kürt müşteri bey (kızgın) > Kahveci Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 83; 236)

kızan / kızanım

Sen bu kılıkla gübreliğe bile zor karışırsın be *kızan*[90]! [Rumelili > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 322)

[90] kızan: Cesur ve silahlı genç köylü, köy kahramanı (Parlatır, 2006: 906).

Söyle be *kızanım*! [Rumelili > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 245; 1975: 51; 87)

ula

Ula, nereye buyuracağım? [Kürt müşteri bey > Tanımadığı Kahveci Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 82)

Organ Adı {+(I/U)m}

ciğerim

Merhaba **c***iğerim*! [Hamdi Efendi > Tanımadığı beye] (Kudret, 1975: 143; 1970: 400)

gözüm / iki gözüm

Beni dinle *gözüm*! [Kabadayı > Tanımadığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 76; 1973: 218; 1975: 143)

… iş ararım *içi cözüm*[91]. [Laz > Tanımadığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1973: 152)

(iki) gözümün bebeği

Oynamazsa oynatırlar *iki gözümün bebeği*! [Kayserili müşteri > Tanımadığı Kahveci Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 84; 143)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

kuzum

Kuzum burada türbedar yok. [Hamdi Efendi > Tanımadığı kadına] (Kudret, 1975: 47)

Değer Sözü

ahretlik

Ahretlik, bu yandan mısın? [Bey > Tanımadığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 160; 1975: 243; 88; 51; 151)

[91] iki gözüm

can / canım / dsanim / ganim

Merhaba *can*, babacan! [Acem > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 252)

Yok vre *dsanim*[92], sen kiz! [Rum müşteri bey > Tanımadığı Kahveci Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 100)

Be *ganim*[93], kime söyledi bu kelam? [Arap müşteri bey > Tanımadığı Kahveci Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 91)

canını sevdiğim

Haydi *canını sevdiğim*, bir semai yap imanım! [Ermeni delikanlı > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 297)

dostum

Bana baksana *dostum*… [Ermeni müşteri > Kahveci Karagöz'e] (Kudret, 1969: 527)

elmasım

Merhaba *elmasım*[94]! [Hamdi Efendi > Tanımadığı Kayserili beye] (Kudret, 1975: 223)

imanım

Beni sorguya mı çekiyorsun *imanım* mustantık[95]? [Ermeni delikanlı > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 296)

kurban

Bilir misen uy babo, *kurban*? [Kürt bey > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 147)

pırlantam

Allah'a emanet ol *pırlantam*! [Kayserili > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 223)

---

[92] canım (ds=c)
[93] canım (g=c)
[94] bk. "Hitaplarda Sapma". Bir bey tanımadığı bir beye bu şekilde hitap ettiği için ilgili hitap sapmalar içine dâhil edilebilir.
[95] Sorgu yargıcı

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

civanım

A be *civanım*, ne olacak? [Hamam ustası Çingene bey > Aktar Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 52)

meşe büken

Anladın mı *meşe büken*? [Hamdi Efendi > Tanımadığı delikanlıya] (Kudret, 1975: 249; 43)

moruk

Ne var be *moruk*? [Külhanbeyi > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 137)

muhterem

Anladım *muhterem*, peki ama… [İsmail Efendi > Tanımadığı Acem'e] (Kudret, 1975: 318)

gara gözlüm

… burada ne işin var *gara gözlüm*? (Kayserili müşteri > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 84; 1975: 360)

gök gözlü

… demek isten *gök gözlü*? [Kayserili > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 441)

Diğer Kullanımlar

ahbap

Baksana bana *ahbap*! [Hamdi Efendi > Tanımadığı beye] (Kudret, 1975: 285; 91)

baba erenler

Baba erenler, siz hangi diyarın gülüsünüz? [Nasreddin Hoca > Tanımadığı dervişe] (Boratav, 2007: 326)

döl

Benim adımı salavatla alırlar ağızlarına a çulsuz *döl*[96]! [Rumelili > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 285)

hemşeri / hemşerim

Ne bağırıyorsun be *hemşeri*? [Karagöz > Tanımadığı Kayserili'ye] (Kudret, 1992: 233; 1969: 180)

Ne satıyon *hemşerim*? [Delikanlı > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 248; 98; 1992: 285)

kafadar

Aşağıya gel *kafadar*[97]! [Kabadayı > Tanımadığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 75, 76)

kişi

Bre *kişi*, bunda neylersin? [Bahçivan > Tanımadığı Nasreddin Hoca'ya] (Boratav, 2007: 120; Dağlı vd. (VIII), 2011: 270)

omuzdaş

Bana baksana *omuzdaş*[98]! [Külhani hammal > Tanımadığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 153; 1973: 296)

2.1.3.1.2.2.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m}

efendim / efem

Baksanıza *efem*[99]! [Kadın > Tanımadığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 131)

Akrabalık Adı

baba

Kuzum *baba*, canım baba, bizi yeme! [Kadın > Tanımadığı beye] (Kudret, 1992: 348; 178)

---

[96] bk. "Hitaplarda Sapma". Yaşı büyük olduğu tahmin edilen bir bey tanımadığı bir beye bu şekilde hitap ettiği için ilgili hitap sapmalar içine dâhil edilebilir.
[97] kafadar: kafası birbirine uyan, arkadaş.
[98] omuzdaş: (Tulumbacı ağzı) arkadaş (yangın tulumbasını omuzlarına alıp birlikte koştuklarını anlatan bir söz, omuz arkadaşı)
[99] efendim

Cinsiyet Bildiren Söz

adam

Ya *adam*, hoca damdan inemez. [Kadın > Kapısına gelen tanımadığı beye] (Boratav, 2007: 224)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

kuzum

… siz adam mısınız *kuzum*? [Kadın > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 196)

Niteleme Bildiren Söz

sakallı

Sakallı, na gel! [Kadın > Tanımadığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 178)

2.1.3.1.2.2.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.1.3.1.2.2.2.1. Kadınların Kadınlara Yönelik Hitapları

Unvan Adı

hanım

Hanım biz bunu bedava almadık. [Kadın > Tanımadığı kadına] (Kudret, 1992: 70, 71)

hanımefendi

Hanımefendi, merhametine sığınırım. [Kadın > Tanımadığı kadına] (Kudret, 1992: 71)

Akrabalık Adı

hemşire

Hemşire, ciddi mi söylüyorsun? [Kadın > Tanımadığı kadına] (Kudret, 1975: 114)

kardeş

Aa vallahi *kardeş*, beş senedir… [Kadın > Tanımadığı kadına] (Kudret, 1975: 114)

2.1.3.1.2.2.2.2. Erkeklerin Kadınlara Yönelik Hitapları

Unvan Adı

hanım

Hanım, hanım, çocuğun elinden tut! [Bey > Tanımadığı kadına] (Kudret, 1975: 67)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m / +cAğIzIm}

avrat

Bire avret, sen benim Evliyâ Çelebi olduğum bu kâfiristânda neden bildin? [Evliya Çelebi > Tanımadığı kadına] (Dağlı vd. (VIII), 2011: 264)

kadınum / kadıncağızım

Kadınum, şuna geçür kim… [Nasreddin Hoca > Tanımadığı kadına] (Boratav, 2007: 117)

E be süyle be *kadıncağızım*, nerde bu insan be? [Bey > Tanımadığı kadına] (Kudret, 1969: 251)

Niteleme Bildiren Söz

marsık

Ulan *marsık*, nerden çıktın? [Hamdi Efendi > Tanımadığı Arap kadına] (Kudret, 1975: 345)

2.1.3.2. Yakınlık Durumlarına Göre Hitaplar

Bu başlık altında hısım ve akrabalara, arkadaşlara, nişanlılara, sevgililere ve ilgi duyulanlara yönelik hitaplar derlenmiştir.

2.1.3.2.1. Hısım ve Akrabalara Yönelik Hitaplar

Osmanlı Türkçesi metinlerinde hısım ve akrabalardan eşlere, ebeveynlere, evlatlara, kız kardeşlere, ağabeylere, birinci dereceden erkek akrabalara, ikinci dereceden erkek akrabalara, kayınbabalara, kayınvalidelere yönelik çeşitli hitaplar tespit edilmiştir. Bunlardan *avrat, kadın, kadınım, karı, karıcığım, efendim, efendiciğim, hanımefendi, köroğlu, yâhû, canım, iki gözüm, anam, yavrum, abla, ablacığım* erkeklerin eşlerine; *özel ad + çelebi, ağacığım, koca, kocacığım, beyefendi, beyciğim, efendim, güğeyi, adam, er, herif, arslanım, iki gözüm, şahbazım*

kadınların eşlerine yönelik hitaplarıdır. Babalara yönelik *babacığım, pederim, özel ad + çelebi*; annelere yönelik *anacığım, valide, nine, haminne, kocakarı*; babalar tarafından erkek evlatlara yönelik *çocuk, oğlan, oğul, yavrum, arslanım, ciğerparem, iki gözlerim, külhani, yumurcak*; babalarca kız evlatlara yönelik *kızım, kerimem*; annelerce kız evlatlarına yönelik küçültme ve teklik birinci şahıs iyelik ekli *özel ad* ve *evladım*; ağabeylere *ağabeyciğim*; kız kardeşlere *hemşire*; amcalara *ammim;* amca oğullarına *emmim oğlu*; bir hanımca eşinin ağabeyine *efendi*; kayınbabalara *efendim*; kayınvalidelere *kayın valide hanım* hitapları kullanılmıştır. Bunun dışında kalan akrabalara yönelik herhangi bir hitaba rastlanmamıştır.

2.1.3.2.1.1. Eşlere Yönelik Hitaplar

2.1.3.2.1.1.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

efendim / efendiciğim

Efendim, melikeciğim, çehrendeki sahte meserret… (Namık Kemal, 2005: 277)

… akılsız mıyım *efendiciğim*? (Namık Kemal, 2005: 277)

hanımefendi

Vay *hanımefendi*, nerede kaldınız? (Kudret, 1970: 225)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

abla / ablacığım

Bana baksana *abla*[100]! (Kudret, 1992: 79; 117; 1970: 95)

Kuzum *ablacığım*, acele ile çıkarken... (Kudret, 1992: 103)

anam

Korkma *anam*, korkma! (Kudret, 1970: 302)

yavrum

Sıkılma *yavrum*, yer geniş. (Kudret, 1970: 302)

[100] bk. "Hitaplarda Sapma". Bir bey eşine bu şekilde hitap ettiği için ilgili hitap sapmalar içine dâhil edilebilir.

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

avrat

Avrat, ol poça değil… (Boratav, 2007: 210)

kadın / kadınım

Eey gel bakalım *kadın*, barışalım! (Kudret, 1969: 247)

Kadınım, bana bir şivecik! (Kudret, 1992: 326)

karı / karıcığım

Aferin *karı*, beni utandırma... (Kudret, 1992: 70, 115; 266; 1969: 314; 1970: 94)

Ağlama benim mini mini *karıcığım*! (Kudret, 1969: 315; 1975: 163)

Organ Adı {+(I/U)m}

iki gözüm

Buyurun *iki gözüm*, sen hamamı… (Kudret, 1975: 53)

Değer Sözü {+(I/U)m}

canım

Abu *canım*, abu! (Kudret, 1992: 198)

Diğer Kullanımlar

köroğlu

Ulan *köroğlu*, sen neye geldin? (Kudret, 1975: 145)

yâhû

Yâhû, ben Kütahya'ya kurbağa toplamaya gidiyorum. (Kudret, 1975: 225; 150; 1992: 265)

2.1.3.2.1.1.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Çelebi

Hacivat Çelebi, yine nereye gidiyorsun? (Kudret, 1969: 16)

Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

ağacığım

Buyurun *ağacığım*! (Kudret, 1992: 117)

beyciğim

Ah *beyciğim*, seni gördüm… (Kudret, 1975: 115; 256; 53)

beyefendi

Yağma yok, *beyefendi*! (Kudret, 1975: 53)

efendim

Buyurun iki gözüm, arslanım *efendim*, buyrun! (Kudret, 1975: 151)

koca

Bak *koca*, sanga bir şey söyleyim… [Kadın > Eşine] (Kartallıoğlu, 2017: 388)

Akrabalık Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

güğeyi

Baka *güğeyi*, çünki beni ihtiyâr bilirdin, yâ beni niçün aldın? (Dağlı vd. (VI), 2011: 74)

koca / kocacığım

Sen unutma *koca*! (Kudret, 1969: 248; 1975: 163; Boratav, 2007: 115)

Efendim, emret *kocacığım*! (Kudret, 1992: 115, 116; 327; 1975: 151; 225)

Cinsiyet Bildiren Söz

adam

Ne yapdın aya *adam*? (Boratav, 2007: 225; Kudret, 1973: 216)

er

Hay *er*, n'eylersin? (Boratav, 2007: 124)

herif

Ne var *herif*? (Kudret, 1992: 103, 115; 1969: 21)

Organ Adı {+(I/U)m}

iki gözüm

Buyurun *iki gözüm***,** arslanım efendim, buyrun! (Kudret, 1975: 151)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanım

Buyurun *arslanım*! (Kudret, 1970: 233; 1975: 261)

şahbazım

Aman *şahbazım*, hem de öyle uygun ki… (Kudret, 1975: 243; 261)

2.1.3.2.1.2. Ebeveynlere Yönelik Hitaplar

2.1.3.2.1.2.1. Babalara Yönelik Hitaplar

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Çelebi

Bana baksana *Hacivat Çelebi*! [Genç kız > Babasına] (Kudret, 1969: 42, 44)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

babacığım

Ey benim sebeb-i hayatım *babacığım*, ne istiyorsun? [Hacivat > Babasına] (Kudret, 1969: 151; Namık Kemal, 2005: 142)

pederim

Ey benim velinimetim *pederim*, eğer ben senin kızın isem… [Genç kız > Babası zengin tüccara] (Kudret, 1969: 117; 1970: 216)

2.1.3.2.1.2.2. Annelere Yönelik Hitaplar

Akrabalık Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

anacığım

Bana baksana *anacığım*! (Kadın > Annesine] (Kudret, 1992: 372, 374)

nine / hanımnine

Bana baksana cazu *nine*! [Bey > Annesine] (Kudret, 1992: 375, 374)

Hanımnine, aşağıda bir sivri külahlı adam var. [Genç kız > Annesine] (Kudret, 1969: 128; 1970: 297)

valide

Valide, duanız berekatıyla sanatın yarısını öğrendim … (Küçük Nasreddin > Annesine] (Boratav, 2007: 265; Dağlı vd. (I), 2011: 22)

2.1.3.2.1.3. Evlatlara Yönelik Hitaplar

2.1.3.2.1.3.1. Erkek Evlatlara Yönelik Hitaplar

Akrabalık Adı

oğul

Vay oğul vay, cânımdan sevgülüm vay iki gözlerim vay! (Rum esirler > Oğullarına] (Dağlı vd. (I), 2011: 21)

yavrum

Yavrum, dua et de bu hâlden kurtulayım. [Hacivat > Oğluna] (Kudret, 1992: 390)

Cinsiyet Bildiren Söz

oğlan

Ne var *oğlan*? [Karagöz > Küçük oğluna] (Kudret, 1969: 225)

Organ Adı {+(I/U)m}

iki gözlerim

Vay oğul vay cânımdan sevgülüm vay *iki gözlerim* vay! [Rum esirler > Çocuklarına] (Dağlı vd. (I), 2011: 21)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanım

Bire benim Küçük Mehemmed *arslanım*, pâdişâhın ekmeği sana helâl olsun! [Serdâr Ali Paşa > Küçük oğluna] (Dağlı vd. (VI), 2011: 42

Değer Sözü

ciğerparem

Ah ey benim *ciğerparem*, şimdiye kadar bana etmiş olduğun… [Bey > Oğlu Hacivat'a] (Kudret, 1969: 152)

Niteleme Bildiren Söz

külhani

Hay *külhani*, hâlâ sabah namazına… [Bey (alay) > Oğlu delikanlıya] (Boratav, 2007: 342)

yumurcak

Sen otur bakayım, seni *yumurcak* seni! [Karagöz > Oğluna] (Kudret, 1970: 137)

Diğer Kullanımlar

çocuk

Sakın ha *çocuk*, sen öyle şeylere karışma. [Kadın (kızgın) > Oğluna] (Namık Kemal, 2004: 116)

2.1.3.2.1.3.2. Kız Evlatlara Yönelik Hitaplar

2.1.3.2.1.3.2.1. Babaların Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları

kerimem

Baş üstüne benim bir tanecik *kerimem*! [Zengin tüccar > Kızına] (Kudret, 1969: 117)

kızım

Ne istersin hanım *kızım*? [Hacivat > Kızına] (Kudret, 1969: 42)

2.1.3.2.1.3.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları

Özel Ad + c(I/U)ğ(I/U)m

Ah ciğerpare *Elmasçığım*! [Kadın > Kızına] (Kudret, 1973: 474)

evladım

Nedir *evladım*? [Cadı kadın > Kızına] (Kudret, 1992: 372)

2.1.3.2.1.4. Kardeşlere Yönelik Hitaplar

2.1.3.2.1.4.1. Erkek Kardeşlere veya Ağabeylere Yönelik Hitaplar

2.1.3.2.1.4.1.1. Ağabeylere Yönelik Hitaplar

ağabeyciğim

A *ağabeyciğim*, nasıl izinsiz? [Kadın > Ağabeyine] (Kudret, 1992: 165)

2.1.3.2.1.4.2. Kız Kardeşlere veya Ablalara Yönelik Hitaplar

2.1.3.2.1.4.2.1. Kız Kardeşlere Yönelik Hitaplar

hemşire

Pekâlâ sen ne dersin *hemşire*? [Kadın > Kardeşi kadına] (Kudret, 1992: 289)

2.1.3.2.1.5. Birinci Dereceden Akrabalara ve Onların Çocuklarına Yönelik Hitaplar

2.1.3.2.1.5.1. Birinci Dereceden Erkek Akrabalara Yönelik Hitaplar

ammim

Ya *ammim* dava-yı merd etdügin Tuna nehrin nice eyledin? [Kral > Amcasına] (Dağlı vd. (I), 2011: 19)

emmim oğlu

Bre *emmim oğlu*, cânım, bre hoş geldin! (Menzil-i Harîr Sultânı > Tanıdığı kişiye] (Dağlı vd. (IV), 2011: 173)

2.1.3.2.1.5. İkinci Dereceden Akrabalara Yönelik Hitaplar

2.1.3.2.1.5.1. İkinci Dereceden Erkek Akrabalara Yönelik Hitaplar

efendi

Efendi, döşek bıraksunlar yatasız… [Kadın > Eşinin ağabeyine] (Boratav, 2007: 197)

2.1.3.2.1.6. Kayınbabalara ve Kayınvalidelere Yönelik Hitaplar

2.1.3.2.1.6.1. Kayınbabalara Yönelik Hitaplar

efendim

Benim *efendim*, velimemiz için söz verdiğiniz günden beri… [Tahir > Nişanlısının babasına] (Kudret, 1970: 235)

2.1.3.2.1.6.2. Kayınvalidelere Yönelik Hitaplar

kayın valide hanım

Eksik olma *kayın valide hanım*… [Karagöz > Kayınvalidesine] (Kudret, 1969: 562)

2.1.3.2.2. Arkadaşlara Yönelik Hitaplar

Osmanlı Türkçesi dönemi metinlerinden erkeklerce sadece erkek arkadaşlarına yönelik hitaplar derlenmiştir. Bunlar, unvanlardan oluşan *özel ad + efe/efendi, ağa, beşe, beyim, çelebüm, efendi, hacım, sultanum*; akrabalık adlarından oluşan *baba, babam, bilader, birader, kardeşim, kardaşlık, püserim*; bunlar dışında özel ad + *can, azizim, dostum, refikim, imanım, kafadarım, canım, ciğerparem, iki gözüm, gözümün nuru, nur-ı didem, kurdum, kuzum, ömrüm, civanım, şehlevendim, gidi, kerata, köftehor, külhani* gibi hitaplardır. Bunun dışında arkadaşlara özel adların küçültme ve teklik birinci şahıs iyelik ekli şekilleri ile de seslenildiği örnekler mevcuttur.

2.1.3.2.2.1. Erkek Arkadaşlara Yönelik Hitaplar

2.1.3.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları

Özel Ad {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

Sonrası *Karagöz'üm*, eğer şimdi bu Acem'in... [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 111)

Hamdiciğim, senin ben mektep arkadaşın değil miyim? [İsmail Efendi > Arkadaşı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 27)

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Efe

Ey *Memed Efe, Hasan Efe*, haydi bakalım… [Harami > Diğer haramilere] (Kudret, 1970: 42)

Özel Ad + Efendi

Aman *Hamdi Efendi*, birader, nerene dokundun? [İsmail Efendi > Arkadaşı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 28)

Özel Ad + Beşe

Memet Beşe[101] ve *Amet Beşe* ekmek var mı? [Kafir askerler > Türk askerlerine] (Dağlı vd. (VIII), 2011: 198)

Unvan Adı {+(I/U)m}

ağa

Hayde gidelüm *ağalar*… [Bey > Arkadaşlarına] (Kartallıoğlu, 2017: 221, 405, 406)

beyim

Benim mini mini *beyim*! [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1969: 483)

çelebüm

Hoş geldün *çelebüm*! [Bey > Arkadaşına] (Kartallıoğlu, 2017: 422)

efendi / efendim

Efendi, sen ara sıra şiir de söylerdin. [Bey > Arkadaşı Nasreddin Hoca'ya] (Boratav, 2007: 267; Kartallıoğlu, 2017: 407, 501)

Hoş bulduk efendim! [Bey > Arkadaşına] (Kartallıoğlu, 2017: 407)

sultanum

Sabahıngız hayr ola *sultanum*! [Bey > Arkadaşına] (Kartallıoğlu, 2017: 324, 405, 406, 422)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

baba / babam

Baba, aşağıda çocuk uyuyor. [Karagöz > Arkadaşı Hacivat'a] (Kudret, 1969: 238; 1992: 121)

Babam, sen söyledin. [Karagöz > Arkadaşı Hacivat'a] (Kudret, 1970: 132)

---

[101] beşe: 1. Bir grubun başı, paşa. 2. Bazı Türk boylarında büyük çocuk için kullanılan söz. 3. Atmaca (Parlatır, 2006: 186).

birader / bilader

Sorma *bilader*[102], sorma! [Hamdi Efendi > Arkadaşı beye] (Kudret, 1973: 192; 1992: 67; Kartallıoğlu, 2017: 501)

Yaa *birader*, o ne şerefli günlermiş! [İsmail Efendi > Arkadaşı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 27, 28)

kardeşim

… nasıl olur da unutursun *kardeşim*? (İsmail Efendi > Arkadaşı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 27)

kardaşlık / gardaşlık

Amanın deyim *gardaşlık*, ne gadar değişmişsin yoldaşım. [Kayserili bey > Eski arkadaşı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 361; 199)

püserim "oğlum"

Benim küçük *püserim*[103]! [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1969: 483)

Organ Adı {+(I/U)m}

iki gözüm

Safa geldiniz *iki gözüm*! [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 363; 1969: 369; 1975: 231)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

kurdum

Koma *kurdum*! [Delikanlı > Gazi neferlere] (Dağlı vd. (II), 2011: 185; (III): 51)

kuzum

Kuzum Hacivat, bu perdenin Karagöz'ü... [Karagöz > Arkadaşı Hacivat'a] (Kudret, 1992: 174; 101)

---

[102] birader
[103] püser (F.): Oğul, erkek çocuk (Parlatır, 2006: 1377).

Değer Sözü

Özel Ad + can

Ey *Alî cân*, kalk! [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Dağlı vd. (III), 2011: 156)

azizim

Aman *azizim*, bu da neden icap ediyor? [İsmail Efendi > Arkadaşı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 27, 28; 231)

canım

Canım ne dedi? [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1969: 157; 1992: 102)

ciğerparem

Ciğerparem, kulunuz beygir ilminden anlamam... [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 121)

dostum

Haydi gidelim *dostum*! [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1969: 376)

gözümün nuru / nur-ı didem

*Gözümün nuru***,** kalbimin süruru[104], iki gözüm Karagöz'üm aşağıya gel. [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1969: 369; Nazım Hikmet, 2004c: 106)

Vay *nur-ı didem*, Karagöz! [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1969: 106)

imanım

Behey *imanım*, işte elhamdülillâh, yatsı namâzı kılınmaz diyâra geldik. [Baba Halhâlî > Arkadaşı Evliya Çelebi'ye] (Dağlı vd. (VII), 2011: 311)

ömrüm

Baka *ömrüm*, dünyâ ve âhiret karındaşım ol. [Evliya Çelebi > Arkadaş olmak istediği beye] (Dağlı vd. (III), 2011: 52)

[104] sürur: sevinç

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

civanım

Benim bir tanecik *civanım*! [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1969: 483; 1969: 369)

kerata

Dikeni burnuna batsın *kerata*! [Karagöz > Arkadaşı Hacivat'a] (Kudret, 1970: 254; 1992: 100; 71)

köftehor

Ulan *köftehor*, artık hiddet topuğuma çıktı. [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 399; 1973: 195)

külhani

Hay *külhani* hay! [Hacivat (kızgın) > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1970: 135; 1975: 412; 158)

şehlevendim "boylu poslu, yakışıklı gencim"

Şehlevendim ah efendim, hoş geldin… [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1970: 111)

Diğer Kullanımlar

gidi

… sen de ne diye kendini tanıtmadın hey *gidi*! [Kayserili > Eski arkadaşına] (Kudret, 1975: 361, 362)

kafadarım

… eksik olma *kafadarım*! [Karagöz > Arkadaşı Hacivat'a] (Kudret, 1969: 153)

refikim "arkadaşım"

Eksik olma benim *refikim* Karagöz… [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1969: 311)

2.1.3.2.3. Nişanlılara, Sevgililere ve İlgi Duyulanlara Yönelik Hitaplar

Osmanlı Türkçesi dönemi metinlerinde kişilerin nişanlılarına, sevgililerine ve ilgi duyduklarına yönelik özel adlarının küçültme ve teklik birinci şahıs iyelik ekli

şekillerinin yanı sıra birçok hitap biçimi kullandıkları görülmektedir. *Canım, cancağızım, canan, yavrum, cici, güzelim, sevdiğim, ciğerparem, gözüm, iki gözüm, gözümün ışığı, nur-ı aynım, efendim, efendiciğim, sultanım, hanum, hanımefendi, hanımcığım, küçük hanım, kuzum, elmasım, şekerim, civanım, nazeninim, nazlım, ömrümün varı, anam babam, anacığım* erkeklerin; *beyim, beyciğim, efendim, efendiciğim, canım, canımın cananı, cicim, civanım, güzelim, hayatım, iki gözüm, iki gözümün bebeği, nur-ı aynım, ruhum, sultanım, haspam, yosmam, meleğim, nazlım, arslanım, çakırım, dodoşum, tontonum, yâhûcuk* kadınların nişanlılarına, sevgililerine ve ilgi duydukları kişilere yönelik hitaplarıdır.

2.1.3.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları

Özel Ad + {c(I/U)ğ(I/U)m}

Aman *Dilberciğim*, galiba sizi biraz beklettim. [Delikanlı > Sevgilisine] (Kudret, 1992: 404)

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

efendim / efendiciğim

Canım *efendim*, sormak ayıp olmasın... [Çelebi > Sevgilisine] (Kudret, 1992: 84; 404)

Ne çare *efendiciğim* … [Bey > Sevgilisine] (Kudret, 1975: 244)

hanım

Gördün mü hâlini *hanım*? [Bey > Sevgilisine] (Kudret, 1992: 377)

hanımefendi

Affedersiniz *hanımefendi*, bendeniz muhakkak... [Bey (sitem) > Sevgilisine] (Kudret, 1992: 368)

hanımcığım

Bin yaşa *hanımcığım*! [Bey > Sevgilisine] (Kudret, 1969: 39)

küçük hanım

Buyurun bakalım *küçük hanım*! [Hamdi Efendi > İlgi duyduğu genç kadına] (Kudret, 1973: 234)

sultanım

Bilmez misin ey *sultanım*! [Çelebi şarkı söylüyor.] (Kudret, 1992: 83)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

anacığım

Ah *anacığım*, senin üzerine gül koklayanın… [Kabadayı > Sevgilisine] (Kudret, 1973: 201)

anam babam

Anam babam, size kimler darılabilir ki? [Hamdi Efendi > İlgi duyduğu kadın müşterilere] (Kudret, 1975: 447; 1970: 38)

yavrum

Sizin gibi piliçleri kim görse hemen horoz olur a *yavrum*! [Hamdi Efendi > İlgi duyduğu kadına] (Kudret, 1975: 47, 39, 436)

Organ Adı {+(I/U)m}

gözüm / iki gözüm

… benüm canum, benüm *gözüm* … sana mahsus selam iderün! [Bey > Nişanlısına] (Kudret, 1970: 401)

Aman *iki gözüm*, civanım, bu iltifat bana mı? [Aktar Hamdi Efendi > İlgi duyduğu kadına] (Kudret, 1975: 47)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

kuzum

Kuzum, sizin pederiniz kim? [Delikanlı > İlgi duyduğu genç kadına] (Kudret, 1992: 340)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

şekerim

Vay *şekerim*, hoşgeldiniz! [Hamdi Efendi > İlgi duyduğu kadına] (Kudret, 1975: 162)

Değer Sözü

canan

Beli *canan*, gördün imdi [Acem > Sevgilisine] (Kudret, 1975: 370)

canım

… benüm *canım*, benüm gözüm … sana mahsus selam iderün! [Bey > Nişanlısına] (Kudret, 1970: 401)

cancağızım

Olur *cancağızım*! (Hamdi Efendi > İlgi duyduğu kadına] (Kudret, 1975: 432)

ciğer-parem

Allah'a emanet ol *ciğer-parem*! [Delikanlı > İlgi duyduğu genç kadına] (Kudret, 1992: 339)

elmasım

Allah'a emanet olunuz *elmasım*! [Bey > Sevgilisine] (Kudret, 1969: 41)

gözümün ışuğı

Gozümün ışuğı, … sana mahsus selam iderün! [Bey > Nişanlısına] (Kudret, 1970: 401)

nur-ı aynım

Ey benim *nur-ı aynım*, benim senden başka mahbubem yoktur. [Delikanlılar > Kur yaptıkları kadına] (Kudret, 1970: 226)

ömrümün varı

Ömrümün varı gel sarıl bari [Hacivat şarkı söylüyor.] (Kudret, 1992: 271)

sevdiğim

Niçin a *sevdiğim*, niçin? [Karagöz şarkı söylüyor.] (Kudret, 1992: 325)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

cici

Buyurun *ciciler*! [Hamdi Efendi > İlgi duyduğu kadın müşterilere] (Kudret, 1975: 447)

civanım

Yeniden muhabbetimize bakalım *civanım*. [Bey > Sevgilisine] (Kudret, 1992: 377; 1969: 73; 1975: 47)

güzelim

Güzelim, gel yanıma, şeker alayım sana! [Karagöz > İlgi duyduğu kadına] (Kudret, 1992: 309)

nazeninim

Haydi *nazeninim*, gidelim! [Kabadayı > Sevgilisine] (Kudret, 1969: 476)

nazlım

Aç bakalım *nazlım*! [Hamdi Efendi > İlgi duyduğu kadına] (Kudret, 1975: 416)

Diğer Kullanımlar

dodoş

Aman da dodoş, kaşa göze bak! [Aktar Hamdi Efendi > İlgi duyduğu kadına] (Kudret, 1975: 47; 420)

2.1.3.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları

Özel Ad'{(I/U)m}

Tahir'im, sizden iyi keklik mi olur efendiciğim? [Zühre > Nişanlısına] (Kudret, 1970: 210)

Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

beyim / beyciğim

Aferin *beyim*, doğrusu va'dinizde hulf edenlerden... [Kadın > Sevgilisine] (Kudret, 1992: 368)

Peki benim tonton *beyciğim*… [Genç kadın > İlgi duyduğu beye] (Kudret, 1973: 256)

efendim / efendiciğim

Efendim muhabbetimize bakalım. [Genç kadın > Sevgilisine] (Kudret, 1992: 84; 339, 340)

Ah *efendiciğim*, gelmeyeceksiniz zannettim de... [Kadın > Sevgilisine] (Kudret, 1992: 404; 1970: 210)

sultanım

Söyle *sultanım*, ne ettim ben sana [Zühre > Nişanlısına] (Kudret, 1970: 211)

Organ Adı {+(I/U)m}

iki gözüm

Safada daim ol *iki gözüm*! [Genç kadın > Sevgilisine] (Kudret, 1992: 85)

iki gözümün bebeği

Buyurun *iki gözümün bebeği*! [Genç kadın > İlgi duyduğu beye] (Kudret, 1973: 250)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanım

Ah *arslanım*, civanım, haspam, eksik olma! [Kadın > İlgi duyduğu komşusuna] (Kudret, 1975: 447)

Değer Sözü

canım

Canım, ne olur? [Genç kadın > İlgi duyduğu beye] (Kudret, 1973: 247)

canımın cananı

Aaa estağfurullah *canımın cananı*, güzel yağınız var mı bakkal efendi? [Kadın müşteri > İlgi duyduğu bakkal çırağına] (Kudret, 1992: 246)

hayatım

Geldin mi ruhum, *hayatım*? [Genç kadın > İlgi duyduğu beye] (Kudret, 1973: 253)

meleğim

Ne gibi *meleğim*? [Kadın > İlgi duyduğu beye] (Kudret, 1973: 427)

nur-ı aynım

Nedir bakalım *nur-ı aynım* efendim? [Genç kadın > İlgi duyduğu beye] (Kudret, 1973: 243)

ruhum

Geldin mi *ruhum***,** hayatım? [Genç kadın > İlgi duyduğu beye] (Kudret, 1973: 253)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

cicim

Ömrünüze bereket *cicim*! [Kadın > Sevgilisine] (Kudret, 1992: 248)

civanım

Fakat böyle bir vakit nasıl olur *civanım*? [Kadın > Sevgilisine] (Kudret, 1975: 244, 57, 447, 234, 427)

çakırım

Sana bir peniz edeyim mi *çakırım*? [Çingene müşteri kadın > İlgi duyduğu Aktar Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 57)

güzelim

Seni yalnız görür de durur muyuz *güzelim*? [Kadın > İlgi duyduğu beye] (Kudret, 1975: 410, 432; 427)

haspam

Ah arslanım, civanım, *haspam*, eksik olma! [Kadın > İlgi duyduğu komşusuna] (Kudret, 1975: 447)

nazlım

Aman *nazlım*, sizi rahatsız mı ediyoruz? [Kadın > İlgi duyduğu beye] (Kudret, 1973: 427)

tontonum

Emret benim *tontonum*! [Genç kadın > İlgi duyduğu beye] (Kudret, 1973: 247, 250; 1975: 420)

yosmam

Dikizleri aynala *yosmam*, piçiz etmek istemezsen… [Çingene müşteri kadın > İlgi duyduğu Aktar Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 57)

Diğer Kullanımlar

dodoşum

Haydi *dodoşum*, sen ona bakma! [Kadın > İlgi duyduğu beye] (Kudret, 1975: 432)

yâhûcuk

Huu, *yâhûcuk*, biz geldik ayol! [Kadın > İlgi duyduğu komşusuna] (Kudret, 1975: 447)

2.1.3.3. Kuşaklara Göre Hitaplar

2.1.3.3.1. Tanıdık Kimselere Yönelik Hitaplar

2.1.3.3.1.1. Yaşça Küçük Kimselere Yönelik Hitaplar

Osmanlı Türkçesi metinlerinden yaşça küçük gençlere ve çocuklara yönelik özellikle onların gençliklerini, dış görünüşlerini belirten çeşitli hitap biçimleri derlenmiştir. Özel Ad + *oğlu, efe, çebi, evladım, oglan, veled, arslanım, koçağım, pehlivanım, şehbazım, yiğidim* hitapları, erkeklerin genellikle unvanlardan ve övgü sözlerinden oluşan tanıdıkları genç erkeklere yönelik seslenmeleridir. Kadınların tanıdıkları genç erkeklere yönelik sadece *oğul* hitabına, erkeklerin genç kız/kadınlara yönelik *güzelim* ve *hanım kızım* hitaplarına rastlanmıştır. Çocuklara yönelik hitaplar içinde de sadece erkeklerin erkek çocuklarına yönelik *oğlan, yavrum, bücür, enik* hitapları tespit edilmiştir. İstanbul Ansiklopedisi'nde de Batı Türkçesinde "oynak, kıvrak, cazibeli, alımlı, çalımlı, ele avuca ve kabına sığmaz delikanlı" anlamında *civelek* sözcüğü verilmiştir. Bu adın Devşirme kanunu kaldırıldıktan sonra yeniçeri namzetleri delikanlılara da verildiği belirtilmiştir.

2.1.3.3.1.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar

2.1.3.3.1.1.1.1. Genç Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.1.3.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad + oğlu

Vay Yasef'in oğlu[105], hoş geldin! [Hacivat > Tanıdığı hokkabaza] (Kudret, 1970: 99)

[105] Yasef, İstanbul'da Ortaköy'de, 19. yy. sonları ile 20. yy. başlarında yaşamış ünlü Yahudi hokkabazdır.

Unvan Adı {+(I/U)m}

çelebi / çebu

Fülân kadının oğlu fülân *çebu*[106], hoş geldin! [Boynuzlu Dîvâne Ahmed Dede > Tanıdığı delikanlıya] (Dağlı vd. (I), 2011: 186)

pehlivanım

Aman benim *pehlivanım*! [Hokkabaz > Yardımcısına] (Kudret, 1970: 102)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

evladım

Safa geldiniz benim güzel *evladım*! [Hacivat > Tanıdığı delikanlıya] (Kudret, 1992: 231)

Cinsiyet Bildiren Söz

oğlan

Bire *oğlan*, tîz ol kal‘adan bârût alâmeti etdiler, bu hayr işâret değildir. [Evliya Çelebi > Yanındaki askere] (Dağlı vd. (VI), 2011: 212)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanım

Aman *arslanım*, efendim, hayrola! [İsmail Efendi > Tanıdığı kabadayıya] (Kudret, 1973: 260)

şehbazım

Baksana a yiğidim, *şehbazım*! [Hacivat > Tanıdığı kabadayıya] (Kudret, 1969: 341; 1973: 260; Nazım Hikmet, 2004c: 126)

---

[106] Seyahatnâme’de “çelebi” yerine “çebu” kullanıldığı belirtilmiştir: “Niçe bin semmûr kürklü muhteşem ankâ bâzargânları ve ulemâları vardır. Bir fırkası zümre-i avândır, at u raht u taht u hânedân sahibleridir kim ehl-i hizmetlerdir. Bir fırkası tüccâr-ı berr [u] bihâr, ankâ-sâhib-i kâr kimesnelerdir. Bir fırkası çârsû-yı bâzârda ehl-i sanâyi‘dir, alâ kadri'l-istitâ‘a gûnâ-gûn libâs-ı fâhire giyerler. Lisânları Anadolu hâki olmağla lehçe-i mahsûsaları Etrâk lehcesine karîb elfâzları vardır. Meselâ "Ahmed Çelebi" yerine "Ehmet Çebu" "Mehemmed Çelebi" yerine "Memet Çebu", "İsmail " yerine "İsmail Çebu", "Cafer" yerine "Câfâr Çebu" derler (C. 2, 22).

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

civelek

Batı Türkçesinde "oynak, kıvrak, cazibeli, alımlı, çalımlı, ele avuca ve kabına sığmaz delikanlı" anlamında isim. Deve yavrusuna da "civelek" denilmiştir. Devşirme kanunu kaldırıldıktan sonra yeniçeri namzedleri delikanlılar da civelek adını taşımışlardır (Koçu, 1965: 3594)

koçağım "yakışıklı delikanlı"

Göreyim seni *koçağım*, cânım Murtazâ Paşa karındaşıma niçe yetişirsin? [Salih Paşa > Haberci Tatar Salih'e] (Dağlı vd. (II), 2011: 202)

yiğidim

Baksana a *yiğidim*, şehbazım! [Hacivat > Tanıdığı kabadayıya] (Kudret, 1969: 341)

Diğer Kullanımlar

veled

Hay *veled*, tez doğru söyle, ben bu türküyü yaptığıma peşiman olub yasak ettim… [Sultan Murad > Tanıdığı genç Evliya Çelebi'ye] (Koçu, 1971: 5423)

2.1.3.3.1.1.1.1.2. Kadınların Genç Erkeklere Yönelik Hitapları

oğul

Nedir ay *oğul*? [Kadın > Tanıdığı Karagöz'e] (Kudret, 1969: 139, 140)

2.1.3.3.1.1.1.2. Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitaplar

Unvan Adı + Cinsiyet Bildiren Söz

hanım kızım

Maşallah *hanım kızım*, hoşgeldiniz! [Hacivat > Tanıdığı genç kadına] (Kudret, 1992: 72)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

güzelim

Aman *güzelim*, âdeta beni korkutuyorsunuz. [Bey > Tanıdığı genç kadına] (Kudret, 1973: 232)

2.1.3.3.1.1.2. Çocuklara Yönelik Hitaplar

2.1.3.3.1.1.2.1. Erkek Çocuklara Yönelik Hitaplar

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

yavrum

Sen eve git *yavrum*. [Hamdi Efendi > Küçük kayınbiraderine] (Kudret, 1973: 207)

Cinsiyet Bildiren Söz

oğlan

Sen ne istersin ulan deli *oğlan*? [Külhanbeyi > Tanıdığı akıl noksanlığı bulunan erkek çocuğa] (Kudret, 1969: 84)

Hayvan Adı

enik

Ulan *enik*, hadi al da git! [Simitçi > Küçük çocuğa] (Kudret, 1975: 103)

Niteleme Bildiren Söz

bücür

Tecrübeyi beğendin mi *bücür*[107]? [Hamdi Efendi > Tanıdığı Çömez'e] (Kudret, 1975: 198)

2.1.3.3.1.2. Yaşça Büyük Kimselere Yönelik Hitaplar

Osmanlı Türkçesi dönemi metinlerinde kişiler, kendilerinden yaşça büyük kişilere genellikle çeşitli akrabalık adları ile seslenmişlerdir. Seçilen hitap biçimlerinden *özel ad + amca/baba, baba, babacığım, baba efendi, beybaba, ağbi, ağbiciğim, baba dostu, ihtiyar, moruk* erkeklerin kendilerinden yaşça büyük erkeklere; *özel ad + çelebi, özel ad + efendi + babacığım/pederim* genç

[107] bücür: Ufak tefek, kısa boylu kimse (TS, 2011: 422).

kız/kadınların, kendilerinden yaşça büyük erkeklere; *ablacığım* genç kız/kadınların kendilerinden yaşça büyük kadınlara ve *büyük hanım, valide efendi, acuze* erkeklerin, kendilerinden yaşça büyük kadınlara yönelik seslenmeleridir.

2.1.3.3.1.2.1. Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.1.3.3.1.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Amca

İsmail Efendi amca, siz sarhoşluk içiyorsunuz? [Denyo (küçük çocuk) > Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 103; 331)

Özel Ad + Baba

Merak etme, merak etme *Karagöz Baba*! [Bey > Evin uşağına] (Kudret, 1970: 27)

Akrabalık Adı [+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m]

ağbi / ağbiciğim

Aman *ağbi*… [Külhanbeyi > Kahveci İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 102)

Ne oluyoruz be *ağbiciğim*? [Külhanbeyi > Kahveci İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 102)

baba / babacığım

Buyurun *baba*! [Çelebi > Tanıdığı bekçi Karagöz] (Kudret, 1992: 89; 1969: 26)

Babacığım, aşağıya gel! [Karagöz > Mahallelisi yaşlı beye] (Kudret, 1969: 22; 1975: 119)

Unvan Adı + Akrabalık Adı

beybaba

O da ne *beybaba*? [Külhanbeyi > Tanıdığı Kahveci İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 89, 90)

Akrabalık Adı + Unvan Adı

baba efendi

Yok *baba efendi*, çok! [Müşteri bey > Tanımadığı harar satıcısına] (Kudret, 1970: 351)

Niteleme Bildiren Söz

ihtiyar

Kuzum *ihtiyar*, sen kimden işittin? [Karagöz > Mahallelisi yaşlı beye] (Kudret, 1969: 23)

moruk

Moruk, ne dersin? [Külhanbeyi (hakaret maksadı yok) > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1973: 297)

Diğer Kullanımlar

baba dostu

Var ol *baba dostu*! [Kabadayı > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 260, 261; 328)

2.1.3.3.1.2.1.2. Genç Kız/Kadınların Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Çelebi

Allah'a emanet ol *Hacivat Çelebi*! [Genç kadın > Tanıdığı Hacivat'a] (Kudret, 1992: 72)

Özel Ad + Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

Özel Ad + Efendi + babacığım / pederim

Vay *İsmail Efendi babacığım*, bir arzunuz mu var? [Kadın > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 115)

Ah *İsmail Efendi pederim*, başıma gelenleri sormayınız. [Kadın > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 219)

2.1.3.3.1.2.2. Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.1.3.3.1.2.2.1. Genç Kız/Kadınların Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları

ablacığım

Eksik olma *ablacığım*! [Genç kadın > Tanıdığı kadına] (Kudret, 1973: 215)

2.1.3.3.1.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları

Unvan Adı

büyük hanım

Büyük hanım, siz bize teşrif buyurun! [Hacivat > Tanıdığı yaşlı kadına] (Kudret, 1969: 560)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

valide efendi(leri)m

Ey *valide efendilerim*, ne ağlarsız? [Evliya Çelebi > Siyâvuş Paşa ve Defterdârzâde Mehemmed Paşa'nın vâlidelerine] (Dağlı vd. (V), 2011: 25)

Niteleme Bildiren Söz

acuze

Vay *acuze*[108], vay, senin yüzünden neler olacak. [Karagöz (kızgın) > Tanıdığı yaşlı kadına] (Kudret, 1970: 233)

2.1.3.3.1.3. Yaşıtlara Yönelik Hitaplar

Bu bölümde çocukların ve yetişkinlerin yaşıtlarına yönelik hitapları değerlendirilmiştir. Çocukların birbirlerine yönelik hitapları içinde erkek bir çocuğun arkadaşı erkek çocuğa *kardeşim* hitabı yer almaktadır. Yetişkinlerin birbirlerine yönelik daha fazla hitabı bulunmaktadır. Bu hitapların geneline bakıldığında unvan ve akrabalık adları ile değer sözlerinden oluştukları anlaşılmaktadır. *Özel Ad + çelebi/çebi/efendi/aka/akam, beyim, efendi, hacı baba, ağa, ağam, baba, babam, babacığım, dayı, gardaşım, kardeşlik, hal-oğlu, oğlum, adam, ahbap, ahretlik, yoldaş, anam babam, imanım, kurban, moruk, kuzum, bala, canım, ciğerim, ciğerparem, gözüm, iki gözüm, nur-ı aynım, çorbacı, kişi, seydi, sultanım, pehlivanım,*

[108] acuze: kocakarı

şehbazım, yâr, yavrum erkeklerin, yaşıtları erkeklere; *özel ad + amca, agacım, çelebiciğim, enişte, herif, anacığım, iki gözüm, şehbazım, yâhû* kadınların, yaşıtları erkeklere; *özel ad + karı, anacım, canım, civanım* kadınların yaşıtları kadınlara; *özel ad {(I/Un/n(I/U)n} + karısı, bacı, hanım, hemşire, kız, canım, civanım, dadaşım, anacığım, elmasım, gaco* erkeklerin, yaşıtları kadınlara yönelik seslenmeleridir.

2.1.3.3.1.3.1. Çocukların Birbirlerine Yönelik Hitapları

kardeşim

Hadi *kardeşim*, gidelim de... [Çocuk > Arkadaşı çocuğa] (Kudret, 1992: 391)

2.1.3.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları

2.1.3.3.1.3.2.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.1.3.3.1.3.2.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad + Unvan {+(I/U)m}

Özel Ad + Çelebi / Çebu

Hacivat Çelebi, çok yahşidi bahçevüz. [Acem bey > Tanıdığı Hacivat'a] (Kudret, 1992: 190; 110)

Şalla Ka'be'ye gidesin *Ahmed Çebu*…! [Boynuzlu Dîvâne Ahmed Dede > Yoldan tanıdığı gelip geçenlere] (Dağlı vd. (I), 2011: 186)

Özel Ad + Efendi

Aman ya seydî, *İsmail Efendi*, bu adam bir şeyler… [Arap bey > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 150)

Özel Ad + Aka / Akam

Hey *Evliyâ Aka*, mine heze Revân hânı geledir. [Şemahı hanı > Evliya Çelebi'ye] (Dağlı vd. (II), 2011: 149)

Evliyâ Akam, sen hoş gelmişsen, sen safâ gelmişsen… [Hükümdar > Tanıdığı Evliya Çelebi'ye] (Dağlı vd. (IV), 2011: 174)

Unvan Adı {+(I/U)m}

ağa / ağam

Vay maşallah hemşeri *ağa*! [Bey > Tanıdığı helvacıya] (Kudret, 1975: 121)

Vay can *ağam*! [Kürt bey > Tanıdığı kızlar ağasına] (Kudret, 1973: 169)

beyim

Vay *beyim*, uğurlar olsun! [Hacivat > Tanıdığı beye] (Kudret, 1992: 181)

efendi

Haydi *efendi*, işin yolunda! [Külhancı (kızgın) > Tanıdığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 50; 92; 1970: 30)

Hacı baba

Hacı baba ya eyvah, ya ayva? [Kahveci Hamdi Efendi > Tanıdığı Arap müşteriye] (Kudret, 1975: 93)

çorbacı

Çorbacı, Hamdi efendinin anlamayacağı şeyler mi… [Kahveci İsmail Efendi > Tanıdığı Rum müşteriye] (Kudret, 1975: 100)

seydî

Aman ya *seydî*, İsmail efendi, bu bey bir şeyler… [Arap bey > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 150)

pehlivanım

Amma benim *pehlivanım*! [İsmail Efendi > Tanıdığı zurnacıya] (Kudret, 1975: 23)

sultanım

Benim devletli *sultanım*, safalar getirdiniz… (İsmail Efendi > Tanıdığı beye] (Kudret, 1975: 113)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

anam babam

Vay *anam babam*, sen de mi geldin? [Ermeni delikanlı > Tanıdığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 60)

baba / babam / babacığım / pabaciğum

Baba, ne bileyim, sen söylüyorsun. [Karagöz > Tanıdığı aşçıya] (Kudret, 1992: 150, 149; 113, 106; 140, 187)

Te haydi, gele beri, kara *babam*! [Rumelili > Tanıdığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 177)

Oy *pabaciğum*, kıyamam sana! [Laz > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 98; 1975: 207)

bala

Bala, ne köpeh uşağıdır bu! [Acem > Tanıdığı delikanlıya] (Kudret, 1975: 166)

dayı

Merhaba *dayı*! [Aşçı > Tanıdığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 150; 1969: 161)

hal-oğlu "hala oğlu"

Hal-oğlu, bana mı söylüyorsun? [Acem > Yeni tanışıp sevdiği Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 166, 168)

kardaşım / gardaşım

Ah Hacayvaz *gardaşım*, başıma gelenlerü sorma! [Aşçı > Tanıdığı Hacivat'a] (Kudret, 1992: 147)

kardeşlik / gardeşlik

İt oğlu itin sıfatını kim gördü ki *gardeşlik*? [Kayserili tüccar > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 199)

oğlum

Haydi *oğlum*, haydi! [Hamdi Efendi (kızgın) > Tanıdığı külhancıya] (Kudret, 1975: 50)

yavrum

Eyvallah *yavrum*, senden çıkacak… [Ermeni delikanlı > Tanıdığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 60)

Cinsiyet Bildiren Söz

adam

Eğleniyor musun be *adam*? [Hamdi Efendi > Bekçiye] (Kudret, 1975: 26)

Organ Adı {+(I/U)m}

ciğerim / ciğerparem

Merhaba *ciğerim*! [Karagöz > Tanıdığı aşçıya] (Kudret, 1992: 150)

Baksana *ciğerparem*… [Hacivat > Tanıdığı Laz tüccara] (Kudret, 1969: 488)

gözüm / iki gözüm

Merhaba *gözüm*! [Karagöz > Tanıdığı aşçıya] (Kudret, 1992: 150)

*İki gözüm***,** nur-ı aynım, hoşgeldiniz! [Hacivat > Tanıdığı beye] (Kudret, 1992: 351)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

kuzum

Yok be *kuzum*! [Yahudi usta > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 46)

şehbâzım

Şehbâzım, biz dahi Pamukçuluya gideriz, bile yoldaş olup söyleşerek gidelim. [Evliya Çelebi > Tanıdığı beye] (Dağlı vd. (IX), 2011: 11)

Değer Sözü

ahretlik

Te be *ahretlik*, te burada… [Rumelili > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 201)

canım

Hayır *canım* "baca" değil, "bacı" dedim, bilmez misin böyle yüzü vücudu siyah olanların kadınlarına "bacı", erkeklerine "lala" derler. [Hamdi Efendi > Tanıdığı beye] (Kudret, 1975: 247)

imanım

… bu da insaflı dersin *imanım*. [Külhanbeyi > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 139; 60)

kurban

Ula can *kurban*, İsmail efendi kardaş, di hadi söyle! [Kürt bey > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 292)

nur-ı aynım

İki gözüm, *nur-ı aynım*, hoşgeldiniz! [Hacivat > Tanıdığı beye] (Kudret, 1992: 351)

yâr

Be hey *yâr*, bir gün bir gecedür işerin… [Nasreddin Hoca > Tanıdığı beye] (Boratav, 2007: 114)

yoldaş

Yoldaş, gerüde ve ileride kâfir var mı? [Türklerden biri > Tanıdıkları Evliya Çelebi'ye] (Dağlı vd. (VI), 2011: 214)

Niteleme Bildiren Söz

moruk

Üzülme *moruk*, ızgara maşa yaparsın. [Ermeni delikanlı > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 60)

Diğer Kullanımlar

ahbap

Aşk olsun bizim eski *ahbap*! [Yahudi > Eskiden tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 86)

kişi

Hey *kişi*, Kel Rüstem Hân çağında kal'amızda kaht [u] galâ olup… [Vanlı bey > Yanındaki beye] (Dağlı vd. (IV), 2011: 112)

2.1.3.3.1.3.2.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Amca

Nedir o *Hacivat Amca*? [Kadın > Eşinin arkadaşı] (Kudret, 1969: 362)

Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

agacım

A be *agacım*, ne kokusu alacakmışız? [Çingene kadın > Tanıdığı Bekçi İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 38)

çelebiciğim

Yoh cânım *çelebiciğim*, benim kucağımda evlâdciğim… [Kadın > Eskiden tanıdığı Evliya Çelebi'ye] (Dağlı vd. (VIII), 2011: 264)

efendim / efem

Eteklerinizi öpüyorum *efem*[109]! [Arap kalfa > Hacivat'a] (Kudret, 1992: 73)

Akrabalık Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

anacığım

Al *anacığım*, sana bir bâde! [Kolbaşı kadın > Tanıdığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 208)

enişte

Enişte huuu! [Kadın > Tanıdığı kabadayıya] (Kudret, 1969: 564)

Cinsiyet Bildiren Söz

herif

Herif, ne istiyorsun? [Genç kadın (kızgın) > Tanıdığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 84)

Organ Adı {+(I/U)m}

iki gözüm

A *iki gözüm*, elbette haber almışsınızdır. [Kadın (şaşkın) > Tanıdığı Bekçi İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 37, 40)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

şehbazım

Safa buldum be *şehbazım*! [Kadın > Tanıdığı Bekçi İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1975: 40)

Diğer Kullanımlar

yâhû

Sizleri *yâhû*[110]! [Kadın > Tanıdığı İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1973: 425)

---

[109] efem / fem: Efendim

2.1.3.3.1.3.2.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.1.3.3.1.3.2.2.1. Kadınların Kadınlara Yönelik Hitapları

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Karı

Söyle be *Münzile Karı*! [Çingene kadın > Tanıdığı Çingene kadına] (Kudret, 1975: 38)

Akrabalık Adı

bacı

Aman *bacı*, baksana! [Kadın > Tanıdığı Arap kalfaya] (Kudret, 1975: 39)

Değer Sözü

canım

Evet *ganim*[111], gene gidejeğim Şam'a. [Kadın > Tanıdığı kadına] (Kudret, 1992: 87)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

civanım

A *civanım*, ne olmuş? [Arap kalfa kadın > Tanıdığı kadına] (Kudret, 1975: 39)

2.1.3.3.1.3.2.2.2. Erkeklerin Kadınlara Yönelik Hitapları

Özel Ad'{I/Un / n(I/U)n} + karısı

Bana baksana *Karagöz'ün karısı*! [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'ün karısına] (Kudret, 1969: 136)

Unvan Adı {+(I/U)m}

dadaşım

Vay *dadaşım*! [Acem > Tanıdığı kadınlara] (Kudret, 1973: 439)

hanım

Saraylılar, *hanımlar*, ağa hazretleri uyuyorlar mı? [Kapı bekçisi Hamdi Efendi > Ağanın cariyelerine] (Kudret, 1973: 179)

---

[110] Eskiden kullanılan derviş selamı
[111] ganim: "canım" (g=c)

Akrabalık Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

anacığım

İçerim *anacığım*! [Karagöz > Tanıdığı oyuncubaşı kadına] (Kudret, 1992: 208)

bacı

… bizim çocuklara susam helvası ver, haydi *bacı*! [Aktar Hamdi Efendi > Tanıdığı Arap kalfaya] (Kudret, 1975: 58)

hemşire

Benim *hemşire*, Karagöz evde midir? [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'ün eşine] (Kudret, 1969: 361)

Cinsiyet Bildiren Söz

kız

Bire *kız* tiz şu bizim oğlanın bir atna binüp... [Evliya Çelebi > Eskiden tanıdığı kadına] (Dağlı vd. (VIII), 2011: 264)

gaco

Ooo, hoş geldiniz *gacolar*[112]! [Bekçi > Tanıdığı Çingene kadınlara] (Kudret, 1975: 38)

Değer Sözü

canım

Tab[113]ı güzel nazlı *canım*! [Bey > Tanıdığı kadına] (Kudret, 1973: 189)

elmasım

… olmaz mı *elmasım*? [Bekçi > Tanıdığı kadına] (Kudret, 1975: 40)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

civanım

Aman *civanım*, estağfurullah! [Bey > Tanıdığı saraylı kadına] (Kudret, 1973: 136)

---

[112] gaco: "Kadın" (A. Fikri, 1891: 69).
[113] tab: tabiat, huy

haspam

Vay canım *haspam*, iftira mı ettin? [Hamdi Efendi > Tanıdığı Arap kalfaya] (Kudret, 1975: 239)

2.1.3.3.2. Tanımadık Kimselere Yönelik Hitaplar

2.1.3.3.2.1. Yaşça Küçük Kimselere Yönelik Hitaplar

Osmanlı Türkçesi metinlerinden erkeklerce tanınmayan genç erkeklere yönelik *baba, civanım, şehbazım, yiğidim*; erkek çocuklara yönelik *oglan, sabi, uşa(k)cuk, velet, yumurcak*; kız çocuklara yönelik *sabi* hitapları tespit edilmiştir.

2.1.3.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar

2.1.3.3.2.1.1.1. Genç Erkeklere Yönelik Hitaplar

Akrabalık Adı

baba

Baba, ben bu Şirtet'in bir numaralı vapuru muyum? [Karagöz > Tanımadığı delikanlıya] (Kudret, 1992: 125)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

şehbâzım

Şehbâzım bu çadırlar nedir kim? [Evliya Çelebi > Tanımadığı delikanlıya] (Dağlı vd. (III), 2011: 145)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

civanım

… hamamına gir *civanım*! [Hamdi Efendi > Tanımadığı Ermeni delikanlıya] (Kudret, 1975: 56)

yiğidim

Nerden geliyorsun *yiğidim*? [Karagöz > Tanımadığı beye] (Kudret, 1992: 290)

2.1.3.3.2.1.2. Çocuklara Yönelik Hitaplar

2.1.3.3.2.1.2.1. Erkek Çocuklara Yönelik Hitaplar

oglancuk

Hiç *oglancuklar*, şehirde Hoca'nun eşeğin kurt yedi, derler mi? [Nasreddin Hoca > Tanımadığı oğlan çocuklarına] (Boratav, 2007: 132, 137)

sabî

Bire *sabî*, ne ağlarsın? [Hükümdar > Tanımadığı erkek çocuğa] (Dağlı vd. (V), 2011: 137)

uşa(k)cuk

Ne gülersiniz *uşacuklar*? [Nasreddin Hoca > Tanımadığı erkek çocuklara] (Boratav, 2007: 184)

velet

Sen ne karışıyorsun velet oğlu *velet*! [Hamdi Efendi > Tanımadığı erkek çocuğa] (Kudret, 1975: 300)

yumurcak

… demedim mi hayın *yumurcak*? [İsmail Efendi > Kızdığı erkek çocuğa] (Kudret, 1973: 410)

2.1.3.3.2.1.2.2. Kız Çocuklara Yönelik Hitaplar

sabî

Bire *sabî*, ne ağlarsın? [Hükümdar > Tanımadığı kız çocuğa] (Dağlı vd. (V), 2011: 137)

2.1.3.3.2.2. Yaşça Büyük Kimselere Yönelik Hitaplar

Osmanlı Türkçesi dönemi metinlerinden erkeklerce tanınmayan yaşça büyük erkeklere yönelik *amca, babacığım, peder, dayı, hacı baba, ihtiyar, adam, aslanım*; yaşça büyük kadınlara yönelik ise *kadın ana, valide, büyük hanım, bânû* hitapları derlenmiştir.

2.1.3.3.2.2.1. Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitaplar

Akrabalık Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

amca

Hey bana bak, kavuklu *amca*! [Küçük çocuk > Tanımadığı kavuk takan Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 73)

babacığım

Babacığım, ayvaz olayım. [İş isteyen delikanlı > Tanımadığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 136)

dayı

… burada ne iş arıyorsun köylü *dayı*? (Bir adam > Tanımadığı köylü adama] (Kudret, 1970: 407; Boratav, 2007: 281)

peder

Ey *peder*, bu ma'sûmun vâlidesi sağ mıdır? [Evliya Çelebi > Tanımadığı yaşlı beye] (Dağlı vd. (II), 2011: 198)

Unvan Adı + Akrabalık Adı

hacı baba

Hacı baba, kim getirdi lokum? [Karagöz > Tanımadığı Arap'a] (Kudret, 1992: 134; Dağlı vd. (II), 2011: 216)

Cinsiyet Bildiren Söz

adam

Ya *adam*, sencileyin ahmak bunun flori olduğın bildikde… [Erkek çocuk > Tanımadığı beye] (Boratav, 2007: 195)

Niteleme Bildiren Söz

ihtiyar

İhtiyar, biz öyle adi yemek pişirmeyiz. [Karagöz > Tanımadığı müşteriye] (Kudret, 1992: 159; 1970: 407)

2.1.3.3.2.2.2. Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitaplar

Unvan Adı

bânû

Bânû, Amasya şehrinde bir ölen filan mı var? [Delikanlı > Tanımadığı yaşlı kadına] (Kudret, 1969: 140)

büyük hanım

Öpeyim elini *büyük hanım*! [Karagöz > Tanımadığı yaşlı kadına] (Kudret, 1969: 559)

Akrabalık Adı

kadın ana

Safâ geldin *kadın ana*! [Evliya Çelebi > Tanımadığı yaşlı kadına] (Dağlı vd. (IX), 2011: 159)

valide

Valide, in misin yoksa cin misin? (Delikanlı > Tanımadığı yaşlı kadına] (Kudret, 1969: 139)

2.1.3.3.2.3. Yaşıtlara Yönelik Hitaplar

Osmanlı Türkçesi dönemi metinlerinde çocukların tanımadıkları yaşıtları olan çocuklara yönelik herhangi bir hitabına rastlanmamıştır. Yetişkin kimselerin de muhataplarının özel adları dışında tanımadıklarına, tanıdıkları yaşıtlarına kullandıkları hitapların çoğunu kullandıkları görülmektedir. Bunlardan *adam, aga, ağabey, ağacan, baba, babam, babacan, emmim oğlu, hal-oğlu, kardaş, kardeşim, kardeşlik, gardaşlık, oğul, oğlum, uşağum, yeğenim, baba erenler, muhterem, birader, birader bey, hemşeri, hemşerim, ahbap, dostum, omuzdaş, ahretlik, imanım, kafadar, dadaş, ula, kurban, kızan, kızanım, herif, kişi, can, canım, canını sevdiğim, ciğerim, gözüm, gözümün bebeği, elmasım, pırlantam, civanım, âdem, balam, döl, moruk, meşe büken* erkeklerin yaşıtları erkeklere; *baba, efem* "efendim", *adam, kuzum, sakallı* kadınların, yaşıtları erkeklere; *hanım, hanımefendi, hemşire, kardeş* kadınların, yaşıtları kadınlara; *avrat, hanım, kadınım, kadıncağızım, kuzum* erkeklerin, yaşıtları kadınlara yönelik hitaplarıdır.

2.1.3.3.2.3.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları

2.1.3.3.2.3.1.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.1.3.3.2.3.1.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

Unvan Adı

çorbacı

Çorbacı, sen galiba kaşınıyorsun? [Kahveci Hamdi Efendi > Tanımadığı Rum müşteriye] (Kudret, 1975: 100)

dadaş

Beri bah *dadaş*! [Acem > Tanımadığı Ermeni delikanlıya] (Kudret, 1975: 60, 50)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / can}

aga / ağabey / ağacan

Benüm adum mi sorirsen *aga*? [Kürt > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 279; 42, 51; 82; 141)

Merhaba *ağabey*! [Hamdi Efendi > Tanımadığı Tatar'a] (Kudret, 1975: 316)

Darılma *ağacan*, darılma! [Kürt bey > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 446)

baba / babam

Baba, sen ne biçim adamsın yahu? [Karagöz > Tanımadığı Kayserili'ye] (Kudret, 1992: 236; 1975: 82; 146, 147; 317)

Yoh *babam* yoh, ben buraya… [Müşteri Kayserili > Tanımadığı Kahveci Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 84; 325; 1969: 33)

babacan

Merhaba can, *babacan*! [Acem > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 252)

balam

Yoh *balam*[114], heç bir şey alıp satmırem. [Acem > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 252)

birader

Hadi *birader*, hadi! [İsmail Efendi > Tanımadığı beye] (Kudret, 1975: 25)

emmim oğlu

Ulan beri bah *emmim oğlu*! [Delikanlı > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 248)

hal-oğlu

kafalı sensin *hal-oğlu*! [Hamdi Efendi > Tanımadığı Acem'e] (Kudret, 1975: 252, 60; 141)

kardaş / kardeşim

Mori *kardaş*, sen orada dalyancı mısın? [Arnavut > Tanımadığı Karagöz'e] (Kudret, 1970: 361; 1992: 90)

Aman babam *kardeşim*, şöyle gel be yoldaşım … (Külhanbeyi > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 249; Boratav, 2007: 220)

kardeşlik / gardaşlık

Kardeşlik, sen ona bakma... [Külhani hammal > Tanımadığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 153)

Yoh *gardaşlık*, yoh, ben buraya… [Müşteri Kayserili > Tanımadığı Kahveci Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 84)

kızan / kızanım

Sen bu kılıkla gübreliğe bile zor karışırsın be *kızan*! [Rumelili > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 322)

Kızanım, bana getir de ondan bir bardak! [Rumelili > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 87, 51; 245)

[114] bk. "Hitaplarda Sapma"

oğul / oğlum

Zebani sensen, *oğul*! [Külhancı > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 42)

Oğlum, burada böyle soyulmuş… [Ali Efendi > Tanımadığı beye] (Kudret, 1975: 115)

uşağum

Oy *uşağum*, yok mu ha purda adama benzer piri sensin. [Laz > Tanımadığı Kahveci Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 97; 207)

yeğenim

Yoh *yeğenim*, yoh! [Kayserili > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 236; 1975: 441)

Akrabalık Adı + Unvan Adı

birader bey

Birader bey, beni istemişsin, geldim. [Kahveci Hamdi Efendi > Müşteri çelebiye] (Kudret, 1975: 96)

Cinsiyet Bildiren Söz

adam

Adam, bırak gidelim. [Hamdi Efendi > Tanımadığı beye] (Kudret, 1973: 205; Boratav, 2007: 223; Dağlı vd. (I), 2011: 59)

herif

Üstümü ıslattın be *herif*! [Kürt müşteri (kızgın) > Kahveci Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 83, 236)

ula

Ula, nereye buyuracağım? [Kürt müşteri > Tanımadığı Kahveci Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 82)

Organ Adı {+(I/U)m}

ciğerim

Be hey *ciğerim*! [Karagöz > Tanımadığı beye] (Kudret, 1970: 400)

gözüm

Merhaba *gözüm*! [Kayserili > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 218, 152; 1992: 76)

gözümün bebeği

Merhaba *gözümün bebeği*, merhaba! [Bey > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 143; 84)

Değer Sözü

ahretlik

Ahretlik, bu yandan mısın? [Rumelili Mestan > Tanımadığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 160; 1975: 51; 88; 151; 243)

can

Merhaba *can***,** babacan! [Acem > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 252; 91, 100)

canını sevdiğim

Haydi *canını sevdiğim*, bir semai yap imanım! [Külhanbeyi > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 297)

dostum

Bana baksana *dostum*… [Ermeni müşteri > Kahveci Karagöz'e] (Kudret, 1969: 527)

elmasım

Merhaba *elmasım*! [Hamdi Efendi > Tanımadığı Kayserili'ye] (Kudret, 1975: 223)

imanım

Beni sorguya mı çekiyorsun *imanım* mustantık[115]? [Külhanbeyi (alay) > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 296)

[115] Sorgu yargıcı

kurban

Bilir misen uy babo, *kurban*? [Kürt bey > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 147)

pırlantam

Allah'a emanet ol *pırlantam*! [Kayserili > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 223)

Niteleme Bildiren Söz

civanım

A be *civanım*, ne olacak? [Hamam ustası Çingene bey > Aktar Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 52)

meşe büken

Anladın mı *meşe büken*? [Hamdi Efendi > Tanımadığı Hırbo'ya] (Kudret, 1975: 249; 91; 43)

moruk

Ne var be *moruk*? [Külhanbeyi > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 137)

muhterem

Anladım *muhterem*, peki ama… [İsmail Efendi > Tanımadığı Acem'e] (Kudret, 1975: 318)

Diğer Kullanımlar

ahbap

Baksana bana *ahbap*! [Hamdi Efendi > Tanımadığı Kürt'e] (Kudret, 1975: 285; 91)

baba erenler

Baba erenler, siz hangi diyarın gülüsünüz? [Nasreddin Hoca > Tanımadığı dervişe] (Boratav, 2007: 326)

döl

Benim adımı salavatla alırlar ağızlarına a çulsuz *döl*! [Rumelili > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 285)

hemşeri / hemşerim

Ne bağırıyorsun be *hemşeri*? [Karagöz > Tanımadığı Kayserili'ye] (Kudret, 1992: 233; 1969: 180)

Hemşerim, o birinci söylediğine... [Karagöz > Tanımadığı Kayserili'ye] (Kudret, 1992: 285; Kudret, 1975: 248; 98)

kafadar

Aşağıya gel *kafadar*! [Kabadayı > Tanımadığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 75, 76)

kişi

Baka *kişi*, bu Arabı dünkü gün… [Evliya Çelebi > Tanımadığı adama] (Dağlı vd. (VIII), 2011: 270; Boratav, 2007: 118, 120, 140)

omuzdaş

Bana baksana *omuzdaş*[116]! [Külhani hammal > Tanımadığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 153; 1973: 296)

2.1.3.3.2.3.1.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m}

efem

Baksanıza *efem*[117]! [Kadın > Tanımadığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 131)

Akrabalık Adı

baba

Kuzum *baba*, canım *baba*, bizi yeme! [Kadın > Tanımadığı beye] (Kudret, 1992: 348)

---

[116] omuzdaş: (tulumbacı ağzı) Arkadaş (yangın tulumbasını omuzlarına alıp birlikte koştuklarını anlatan bir söz, omuz arkadaşı)
[117] efendim

Cinsiyet Bildiren Söz

adam

Ya *adam*, hoca damdan inemez. [Kadın > Kapısına gelen tanımadığı beye] (Boratav, 2007: 224)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

kuzum

… siz adam mısınız *kuzum*? [Kadın > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 196)

Niteleme Bildiren Söz

sakallı

Sakallı, na gel! [Kadın > Tanımadığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 178)

2.1.3.3.2.3.1.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.1.3.3.2.3.1.2.1. Kadınların Kadınlara Yönelik Hitapları

Unvan Adı

hanım / hanımefendi

Hanım biz bunu bedava almadık. [Kadın > Tanımadığı kadına] (Kudret, 1992: 70, 71)

Hanımefendi, merhametine sığınırım. [Kadın > Tanımadığı kadına] (Kudret, 1992: 71)

Akrabalık Adı

hemşire

Hemşire, ciddi mi söylüyorsun? [Kadın > Tanımadığı kadına] (Kudret, 1975: 114)

kardeş

Aa vallahi *kardeş*, beş senedir… [Kadın > Tanımadığı kadına] (Kudret, 1975: 114)

2.1.3.3.2.3.1.2.2. Erkeklerin Kadınlara Yönelik Hitapları

Unvan Adı

hanım

Hanım, hanım, çocuğun elinden tut! [Bey > Tanımadığı kadına] (Kudret, 1975: 67)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m / +cAğIzIm}

avret

Bre *avret*, sen benim Evliyâ Çelebi olduğum bu kâfiristânda neden bildin? [Evliya Çelebi > Tanımadığı kadına] (Dağlı vd. (VIII), 2011: 264)

kadınım / kadıncağızım

Kadınum, şuna geçür kim… [Nasreddin Hoca > Tanımadığı kadına] (Boratav, 2007: 117)

E be süyle be *kadıncağızım*, nerde bu insan be? [Bey > Tanımadığı kadına] (Kudret, 1969: 251)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

kuzum

Kuzum burada türbedar yok. [Hamdi Efendi > Tanımadığı kadına] (Kudret, 1975: 47)

2.1.3.4. Kullanım Amacına Göre Hitaplar

Osmanlı Türkçesi dönemi metinlerinde alay amacıyla *akıllı, deli düdük, fellah, gidi, hınzır, kafa, kerata, köftehor, külhani, marsık, moruk, maskara, meşe büken, terelelli* gibi hitaplar kullanılmıştır. Samimiyetin hissedildiği hitaplar içinde de erkeklere yönelik özel adların teklik birinci şahıs iyelik ekli biçimleri ile küçültme ekli biçimleri, *ahretlik, anam, anacığım, baba, babacığım, azizim, can, canım, canımın cananı, canını sevdiğim, cicim, ciğerim, ciğerparem, civanım, güzelim, haspam, hayatım, iki gözüm, gözümün bebeği, imanım, kafadarım, beyciğim, kardeş, kardeşim, kardeşlik, meleğim, pırlantam, ömrüm, ruhum, tontonum, tosunum*; kadınlara yönelik *anam, anacığım, yavrum, cancağızım, efendim, efendiciğim, hanımcığım, karıcığım, nazeninim, elmasım, ömrümün varı* gibi seslenmeler yer almaktadır.

2.1.3.4.1. Alay / İğneleme

akıllı

Akıllı, terelelli yağı değil... [Genç kız > Arap kalfasına] (Kudret, 1992: 245)

deli düdük

Ula sen ne işe yararsın *deli düdük*? [Kürt müşteri > Tanımadığı Kahveci Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 82)

fellah "Arap"

Ulan *fellah*, hadi içeri gir! [Hamdi Efendi > Tanımadığı Arap kalfaya] (Kudret, 1975: 210)

gidi "ahlaksız"

… sen de ne diye kendini tanıtmadın hey *gidi*! [Kayserili > Eski arkadaşı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 361, 362)

hınzır

Haydi düş önüme, seni gidi *hınzır*! [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1970: 324)

kafa

Vay gidi *kafa* vay! [Kahya Karagöz (kızgın) > Konağın beyine] (Kudret, 1969: 188)

kerata

Dikeni burnuna batsın *kerata*! [Karagöz > Arkadaşı Hacivat'a] (Kudret, 1970: 254; 1992: 71)

köftehor

Ulan köftehor, artık hiddet topuğuma çıktı. (Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 399; 1975: 195; Boratav, 2007: 30)

külhani

Hay *külhani*, hâlâ sabah namazına… [Bey > Oğlu Nasreddin'e] (Boratav, 2007: 342; 1970: 135)

marsık “koyu tenli”

Ulan *marsık*, ağzını topla! [Hamdi Efendi > Arap kalfa kadına] (Kudret, 1973: 301)

maskara

Hay *maskara*, hay! [Kadın > İlgi duyduğu Hamdi Efendi’ye] (Kudret, 1973: 47)

meşe büken

Ayı derken aynaya bak, *meşe büken*! [Kahveci Hamdi Efendi > Tanımadığı kestaneciye] (Kudret, 1973: 91; 249; 43)

terelelli

Aferin *terelelli*[118]! [Karagöz > Arkadaşı Hacivat’a] (Kudret, 1970: 248)

2.1.3.4.2. Samimiyet

Özel Ad + {+(I/U)m}

Tahir’im, sizden iyi keklik mi olur efendiciğim? [Zühre > Nişanlısına] (Kudret, 1970: 210)

Özel Ad + {c(I/U)ğ(I/U)m}

Hamdiciğim, senin ben mektep arkadaşın değil miyim? [İsmail Efendi > Arkadaşı Hamdi Efendi’ye] (Kudret, 1973: 27)

Aman *Dilberciğim*, galiba sizi biraz beklettim. [Delikanlı > Sevgilisine] (Kudret, 1992: 404)

ahretlik

Ahretlik, bu yandan mısın? [Rumelili > Tanımadığı Karagöz’e] (Kudret, 1992: 160; 1973: 243; 88; 51; 1975: 151)

anam / anacığım

Korkma *anam*, korkma! [Bey > Yeni evlendiği eşine] (Kudret, 1970: 302)

Al *anacığım*, sana bir bâde! [Kolbaşı kadın > Tanıdığı Karagöz’e] (Kudret, 1992: 208)

[118] terelelli: çok hafif ve hoppa insan

anam babam

kardeşim, kime ne dedik? [Müşteri külhanbeyi > Tanımadığı Kahveci Hamdi'ye] (Kudret, 1975: 89; 1973: 249; Boratav, 2007: 220)

azizim

Öyledir *azizim*! [İsmail Efendi > Arkadaşı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 28)

babacığım

Babacığım, aşağıya gel! [Karagöz > Mahallelisi yaşlı beye] (Kudret, 1969: 22)

beyciğim

Ah beyciğim, seni gördüm… [Kadın > Eşine] (Kudret, 1973: 115)

can / canım / canımın cananı / cancağızım

Merhaba *can*, babacan! [Acem > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 252)

Canım ne dedi? [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 339; 157; 1973: 91, 100)

Aaa estağfurullah *caanımın canaanı*, güzel yağınız var mı bakkal efendi? [Müşteri kadın > İlgi duyduğu bakkal çırağına] (Kudret, 1992: 246)

Olur *cancağızım*! [Hamdi Efendi > İlgi duyduğu kadına] (Kudret, 1975: 432)

canını sevdiğim

Haydi *canını sevdiğim*, bir semai yap imanım! [Ermeni delikanlı > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 297)

cicim

Ömrünüze bereket *cicim*! [Genç kadın > Sevgilisi beye] (Kudret, 1992: 248)

ciğerim

Merhaba *ciğerim*! [Karagöz > Tanıdığı aşçıya] (Kudret, 1992: 150; 1975: 143)

ciğerparem

Ah ey benim *ciğerparem*, şimdiye kadar bana etmiş olduğun… [Bey > Oğlu Hacivat'a] (Kudret, 1969: 152)

civanım

Fakat böyle bir vakit nasıl olur *civanım*? [Kadın > Sevgilisine] (Kudret, 1975: 244; 447; Kudret, 1973: 234; 427)

efendiciğim

… akılsız mıyım *efendiciğim*? [Hükümdar > Eşine] (Namık Kemal, 2005: 277)

hanımcığım

Bin yaşa *hanımcığım*! [Bey > Sevgilisine] (Kudret, 1969: 39)

haspam

Ah arslanım, civanım, *haspam*, eksik olma! [Kadın > İlgi duyduğu komşusuna] (Kudret, 1975: 447)

hayatım

Geldin mi ruhum, *hayatım*? [Genç kadın > İlgi duyduğu Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 253)

imanım

Beni sorguya mı çekiyorsun *imanım* mustantık? [Ermeni delikanlı > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 296)

kafadarım

… eksik olma *kafadarım*! [Karagöz > Arkadaşı Hacivat'a] (Kudret, 1969: 153)

kardeşim

Anam babam *kardeşim*, kime ne dedik? [Müşteri külhanbeyi > Tanımadığı Kahveci Hamdi'ye] (Kudret, 1975: 89; 1973: 249; Boratav, 2007: 220)

kardeşlik / gardaşlık

Kardeşlik, sen ona bakma... [Külhani hammal > Tanımadığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 153)

Yoh *gardaşlık*, yoh, ben buraya… [Müşteri Kayserili > Tanımadığı Kahveci Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 84)

karıcığım

Ağlama benim mini mini *karıcığım*! [Karagöz > Eşine] (Kudret, 1969: 315; 1975: 163)

tontonum

Emret benim *tontonum*! [Genç kadın > İlgi duyduğu Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 247, 250; 1975: 420)

tosunum

Can baş üstüne *tosunum*! [Külhanbeyi > Kahveci İsmail Efendi'ye] (Kudret, 1973: 102)

yavrum

Sıkılma *yavrum*, yer geniş. [Bey > Yeni evlendiği eşine] (Kudret, 1970: 302; 1975: 47; 436)

2.1.3.5. Kaynağına Göre Hitaplar

Bu dönem metinlerinde *özel ad + [(I/U)m] ve özel ad + [c(I/U)ğ(I/U)m]* kuruluşunda seslenmelere rastlanmıştır. Bunun dışında akrabalık, organ, hayvan, yiyecek, maden adları ve değer sözleri kaynak alınarak hitaplar oluşturulmuştur. Kişilerin dış görünüşü ile ilgili çeşitli hususiyetlere vurgu yapan hitaplar kullanılmıştır. Eski Oğuz Türkçesinde de birçok örneğine rastladığımız üzere bu dönemde de dolaylı anlatım kaynaklı az sayıda hitap yer almaktadır.

2.1.3.5.1. Özel Ad Kaynaklı Hitaplar

2.1.3.5.1.1. Özel Ad + {(I/U)m}

Tahir'im, sizden iyi keklik mi olur efendiciğim? [Kadın > Nişanlısına] (Kudret, 1970: 210)

2.1.3.5.1.2. Özel Ad + {c(I/U)ğ(I/U)m}

Hamdiciğim, senin ben mektep arkadaşın değil miyim? [Bey > Arkadaşına] (Kudret, 1975: 27)

2.1.3.5.2. Akrabalık Adı Kaynaklı Hitaplar

Özel Ad + aka[119], özel ad + amca[120], abla / ablacığım[121], ağabey[122], amca[123], anam[124] / anacığım[125], baba / babacığım[126], babalık[127], bacı[128], dayı[129], emmim oğlu[130], evladım[131], hal-oğlu[132], hemşire[133], kardeş[134] / kardeşim[135], kardaşlık[136], kızım[137], oğlum[138], peder[139], püserim[140], valide[141], yeğenim[142]

2.1.3.5.3. Deyim Aktarmalı Hitaplar

2.1.3.5.3.1. Organ Adı Kaynaklı Hitaplar

gözüm[143] / iki gözümün bebeği[144], ciğerim[145]

2.1.3.5.3.2. Hayvan Adı Kaynaklı Hitaplar

aslanım[146], bebrim "kaplanım"[147], enik[148], kaplan[149], kurdum[150], kuzum[151], şehbazım "doğanım"[152], tosunum[153]

---

[119] bk. "2.1.3.3.1.3.2.1.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[120] bk. "2.1.3.3.1.3.2.1.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Kadının erkeğe hitabı)"
[121] bk. "2.1.3.2.1.1.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "Hitaplarda Sapma"
[122] bk. "2.1.3.3.2.3.1.1.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[123] bk. "2.1.3.3.2.3.1.1.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[124] bk. "2.1.3.2.1.1.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "Hitaplarda Sapma"
[125] bk. "2.1.3.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları" / "Hitaplarda Sapma"
[126] bk. "2.1.3.3.1.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları"
[127] bk. "2.2.3.2.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları"
[128] bk. "2.1.3.1.1.2.2.1. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Kadının kadına hitabı)"
[129] bk. "2.1.3.3.1.3.2.1.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[130] bk. "2.1.3.3.2.2.1. Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitaplar"
[131] bk. "2.1.3.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[132] bk. "2.1.3.3.2.3.1.1.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[133] bk. "2.1.3.3.1.3.2.2.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin kadına hitabı)"
[134] bk. "2.1.3.3.2.3.1.2.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Kadının kadına hitabı)"
[135] bk. "2.1.3.1.1.3.2.1. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar (Kadının kadına hitabı)"
[136] bk. "2.1.3.3.2.3.1.1.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[137] bk. "2.1.3.1.1.2.2.2. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Erkeğin kadına hitabı)"
[138] bk. "2.1.3.3.1.3.2.1.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[139] bk. "2.1.3.3.2.2.2. Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitaplar"
[140] bk. "2.1.3.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[141] bk. "2.1.3.3.1.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları"
[142] bk. "2.1.3.3.2.3.1.2.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Kadının kadına hitabı)"
[143] bk. "2.1.3.3.1.3.2.1.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[144] bk. "2.1.3.3.2.3.1.1.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[145] bk. "2.1.3.3.1.3.2.1.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[146] bk. "2.1.3.3.2.2.1. Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitaplar"
[147] bk. "2.1.3.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[148] bk. "2.1.3.3.1.1.2.1. Erkek Çocuklara Yönelik Hitaplar"
[149] bk. "2.1.3.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[150] bk. "2.1.3.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[151] bk. "2.1.3.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"

2.1.3.5.3.3. Yiyecek Adı Kaynaklı Hitaplar

şekerim[154]

2.1.3.5.3.4. Maden Adı Kaynaklı Hitaplar

elmasım[155], pırlantam[156]

2.1.3.5.3.5. Değer Sözü Kaynaklı Hitaplar

azizim[157], can[158] / canım[159] / canımın cananı[160], gözümün nuru[161], hayatım[162], meleğim[163], nur-ı didem[164], ömrüm[165], ömrümün varı[166], peri[167], ruhum[168], velinimetim[169]

2.1.3.5.4. Dış Görünüş Kaynaklı Hitaplar

çakırım[170], çeşm-i siyahım[171], gök gözlü[172], kara gözlüm[173], marsık[174], sakallı[175]

2.1.3.5.5. Dolaylı Anlatım Kaynaklı Hitaplar

Özel Ad + oğ(u)lu[176], baba dostu[177]

---

[152] bk. "2.1.3.2.1.1.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları"
[153] bk. "2.1.3.4.2. Samimiyet"
[154] bk. "2.1.3.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[155] bk. "2.1.3.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[156] bk. "2.1.3.1.2.2.1.1. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[157] bk. "2.1.3.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[158] bk. "2.1.3.1.2.2.1.1. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[159] bk. "2.1.3.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[160] bk. "2.1.3.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[161] bk. "2.1.3.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[162] bk. "2.1.3.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[163] bk. "2.1.3.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[164] bk. "2.1.3.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[165] bk. "2.1.3.1.1.3.1.1. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[166] bk. "2.1.3.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[167] bk. "2.1.3.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[168] bk. "2.1.3.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[169] bk. "2.1.3.2.1.2.1. Babalara Yönelik Hitaplar"
[170] bk. "2.1.3.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[171] bk. "2.1.3.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[172] bk. "2.1.3.1.2.2.1.1. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[173] bk. "2.1.3.1.2.2.1.1. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[174] bk. "2.1.3.1.2.2.2.2. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar (Erkeğin kadına hitabı)"
[175] bk. "2.1.3.1.2.2.1.2. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar (Kadının erkeğe hitabı)"
[176] bk. "2.1.3.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[177] bk. "2.1.3.3.1.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları"

2.2. Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Hitaplar

2.2.1. Kişilerin Toplumsal Konumlarına Göre Hitaplar

Bu bölümde kişilerin toplumda farklı statülerde olabileceği göz önünde bulundurulmuş ve alt katmandaki kişilerin üst katmandaki kişilere, üst katmandaki kişilerin alt katmandaki kişilere ve eş katmanlardaki kişilerin birbirlerine yönelik hitapları değerlendirilmiştir. Bu ayrım yapılırken de en başta kişilerin birbirlerini tanıyıp tanımadıkları belirlenmiş ve buna göre derlenen hitaplar sınıflandırmaya tabi tutulmuştur.

2.2.1.1. Tanıdık Kimselere Yönelik Hitaplar

2.2.1.1.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları

Erkeğin erkeğe yönelik hitapları bölümünde seslenilen kişi hükümdar, vali, kaymakam, bakan, parti ilçe başkanı, yüzbaşı, kumandan, paşa oğlu, evin küçük beyi, usta, işveren gibi konumlarda bulunan kimselerdir ve hitaplar genellikle bu kişilerin meslek ve unvan adları kullanılarak yapılmıştır. Aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere bu konumdaki kişilerden daha alt konumdaki kişilerce; valiye *vali paşam*, kaymakama *kaymakam bey*, kumandana *paşam*, parti ilçe başkanına *sayın başkanım*, yüzbaşıya *yüzbaşım*, kumandana *paşa kumandan*, paşa oğluna *efendizadem*, evin küçük beyine *paşazadem*, işverene *patron*, ustaya *usta* hitapları kullanılmıştır. Bu meslek grupları dışında yine konum itibarıyla daha üst seviyede olduğu düşünülen kişilere saygı ve takdir beslendiğini belirtmek üzere toplumun daha alt kesiminden kişilerce *özel ad + bey* yapısındaki hitapların yanı sıra *bey, beyim, beyefendi, beyefendimiz, efendi, efendim, efendimiz, küçük efendi, ekselans, sultanım, velinimet, velinimetim, büyüğüm(üz), paşam* gibi birçok hitap biçimi tercih edilmiştir. Ayrıca edebî metinlerden derlenen örneklerde resmî hitapların yanında daha samimi hitapların ya da sadece samimi hitapların kullanıldığı *efendiciğim* gibi türler de yer almaktadır. Kadının üst katmandaki erkeklere yönelik hitapları içinde *abicim, arslanım, beyim, beyciğim, beyefendimiz, efendimiz, ekselans, evladım beyim, küçük bey, küçük beyciğim, kurban olduğum, yoluna öldüğüm, kuzum, paşam, tosunum, velinimet* gibi sözlerin bulunduğu görülmektedir. Bunlardan *abicim* hitabı gazino patronuna; *arslanım, efendimiz, ekselans, evladım beyim, paşa baba, tosunum, velinimet* hitapları cariye, hizmetçi veya kalfalarca konağın beyine; *beyim, beyciğim, küçük bey, küçük beyciğim, kuzum, paşam* hitapları cariye, hizmetçi veya

kalfalarca evin genç oğluna; *beyefendimiz* hitabı bir kalfanın ev sahibi kadının sevgilisine yönelttiği seslenme biçimleridir. Bu seslenmelerden daha samimi olanları, özellikle yaşlı hizmetçi ve kalfalarca aradaki yakınlığa dayanarak sarf edilmiştir. Bunun dışında kasabalı bir kadının çok sevdiği ve saygı duyduğu genç kaymakama yönelik oldukça içten *kurban olduğum, yoluna öldüğüm* şeklindeki hitapları da yer almaktadır. Üst katmandaki kadınlara yönelik hitap biçimlerinde de seslenilen kişinin mesleği ya da unvanı göz önünde bulundurulmuştur. Kadınların üst katmandaki kadınlara yönelik hitapları içinde *abla / özel ad + abla, büyük hanım, küçük hanım, büyük yenge, çocuk, efendim, efendiciğim, haminne, haminneciğim, hanım, hanımefendi, hanımcığım, hanımım, kadıncığım, kadınım* hitapları yer almaktadır. Bunlardan *büyük hanım*, *haminne* gibi hitaplar kalfalarca evin babaanne veya anneannelerine; *büyük yenge* evin büyük hanımına; *küçük hanım* ve *çocuk* hitapları ise evin genç hanımlarına yönelik kullanılmıştır. Seçilen hitaplara küçültme ve iyelik eklerinin eklenmesi kişilerin arasındaki samimiyetin bir işaretidir. *Prenses* hitapları ise gerçekten prenses olan bir kadın ile şehzade karısına yönelik kullanılmıştır. Ayrıca yabancı bir mürebbiyenin evin hanımına yönelik *madam* hitabına rastlanmıştır. Erkeklerin de üst katmandaki kadınlara yönelik *hanımcığım, büyük hanım, küçük hanım, hanımefendi, efendimiz, velinimetim* gibi sözcüklerle hitap biçimleri söz konusudur.

2.2.1.1.1.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.2.1.1.1.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

Alt katmandaki erkekler mesleklerini, görevlerini ya da unvanlarını bildikleri üst katmandaki kişilere yönelik genellikle meslek adları ile seslenmişlerdir.

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m(I/Uz) / +c(I/U)ğ(I/U)m}

bey > G:+/Y:++/S:Ø

Çift iş olur *bey*. [Köylü bey > Mühendis beye] (Ağaoğlu, 2004: 18)

beyim > G:+/Y:++/S:++

Buyur benim aslan *beyim*, dört yüreklim! [Bey > Ağasının oğluna] (Yaşar Kemal, 1991: 478; Ağaoğlu, 2005: 42; Dıranas, 1977: 116; Baykurt, 1975a: 54; Nesin, 1973: 108, 178)

beyefendi > G:+/Y:++/S:Ø

Tövbe derim *beyfendi*. [Evin çalışanı > Evin beyine] (Dıranas, 1977: 117; Baykurt, 2014: 190; Nesin, 1973: 168, 169)

beyefendimiz > G:+/Y:++/S:++

Beyefendimiz, bendenizi emir buyurmuşsunuz. [Memur > Genel müdüre] (Nesin, 1969: 23)

efendi > G:+/Y:+/S: Ø

Efendi artık çok oldu, buyurun yolunuza. [Bahçivan delikanlı > Evin efendisinin oğluna] (Ahmet Mithat, 1998: 191)

efendim > G:+/Y:++/S:+

Efendim sıhriyet nasıl olur? [Bey > Tepedelen hanedanlarından beye] (Şemseddin Sami, 2008: 97)

efendimiz G:Ø/Y:Ø/S:+

Efendimiz, şu insafsız herifi gördünüz mü? [Kahya > Efendisine] (Nesin, 2006: 87, 88)

efendiciğim > G:+/Y:++/S:+++

Rica ederim kusura bakmayın *efendiciğim*! [Kadın > Komisere] (Başkut, 1972: 49; Ahmet Mithat, 1998: 127)

ekselans > G:Ø/Y:Ø/S:+

Başüstüne *ekselans*! [Evin uşağı > Evin beyine] (Recaizade Mahmud, 1940: 84, 109; Özakman, 2009: 205)

küçük efendi > G:+/Y:+/S:+

Yaptığınızı beğeniyor musunuz *küçük efendi*? [Evin çalışanı bey > Evin küçük beyine] (Musahipzade Celal, 1970: 357; 313)

paşa kumandan > G:+/Y:+/S:Ø

Düşmanıyın ömrü bu kadar olsun *paşa kumandan*! [Köylüler > Kumandana] (Yaşar Kemal, 2006: 18)

patron > G:+/Y:++/S:Ø

Aman *patron*, ne oldu anlayamadım. [Evin çalışanı delikanlı > İşverenine] (Nesin, 1982: 63; Çamlıbel, 2012: 454)

usta > G:++/Y:++/S:Ø

Aman *usta*, ben mumla çağırmıyorum bunu. [Bey > Ustasına] (Ağaoğlu, 1977: 162; Taner, 2015a: 62; Baykurt, 1975b: 282)

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m}

başkanım > G:++/Y:++/S:++

Sayın *başkanım*, partimizin ilçenizdeki vaziyetini nasıl görüyorsunuz? [Lütfullah > Parti ilçe başkanına] (Başkut, 1951: 81)

Kaymakam Bey > G:+/Y:+++/S:Ø

Kaymakam Bey, siz de inandınız mı… [Bey > Kaymakama] (Nesin, 1973: 29)

paşam > G:+/Y:++/S:+++

Nasıl tanımam *paşam*! [Yazar Bey > Tanıdığı kumandana] (Ahmet Rasim, 1988: 103)

Aman *paşam*, o iskemle bana lazım. [Evin şoförü > Evin en küçük çocuğuna] (Uşaklıgil, 1963: 34; Körükçü, 1954: 106; Gürpınar, 2005a: 60; 1997a: 314)

sultanım > G:+/Y:+/S:+++

Aman *sultanım*, himmet! [Halktan birileri > Saygı duydukları delikanlıya] (Gürpınar, 2012b: 273; Recaizade Mahmud, 1997: 317)

Vali Paşa > G:+/Y:+++/S:Ø

Vali Paşa, ben tam elli beş yaşındayım. [Yaşlı köylü beye > Vali'ye] (Yaşar Kemal, 1976: 356)

yüzbaşım > G:+/Y:+++/S:++

Atı gibi *yüzbaşım*! [Çavuş > Yüzbaşına] (Yaşar Kemal, 2009a: 89)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

kuzum > G:+/Y:+/S:+++

Kuzum, bu komünist kaymakamı sen mi getirdin buraya? [Kasabalı ağa > Vali'ye] (Başkut, 2015: 55)

Değer Sözü

velinimet / velinimetim > G:Ø/Y:Ø/S:+

Ah *velinimet***,** bu konuda çok titizsiniz. [Bey > Patronuna] (Gürpınar, 2005a: 43)

A *velinimetim*, mümkün değil. [Tüfekçibaşı > Sancak beyine] (Namık Kemal, 2007: 60; Ahmet Mithat, 2001: 28)

Diğer Kullanımlar

büyüğüm > G:+/Y:+/S:+

Bir dakika sayın *büyüğüm*! [Memur > Kendisinden kıdemli beye] (Altan, 2002: 547; Ilgaz, 1989: 282)

2.2.1.1.1.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitapları

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m(I/Uz) / +c(I/U)ğ(I/U)m}

beyim > G:+/Y:++/S:++

Ne istersin *beyim*? [Yaşlı cariye > Evin küçük beyine] (Recaizade Mahmud, 1997: 215; Ağaoğlu, 1996: 131)

beyciğim > **G:+/Y:++/S:+++**

İyilik sağlık olsun *beyciğim*! [Yaşlı cariye > Evin küçük beyine] (Recaizade Mahmud, 1997: 216)

beyefendimiz > **G:+/Y:++/S:++**

Beyefendimiz, iyisiniz inşallah? [Arap kalfa > Hanımının sevgilisine] (Kudret, 1992: 84)

efendimiz > G:Ø/Y:Ø/S:+

… hainleri yok mudur *efendimiz*? [Örümcek Hanım > Ev sahibi yaşlı duvara] (Ağaoğlu, 1992: 60)

ekselans > G:Ø/Y:Ø/S:+

Ekselans, artık yetişir, iş anlaşıldı. [Mürebbiye > Evin beyine] (Gürpınar, 1995c: 118)

küçük bey > G:+/Y:++/S:++

Küçük bey, küçük bey! [Hizmetçi kız > Evin oğluna] (Dıranas, 1977: 134; Arcan, 1941: 18)

küçük beyciğim > G:+/Y:++/S:+++

Küçük beyciğim, Nayab sana kurban olsun. [Yaşlı cariye > Evin küçük beyine] (Recaizade Mahmud, 1997: 215)

paşam > G:+/Y:++/S:+++

Paşam, mevlut olsun da yine siz yiyeceksiniz. [Evlatlık kız > Evin çocuğuna] (Güntekin, 1999: 107; Uşaklıgil, 1963: 33)

Akrabalık Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

abicim > G:++/Y:++/S:+++

Yarın görüşürüz *abicim*. [Şarkıcı kadın > Gazino patronuna] (Ağaoğlu, 2013b: 72, 73)

Akrabalık Adı + Unvan Adı {+(I/U)m}

evladım beyim > G:++/Y:++/S:+++

Evladım beyim, Allah bize bir güzel cariye vermiş. [Dadı > Evin beyine] (Ahmet Mithat, 1992: 35)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanım > G:+/Y:+/S:+++

On birinci gün *arslanım*. [Yaşlı dadı > Evin beyine] (Başkut, 2005: 42, 43)

kuzum > G:+/Y:++/S:++

Kuzum siz Allah'tan da korkmaz mısınız? [Cariye kız > Evin küçük beyine] (Samipaşazade Sezai, 2012: 83)

tosunum > G:+/Y:++/S:+++

Hay hay *tosunum*! [Yaşlı hizmetçi kadın > İşvereni beye] (Arcan, 1941: 18; Baykurt, 2001b: 184)

Değer Sözü

kurban olduğum > G:+/Y:++/S:+++

Adım Hatice *kurban olduğum*! [Kasabalı kadın > Kaymakama] (Başkut, 2015: 35, 37, 48, 50)

velinimet > G:Ø/Y:Ø/S:+

Fakat, *velinimet*, affınıza mağruren bir şey arz edeceğim. [Kalfa kadın > Konağın beyine] (Gürpınar, 2016b: 382)

yoluna öldüğüm > G:+/Y:++/S:+++

Açlık, *yoluna öldüğüm*, açlık! [Kasabalı kadın > Kaymakama] (Başkut, 2015: 35, 79)

2.2.1.1.1.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.2.1.1.1.2.1. Kadınların Kadınlara Yönelik Hitapları

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + abla > G:+/Y:++/S:+++

Abla, *Türkan abla*, Kısmet'imiz gidiyor. [Evin yardımcısı kadın > Evin hanımına] (Ağaoğlu, 2013b: 179)

Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

büyük hanım > G:+/Y:+/S:++

Aaa *büyükhanım*, küçükhanım, Aşkıniyaz kardeş, hepiniz sağsınız inşallah. [Yaşlı Arap hizmetçi kadın > Evin büyük hanımı ve küçük hanımına] (Gürpınar, 2005a: 243)

Büyükhanım büyükhanım, azıcık gelir misiniz? [Cariye kız > Evin hanımına] (Ahmet Mithat, 1998: 70; Şemseddin Sami, 1964: 2; Altan, 2002: 159; Güntekin, 1999: 70)

efendim > G:+/Y:++/S:+

Ah *efendim*, nasıl söyleyim? [Evin hizmetçisi > Evin hanımına] (Recaizade Mahmud, 1997: 30)

efendiciğim > G:+/Y:+/S:+++

Lakin iki gözüm *efendiciğim*, ben bir hizmetçi parçasıyım. [Hizmetçi kadın > Evin hanımına] (Gürpınar, 1969: 158)

hanım > **G:+/Y:+++/S:+**

Ah *hanım*, bu İstanbul fena. [Arap dadı > Evin hanımına] (Şemseddin Sami, 1964: 3)

hanımım > G:+/Y:++/S:++

Amanın *hanımım* sen miydin? [Hizmetçi kız > Çalıştığı ev sahibinin komşusu kadına] (Ağaoğlu, 1996: 133; Gündüz, 1930: 181)

hanımcığım > G:+/Y:++/S:+++

Ah *hanımcığım*, sen niye çalışacaksın? [Dadı > Evin hanımına] (Ahmet Mithat, 1992: 21)

Hanımcığım, muharebeden yeni haber var mı? [Hizmetçi kız > Hanımına] (Müftüoğlu, 2005: 42, 43; Çamlıbel, 2012: 90)

hanımefendi > **G:+/Y:+++/S:+**

A *hanımefendi*, bugün bey gurbete çıkıyor... [Cariye kız > Hanımına] (Namık Kemal, 1972: 48)

küçük hanım > G:+/Y:++/S:++

Aaa büyükhanım, *küçükhanım*, Aşkıniyaz kardeş, hepiniz sağsınız inşallah. [Yaşlı Arap hizmetçi kadın > Evin büyük hanımı ve küçük hanımına] (Gürpınar, 2005a: 243)

Küçük hanım duydun mu? [Dadı > Genç hanımına] (Gürpınar, 1997b: 94; Müftüoğlu, 2007a: 133; Dıranas, 1977: 89)

madam > G:Ø/Y:Ø/S:+

Lakin *madam*, zannederim ki pek erken. [Mürebbiye > Evin hanımına] (Uşaklıgil, 1963: 66)

prenses > G:+/Y:+/S:+

… almadı da yeğenine verdi *prenses*? [Yabancı kadın > Şehzade karısına] (Adıvar, 2009a: 251)

Akrabalık Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

abla > G:+/Y:++/S:+++

Abla, Türkan abla, Kısmet'imiz gidiyor. [Evin yardımcısı kadın > Evin hanımına] (Ağaoğlu, 2013b: 179)

büyük yenge > G:+/Y:+/S:++

Büyük yenge, Suat Bey'in arkadaşları geldi. [Arap cariye kız > Evin büyük hanımına] (Abasıyanık, 2006: 570)

haminne > G:+/Y:+/S:++

Sekiz *haminne*! [Evin kalfasının kızı > Evin büyük annesine] (Özakman, 1999: 7)

haminneciğim > G:+/Y:+/S:+++

Öyle *hanımnineciğim*. [Hizmetçi kız > Evin büyük annesine] (Gürpınar, 1997b: 279)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

kadınım / kadıncığım > G:+/Y:+/S:+++

A *kadınım*, niçin iftira ediyorsunuz? [Kalfa kadın > Ev sahibi hanıma] (Gürpınar, 1968a: 59; 2005a: 124; Recaizade Mahmud, 1997: 210; Müftüoğlu, 2007a: 135)

A izin almadan nasıl giderim *kadıncığım*? [Dadı > Eskiden çalıştığı evin genç hanımına] (Gürpınar, 1997a: 359)

Diğer Kullanımlar

çocuk > G:+/Y:+/S:+++

Çocuk söyle, nasıl istersin? [Dadı > Genç hanımına] (Gürpınar, 1997b: 94)

2.2.1.1.1.2.2. Erkeklerin Kadınlara Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m(I/Uz)}

büyük hanım > G:+/Y:+/S:++

Eksik olmayın *büyük hanım*! [Çoban başı > Büyük hanıma] (Çamlıbel, 2012: 438)

efendimiz > G:Ø/Y:Ø/S:+

Efendimiz! [Kıdemli asker > Prensese] (Sabahattin Ali, 2008: 181)

küçük hanım > G:+/Y:++/S:++

Şemsiye, *küçük hanım* şemsiye almadınız. [Evin şoförü > Evin genç hanımına] (Uşaklıgil, 1963: 72; Ağaoğlu, 2013b: 291)

prenses > G:+/Y:+/S:+

Çok insafsızsınız *prenses*. [Kıdemli asker > Prensese] (Sabahattin Ali, 2008: 182)

Değer Sözü

velinimetim G:Ø/Y:Ø/S:++

Hayır *velinimetim*, o maksat üzerine söylemedim. [Vezir > İran şahının eşine] (Namık Kemal, 2004: 295, 318)

2.2.1.1.2. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları

Üst katmandaki kişilerin alt katmandaki kişilere hitap ederken öncelikle muhataplarının isimlerini kullandıkları bilinmektedir. Derlenen metinlerde de bunun örnekleri yer almaktadır. Bunun dışında seslenenlerin muhataplarının mesleklerini, yaşlarını ve cinsiyetlerini göz önünde bulundurarak hitaplar kurdukları görülmektedir. Taranan metinlerde hitap edenleri bakan, milletvekili adayı, vali, kaymakam, komutan, müdür, iş adamı, avukat, patron, konağın beyi veya hanımı, kaptan ve balıkçı ustası; muhatapları ise çavuş, silahdar, kasabalı beyler, çırak, hükümdar danışmanı, lala, memur, çalışan, yaşlı köylü adam, köy bekçisi, köy muhtarı, köylü erkek ve kadınlar, asker, evin yardımcısı, kalfası, hizmetçisi, dadısı, şoför, tayfa ve halktan bir vatandaş oluşturmaktadır. *Çavuşum, silahdar, ağa, anam, arkadaş, baba, dayı, evladım, oğul, oğlan, oğlum, uşağım, kardeşim, çocuk, özel ad + efendi/efendi, hemşerim, hemşerilerim, iki gözüm, kuzum, vatandaş, yiğit* gibi

hitaplar üst katmandaki erkeklerin alt katmandaki erkeklere; *özel ad + efendi, kardeşim, kuzum, oğlum* gibi hitaplar üst katmandaki kadınların alt katmandaki erkeklere; *özel ad+c(I/U)k+(I/U)m, kadın/özel ad + kadın, karı, kız, kızım* üst katmandaki kadınların alt katmandaki kadınlara; *dadıcığım, kalfam, bacı/Özel Ad + bacı, canım, çocuğum, hemşire, kadın/Özel Ad + kadın, kadınım, kızım, küçük* gibi hitaplar üst katmandaki erkeklerin alt katmandaki kadınlara yönelik hitaplarıdır. Aradaki samimi ilişkiler *özel ad + c(I/U)k+(I/U)m* gibi küçültme ve teklik birinci şahıs iyelik ekli yapılar ile *anam, arkadaş, canım, oğlum, evladım, iki gözüm, kardeşim, kuzum, hemşire, küçük* gibi yakınlık bildiren hitapların teşekkülüne sebebiyet vermiştir.

Bunların yanı sıra İstanbul Ansiklopedisi'nden İstanbul'un günlük hayatında paşaların, beylerin, ağaların, efendilerin, patronların, üstadların maiyetlerinden, zabitlerinden, neferlerinden, uşaklarından, arabacılarından, hamlacılarından, bahçıvanlarından, kalfalarından, çıraklarından fazla iş, fazla hizmet ve gayret istedikleri zaman onları *Arslanım!..* diyerek teşvik ettikleri belirtilmiştir. Günümüzde ise bu hitabın sevgi hitabı olmaktan çıkıp yalnızca yukarıdan aşağıya amele, uşak, ırgat olan kişilere bir teşvik hitabı olarak kullanıldığı ve özellikle muhatapların adlarının bilinmediği zamanlarda tercih edildiği öğrenilmektedir (Koçu, 1947: 1118).

2.2.1.1.2.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.2.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Nedir *Teber Ağa*, sakin ol evlat[178]! [Kaymakam > Yaşlı Kürt köylü beye] (Körükçü, 1954: 7; Özakman, 2017: 152)

Özel Ad + Efendi > G:+/Y:+/S:Ø

Merhaba *Temel Efendi*, nasılsın? [İş adamı > Yaşlı köy bekçisine] (Baykurt, 1975a: 161; Altan, 2002: 309)

[178] Burada "evlat" hitabı ile ilgili olarak kaymakamın babası yaşında adama böyle seslenmesinin nedeni, alışkanlığına bağlanmıştır.

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Dayı > G:+/Y:+/S:++

Kusura bakma *Yusuf Dayı*! [Bakan > Köylü yaşlı beye] (Kocagöz, 1987: 547)

Unvan Adı {+(I/U)m}

ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Buyurun *ağalar*! [Vali > Kasabalı beylere] (Nesin, 1973: 108)

çavuşum > G:+/Y:+++/S:++

Atı gibi öyle mi *çavuşum*? [Yüzbaşı > Çavuşa] (Yaşar Kemal, 2009a: 89; Baykurt, 1985a: 191)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

anam > G:+/Y:+/S:+++

Tahsin *anam*, mazot koy! [Balıkçı > Çırağına] (Abasıyanık, 1998: 26)

baba > G:+/Y:+/S:+++

Baba, öyle dikkatle yüzüme ne bakıyorsun? [Evin beyi > Lalasına] (Gürpınar, 1997a: 312, 313)

evladım > G:+/Y:++/S:++

Evladım, siz yenilik istemiyor musunuz? [Vali > Köy muhtarına] (Baykurt, 1975a: 58; Özakman, 2011: 94)

kardeşim > G:+/Y:++/S:++

Dinliyorum seni … *kardeşim*! [Filler sultanı > Danışmanına] (Yaşar Kemal, 2015b: 64; 108)

oğul > G:+/Y:+/S:+

İnsanlar hüner ve marifetleriyle temeyyüz ederler *oğul*. [Bey > Çırağına] (Musahipzade Celal, 1970: 183)

oğlum > G:++/Y:++/S:++

Yavaş sür *oğlum*... [İş adamı > Şoförüne] (Baykurt, 1975a: 16; Özakman, 2011: 94; Musahipzade Celal, 1970: 182; Nesin, 1982: 119)

uşağım > G:+/Y:+/S:++

Ne duruyorsun ha *uşağım*? [Kaptan > Tayfasına] (Abasıyanık, 1998: 25)

Cinsiyet Bildiren Söz

oğlan > G:+/Y:+/S:+

Oğlan dur bir lokma daha alayım. [Bey > Evin yardımcısı delikanlıya] (Ahmet Mithat, 1998: 113)

Organ Adı {+(I/U)m}

iki gözüm > G:+/Y:+/S:+++

Yardım et benim *iki gözüm* oğlum… [Patron > Çalışanına] (Özakman, 2011: 94)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanım > G:+/Y:++/S:+++

İstanbul'un günlük hayatında paşalar, beyler, ağalar, efendiler, patronlar, üstadlar maiyetlerinden, zabitlerinden, neferlerinden, uşaklarından, arabacılarından, hamlacılarından, bahçıvanlarından, kalfalarından, çıraklarından fazla iş, fazla hizmet ve gayret istedikleri zaman onları *Arslanım!..* diyerek teşvik etmişlerdir. Günümüzde yakın sevgi hitabı olmaktan çıkmış, yalnız yukarıdan aşağıya, amele, uşak, ırgat, boyundan gençlere bir teşvik hitabı olarak kullanılmaya başlanmıştır ve genellikle muhatabın adı bilinmediği zaman söylenmektedir (Koçu, 1947: 118).

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Öyle ama a *kuzum*, Esma'yı Canürktü istiyor. [Bey > Askerine] (Ahmet Mithat, 2000a: 239)

Niteleme Bildiren Söz

yiğit > G:+/Y:+/S:++

Aferin *yiğitler*! [Vali > Kasabalı beylere] (Nesin, 1973: 110)

Diğer Kullanımlar

arkadaş > G:+/Y:+/S:++

Gel şimdi seninle konuşalım *arkadaş*. [Filler sultanı > Danışmanına] (Yaşar Kemal, 2015b: 51)

çocuk > G:+/Y:++/S:++

Nasılsınız *çocuklar*? [Müdür > Çalışan memurlara] (Cumalı, 1992: 121)

hemşeri / hemşerim > G:+/Y:++/S:++

Biliyorsunuz *hemşeriler*, memleketimizde… [Kaymakam > Köylülere] (Nesin, 1973: 153)

Sevgili *hemşerilerim*, sayın hemşerilerim, tevazu gösterip naçiz şahsımı… [Milletvekili adayı avukat > Köylülere] (Baykurt, 2014: 186, 187)

vatandaş > G:++/Y:++/S:+

Vatandaş, vaziyetini al! [Vali > Tanımadığı halktan beye] (Nesin, 1959b: 31; Ilgaz, 2010: 84)

2.2.1.1.2.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Bey[179] > G:+/Y:++/S:Ø

Özel Ad + Efendi > G:+/Y:+/S:Ø

A *Sadık Efendi*, bana kalsa hiç tutacak değildim. [Kadın > Hizmetçisinin eşine] (Ağaoğlu, 1996: 140, 141)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

kardeşim > G:+/Y:++/S:+++

Hadi *kardeşim*, hadi, bir koşu gidiver! [Komşu kadın > Tanıdığı hizmetçinin eşine] (Ağaoğlu, 1996: 145, 148)

oğlum > G:+/Y:++/S:++

İyi ama *oğlum*! [Kadın > Hizmetçisinin eşine] (Ağaoğlu, 1996: 139)

[179] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

Hayvan Adı {+(I/U)m}

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

O ne biçim laflar *kuzum*? [Kadın > Hizmetçisinin eşine] (Ağaoğlu, 1996: 178; Dıranas, 1977: 45)

2.2.1.1.2.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.2.1.1.2.2.1. Kadınların Kadınlara Yönelik Hitapları

Özel Ad {+c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m} > G:+/Y:++/S:+++

Ah *Ayşecik*, benim de babamın... [Kadın > Hizmetçisi genç kıza] (Müftüoğlu, 2005: 44)

Haydi *Ayşeciğim*, yat! [Kadın > Hizmetçisi genç kıza] (Müftüoğlu, 2005: 45; Yesari, 1964: 4)

Özel Ad + Cinsiyet Bildiren Söz

Özel Ad + Kadın > G:+/Y:+/S:+

Sen de tuhaf söylüyorsun *Ayşe Kadın*. [Kadın > Yardımcısı kadına] (Ahmet Mithat, 1998: 57; Ağaoğlu, 1996: 140, 141, 143, 152; Gürpınar, 1995b: 369)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

kadın > G:+/Y:+/S:+

Gel bakalım *kadın*[180], otur şuraya. [Evin hanımı > Evin yaşlı cariyesine] (Recaizade Mahmud, 1997: 144; Gürpınar, 1972: 254)

karı > G:+/Y:+/S:+

Karı, aklını başına topla. [Kadın > Cariye kıza] (Namık Kemal, 2006: 176; Ağaoğlu, 1996: 143, 146; Gürpınar, 1972: 270)

kız > G:+/Y:++/S:+

Saçmalama *kız* karı! [Kadın > Genç köylü kadına] (Ağaoğlu, 1996: 146)

[180] Yazar burada Naime Hanım'ın Nayab kalfaya seslenme şekliyle ilgili olarak "Muhsin'imden önce bir kızım var idi. Sizlere ömür. Nayab onun dayesiydi. Evvel 'Dâye kalfa, dâye kalfa!' diye çağırırlardı. Merhumeyi hatırlattığından efendi 'Dâye kalfa denmesin!' diye tembih etti. Şimdi ben gâh "Nayab!" diye gâh "Kadın!" diye çağırırım (Recaizade Mahmud, 1997: 155). Buradan anlaşıldığına göre "Kadın!" normal bir seslenme biçimidir.

kızım > G:+/Y:+++/S:++

Sağ ol *kızım*! [Evin hanımı > Hizmetçisine] (Ağaoğlu, 1996: 151)

Akrabalık Adı

bacı > G:+/Y:+/S:++

Kuzum *bacı*, beni bekle emi? [Evin küçük hanımı > Aşçı kadına] (Uşaklıgil, 1963: 47)

Değer Sözü

canım + Özel Ad > G:+/Y:++/S:+++

Canım Nayab, sana Hasna Hanım ne dediydi? [Evin hanımı > Evin yaşlı cariyesine] (Recaizade Mahmud, 1997: 144)

2.2.1.1.2.2.2. Erkeklerin Kadınlara Yönelik Hitapları

Özel Ad > G:+/Y:+++/S:+

Gülnihal, ne kadar yersiz sözler söylüyorsun. [Muhtar > Dadıya] (Namık Kemal, 2007: 30, 35)

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Bacı > G:+/Y:+/S:++

Oo gel bakalım *Hatice Bacı*! [Tahrirat katibi > Tanıdığı kasabalı kadına] (Başkut, 2015: 44)

Özel Ad + Kardeş[181] (konuşma dili) **> G:+/Y:**++**/S:**++

Özel Ad + Cinsiyet Bildiren Söz

Özel Ad + Kadın > G:+/Y:+/S:+

Ayşe Kadın, doğru söyle. [Ev sahibi yaşlı bey > Hizmetçi kıza] (Gürpınar, 1972: 191; Ahmet Mithat, 1998: 37; Karaosmanoğlu, 2009: 112; Ağaoğlu, 1996: 156)

[181] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

Özel Ad + Unvan Adı + Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

Özel Ad + hanım kızım > G:+/Y:++/S:++

Senin sesle işin ne *Seli Hanım kızım*, allasen? [Gazino patronu > Şarkıcı kadına] (Ağaoğlu, 2013b: 74)

Akrabalık Adı

bacı > G:+/Y:+/S:++

Bacı, biraz da beni dinle! [Kaymakam vekili > Tanıdığı kasabalı kadına] (Başkut, 2015: 79)

evladım[182] **> G:+/Y:++/S:++**

hemşire > G:+/Y:+/S:++

Hemşire, sana zahmet, şuradan tabancamı ver! [Evin beyi > Evin dadısına] (Başkut, 2005: 39)

yavrum > G:+/Y:++/S:++

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

kadın > G:+/Y:+/S:+

Baksana *kadın*, buraya gel. [Bey > Hizmetçi kıza] (Gürpınar, 1966a: 168)

kadınım > G:+/Y:+/S:++

Görüyorsun ya *kadınım*, doktorsuz edemiyorum. [Bey > Emektar çalışanı yaşlı kadına] (Arcan, 1941: 12, 13)

kızım > G:+/Y:+++/S:++

Kızım, ne sallanıyorsun orada? [Yaşlı kadın > Hizmetçisi kıza] (Altan, 2002: 105; Yesari, 1964: 13)

Niteleme Bildiren Söz

küçük > G:+/Y:+/S:++

Küçük, ne güzel bu siyah gözler! [Evin küçük beyi > Cariye kıza] (Samipaşazade Sezai, 2012: 43; Karaosmanoğlu, 1980b: 15)

[182] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

Diğer Kullanımlar

çocuğum > G:++/Y:++/S:+++

Gel *çocuğum*… [Bey > Himayesindeki genç kıza] (Yesari, 1964:, 69, 14)

2.2.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar

Aynı yaştaki arkadaşlar, komşular, hemşehriler ve tanıdıklar arası bütün hitaplar bu gruba girebilmektedir. Türk toplumunda bu kişiler arasında genellikle muhatapların özel adlarının kaynak alındığı görülmektedir. Bunun yanı sıra aradaki samimiyete bağlı olarak özel adların teklik birinci şahıs iyelik ve küçültme ekli biçimlerinin kullanıldığı da bilinmektedir. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinden de bireylerin arkadaşlarına, tanıdıklarına, birinci ve ikinci dereceden yaşıtları akrabalarına yönelik birçok hitap şekli derlenmiştir. Bunlardan erkeklerin erkek arkadaşlarına yönelik *adamım, adaş, adaşım, ağa, ağacığım, ağababa, ağabey, abisi, ağa birader, ahbap, ahretlik, akıllı, anam, anacığım, anam babam, arkadaş, arkadaşım, azizim, baba, babam, babacığım, beybaba, birader, biraderim, can, canım, ciğerim, civanım, delikanlı, dost, dostum, efem, efemiz, elmasım, (baba) erenler, (iki) gözüm, iki gözümün kaymağı, gülüm, hemşehri, hemşehrim, ihtiyar, imanım, kanka, kardeş, kardeşim, kardeşlik, koçum, köylüm, kurban, kuzum, mirim, mübarek, oğlan, oğlum, omuzdaşım, ortak, ortağım, paşam, pehlivan, pehlivanım, refikim, reis, ruhum, sağdıç, sağdıcım, sarı, şekerim, toy, ulan, uşağım, üstat, üstadım, yavrum, yavrucuğum, yeğen, yoldaş, yoldaşım* daha samimi olarak değerlendirilebilecek hitaplardır. *Özel ad + bey, bey, beyim, bey ağa, bey ağabey, bey ağam, dayı, bey dayı, beyzadem, agoşum, uşak, Allah'ın kulu, baba, babacan, baba dostu, babam kardaşım, (baba) erenler, çorbacı, çorbacım, hacı, hacım, meslektaşım, paşacığım, reis, dadaş, dadaşım, yâren, yarenim, yoldaş, a(r)slan, a(r)slanım, toraman, toramanım, tosunum, elmasım, can, cicim, gidi, (iki) gözümün nuru, nur-ı aynım, gülüm, sultanım, şekerim* gibi hitaplar erkeklerin tanıdıkları kişilere yönelik seslenme biçimleridir. *Bay, bayım, beyim, beyimiz, beyefendi, beyefendimiz, bey yoldaşım, bey birader, çelebi efendi, efendi, özel ad + efendi, efendim, efendiciğim, hazret, komşu, küçük bey, vatandaş, velinimet-zadem* ise arkadaşlarına ya da tanıdıklarına yönelik saygı ve mesafenin daha fazla olduğu hitaplardır. Kayınbiraderlere yönelik *ağazadem, birader*; bacanaklara yönelik ise *bacanak, özel ad + oğ(u)lu, yeğenim* hitaplarına rastlanmıştır. Bir yerden akraba

oldukları anlaşılanlara ve amca, dayı, hala ve teyze oğullarına yönelik *akrabamız, amca oğlu, emmim oğlu, dayı(mın) oğlu, halam oğlu, teyzemin oğlu* hitapları kullanılmıştır. Aynı zamanda kişilerin ruh hâlleri de seçilen hitapları etkilemektedir. Arkadaşlara yönelik hitaplar içinde değerlendirilen *Allahlık, Müslüman, herif* kızgınlık esnasında; *ana kuzusu, eşkıya, evladım, gidi, hayırsız, küçük bey* ise alay etmek maksadıyla tercih edilen hitaplar olmuştur. Ancak bağlamdan anlaşıldığına göre bu hitaplarda hakaret maksadı güdülmemiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün de kendisiyle ilgili yazılardan arkadaşlarına *çocuk* ve *çocuğum* şeklinde seslendiği öğrenilmektedir. Günlük konuşma dilinde erkek arkadaşların birbirlerine *başkan, müdür, usta, ustam* şeklinde hitap ettikleri de bilinmektedir. Metinlerde kadınların erkek arkadaşlarına özel ad + *ağabey/bey, bey, akıllım, bizim oğlan, efendi, kardeşim* gibi seslenmelerinin yanı sıra *koç, kuşum, kuzum* gibi bazı hayvanlardan yaptıkları aktarmalarla ya da *annem, babam, yavrum, yavrucuğum, oğlum, can, cancağızım, candaşım, canımın içi, dostum, şekerim* gibi daha samimi hitaplarla seslendikleri de görülmektedir. Kadınlar tanıdıkları erkeklere yönelik *özel ad + bey/beyciğim/efendi/reis/kardeşlik, bey, beyim, bay + özel ad, bay, efendim, beyefendimiz, beyim efendi, çelebim, hazret, ağa, ağam, ağabeyim, kardeşlik, akrabamız, beyağabey, delikanlı, özel ad'(I/U)n/n(I/U)n kardeşi + özel ad, kardeşim* gibi çok fazla yakınlık bildirmeyen seslenmelerle birlikte *paşam, şekerim, tontonum, tosunum, babam, civanım, elmasım, kurban, kurbanım* gibi daha samimilerini de tercih etmişlerdir. Metinlerden amca oğluna yönelik *amcam oğlu*; dayı oğluna yönelik *dayı oğlu, babam* ve hala oğluna yönelik *bibimin oğlu* hitapları derlenmiştir. Bunun dışında metinde kuzeni olduğu söylenen beye *kuzenim* şeklinde bir hitap da yer almaktadır. Kayınbiradere *özel ad + ağam, kaynım* şeklinde seslenmeler mevcuttur. Kadınlar da kadın arkadaşlarına *bayan + özel ad, özel ad + kardeş, hanımefendi, hanım kardeşim, hemşire, hemşirem, kardeş, kardeşim, kardeşçiğim, refika, kız, kızım, anam, anacığım, arslanım, azizem, bebeğim, canım, cicim, dostum, elmasım, (iki) gözüm, gülüm, güzelim, hayatım, kuzum, muhibbem, nazlım, ninem, nonoş, ruhum, sevgilim, şekerim, teyzesi, yavrum, yosmam*; tanıdıkları kadınlara *özel ad+avrat/avratçık/hanım/hanımefendiciğim/hanımefendi / kardeş(im) / kadın / kadıncığım, bayan + özel ad, özel ad'(I/U)n/n(I/U)n) karısı, bacım, hemşire, kadınım, kadıncığım, karı, gız, kızım, komşu hanımcığım, komşum, anacığım, azizim, elmasım, gülüm, hayatım, iki gözümün elifi, kuzum, paşacık, ruhum, şekerim* şeklinde hitap etmeyi tercih etmişlerdir. Eltiye *eltim*, görümceye ise *özel ad + hanım* hitapları

derlenmiştir. Ayrıca dışarıdan bir hanım, evin yengesi olduğu bilinen kadına yönelik *yenge kadın* hitabında bulunmuştur. Erkekler tanıdığı kadınlara, özel adlarının dışında özel adlara çeşitli unvanlar ekleyerek ya da başka hitap biçimlerini kullanarak seslenmişlerdir. Özel adlar genellikle yalın biçimleriyle yer almaktadır; ancak iyelik ya da küçültme ekli biçimler de bulunmaktadır. Erkekler kadın arkadaşlarına *özel ad + abla, hanımefendi, akıllı, akıllım, annem, ninem, bacı, bayan, dostum, kuzum, küçük hanım, lan*; herhangi bir yerden tanıdıkları kadınlara ise *özel ad + abla/bacı/gelin/hatun/kadın, bayan + özel ad; hanımefendimiz, bayan hanımefendi, hatun, hemşire hanım, hanım abla, abla, bacım, bacıcığım, kız karındaş, kardeşim, küçük hanım, dudu, dostum, kızım, komşu, komşu kızı* gibi hitaplar tercih etmişlerdir. Erkekler arkadaşlarının eşlerine yönelik *hemşire, hanım hemşire, hemşirem efendim, yenge, yengeciğim* hitaplarını kullanmışlardır. Bir metinde de genç bir bey kuzenine *bayan* şeklinde seslenmiştir.

Bunun dışında yabancıların ve Türklerin Türk ya da yabancı beylere ve hanımlara, yabancı dillerden alıntı birçok sözcükle seslendikleri bilinmektedir. Bunlardan *darling* "sevgili(m)" İngiliz zabitlerin ve yabancı bir kadının arkadaşı Tük kadına; *ekselans, monşer* iki Türk beyin birbirlerine seslenme biçimleridir.

Hitapların geneline bakıldığında bireylerin seçimlerinin yaşadıkları yere, bireylerin karakterine, mesleki durumlarına ve ruh hâllerine göre şekillendiği görülmektedir. Bu anlamda *kurban, kurbanım, herif; avrat, karı; bacı* gibi hitapları kentlerde oturan hanım ve beylerden ziyade kırsal kesimlerde oturanların tercih ettikleri; *özel ad + bey/hanım, bayan, bayım, nonoş, nonoşum, şekerim, bebeğim* gibi hitapları ise kentlerde oturanların tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

Derleme Sözlüğü'nden de eş katmandaki kişilere yönelik kullanılabileceği düşünülen sözcükler derlenmiştir. Erkeklerin ve kadınların erkeklere yönelik kullandıkları düşünülen hitaplar "beyefendi, bey kardeşim" anlamı verilen *beycan*, "erkek" anlamı verilen *cürcür, foraz, merik, sohyen*; "efendi, ağa" anlamı verilen *hoyon*, "efe" anlamı verilen *keke* sözcükleridir. *Ola/üle* ve *uşak* sözcüklerinin anlamı olarak "erkeklere seslenme ünlemi" ve "hey, yahu vb. anlamında seslenme ünlemi" verilmiştir. Bunun dışında sözlükte "kadın erkek arasında kullanılan çağırma ünlemi" anlamıyla belirtilen *efe* sözcüğü de yer almaktadır. Derleme Sözlüğü'nde anlamları dikkate alınarak erkek ve kadınlarca tanınan kadınlara yönelik de kullanılabileceği düşünülen birçok sözcük tespit edilmiştir. Bunlar "kadın, kız" anlamı verilen *avrat,*

cıvır, çarpan, çorbacı, danaş, hakıra, iyye, kanayaklı, yenge; "güzel kadın" olarak anlamlandırılan *ece, topuklu* ve "çok bilgili kadın" ve "evlenmiş kadın" olarak tanımlanmış *engarı* ve *siddi* sözcükleridir. Ayrıca "kadınların birbirlerini çağırma ünlemi" olarak açıklaması verilen *kuzeylim* sözcüğü de sözlükte yer almaktadır. Bunlar dışında Rize'nin Hemşin yöresinde *ka* şeklinde kadınlara seslenildiği öğrenilmiştir.

2.2.1.1.3.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.2.1.1.3.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m} > G:+/Y:+++/S:+++

Özel Ad + Unvan Adı {+(I/U)m}

Özel Ad + Ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Ya almaya kalkarsa *Ali Ağa*! [Meyhaneci > Arkadaşı beye] (Abasıyanık, 2013b: 86; Nesin, 1982: 29)

Özel Ad + Ağam > G:+/Y:+/S:++

... itler gibi pişman oldum *Abbas Ağa'm*. [Köylü bey > Ağabeyine] (Kardeşi, Baykurt, 2006: 30)

Özel Ad + Bey > G:+/Y:+++/S:Ø

Hiddetlenme *Murat Bey*... [Serseri delikanlı (iğneleme) > Eskiden tanıdığı delikanlıya] (Dıranas, 1977: 156; Başkut, 1962: 29; Ağaoğlu, 2005: 34)

Özel Ad + Efendi > G:+/Y:++/S:Ø

Çocuksun *Şahin Efendi*. [Öğretmen Bey > Meslektaşı beye] (Güntekin, 2013: 181; Başkut, 1962: 66; Esendal, 1983a: 25)

Unvan Adı + Özel Ad

Bay + Özel Ad > G:+/Y:+/S:Ø

Akşamlar aydın *Bay Sabri*! [Bey > Komşusu beye] (Esendal, 1983a: 85; Adıvar, 2009b: 171; Baykurt, 1975a: 143, 146, 214; Ağaoğlu, 2013b: 193; Başkut, 1972: 53)

Monşer + Özel Ad > G:Ø/Y:Ø/S:Ø

Monşer Nihat, Paşa'nın hikayelerine benzer… [Yabancı doktor > Arkadaşı miralaya] (Adıvar, 2009b: 53)

Mösyö + Özel Ad > G:Ø/Y:Ø/S:Ø

Vay, bonjur *Mösyö Simon*! [Yabancı delikanlı > Arkadaşı yabancı delikanlıya] (Ahmet Mithat, 2001: 2)

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m / +(I/U)ş(I/Um}

ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Demek oluyor ki Hüsnü'ye acıdın ha *ağa*? [Delikanlı > Eski arkadaşı delikanlıya] (Ahmet Mithat, 2001: 194)

ağababa > G:+/Y:+/S:+

Seni neden arayacakmışım be *ağababa*? [Delikanlı > Arkadaşı orta yaşlı beye] (Abasıyanık, 2006: 839)

ağacığım > G:+/Y:+/S:+++

Canım *ağacığım*, ayağınızı öpeyim… [Köylü bey > Arkadaşı beye] (Namık Kemal, 2007: 77)

agoşum > G:+/Y:+/S:++

Sermiyem yem yok *agoşum*. [Antepli bey > Yeni tanıştığı Adanalı kaçakçıya] (Yaşar Kemal, 1976: 65)

ağazadem > G:+/Y:+/S:++

Merhaba *ağazadem*[183]! [Delikanlı > Nişanlısının manevi kardeşi delikanlıya] (Çamlıbel, 2012: 24)

başkan[184] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

bayım > G:+/Y:+/S:+

… bence önemi yok sayın *bayım*. [Öğretmen Bey > Müfettiş Bey'e] (Baykurt, 1980: 60)

---

[183] Muhatabın zenginliğine vurgu yapılmış.

[184] https://storia.me/@tuco/kadinlarin-hitap-sekilleriyle-erkeklerin-hitap-sekilleri-arasindaki-farklar-4zz1rt; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

bey > G:+/Y:+++/S:Ø

Bey bilmiyor musunuz, Akif benim gerçek dostum, kardeşimdi. [Bey > Tanıdığı beye] (Namık Kemal, 1972: 67, 79)

beyim / beyimiz > G:+/Y:++/S:+

Sen orayı düşünme *beyim*. [Bey > Arkadaşı beye] (Gürpınar, 1997b: 147; Ahmet Mithat, 2000b: 397; Başkut, 1951: 8; Abasıyanık, 2013a: 68; Tansel, 1973: 39; Güntekin, 2008: 75; Nazım Hikmet, 1965: 16)

Vay *beyimiz*, bu hâl ne? [Bey > Arkadaşı beye] (Ahmet Mithat, 1992: 53)

bey ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Hoy *bey ağa*, hoy küçük bey! [Çingene adam > Tanıdığı İstanbullu genç beye] (Kaygılı, 1972: 74; 23)

bey ağam > G:+/Y:+/S:+

Vay *bey ağam*, vay paşakam, nedir bu hâl… [Çingene adam > Tanıdığı İstanbullu beye] (Kaygılı, 1972: 50)

beyefendi > G:+/Y:++/S:Ø

Beyefendi, izin verir misiniz? [Albay > Albaya] (Namık Kemal, 2008: 36; Atay, 1984: 535; Ağaoğlu, 1996: 501)

beyefendimiz > G:+/Y:+/S:+

Beyefendimiz, Corci Bubli Efendi'ye tevdi' buyrulan... [Namık Kemal > Yakın arkadaşı beye] (Tansel, 1986: 692)

beyzadem > G:+/Y:++/S:+

Recai *beyzadem*, nerelerden? [Bey > Tanıdığı beye] (Abasıyanık, 2016: 652; Kaygılı, 1972: 72)

çelebi efendi > G:+/Y:Ø/S:Ø

Balıkçının kefeni ağı olmalı *çelebi efendi*! [Balıkçı > Arkadaşı beye] (Abasıyanık, 2016: 757)

çorbacı > G:+/Y:Ø/S:Ø

Bunu *çorbacı*[185], mutlak, meydanda ateşe yakmalı, yoksa bu hiç... [Bey > Yunan binbaşına] (Adıvar, 2005: 55)

çorbacım > G:+/Y:Ø/S:+

Aman *çorbacım*, aman ağam… [Yahudi bey > Karakollukçuya] (Musahipzade Celal, 1970: 152, 153)

dadaş / dadaşım > G:+/Y:++/S:++

Kısrakları gördün mü *dadaş*? [Külhanbeyi > Tanıdığı külhanbeyine] (Gürpınar, 1972: 57)

efem / efemiz > G:+/Y:+++/S:++

Nasıl olsa onu kündeye getirisin *efem*. [Bey > Arkadaşı beye] (Kabaağaçlı, 2008: 46)

Ne deriz, olur deriz koca *efemiz*. [Denizci beyler > Denizci delikanlıya] (Kabaağaçlı, 2008: 52)

efendi > G:+/Y:+/S:Ø

... bizim orda bir kız var *efendi*... [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Orhan Kemal, 2010: 36; Boratav, 2007: 267)

efendim / efendiciğim > G:+/Y:+++/S:++

Vay *efendim*, sabah şerifler hayırlı olsun Sarim Beyciğim! [Bey > Komşusu beye] (Nesin, 1983: 99; Ahmet Mithat, 1992: 36)

Nerelerdesiniz a *efendiciğim*? [Bey > Komşusu beye] (Nesin, 1983: 99)

ekselans > G:Ø/Y:Ø/S:Ø

Hey arkadaş, *ekselans*, majeste... [Türk bey > Arkadaşı Türk beye] (Orhan Kemal: 2010: 5)

eşkıya > G:++/Y:+/S:+

Merhaba *eşkıya*! [Bey > Yakın arkadaşı beye] (Orhan Kemal, 2004: 76)

gakko(ş)[186] (konuşma dili) **> G:++/Y:+/S:+**

[185] "çorbacı" tabiri için kitabın dipnotunda "taşrada halkın Hristiyan ileri gelenlerine taktığı lakap" açıklaması verilmiştir.

hacı > G:++/**Y:**+++/**S:**++

Merhaba *hacı*! [Partili bey > Tanıdığı otel katibine] (Engin, 1961: 43, 63)

hacım > G:++/**Y:**+++/**S:**+++

Yok *hacım*, bu biraz halefli oldu. [Bey > Tanıdığı gümrük aracılarından beye] (Esendal, 1983b: 125)

hafız[187] (konuşma dili) **> G:**++/**Y:**+/**S:**+

hazret > G:+/**Y:**Ø/**S:**Ø

Hazret, gördün ya bizim genç üstadı… [Orta yaşlı bey > Arkadaşı beye] (Kaygılı, 2003a: 146; Özakman, 1999: 95; 2017: 73; Engin, 1961: 41)

hocam[188] (konuşma dili) **> G:**++/**Y:**+++/**S:**++

küçük bey > G:+/**Y:**+/**S:**++

Ey *küçük bey*, birkaç dakika sonra zabit gidiyor. [Küçük erkek çocuk (alay) > Küçük erkek çocuğa] (Güntekin, 2002: 147)

majeste > G:Ø/**Y:**Ø/**S:**Ø

Hey arkadaş, ekselans, *majeste*... [Türk bey > Arkadaşı Türk beye] (Orhan Kemal, 2010: 5)

monşer > G:Ø/**Y:**Ø/**S:**Ø

Çok güzel *monşer*! [Türk bey > Misafirleri Türk beye] (Özakman, 1999: 42; Kudret, 1973: 87; Recaizade Mahmud, 1940: 20; Gürpınar, 1995a: 84; 1995b: 32; Adıvar, 2009a: 72)

müdür[189] (konuşma dili) **> G:**+++/**Y:**+++/**S:**++

---

186 https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/; https://tr.instela.com/elazig-sivesi--266517; (01.08.2018).

187 https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).

188 https://www.dunyasozluk.com/bir-hitap-olarak-hocam.html/895315, (01.08.2018).

189 https://storia.me/@tuco/kadinlarin-hitap-sekilleriyle-erkeklerin-hitap-sekilleri-arasindaki-farklar-4zz1rt; https://tr-tr.facebook.com/permalink.php?storybid=126294710791765&id=104356832985553, (30.07.2018).

paşam / paşacığım > G:++/Y:+++/S:+++

Esrarı askeriye ne demek *paşam*? [Küçük erkek çocuk > Tanıdığı zabite] (Adıvar, 2006: 289; Cumalı, 1992: 10)

Buyur *paşacığım*, eve çıkalım. [Bey > Tanıdığı beye] (Karay, 2003: 90)

pehlivan > G:+/Y:++/S:++

Haydi bakalım *pehlivan*, evvela şu göğsünü aç da… [Delikanlı > Yakın arkadaşı delikanlıya] (Ahmet Mithat, 2000a: 429; Buğra, 2005b: 34)

pehlivanım > G:+/Y:++/S:+++

Pehlivanım, sen vazgeç bu davadan. [Bey > Yeniçeri delikanlıya] (Ahmet Mithat, 2001: 184)

reis > G:++/Y:+++/S:++

Al işte *reis*, al Mercan Ustayı! [Bey > Yakın arkadaşı beye] (Yaşar Kemal, 1995b: 387; Abasıyanık, 2016: 781; Ağaoğlu, 2013a: 231; Ilgaz, 2011b: 289; Taner, 1994: 43)

usta / ustam[190] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

sultanım > G:+/Y:+/S:++

Aman *sultanım*, bu can bizim evde mi? [Bey > Yeni tanıştığı dervişe] (Musahipzade Celal, 1970: 294)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m / +sI/U / can}

abisi > G:++/Y:++/S:++

Aynen öyle *abisi*! [Karadenizli bey > Eski arkadaşı beye] (Uzuner, 2007: 379)

ağabey > G:++/Y:+++/S:++

Yok *ağabey*, ne yalan ne doğru... [Serseri delikanlı > Eskiden tanıdığı delikanlıya] (Dıranas, 1977: 156, 157; Anday, 2014: 128; Çamlıbel, 2012: 76; Taner, 2015b: 22; Uzuner, 2007: 101; Ağaoğlu, 2007: 9; Kaygılı, 2003a: 258)

[190]https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/; https://www.youtube.com/watch?v=GuG3nbpF0hU, (01.08.2018).

amca oğlu > G:+/Y:++/S:++

Hayrola *amca oğlu*, sana ne oldu? [Bey > Amcasının oğluna] (Kabaağaçlı, 2011: 42, Yaşar Kemal, 1991: 30)

anam / anacığım / anacım > G:+/Y:++/S:+++

Sağ ol *anam*! [Bey > Yakın arkadaşı beye] (Abasıyanık, 2016: 637; 1998: 101; Nesin, 1982: 109)

Sonra *anacım*... [Tanışıp kaynaşan iki erkek yolcuya] (Nesin, 1982: 110; Kaygılı, 2003a: 123)

anam babam > G:+/Y:++/S:++

Anam babam, işte böyle daha şık kaçar. [Bey > Arkadaşı beye] (Gürpınar, 1997b: 141; Esendal, 1983b: 175; Nesin, 1982: 110)

baba > G:+/Y:+++/S:++

Baba kendine gel… [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Kaçan, 1997: 45, 58; 2002: 82; Ahmet Mithat, 2000a: 410; 2000b: 587; 2001: 110; Kabaağaçlı, 2008: 113; Şemseddin Sami, 2008: 194)

babacan > G:+/Y:+++/S:+++

Hay *babacan*, hay! [Yaşlı bey > Tanıdığı yaşlı beye] (Abasıyanık, 2006: 279)

babam / babacığım > G:+/Y:+++/S:+++

Hayati, artık lafa yekûn tut, işimize bakalım *babam*. [Bey > Arkadaşı beye] (Gürpınar, 1997b: 121)

Taptığını seversen konuş *babacığım*! [Delikanlı > Çocukluk arkadaşı delikanlıya] (Kaçan, 2002: 82; Şemseddin Sami, 2008: 196)

babam kardaşım > G:+/Y:++/S:+++

Babam kardaşım, git şurdan akşam akşam! [Apdesthane bekçisi yaşlı bey > Aynı fabrikada bekçi beye] (Orhan Kemal, 2000: 188)

bacanak > G:+/Y:+++/S:++

Duman et bakalım *bacanak*. [Bacanaklardan biri diğerine] (Buğra, 1969: 83; Çalapala, 1949: 134; Buğra, 2005b: 174; Orhan Kemal, 1996: 175; 1982: 275)

bacanak[191] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**++/**S:**++

birader > **G:**+/**Y:**+++/**S:**++

Sen mi idin *birader* bayanların öğretmeni? [Bey > Arkadaşı beye] (Ahmet Mithat, 1992: 36; 2001: 329; Şemseddin Sami, 2008: 57; Atay, 1984: 50; Ağaoğlu, 2013b: 324, 360)

biraderim > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

Biraderim, Girid'de tab' oluna İntibah gazetesinin... [Namık Kemal > Yakın arkadaşı beye] (Tansel, 1973: 370)

dayı > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+

Dayı, getir bakalım şunu! [Kaptan > Çarkçıbaşı beye] (Başkut, 2015: 105)

dayı(mın) oğlu > **G:**+/**Y:**++/**S:**++

Beni yanlış anladın *dayımın oğlu*. [Erkek çocuk > Dayısının oğluna] (Yaşar Kemal, 2009c: 126; 2009a: 93; Baykurt, 1985a: 40)

dayı oğlu[192] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**+++/**S:**++

emmim(in) oğlu > **G:**++/**Y:**+++/**S:**++

Sen öyle bil, *emmimin oğlu*. [Bey > Amcasının oğluna] (Buğra, 2005b: 26; Orhan Kemal, 2004: 143)

evladım > **G:**+/**Y:**++/**S:**++

Senin aklın bu işlere aklın ermez, *evladım*! [Bey (alay) > Arkadaşı beye] (Adıvar, 2009b: 104; Orhan Kemal: 2010: 125)

hal-oğlu "halaoğlu"[193] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**+++/**S:**++

halam oğlu > **G:**++/**Y:**+++/**S:**++

Ben seninle kalıyorum *halam oğlu*. [Delikanlı > Halasının oğluna] (Yaşar Kemal, 2015d: 86; Baykurt, 1985a: 38)

---

[191] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).
[192] https://www.wattpad.com/566616768-imkansiz-a%C5%9Fk-ger%C3%A7ekler2, (01.08.2018).
[193] https://forum.memurlar.net/konu/264617/, (01.08.2018).

kardeş / kardaş > G:+/Y:+++/S:++

Kardaş, gönül sevdikten sonra… [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Şemseddin Sami, 2008: 60; Şinasi, 2005: 89; Nesin, 2000: 470; Abasıyanık, 2016: 766)

kardeşim > G:+/Y:+++/S:++

Aslan *kardeşim*, ne büyük hata etmişim ki… [Bey > Arkadaşı komutana] (2005: 101; Ahmet Mithat, 1998: 351; 2001: 108; Nesin, 1982: 37, 38)

kardeşlik > G:+/Y:+++/S:++

Ah Hüsiin Ağa, ah *kardeşlik*, böylesi bir alçak... [Bey > Arkadaşı beye] (Nesin, 1982: 29, 31; Orhan Kemal, 1972: 134; Baykurt, 2015: 110)

kardo[194] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

oğlum > G:+/Y:++/S:++

Oğlum, vallahi yaşamanın yolunu bilmezsin be! [Bey > Arkadaşı beye] (Ahmet Mithat, 1992: 102; Şemseddin Sami, 2008: 196; Anday, 2014: 129; Altan, 2002: 429; Ağaoğlu, 1996: 40; 2013a: 213, 344; Nesin, 1973: 85)

teyzemin oğlu > G:+/Y:++/S:++

Yaa İsmail Ağa, büyük *teyzemin oğlu*… [Muhtar > Akrabası beye] (Yaşar Kemal, 2015d: 274)

uşak > G:+/Y:++/S:+

Ulan etmeyin *uşaklar*… [Bey > Çevresinde tanıdığı erkeklere] (Nesin, 1973: 14)

uşağım > G:+/Y:++/S:++

Fırıncı Sefer'i de mi unuttun yoksa *uşağım*? [Karadenizli bey > Eski arkadaşı beye] (Uzuner, 2007: 90)

yavrum / yavrucuğum > G:++/Y:++/S:+++

Gez *yavrum*, gez! [Bey (alay) > Arkadaşı beye] (Ahmet Rasim, 1969a: 77; Başkut, 2015: 124; Esendal, 1983a: 114)

[194] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

Gel Turhancığım, anacığım, *yavrucuğum*… [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Kaygılı, 2003a: 123)

yeğen > G:+/Y:++/S:+

… hay *yiğen* Haydar, Haydar, sabahtan beri seni arıyorum. [Yaşlı köylü bey > Yaşlı arkadaşına] (Yaşar Kemal, 2013a: 11; Buğra, 2005b: 34)

yeğenim > G:+/Y:++/S:++

Ne yani *yiğenim*… [Bey > Bacanağına] (Buğra, 2005b: 103)

Unvan Adı + Akrabalık Adı

ağa birader > G:+/Y:+/S:+

Hoşgeldiniz *ağa birader*! [Bey > Arkadaşı beye] (Ahmet Mithat, 2000b: 364)

bey ağabey > G:+/Y:+/S:+

Afedersin *bey ağabey*! [Serseri delikanlı > Eskiden tanıdığı delikanlıya] (Dıranas, 1977: 155; Kabaağaçlı, 2010: 115)

beybaba > G:+/Y:+/S:+

Hayatımın tadı kalmaz, anladın mı *beybaba*? [Bey > Arkadaşı beye] (Gürpınar, 1997b: 127; Ilgaz, 2011a: 114)

bey birader > G:+/Y:+/S:+

Çok düşünmek, burada temizlik yapmak zamanı geldi *bey birader*. [Paşa > Eski arkadaşı mabeynciye] (Adıvar, 2009a: 357)

bey dayı > G:+/Y:+/S:+

Bey dayı, düğüne çağrıldınız mı? [O bölgenin beyleri birbirlerine] (Esendal, 1983a: 114)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

adamım[195] **> G:+/Y:+++/S:+**

Biz eşek alım satımı yapmıyoruz *adamım*. [Ağa > Tanıdığı delikanlıya] (Baykurt, 1985b: 21)

bizim oğlan[196] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:++**

[195] Kendine özgü kimse ya da bu tarzda görünmeye "adamım" denir. (A. Fikri, 1891: 21)

delikanlı > G:++/Y:+/S:+

Çalış *delikanlı*, gayretine ümitsizlik getirme. [Bey > Arkadaşı beye] (Namık Kemal, 2006: 146)

herif > G:+/Y:+/S:Ø

Yürüyün bre *herif*! [Bey (kızgın değil) > Arkadaşı beye] (Orhan Kemal, 1972: 35)

kızan[197] (konuşma dili) **> G:+/Y:+/S:+**

oğlan > G:+/Y:+/S:+

Aferin sarı *oğlan*! [Denizciler > Arkadaşları beye] (Kabaağaçlı, 2008: 122)

ulan > G:+/Y:++/S:+

Ulan yok musun sen! [Erkek öğrenci > Arkadaşı erkek öğrenciye] (Ağaoğlu, 1996: 42, 40, 74)

Organ Adı {+(I/U)m}

ciğerim > G:+/Y:++/S:+++

Orhan, kardeşim, canım *ciğerim*, neredesin? [Delikanlı > Çocukluk arkadaşı delikanlıya] (Kaçan, 2002: 82)

gözüm / iki gözüm > G:+/Y:++/S:+++

Aşk bir huyladır *gözüm*… [Bey > Arkadaşı beye] (Yalçın, 2012: 36; Gürpınar, 2005a: 133)

İki gözüm kardaşım Aliciğim, dün aldığım mektubun... [Bey > Arkadaşı beye] (Bardakçı, 2015: 503)

Bitki Adı {+(I/U)m}

gülüm > G:+/Y:++/S:+++

Vay *gülüm*, nereden bu geliş? [Bey > Arkadaşına] (Esendal, 1983a: 76, 75, 80; Güntekin, 2008: 75)

---

[196] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).
[197] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slan / a(r)slanım > G:+/Y:+++/S:+++

Yaşşa *aslaaan*! [Taraftarlar > Gol atan futbolcuya] (Ilgaz, 1998: 73; Baykurt, 2006: 82; Orhan Kemal, 2000: 19; Altan, 2002: 404; Taner, 2015b: 32)

Ne ise *aslanım*, şimdi bu lakırdıları bırakalım da… [Memur > Eskici dükkanı sahibine] (Esendal, 1983a: 79)

koçum > G:+/Y:++/S:+++

Yazık olmuş sana *koçum* be! [Karadenizli bey > Eski arkadaşı beye] (Uzuner, 2007: 92; Buğra, 2005b: 123)

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Neler söylüyorsun *kuzum*? [Bey > Arkadaşı beye] (Karaosmanoğlu, 1980b: 263; Buğra, 2005a: 36; Musahipzade Celal, 1970: 180; Nesin, 2009: 188; Kaygılı, 1997a: 313; Mehmet Rauf, 2010b: 84)

tosunum > G:+/Y:++/S:+++

Doğru *tosunum*, Allah beni inandırsın. [Bey > Eskici dükkanı sahibine] (Esendal, 1983a: 79)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

şekerim > G:+/Y:++/S:+++

Anlat bakalım işin nedir *şekerim*? [Bey > Arkadaşı beye] (Esendal, 1983a: 76, 74; Nesin, 1982: 110)

Değer Sözü

ahretlik > G:+/Y:+/S:+++

İyi günler görmüşsün be *ahretlik* sen de. [Bahçivan adam > Evin dedesine] (Altan, 2002: 162)

azizim > G:+/Y:+++/S:+++

Herkes kendi işini bilmeli *azizim*… [Rejisör > Prodüktöre] (Necatigil, 1970: 27; Ahmet Mithat, 2000b: 488; 2001: 337; Uşaklıgil, 2006: 91, 92; Ağaoğlu, 2007: 95; Müftüoğlu, 2005: 102; 2007a: 63; Başkut, 2005: 99)

can / canım > G:+/Y:+++/S:+++

Ah *can*, ben hangi akıllara uydum da... [Köy eğitmeni bey > Öğretmen Bey'e] (Baykurt, 1975b: 127; 1980: 105, 107; 2015: 223)

Darılma a *canım*, güneş güzele gelir. [Bey > Arkadaşı beye] (Yalçın, 2012: 23, Mehmet Rauf, 2010b: 188; Kaygılı, 2003a: 258; Abasıyanık, 1998: 101; Kaçan, 2002: 82)

dostum > G:+/Y:+++/S:+++

Ey benim sevgili *dostum*! [Bey > Arkadaşı beye] (Şinasi, 2005: 89; Ilgaz, 1989: 342; Nesin, 1973: 66; 2009: 120; Uzuner, 2007: 150; Karay, 2013a: 18; Atay, 1984: 447; Karaosmanoğlu, 1980b: 45)

elmasım > G:+/Y:+/S:+++

Elmasım, Mâilciğim, senin için can feda. [Bey > Arkadaşı beye] (Gürpınar, 1997b: 173; Esendal, 1983b: 37, 39)

iki gözümün kaymağı > G:+/Y:+/S:+++

Yoksa ne mümkün değil mi *iki gözümün kaymağı* Tevfik Beyefendi? [Ağa > Samimi olduğu beye] (Yaşar Kemal, 2002: 98)

(iki) gözümün nuru / nur-ı aynım > G:+/Y:+++/S:+++

A *iki gözümün nuru*, felek bizi nihayet mahkemede… [Bey > Tanıdığı Avukat Bey'e] (Göktulga, 1948: 132; Güntekin, 2008: 75)

Ne yaparsın *nur-ı aynım*... [Maarif Nezareti şube müdürü > Misafiri idadi müdürüne] (Güntekin, 2013: 11; Yaşar Kemal, 2015a: 258)

imanım > G:+/Y:+/S:+++

Nuurool *imanım*, nuurol caanım! [Bey > Meyhanedeki arkadaşına] (Kaygılı, 2003a: 258; Ahmet Vefik, 1970a: 22)

kurban > G:+/Y:+/S:++

Dediğimi tut *kurban*! [Bey > Arkadaşı beye] (Orhan Kemal, 1972: 357; Yaşar Kemal, 1976: 448; 2015d: 84)

ruhum > G:+/Y:+/S:+++

Ali Ferdi, *ruhum*, Millet gazetesini gördün mü? [Gazeteci beye > Gazeteci arkadaşı beye] (Özakman, 2009: 16)

yâren / yarenim > G:+/Y:+/S:++

Hey *yârenler* benim yıldızım düştü / Yemişim bitmeden gazelim düştü

[Ölen kişi > Ardında kalanlara] (Bali, 1969: 28)

Hiç debelenme *yârenim*. [Delikanlı > Tanıdığı delikanlıya] (Ilgaz, 1989: 350)

Niteleme Bildiren Söz

akıllı > G:++/Y:++/S:++

Kızlara *akıllı*, başka zaman nerde göreceksin? [Erkek öğrenci > Arkadaşı erkek öğrenciye] (Ağaoğlu, 1996: 75)

bebe[198] (konuşma dili) **> G:+++/Y:++/S:++**

cicim > G:+++/Y:+++/S:+++

Acıdı mı *cicim*? [Küçük erkek çocuk > Tanıdığı küçük erkek çocuğa] (Ilgaz, 1996: 15)

cürüm[199] (konuşma dili) **> G:+/Y:+/S:+**

civanım > G:+/Y:+/S:+++

Ne demek *civanım*, ne zaman şık değilsin ki? [Bey > Arkadaşı beye] (Mehmet Rauf, 2010a: 9)

göbel[200] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:++**

ihtiyar > G:+/Y:++/S:+

İhtiyar, bu kim? [Yazar Bey > Arkadaşı yaşlı beye] (Koçu, 1947: 738)

moruk[201] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:++**

---

[198] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://eksisozluk.com/bebe--139755, (01.08.2018).
[199] https://ask.fm/alperenbozdgn/answers/144467977645; (01.08.2018).
[200] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).
[201] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018). moruk:Peder (A. Fikri, 1891: 120).

sarı > G:+/Y:++/S:+

Hey *sarı*, şansına… [Delikanlılar > Arkadaşları delikanlıya] (Devrim, 1996: 38)

toraman > G:++/Y:++/S:+

Ne oldu *toraman*, nedir bu telaşın? [Derviş > Tanıdığı dervişe] (Kağan, 2014: 85)

toramanım > G:++/Y:++/S:++

Hadi *toramanım*, seni ısmarladım Tanrı'nın birliğine! [Bey > Eskici dükkanı sahibine] (Esendal, 1983a: 80)

toy > G:++/Y:+/S:+

Dalga mı geçiyon lan, *toy*? [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Orhan Kemal, 2004: 50, 69)

Diğer Kullanımlar

adaş / adaşım > G:+/Y:++/S:++

Canım öyle deme *adaş*. [Bey > Arkadaşı beye] (Abasıyanık, 1998: 101)

Anam, *adaşım*, bilmezsin sen bu insanı yavrum. [Bey > Arkadaşı beye] (Abasıyanık, 1998: 101)

ahbap > G:++/Y:+++/S:++

Böyle böyle *ahbap*. [Bey > Arkadaşı beye] (Ağaoğlu, 2004: 67; Başkut, 2005: 143; Dıranas, 1977: 153)

akrabamız > G:+/Y:+/S:++

Hoş geldin, ocağımıza şeref verdin *akrabamız*! [Ağa > Uzaktan gelen akrabası beye] (Yaşar Kemal, 1991: 323)

Allah'ın kulu > G:+/Y:++/S:Ø

Sana onu deyiveriyordum ya *Allah'ın kulu*! [Apdesthane bekçisi > Aynı fabrikada bekçi beye] (Orhan Kemal, 2000: 291; Taner, 2015a: 92)

Allahlık > G:+/Y:++/S:Ø

Yürüsene be *Allahlık*! [Odacı genç bey (kızgın) > Odacı yaşlı beye] (Cumalı, 1969: 113)

arkadaş / arkadaşım > G:+/Y:+++/S:++

Ey *arkadaş*, elini ver! [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Şemseddin Sami, 2008: 192, 200, Ağaoğlu, 1996: 360, 365; Nesin, 1982: 105; Uzuner, 2007: 92)

Hadi içelim *arkadaşım*! [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Ilgaz, 2011b: 36; Yaşar Kemal, 2009b: 456; 2015c: 36; Ümit, 2010: 5; Engin, 1961: 9)

bey yoldaşım > G:+/Y:++/S:++

Bey yoldaşım, amma da uzun oldu be… [Bey > Komşusu beye] (Esendal, 2009: 79)

çocuk / çocuğum > G:+/Y:++/S:++

Bak *çocuk*, büyük bir hata ettin. [Mustafa Kemal > Yaşıtı beye] (Atay, 1984: 364, 405, 442; Müftüoğlu, 2007a: 88; Kaygılı, 1972: 44)

Çocuğum senin kusurun yok. [Mustafa Kemal > Kendisinden küçük arkadaşı beye] (Atay, 1984: 405, 442)

dadaşım > G:+/Y:++/S:++

Sen ne mene söz ediyirsen *dadaşım*? [Meşhedi > Tanıdığı kabadayıya] (Dikbaş, 1936: 92)

darling > G:++/Y:++/S:++

Darling, kuzum, bana bir parça da siyasi vaziyet hakkında… [İngiliz zabit > Arkadaşı İngiliz zabite] (Karaosmanoğlu, 1980b: 47, 50)

dost > G:+/Y:++/S:++

Yaşa be *dost*, güzel söyledin. [Genç bey > Arkadaşı beye] (Altan, 2002: 419; Ümit, 2010: 24)

(baba) erenler > G:+/Y:+/S:+

Amanı zamanı yok *erenler*. [Bey > Eski dostu Bektaşi babasına] (Yıldırım, 1999: 89)

Vealeykümselam *erenler*! [Bey > Tanıdığı beylere] (Ortaç, 1949: 91)

Ne oldu *baba erenler*? [Bey > Eski dostu Bektaşi babasına] (Yıldırım, 1999: 89)

gidi > G:+/**Y:**+/**S:**+

… neş'e lazım neş'e, hey *gidi*! [Bey > Tanıdığı beye] (Kaygılı, 2003c: 75)

hayırsız > G:+/**Y:**++/**S:**+

Asıl sen nerelerdesin *hayırsız*… [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Ümit, 2010: 15)

hemşehri / hemşehrim > G:+/**Y:**+++/**S:**++

Hemşehri, ben bu yakınlarda Mısır'a gittim mi? [Laz esirci > Laz arkadaşına] (Ahmet Mithat, 2000b: 323; Musahipzade Celal, 1970: 158)

… hâçen nasilsun Kuzguncuklu *hemşerim*? [Karadenizli bey > Eski arkadaşı beye] (Uzuner, 2007: 90)

kanka > G:+++/**Y:**+++/**S:**+++

Biladerlerim, kardeşlerim, *kankalar*, Kolera'dan uluslararası hırsızlık… [Bey > Arkadaşlarına] (Kaçan, 2002: 27)

keke[202] (konuşma dili) **> G:**+++/**Y:**++/**S:**++

kirve[203] (konuşma dili) **> G:**+++/**Y:**++/**S:**++

komşu > G:+/**Y:**+++/**S:**+

Duydum keyifsizmişsin *komşuuu*! [Köylü adam > Köylüsü beye] (Baykurt, 1975b: 142)

köylüm > G:+/**Y:**++/**S:**++

Gölvelim**,** *köylüm*, seni İstanbul apartmanlarında kapıcı… [Bey > Köylüsü beye] (Nesin, 1959a: 48)

[202] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).
[203] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

meslekdaşım > G:++/Y:++/S:+

Aziz *meslekdaşım*, muhakkak vaziyetinizi… [Doktor Bey > Doktor Bey'e] (Karaosmanoğlu, 2003: 118; Gürpınar, 2005b: 49; Buğra, 2005b: 29)

mirim > G:+/Y:++/S:++

Gökte ararken yerde buldum seni *mirim*. [Bey > Arkadaşı beye] (Orhan Kemal: 2010: 25; Nesin, 1959b: 44; Taner, 2015c: 61)

mübarek > G:+/Y:++/S:Ø

Belli olmuyor ki *mübarek*! [Makinist > Arkadaşı beye] (Ilgaz, 2011b: 50; Yıldırım, 1999: 227)

Müslüman > G:+/Y:+++/S:Ø

Yemin ediyorum a *Müslüman*! [Bey (kızgın) > Arkadaşı beye] (Ahmet Rasim, 1969a: 107)

Özel Ad + oğ(u)lu > G:+/Y:+/S:Ø

Valla *Kerim'in oğlu*, orasına benim pek aklım ermez. [Bacanaklardan biri diğerine] (Buğra, 1969: 86)

omuzdaşım > G:+Y:+S:++

Değerli *omuzdaşlarım*[204], bugün bizim bayramımız varmış… [Delikanlı > Tutukevindeki diğer çocuklara] (Ilgaz, 2011a: 102)

ortak > G:++/Y:+++/S:+

Tombulluğun *ortak*… [Bey > İş arkadaşı beye] (Başkut, 1972: 137)

ortağım > G:++/Y:+++/S:++

Varol be *ortağım*. [Adanalı kaçakçı > Ortağı Antepli beye] (Yaşar Kemal, 1976: 68; Çamlıbel, 2012: 507)

refikim / rafığım[205] > G:+/Y:+/S:++

Hürmetli *refikim*, tastamam da vaktinde teşrif oldunuz. [Doktor Bey > Arkadaşı Doktor Bey'e] (Gürpınar, 2005b: 75)

---

[204] omuzdaş: Arkadaş (A. Fikri, 1891: 127).
[205] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

sağdıç > G:++/Y:++/S:++

Sağdıç, nedir bu senin yaptığın… [Bey > Arkadaşı köylü beye] (Nesin, 2000: 473)

sağdıcım > G:++/Y:++/S:++

Herkes korkmalı ondan *sağdıcım*… [Ağa > Eskiden tanıdığı ağaya] (Yaşar Kemal, 2009a: 332)

toprağım[206] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

üstat / üstadım > G:++/Y:+++/S:++

… şeytana tapmayı öğretsek nasıl olur *üstat*? [Bey > Arkadaşı müzik hocasına] (Adıvar, 2009a: 72, 75; Orhan Kemal, 1995: 188)

Aman *üstadım*! [Bey > Arkadaşı beye] (Orhan Kemal, 2010: 25; Necatigil, 1970: 27; Nesin, 1959b: 44; Ağaoğlu, 1991: 233, 234)

yoldaş / yoldaşım > G:++/Y:++/S:++

Fakat be *yoldaş*, ben sonradan geldim de... [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Ahmet Mithat, 2000b: 289; Musahipzade Celal, 1970: 179, 183, 193; 218; Gürpınar, 1972: 57; Koçu, 1946: 148; 1947: 619)

A *yoldaşım*, buna adıyla sanıyla… [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Kabaağaçlı, 2008: 113; Ahmet Mithat, 2001: 184)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler[207]

beycan: "Beyefendi, bey kardeşim" anlamında kullanılır. (Ardahan köyleri, Kağızman köyleri -Kr.) (DS II, 1993: 647)

cürcür: Erkek. (-İst.) (DS III, 1993: 1028)

foraz: Erkek. (Fethiye ve köyleri -Mğ.) (DS V, 1993: 1876)

hoyon: Efendi, ağa. (Bayındır -İz.) (DS VII, 1993: 2423)

keke: Efe. (-Dy.) (DS XII, 1993: 4542)

---

[206] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

[207] Derleme Sözlüğü'nden derlenen ilgili örneklerin kadınların erkeklere yönelik seslenmelerinde de hitap olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

merik: 1. Erkek. (Babik Pötürge -Ml.) 2. Yaşlı adam. 3. Yeni gelin. (DS IX, 1993: 3169)

ola/ üle: Erkeklere seslenme ünlemi. (Uluşiran Şiran -Gm.; -Kr.) (DS XII, 1993: 4612, 4062)

sohyen: Adam. (-İz.) (DS X, 1993: 3657)

uşak: "Hey, yahu vb." anlamında seslenme ünlemi. (-Çr.; Uzuncaburç Silifke -İç.) (DS XII, 1993: 4788)

2.2.1.1.3.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad + Unvan Adı {+(I/U)m}

Özel Ad + Ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Hangi adam *Kadir Ağa*? [Kadın > Komşuları bekçiye] (Ağaoğlu, 1999: 196)

Özel Ad + Ağam > G:+/Y:+/S:+

Oturun siz de yin *Abbas Ağa'm*. [Kadın > Eşinin erkek kardeşine] (Baykurt, 2006: 34)

Özel Ad + Bey > G:+/Y:+++/S:Ø

Aman tutuverin bir yardımcı *Arif Bey*. [Komşu kadın > Komşusu beye] (Ağaoğlu, 1996: 112; Adıvar, 2006: 211; Müftüoğlu, 2007b: 16, 22)

Özel Ad + Beyciğim > G:+/Y:+++/S:++

Ha de bakayım bana benim tonton *İrfan Beyciğim*! [Çingene kız > Tanıdığı İstanbullu genç beye] (Kaygılı, 1972: 288; Ağaoğlu, 2013b: 220)

Özel Ad + Efendi > G:+/Y:++/S:Ø

Geç kaldınız *Hüseyin Efendi*. [Kadın > Tanıdığı genç beye] (Ahmet Mithat, 2000b: 444)

Özel Ad + Paşa > G:++/Y:+++/S:++

Hoş geldin *Bayram Paşa*! [Köylü kadın (iğneleme) > Eşine] (Baykurt, 2010: 25)

Özel Ad + Reis > G:++/Y:+++/S:++

Abuu *Salih Reis*, sen Ateşoğlu'nu… [Köylü kadın > Tanıdığı eski kaptana] (Kabaağaçlı, 2008: 119)

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Ağabey > G:+/Y:+++/S:+

Yaşa be *Sabri Ağbey*! [Genç kadın (alay) > Arkadaşı genç beye] (Dıranas, 1977: 201)

Özel Ad + Kardeşlik > G:+/Y:++/S:++

Seninkini eve bıraktım *Mustafa kardaşlık*. [Köylü genç kız > Köy eğitmenine] (Baykurt, 1975b: 94)

Özel Ad'(I/U)n / n(I/U)n kardaşı + Özel Ad > G:+/Y:+/S:Ø

En uygunu senin evdir hey *Ümmü'nün kardaşı Koca Linlin*. [Yaşlı köylü kadın > Köylüsü beye] (Baykurt, 1985b: 189)

Unvan Adı + Özel Ad

Bay + Özel Ad > G:+/Y:+/S:Ø

Yanlış yapıyorsunuz *Bay Albert*! (Kadın > Komşusu beye] [Uzuner, 2011: 97, 98; Adıvar, 2009b: 115, 233)

Unvan Adı {+(I/U)m}

ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Düğüne ne hacet *ağa*? (Köylü kadın > Tanıdığı beye] [Baykurt, 1975b: 256)

bay > G:+/Y:+/S:Ø

Sayın **bay**, dün Behiye geldi. [Kadın > Eşinin arkadaşı beye] (Esendal, 1983b: 94)

bey > G:+/Y:+++/S:Ø

Anladım, yanılıyorsunuz *bey*. [Genç kadın > Arkadaşı genç beye] (Müftüoğlu, 2007b: 78; Ağaoğlu, 2005: 91)

beyefendimiz > G:+/Y:+++/S:+

Evet *beyefendimiz*, buyurduğunuz bu lüzumu ben de hissediyorum. [Kadın > Komşusu beye] (Gürpınar, 1966a: 165)

beyim > G:+/Y:++/S:+

Beyim, kadınlar sahibini, hakimini bilir. [Kadın > Tanıdığı beye] (Namık Kemal, 2006: 57)

beyim efendi > G:+/Y:+/S:+

Ah *beyim efendi*, niçin iki güz evveli… [Kadın > Tanıdığı beye] (Gürpınar, 1997b: 141)

efendi > G:+/Y:+/S:Ø

Şu ihtiyar gerçekten bir canlı muammadır, değil mi *efendi*? [Genç kız > Kendisinden büyük arkadaşı beye] (Ahmet Mithat, 2000c: 194)

efendim > G:+/Y:+++/S:+

Utanmıoorsunuz *efendim*... [Kadın > Komşusu beye] (Ağaoğlu, 2013b: 228; Namık Kemal, 2006: 58)

hazret > G:+/Y:Ø/S:Ø

Öyle değil mi *hazret*? [Kadın > Komşusu beye] (Gürpınar, 1966a: 206)

paşam > G:+/Y:+++/S:++

Hangi yeni urbalarını *paşam*? [Çingene kadın > Tanıdığı beye] (Gürpınar, 1997a: 257)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

ağabeyim > G:+/Y:+++/S:++

Bundan keri bizi kim okutacak hey *ağabeyim*? [Kadın bir yolcu > Yeni tanıştığı beye] (Baykurt, 2015: 164)

amcam oğlu > G:+/Y:+++/S:+

Mustafam, canım, *amcam oğlu*, ne durmuş bakıyorsun… [Genç kız > Amcasının küçük oğluna] (Yaşar Kemal, 2009c: 73, 71)

annem > G:++/Y:++/S:++

Ne olsun be *annem*! [Genç kız > Arkadaşı delikanlıya] (Özakman, 2017: 42)

babam > G:+/Y:++/S:++

Tabii ya Emin, *babam*... [Genç kız (argo) > Arkadaşı delikanlıya] (Dıranas, 1977: 226; Orhan Kemal, 1972: 183)

Yok *babam*, yok, hâlâ içim bulanıyor. [Genç kız > Dayısının oğluna] (Orhan Kemal, 2004: 109)

bibimin oğlu > G:+/Y:++/S:+

Geri gel *bibimin oğlu* / Doğan ayın on beşine [Kadın > Bibisinin oğluna] (Yaşar Kemal, 1996: 160)

dayı oğlu > G:+/Y:++/S:+

Sorma *dayı oğlu*, sarhoş olup kalmışım. [Genç kız > Dayısının oğluna] (Orhan Kemal, 2004: 108)

kardaşım > G:+/Y:+++/S:+++

Gelme *kardaşım*, gelme sakalı boklu, gök gözlü ellisekiz[208]. [Yaşlı köylü kadın > Köylüsü yaşlı adama] (Yaşar Kemal, 2015d: 50; Ahmet Rasim, 2005: 38; Dıranas, 1977: 218)

kardaşlık > G:+/Y:+++/S:++

Hoş geldin *kardaşlık*, safa geldin! [Köylü kadın > Tanıdığı müdüre] (Baykurt, 2006: 256)

kuzenim > G:+++/Y:+++/S:++

Hadi sevgili *kuzenim*, fazla üzülmeyin! [Genç kız > Kendisinden büyük kuzeni delikanlıya] (Güntekin, 1991: 11)

oğlum > G:++/Y:++/S:++

Sen ne bakıyorsun bana *oğlum*! [Genç kız > Arkadaşı delikanlıya] (Abasıyanık, 2013b: 5)

[208] ellisekiz: Edilgin eşcinsel erkek (Aktunç, 1998: 102).

yavrum / yavrucuğum > G:++/Y:++/S:+++

Erkekle konuşmaz *yavrum*! [Kadın > Arkadaşı beye] (Ömer Seyfeddin, 1977: 80)

... bizi peşlerinde istiyorlar *yavrucuğum*. [Şehirli kadın > Yakın arkadaşı öğretim üyesi beye] (Ağaoğlu, 1991: 213)

Unvan Adı + Akrabalık Adı

bey ağabey > G:+/Y:+/S:+

A sen misin *Sabit Beyağabey*? [Mahalle bakkalı genç kız > Mahallenin kabadayısına] (Adıvar, 2009a: 158)

Cinsiyet Bildiren Söz

delikanlı > G:+/Y:++/S:+

Delikanlı, bir terbiye görmüş birine benziyorsunuz. [Kadın > Tanıdığı delikanlıya] (Namık Kemal, 2006: 54)

bizim oğlan > G:+/Y:++/S:++

… öte dünyada Allah'tan çekmez *bizim oğlan*! [Kadın > Yakın arkadaşı beye] (Baykurt, 2014: 307-308; 2015: 164)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

koç > G:+/Y:++/S:++

Oldu *koç*, çavvv… [Genç kız > Arkadaşı delikanlıya] (Özakman, 2017: 42)

kuşum > G:++/Y:++/S:+++

Anlıyorum minik *kuşum*, fakat… [Genç kız > Arkadaşı delikanlıya] (Kaçan, 1997: 60)

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Kim bu Selim *kuzum*? [Genç kız > Arkadaşı delikanlıya] (Dıranas, 1977: 163, 164, 225; Ağaoğlu, 1991: 194)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

şekerim > G:+/Y:+++/S:+++

Valla *şekerim*, ben şu anda... [Genç kız > Arkadaşı delikanlıya] (Dıranas, 1977: 163; Kaygılı, 1972: 289)

Değer Sözü

akrabamız > G:+/Y:+/S:++

Memo, Memo, *akrabamız* Memo, senin bu insanlığını... [Paşanın kızı > Zindancıya] (Yaşar Kemal, 2014: 60)

azizim > G:+/Y:+/S:+++

Hayır *azizim*, hayır! [Genç kız > Kendisinden büyük arkadaşı genç beye] (Ahmet Mithat, 2000c: 107, 218)

can / canım > G:+/Y:++/S:+++

Dağın başında ya *can*... [Köylü kadın > Değer verdiği demirciye] (Baykurt, 1975b: 241)

cancağızım > G:++/Y:++/S:+++

Cancağızım, gideceğim yere varmadan... [Kadın > Yazar arkadaşı beye] (Ağaoğlu, 1991: 205)

candaşım > G:++/Y:++/S:+++

Özetliyorum *candaşım*, geliyorum. [Kadın > Eski iş arkadaşı beye] (Tanpınar, 2014: 270)

canımın içi > G:++/Y:++/S:+++

Ah *canımın içi* mavi Tuna … seni nasıl özledim… [Genç kadın > Çocukluk arkadaşı beye] (Uzuner, 2007: 469)

dostum > G:++/Y:+++/S:+++

Fakat müteselli olunuz *dostum*. [Genç kız > Kendisinden büyük arkadaşı beye] (Ahmet Mithat, 2000c: 231; Ağaoğlu, 1991: 205)

kurban > G:+/Y:+/S:++

Kurban babam, hoş gelmişsen! [Diyarbakırlı köylü kadın > Misafiri tanıdığı gazeteci yazara] (Yaşar Kemal, 1979: 268)

kurban olduğum > G:+/Y:+/S:+++

Gel yukarıya *kurban olduğum* Mustafa'm... [Genç kız > Amcasının küçük oğluna] (Yaşar Kemal, 2009c: 71)

2.2.1.1.3.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.2.1.1.3.2.1. Kadınların Kadınlara Yönelik Hitapları

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Hanım > G:+/Y:+++/S:Ø

Dürdane Hanım, karındaşım, ben size bir şey söyleyeyim mi? [Kadın > Komşusu kadına] (Ahmet Mithat, 2004: 194)

Özel Ad + Hanımefendiciğim > G:+/Y:++/S:++

Hay hay *Türkan Hanımefendiciğim*, tabii. [Kadınlar > Tanıdıkları kadına] (Ağaoğlu, 2013b: 203)

Unvan Adı + Özel Ad

Bayan + Özel Ad > G:+/Y:+/S:Ø

Kayıkta kim yalıyı gözetliyordu dersiniz *Bayan Suzan*? [Kadın > Tanıdığı kadına] (Adıvar, 2009b: 147; Gündüz, 1938: 34)

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Bacı > G:+/Y:++/S:+

Bunlar oynamaz *Şerfe Bacı*. [Şehirli kadın > Köylü kadına] (Baykurt, 1975a: 99)

Özel Ad + Kardeş > G:+/Y:+++/S:+

Aaa büyükhanım, küçükhanım, *Aşkıniyaz Kardeş*, hepiniz sağsınız inşallah. [Kalfa kadın > Meslektaşına] (Gürpınar, 2005a: 243)

Özel Ad + Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

Özel Ad + Hanım Kardeş (…'anım Kardeş) > G:+/Y:+++/S:+

Hacer'anım Kaadeş, on para kira borcu istemem. [Kadın > Kiracısı kadına] (Nesin, 1983: 73)

Özel Ad + Hanım Kardeşim (…'anım Kardeşim) > G:+/Y:+++/S:++

Nereye çıkayım *Zehr'anım Kaadeşim*? ([Kiracı kadın > Ev sahibi kadına] (Nesin, 1983: 73)

Özel Ad + Cinsiyet Bildiren Söz {+c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m}

Özel Ad + Avrat > G:+/Y:+/S:Ø

Hürü Avrat, sen yiğit bir avratsın... [Köylü kadın > Tanıdığı kadına] (Yaşar Kemal, 2015d: 214)

Özel Ad + Avratçık > G:+/Y:+/S:+

Hürü Avratçık, senin o ince oğlan netti neyledi de… [Köylü kadın > Tanıdığı kadına] (Yaşar Kemal, 2015d: 215)

Özel Ad + Kadın > G:+/Y:++/S:Ø

Huriş Kadın, nasıl atabilir? [Köylü kadın > Köylüsü kadına] (Ilgaz, 1989: 318)

Özel Ad + Kadıncığım > G:+/Y:++/S:++

Kısmetten gayrısı olmaz ki *Safiye Kadıncığım*. [Köylü kadın > Köylüsü kadına] (Ilgaz, 1989: 336)

Unvan Adı {+c(I/U)k}

maşer > G:Ø/Y:Ø/S:Ø

Maşer, haberin var mı? [Şehirli kadın > Kadın arkadaşına] (Gündüz, 1930: 149)

paşacık > G:++/Y:+/S:++

Paşacık[209], yanağımı acıttın. [Ankara kızları > Sevdikleri genç kıza] (Gündüz, 1930: 7)

[209] "Paşacık" hitabıyla ilgili olarak kitapta Ankara kızlarına neden bu hitabı kullandıkları sorulduğu, onların da kendilerinin Gazi Paşa'yı çok sevdikleri ama başka kimi severlerse de ona da "Paşacık" diye seslendiklerini söyledikleri belirtilmiştir.

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

anam / anacığım > G:+/Y:+++/S:+++

Anam, zaten bu hizmetçi kısmını hoş tutmak lazım. [Kadın > Kadın arkadaşına] (Eray, 1976: 9; Buğra, 2005a: 30)

Yahu *anacığım*, bir şapkan var mı? [Kadın > Kadın arkadaşına] (Ağaoğlu, 2008: 172, 118, 169)

bacım > G:+/Y:++/S:+++

İnsanın kız olası geliyor *bacım* kız. (Köylü kadın > Tanıdığı köylü kadına] (Baykurt, 1985b: 141)

hemşire > G:+/Y:+/S:+

Yaşı on sekiz var mı dersin *hemşire*? [Hemşire > Arkadaşı hemşire kadına] (Abasıyanık, 2008: 439; Mehmet Rauf, 2004: 63; Tecer, 2009: 38)

hemşirem > G:+/Y:+/S:++

Teşekkür ederim *hemşirem*! [Genç kız > Arkadaşı genç kıza] (Şemseddin Sami, 2008: 100)

kardeş > G:+/Y:+++/S:+

Kardeş, bu yeni manton mu? [Kadın > Kadın arkadaşına] (Müftüoğlu, 2007a: 36)

kardeşim / kardeşçiğim > G:+/Y:+++/S:++

Emir ya da rica edecek bir şey yoktur *kardeşim*. [Kadın > Komşusu kadına] (Ahmet Mithat, 2004: 191, 194)

Selmacığım, *kardeşçiğim*, düşün bütün çehrem kızarmış… [Genç kız > Yakın arkadaşı genç kıza] (Müftüoğlu, 2007a: 158)

ninem > G:+++/Y:++/S:++

Uzatma *ninem*, onlar bunu henüz anlıyamazlar. [Kadın > Arkadaşı genç kadına] (Gündüz, 1938: 12)

teyzesi > G:++/Y:+++/S:++

Yeter *teyzesi*, yeter! [Kadın > Ev sahibi kadına] (Ağaoğlu, 1996: 29)

yavrum > G:++/Y:++/S:+++

Fakat nen var *yavrum*? [Genç kadın > Kendisinden küçük kadın arkadaşına] (Adıvar, 2009a: 251; 2006: 47; Orhan Kemal, 1995: 176)

Baksana *yavrum*… [Genç kız > Teyzesinin kızına] (Esendal, 1983b: 117)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

hanım kardeşim > G:+/Y:++/S:+

Nasıldı *hanım kardeşim*… [Kadın > Kadın arkadaşına] (Yaşar Kemal, 2009b: 209)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

bizim kız[210] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:++**

kadınım / kadıncığım > G:+/Y:++/S:+++

Kadınım, şimdi her türlü düşmanlığı yüreğinden çıkar. [Kadın > Komşusu kadına] (Gürpınar, 2006: 296; Gündüz, 1930: 15; Gürpınar, 1972: 223; 2005a: 102; 2006: 288)

Ah *kadıncığım*, yedi senedir ki... [Kadın > Tanıdığı kadına] (Şemseddin Sami, 1964: 33)

karı > G:+/Y:++/S:Ø

Haydi *karı*, haydi! [Çingene kadın > Tanıdığı kadına] (Gürpınar, 2012a: 25)

Özel Ad('(I/U)n / n(I/U)n) karısı > G:+/Y:+/S:Ø

Azizce'nin karısı, Azizce'nin karısı, aç gözünü… [Yaşlı kadın > Komşusu kadına] (Baykurt, 2014: 96)

Benim demem budur *Linlin karısı*. [Yaşlı köylü kadın > Köylüsü kadına] (Baykurt, 1985b: 277)

kız > G:+/Y:+++/S:+

Git *kız*, söyle şu eniştene de… [Genç kız > Arkadaşı genç kıza] (Ağaoğlu, 2013a: 372; Ahmet Mithat, 1998: 306; Buğra, 2005a: 30; Kaygılı, 2004: 186; Baykurt, 1985b: 141)

---

210 https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).

kızım > G:+/Y:++/S:++

Nedir *kızım*, gerçi dişi papaz olmaz ama… [Genç kız > Arkadaşı genç kıza] (Gürpınar, 1995a: 286; Güntekin, 1985: 154; Ağaoğlu, 2013a: 343; Esendal, 1983b: 117)

Organ Adı {+(I/U)m}

gözüm / iki gözüm > G:+/Y:+++/S:+++

Düşün *gözüm*! [Genç kız > Yakın arkadaşı kıza] (Müftüoğlu, 2007a: 159)

Oh *iki gözüm* kokoroz, senin için söyledi değil mi? (Hizmetçi kız > Meslektaşı genç kıza] (Gürpınar, 1972: 185)

Bitki Adı {+(I/U)m}

gülüm > G:+/Y:+++/S:+++

Sorma *gülüm,* sorma… [Kadın > Kadın arkadaşına] (Orhan Kemal, 1982: 149)

Üzülme *gülüm*, eskisinden iyi olacaksın. [Hastabakıcı kadın > Hasta kadına] (Eray, 1976: 55)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanım > G:+/Y:+/S:+++

Aman *arslanım*[211], geliniz dertleşelim. [Kadın > Komşusu kadına] (Ahmet Mithat, 2004: 200)

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Kimin esrarını anlayacaksın *kuzum*? [Hizmetçi kadın > Meslektaşı kadına] (Gürpınar, 1972: 180; Mungan, 1999: 380; Ağaoğlu, 2013b: 319; Adıvar, 2009b: 147)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

şekerim > G:++/Y:+++/S:+++

Ee *şekerim*, sen de bir tane daha yapıver. [Misafir kadın > Ev sahibi kadına] (Ağaoğlu, 1996: 27, 29, 32, 66; 2007: 24; Dıranas, 1977: 172; Tecer, 2009: 188)

[211] bk. "Hitaplarda Sapma"

Tezel, beni tanıdın mı *şekerim*? [Şehirli kadın > Eskiden tanıdığı kadına] (Ağaoğlu, 2013a: 145, 148)

Değer Sözü

azizem > G:+/**Y:**++/**S:**+++

Evet *azizem*, zannederdim ki onu senin elinden gaspetmek… [Genç kız > Yakın kız arkadaşına] (Ahmet Mithat, 2000c: 23; Gürpınar, 1995a: 293, 317)

azizim > G:+/**Y:**+/**S:**+++

Ama *azizim*, doğada pek az bulunan bir şeyi piyeslerde aramak… [Katibe > Tanıdığı katibeye] (Gürpınar, 2005a: 161)

canım > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Bırak *canım* şunu elinden. [Misafir kadın > Ev sahibi kadına] (Ağaoğlu, 1996: 32)

canikom[212] (konuşma dili) **> G:**+++/**Y:**+++/**S:**+++

dostum > G:++/**Y:**+++/**S:**+++

Ama unutma *dostum*, bizi de öyle tanımlayan vardır. [Yazar kadın > Kadın arkadaşına] (Eray, 2011a: 74; Ahmet Mithat, 2000c: 23)

elmasım > G:+/**Y:**+/**S:**+++

Hacet yoktur *elmasım*, ben her gün gelirim. [Kadın > Kadın arkadaşına] (Şemseddin Sami, 1964: 46; Müftüoğlu, 2007a: 163; Gündüz, 1938: 48; Gürpınar, 1997a: 263)

hayatım > G:++/**Y:**+++/**S:**+++

Zahmet etme *hayatım*, şuraya asıveririm. ([Misafir kadın > Ev sahibi kadına] (Ağaoğlu, 1996: 27; 2007: 24; Cumalı, 1969: 145)

... şu geridonun üstüne al *hayatım*! [Yazar kadın > Tanıdığı kadına] (Ağaoğlu, 2013b: 258)

iki gözümün elifi > G:+/**Y:**+/**S:**+++

Çıkmadılar *iki gözümün elifi*, çıkmadılar. [Kadın > Tanıdığı kadına] (Gürpınar, 2005a: 82)

[212] https://ask.fm/FnrbhElif1998/answers/55238201956; (01.08.2018).

muhibbem > G:+/Y:Ø/S:+++

Aziz *muhibbem*[213], size bunu övünmek için değil... [Kadın > Kadın arkadaşına] (Koçu, 1971: 5577)

ruhum > G:+/Y:++/S:+++

Ruhum, şurada biraz dinlenelim. [Kadın > Tanıdığı kadına] (Abasıyanık, 2005: 199; Müftüoğlu, 2007a: 156)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

cicim > G:++/Y:+++/S:+++

Cicim, sen de ne kadar dışırlıklı olmuşsun böyle. [Kadın > İş arkadaşı kadına] (Güntekin, 1991: 86)

güzelim > G:++/Y:+++/S:++

Güzelim, biz pek sinemaya gidemiyoruz. [Kadın > Kadın arkadaşına] (Eray, 1976: 11; Dıranas, 1977: 172)

nazlım > G:+/Y:+/S:++

Efendimizi çekemez *nazlım*. [Cariye kız > Arkadaşı cariye kıza] (Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman, 1990: 16)

yosmam > G:+/Y:+/S:++

… senin için söylüyor **yosmam**. [Hizmetçi kadın > Meslektaşı kadına] (Gürpınar, 1972: 184)

Diğer Kullanımlar

bebeğim > G:++/Y:+++/S:+++

… daha dokuz yaşındasın, aman *bebeğim*. [Genç kız (alay) > Arkadaşı genç kıza] (Gürpınar, 1972: 186

darling > G:++/Y:++/S:++

Hayır *darling*, hayır! [Amerikalı kız > Türk kadın arkadaşına] (Karaosmanoğlu, 1980b: 219)

---

[213] bk. "Hitaplarda Sapma"

çocuğum > G:++/Y:++/S:+++

Bunlar sebep mi benim güzel *çocuğum*? [Belediye reisinin eşi > Arkadaşı kadına] (Güntekin, 1985: 150)

komşu hanımcığım > G:+/Y:+++/S:++

Komşu hanımcığım, bu evin hâlini hiç sormayınız. [Hizmetçi kız > Komşusu kadına] (Gürpınar, 2006: 288)

komşum > G:+/Y:+++/S:++

Buyur *komşum*, gel! [Kadın > Komşusu kadına] (Ağaoğlu, 1996: 112)

nonoş > G:+++/Y:+++/S:+++

Her şey hazır mı *nonoş*? [Kadın > Arkadaşı genç kadına] (Gündüz, 1938: 3)

refika > G:+/Y:Ø/S:+

Bak bak *refika*! [Kadın > Kadın arkadaşına] (Ahmet Rasim, 1969a: 89)

sevgilim > G:++/Y:++/S:++

Ne diyorduk *sevgilim*[214]? [Kadın > Yakın arkadaşı kadına] (Ahmet Mithat, 2000c: 22)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler[215]

cıvır: Kadın. (Bereketli Tavas -Dz.; Yeniköy -Ay.; Kosmat -Es.) (DS III, 1993: 943)

çarpan: Kadın. (-İst.; Genek -Mğ.) (DS III, 1993: 1083)

çorbacı: Kadın. (Dont Fethiye -Mğ.) (DS III, 1993: 1271)

danaş: Kadın, kız. (Erkilet -Ky.) (DS IV, 1993: 1357)

dudu: 1. Hanım. (-Ed.; Şumnu, Bulgaristan) 2. Abla. (DS IV, 1993: 1595)

ece: Güzel kadın. (-Sv.) (DS V, 1993: 1659)

engarı: Çok bilgili kadın. (Ünye -Or.) (DS V, 1993: 1752)

hakıra: Kadın: *Ayşe bacı eyi bir hakıra.* (Belenkeşlik -İç.) (DS VII, 1993: 2254)

---

[214] bk. "Hitaplarda Sapma"

[215] Derleme Sözlüğü'nden derlenen ilgili örneklerin erkeklerin kadınlara yönelik seslenmelerinde de hitap olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

iyye: Kadın. (-Kn.) (DS VII, 1993: 2575)

kanayaklı [kanayahli, kanayak, kanıyaklı]**:** Kadın, kız, eksiketek. (-Sm.; Şıhlar Ulubey, Ünye -Or.; -Tr. ...) (DS VIII, 1993: 2619)

kısaayak: Kadın. (Boyabat -Sn.) (DS VIII, 1993: 2839)

kuzeylim: Kadınların birbirlerini çağırma ünlemi. (Ekinözü Elbistan -Mr.) (DS XII, 1993: 4559)

siddi: Evlenmiş kadın. (Karakaya -Ky.) (DS XII, 1993: 4695)

topuklu: Güzel, beğenilen kadın. (Silifke -İç.) (DS X, 1993: 3965)

yenge: Kadın. (Güdül ve köyleri, -Ank.) (DS XII, 1993: 4819)

2.2.1.1.3.2.2. Erkeklerin Kadınlara Yönelik Hitapları

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Hanım > G:+/Y:+++/S:Ø

Hayır *Mazlume Hanım*, yalnız oynanırken gördüm. [Zabit > Tanıdığı kadına] (Adıvar, 2006: 211; Ağaoğlu, 1996: 398, 400; Müftüoğlu, 2007b: 23; Abasıyanık, 2013b: 52; Gürpınar, 1972: 186)

Özel Ad + Hatun > G:+/Y:++/S:Ø

Bağla çabuk dedim *Selver Hatun*! [Ağa > Köylüsü kadına] (Baykurt, 1985b: 53)

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Abla > G:+/Y:+/S:+

Bana bak *Ayşe Abla*, uzun ediyorsun. [Delikanlı > Arkadaşı genç kıza] (Abasıyanık, 2013b: 6, 8)

Uğurdur *Hacer Abla*, uğur! [Kahveci bey > Tanıdığı Çingene kadına] (Gürpınar, 2012a: 16, 17; Adıvar, 2009a: 124)

Özel Ad + Gelin > G:+/Y:+/S:+

Döne Gelin, pilavın güzel olmuş. [Bey > Konuk olduğu beyin eşine] (Baykurt, 2006: 121; 1975a: 98)

Unvan Adı + Özel Ad

Bayan + Özel Ad > G:+/Y:++/S:Ø

Çay içer misiniz *Bayan Lale*? [Bey > Tanıdığı genç kadına] (Adıvar, 2009b: 116, 118; Nesin, 1973: 141)

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Bacı > G:+/Y:++/S:+

Hiç küşümlenme *Meryemce Bacı*. [Yaşlı köylü adam > Arkadaşının eşi kadına] (Yaşar Kemal, 2015d: 59)

Özel Ad + Cinsiyet Bildiren Söz

Özel Ad + Kadın > G:+/Y:++/S:Ø

Ne o *Muhsine Kadın*, böyle erkenden? [Ağa > Tanıdığı kadına] (Kabaağaçlı, 2010: 144; 2011: 68)

Unvan Adı {+(I/U)m(I/Uz)}

bayan > G:+/Y:++/S:Ø

Emredersiniz *bayan*! [Genç bey > Arkadaşı genç kıza] (Adıvar, 2009b: 100; Mehmet Rauf, 2009: 11)

bayan hanımefendi > G:+/Y:+/S:Ø

Vallahi *bayan hanımefendi* … [Bey > Müşterisi kadına] (Kabaağaçlı, 2003: 59)

hanımefendi > G:+/Y:+++/S:Ø

Bana kalırsa *hanımefendi*... [Gazeteci genç bey > Kadın arkadaşına] (Abasıyanık, 2013b: 52)

hanımefendimiz > G:+/Y:+++/S:+

Hanımefendimiz, buralarda aranacak şey iyi komşudur. [Bey > Komşusu kadına] (Gürpınar, 1966a: 165)

hatun > G:+/Y:++/S:Ø

Baka *hatun*, ziyade ileri vardın. [Cebecibaşı > Tanıdığı kadına] (Başkut, 2005: 175)

küçük hanım > G:+/Y:+++/S:+

İnayeten kabul buyurmaz mısınız *küçük hanım*? [Bey > Yeni tanıştığı genç kıza] (Güntekin, 1991: 87; Ağaoğlu, 2013a: 349)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

abla > G:+/Y:++/S:+

Abla, sen de okudun mu bütün bu kitapları? [Şoför > Tanıdığı asistan kıza] (Altan, 2002: 255, 256)

annem > G:+/Y:++/S:++

Öyleyse akşam görüşürüz be *annem*! [Delikanlı > Arkadaşı genç kıza] (Özakman, 2017: 42)

bacı > G:+/Y:++/S:+

Gızma *bacı*, gızma! [Odacı bey > Odacı kadına] (Altan, 2002: 305; Orhan Kemal, 1972: 183; Başkut, 2015: 79, 44)

bacım / bacıcığım > G:+/Y:++/S:+++

Güzel, insanlıklı *bacım*, adını bağışlamadın… [Köylü bey > Yeni tanıştığı köylü kadına] (Yaşar Kemal, 2000a: 57; Ağaoğlu, 2005: 92)

… geçinmen için sana yüz lira getirdim *bacıcığım*. [Kaptan > Tanıdığı yaşlı kadına] (Kabaağaçlı, 2008: 51)

hemşire > G:+/Y:+/S:+

Siz güçlü *hemşire*, umutsuzluğa kapılmayın. [Yaşlı komşu bey > Arkadaşının eşi kadına] (Dıranas, 1977: 121; Gürpınar, 2015: 70)

hemşirem > G:+/Y:++/S:+++

İffetlu *hemşirem* efendim, bugünlerde beyinizin hanesinden ayrılarak bir başka mahalle... [Namık Kemal > Arkadaşının eşi kadına] (Tansel, 1986: 537; Şemseddin Sami, 2008: 119)

kardeşim > G:+/Y:+++/S:+++

… bildiğinden başka türlü söyler mi *kardeşim*? [Bey > Tanıdığı genç kıza] (Ahmet Mithat, 1998: 310)

kız karındaş > G:+/Y:+/S:+

Hanım *kız karındaş*, gideceğimiz bağ... [Genç bey > Arkadaşının eşi kadına] (Ahmet Mithat, 2001: 174)

ninem > G:++/Y:+/S:++

Çapkın, *ninem*, beni dinle! [Yaşlı bey > Yakın arkadaşı genç kıza] (Gündüz, 1930: 210, 239)

yenge > G:+/Y:+++/S:+

Haa, biziz *yenge*! [Muhtar > Tanıdığı Hamdi Bey'in eşine] (Baykurt, 2006: 316; Özakman, 2011: 68)

yengeciğim > G:+/Y:+++/S:++

Hayır *yengeciğim*, hayır. [Bey > Arkadaşının eşine] (Gürpınar, 1995b: 38)

Unvan Adı + Akrabalık Adı

hanım abla > G:+/Y:+/S:+

Vallahi *hanım abla* benim hiçbir kabahatim yoktur. [Genç bey > Arkadaşının eşi kadına] (Ahmet Mithat, 2001: 175; Abasıyanık, 2016: 800)

hanım hemşire > G:+/Y:+/S:+

Hanım hemşire, ben sana kıyamayacağım. [Genç bey > Arkadaşının eşi kadına] (Ahmet Mithat, 2001: 176)

Akrabalık Adı + Unvan Adı

hemşire hanım > G:+/Y:+/S:+

Hemşire hanım, mahzur yoksa araba ile Emirgan'a kadar gidelim. [Bey > Torununun bakıcısı kadına] (Karay, 2003: 223)

Cinsiyet Bildiren Söz

bizim kız[216] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:++**

[216] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).

kızım > G:+/Y:++/S:+

Bak *kızım*, benimle, bizimle olmak istiyorsan… [Üniversite öğrencisi delikanlı > Yeni tanıştığı genç kıza] (Ağaoğlu, 2013a: 219, 220)

lan > G:+/Y:+/S:+

Ooo ne haber *lan*[217]? [Delikanlı > Arkadaşı genç kıza] (Özakman, 2017: 42)

Akrabalık Adı + Cinsiyet Bildiren Söz

yenge kadın > G:+/Y:+/S:+

Yenge kadın boyda büyük yani yaşta küçük olan... [İmam > Evin yengesine] (Şinasi, 2005: 88)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

kuzum > G:+/Y:++/S:+++

… sizi ziyaret etmeme müsaade ediniz *kuzum, kuzum*! [Delikanlı > Arkadaşı genç kıza] (Adıvar, 2009b: 121; Ömer Seyfeddin, 1977: 80)

Değer Sözü

dostum > G:+/Y:++/S:+++

Ben uyurum *dostum*. [Delikanlı > Arkadaşı genç kıza] (Abasıyanık, 2013b: 4; Gündüz, 1930: 229; Ağaoğlu, 1998: 100, 129)

Hayır *dostum*, ben o kadar çekici değilim. [Bey > Arkadaşının sevgilisi genç kadına] (Ahmet Mithat, 1992: 99)

Niteleme Bildiren Söz {+(I/U)m}

akıllı / akıllım > G:++/Y:++/S:+

Tabanca *akıllı,* sen hiç tabanca görmedin mi? [Küçük erkek çocuk > Küçük kıza] (Ağaoğlu, 1996: 31, 36, 62, 63)

… ve asla soyunmazlar *akıllım*! [Küçük erkek çocuk > Arkadaşı küçük kıza] (Uzuner, 2007: 167)

[217] bk. "Hitaplarda Sapma"

küçük > G:++/Y:+/S:++

Küçük, bırak bunları, bunalıyorum. [Yaşlı bey > Yakın arkadaşı genç kıza] (Gündüz, 1930: 211)

Diğer Kullanımlar

komşu > G:+/Y:+++/S:+

Ah *komşu*, neyle tutalım? [Bey > Komşu kadına] (Ağaoğlu, 1996: 112; Kür, 1983: 185)

2.2.1.2. Tanımadık Kimselere Yönelik Hitaplar

2.2.1.2.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları

İnsanlar çoğu zaman karşıdaki kişinin sosyal konumunu tam olarak bilmese de muhatabın konuşma şekli, giyim kuşamı, hâli ve tavrı hangi katmanda olduğu konusunda karşıdaki kişiye ipucu verir. Bu kişiye seslenmek isteyen birey, edinmiş olduğu ipuçlarına dayanarak karşıdaki kişiye yönelik uygun hitabı seçer. Taranan metinlerde de toplumun daha alt katmanındaki kişiler, karşılaştıkları ve hitap etmek istedikleri üst katmandan olduklarını tahmin ettikleri kişilere yönelik çeşitli hitap sözleri kullanmıştır. Genellikle köylü oldukları belirtilen adamlar okumuş, şehirli, zengin, devlet memuru, öğretmen olduklarını bildikleri veya tahmin ettikleri beylere yönelik *ağa, ağam, beyağabey, bey kardeşim, efendican, paşam* gibi hitaplarla seslenmişlerdir. Taranan metinlerde alt katmandaki erkeklerin üst katmandaki kadınlara yönelik hitaplarına örnek, memur bir kadına yönelik kullanılan *memur hanım* hitabıdır. Alt katmandaki kadınların üst katmandaki kadınlara yönelik hitaplarına misal ise iş arayan bir kadının bir dairede oturan müstakbel işverenine yönelik tercih ettiği *hanımım* hitabıdır. Bunun dışında taranan metinlerden alt katmandaki kadınların üst katmandaki erkeklere ve alt katmandaki erkeklerin üst katmandaki kadınlara yönelik herhangi bir hitabına rastlanmamıştır. Metinlerden derlenenler dışında konuşma dilinde özellikle kibarlık kaygısıyla erkeklerce erkeklere yönelik *bey, beyim, beyciğim, beyefendi, beyefendiciğim, efendi, efendim, efendiciğim, hocam*; kadının erkeğe *bey, beyefendi, efendi, efendim, bayım*; erkeklerce kadınlara *efendim, efendiciğim, hanımefendi, hocam, hoca hanım, hoca hanım efendi* gibi hitap biçimlerinin kullanıldığı bilinmektedir.

2.2.1.2.1.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.2.1.2.1.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m / can}

ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Al *ağa*, al sen şu paranı! [Köylü delikanlı > Tanımadığı şehirli beylere] (Orhan Kemal, 2010: 19)

ağam > G:+/Y:+/S:+

Ağam, yükünü Göztepe'ye kadar ben taşıyayım… [Hamal > Köylü beye] (Güntekin, 1999: 9)

bayım[218] (konuşma dili) > **G:+/Y:+/S:+**

bey[219] (konuşma dili) > **G:+/Y:+++/S:Ø**

beyim[220] (konuşma dili) > **G:+/Y:+++/S:+**

beyciğim[221] (konuşma dili) > **G:+/Y:+++/S:++**

beyefendi[222] (konuşma dili) > **G:+/Y:+++/S:Ø**

beyefendiciğim[223] (konuşma dili) > **G:+/Y:+++/S:++**

efendi[224] (konuşma dili) > **G:+/Y:+/S:Ø**

---

[218] bk. "2.2.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar / 2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" gibi başlık altlarında yer alan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

[219] bk. "2.2.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar / 2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" gibi başlık altlarında yer alan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

[220] bk. "2.2.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar / 2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" gibi başlık altlarında yer alan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

[221] bk. "2.2.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar / 2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" gibi başlık altlarında yer alan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

[222] bk. "2.2.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar / 2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" gibi başlık altlarında yer alan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

[223] bk. "2.2.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar / 2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" gibi başlık altlarında yer alan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

[224] efendi: Batı Türkçesinde okuyup yazması olanlara verilen unvandır, dilimize Rumcadan alınmıştır. Büyütme, tazim unvanıdır, bilhassa okumuşlara, ulemâya, kalem sahiplerine verilir. Bir isim, bir yerin sahibi; hem erkeğe, hem kadına verilen unvandır. Terbiyeli, edip, vakar sahibi kimselere de efendi denilir. Tazim unvanı olarak diğer unvanlara da eklenir: "Paşa Efendi, Bey Efendi, Çelebi Efendi, Hanım Efendi" gibi (Koçu, 1968: 4943-4944).

efendican > G:+/Y:+/S:+

Efendican, gözen kurban, başan kurban! [Köylü bey > Tanımadığı Öğretmen Bey'e] (Baykurt, 2015: 233)

efendim[225] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+**

efendiciğim[226] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:++**

hocam[227] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+**

paşam > G:+/Y:++/S:+

Benim *paşam*! [Kabadayı > Zengin beye] (Taner, 2015b: 92)

Unvan Adı + Akrabalık Adı

bey ağabey > G:+/Y:+/S:+

… ayağın öpeyim *bey ağabey*! [Köylü bey > Tanımadığı zengin beye] (Altan, 2002: 506)

bey kardeşim > G:+/Y:+/S:+

Al *beğ kardeşim*, al be! [Türkiye sınırından girmek isteyen bey > Gümrük memuru beye] (Ağaoğlu, 1977: 16)

2.2.1.2.1.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitapları

bayım[228] (konuşma dili) **> G:+/Y:+/S:+**

bey[229] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:Ø**

beyefendi[230] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:Ø**

---

[225] bk. "2.2.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar / 2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" gibi başlık altlarında yer alan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

[226] bk. "2.2.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar / 2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" gibi başlık altlarında yer alan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

[227] https://storia.me/@tuco/kadinlarin-hitap-sekilleriyle-erkeklerin-hitap-sekilleri-arasindaki-farklar-4zz1rt, (30.07.2018).

[228] bk. "2.2.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar / 2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" gibi başlık altlarında erkeklerin birbirlerine yönelik kullandıkları tespit edilen hitabın bu bölümde kadınların da erkeklere yönelik kullanabilecekler düşünülmektedir.

[229] bk. "2.2.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar / 2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" gibi başlık altlarında erkeklerin birbirlerine yönelik kullandıkları tespit edilen hitabın bu bölümde kadınların da erkeklere yönelik kullanabilecekleri düşünülmektedir.

[230] bk. "2.2.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar / 2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" gibi başlık altlarında erkeklerin birbirlerine yönelik kullandıkları tespit edilen hitabın bu bölümde kadınların da erkeklere yönelik kullanabileceği düşünülmektedir.

efendi[231] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**Ø

efendim[232] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+

hocam[233] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+

2.2.1.2.1.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.2.1.2.1.2.1. Kadınların Kadınlara Yönelik Hitapları

hanım[234] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**Ø

hanımım > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+

He ya gonuşalım *hanımım*! [İş arayan genç köylü kadın > İş için başvurduğu kadına] (Ağaoğlu, 1996: 118, 119)

hanımcığım[235] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**++

hanımefendi[236] (konuşma dili) > **G:**+++/**Y:**+++/**S:**+++

hanımefendiciğim[237] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**+++

2.2.1.2.1.2.2. Erkeklerin Kadınlara Yönelik Hitapları

bayan[238] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**Ø

efendim[239] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+

hanım[240] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**Ø

---

[231] bk. "2.2.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar / 2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" gibi başlık altlarında erkeklerin birbirlerine yönelik kullandıkları tespit edilen hitabın bu bölümde kadınların da erkeklere yönelik kullanabileceği düşünülmektedir.

[232] bk. "2.2.1.1.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar / 2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" gibi başlık altlarında erkeklerin birbirlerine yönelik kullandıkları tespit edilen hitabın bu bölümde kadınların da erkeklere yönelik kullanabileceği düşünülmektedir.

[233] https://storia.me/@tuco/kadinlarin-hitap-sekilleriyle-erkeklerin-hitap-sekilleri-arasindaki-farklar-4zz1rt, (30.07.2018).

[234] bk. "2.2.1.2.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar / 2.2.3.2.3.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" gibi başlıklarda kadınların birbirlerine yönelik kullandığı hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

[235] bk. "2.2.1.2.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar / 2.2.3.2.3.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" gibi başlıklarda kadınların birbirlerine yönelik kullandığı hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

[236] bk. "2.2.1.2.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar / 2.2.3.2.3.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" gibi başlıklarda kadınların birbirlerine yönelik kullandığı hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

[237] bk. "2.2.1.2.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar / 2.2.3.2.3.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" gibi başlıklarda kadınların birbirlerine yönelik kullandığı hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

[238] bk. "2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" adlı başlık altında erkeklerin kadınlara yönelik kullandığı hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

[239] bk. "2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" adlı başlık altında erkeklerin kadınlara yönelik kullandığı hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

hanımefendi[241] (konuşma dili) > **G:+/Y:+++/S:Ø**

memur hanım > G:++/Y:+++/S:Ø

Ha *memur hanım*, inlet şunu biraz. [Türkiye sınırından girmek isteyen bey > Gümrük memuru kadına] (Ağaoğlu, 1977: 43)

2.2.1.2.2. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları

Üst katmandaki kişiler tanımasalar bile muhataplarının hangi meslekle uğraştıklarına, kılık kıyafetlerine, konuşma biçimlerine bakarak onların kendilerinden daha alt konumda olduklarını anlayabilir ve buna göre bir hitap tercihinde bulunabilirler. Taranan metinlerde görüldüğü üzere parti başkanı, paşa, öğretmen, vali, kaymakam vekili olan beyler karşılaştıkları elçiye ve köylü beylere *adam, ağa, vatandaş* hitapları ile seslenmişlerdir. Ayrıca taranan bir metinde parti başkanı bir beyin tanımadığı, fakat işçi olduğunu gördüğü bir kadına yönelik *hatun* şeklinde hitabı yer almaktadır. Gümrük memuru bir kadının da sınırdan girmek isteyen bir beye yönelik *bey kardeş* ve bir hanımın arabacıya *herif* hitapları bulunmaktadır. Bunun dışında metinlerde üst katmandaki kadınların alt katmandaki kadınlara yönelik herhangi bir hitabına rastlanmamıştır. Derlenen örnekler dışında konuşma dilinde üst katmandaki erkeklerin ve kadınların tanımadıkları alt katmandan erkeklere *genç, genç adam, bey, beyefendi, küçük bey, delikanlı, efendi oğlum, bey oğlum, evlat, evladım, efendim, yavrum, arslanım*; kadınlara *hanım, hanımefendi, küçük hanım, kadınım, genç hanım, hanım kız, hanım kızım, evlat, evladım, kızım, kadın kızım, efendim* şeklinde hitapları bilinmektedir.

2.2.1.2.2.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.2.1.2.2.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m}

ağa > G:+/Y:+/S:Ø

İçeriz be *ağa*! [Öğretmen Bey > Köylülerden birine] (Abasıyanık, 1970: 47)

bey[242] (konuşma dili) > **G:+/Y:++/S:Ø**

---

[240] bk. "2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" adlı başlık altında erkeklerin kadınlara yönelik kullandığı hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

[241] bk. "2.2.3.1.3.2. etişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" adlı başlık altında erkeklerin kadınlara yönelik kullandığı hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

beyefendi[243] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**Ø

efendim[244] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**+

küçük bey[245] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**+

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

evlat[246] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+

evladım[247] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

kardeş[248] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**++

yavrum[249] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

bey oğlum[250] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**++

efendi oğlum[251] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**++

Cinsiyet Bildiren Söz

adam > **G:**+/**Y:**+/**S:**Ø

Uzun *adam*, gel bakalım! [Parti başkanı > Tanımadığı işçilerden genç beye] (Yaşar Kemal, 2000b: 304)

genç adam[252] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**++/**S:**+

---

[242] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[243] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[244] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[245] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[246] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[247] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[248] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[249] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[250] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[251] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[252] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

delikanlı > G:+/Y:+++/S:+

Bir dakika, bir dakika *delikanlı*! [Vali > Köy bekçisi yaşlı adama] (Baykurt, 1975a: 165)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanım[253] (konuşma dili) > **G:+/Y:+++/S:+++**

Diğer Kullanımlar

vatandaş > G:++/Y:++/S:Ø

Çabuk ol be sayın *vatandaş*! [Tahriratçı kaymakam vekili > Makamına gelen tanımadığı yaşlı köylüye] (Baykurt, 2006: 281; 1975b: 168; Gürpınar, 1995a: 152)

2.2.1.2.2.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m}

bey[254] (konuşma dili) > **G:+/Y:++/S:Ø**

beyefendi[255] (konuşma dili) > **G:+/Y:++/S:Ø**

efendim[256] (konuşma dili) > **G:+/Y:++/S:+**

küçük bey[257] (konuşma dili) > **G:+/Y:++/S:+**

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

evlat[258] (konuşma dili) > **G:+/Y:+++/S:+**

evladım[259] (konuşma dili) > **G:+/Y:+++/S:+++**

kardeş[260] (konuşma dili) > **G:+/Y:+++/S:++**

---

[253] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[254] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[255] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[256] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[257] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[258] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[259] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[260] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

yavrum[261] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

bey kardeş > G:+/**Y:**+/**S:**+

Vizen tamam mı dedik *bey kardeş*? [Gümrük memuru kadın > Türkiye sınırından girmek isteyen beye] (Ağaoğlu, 1977: 28)

bey oğlum[262] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**++

efendi oğlum[263] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**++

Cinsiyet Bildiren Söz

genç adam[264] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**++/**S:**+

delikanlı[265] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+

herif > G:+/**Y:**++/**S:**Ø

Söylenme *herif*, parana geçer hükmün. (Evin hanımı > Arabacıya] (Gürpınar, 2005a: 100)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanım[266] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

2.2.1.2.2.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.2.1.2.2.2.1. Kadınların Kadınlara Yönelik Hitapları

Unvan Adı

bayan[267] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**Ø

hanım[268] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**Ø

---

[261] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[262] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[263] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[264] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[265] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[266] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[267] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

hanımefendi[269] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**Ø

küçük hanım[270] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**+

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

evladım[271] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

kardeşim[272] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**++

yavrum[273] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

Unvan Adı + Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

hanım kızım[274] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**++

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

kız / kızım[275] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+

2.2.1.2.2.2.2. Erkeklerin Kadınlara Yönelik Hitapları[276]

hatun > G:+/**Y:**++/**S:**Ø

Sağ ol *hatun*, teşekkür ederim, var ol! (Parti başkanı > Tanımadığı işçi kadın, Yaşar Kemal, 2000b: 302)

2.2.1.2.3. Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar

Bu bölümde birbirlerini tanımadıkları hâlde çeşitli vesilelerle karşılaşan bireylerin aynı katmanda olduklarını farz ederek birbirlerine sarf etmiş oldukları hitapları değerlendirilmiştir. Seçilen hitap biçimlerinin niteliği, özellikle konuşanın eğitim durumuna, karakterine ve seslenme maksadına göre değişkenlik göstermektedir. Erkekler, eş katmanlardaki tanımadıkları erkeklere yönelik *bayım,*

---

[268] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[269] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[270] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[271] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[272] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[273] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[274] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[275] bk. "2.2.3.1.1.1./2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[276] Üst başlık altındaki kadınların kadınlara yönelik kullandıkları hitapların hepsinin bu bölümde de yer alabileceği düşünülmektedir.

bey, beyim, beyefendi, beyefendimiz, beyefendiciğim, çelebi, efendi, efendim, efendimiz, hazret, adam, ağa, ağa bey, erenler gibi daha mesafeli ve kibarlık kaygısıyla seçtikleri hitapların yanı sıra *agoşum, ahbap, arkadaş, kardeş, kardeşim, kardeşlik, yoldaş, yoldaşım, azizim, babacan, babayiğit, birader, beyefendi biladerciğim, bizim oğlan, civanım, dadaş, dostum, efe, efendi kardeş, efendi ağa, gülüm, hacıbaba, hacım, harmanım, hemşehri, hemşo, hemşehrim, herif, hocam, iki gözceğizim, imanım, karabet* "hısımlık", *kurban, mahdum, Müslüman, peder, pirim, şehbâzım, şekerim, yiğit, yiğidim* gibi daha mesafesiz hitapları da kullanmıştır. Ayrıca seslendikleri kişilerin tanınmayan kişiler oldukları göz önünde bulundurulduğunda *anam, anacığım* gibi hitapların sapmalar içinde değerlendirilmesi gerekir. Metinlerden derlenen hitaplar haricinde konuşma dilinde *aziz, gakkoş* gibi hitapların bulunduğu da bilinmektedir. Aynı zamanda yabancı ve Türk beylerin birbirlerine yönelik yabancı asıllı hitapları da kullandıkları görülmektedir. Kadınlar tanımadıkları erkeklere yönelik *efendi, efendim, bayım, ağa, ağa birader, efendi ağa* gibi kibar ve mesafeli hitapların yanı sıra *ağam, ağacığım, efendi kardeş, kardeş, kardeşim, bey bilader, hemşehri, herif, oğlum, kuzum, paşam, yiğit* gibi yakınlık bildiren hitaplar tercih etmişlerdir. Kadınların tanımadıkları kadınlara yönelik hitapları göz önünde bulundurulduğunda daha çok *bebeğim, ceylanım, civan kız, çakırım, güzelim, hanım kardeşim, hatunum, hemşireciğim, hemşire hanım, kadın, kadınım, kuzum, şekerim* gibi samimi hitapları tercih ettikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra *hanım, hanımefendi* gibi mesafeli ve kibar hitaplar da tercih edilmiştir. Erkeklerin de tanımadıkları kadınlara yönelik hitapları seslenen erkeğin eğitim durumuna ve karakterine göre şekillenmiştir. *Bayan, hanım, hanımefendi, hatun, küçük hanım* gibi hitaplar mesafeli ve kibar hitaplar; *abla, ablacığım, bacı, bacım, hanım abla, hanım hemşire, hemşire, hemşirem, hemşire hanım, hemşirem hanım, hemşire hanımcığım, kadın, karı, kardeşim, kızım, kız kardeşim* gibi hitaplar ise daha yöresel ve yakınlık bildiren hitaplar olmuştur. Yine erkeklerce tanınmayan kadınlara yönelik kullanılan *anam, anoşum* hitapları karşıdaki kişilerin hem tanınmamaları hem de seslenenden yaşça büyük olmamaları göz önünde bulundurulduğunda sapmalar içinde değerlendirilebilir. Aynı şekilde bir bey tarafından tanımadığı bir bayana yöneltilen *hacı* hitabı da söz konusu hitabın genellikle erkekler arasında kullanıldığı düşünüldüğünde sapma olarak görülebilir. Sözlüklerde "hanım, kadın" anlamlarıyla karşımıza çıkan *dudu* hitabının genellikle yabancı kadınlara yönelik kullanıldığı bilinmektedir. Bir metinde Türk beyin tanımadığı bir kadına yönelttiği

bu hitabın beyin kadının kılık kıyafetinden yabancı olduğuna dair bir zan edinmesi sonucunda tercih ettiği düşünülebilir. Yine bu şekildeki bir düşünceyle biletçi beyin yabancı yolcu kadına yönelik *madam* şeklindeki hitabı yer almaktadır.

2.2.1.2.3.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.2.1.2.3.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m(I/Uz) / +c(I/U)ğ(I/U)m / +(I/U)ş(I/U)m}

ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Arasta Han nere gitti bre *ağa*? [Yaşlı bey > Tanımadığı beye] (Nesin, 2009: 40; 1983: 88; Yıldırım, 1999: 171)

ağa bey > G:+/Y:+/S:Ø

Efendim, *ağa bey*, haramdır, onların ekmeği yenmez. [Köylü bey > Yolda beraber yürüdüğü gazeteci yazar beye] (Yaşar Kemal, 1976: 242)

agoşum > G:+/Y:+/S:++

Merhaba *agoşum*! [Köylü bey > Tanımadığı Antepli ve İstanbullu beye, Yaşar Kemal, 1976: 64)

başkan[277] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

bayım > G:+/Y:+/S:Ø

Yanlış anladınız *bayım*. [Sivil polis > Beye] (Yesari, 1964: 66, 67, 69; Eray, 1994: 45; Ağaoğlu, 2013a: 140; 2005: 62; Nesin, 1982: 21; 83, 84; 1959a: 16; 2000: 464, 465)

bey > G:+/Y:+++/S:Ø

Beğ, senin işin var mı? [Diyarbakırlı bey > Tanımadığı İstanbullu beye] (Yaşar Kemal, 1976: 17)

beyim > G:+/Y:++/S:+

Şimdi biter *beyim*. [Bileyici > Tanımadığı mahalle sakini müteahhite] (Ağaoğlu, 2004: 154, 155; 2013b: 339; Nesin, 1982: 19; 27; 1973: 105; 1983: 38)

[277] https://storia.me/@tuco/kadinlarin-hitap-sekilleriyle-erkeklerin-hitap-sekilleri-arasindaki-farklar-4zz1rt; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

beyefendi > G:+/Y:++/S:Ø

Merhaba *beyefendi*! [Birbirini tanımayan iki erkek yolcu] (Nesin, 1982: 106; 104)

beyefendiciğim > G:+/Y:++/S:++

Teveccüh buyurdunuz *beyefendiciğim*. [Birbirini tanımayan iki erkek yolcu] (Nesin, 1982: 107)

çelebi > G:+/Y:Ø/S:Ø

Destur *çelebi*! [Türk bey > Tanımadığı Frenk beye] (Ahmet Rasim, 1969a: 17)

dadaş > G:+/Y:++/S:++

Dadaş, kaç kişisiniz? [Delikanlı > Tanımadığı delikanlıya] (Gürpınar, 2012b: 76; Dikbaş, 1936: 80)

efe > G:+/Y:+++/S:+

Sana ne oluyor *efe*[278]? [Delikanlı > Tanımadığı delikanlıya] (Buğra, 2005a: 68)

efendi > G:+/Y:+/S:Ø

Efendi, ne yaptın? [Polis > Tanımadığı delikanlıya] (Gürpınar, 1995a: 65; Orhan Kemal, 1972: 37; 2010: 18; Nesin, 1973: 103; 1983: 89; Başkut, 2005: 122, 128; Nazım Hikmet, 2004b: 45)

efendi ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Efendi ağa, saatin kaç? ([Muhtar > Tanımadığı kasabalı beye] (Baykurt, 2006: 314)

efendim / efendimiz > G:+/Y:+++/S:++

İyi yolculuklar *efendim*! [Birbirini tanımayan iki erkek yolcuya] (Nesin, 1982: 107; Yaşar Kemal, 1976: 242)

Müşerref olduk *efendimiz*. [Birbirini tanımayan iki erkek yolcuya] (Nesin, 1982: 107)

gakko(ş)[279] (konuşma dili) **> G:++/Y:+/S:+**

---

[278] efe: "Kabadayı, yiğit kimse" (A. Fikri, 1891: 61)

[279] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/; https://tr.instela.com/elazig-sivesi--

hacım > G:++/**Y:**+++/**S:**+++

Hacım, dikkat et ha, araklarlar! [Bilet memuru > Yolculardan birine] (Ahmet Rasim, 1969a: 114)

hazret > G:+/**Y:**Ø/**S:**Ø

Buna sen ne dersin *hazret*[280]? [Bey > Tanımadığı Bektaşi'ye] (Yıldırım, 1999: 189, 190)

hocam > G:++/**Y:**+++/**S:**++

Çekinme *hocam*, buyur! [Delikanlı > Tanımadığı delikanlıya] (Kutlu, 2015: 114)

müdür[281] (konuşma dili) **> G:**+++/**Y:**+++/**S:**++

reis[282] (konuşma dili) **> G:**++/**Y:**+++/**S:**++

usta(m)[283] (konuşma dili) **> G:**++/**Y:**+++/**S:**++

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m / can}

anam / anacığım > G:+/**Y:**++/**S:**+++

Aldıran yok be *anam*[284]! [Bey > Tanımadığı beye] (Abasıyanık, 1970: 69; 1998: 63)

O kadar kişiyi oraya kim çağırdı *anacığım*? [Bey > Etrafındaki tanımadığı insanlara] (Gürpınar, 1995a: 170)

babacan > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Eh *babacan*[285], düşmez kalkmaz bir Allah'tır. [Bey > Tanımadığı yaşlı Meşhedi'ye] (Dikbaş, 1936: 91)

266517; (01.08.2018).

[280] hazret: 1. Yüce kabul edilen kimselerin adlarının başına saygı, övme, yüceltme amacıyla getirilen unvan. 2. Adı söylenmeyen bir kimseden söz edilirken kullanılan bir söz. 3. Kullanıldığında bir kişinin küçümsendiğini anlatan bir söz. 4. Genellikle erkekler arasında senli benli konuşmada kullanılan bir seslenme sözü (TS, 2011: 1077-1078).

[281] https://storia.me/@tuco/kadinlarin-hitap-sekilleriyle-erkeklerin-hitap-sekilleri-arasindaki-farklar-4zz1rt, (30.07.2018).

[282] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

[283] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/; https://www.youtube.com/watch?v=GuG3nbpF0hU; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

[284] bk. "Hitaplarda Sapma"

babam / babacığım > G:+/Y:+++/S:+++

*Babam***,** kardaşım, ben sana bir şişe al götür diyorum. [Urfalı yaşlı bey > Tanımadığı gazeteci yazara] (Yaşar Kemal, 1976: 431; Ahmet Mithat, 2000b: 415)

Yok *babacığım*, burası Üsküdar iskelesi değil… [Biletçi bey > Tanımadığı yolcuya] (Ahmet Rasim, 1969a: 67)

babalık > G:+/Y:++/S:++

Hey *babalık*, köfteleri yakıyorsun. [Şoför (kızgın) > Tanımadığı beye, Ilgaz, 2012: 129)

birader / bilader > G:+/Y:+++/S:++

E peki *bilader*, bu turist senin … [Kasabalı bey > Kasabaya gelen memurlara] (Nesin, 1973: 103; Ahmet Rasim, 1969a: 43)

dayı > G:+/Y:+++/S:+

Ne istedin *dayı*? [Bölük kumandanı > Tanımadığı köy muhtarına] (Esendal, 1983b: 206, 208; Ahmet Mithat, 2001: 183)

dayıoğlu[286] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

hal-oğlu "halaoğlu"[287] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

kardeş > G:+/Y:+++/S:++

İşidiyor musun Ermeni *kardeş*? [Yahudi yolcu > Tanımadığı Ermeni yolcuya] (Gürpınar, 1995a: 31)

kardeşim > G:+/Y:+++/S:++

Babam, *kardaşım*, ben sana bir şişe al götür diyorum. [Camideki Urfalı yaşlı bey > Tanımadığı gazeteci yazara] (Yaşar Kemal, 1976: 431)

kardeşlik > G:+/Y:++/S:++

Ne, hangi rüşvet *gardaşlık*[288]? [Odacı > Daireye gelen delikanlıya] (Altan, 2002: 339, 364)

---

[285] babacan [babaç, babaçan, babaş, baboş]: 1. Güçlü, kuvvetli, cesur, yiğit, iri yapılı. (Senir, İlyas Keçiborlu, Aliköy -Isp.; Yayla Tefenni, Güney, Kavak Yeşilova, -Brd.; Zeyve *ÇaI -Dz.; Falaka Bayındır -İz. …) 2. İyiliksever, merhametli. (Akçaköy Yeşilova -Brd.; Bereketli Tavas -Dz.; İskilip -Çr.; -Or. ve köyleri; Görele, Tirebolu Bulancak, -Gr. …) (DS, C. II, 447-448)
[286] https://www.wattpad.com/566616768-imkansiz-a%C5%9Fk-ger%C3%A7ekler2, (01.08.2018).
[287] https://forum.memurlar.net/konu/264617/, (01.08.2018).

kardo[289] (konuşma dili) > **G:**+++/**Y:**+++/**S:**+++

mahdum > G:+/**Y:**+/**S:**+

Mahdum, bendeniz… [Bey > Beye] (Ahmet Rasim, 1969a: 43)

peder > G:+/**Y:**+/**S:**+

Peder, bendeniz… [Bey > Beye] (Ahmet Rasim, 1969a: 43)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

beyefendi biladerciğim > G:+/**Y:**+/**S:**++

Aman *beyefendi biladerciğim*, darılma… [Kadın tellalı > Tanımadığı beye] (Kaygılı, 2003a: 154)

bey dayıcığım > G:+/**Y:**+/**S:**++

Bak *bey dayıcığım*, apti acizde yaş tamam kırk üç. [Dilenci bey > Tanımadığı beye] (Kaygılı, 2003c: 322)

efendi kardeş / efendi kardaş > G:+/**Y:**++/**S:**++

Yahu *efendi kardaş*, Hamdi Bey'in evi hangisi? [Muhtar > Tanımadığı kasabalı beye] (Baykurt, 2006: 315)

Cinsiyet Bildiren Söz

adam > G:+/**Y:**++/**S:**Ø

Sus artık be *adam*! [Mabet bekçisi (kızgın) > Tanımadığı beye] (Ayverdi, 2014: 15)

adamım[290] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**++

bizim oğlan > G:+/**Y:**++/**S:**++

… elbette öyledir, *bizim oğlan*... [Yolcu bey > Yolculardan beye] (Yaşar Kemal, 1976: 145)

herif > G:+/**Y:**+/**S:**Ø

İlahi *herif*, kör ol. [Bey > Tanımadığı dilenciye] (Gürpınar, 2005b: 40)

---

[288] kardeşlik: 1. *isim* Kardeş olma durumu, karındaşlık, uhuvvet. 2. Kardeş kadar yakın sayılan kimse, yakın dost. 3. Birlik, beraberlik. 4. *ünlem* Adı bilinmeyen kimselere söylenen bir seslenme sözü (TS, 2011: 1325-1326).
[289] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).
[290] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

kızan[291] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+/**S:**+

Organ Adı {+cAğIzIm}

iki gözceğizim > G:+/**Y:**++/**S:**+++

Abe *iki gözceyizim*, üç değil... [Diyarbakır'da Bulgar göçmeni köylü bey > Tanımadığı İstanbullu beye] (Yaşar Kemal, 1976: 26)

Bitki Adı {+(I/U)m}

gülüm > G:+/**Y:**++/**S:**+++

Ne adresi *gülüm*? [Bey > Tanımadığı beye] (Esendal, 1983a: 82)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

şehbâzım "doğanım; kahramanım" > **G:**+/**Y:**+/**S:**++

Şehbâzım beni de unutmayın! [Kayıkçı > Tanımadığı müşterisi beye] (Koçu, 1946: 346)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

şekerim > G:+/**Y:**++/**S:**+++

Nereye bakıyorsun *şekerim*[292]? [Bey > Tanımadığı beye] (Esendal, 1983a: 82)

Değer Sözü

aziz[293] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**+++

azizim > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

… hitabet kudretimin sayesinde oldu *azizim*. [Bey > Tanımadığı beye, Nesin, 1983: 40)

dostum > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Hemen yarın akşam gelirim *dostum*. [Yabancı bey > Yeni tanıştığı beye] (Adıvar, 2009a: 97; Ahmet Mithat, 1998: 143)

---

[291] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).
[292] bk. "Hitaplarda Sapma". "şekerim" hitabı genellikle kadınların kadınlara ve erkekler yönelik kullandığı bir seslenme biçimidir.
[293] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

imanım > G:+/Y:+/S:+++

Lafın önüne silah çatma be *imanım*! [Kabadayı > Meyhanedeki tanımadığı beye] (Dikbaş, 1936: 81; Abasıyanık, 2013a: 76; Yıldırım, 1999: 95, 98, 125)

kurban > G:+/Y:+/S:++

Vıy *kurban,* divane misin? [Hammal > Tanımadığı beye] (Gürpınar, 2012b: 260; Yaşar Kemal, 1976: 31)

toprağım[294] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:++**

yoldaş / yoldaşım > G:++/Y:++/S:++

Yoldaş sen merd bir adama benziyorsun… [Müşteri bey > Tanımadığı kayıkçıya] (Koçu, 1946: 346; Ahmet Mithat, 2001: 188)

Olmaz be *yoldaşım*… [Çiftlik kahyası yaşlı adam > Tanımadığı muhacirlerden birine] (Ayverdi, 2010: 164)

Niteleme Bildiren Söz

babayiğit > G:+/Y:+/S:+

Koca *babayiğit*, yahamı bırah ki… [Hammal > Tanımadığı beye] (Gürpınar, 2012b: 260)

civanım > G:+/Y:+/S:+++

Civanım, bir daha doldur… [Delikanlı > Meyhaneci beye] (Gürpınar, 2012b: 26)

moruk[295] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:++**

yiğit / yiğidim > G:+/Y:++/S:++

Senin adın ne *yiğit*? [Delikanlı > Tanımadığı delikanlıya] (Orhan Kemal, 1972: 15)

Yiğidim kardaş, beni ve de soyumu bağışla! [Delikanlı > Tanımadığı beye] (Yaşar Kemal, 2000b: 240)

---

[294] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).
[295] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

Diğer Kullanımlar

ahbap > G:++/**Y:**+++/**S:**++

Neyi yakmak *ahbap*? [Bey > Tanımadığı beye] (Ağaoğlu, 1977: 26; 1991: 131)

arkadaş > G:+/**Y:**+++/**S:**++

Canım *arkadaş*, bu işin nasıl olduğunu bana hikaye etmelisin. [Ahmet Mithat > Tanımadığı gemiciye] (Ahmet Mithat, 2000c: 275; Namık Kemal, 2004: 240; Ağaoğlu, 1977: 26; Dıranas, 1977: 145)

erenler > G:+/**Y:**+/**S:**+

Peki *erenler*, merak buyurmayınız! [Bektaşi > Kendisine yardım eden beye] (Yıldırım, 1999: 196, 90, 171, 208; Tecer, 2009: 84, 85)

göbel[296] (konuşma dili) **> G:**++/**Y:**++/**S:**++

harmanım > G:+/**Y:**+/**S:**++

Dur yahu *harmanım*, beyağabeyden bir cıgara alayım. [Delikanlı > Jandarmaya] (Abasıyanık, 2008: 441)

hemşehri / hemşo / hemşehrim > G:+/**Y:**+++/**S:**++

Hani giden bey nerede kaldı *hemşeri*[297]? [Bey > Hırvat beye] (Namık Kemal, 2006: 178)

İyi akşamlar *hemşo*! [Delikanlı > Tanımadığı beye] (Kaçan, 2002: 108)

Hemşehrim, ne oldunuz, ne var? [Bey > Tanımadığı yaralı askere] (Müftüoğlu, 2005: 118; Ağaoğlu, 1977: 148; Nesin, 2000: 464; Altan, 2002: 335)

karabet > G:+/**Y:**+/**S:**++

Karabet[298], nereye gidiyoruz? [Bey > Yanındaki beye] (Ahmet Rasim, 1969a: 167)

mirim[299] (konuşma dili) **> G:**+/**Y:**++/**S:**++

---

[296] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).
[297] hemşehri: 1. Aynı ilden olan kimse, memleketli. 2. "Arkadaş, ahbap" anlamında bir seslenme sözü (TS, 2011: 1083).
[298] karabet: Hısımlık, akrabalık (Parlatır, 2006: 843).
[299] https://twitter.com/alperia/status/987232436458348544, (02.08.2018).

Müslüman > G:+/Y:+++/S:Ø

Sahi söylersin abe *Müslüman*! [Berber > Tanımadığı müşterisi beye] (Gürpınar, 2015: 86)

ortak[300] (konuşma dili) **> G:**++**/Y:**+++**/S:**+

2.2.1.2.3.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Korkarım bizimle eğleniyorsunuz *ağa*? [Yaşlı kadın > Esirciye] (Ahmet Mithat, 2000b: 309; Gündüz, 1930: 83)

ağam / ağacığım > G:+/Y:+/S:+

Sahihtir *ağam*[301]! [Madam > Tanımadığı Tunuslu beye] (Ahmet Mithat, 2000c: 201; Gürpınar, 1968a: 17)

Ağacığım, beni bahışla abu! [Köylü kadın > Doktor kılığında beye] (Ahmet Vefik, 1970b: 76)

bayım > G:+ **/Y:**+ **/S:Ø**

Affedersiniz *bayım*... [Şehirli kadın > Tanımadığı beye] (Ağaoğlu, 1996: 515; 2007: 4; 1998: 144; 2004: 171)

efendi > G:+/Y:+/S:Ø

Efendi, biraz daha peşimizden gelirseniz... [Genç kız (kızgın) > Tanımadığı beye] (Abasıyanık, 1970: 68; Gündüz, 1930: 44)

efendi ağa > G:+/Y:+/S:Ø

… yıkılıp kalmışım korkudan *efendi ağa*. [Kadın > Tanımadığı çavuşa] (Baykurt, 1985a: 211)

efendim > G:+/Y:+++**/S:**+

Affedersin *efendim*! [Kadın > Tanımadığı delikanlıya] (Şemseddin Sami, 2008: 72)

---

[300] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).

[301] Tunuslu kadının *Ağam!* hitabı üzerine "Yok madam, bana unvan verecekseniz *Beyim!* demelisiniz, yahut hiçbir unvan vermemelisiniz." şeklinde kendisine yönelik hitap tercihinde bulunmuştur (201).

paşam > G:+/Y:+++/S:++

Sormak ayıp olmasın *paşam*. [Dudu > Tanımadığı beye] (Ahmet Mithat, 2000c: 16)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

ağabey[302] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+**

kardeş > G:+++/Y:+++/S:++

İstemiyor musun *kardeş* suyu? [Müşteri kadın > Bileyiciye] (Ağaoğlu, 2004: 156)

kardeşim > G:+/Y:+++/S:+++

Allah razı olsun *kardaşım*! [Köylü kadın > Esirciye] (Ahmet Mithat, 2000b: 309; Ağaoğlu, 2004: 156; Dıranas, 1977: 154)

oğlum > G:++/Y:++/S:++

Sus *oğlum*, işitecekler. [Yolcu kadın > Kendisine ilgi duyan biletçi delikanlıya] (Abasıyanık, 2013b: 17; Orhan Kemal, 1982: 83; Ağaoğlu, 1977: 43)

Unvan Adı + Akrabalık Adı

ağa birader > G:+/Y:+/S:+

Ağa birader, ben kızımı size layık görmediğim gibi... [Yaşlı kadın > Esirciye] (Ahmet Mithat, 2000b: 315)

bey bilader > G:+/Y:+/S:+

Lakin şunu bil ki *bey bilader*… [Yaşlı kadın > Tanımadığı yaşlı beye] (Kaygılı, 1997b: 120)

efendi kardeş > G:+/Y:+/S:+

Efendi kardeş, şu kızı görüyor musunuz? [Kadın > Tanıdığı ağaya] (Gürpınar, 1972: 227)

Cinsiyet Bildiren Söz

bizim oğlan[303] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:++**

---

[302] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[303] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).

Hayvan Adı {+(I/U)m}

kuzum > G:+/Y:++/S:+++

Kuzum usta, dükkan komşularına soruver. [Kadın > Handaki esnafa] (Gürpınar, 1997b: 187)

Değer Sözü

azizim > G:+/Y:+/S:+++

Azizim, siz çirkin bir adamsınız. [Kadın > Kendisine kur yapan beye] (Devrim, 1996: 66)

iki gözümün elifi > G:+/Y:++/S:+++

İki gözümün elifi[304], ben okumadım... [Çingene kadın > Tanımadığı para dağıtan uşağa] (Gürpınar, 2012a: 57)

Niteleme Bildiren Söz

yiğit > G:+/Y:+/S:++

Ah *yiğit*, dünyada benim için mahrem olacak hiçbir kimse yoktur. [Kadın > Tanımadığı genç beye] (Ahmet Mithat, 2000b: 474)

Diğer Kullanımlar

çocuk > G:++/Y:++/S:++

Ben burada kaçın kurasıyım hey *çocuk*! [Gümrük memuru kadın > Türkiye sınırından girmek isteyen beye] (Ağaoğlu, 1977: 44; Abasıyanık, 2013b: 25)

hemşehri > G:+/Y:++/S:++

Aman *hemşehri*, sen bizim Nikola'yı tanır mısın? [Genç kız > Köylü beye] (Ahmet Mithat, 1998: 145)

[304] bk. “Hitaplarda Sapma”.

2.2.1.2.3.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.2.1.2.3.2.1. Kadınların Kadınlara Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m}

hanım > G:+/Y:+++/S:Ø

Biz öyle Şehlevend filan tanımayız *hanım*. [Kadın > Tanımadığı kadına] (Ahmet Mithat, 2000b: 322; Muallim Naci, 2013: 61; Nesin, 1982: 83)

hanımefendi > G:+/Y:+++/S:Ø

Çocuk yok mu *hanımefendi*? [Komşu kadın > Vakıfçı kadına] (Ağaoğlu, 1996: 127)

hatunum > G:+/Y:++/S:+

Dile bakalım dileğini temiz kalpli melek huylu itaatli *hatunum*! [Köylü kadın > Misafir geline] (Baykurt, 2014: 201)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

bacı / bacım[305] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:++**

hemşireciğim > G:+/Y:+/S:+++

Hemşireciğim, her gün uzanan dudağın iştahına, körpeliğinizi feda etmeyiniz. [Vapurda kadınlar birbirine] (Gürpınar, 2005a: 363)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

hanım kardeşim > G:+/Y:++/S:+

… düşmanın yok olsun benim İstanbullu nazik todi *hanım kardeşim*… [Orta yaşlı Çingene kadın > Tanımadığı Çingene genç kıza] (Kaygılı, 1972: 231)

Akrabalık Adı + Unvan Adı

hemşire hanım > G:+/Y:+/S:+

Bana bakınız *hemşire hanım*… [Yaşlı kadın > Tanımadığı yaşlı kadına] (Kaygılı, 1997b: 110)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

bizim kız[306] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:++**

[305] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (30.07.2018).

kadın / kadınım > G:+/Y:++/S:+

Bereketli olsun Yörük *kadınları*! [Yaşlı köylü kadın > Tanımadığı Yörük kadınlarına] (Yaşar Kemal, 2009a: 255)

Kadınım, ne oluyor? [Şehirli genç kız > Tanımadığı köylü kadına] (Gündüz, 1930: 81)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

ceylanım > G:+/Y:++/S:+++

Ceylanım, sana da manikür yapayım mı? [Şehirli genç kız > Tanımadığı Ankara kızına] (Gündüz, 1930: 8; Kaygılı, 1972: 230)

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Gökten bir şey iniyor *kuzum*, görüyor musun? [Kelebek > Diğer kelebeğe] (Çamlıbel, 2012: 346)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

şekerim > G:++/Y:+++/S:+++

Belli olmaz *şekerim*. [İş sırası bekleyen birbirini tanımayan kadınlara] (Orhan Kemal, 1995: 65)

Değer Sözü

canikom[307] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

Niteleme Bildiren Söz

civan kız > G:+/Y:+/S:++

Ya senin adın nedir benim esmer çakırım, şehla gözlü *civan kız*? [Orta yaşlı Çingene kadın > Tanımadığı Çingene genç kıaz, Kaygılı] (1972: 231)

çakırım > G:++/Y:++/S:++

Ya senin adın nedir benim esmer *çakırım***,** şehla gözlü civan kız? [Orta yaşlı Çingene kadın > Tanımadığı Çingene genç kıza] (Kaygılı, 1972: 231)

---

[306] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).
[307] https://ask.fm/FnrbhElif1998/answers/55238201956; (01.08.2018).

güzelim > G:++/Y:+++/S:++

Güzelim, sen gagasız bir kuşa benziyorsun. [Kelebek > Diğer kelebeğe] (Çamlıbel, 2012: 345)

Diğer Kullanımlar

bebeğim > G:+++/Y:+++/S:+++

Kendi güzelliğine pek güvenme *bebeğim*. [Kelebek > Diğer kelebeğe] (Çamlıbel, 2012: 344)

2.2.1.2.3.2.2. Erkeklerin Kadınlara Yönelik Hitapları

Unvan Adı

bayan > G:+/Y:++/S:Ø

Oho *bayan*[308], Bay Hamdi öleli seneler oldu. [Bey > Tanımadığı kadına] (Gündüz, 1938: 203; Dıranas, 1977: 132; 1977: 154; Adıvar, 2009b: 75; Ilgaz, 1996: 44; Nazım Hikmet, 2004c: 191; Ağaoğlu, 1977: 182; 2013b: 268, 383; Nesin, 1983: 15)

dudu > G:+/Y:Ø/S:Ø

Evet *dudu*[309], hakkınız var. [Bey > Tanımadığı yabancı kadına, Ahmet Mithat, 2000c: 15)

hacı > G:+/Y:+/S:+

Hacı[310], haydi fındık kabuğunu doldurmayan aklınla… [Kaptan > Tanımadığı bayan yolcuya] (Başkut, 2015: 106)

hanım > G:+/Y:+++/S:Ø

Hanım, ayak altında dolaşmasana! [Bey > Tanımadığı kadına] (Ağaoğlu, 1991: 31)

hanımefendi > G:+/Y:+++/S:Ø

… vapur salladı da ondan oldu *hanımefendi*. [Bey > Kadın yolcuya] (Ağaoğlu, 1977: 182; Atay, 1984: 560; Engin, 1961: 72)

---

[308] Burada dönemin hitaplarıyla ilgili o dönemde halis Türkçe olarak hanıma "bayan", beye "bay" denildiği bilgisi verilmiştir.
[309] dudu: 1. Tuti kuşu, papağan. 2. Hanım, kadın (Parlatır, 2006: 364).
[310] bk. "Hitaplarda Sapma". "hacım" hitabının erkeklerin erkeklere yönelik kullandığı bir seslenme şekli olduğu bilinmektedir.

hatun > G:+/Y:++/S:Ø

Gafil *hatun*, destursuz bir yere su dökmüşsün. [Bey > Tanımadığı kadına] (Musahipzade Celal, 1970: 232)

küçük hanım > G:+/Y:+++/S:+

Küçük hanım[311]! [Delikanlı > Tanımadığı genç kıza] (Kür, 1983: 177)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m / +ş(I/U)m}

abla > G:+/Y:++/S:+

Abla, önde boş yer var. [Otobüs muavini > Kadın yolcuya] (Ağaoğlu, 2013a: 49; Taner, 2015b: 94)

ablacığım > G:+/Y:++/S:++

Köylüler çok geri *ablacığım*. [Köy öğretmeni bey > Şehirli kadına] (Baykurt, 1975a: 159)

anam / anoşum > G:+/Y:++/S:++

Bağırma kardeşim, bağırma *anam*, bağırma! [Bey > Tanımadığı kadına] (Kabaağaçlı, 2010:, 174)

Kaça satarsın *anoşum*? [Adanalı kaçakçı > Antepli satıcı genç kadına] (Yaşar Kemal, 1976: 71)

bacı > G:+/Y:++/S:+

Bacı[312], erkek Fatma nerede? [Delikanlı > Tanımadığı kadına] (Kabaağaçlı, 2011: 126)

bacım > G:+/Y:++/S:++

Bir eksiklik mi var *bacım*? [Türkiye sınırından girmek isteyen bey > Gümrük memuru kadına] (Ağaoğlu, 1977: 39, 41; 2007: 5)

---

[311] Kitapta "Küçük hanım!" hitabının açıklaması olarak şunlar verilmiştir: … o ilk gün "Küçük hanım!" demişti bana adımı öğrenmeden önce. Ama bunu söyleyişinde hiçbir küçümseme, en ufak bir alay yoktu, babamın kimi kez bana 'küçük hanım' ya da 'hanımefendi' diyen arkadaşlarınınkinde olduğu gibi. Belli ki benim yaşımdakilere olağan hitap biçimiydi bu.

[312] bacı: 1. Kız kardeş. 2. Bir evde uzun zaman çalışmış yaşlı kadınlara verilen unvan. 3. *halk ağzında* Büyük kız kardeş, abla. 4. *eskimiş* Tarikat şeyhlerinin karısı. 5. Kadınlara söylenen bir seslenme sözü (TS, 2011: 222).

hemşire > G:+/Y:++/S:+

Kimi istiyorsun *hemşire*? [Bey > Tanımadığı genç kıza] (Adıvar, 2009a: 186, 188; Kocagöz, 1946: 76)

hemşirem > G:+/Y:++/S:+++

Neyse *hemşirem*... [Esirci > Tanımadığı kadına] (Ahmet Mithat, 2000b: 309)

kardeşim > G:+/Y:+++/S:+++

Bağırma *kardeşim*, bağırma anam, bağırma! [Bey > Tanımadığı kadına] (Kabaağaçlı, 2010:, 174)

kız kardeşim > G:+/Y:+/S:+++

Haydi yat sağlıkla *kız kardeşim*! [Öğretmen Bey > Tanımadığı köylü kadına] (Baykurt, 1980: 173)

Unvan Adı + Akrabalık Adı

hanım abla > G:+/Y:++/S:+

Öyle mi *hanım abla*? [Erkek müşteri > Bakkal genç kıza] (Adıvar, 2009a: 158; Altan, 2002: 332)

hanım hemşire > G:+/Y:+/S:+

Hanım hemşire, ben biraz acayip düşünür bir adamım. [Esirci > Tanımadığı kadına] (Ahmet Mithat, 2000b: 309)

Akrabalık Adı + Unvan Adı

hemşire hanım > G:+/Y:+/S:+

Bir şey mi istediniz *hemşire hanım*? [Öğretmen Bey > Tanımadığı kadına] (Güntekin, 2013: 128; Uşaklıgil, 2001: 110)

hemşirem hanım / hemşire hanımcığım > G:+/Y:+/S:++

Hemşirem hanım, bilet! [Biletçi > Tanımadığı kadın yolcuya] (Ahmet Rasim, 1969a: 66)

Hay yaşayasın be *hemşire hanımcığım*! [Müşteri bey > Kadın garsona] (Kaygılı, 2003a: 273)

Cinsiyet Bildiren Söz

bizim kız[313] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**++/**S:**++

kadın > G:+/**Y:**++/**S:**Ø

Kadın, ben bu şehrin yabancısıyım. [Köylü bey > Tanımadığı şehirli kadına] (Akman, 1946: 48; Musahipzade Celal, 1970: 325; Kabaağaçlı, 2010:, 174; Ağaoğlu, 1992: 20)

karı > G:+/**Y:**+/**S:**Ø

Sus sus, dilin tutulsun *karı*. [Bey > Tanımadığı genç kıza] (Gürpınar, 1997b: 288)

kızım > G:+/**Y:**++/**S:**+

Hadi *kızım*, hadi, film çevirmiyoruz biz. [Bey (kızgın) > İlk kez tanıştığı genç kıza] (Ağaoğlu, 1996: 352)

2.2.2. Kişilerin Yakınlık Durumlarına Göre Hitaplar

Bu başlık altında Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinden derlenen birinci ve ikinci dereceden hısım ve akrabaların birbirlerine yönelik hitapları ile arkadaşlara, nişanlı ve sevgililere yönelik hitaplar ayrı başlıklar hâlinde değerlendirilmiştir.

2.2.2.1. Hısım ve Akrabalara Yönelik Hitaplar

Bu bölümde öncelikle Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinden derlenen birinci ve ikinci dereceden akrabaların birbirlerine yönelik genel hitapları ele alınmıştır. Ardından eşlerin birbirlerine yönelik hitapları ile kumalara, ebeveynlere, evlatlara, kardeşlere, büyük babalara ve büyük annelere, torunlara, birinci dereceden akrabalara ve onların çocuklarına, ikinci dereceden akrabalara, damatlara ve gelinlere, kayınbabalara ve kayınvalidelere yönelik hitaplar sıralanmıştır. Eşlere yönelik hitap çeşitliliği çok fazladır. Ancak muhatap kuma, anne, baba, evlat, erkek kardeş, kız kardeş, ağabey, abla, büyük baba, büyük anne, erkek torun, kız torun, amca, dayı, amca oğlu, dayı oğlu, hala oğlu, teyze oğlu, kardeş oğlu, teyze, hala, hala kızı, amca kızı, kardeş kızı, enişte, kayınbirader, bacanak, görümce, baldız, elti, yenge, damat, gelin, kayınbaba ve kayınvalide ise farklı hitap biçimleri olsa da genel eğilim *ortak, anne, baba, oğlum, kızım, kardeşim, ağabey, abla, dede, büyük baba,*

[313] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).

anneanne, babaanne, nine, amca, dayı, amca oğlu, dayı oğlu, hala oğlu, teyze oğlu, kuzen, yeğen, teyze, hala, hala kızı, amca kızı, yeğen, enişte, kayınbirader, bacanak, abla, baldız, elti, yenge, damat, gelin, kayınpeder, baba; kaynana, anne gibi daha çok akrabalık adları ile bunların eş anlamlılarını kullanmak yönünde olmuştur. Erkek torunlara *koçum, tosunum, yavrum;* kız torunlara yönelik ise *gülüm, meleğim* gibi birbirinden farklı hitap biçimleri tercih edilmiştir.

2.2.2.1.1. Akrabaların Birbirlerine Yönelik Genel Hitapları

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde akrabalar birbirlerine yönelik *akrabamız* ve *hısım(lar)ım* şeklinde seslenmiştir. Bunlar dışında Derleme Sözlüğü'nden tespit edilen bazı sözcüklerin akrabalara yönelik hitap olarak da kullanıldığı düşünülmektedir. Bunlar "hısım, akraba" anlamında *akırba, ammete, bektaş, ciğer, cuk, cuuk, çığım, ehti, enikonum, gaâm, gânakop, garamat, kesiyh, kınam, kokum, oymak, tayfa* "aile" anlamında *ayol*; "gelin ve damadın anne ve babası, dünür" anlamında *dönüşe, düğür*; "kadın dünür" anlamında *kutana*, ve "kadının kocasının akrabası" anlamında *koda* sözcükleridir.

akraba / akrabamız > G:+/Y:+/S:++

Hoş geldin, ocağımıza şeref verdin *akrabamız*! [Ağa > Uzaktan gelen akrabası beye] (Yaşar Kemal, 1991: 323)

hısımım > G:+/Y:+/S:++

İşte böyle *hısımlarım*… [Kadın > Akrabaları delikanlılara] (Baykurt, 1985a: 40)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

akırba: Hısım, akraba. (Kızılca, Karahisar Tavas -Dz.) (DS I, 1993: 152) dipnot ver

ammete: Hısım, akraba. (Mençek Ermenek -Kn.) (DS I, 1993: 239)

bektaş: Akraba, eş. (Bornova -İz.) (DS II, 1993: 604)

ciğer: Yakın akraba. (Süle -Gm.; Bağlıca Ardanuç -Ar; -Kr.; -Ezc ve köyleri; Erciş -Vn. …) (DS III, 1993: 962)

cuk: Yakın akraba, dost. (Başhöyük Kadınhanı -Kn.) (DS III, 1993: 1011)

cuuk [cuvuk]**:** 1. Akraba. (Başhöyük Kadınhanı -Kn.) 2. Yakın. (Kadıçiftliği -İst.; Başhöyük Kadınhanı -Kn.) (DS III, 1993: 1020)

çığım: Akraba. (-Ada.) (DS III, 1993: 1160)

dönüşe: Gelin ve damadın anne ve babası, dünür. (Selanik göçmenleri, Ulucak, Menemen -İz.) (DS IV, 1993: 1586)

düğür [döğürşü, düğülşü, düğür, düğürşü, düngür, dünürşü, dünüş, dünüşü, düvür]**:** 1. Evlenenlerin anne ve babaları. (Sofular, Yılanlı, Yenice Eğridir -Isp.; Mülâyim köyü -Zn.; -Çkr.; Düzköy Keşap, Tirebolu -Gr. ...) 2. Bacanak. (DS IV, 1993: 1625)

ehti: Hısım, akraba. (Uzunmusa -Or.) (DS V, 1993: 1691)

enikonum: Hısım, akraba. (Havsu Kelkit -Gm.) (DS V, 1993: 1758)

gaâm [gaham, gamısım, goħum] / kaam / kaham [kağım, karım] / kahım / kavum**:** Akraba: *Durmuş bizim gaâmımızdır.* (Sarıkavak -Es.; Hasanoğlan-Ank.) (DS VI, 1993: 1881; C. VIII, 2577; 2597; C. XII, 4529; C. VIII, 2693)

gânakop: Aynı soydan, akraba. (Yavuz Şavşat -Ar.) (DS VI, 1993: 1909)

garamat: Akraba: *Onunla aramda garamat var.* (Sarıveliler Ermenek -Kn.) (DS VI, 1993: 1920)

kesiyh: Akraba. (İrişli, Bayburt Sarıkamış -Kr.) (DS VIII, 1993: 2765)

kınam: Akraba. (Adala Salihli -Mn.) (DS VIII, 1993: 2805)

koda: Kadının kocasının akrabası. (-Vn.) (DS VIII, 1993: 2896)

kokum: Akraba ve yakınlar. (Iğdır -Kr.) (DS VIII, 1993: 2906)

kutana: Dünür (kadın için). (Beylerbeyi, Bulgaristan göçmenleri -İst.) (DS VIII, 1993: 3017)

oymak: Hısım, akraba. (Yapıntı Mut -İç.) (DS XII, 1993: 4618)

tayfa: Akraba, yakın. (Iğdır -Kr.; Bor -Nğ.) (DS XII, 1993: 4744)

2.2.2.1.2. Eşlere Yönelik Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde eşlerin birbirlerine yönelik çok çeşitli hitap biçimleri yer almaktadır. Kullanılan hitap biçimleri, elbette ki bölgeden bölgeye, kişiden kişiye ve ruh hâline göre değişiklik arz etmektedir. Bunlardan en

çok kullanılanı *avrat, karı, kadın, kız, hanım, bayan, canım, elmasım, hayatım, ruhum, sevgilim, yavrum; adam, ağa, bey, efendi, herif, koca, nonoşum, şekerim* hitaplarıdır. Eşlerin birbirlerine yönelik hitaplarında daha çok sözcüklerin teklik birinci şahıs iyelik ve küçültme ekli kullanımları tercih edilmiştir. Bunun dışında özel adlarla veya özel adların küçültme ve iyelik ekli şekilleriyle seslenilmiştir: *Elif, Aysel; Meliha'm, Rabia'm; Fadimecik, Dönecik; Naciyeciğim; Zübeyr, Sadık; Ahmed'im, Sırrı'm; Enverciğim, Ahmetçiğim…* Aynı şekilde özel adlarla birlikte *hanım, hanımcığım, hatun, kadın, kız, sultan; bey, beyciğim, efendi, paşa* gibi unvanlar kullanılmıştır. Erkeklerin eşlerine yönelik kullandıkları diğer hitap biçimleri daha geleneksel ve mesafeli olan *ayâlim, beşe* "paşa", *büyük hanım, küçük hanım, hanımefendi, hanımefendim, hatun, hatunum, refikam, canım efendim, efendim, efendiciğim, kocakarı, yâhû, yâhûcuğum, zevcim* sözcükleri; hayvanlardan, organlardan, bitki ve yiyeceklerden aktarmalar yapılarak kurulan ve daha çok değer sözlerinden oluşan *eşim, aslanım, arslancığım, kekliğim, pilicim, kuzum, (iki) gözüm, (iki) gözümün nuru, nur-ı didem, iki gözümün elifi, ciğerparem, tatlım, manolyam, gülüm, şekerim, şekerparem, birtanem, canımın canı, canikom, cicim, sevdam, sevdiğim, civanım, nevcivanım, dilberim, güzelim, meleğim, nonoş, nonoşum, ömrüm, peri, prenses, prensesim, sultanım, sürmelim, tontonum, yosmam* gibi seslenmelerdir. *Anam, anacığım, bacı, çocuk, bızdık* hitapları muhatabın kim olduğu göz önüne alındığında sapmalar içinde değerlendirilebilir. *Eşim* hitabının yerini de günümüzde kadınlar için *karım*, erkekler için *kocam* hitaplarının aldığı bilinmektedir. Yazılı metinlerden derlenen hitaplar dışında konuşma dilinde kullanılan *ayparçam, balım, güneşim, yıldızım, kaymağım, kraliçem, kuşum, sevdiceğim* gibi seslenmeler de mevcuttur. *Bey ağam, beyefendi, erim, erkeğim, eşim, hacı, hûcuğum, zevcim* kadınların eşlerine yönelik daha geleneksel ve mesafeli hitapları; *aslanım, kuzum, ördeğim, ciğerim, iki gözüm, iki gözümün bebeği, iki gözümün çiçeği, şekerim, tatlım, azizim, canım, canımın içi, canikom, cicim, evimin direği, gönlümün varı, hayatım, hayatımın neşesi, hayran, kurban, kurban olduğum, nonoşum, sevdiceğim, sevgilim, sultan, sultanım, tontonikom, velinimet, yiğidim* ise hayvanlardan, organlardan, yiyeceklerden aktarmalar yapılarak kurulan ve değer sözcüklerinden oluşan hitaplarıdır. *Çocuk* ve *hınzır* hitapları, kadınların eşlerine onlarla tatlı alayları esnasında kullanılan seslenmelerdir. *Anam, baba, babam, oğlum, yavrum* gibi hitaplar, muhataplar dikkate alındığında sapmalar içinde değerlendirilebilir. Bunun

dışında konuşma dilinde *çavuş* hitabının erkeklerin askerliklerini çavuş olarak yaptıkları durumlarda kullanılabildiği bilinmektedir.

Derleme Sözlüğü'nde ve İstanbul Ansiklopedisi'nde tespit edilen bazı sözcüklerin anlamları göz önünde bulundurulduğunda, bunların da eşler arasında hitap sözü olarak kullanılabileceği düşünülmektedir. "Bir erkeğin karısına hitap ünlemi" anlamı verilen *abağ, eye, köroğlu, yahu*; "karı, eş" anlamında *arkadaş, avrat, başa, ev şenliği, ev uşağı, gaşşık düşmanı/kaşık düşmanı, horanta, keri*; "kocanın karısına verdiği ad" anlamında *ayrancı*, "evini iyi çekip çeviren, idaresini bilen, evine iyi bakan kadın" anlamıyla *evdireği, köyveni* erkeklerin eşlerine yönelik kullanılabileceği düşünülen hitaplar arasındadır. "Kadınların kocalarına seslenmek için kullandıkları söz" anlamında *bizim olan*, "zevce, karı, eş" anlamıyla *başyoldaşı, esvabı, kişi/gişi* ve "evin reisi" anlamıyla *ev issi* sözcüklerinin kadınların eşlerine yönelik hitap biçimi olabileceği söylenebilir. Aynı zamanda "karı koca birbirini çağırmak için kullanılan ünlem" anlamıyla verilmiş *yâhû*, "bir tanecik" ve "canım, sevgilim" anlamlarında *bitecik* ve *bulim*, "evlilikte eşlerden her biri" anlamında *evdeş, eşine, yoldaş* sözcüklerinin eşlerden ikisinin birbirlerine yönelik hitapları olabileceği düşünülmektedir. Bir metinde yabancı bir beyin eşine yönelik Türkçe cümle kurarken *honey* şeklinde seslendiği de görülmektedir. Aynı zamanda İstanbul Ansiklopedisi'nden alınan *çelebi* maddesinde, bu sözcüğün İstanbul'da avam ağzında "zevç, koca" karşılığı olarak kullanılmış olabileceği yazılmıştır.

Kadınların ve erkeklerin eşlerine yönelik hitapları karşılaştırıldığında erkeklerin eşlerine yönelik hitaplarının daha fazla çeşitlilik arz ettiği görülmektedir. Bu durumun hemen her toplumda erkeklerin kadınların nazlarını ve isteklerini daha iyi karşılamak için sözlerin büyülü gücünü kullanmak istemelerinden ileri geldiği düşünülebilir. Ayrıca özellikle erkeklerin eşlerine yönelik kurduğu *özel ad + hanım* şeklindeki yapıların eşlerine kızgın olduklarında tercih ettikleri bir kullanım olduğu anlaşılmaktadır. Bölgeden bölgeye değişen hitap biçimleri olduğu da görülmektedir. Şehirlerde kullanılan *nonoşum, bebeğim, hayatım* hitaplarının kırsal kesimlerde kullanılmadığı, köylerde kullanılan *herif, adam, koca, karı, kurban* hitaplarının da şehirlerde eğitimli çiftler arasında tercih edilmediği muhakkaktır. Özellikle *herif, adam, karı* gibi hitapların kızgınlık anında söylendiğini duyanlar için bu hitapların da aynı maksatla sarf edilmiş olabileceği düşünülebilir. Ancak bu hitaplar kırsal

kesimde kullanılıyorsa, seslenenin mutlaka kızgın olması söz konusu değildir. Bunlar, o ortam için son derece doğal ve yaygın hitaplardır.

2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları

Özel Ad {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m}

Taranan metinlerde erkeklerin eşlerine çoğunlukla özel adlar ile veya daha samimi hitap biçimleri olan özel adların teklik birinci şahıs iyelik ve küçültme ekli hâlleriyle seslenmişlerdir. Günlük konuşma dilinde de aynı durumun söz konusu olduğu gözlemlenmektedir.

Özel Ad + Unvan Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

Özel Ad + Hanım > G:+/Y:++/S:Ø

Söylediğime bu kadar kızacak ne var *Rabia Hanım*? (Adıvar, 2009a: 364; Baykurt, 2006: 112; Ahmet Mithat, 1998: 74)

Özel Ad + Hanımcığım > G:+/Y:++/S:+

Geldim *Lütfiye Hanımcım*! (Baykurt, 2006: 284)

Özel Ad + Hatun > G:+/Y:+/S:Ø

Anlamanı rica ediyorum *Kamile Hatun*! (Baykurt, 1985b: 77, 18)

Özel Ad + Sultan > G:+/Y:++/S:+

Dendi bakalım *Ezime Sultan*, bu hafta… (Beşe, 1992: 267)

Özel Ad + Cinsiyet Bildiren Söz

Özel Ad + Kadın > G:+/Y:+/S:Ø

Ondan sonra *Havana Kadın*… (Baykurt, 1985b: 175)

Özel Ad + Kız > G:+/Y:+/S:+

A *Kezban Kız*, yıldız karayel çok sert esiyor… (Kabaağaçlı, 2008: 194, 195)

Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

bayan > G:+/Y:+/S:Ø

Bayan, tuzundan şikayet edecek olan sen değilsin. (Ilgaz, 2011a: 63, 64; Baykurt, 1975b: 164; 1985b: 39; Ağaoğlu, 2008: xi)

bayancığım > G:+/Y:+/S:++

Bayancığım[314], şapkamı çıkarayım mı? (Özakman, 1999: 42, 45)

beşe > G:+/Y:Ø/S:+

Ey karı *beşe*[315], gelindi barışalım. (Ahmet Vefik, 1970b:, 35)

büyükhanım > G:+/Y:Ø/S:Ø

Büyükhanım, cinayetini örtmek için bulduğunuz... (Gürpınar, 1997b: 345)

efendim > G:+/Y:+/S:+

Azıcık gözlerinizi açar mısınız *efendim*? (Ahmet Mithat, 1998: 75; 2000a: 298; Recaizade Mahmud, 1997: 276)

efendiciğim > G:+/Y:+/S:++

Bizim hâlimiz odur *efendiciğim*. (Namık Kemal, 1972: 43, 44; Bardakçı, 2015: 213, 354, 356, 147, 366)

hanım > G:+/Y:++/S:Ø

İşte *hanım*, ben böyle bir sergüzeşt sahibiyim. (Ahmet Mithat, 2000a: 308; Müftüoğlu, 2007a: 127; Gürpınar, 1997b: 207; Namık Kemal, 1969: 71; Baykurt, 2006: 289; Ağaoğlu, 1996: 73; Dıranas, 1977: 58, 59; 1977: 167; Başkut, 1962: 111)

hanımcığım > G:+/Y:++/S:++

… sözle değilse bile hâlimizle anlatmaktan geri kalmıyoruz değil mi *hanımcığım*? (Gürpınar, 2006: 265)

hanımefendi > G:+/Y:+/S:Ø

Estağfurullah *hanımefendi*, böyle şeylerin ne lüzumu var? (Ahmet Mithat, 2000a: 296; 1998: 78; Gürpınar, 1997b: 207; Şemseddin Sami, 1964: 77; Adıvar, 2006: 160)

---

[314] Seniha eşinin kendisine *Bayancığım!* şeklindeki haitabından sonra "Bayancığım da bugün çıktı." şeklinde tepki vermiştir. Oyunda Bedri Bey politikacı olma hayali içindedir ve Türkçe sözcükler kullanmaya özen göstermektedir.

[315] *beşe* kelimesiyle ilgili olarak kitapta şöyle bir açıklama yapılmıştır: "beşe", ileri gelen, bir yerin itibar sahibi adamı demek anlamındadır. Vefik Paşa, lugatinde bu sözcüğün sonradan "paşa" şeklini aldığını kaydetmektedir. Doğu vilayetlerinde bazı ileri rütbeli memur ve subay eşlerine de "paşa" dendiği görülmektedir.

hanımefendim > G:+/Y:+/S:++

Hanımefendim, hiçbirinizin sözü birbirine uymuyor ki… (Mehmet Rauf, 2004: 56)

hatun > G:+/Y:++/S:Ø

Hatun, yaşın ilerledi. (Altan, 2002: 20; Yaşar Kemal, 2015a: 140)

hatunum > G:+/Y:++/S:++

… biraz da bunları bil *hatunum*. (Baykurt, 1985b: 77)

kraliçem[316] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:+++**

küçük hanım > G:+/Y:+/S:+

Anlaşıldı *küçük hanım*! (Adıvar, 2009a: 365; Ağaoğlu, 2007: 61)

prenses / prensesim > G:++/Y:++/S:+++

Sen misin *prenses*? (Bey > Eşi, Özakman, 1999: 80)

Pervin, güzel *prensesim*, hüzünlü gözlerin sahiden… (Uzuner, 2007: 448, 296)

sultanım > G:+/Y:++/S:+++

Burdayım *sultanım*, geldim. (Özakman, 2011: 56; Bardakçı, 2015: 366; Göktulga, 1948: 175; Uzuner, 2007: 301)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

anam / anacığım > G:+/Y:+/S:+++

Sus *anam*[317], sus! (Yaşar Kemal, 2006: 27)

Anacığım Ferhunde, benim, aç. (Gürpınar, 2005b: 188)

yavrum > G:+/Y:+++/S:+++

Bir yerin acıdı mı *yavrum*? (Adıvar, 2006: 162; Ahmet Mithat, 2000a: 299; Gürpınar, 2005b: 92; Ağaoğlu, 2007: 35; Özakman, 2011: 56; Uzuner, 2007: 296; Başkut, 1962: 99

[316] https://www.kadinlarkulubu.com/forum/threads/sevgilinize-ya-da-esinize-kullandiginiz-hitap-kelimeleri-neler.543710/page-4, (30.07.2018).
[317] bk. "Hitaplarda Sapma"

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

bacı > G:+/Y:+/S:+

Ah görüyorsun *bacı*[318], ah! (Ahmet Vefik, 1970b: 86)

avrat > G:+/Y:+/S:Ø

Başım ağrıyor *avrat*. (Baykurt, 1975a: 241, 240; 2006: 128; 1975b: 17; Atay, 1964: 75)

avradım > G:+/Y:+/S:++

İşte böyle *avradım* Asiye! (Baykurt, 1975a: 325; 1985a: 190; Orhan Kemal, 1972: 116)

kadın > G:+/Y:++/S:Ø

Ne ağlıyorsun *kadın*? (Abasıyanık, 2005: 263; Güntekin, 2008: 81; Çamlıbel, 2012: 411; Beşe, 1992: 268, 269; Ağaoğlu, 1996: 60; 2013b: 190; 2004: 26; Ömer Seyfeddin, 1977: 166)

kadınım / kadıncığım > G:+/Y:+++/S:+++

Unutamam *kadınım*, unutamam. (Asena, 1989: 54; Güntekin, 2008: 65; Kabaağaçlı, 2010: 67)

Haydi *kadıncığım*! (Ahmet Vefik, 1970b: 35)

karı > G:+/Y:++/S:Ø

Her koca öyle olmaz *karı*. (Abasıyanık, 2013b: 78; Ahmet Vefik, 1970b: 87, 35, 51; Asena, 2010: 32; Musahipzade Celal, 1970: 264; Beşe, 1992: 267, 270; Nesin, 2009: 141)

karım / karıcığım > G:+/Y:+++/S:+++

… billa son bir tanem, üzüm gözlü nazlı *karım*! (Uzuner, 2007: 209, 296; Orhan Kemal, 1995: 166)

Tamam *karıcığım*, tamam dört aydır bir gencin… (Ahmet Mithat, 2000a: 224; Ahmet Rasim, 2007: 158; Gürpınar, 1997b: 111; Altan, 2002: 171; Mehmet Rauf, 2010b: 48; Özakman, 2011: 87; 2009: 183; Ağaoğlu, 2007: 59; Başkut, 1962: 100; Dikbaş, 1936: 23; Gürpınar, 1995b: 78; Nazım Hikmet, 1965: 42; Taner, 2015a: 50)

[318] bk. “Hitaplarda Sapma”.

kız > G:+/Y:++/S:+

Bana bak *kız*, bir çarparsam! (Asena, 2010: 10; Orhan Kemal, 1972: 119; Baykurt, 1975b: 196; 2006: 12; Ağaoğlu, 1996: 136; Atay, 1964: 71; Buğra, 2005b: 19; Çelen, 1961: 57)

kızım / kızcağızım > G:+/Y:+/S:+++

Kızım, kızcağızım, yavrum! (Gürpınar, 2005b: 92)

ayâlim > G:+/Y:Ø/S:++

Ayâlim[319], ben gittim yüzün gülsün… (Esendal, 1983a: 71)

refikam > G:+/Y:Ø/S:++

Refikam[320], ben gidiyorum. (Şemseddin Sami, 2008: 339; 78, 84)

Organ Adı {+(I/U)m}

ciğerparem > G:+/Y:+++/S:+++

… izin ver *ciğerparem*[321]! (Özakman, 1999: 18; Ahmet Vefik, 1970b: 32; Taner, 2015c: 31)

(iki) gözüm > G:+/Y:+++/S:+++

Olmaz *gözüm*, yolcu demek çorba demektir. (Güntekin, 2008: 96; Ahmet Mithat, 2001: 47)

Yok *iki gözüm*, kiminle takışacağım? (Baykurt, 2006: 288; Başkut, 1951: 20; Başkut, 2005: 160)

Bitki Adı {+(I/U)m}

gülüm > G:+/Y:+++/S:+++

Bihter, daha yatmadın mı *gülüm*? (Uşaklıgil, 1963: 96; Gürpınar, 2005b: 228; Taner, 2015a: 60

manolyam > G:+++/Y:++/S:+++

Karıcığım, mimozam, *manolyam*, aşk merdivenim, nasılsın? (Özakman, 2011: 87)

---

[319] ayâl: kadın (eş)
[320] refika (Ar.): Kadın, eş, karı, zevce (Parlatır, 2006: 1396).
[321] Kadın bu hitabı avam deyimi olarak bulmuştur.

papatyam[322] (konuşma dili) > **G:**+++/**Y:**+++/**S:**+++

sümbülüm[323] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**++/**S:**+++

Hayvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

a(r)lanım / a(r)lancığım > G:+/**Y:**+/**S:**+++

Yürü dilber yürü (amman) / Saçın sürünsün *aslanım*[324] (ben yandım) / Aç beyaz gerdanın (amman) / Sinen görünsün *aslanım* (ben yandım) (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

Arslancığım, ah mini mini bebeğimizi ne kadar merak ediyorum. (Bardakçı, 2015: 364, 359)

kekliğim > G:+/**Y:**++/**S:**+++

Uyan bakalım *kekliğim*… (Baykurt, 2014: 178, 181)

kuşum[325] (konuşma dili) > **G:**+++/**Y:**+++/**S:**+++

kuzum > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Ağlama yavrum, ağlama *kuzum*! (Ahmet Mithat, 2000a: 299; 2001 47; 1998: 39; Ağaoğlu, 1996: 486; 1991: 71; Dıranas, 1977: 16)

pilicim > G:++/**Y:**++/**S:**+++

Pilicim! (Ağaoğlu, 2004: 29)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

balım[326] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

honey > G:+++/**Y:**+/**S:**+++

... İstanbul'a gidiyorum *honey*. (Baykurt, 1975a: 27, 41)

kaymağım[327] **> G:**+/**Y:**++/**S:**+++

---

322 bk. "Hitaplarda Güncel Eğilimler"
323 Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
324 bk. "Hitaplarda Sapma"
325 http://www.bebegimonline.com/forum/index.php?topic=12527.30, (30.07.2018).
326 https://www.kadinlarkulubu.com/forum/threads/sevgilinize-esinize-nasil-hitap-ediyorsunuz.425834/; https://www.kizlarsoruyor.com/ask-iliskileri/q9576648-esinize-veya-sevgilinize-nasil-seslenirsiniz, (30.07.2018)
327 https://www.kizlarsoruyor.com/ask-iliskileri/q653063-sevgiliye-degisik-hitap-kelimleri, (30.07.2018).

şekerim > G:+/Y:+++/S:+++

Peki *şekerim*, niye bakıyorsun adama? (Nesin, 1969: 67; Adıvar, 2009a: 372; Orhan Kemal, 2008: 21; Altan, 2002: 104)

şekerparem > G:++/Y:+++/S:+++

Sineme gel, *şekerparem*! (Özakman, 2009: 234)

tatlım > G:+/Y:+++/S:+++

... bana bunları düşündürüyor *tatlım*. (Ağaoğlu, 2013b: 400)

Değer Sözü

altınım[328] (konuşma dili) > **G:+/Y:++/S:+++**

ayparçam[329] (konuşma dili) > **G:++/Y:+++/S:+++**

bir tanem > G:+/Y:+++/S:+++

… kime anlatacağım *bir tanem*? (Özakman, 2009: 196; Nazım Hikmet, 1965: 44; Taner, 2015c: 93; Uzuner, 2007: 209)

boncuğum[330] (konuşma dili) > **G:++/Y:+++/S:+++**

canım > G:+/Y:+++/S:+++

Canım, sizde bir hâl görüyorum. (Ahmet Mithat, 2000a: 298; Müftüoğlu, 2007a: 179; Recaizade Mahmud, 1997: 58; 276; Orhan Kemal, 2008: 21; Baykurt, 2001b: 225; Ağaoğlu, 1991: 66; Dıranas, 1977: 56, 58; Nazım Hikmet, 1965: 42, 44)

canımın canı > G:+/Y:++/S:+++

Vay *canımın canı*, gönlümün sultanı, ömrüm karıcığım, gel bakayım! (Kudret, 1973: 261)

canım efendim > G:+/Y:++/S:+++

Canım efendim, ben… (Recaizade Mahmud, 1997: 275)

---

[328] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[329] https://sarki.alternatifim.com/sarkici/feyzullah-koc/ay-parcam, (02.08.2018).
[330] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=54, (30.07.2018). Beylerin genellikle şefkat ve sevgi göstergesi olarak küçük çocuklara yönelik kullandıkları hitapları, eşlerine ve sevgililerine yönelik de kullandıkları bilinmektedir. Bu nedenle ilgili hitabın da beylerce eşlerine yönelik sarf edilebileceği düşünülmektedir.

canikom > G:++/**Y:**+++/**S:**+++

Ne var *canikom*? (Taner, 1994: 37)

güneşim[331] (konuşma dili) > **G:**+++/**Y:**+++/**S:**+++

hayatım > G:++/**Y:**+++/**S:**+++

Ah *hayatım*, orada olacaktın… (Ağaoğlu, 2007: 101; 1991: 66; Baykurt, 2006: 292; Rıfat, 1988: 43; Nesin, 2013: 10)

helalim[332] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**+++

iki gözümün elifi > G:+/**Y:**+/**S:**+++

Niçin a *iki gözümün elifi*, neden yemezsin? (Göktulga, 1948: 168)

elmasım > G:+/**Y:**+/**S:**+++

Sözüme darıldınız mı *elmasım*? (Ahmet Mithat, 1998: 38; Gürpınar, 1997b: 104; 1966a: 160; Recaizade Mahmud, 1997: 274, 276; Şemseddin Sami, 1964: 86; Bardakçı, 2015: 148; Özakman, 2009: 224; Başkut, 1951: 20)

(iki) gözümün nuru > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Dinle *gözümün nuru* karıcığım, dinle! (Gürpınar, 1997b: 111; 1969: 141)

… okuduğun bu şeylerin manası ne *iki gözümün nuru*? (Adıvar, 2009a: 374, 337)

meleğim > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Niçin kavuşmayalım *meleğim*? (Ahmet Mithat, 2000a: 349; Gürpınar, 1972: 25, 278; Bardakçı, 2015: 149; Özakman, 2009: 229; Uzuner, 2007: 448)

nur-ı didem > G:+/**Y:**Ø/**S:**+++

Mahpeyker'im, enise-i ruhum, *nur-ı didem*, bir tanem! (Taner, 2015c: 93)

nur tanem / nurtopum[333] (konuşma dili) > **G:**+++/**Y:**+++/**S:**+++

[331] https://www.kizlarsoruyor.com/ask-iliskileri/q9576648-esinize-veya-sevgilinize-nasil-seslenirsiniz, (30.07.2018).
[332] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[333] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

ömrüm > G:+/Y:++/S:+++

Vay canımın canı, gönlümün sultanı, *ömrüm* karıcığım, gel bakayım! (Kudret, 1973: 261)

peri > G:+/Y:+/S:++

Ey güzellik *peri*si, kımıldayınız. (Gürpınar, 1972: 22)

pırlantam[334] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

ruhum > G:+/Y:++/S:+++

Umarım ki siz de şimdi bunları hissediyorsunuz *ruhum*! (Bardakçı, 2015: 147, 354; Gürpınar, 2012a: 221; Özakman, 1999: 64; Ağaoğlu, 2007: 65)

sevdam > G:+/Y:++/S:+++

Sevdam benim! (Ağaoğlu, 2013b: 105)

yıldızım[335] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

Niteleme Bildiren Söz

bızdık > G:+/Y:+/S:++

Eşim aman aman *bızdık* / Alnına liraları dizdik… (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

cicim > G:+/Y:+++/S:+++

Elmasım, *cicim*, müsaadenle güzel yanaklarından… (Bardakçı, 2015: 148)

civanım > G:+/Y:+/S:+++

Ah *civanım*[336], gel bakayım. (Gürpınar, 2005b: 223)

güzelim > G:+/Y:+++/S:+++

Sus *güzelim*, sus! (Gürpınar, 1997b: 104; Bardakçı, 2015: 146; Yaşar Kemal, 2015d: 270; Ağaoğlu, 2007: 110; Nazım Hikmet, 1965: 42)

kocakarı > G:+/Y:+/S:Ø

Sus *kocakarı*, sus… (Yaşar Kemal, 2006: 27; Baykurt, 1985b: 37)

---

[334] bk. "Hitaplarda Güncel Eğilimler"
[335] http://www.pratiken.com/2016/09/ese-ve-sevgiliye-iyi-geceler-mesaj-indir.html, (30.07.2018).
[336] civan: Genç, taze adam, delikanlı, cevan (Parlatır, 2006: 260).

narinim[337] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**+/**S:**+++

nevcivanım > **G:**+/**Y:**+/**S:**+++

Ne buyurulur *nevcivanım*? (Karay, 2003: 50)

nonoş / nonoşum > G:++/**Y:**+++/**S:**+++

Sana da böyle kim fidan gibi ol dedi *nonoş*? (Tecer, 2009: 188, 199)

Canım, şekerim, *nonoşum*[338]! (Orhan Kemal, 2008: 21; Tecer, 2009: 202)

sürmelim > G:+/**Y:**+/**S:**++

Elbet canım, *sürmelim*! (Baykurt, 2014: 178)

şirinim[339] (konuşma dili) > **G:**+++/**Y:**+++/**S:**+++

tontonum > **G:**++/**Y:**++/**S:**+++

Hiç *tontonum*! (Taner, 1994: 37)

yosmam > **G:**+/**Y:**Ø/**S:**+++

Yosmam, o saz evvelce gelin kız, hanım kız diye öterdi, şimdi soğan tuz diyor!.. (Koçu, 1947: 921)

zarifim[340] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**+/**S:**+++

Diğer Kullanımlar

çocuk > G:+/**Y:**++/**S:**+

… neden yataktan kalkıyorsun a *çocuk*? (Adıvar, 2009a: 314)

dilber / dilberim > **G:**+/**Y:**+/**S:**++

Yürü *dilber* yürü (amman) / Saçın sürünsün aslanım (ben yandım) / Aç beyaz gerdanın (amman) / Sinen görünsün aslanım (ben yandım) (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

Haydi *dilberim*, sen kahvemi yap… (Özakman, 2009: 183, 184, 191; 2017: 27)

[337] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[338] İstanbullu karı kocaların birbirlerine bu şekilde hitap ettiği anlatılmış.
[339] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[340] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

eşim > G:++/Y:++/S:++

Eşim eşim gel gel / Uğrun uğrun gel gel… (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

sevdiceğim[341] (konuşma dili) > **G:+++/Y:+++/S:+++**

sevdiğim > G:+/Y:+++/S:+++

Meliha'm, *sevdiğim*, bu vahşete getirip de… (Yaşar Kemal, 2006: 383; 2009b: 40)

sevgili / sevgilim > G:+/Y:+++/S:+++

Bana çocukluğunu anlat *sevgili*. (Adıvar, 2009a: 310)

Gel *sevgilim*, biz gidelim. (Ağaoğlu, 1996: 81; 2013a: 317; 2007: 13; Dıranas, 1977: 66; Necatigil, 1970: 68; Bardakçı, 2015: 286, 339)

yâhû > G:+/Y:Ø/S:Ø

Yâhû, bu akşam seninle biraz konuşalım. (Devrim, 1996: 32, 34; Koçu, 1948: 1408)

yâhûcuğum > G:+/Y:Ø/S:+++

Yâhûcuğum, Atiye Hanımefendi'nin vergili zamanları kaynananla kocana yaradı… (Ayverdi, 2010: 118)

zevcim > G:+/Y:+/S:++

Hay İlia, *zevcim*, aman yarabbi! (Ahmet Mithat, 2000a: 185, 226)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

âbağ: Bir erkeğin karısına hitap ünlemi: *Abağ kahvemi getir!* (Devrek -Zn.) (DS I, 1993: 6)

arkadaş: Karı, eş. (Aliköy Çaycuma -Zn; -Ks.) (DS I, 1993: 325; C. XII, 4423)

arvat: 1. Kadın, avrat. 2. Olgun kadın. 3. Eş, zevce, karı. 4. İhtiyar kadın. (Türkiye'nin birçok yerinde kullanılmıştır.) (DS I, 1993: 338; C. V, 1813)

ayrancı: Kocanın karısına verdiği ad. (Reşadiye Çivril -Dz.) (DS I, 1993: 429)

[341] https://forum.memurlar.net/konu/988240/, (30.07.2018).

başa (I) [başam (1), başşa (II)]**:** Karı. (-Ks.) (DS II, 1993: 549)

bitecik [bitecük, biticik. bitiycik]**:** Bir tanecik. (Yakaköy Gelendost, Örkenez Yalvaç, Yassıviran, Uluğbey Senirkent -Isp.; Karahisar Tavas -Dz.; -Yz.; Bor -Nğ.; Uğurlu, Görmel Ermenek -Kn.) (DS II, 1993: 708)

bulim: Canım, sevgilim. (-Tr.) (DS II, 1993: 789)

eşine: Evli eşlerden her biri. (-Af.) (DS XII, 1993: 4498)

evdeş: Karı, koca, eş. (Sv. ve çevresi; -Ky. ve çevresi; Cebel Eğridir -Isp.) (DS V, 1993: 1802; C. XII, 4499)

evdireği: Evini iyi çekip çeviren, idaresini bilen kadın. (Datça -Mğ.) (DS V, 1993: 1802)

ev şenliği [ev şendi, ev şendiği]**:** Bir kimsenin karısı, eşi. (-Ba.: Tokat -Es.; İskilip -Çr.; Yavuz Şavşat -Ar.; Zile -To. …) (DS V, 1993: 1816)

ev uşağı [ev sahavı]**:** Evin hanımı. (-Isp.; Mecitözü -Çr.; Turhal -To.; -Nş.; Bor -Nğ.; -Kn.) (DS V, 1993: 1818)

eye: Erkeğin karısına sesleniş ya da hitap şekli: *Eye, bir çay goy içeyh.* (İrişli, Bayburt Sarıkamış, Selim -Kr.) (DS V, 1993: 1819)

gaşşık düşmanı / kaşık düşmanı: Karı, eş. (Bor -Nğ.) (DS VI, 1993: 1934; C. VIII, 2679)

horanta: 1. Evin hanımı, kadın, eş. (Haymana -Ky.) 2. Kişi. (-Gaz.; -Krş.; Karapınar -Kn.) (DS XII, 1993: 4519)

keri: 1. Karı, eş. (Antakya -Hat.) 2. Yaşlı kadın. (DS VIII, 1993: 2754)

köroğlu: Erkeklerin karıları için kullandıkları seslenme ünlemi. (Yeniyapan, Şıhlı Bala -Ank.) (DS XII, 1993: 4565)

köyveni: İyi ev kadını, evine iyi bakan kadın. (Gavurdağı Osmaniye -Ada.) (DS VIII, 1993: 2984)

yahu: Karı koca birbirini çağırmak için kullanılan ünlem. (Eğridir -Isp.; -Brd.; Bereketli Tavas, Oğuz Acıpayam -Dz.; Yazırlı Nazilli, Eymir, Bozdoğan -Ay.; Alaşehir -Mn....) (DS XI, 1993: 4126)

yoldaş: Eş, evlilikte eşlerden her biri. (Genek Yatağan -Mğ.) (DS XI, 1993: 4290)

2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları

Özel Ad {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m} > G:+/Y:+++/S:+++

Taranan metinlerde kadınlar eşlerine çoğunlukla özel adları ile veya daha samimi hitap biçimleri olan özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik ve küçültme ekli hâlleriyle seslenmişlerdir. Günlük konuşma dilinde de aynı durumun söz konusu olduğu gözlemlenmektedir.

Özel Ad + Unvan Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

Özel Ad + Bey > G:+/Y:++/S:Ø

Yarını bütünü var mı *Ali Rıza Bey*? (Güntekin, 2008: 27; Ağaoğlu, 2013a: 177; 2013b: 362; Esendal, 1983a: 87)

Özel Ad + Beyciğim > G:+/Y:++/S:++

Sırrı Beycim, geldin mi? (Baykurt, 2006: 284; Ağaoğlu, 2013a: 178; 2013b: 234)

Özel Ad + Efendi > G:+/Y:+/S:Ø

Emin Efendi[342], iş senin bildiğin gibi değil. (Ayverdi, 2016b: 331)

Özel Ad + Paşa > G:+/Y:+/S:+

Hoş geldin *Bayram Paşa*! (Baykurt, 2010: 25)

Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Görüyor musun *ağa*, başı nasıl dumanlı? (Çamlıbel, 2012: 15; Yaşar Kemal, 1996: 179; Beşe, 1992: 267)

ağam / ağacığım > G:+/Y:+/S:++

Bağışla *ağam*, bilemedim. (Atay, 1964: 65; Yaşar Kemal, 2009b: 40)

Kurbanın olayım, *ağacığım*! (Ahmet Mithat, 2001: 691; Atay, 1964: 123; Beşe, 1992: 268)

[342] Kitapta Şayeste Hanım'ın eşi Emin Bey'e her zaman *Efendiciğim!* şeklinde hitap ettiği, fakat kırk yılda bir araları şeker renk olacak olursa *Emin efendi!* şeklinde seslendiği belirtilmiştir.

bey > G:+/Y:++/S:Ø

Bey, yavaş yavaş nazar takımını hazırla. (Müftüoğlu, 2007a: 178; Gürpınar, 1997b: 103; 2005b: 193; Adıvar, 2006: 184; Necatigil, 1970: 18; Nesin, 2013: 15, 44, 46; Baykurt, 2006: 291; Mehmet Rauf, 2004: 110)

bey ağam > G:+/Y:+/S:+

Şuvara oldum şuvara / Belini verdim duvara / *Beğam*[343] çadır dutdumola / Yalakda goca punara (Yaşar Kemal, 1996: 97)

beyim / beyciğim > G:+/Y:++/S:++

Beyim, ben görüyorum ki sen burada rahatsız oluyorsun. (Ahmet Mithat, 2001: 50; 1998: 41; Gürpınar, 1997b: 109; 1966a: 127; 1972: 135; 2012a: 197; Namık Kemal, 1972: 44)

Beyciğim, hiç sorma… (Gürpınar, 2012b: 346; 1997b: 108)

beyefendi > G:+/Y:+/S:Ø

Beyefendi, bari gelin de siz anlatın. (Recaizade Mahmud, 1997: 288; Gürpınar, 1997b: 100; 2012b: 141; 2006: 268; Adıvar, 2006: 160)

çavuş[344] (konuşma dili) **> G:+/Y:+/S:Ø**

çelebi > G:+/Y:Ø/S:Ø

"Eski toplum hayatımızda meslek, sanat, iş gözetilmeden kullanılmış bir unvandır. İstanbul'da avam ağzında "zevç, koca" karşılığı olarak da kullanılmıştır; aynı zamanda okur yazar, kâtip sınıfından bir koca kasdedilmiş olabilir." (Koçu, 1965: 3809)

efendi > G:+/Y:++/S:Ø

Efendi, bu kızın üstüne varmak olmayacak. (Ahmet Mithat, 1998: 60; Gürpınar, 1997b: 69; Recaizade Mahmud, 1997: 218; Musahipzade Celal, 1970: 245; Ağaoğlu, 2004: 69; Yıldırım, 1999: 150)

efendim / efendiciğim > G:+/Y:++/S:++

Ah *efendim*, aman efendiciğim öleceğim. (Ahmet Mithat, 2000a: 311; Gürpınar, 1972: 135; Şemseddin Sami, 2008: 80; Şafak, 2007: 106)

---

[343] beğam: bey ağam !
[344] Bu hitap biçimi kadın eşleri askerliğini çavuş olarak yapmışsa kullanılmaktadır.

Gönlümün varı *efendiciğim*, bu akşam neşesiz gibisiniz. (Gürpınar, 2016b: 457)

hacı > G:+/Y:++/S:Ø

Hacı, şu merdivenin üçüncü basamağı oynuyor. (Gürpınar, 1997b: 24, 35; 1968a: 10)

koca > G:+/Y:++/S:+

Bak *koca*, bunları neden anlatıyorum sana… (Ilgaz, 2011b: 163; 1996: 35; Ahmet Vefik, 1970b: 58; Abasıyanık, 2008: 423; Taner, 2015c: 88)

kocam / kocacığım > G:+/Y:++/S:+++

Zübeyr, *kocam*, ne oldun? (Şemseddin Sami, 2008: 105, 327; Başkut, 2015: 175)

Kocacığım, artık sen beni sevmiyorsun. (Ahmet Rasim, 2007: 158; Ahmet Mithat, 2001: 609; Recaizade Mahmud, 1997: 58; Körükçü, 1954: 25; Ağaoğlu, 2013a: 319, 434; Tecer, 2009: 213; Kaygılı, 1997b: 94; Taner, 2015a: 50)

sultan > G:+/Y:+/S:+

Ne o *sultan*, ne düşünüyorsun yine? (Beşe, 1992: 271)

sultanım > G:+/Y:+/S:++

Yok ya kul olduğum, ala gözlü *sultanım* benim! (Yaşar Kemal, 2009b: 38)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

anam > G:+/Y:++/S:++

Sen aklını yitirdin *anam*. (Yaşar Kemal, 2015d: 170; Ağaoğlu, 2004: 5)

baba > G:+/Y:+/S:+

Haklısın *babo*, haklısın kurban! (Asena, 2010: 202)

babam > G:+/Y:+/S:++

Tükür, tükür *babam*, tükür! (Orhan Kemal: 2010: 30)

oğlum > G:+/Y:+/S:++

Pasta mı görmedin *oğlum*? (Ağaoğlu, 2013a: 429)

yavrum > G:+/Y:+/S:+++

Allah mübarek etsin *yavrum*! (Adıvar, 2006: 159)

zevcim > G:+/Y:+/S:++

Sevgili *zevcim*, biz de bugünden itibaren tehiyyata başladık. (Gürpınar, 2012a: 229; Altan, 2002: 68; Ahmet Mithat, 2000a: 185)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

adam > G:+/Y:++/S:Ø

Adam, ben senin haberlerini bilirim. (Şemseddin Sami, 2008: 78; Ahmet Vefik, 1970b: 85; Rıfat, 1988: 210; Ağaoğlu, 1996: 142

adamım > G:+/Y:++/S:++

Baksana *adamım*! (Kabaağaçlı, 2008: 116; Baykurt, 1975b: 49)

erim > G:+/Y:+/S:++

Ey benim helalimden *erim*, Yetim Ahmed'im, bana dünyaya sultan olacak… (Koçu, 1946: 310)

erkeğim > G:+/Y:+/S:++

Sen de gel aslanların aslanı *erkeğim*. (Baykurt, 1985a: 151; Kabaağaçlı, 2010:, 136)

herif > G:+/Y:+/S:Ø

O nasıl söz öyle *herif*? (Buğra, 2005b: 89; Yaşar Kemal, 2015d: 122; Kutlu, 2015: 46; Baykurt, 1975b: 47, 293; 2006: 28, 127, 268; Nesin, 2006: 68; Atay, 1964: 71)

herifciğim > G:+/Y:++/S:+++

Sen beni o kadar budala mı sanıyorsun *herifciğim*? (Ahmet Mithat, 2001: 615)

Organ Adı {+(I/U)m}

ciğerim > G:+/Y:++/S:+++

Fıkaram benim, canım, *ciğerim*, gücüm yetmeli de... (Yaşar Kemal, 2015d: 179; Başkut, 2015: 175)

iki gözüm > G:+/Y:+++/S:+++

İki gözüm, vallahi kendime malik değilim. (Bardakçı, 2015: 198; Gürpınar, 1997b: 109; Adıvar, 2009a: 365)

iki gözümün bebeği > G:+/Y:+++/S:+++

Ah *iki gözümün bebeği*, tek durmadın. (Musahipzade Celal, 1970: 245)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

aslanım > G:+/Y:+++/S:+++

Aslanım, ciğerparem, iki gözümün nuru kocam! (Başkut, 2015: 175; Yaşar Kemal, 1996: 83)

doğanım[345] (konuşma dili) > **G:+/Y:+/S:+++**

koçum (konuşma dili) > **G:+/Y:++/S:+++**

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Nedir bu böyle *kuzum*? (Ağaoğlu, 2013b: 363; Ahmet Mithat, 1998: 42; Dıranas, 1977: 56)

ördeğim > G:++/Y:+/S:+++

Uyanıyorum *ördeğim*! (Baykurt, 2014: 178)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

şekerim > G:+/Y:+++/S:+++

Şekerim, sana yutturacak bir şey yapmıyorum ki… (Nesin, 1969: 66; Mehmet Rauf, 2004: 109; Baykurt, 2001a: 167; Ağaoğlu, 2007: 79)

tatlım[346] (konuşma dili) > **G:+/Y:+++/S:+++**

Değer Sözü

azizim > G:+/Y:+/S:++

Azizim, Allah aşkına artık benim feryadlarımı duy. (Bardakçı, 2015: 191; Adıvar, 2006: 169)

---

[345] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[346] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

canım > G:+/Y:+++/S:+++

Ne söylüyormuşum *canım*? (Ağaoğlu, 1996: 93; 80; 449; 2013b: 401; Yaşar Kemal, 2015d: 179; Dıranas, 1977: 110; Nesin, 1983: 62; Orhan Kemal, 2008: 21)

canımın içi > G:++/Y:+++/S:+++

Zararı yok *canımın içi*! (Rıfat, 1988: 41)

canikom > G:++/Y:+++/S:+++

Şaka ediyorsun değil mi *canikom*? (Rıfat, 1988: 42; Nesin, 1983: 62)

dostum > G:+/Y:+/S:+++

Dostum[347], sen daha bir konsoloshanenin... (Abasıyanık, 2013b: 27)

hayatım > G:++/Y:+++/S:+++

Onu demek istemedim *hayatım*! (Çelen, 1961: 29)

iki gözümün çiçeği > G:+/Y:+/S:+++

Demez mi *iki gözümün çiçeği* Murtaza Ağam efendim? (Yaşar Kemal, 2009b: 41)

kul olduğum > G:+/Y:+/S:+++

Yok ya *kul olduğum*, ala gözlü sultanım benim! (Yaşar Kemal, 2009b: 38)

kurban > G:+/Y:+/S:+++

Uyumamışsın *kurban*! (Asena, 2010: 191, 192, 193, 202)

kurban olduğum > G:+/Y:+/S:+++

Kurban olduğum Ali, neyin var yiğidim? (Yaşar Kemal, 2015d: 170)

velinimet > G:+/Y:Ø/S:+

Ah *velinimet*, benim size olan tatlı sevdama… (Gürpınar, 2016b: 457)

Niteleme Bildiren Söz

cicim > G:+/Y:+++/S:+++

Bir tel aldım *cicim*, avukatından, kimpeks davası neticelenmiş. (Taner, 2015a: 50; Bardakçı, 2015: 343)

[347] bk. "Hitaplarda Sapma"

nonoşum > G:++/Y:+++/S:+++

Uzatma *nonoşum*, kalender çocuk bunlar! (Ilgaz, 2011a: 138; Rıfat, 1988: 42; Orhan Kemal, 2008: 21)

sevdiceğim > G:+/Y:+++/S:+++

Ne yatarsın *sevdiceğim*, kuşluklayın ısıcakta? (Yaşar Kemal, 2000b: 329)

sevgilim > G:+/Y:+++/S:+++

Ama bu bahaneyi iyi kullanabiliriz *sevgilim*. (Ağaoğlu, 2013a: 245; 2007: 60; Necatigil, 1970: 66; Uzuner, 2011: 57)

tontonikom > G:++/Y:+++/S:+++

İyi demişsin *tontonikom*! (Taner, 1994: 38)

yiğidim > G:+/Y:+/S:++

Kurban olduğum Ali, neyin var *yiğidim*? (Yaşar Kemal, 2015d: 170)

Diğer Kullanımlar

çocuk > G:+/Y:++/S:+

Eğer danstan hoşlanırsan ne diyeyim koca *çocuk*? (Adıvar, 2006: 170; Musahipzade Celal, 1970: 266)

eşim > G:++/Y:++/S:++

Sevgili *eşim* efendim hazretleri, evlilik hayatımız tam mutluluk içinde gelişirken… (Gürpınar, 1996: 134; Yaşar Kemal, 1996: 81; 191; Bali, 1969: 178)

evimin direği > G:+/Y:+/S:++

Erkeğim, *evimin direği*! (Kabaağaçlı, 2010:, 136)

hayran > G:+/Y:+/S:+

Şemsoların da öyle kurban, Şemsoların da öyle *hayran*! (Asena, 2010: 202)

hucuğum > G:+/Y:Ø/S:+++

Hucuğum[348], hiç üzülme, gün doğmadan neler doğar (Ökten, 2016: 19).

[348] Sadettin Ökten'in Hayatımdan Portreler adlı kitabında babanın eşine *Yâhû!*, annenin de eşine *Hû!* dediği belirtilmiştir.

Müslüman > G:+/Y:+++/S:+++

Len *Müslüman*, durduk yerde o muşmula suratlı, eğri bacaklı Gülbahar'ı… (Toptaş, 2016: 67)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler[349]

bizim olan [bizimki]**:** Kadınların kocalarına seslenmek için kullandıkları söz. (-Nş.) (DS II, 1993: 714)

ev issi: Evin reisi. (-Ks.) (DS V, 1993: 1809)

esvabı: Koca. (-Ank.) (DS V, 1993: 1814)

kişi / **gişi** [gissade]**:** Koca, eş. (Foça -İz.; Bölcek Simav -Kü.; İskilip -Çr.; Çarşamba, Demirciler -Sm.; Artova -To.; -Or. ve köyleri; -Çr.; (DS VIII, 1993: 2885; C. VI, 2085)

2.2.2.1.3. Ebeveynlere Yönelik Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde ebeveynlere yönelik hitaplar, kişilerin yaşadıkları yere ve döneme göre değişiklik göstermektedir. Erken dönem metinlerinde *özel ad + baba beybaba, beybabacığım, efendi baba, efendi babacığım, peder, pederim, peder bey, ağam, beyim, efendim, efendimiz, velinimet, velinimetim* gibi hitaplar kullanılırken son dönem metinlerinde daha çok *baba, babam, babacık, babacığım* hitaplarının tercih edildiği görülmektedir. Örneklere bakıldığında babalara davranış şeklinin günümüze yaklaşıldıkça daha da samimi ve rahat bir hâl aldığı söylenebilir. Bunlar dışında konuşma dilinde *babişim, babişkom, tontonum* gibi daha samimi seslenmeler de tercih edilen hitaplar arasındadır. Ancak bu tür seslenmeleri daha ziyade kız çocuklarının kullandığı muhakkaktır.

Annelere yönelik hitaplar, zamana ve yaşanılan yere göre değişiklik göstermektedir. Kırsal kesimlerde daha çok *ana, anam, anacığım, kız/gı, kocakarı* ve bunların daha samimi biçimleri olan *anacan, anaların anası* gibi hitaplar kullanılmıştır. İlk dönem yazılı metinlerinde oldukça sık karşılaşılan *nine, nineciğim, hanım anne, valide, validem, valideciğim, valide hanım* gibi hitapların yerini günümüze yaklaşıldıkça *anne, annecik, anneciğim* ve bunların daha samimi biçimleri *anne sultan, annelerin gülü* almıştır. Bir metinde köylü bir çocuğun, kendi

[349] Derleme Sözlüğü'nden derlenen erkeklerin eşlerine yönelik kullandığı bazı örneklerin kadınların da eşlerine yönelik kullanılabileceği düşünüldüğünden buraya sadece erkelere yönelik olabileceği düşünülen maddeler alınmıştır.

babasının annesine hitabı gibi *Zeyno* şeklinde, muhatabın özel isminin kırılmış şekliyle seslendiğine rastlanmıştır. Bir metinde de *özel ad + hanım* yapısı, anneyi iğnelemek üzere tercih edilmiştir. Bir metinde orta yaşlı bir adamca *abla* hitabının annesine kullanıldığı görülmektedir. Konuşma dilinde *hacı anne, ihtiyar, anne sultan, valide sultan, tontonum* sözcükleri ile *özel ad + sultan* yapılarının tercih edildiği bilinmektedir.

Derleme Sözlüğü'nden de "baba" ve "anne" anlamını ifade eden birçok sözcük elde edilmiştir. Bu nedenle bu sözcüklerin de bazı bölgelerde hitap olarak kullanılabileceği düşünülebilir. "Baba" anlamını ifade eden *ade, aka, aka, avo, babey, babo, çeçe, dadaş, dede, ede, gekke, ici, imize, kağa, kakko, lele, munna, paşa, uva, voa* sözcükleri yer almaktadır. "Babalık, üvey baba" anlamı verilmiş *ammo, atalık, babalık, vahın* gibi sözcükler de mevcuttur. Annelere yönelik hitap olabileceği düşünülen *aba, abacık, ayana, bibi, bici, çığı, ede, ema, go, öğe, ök* "anne"; *analı, aniko* "anneciğim"; *analık, gelinana* "üvey anne" ve *emcek, sütnine, taya* "süt anne" sözcükleri yer almaktadır. Aynı zamanda "anne ve baba" şeklinde anlamlandırılmış *uluca* sözcüğü de sözlükte mevcuttur.

2.2.2.1.3.1. Babalara Yönelik Hitaplar

Özel Ad + Unvan Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

Özel Ad + Babacığım > G:+/Y:+++/S:+++

Dua et ki sen *Ali Babacığım*… [Darbukacı genç kadın > Üvey babasına] (Kaygılı, 1997b: 92)

Unvan Adı {+(I/U)m(I/Uz)}

ağam > G:+/Y:+/S:++

Ne oldu *ağam*? [Genç bey > Üvey babasına] (Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman, 1990: 7)

beyim > G:+/Y:+/S:+

Haykırma a *beyim*. [Genç kadın > Babasına] (Ahmet Mithat, 1998: 88)

efendim / efendimiz > G:+/Y:+/S:+

Beni istemişsiniz *efendim*. [Genç kadın > Babasına] (Ahmet Mithat, 1998: 86; Ahmet Vefik, 1970b: 80; Şemseddin Sami, 2008: 64)

Efendimiz, bakalım Mahmure Hanım beni isteyecek mi? [Delikanlı > Üvey babasına] (Gürpınar, 2005b: 292)

hacı[350] (konuşma dili) **> G:**++**/Y:**+**/S:**Ø

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m / +iş / +işko(m)}

baba > G:+**/Y:**+++**/S:**+

Buyur *buba*! [Delikanlı > Babasına] (Atay, 1964: 77; Ağaoğlu, 2008: XI; Güntekin, 2008: 84)

babam / babacık / babacığım > G:+**/Y:**+++**/S:**+++

Babam babam, gelirken bir saç tokasıyle... [Genç kız > Babasına] (Orhan Kemal, 1972: 8; Çamlıbel, 2012: 175)

Olur şeker *babacık*, Tevfik'e söyleriz... [Genç kız > Babasına] (Güntekin, 2008: 108, 83)

Babacığım, beni nasıl bir insan sanıyorsun? [Delikanlı > Babasına] (Dıranas, 1977: 102; Tansel, 1973: 261; Namık Kemal, 1972: 86; Müftüoğlu, 2007a: 100; Gürpınar, 2016b: 467; Karaosmanoğlu, 2003: 88; Abasıyanık, 2005: 249; Altan, 2002: 22; Recaizade Mahmud, 1997: 58; Ahmet Mithat, 2000a: 418; Dıranas, 1977: 23; Altan, 2002: 107)

babişim[351] (konuşma dili) **> G:**+++**/Y:**+++**/S:**+++

babişkom > G:++**/Y:**+++**/S:**+++

Babişkom[352] benim, Mustafa'ya iş verin! [Genç kız > Zengin babasına] (Orhan Kemal, 2002: 225)

peder > G:+**/Y:**Ø**/S:**Ø

Tamam, gidiyoruz *peder*. [Delikanlı (alay) > Babasına] (Altan, 2002: 33; Namık Kemal, 2005: 137; 1972: 117; Ahmet Vefik, 1970a: 88)

---

[350] https://www.kizlarsoruyor.com/diger/q402144-anna-babaya-yada-aileden-birine-siz-diye-hitap, (30.07.2018).
[351] https://eksisozluk.com/kizlarin-babalarina-hitap-sekilleri--3990757?p=2, (29.07.2018).
[352] Genellikle kızların babalarına yönelik kullandığı bir hitap biçimidir.

pederim > G:+/Y:+/S:++

Vallahi *pederim*, nasılsa bir kusur ettim… [Delikanlı > Babasına] (Yıldırım, 1999: 242; Baykurt, 2014: 238-257; 1985b: 309; Ahmet Vefik, 1970b: 80)

Unvan Adı + Akabalık Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

beybaba > G:+/Y:+/S:Ø

Beybaba, kaymaksız paça olur mu? [Delikanlı > Babasına] (Gürpınar, 2005b: 202; Karaosmanoğlu, 1980a: 45)

beybabacığım > G:+/Y:+/S:+++

Kitap okuyoruz *beybabacığım*. [Genç kız > Babasına] (Namık Kemal, 1969: 65; Orhan Kemal, 2002: 218)

efendi baba > G:+/Y:+/S:Ø

Aman *efendi baba*, senin bana kasdın mı var? [Genç kadın > Babasına] (Ahmet Mithat, 1998: 60; Recaizade Mahmud, 1997: 286, 287; Gürpınar, 1995a: 141; Uşaklıgil, 2006: 68; Abasıyanık, 2005: 252; Özakman, 2009: 185; Adıvar, 2009a: 206)

efendi babacığım > G:+/Y:+/S:+++

Efendi babacığım, bu evlenme mezarının kenarındayım. [Delikanlı > Üvey babasına] (Gürpınar, 2005b: 289)

hacı baba[353] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:Ø**

Akrabalık Adı + Unvan Adı

peder bey > G:+/Y:Ø/S:Ø

Merhaba *peder bey*! [Delikanlı (alay) > Babasına] (Altan, 2002: 30)

Değer Sözü

velinimet / velinimetim > G:+/Y:Ø/S:+

Velinimet, aldığım haberlere göre... [Namık Kemal > Babasına] (Tansel, 1973: 192, 265)

[353] http://hikmet.net/kayinpeder-ve-kayinvalideye-baba-anne-demenin-hukmu-nedir/, (30.07.2018).

Elbette bendenizi duadan unutmazsınız *velinimetim*... [Namık Kemal > Babasına] (Tansel, 1986: 126, 125)

Babacığım, *velinimetim*! [Genç kız > Babasına] (Ahmet Mithat, 2000a: 418)

Niteleme Bildiren Söz

ihtiyar[354] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+/**S:**Ø

tontonum[355] (konuşma dili) > **G:**+++/**Y:**+++/**S:**+++

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

ade: Baba. (Ağın -El.; Kaledere, Giirün, Karak Yıldızeli, -Sv.) (DS I, 1993: 65)

aga [agabek, age, ago, âgu, ağa (I) -1, 2; ağacı (II), ağacık (II), ağadadaş, ağe, ağey, ağış (II), ağo (I) -1]**:** Baba. (Türkiye'nin birçok yerinde kullanılmıştır.) (DS I, 1993: 75)

aka (I) [akey, akga, akka -1, 2]**:** Baba. (Bayburt -Gm.) (DS I, 1993: 137)

ammo: Üvey baba, babalık. (Besni, -Adı. köyleri; -Ur.; -Gaz.) (DS I, 1993: 239)

atalık / babalık: Üvey baba. (Iğdır ve çevresi -Kr.; Uğurlu Ermenek -Kn.) (DS I, 1993: 365)

avo: Baba. (Hisarbey Sarıkaya -Yz.) (DS XII, 1993: 4431)

babey [babo, baboş - 5, babu (I) - 2, babuş (I) - 2, bıba, bıbe, boba (II), bobili (I), bobuş (III)]**:** Baba. (Karayakup 'Suşehri -Sv.; Birecik -Ur.) (DS II, 1993: 457)

babo: Baba. (Şenoba Uludere -Hak.) (DS XII, 1993: 4438)

çece [cebe, cece, çecey, çeçe]**:** Baba. (-Or.; Kezanç Şebinkarahisar -Gr.; Suşehri -Sv.; -Ky.) [çecey] (DS III, 1993: 1102)

dadaş: Baba. (Revan ve köyleri, Azerbaycan.) (DS IV, 1993: 1319)

dede: Genç baba. (Kerkük) (DS IV, 1993: 1397)

ede [ece, ecem, eci, ecim, eçe, eçi, edi, edigey, edocom, efe, efi, egim, eke, eppe, etde]**:** Baba. (DS V, 1993: 1663-1664)

---

[354] https://eksisozluk.com/kizlarin-babalarina-hitap-sekilleri--3990757?p=2, (30.07.2018).
[355] https://eksisozluk.com/kizlarin-babalarina-hitap-sekilleri--3990757?p=1, (30.07.2018).

gekke: Baba. (Bahçebaşı -To.; Yukarıkale Koyulhisar -Sv.) (DS VI, 1993: 1971)

ici: Baba. (Şebinkarahisar Alucra -Gr.; Seyran -Gm.) (DS VII, 1993: 2503)

imize: Baba. (-Sv. ve çevresi.) (DS VII, 1993: 2536)

kağa: Baba. (Mengeser Doğubeyazıt -Ağ.) (DS VIII, 1993: 2593)

kakko: Baba. (-Ml.) (DS VIII, 1993: 2604)

lele [leleş]**:** Baba. (İrişli, Bayburt Sarıkamış, Selim, -Kr.) (DS IX, 1993: 3071)

munna: Baba. (Kızılcın Sarıoğlan -Ky.) (DS XII, 1993: 4600)

paşa [paşaağa, paşşa]**:** Baba. (Kemah -Ezc.; Kavak Yıldızeli -Sv.) (DS IX, 1993: 3405)

uluca: Ana baba. (-İst.) (DS XI, 1993: 4034)

uva: Baba. (Demirci -Mn.) (DS XI, 1993: 4046)

vahın: Babalık. (-Bo.) (DS XI, 1993: 4088)

voa: Baba. (Tekkekebir Ereğli -Zn.) (DS XI, 1993: 4107)

2.2.2.1.3.2. Annelere Yönelik Hitaplar

Kırılmış Özel Ad

Türk kültüründe yaşça büyük hiç kimseye özel ismiyle seslenilemeyeceği bilinmektedir. Ancak aşağıdaki örnekte küçük bir çocuk annesine başkalarının seslendiği gibi seslenmiştir. Babalara yönelik böyle bir seslenmeye ise ratlanmamıştır.

Kısaltılmış Özel Ad > G:+/Y:+/S:++

Zeyno[356]! [Küçük erkek çocuk > Annesine] (Adıvar, 2006: 83)

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Hanım > G:+/Y:+/S:Ø

… aldatmadığına inandın mı *Zübeyde Hanım*? [Delikanlı (iğneleme) > Annesine] (Uzuner, 2007: 356)

Özel Ad + Sultan[357] (konuşma dili) **> G:+/Y:+/S:**+

[356] Küçük Hasan genellikle annesine herkesin seslendiği "Zeyno!" şeklinde sesleniyor.

Unvan Adı

sultan[358] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+/**S:**+

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m / can}

abla > G:+/**Y:**+/**S:**Ø

Nasılsın *abla*? [Orta yaşlı bey > Yaşlı annesine] (Akbal, 1984: 262)

ana > G:+/**Y:**++/**S:**+

Ana[359] işim var. [Küçük erkek çocuk > Annesi köylü kadına, Atay, 1964: 79; Ağaoğlu, 1999: 42; 2004: 130; Yaşar Kemal, 2015d: 149, 150; Çamlıbel, 2012: 15; Asena, 2010: 20)

anam > G:+/**Y:**++/**S:**+++

*Anam***,** hatunların hatunu, hanımların hanımı, benim soylu *anam*, sana çok kötülük ettim. [Köylü genç adam > Annesine] (Yaşar Kemal, 2015d: 241, 103, 152; 2015a: 281; Ağaoğlu, 1996: 363, 392)

Güzel *anam*, yüzüme öyle bakıp da gülme. [Genç kız > Annesine] (Çamlıbel, 2012: 239; Baykurt, 1985b: 167, 168)

anacan > G:+/**Y:**++/**S:**+++

Anacan, bağlar gitti. [Köylü genç bey > Annesi, Baykurt, 2006: 348)

anne > G:+/**Y:**+++/**S:**+

Anne[360], yukarıya gelsene! [Genç bey > Annesine] (Uşaklıgil, 2001: 184; Ağaoğlu, 2013b: 179; 1996: 453; Ilgaz, 2011b: 90)

annecik / anneciğim > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Kuzum *annecik*, şeker *annecik*, minik *annecik*, ölmüşlerinin canı için... [Genç kız > Annesine] (Güntekin, 2008: 54)

---

[357] https://www.kizlarsoruyor.com/diger/q4922061-annenize-ne-diye-hitap-edersiniz, (30.07.2018).
[358] https://www.kizlarsoruyor.com/diger/q4922061-annenize-ne-diye-hitap-edersiniz, (30.07.2018).
[359] ana: Tanzimat'tan Cumhuriyete kadar İstanbul ağzında büyükşehrin ayak takımı da dâhil, "anne" şeklinde kullanılmıştır. Hatta *Ana!* şeklinde hitap, kabalık bilinerek ayıplanmış, "muhacir!.. Anadolu uşağı!.." diye tezyif edilmiştir. Cumhuriyet'ten sonra asil "ana" sözcüğü İstanbul ağzına tekrar yerleşmiştir. Sözcük üzerine bazı atasözleri ve deyimler de İstanbul argosuna girmiştir: Ana baba evladı, ana kuzusu, anasından doğduğu gibi, anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al (Koçu, 1947: 799-800).
[360] Burada yazar Ahmet Cemil'in annesine çocuklar gibi *Anne!* dediğini, *Valide!* hitabında bir sahtelik, bir külfet-perdazlık hissettiğini belirtmiştir.

Bir daha yapmam *anneciğim*! [Küçük erkek çocuk> Annesi, Muallim Naci, 2013: 62; Ahmet Mithat, 2001: 493; 1998: 246; Baykurt, 1985b: 309; Güntekin, 2008: 49; Ahmet Rasim, 2014: 11; Ağaoğlu, 2013b: 207; Karaosmanoğlu, 1980b: 278; Namık Kemal, 1969: 79)

nine > G:+/Y:+/S:+

Nine, mutlaka bana onu almalısın. [Delikanlı > Annesine] (Recaizade Mahmud, 1997: 152, 153)

nineciğim > G:+/Y:+/S:+++

Nineciğim şimdi gelirim! [Genç bey > Annesine] (Müftüoğlu, 2007a: 117; Ahmet Mithat, 2001: 483; 1998: 71; Müftüoğlu, 2007a: 40; Namık Kemal, 1969: 75)

valide > G:+/Y:+/S:+

Valide, sana mühim bir şey daha söyleyeceğim ama korkuyorum. [Bey > Annesi, Gürpınar, 2012a: 225)

validem / valideciğim > G:+/Y:+/S:+++

Teşekkür ederim *validem*. [Bey > Annesine] (Recaizade Mahmud, 1940: 159; Koçu, 1946: 64)

Kalk *valideciğim*, kalk. [Genç kız > Üvey annesine] (Ahmet Mithat, 1998: 253; 2001: 492; Gürpınar, 2012a: 224)

Unvan Adı + Akrabalık Adı

hanım anne > G:+/Y:++/S:+

Esselamünaleyküm efendi baba, esselamünaleyküm *hanım anne*! [Delikanlı > Annesine] (Özakman, 2009: 185)

hacı anne[361] (konuşma dili) **> G:+/Y:+/S:+**

Akrabalık Adı + Unvan Adı

anne sultan > G:+/Y:+/S:++

Açık prova *anne sultan*! [Genç kız > Annesine] (Uzuner, 2007: 392)

[361] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

valide hanım > G:+/Y:+/S:+

Ne haber *valide hanım*? [Delikanlı > Annesine] (Özakman, 2009: 177; Orhan Kemal, 1982: 182; Başkut, 2005: 28)

valide sultan[362] (konuşma dili) **> G:+/Y:+/S:++**

Cinsiyet Bildiren Söz

kız / gı > G:+/Y:+/S:+

Kız, suyu kapasana… [Küçük erkek çocuk > Annesine] (Ağaoğlu, 1999: 64, 115)

Yok *gıı*, yazı dersinde değil. (Küçük erkek çocuk > Annesine] (Baykurt, 1975b: 46)

Değer Sözü

canım > G:+/Y:++/S:+++

... çocuklarıma iyi bak *canım*. [Genç bey > Annesine] (Yaşar Kemal, 2015a: 391)

annelerin gülü > G:+/Y:++/S:+++

Annelerin gülü! [Genç kadın > Annesine] (Ağaoğlu, 2013a: 196)

Niteleme Bildiren Söz

ihtiyar[363] (konuşma dili) **> G:++/Y:+/S:Ø**

kocakarı > G:+/Y:+/S:Ø

Kocakarı[364], baak! [Küçük erkek çocuk > Annesine] (Orhan Kemal, 2000: 330)

minnoşum[365] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

nonoşum[366] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

tontonum[367] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

---

[362] https://eksisozluk.com/valide-sultan--149751, (30.07.2018).
[363] Konuşma dilinde söz konusu kullanımlara rastlanmaktadır.
[364] "Valide, anne" (A. Fikri, 1891: 106)
[365] https://www.instagram.com/p/BJhXtphAz9p/, (30.07.2018).
[366] https://www.facebook.com/YoncaLodi/posts/annem-%E2%80%98bu-d%C3%BCnyada-beni-en/606843529328857/, (30.07.2018).
[367] https://www.antoloji.com/anneme-133-siiri/, (30.07.2018).

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

aba (I) [abaka -2,3; abalık, abba (I) -2,3,4: abca]**:** 1. Anne. 2. Üvey anne, analık. (DS I, 1993: 1-4; DS XII, 1993: 4403)

abacık [abacıh]**:** Anne. (Ovacık, Bahçeli Bor -Nğ.) (DS I, 1993: 5)

ade: Anne. (Develi -Ky.) (DS I, 1993: 65)

analı: "Anneciğim" anlamında. (Ersis Yusufeli -Ar.) (DS I, 1993: 249)

analık [analıh, analuh, analuk]**:** Üvey anne. (Türkiye'nin birçok yerinde kullanılmıştır.) (DS I, 1993: 249-251)

aniko: "Anneciğim". (-Mş) 2. Dost, sevgili. (DS I, 1993: 273)

ayana: Ana, anne. (Bereketli Tavas -Dz.) (DS I, 1993: 407)

bibi [bibi, bibiya, bibü, bübü, büvi, büvü]**:** Anne. (Bağtepe Kozan -Ada.) (DS II, 1993: 677-678)

bici [IV. bibi]**:** Anne. (Bağtepe Kozan -Ada.) (DS II, 1993: 679)

çığı: Anne. (-Mn) (DS III, 1993: 1159)

ede [ece, ecem, eci, ecim, eçe, eçi, edi, edigey, edocom, efe, efi, egim, eke, eppe, etde]**:** Anne. (-Ank.) (DS V, 1993: 1663-1664)

ema: Anne. (Mahıtanos Of -Tr.) (DS V, 1993: 1729)

go: 1. Anne: *Go bana ekmek yedir.* (Dutlu Şavşat -Ar.) 2. "Anne" sözü ile birlikle kullanılır: *Ana go nerdesin*? (Utav Yusufeli -Ar.) (DS VI, 1993: 2088)

öğe: Anne. (Nikfer Tavas -Dz.; -Kr.) (DS IX, 1993: 3314)

ök: 1. Anne. (-Kü.; Boyabat, -Sn.; Göle, -Kr.; Harran -Ur.; Deliilyas Şarkışla -Sv.; Bor -Nğ.; Ayvagediği Mersin -İç.) (DS IX, 1993: 3324)

2.2.2.1.4. Evlatlara Yönelik Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinden evlatlara yönelik de birçok hitap sözü derlenmiştir. Erkek ve kız evlatlara yönelik hitaplarda özel adlar ve özel adların teklik birinci şahıs iyelik ve küçültme ekli şekilleri kullanılmaktadır (*Ömer'im, Mustafa'm; Ekremciğim; Çiğdem, Seher; Nihal'im, Seher'im; Feridecigim, Türkancığım* …). Erkek evlatlara seslenilirken anne ve babalar daha çok *evladım, yavrum, oğlum* hitaplarını tercih etmiştir. Bunlardan babaların erkek evlatlara

seslenmelerinde *özel ad + çavuş/efe, ağa, efe, delikanlı, yiğidim, efendim, küçük beyim, pehlivan, afacan, yaramaz, çocuk, oğlan, bizim oğlan, oğlum, oğulcuğum, oğlusu, lan, aslanım, dana, koçum, koçyiğidim, kuzucuğum, sıpa, sıpacığım, tekem, tosunum, iki gözüm, canım, nurum, pompişim, velinimetim* gibi onların önemsendiğinin göstergesi olan unvanlarla, çeşitli hayvan ve organ adlarından yapılan aktarmalarla ve değer sözleriyle kurulan hitaplar kullanılmıştır. Bunlar dışında evlatları tatlı tatlı iğnelemek üzere seçilen *çapkın, kerata, hınzır* gibi hitap biçimleri de mevcuttur. Bir babanın çocuğuna yönelik kullandığı *oğlusu* hitabı da dolaylı anlatıma örnek teşkil etmektedir. Annelerin erkek evlatlarına yönelik hitapları içinde *çocuk, çocuğum, oğlan, oğlancığım, oğul, oğlum, oğulcuğum, bebeğim, uşak, tombulum, tontonum, yaramaz, yumurcak* gibi seslenmelerin yanı sıra onları övmek üzere *babayiğit, yiğidim, delikanlı, küçük beyim, paşam* gibi seslenmeler; *anasının kuzusu, arslanım, arslancığım, boğam, horozum, kaplanım, koçum, kuzum, toramanım, tosunum* gibi hayvan adlarından; *iki gözüm, ciğerim, ciğerparem, ciğerköşem, gözümün bebeği* gibi organ adlarından; *çiçeğim* gibi bitki adından, *elmasım* gibi değerli taş adından; *tatlım* gibi yiyecek adından; *anneciğinin meleği, meleğim* gibi değerli varlık adlarından aktarmalar yapılarak, *birim, biriciğim, bir tanem, canım, kurban, kurban olduğum, miniminim, ruhum, soyha* gibi değer sözleri kullanılarak oluşturulan seslenmeler yer almaktadır. Bunun yanı sıra *özel ad + efe/oğlan* gibi yapıların tercih edildiği de görülmektedir. Konuşma dilinde küçük oğlan evlatlara onları yüceltmek ve mutlu etmek maksadıyla *padişahım, paşam, oğul balı, adam küçüğü* hitaplarının da kullanıldığı bilinmektedir. Taranan metinlerden babaların kız çocuklarına yönelik *özel ad + abla/hanım, çocuk, yumurcak, efendim, hanım kızım(ız), hanım kızcağızım, hanımefendi kızımız, bülbül, kuzum, maya, ciğerparem, iki gözüm, şekerim, badem şekerim, çiçeğim, canım, canpare, cicim, çoban yıldızım, gözüm nuru, nur-ı aynım, nurum, haspam, nazlım, pideciğim, prenses*; annelerin ise *bebeğim, küçük, efendim, hanım kızım, kadın kızım, küçük hanım, arslanım, dorum, eşek sıpası, kuşum, kuzum, maya, ciğerim, ciğerparem, iki gözüm, gözbebeği(m), çiçeğim, gülüm, elmasım, canım, cici, gı, gözüm nuru, sırma saçlım, güzelim, hayatım, meleğim, sevgilim, sürmelim, yumurcak* gibi hitapları tespit edilmiştir. *Sevgilim* hitabının genellikle eşlere, nişanlılara ve sevgililere yönelik bir hitap biçimi olduğu düşünüldüğünde bir annenin kızlarına yönelik kullandığı bu hitap, ilginç örnekler arasındadır. Bir ilginç örnek de Namık Kemal'in mektubunda kızına *pidecim* şeklinde seslenme biçimidir. Konuşma dilinde kızlara *altınım, kızçem,*

kuçkam şeklinde hitap edildiği de bilinmektedir. Bunlar dışında konuşma dilinde anne ve babalar tarafından özellikle küçük çocuklarına yönelik *balım, ballım, ekmeğim, kaymağım, zeytinim, gülüm, pulim, paşam, yumağım* gibi hitaplar da kullanılmaktadır. Bunun dışında babaların ve annelerin çocuklarına *babam, babacığım,babası, annem, anneciğim, annesi* şeklinde dolaylı şekilde seslendiği de görülmektedir.

Derleme Sözlüğü'nde ifade ettikleri anlamlar dikkate alındığında hitap olarak da kullanılabileceği düşünülen bazı sözcükler yer almaktadır. Bunlar *ōl* "oğul, erkek çocuk", *atsız* "ortanca oğul", *anış* "ölen annesinin adını taşıyan çocuğa hitap", anik "kız çocuklarını çağırmak için kullanılan hitap", *babiko* "babanın çocuğuna sevgi bildiren hitabı", aneşim "annenin çocuğuna sevgi bildiren hitabı", *bala, aybalam, balacan, balum, gönen* "a yavrum, canım"; *eren* "hayırlı çocuk" gibi sözcüklerdir. Kız ve erkek evlatlara yönelik hitap sayıları karşılaştırıldığında erkek evlatlara yönelik kız evlatlara göre daha fazla hitap sözü kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.

2.2.2.1.4.1. Erkek Evlatlara Yönelik Hitaplar

Özel Ad {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m}

Babaların ve annelerin erkek evlatlarına öncelikle özel adları ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik ve küçültme ekli şekilleri ile hitap ettikleri bilinmektedir.

2.2.2.1.4.1.1. Babaların Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Çavuş > G:+/Y:++/S:+

Yularını iyi tut *Ahmet Çavuş*, sakın düşme! [Köylü kadın > Oğluna] (Baykurt, 2010: 98)

Özel Ad + Efe > G:+/Y:+++/S:+

Eee, nasılsın bakalım *Ahmet Efe*[368]? [Köylü bey > Oğluna] (Baykurt, 2001a: 14; 2010: 74)

[368] efe: 1. Yiğit, özellikle Batı Anadolu köy yiğidi, zeybek. 2. Ağabey. 3. Kabadayı (TS, 2011: 756).

Unvan Adı {+(I/U)m}

ağa > G:+/Y:+/S:+

Ee *ağa*, nasıl oldu? [Bey > Delikanlı oğluna] (Kutlu, 2016b: 64)

efe > G:+/Y:+++/S:+

Gideriz değil mi *efe*? [Köylü bey > Küçük oğluna] (Baykurt, 2010: 61, 58, 74)

efendim > G:+/Y:+/S:+

Aziz evladım, *efendim*, Paris'ten yolladığımız… [Bey > Oğlu Doktor Bey'e] (Karaosmanoğlu, 2003: 140)

küçük beyim > G:+/Y:+/S:++

Küçük beyim, lütfen gerçeği söyler misin? [Bey > Üvey oğluna] (Gürpınar, 2005b: 142)

paşam[369] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+++**

pehlivan > G:+/Y:++/S:++

Hasan *Pehlivan*, yarın sabah şafakla birlikte... [Bey > Oğluna] (Yaşar Kemal, 2000b: 56)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m / +sI/U}

babacığım[370] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

evladım > G:+/Y:+++/S:++

Sevgili karıcığım, ciğerpare *evladım*, sizlere veda ederim. [Kaptan > Delikanlı oğluna] (Başkut, 2005: 78; Karaosmanoğlu, 2003: 140; Şemseddin Sami, 2008: 338; Namık Kemal, 1972: 92)

oğlum / oğulcuğum > G:+/Y:+++/S:+++

Oğlum, Yılmaz'ım, bu defter bir gün benden sana [Bey > Oğluna] (Ağaoğlu, 2013a: 295; Şemseddin Sami, 2008: 55, 56, 70, 337; Dıranas, 1977: 28;; Taner, 2015a: 60)

Bugünden bahsediyorum *oğulcuğum*. [Bey > Oğluna] (Güntekin, 2008: 21)

---

[369] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=7, (31.07.2018).
[370] https://eksisozluk.com/cocuguna-babacim-diyen-babalar--1875203, (30.07.2018).

oğlusu > G:+/Y:+++/S:+++

Oğlusu, babasının şahin, babasının yiğit, babasının yakışıklı *oğlusu*... [Ağa > Küçük oğluna] (Yaşar Kemal, 2013b: 286)

yavrum > G:+/Y:+++/S:+++

Benim saadet nurum, *yavrum*, nesin, ne oldun, erkek mi kız mısın? [Enver Paşa > Henüz doğmamış bebeğine] (Bardakçı, 2015: 365)

Cinsiyet Bildiren Söz

bizim oğlan > G:+/Y:+++/S:++

Sen de çek bakalım *bizim oğlan*! [Bey > Küçük oğluna] (Kocagöz, 1946: 31)

delikanlı > G:+/Y:+++/S:+

Şimdi nasılsın bakalım *delikanlı*? [Kaptan > Delikanlı oğluna] (Başkut, 2005: 75; Altan, 2002: 484)

oğlan > G:+/Y:++/S:+

Sus bre *oğlan*, bir şey değil… [Bey > Küçük oğluna,] (Kabaağaçlı, 2011: 43)

lan > G:+/Y:++/S:++

Kız git, *lan* git, öküze ineğe bakarak ol. [Köylü anne ve babalar > Erkek çocuklarına] (Baykurt, 1975a: 49)

Organ Adı {+(I/U)m}

iki gözüm > G:+/Y:+++/S:+++

İki gözüm Ekremciğim, bende cevapsız kalmış üç mektubun var. [Namık Kemal > Oğluna] (Tansel, 1973: 242)

Bitki Adı {+(I/U)m}

gülüm[371] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+++**

Hayvan Adı {+(I/U)m}

aslanım > G:+/Y:+++/S:+++

Nerdesin goçum benim, *aslanım*? [Köylü bey > Delikanlı oğluna] (Atay, 1964: 75)

[371] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

dana > G:+/Y:++/S:++

Sen nasılsın ulan kara *dana*? [Köylü bey > Oğluna] (Baykurt, 2010: 59)

hınzır > G:+/Y:+++/S:+++

Yürü *hınzır*, bak eve gidelim de seni nasıl gebertiyorum. [Bey > Oğluna] (Ahmet Rasim, 2007: 22; Ağaoğlu, 2013a: 418)

koçum > G:+/Y:+++/S:+++

Nerdesin *goçum* benim, aslanım? [Köylü bey > Delikanlı oğluna] (Atay, 1964: 75)

kuzum[372] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+++**

kuzucuğum > G:+/Y:+++/S:+++

... sen böyle yollarda sürünme *kuzucuğum*. [Yaşlı köylü kadın > Genç oğluna] (Yaşar Kemal, 2015d: 167)

pulim[373] (konuşma dili) **> G:++/Y:+/S:+++**

sıpa > G:+/Y:+++/S:++

Ulan Ahmeeet, buraya gel *sıpa*! [Köylü bey > Küçük oğluna] (Baykurt, 2010: 105; 1985a: 10; Nesin, 2006: 143)

sıpacığım > G:+/Y:+++/S:+++

Sevgili *sıpacığım*, şu gramafonu, çabuk... ([Bey > Küçük oğluna] (Güntekin, 2008: 78)

tekem > G:+/Y:+++/S:+++

Gideceksin değil mi *tekem*? [Köylü bey > Küçük oğluna] (Baykurt, 2001a: 31)

tosunum > G:+/Y:+++/S:+++

Nasılsın *tosunum*? [Bey > Küçük oğluna] (Ağaoğlu, 2004: 112)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

balım[374] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:+++**

---

[372] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=52, (30.07.2018).

[373] puli: 1. Çocuk, yavru 2. Kuş yavrusu 3. Kümes hayvanlarının yavrusu, piliç; Trabzon ve Rize çevresinde anne ve babaların çocuklarına seslenmeleri (DS (IX),1993: 3484)

[374] https://www.anneysen.com/soru-cevap/soru-cevap/cocugunuza-nasil-hitap-ediyorsunuz_38155,

ballım[375] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**++/**S:**+++

ekmeğim[376] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**++/**S:**+++

kaymağım[377] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

oğul balı[378] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**++/**S:**++

zeytinim[379] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**++/**S:**+++

Değer Sözü

canım > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Haydi Mustafa'm, *canım*, yiğidim! [Köylü bey > Küçük oğluna,] (Yaşar Kemal, 2013b: 33)

nurum > G:+/**Y:**++/**S:**+++

Benim saadet *nurum*, yavrum, nesin, ne oldun… [Enver Paşa > Henüz doğmamış bebeğine] (Bardakçı, 2015: 365)

velinimetim > G:+/**Y:**Ø/**S:**++

Evladım, *velinimetim*, işte kurtulduk. [Bey > Genç oğluna] (Şemseddin Sami, 2008: 357, 358)

Nitellik Bildiren Söz

adam küçüğü[380] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**++/**S:**++

afacan > G:+/**Y:**+++/**S:**++

Seni *afacan* seni, gördün mü bir kere… [Bey > Küçük oğluna] (Karaosmanoğlu, 2003: 338)

çapkın > G:+/**Y:**++/**S:**++

Seni *çapkın* seni, sen buralarda ne geziyorsun? [Bey > Delikanlı oğluna] (Yıldırım, 1999: 242)

çirkin / çirkinim[381] (konuşma dili) > **G:**+++/**Y:**+++/**S:**++

(01.08.2018).
[375] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[376] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[377] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=47, (31.07.2018).
[378] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[379] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[380] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

kerata > G:+/**Y:**+++/**S:**++

Ha ha ha haay *kerata*, bak gelmiş amucan! [Bey > Küçük erkek bebeğine] (Orhan Kemal, 2000: 226)

koçyiğidim > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Ne kötü hâldesin haberin var mı *koçyiğidim*? [Yaşlı köylü kadın > Genç oğluna] (Yaşar Kemal, 2015d: 167)

pompişim > G:++/**Y:**+++/**S:**+++

Hanimiş benim *pompişim*… [Bey > Küçük oğluna] (Taner, 2015a: 60)

tontonum[382] (konuşma dili) **> G:**++/**Y:**+++/**S:**+++

topacım (konuşma dili) **> G:**+++/**Y:**+++/**S:**+++

yaramaz > G:+/**Y:**+++/**S:**++

Gördün mü *yaramaz*? [Bey > Küçük oğluna] (Kür, 1983: 163)

yiğidim > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Haydi Mustafam, canım, *yiğidim*! [Köylü bey > Küçük oğluna] (Yaşar Kemal, 2013b: 33)

Diğer Kullanımlar

çocuk > G:+/**Y:**+++/**S:**++

Çocuk, sen hâlâ karıyı seviyorsun. [Bey > Genç oğluna] (Namık Kemal, 1972: 94)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler[383]

atsız: Ortanca oğul, oğlan. (Gürnes Akşehir -Kn.) (DS I, 1993: 373)

aybalam: "A yavrum, yavrum!" (Taşburun Iğdır -Kr.) (DS I, 1993: 410)

babiko: Babanın çocuğuna sevgi hitabı. (Düzce -Bo.) (DS II, 1993: 453)

---

[381] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=54, (31.07.2018).
[382] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=47, (01.08.2018).
[383] Diğer ilgili başlıklarda Derleme Sözlüğü'nde çocuklara hitap olarak düşünülen sözcüklere tekrar yer verilmemiştir.

bala [balaca, balah, balak, bale]**:** 1. Çocuk, yavru, küçük. (-İz.; Dombaylı Salihli -Mn.; -İst.; -Brs.; Merzifon köyleri -Ama. çevresi; Çilehane Reşadiye -To. …) 2. Oğlan çocuğu. (Kerkük) (DS II, 1993: 496)

balacan [balaban]**:** "Sevgili, canım, yavrum". (-Ama., Azerî köyleri; Kr.) (DS II, 1993: 497)

balum: "Yavrum, çocuğum" (Zor Yusufeli -Ar.) (DS II, 1993: 512)

eren: Hayırlı çocuk. (-Ky) (DS V, 1993: 1766)

gönen: "Yavrum, kuzum" anlamında sevgi belirtir. (Kemente Dikili -İz.) (DS VI, 1993: 2154)

ol: Oğul, erkek çocuk. (Güdül -Ank.) (DS XII, 1993: 4612)

2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m}

küçük beyim > G:+/**Y:**+/**S:**++

Küçük beyim, türünüze özgü olan… [Kadın > Üvey oğluna] (Gürpınar, 2005b: 126)

padişahım[384] (konuşma dili) **> G:**++/**Y:**++/**S:**+++

paşam > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Dedin evladım, *paşam*! [Kadın > Genç oğluna] (Cumalı, 1969: 217; Ahmet Rasim, 2007: 91)

paşazadem > G:+/**Y:**++/**S:**+++

Haydi söyleyiver bakayım *paşazadem*! [Kadın > Paşa oğlu delikanlıya] (Gürpınar, 2016b: 391)

prensim[385] (konuşma dili) **> G:**+++/**Y:**+++/**S:**+++

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

anam > G:+/**Y:**+++/**S:**++

Haydi *anam*, bir su getir tuluğumuzdan. [Kadın > Oğluna] (Baykurt, 2006: 81; Ağaoğlu, 2013a: 90; 2004: 10)

---

[384] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[385] https://www.kadinlarkulubu.com/forum/threads/nasil-hitap-ediyorsunuz.272903/, (02.08.2018).

anneciğim[386] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

evladım / evlatçığım > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Dedin *evladım*, paşam! [Kadın > Genç oğluna] (Cumalı, 1969: 217; Recaizade Mahmud, 1997: 213; Gürpınar, 1966a: 125; Kúnos, 2013: 61)

Hadi *evlatçığım*, benim hatırım için iki kalık olsun … ne olur. [Kadın > Oğluna] (Recaizade Mahmud, 1997: 208)

oğul > G:+/**Y:**++/**S:**+

Ne bileyim *oğul*... [Yaşlı kadın > Genç oğluna] (Gürpınar, 1997a: 190; Ağaoğlu, 1996: 385; Müftüoğlu, 2005: 22; Nesin, 2009: 70; Atay, 1964: 81)

oğlum / oğulcuğum > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Oğlum ne istiyorsun kızdan? [Misafir kadın > Küçük oğluna] (Ağaoğlu, 1996: 33, 384, 385; Ahmet Rasim, 2007: 91, 92, 93; Ahmet Mithat, 2001: 172; Yaşar Kemal, 2015d: 41, 121, 128; 2015a: 373; Uzuner, 2007: 52,470)

Duyardım *oğulcuğum*... [Yaşlı kadın > Genç oğluna] (Gürpınar, 1997a: 190; Güntekin, 2008: 112)

uşak > G:+/**Y:**+/**S:**+

Ayağını sürme *uşak*! [Kasabalı kadın > Oğluna] (Nesin, 2009: 70)

uşağım[387] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+/**S:**++

yavru > G:+/**Y:**+++/**S:**+

... inanılır mı *yavru* Alice oğlan, yavrum, sen iyisin, hassın ama... [Köylü kadın > Genç oğluna] (Yaşar Kemal, 2015d: 202)

yavrum / yavrucak / yavrucuğum > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Yavrum, babana inme indi. [Kadın > Genç oğluna] (Nesin, 1973: 54; Ağaoğlu, 1996: 195; 2013a: 275; Recaizade Mahmud, 1997: 209, 221; Gürpınar, 2006: 330, 333; Yaşar Kemal, 2004: 36; 2015d: 133)

Ah ciğerparem *yavrucak*, seni veled-i zinalar gibi... [Kadın > Erkek bebeğine] (Ahmet Mithat, 2001: 176)

---

[386] https://eksisozluk.com/cocuguna-babacim-diyen-babalar--1875203, (01.08.2018)
[387] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

Hem de büyük bir endişedeyim *yavrucuğum*! [Kadın > Oğluna] (Ahmet Mithat, 2001: 483; Kabaağaçlı, 2011: 29, 30)

Cinsiyet Bildiren Söz

delikanlı > G:+/Y:++/S:+

De kalk koca *delikanlı*! [Köylü kadın > Oğluna] (Yaşar Kemal, 2004: 88)

oğlan > G:+/Y:++/S:+

Ne oldun *oğlan*? [Kadın > Küçük oğluna] (Ahmet Rasim, 2007: 33; Boratav, 2007: 259; Gürpınar, 2005a: 153)

oğlancığım > G:+/Y:++/S:++

Şaştım *oğlancığım* şaştım / Yol bilmedin dağdan aştın / Ver oğlumu gideceğim / Hüseyin koluna düştüm [Kadın > Ölen delikanlı oğluna] (Yaşar Kemal, 1996: 196)

Organ Adı {+(I/U)m}

ciğerim / ciğerparem / ciğerköşem > G:+/Y:+++/S:+++

Canım evladım, *ciğerim* ne istersin? [Kadın > Genç oğluna] (Recaizade Mahmud, 1997: 213; Karay, 2013a: 35; Baykurt, 2010: 205; 2001a: 53)

Ah *ciğerparem* yavrucak, seni veled-i zinalar gibi... [Kadın > Erkek bebeğine] (Ahmet Mithat, 2001: 176)

Ne var gözümün bebeği, *ciğerköşem* Muhsin'im? [Kadın > Genç oğluna] (Recaizade Mahmud, 1997: 214)

gözümün bebeği > G:+/Y:+++/S:+++

Ağlama *gözümün bebeği*! [Kadın > Oğluna] (Ahmet Rasim, 2007: 9; Kúnos, 2013: 55, 66; Recaizade Mahmud, 1997: 214)

iki gözüm > G:+/Y:+++/S:+++

Ya *iki gözüm*, dünkü hâlin neydi? [Kadın > Genç oğluna] (Namık Kemal, 2006: 131, 46)

Bitki Adı {+(I/U)m}

çiçeğim > G:+/Y:+++/S:+++

Uyumazsan büyümezsin meleğim / A benim gül gibi nazik *çiçeğim* / Meleğim, [gül] dehenim, göz bebeğim / Gitmesün beyhude benim emeğim / Uyu ey necm-i dırahşanım uyu / Uyu ey mefhar-ı vicdânım uyu (Kúnos, 2013: 55)

Hayvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

anasının kuzusu > G:+/Y:+++/S:++

Anasının kuzusu, bi tenecik Amedim ni den? [Köylü kadın > Delikanlı oğluna] (Atay, 1964: 79)

a(r)slanım/ a(r)slancığım > G:+/Y:+++/S:+++

Arslanım[388], bir kere etrafi'l-tahkiki keyfiyet edelim. [Kadın > Oğluna] (Koçu, 1946: 64; Ağaoğlu, 1996: 386, 387; Baykurt, 2001b: 149)

Aslancığım, bir parça çorba getirsinler de iki kaşık yer misin? [Kadın > Genç oğluna] (Recaizade Mahmud, 1997: 208)

boğam > G:+/Y:++/S:+++

Boğam benim, Karataşlı boğam! [Köylü kadın > Oğluna] (Baykurt, 2010: 282)

böcüğüm[389] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

horozum > G:+/Y:++/S:+++

Ah benim güzel *horozum*! [Kadın > Oğluna] (Ahmet Rasim, 2007: 91)

kaplanım > G:+/Y:++/S:+++

… Van gölü ejderhalarının yiğenisin, *kaplanım*! [Köylü kadın > Oğluna] (Yaşar Kemal, 1991: 115)

koçum > G:+/Y:+++/S:+++

Ağlama *koçum*! [Kadın > Oğluna] (Buğra, 2005a: 89)

---

[388] a(r)slanım: Eski İstanbul kadınlarının ağzında evin erkek çocuklarına, küçük delikanlılara karşı bir sevgi hitabı idi. Sarayı Hümayunda ise, Valide Sultanlar oğulları olan Padişahlara, bir an'ane olarak daima "Arslanım!.." diye hitap ederlerdi. (Koçu, 1946: 1118).

[389] https://www.kadinlarkulubu.com/forum/threads/nasil-hitap-ediyorsunuz.272903/, (02.08.2018).

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Bir gün olsun kana kana uykularını uyumadın ay *kuzum*! [Köylü kadın > Delikanlı oğluna] (Baykurt, 2010: 205, 56; Kúnos, 2013: 77; Atay, 1964: 81)

minik farem / fındık farem[390] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

toramanım > G:+/Y:++/S:+++

Ah benim *toramanım*[391]! [Kadın > Küçük oğluna] (Ahmet Rasim, 2007: 91)

tosunum > G:+/Y:+++/S:+++

Neye ağlıyorsun *tosunum*? [Kadın > Genç oğluna] (Gürpınar, 1972: 154; Atay, 1964: 79, 81; Ahmet Rasim, 2007: 91)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

tatlım > G:++/Y:+++/S:+++

Nereye gidiyorsun *tatlım*? [Kadın > Delikanlı oğluna] (Kaçan, 1997: 31)

balım[392] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:+++**

Değer Sözü

aşkım[393] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

Özel Ad (I/U)n/n(I/U)n + biriciği > G:+/Y:+++/S:+++

Zala'nın biriciği, Zala'nın biriciği, nasıl kıydılar sana? [Köylü kadın > Ölen oğluna] (Yaşar Kemal, 2006: 240)

biriciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Biriciğim, anan senin açılan kocaman gözlerine hayran. [Köylü kadın > Genç oğluna] (Yaşar Kemal, 1991: 116)

birim > G:+/Y:++/S:+++

Birim, biriiim, biriiiim! [Köylü kadın > Ölen bebeğine] (Baykurt, 1985a: 211)

---

390 https://www.kadinlarkulubu.com/forum/threads/nasil-hitap-ediyorsunuz.272903/, (02.08.2018).
391 toraman: 1. İri, bakımlı, semiz çocuk 2. Başıboş, cahil, serkeş genç (Parlatır, 2006: 1729).
392 https://www.anneysen.com/soru-cevap/soru-cevap/cocugunuza-nasil-hitap-ediyorsunuz_38155, (01.08.2018).
393 https://www.anneysen.com/soru-cevap/soru-cevap/cocugunuza-nasil-hitap-ediyorsunuz_38155, (30.07.2018).

bir tanem > G:+/Y:+++/S:+++

De *bir tanem*! [Kadın > Oğluna] (Buğra, 2005a: 27; Atay, 1964: 81)

canım > G:+/Y:+++/S:+++

Yavrum, Hüseynim, *canım*, elmasım! [Kadın > Küçük oğluna] (Orhan Kemal, 1996: 63)

elmasım > G:+/Y:+/S:+++

Yavrum, Hüseynim, canım, *elmasım*! [Kadın > Küçük oğluna] (Orhan Kemal, 1996: 63)

kurban > G:+/Y:+/S:++

Bu gumandanın hanımı *gurban*… [Köylü kadın > Oğluna] (Adıvar, 2006: 189, 94)

kurban olduğum > G:+/Y:++/S:++

Sana yalvardım, yakardım *kurban olduğum*... [Köylü kadın > Genç oğluna] (Yaşar Kemal, 2015d: 121, 41, 46, 134)

meleğim / anneciğinin meleği > G:+/Y:+++/S:+++

Uyumazsan büyümezsin *meleğim* / A benim gül gibi nazik çiçeğim / *Meleğim*, [gül] dehenim, göz bebeğim / Gitmesün beyhude benim emeğim / Uyu ey necm-i dırahşanım uyu / Uyu ey mefhar-ı vicdânım uyu (Kúnos, 2013: 55)

Anneciğinin meleği, ninni! [Kadın > Erkek bebeğine] (Müftüoğlu, 2007a: 176)

ruhum > G:+/Y:++/S:+++

Celal, *ruhum*, nen var? [Kadın > Genç oğluna] (Samipaşazade Sezai, 2012: 84)

Niteleme Bildiren Söz

akıllım > G:+/Y:++/S:+

Baban oraya senin için gitmiyor ki *akıllım*. [Kadın (alay) > Küçük oğluna] (Mungan, 1999: 327)

babayiğit > G:+/Y:++/S:+

… sen hiç bebek olur musun anasının *babayiğidi*! [Köylü kadın > Genç oğluna] (Yaşar Kemal, 1991: 90-91)

cicim > G:++/Y:+++/S:+++

Cicim, gel bana, gel. [Kadın > Erkek bebeğine] (Uşaklıgil, 1963: 79; Müftüoğlu, 2007a: 180)

güzelim > G:+/Y:+++/S:+++

Gittindi *güzelim*. [Kadın > Küçük erkek çocuğuna] (Gürpınar, 2012a: 205; Baykurt, 2010: 56)

karam > G:+/Y:++/S:++

Yavrum, yavruların gözeli, nazlı *karam*, benim kıvırcık kuzum! [Köylü kadın > Oğluna] (Baykurt, 2010: 56)

miniminim > G:+/Y:++/S:+++

Yavrum, benim *miniminim*! [Kadın > Oğluna] (Ahmet Rasim, 2007: 93)

tombulum > G:+/Y:+++/S:+++

Gelir, gelir a benim *tombulum*! [Kadın > Küçük oğluna] (Ahmet Rasim, 2007: 92)

tontonum > G:+/Y:+++/S:+++

Ağlama *tontonum*! [Kadın > Küçük oğluna] (Ahmet Rasim, 2007: 91)

yaramaz > G:+/Y:+++/S:+

Ay ilahi Yılmaaaz, seni gidi *yaramaz*… [Kadın > Küçük oğluna] (Ağaoğlu, 2013a: 417)

yiğidim > G:+/Y:+++/S:++

… yakardım kurban olduğum baba yiğit oğlum, *yiğidim*... [Köylü kadın > Genç oğluna] (Yaşar Kemal, 2015d: 121)

yumurcak > G:+/Y:+++/S:++

Uyusana *yumurcak* / Fena çocuk olacak (Kúnos, 2013: 56)

Diğer Kullanımlar

bebeğim > G:+/Y:+++/S:+++

Harmancığın gayaları / Nen çalıyor mayaları / Berk mi değdi ağ *bebeğim* / Garaguşun sayaları [Kadın > Ölen bebeğine] (Yaşar Kemal, 1996: 65)

çocuk > G:+/Y:+++/S:+

… bir de sen erip yetme *çocuk*, gel şuraya! [Kadın > Delikanlı oğluna] (Baykurt, 2014: 20; 1985b: 167; Gürpınar, 2006: 276; Kúnos, 2013: 65)

çocuğum > G:+/Y:+++/S:+++

… okuldan bıkılır mı be *çocuğum*? [Kadın > Küçük oğluna] (Uzuner, 2007: 161; Güntekin, 2008: 112)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

aneşim: Annenin çocuğuna sevgi bildiren sözü: *Gel aneşim, eve gidelim.* (Tefenni -Brd.) (DS I, 1993: 262)

2.2.2.1.4.2. Kız Evlatlara Yönelik Hitaplar

Özel Ad {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m}

Babaların ve annelerin kız evlatlarına öncelikle özel adları ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik ve küçültme ekli şekilleri ile hitap ettikleri bilinmektedir.

2.2.2.1.4.2.1. Babaların Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Hanım > G:+/Y:+/S:Ø

Fakat kızım, *Yekta Hanım*, sen de bunu bil ki... [Bey > Kızına] (Ahmet Mithat, 1998: 89)

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Abla > G:+/Y:+/S:+

Ee anlat bakalım *Filiz Abla*[394]! [Bey > Kızına] (Orhan Kemal, 1995: 236)

Unvan Adı {+(I/U)m}

efendim > G:+/Y:+/S:+

Evet, seni istedim *efendim*. [Bey > Kızına] (Ahmet Mithat, 1998: 86; Tansel, 1973: 355)

prenses > G:++/Y:+++/S:++

Pardon *prenses*, tövbe… [Paşa > Kızına] (Güntekin, 2016: 31, 32)

[394] bk. "Hitaplarda Sapma"

sultanım[395] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

babacığım[396] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**+++/**S:**+++

evladım > G:+/**Y:**+++/**S:**++

Ah *evladım*, ciğerparem! [Bey > Kızına] (Taner, 2015c: 92; Ahmet Mithat, 2000a: 418)

yavrum > G:+/**Y:**+++/**S:**++

Yavrum, Mahpeykerciğim, seni o kadar göreceğim geldi ki… [Enver Paşa > Kızına] (Bardakçı, 2015: 365, 198; Orhan Kemal, 2004: 114)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m(I/Uz) / +cAğIzIm}

hanım kızım(ız) / hanımefendi kızım(ız) > G:+/**Y:**+/**S:**+

O bir şey değildir *hanım kızım*. [Bey > Kızına] (Namık Kemal, 1969: 68; Mehmet Rauf, 2004: 23; Tansel, 1973: 223, 230)

Hamın kızımız, oldukça uzun bir mektubun geldi. [Namık Kemal (çocuk konuşmasını taklit) > Kızına] (Tansel, 1986: 574)

Hanımefendi kızımız, son mektubunda... [Namık Kemal > Kızına] (Tansel, 1986: 435)

hanım kızcağızım > G:+/**Y:**++/**S:**++

Baki gözlerini öperim, *hanım kızcağızım*... [Namık Kemal > Kızına] (Tansel, 1973: 154, 439)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m / +çem}

kız > G:+/**Y:**++/**S:**+

Kız, paraları Allah aşkına nerde sakladın? [Bey > Kızına] (Abasıyanık, 1998: 112; Baykurt, 1975a: 49)

kızçem[397] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+/**S:**++

[395] https://www.kadinlarkulubu.com/forum/threads/nasil-hitap-ediyorsunuz.272903/, (02.08.2018).
[396] https://eksisozluk.com/cocuguna-babacim-diyen-babalar--1875203, (31.07.2018).
[397] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=54, (30.07.2018).

kızım > G:+/Y:+++/S:++

Fakat *kızım*, Yekta Hanım, sen de bunu bil ki... [Bey > Kızına] (Ahmet Mithat, 1998: 89; Taner, 2015c: 92; Tansel, 1986: 423; Buğra, 2005b: 13, 132; Baykurt, 1985b: 171; Bilginer, 1985: 28)

Organ Adı {+(I/U)m}

iki gözüm > G:+/Y:+++/S:+++

İki gözüm, canım ciğerim Ferideciğim, annası, her şey, vesselam... [Namık Kemal > Kızına] (Tansel, 1973: 355)

Bitki Adı {+(I/U)m}

çiçeğim > G:+/Y:+++/S:+++

Bir damla eksik sudan bile solan *çiçeğim*, sakla gözyaşlarını! [Bey > Kızına] (Çamlıbel, 2012: 173)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

bülbül > G:+/Y:+/S:++

Olur bakalım gücük *bülbül*! [Bey > Kızına] (Baykurt, 2010: 285)

ceylanım[398] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+++**

eşek sıpası[399] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:++**

kelebeğim[400] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+++**

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

İşte *kuzum*, ettiğin terbiyesizliğin... [Bey > Kızına] (Ahmet Mithat, 2000a: 45)

maya > G:+/Y:+/S:++

Nasılsın bakalım kara *maya*[401]? [Köylü bey > Küçük kızına] (Baykurt, 2010: 58)

palazım > G:+/Y:+/S:+++

Anan geliyor *palazım*[402]! [Köylü bey > Küçük kızına] (Baykurt, 2006: 91, 90)

---

[398] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=54, (30.07.2018).
[399] https://www.buldumbuldum.com/blog/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri.html/, (01.08.2018).
[400] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=54, (30.07.2018).
[401] maya: (I) 1. Dişi. 2. Genel olarak damızlık dişi hayvan. 3. Dişi katır. 4. Dişi at. 5. Dişi eşek. 6. Dişi deve. 7. 4-5 yaşındaki dişi deve. (II) İncir (DS (IX), 1993: 3139).

serçem[403] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**+++/**S:**+++

tırtıl[404] (konuşma dili) > **G:**+++/**Y:**+++/**S:**++

Yiyecek Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

badem şekerim > G:++/**Y:**++/**S:**+++

Yatcez *badem şekerim*. [Kadın > Kızına] (Buğra, 2005b: 23)

fıstığım[405] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**+++/**S:**+++

kaymağım[406] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**+++/**S:**+++

pideciğim > G:+/**Y:**+/**S:**+++

Efendim *pideciğim*, aferin çiçik halacığım, aferin! [Namık Kemal > Kızına] (Tansel, 1973: 221)

şekerim > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Ne bileyim *şekerim*! [Bey > Kızına] (Adıvar, 2009a: 82)

cimcime[407] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**+++/**S:**++

Değer Sözü

altınım[408] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**++/**S:**+++

aşkım[409] (konuşma dili) > **G:**+++/**Y:**+++/**S:**+++

boncuğum[410] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**++/**S:**+++

canım > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

... burada senin yanındayım ciğerakimu, gözüm nuru *canım*. [Kadın > Kızına] (Taner, 2015c: 67)

---

[402] palaz: Kaz, ördek, güvercin vb. bazı kuş yavrularının civcivlikten sonraki durumu (TS, 2011: 1877).
[403] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=54, (31.07.2018).
[404] https://www.kadinlarkulubu.com/forum/threads/nasil-hitap-ediyorsunuz.272903/, (02.08.2018).
[405] https://www.buldumbuldum.com/blog/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri.html/, (01.08.2018).
[406] https://www.buldumbuldum.com/blog/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri.html/, (30.07.2018).
[407] https://www.buldumbuldum.com/blog/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri.html/, (01.08.2018).
[408] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[409] https://www.anneysen.com/soru-cevap/soru-cevap/cocugunuza-nasil-hitap-ediyorsunuz_38155, (30.07.2018).
[410] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=54, (30.07.2018).

canpare > G:+/Y:+++/S:++

Ey *canpare***,** senin pederin bir dine tabidir ki… [Bey > Kızına] (Ahmet Mithat, 2000c: 343)

ciğerparem > G:+/Y:+++/S:+++

Ah evladım, *ciğerparem*! [Bey > Kızına] (Taner, 2015c: 92)

çoban yıldızım > G:++/Y:++/S:+++

Benim *çoban yıldızım*, sen de söyle! [Bey > Kızına] (Başkut, 1951: 139)

gözüm nuru / nur-ı aynım > G:+/Y:+++/S:+++

... burada senin yanındayım ciğerakimu, *gözüm nuru* canım. [Bey > Kızına] (Taner, 2015c: 67)

Her hâlde aziz ve berhudar ol *nur-ı aynım*. [Bey > Kızına] (Ahmet Mithat, 2000c: 345)

nurum > G:+/Y:+++/S:+++

Benim saadet *nurum*, yavrum, nesin… [Enver Paşa > Henüz doğmamış bebeğine] (Bardakçı, 2015: 365)

Niteleme Bildiren Söz

bebeğim[411] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:+++**

cicim > G:+/Y:+++/S:+++

Bak *cicim*, bahsettiğim halk filozofu işte budur. [Milletvekili > Kızına] (Baykurt, 1975a: 213)

çirkin / çirkinim[412] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:+++**

haspam > G:+/Y:+/S:+++

Ne düşü gördün, söyle *haspam* bakayım! [Bey > Kızına] (Gürpınar, 2016a: 53)

nazlım[413] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:++**

tontonum[414] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:+++**

---

[411] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=54, (31.07.2018).
[412] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=54, (31.07.2018).
[413] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[414] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=47, (01.08.2018).

topacım[415] (konuşma dili) > **G:**+++/**Y:**+++/**S:**+++

yumağım[416] (konuşma dili) > **G:**+++/**Y:**+++/**S:**+++

yumurcak > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+

... *yumurcak* bir daha onun adını ağzına almayacaksın... [Bey > Küçük kızına] (Güntekin, 2008: 95)

Diğer Kullanımlar

çocuk > G:+/**Y:**+++/**S:**++

Ah zavallı *çocuk*[417]! [Bey > Kızına] (Namık Kemal, 1969: 99)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

anış: Ölen annesinin adını taşıyan çocuğa hitap: *Gel buraya anışım*! (Gazipaşa köyleri -Ant.) (DS I, 1993: 270)

anik: Kız çocuklarını çağırmak için kullanılan hitap: *Anik, bir tas su ver*! (Mezirme Hekimhan -Ml.) (DS I, 1993: 273)

2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Hanım > G:+/**Y:**+/**S:**Ø

Yetişememeniz normaldir *Belgin Hanım*. [Kadın (iğneleme) > Kızına] (Ağaoğlu, 2013b: 224)

Unvan Adı {+(I/U)m}

efendim > G:+/**Y:**+/**S:**+

Eh onları da bizden alacaklar değil mi canım *efendim*? [Kadın > Kızına] (Ağaoğlu, 2013b: 253)

küçük hanım > G:+/**Y:**++/**S:**+

… hele siz *küçük hanım*? [Kadın (iğneleme) > Üvey kızına] (Başkut, 1951: 17, 62)

---

[415] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[416] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[417] *Çocuk!* hitabı genellikle muhataba yönelik acımayı ya da kınamayı belirtmek için kullanılmıştır.

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m / +cAğIz}

anam (annem) > G:+/Y:+++/S:++

İçerdeysen aç *anam* kapıyı! [Köylü kadın > Kızına] (Baykurt, 1985b: 59; Ağaoğlu, 1996: 382, 422; 2013a: 90; Orhan Kemal, 1995: 151)

anneciğim[418] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+++**

çocuk > G:+/Y:+++/S:+

Uyu büyü güzel *çocuk* ninni / Yürü, koş ak çaylar gibi ninni (Kúnos, 2013: 65)

çocuğum > G:+++/Y:+++/S:++

Bunlar yıldız *çocuğum*. [Kadın > Küçük kızına] (Kabaağaçlı, 2010:, 294)

çocukcağız > G:+/Y:+++/S:++

Biçare *çocukcağız*, hâlâ bir şeyden haberin yok. [Kadın (acıma) > Kızına] (Şemseddin Sami, 1964: 87)

evladım > G:+/Y:+++/S:++

*Evladım***,** iki gözüm, aç gözünü. [Kadın > Kızına] (Ahmet Mithat, 1998: 62; 2000b: 285; Kúnos, 2013: 61, 70, 77)

yavru > G:+/Y:++/S:++

Kalk *yavru*, geç kaldı. [Köylü kadın > Küçük kızına] (Çelen, 1961: 55)

yavrum / yavrucuğum > G:+/Y:+++/S:+++

Bir şey ister misin *yavrum*? [Köylü kadın > Kızına] (Ağaoğlu, 1996: 356, 359; 26; Baykurt, 1985b: 60; Yaşar Kemal, 2015d: 317)

Fakat ben çıkıyordum *yavrucuğum*. [Şehirli kadın > Kızına] (Ağaoğlu, 1996: 495)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m / +cAğIzIm}

gı > G:+/Y:++/S:+

Ne o *gı*? [Köylü kadın > Kızına] (Baykurt, 1985b: 9)

[418] https://eksisozluk.com/cocuguna-babacim-diyen-babalar--1875203, (01.08.2018)

kız > G:+/Y:++/S:+

Ne var ne yok köyde *kız*? [Köylü kadın > Kızına] (Ilgaz, 2011b: 6; Baykurt, 1975a: 49; Ağaoğlu, 1996: 356, 404; Ahmet Mithat, 1998: 90; Karaosmanoğlu, 1980b: 30)

kızım / kızcağızım > G:+/Y:+++/S:+++

Ben nineyim *kızım*... [Kadın > Kızına] (Namık Kemal, 1969: 75; Ahmet Mithat, 2000b: 285; Ağaoğlu, 1996: 47, 73; 356, 369, 380, 403; 452; 2013a: 324; Altan, 2002: 80; Yaşar Kemal, 2004: 150, 223; 2006: 360; Güntekin, 2008: 49; Asena, 2010: 18, 37; Baykurt, 2014: 85; 1985b: 83, 174)

Kızım Fitnat, ah zavallı *kızcağızım*, ne kara bahtın varmış. [Kadın > Kızına] (Şemseddin Sami, 1964: 87, 88)

kadın kızım > G:+/Y:+/S:++

Kararmış kalmış *kadın kızım*. [Kadın > Kızına] (Baykurt, 1975b: 283; 1985b: 174)

Unvan Adı + Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

hanım kızım > G:+/Y:++/S:++

Gel benim *hanım kızım*! [Kadın > Kızına] (Namık Kemal, 1969: 74)

Organ Adı {+(I/U)m}

ciğerim / ciğerparem > G:+/Y:+++/S:+++

Dürüü, nerdesin *ciğerim*? [Köylü kadın > Kızına] (Baykurt, 1985b: 205)

... *ciğerparem*, sen pek gençsin. [Kadın > Kızına] (Ahmet Mithat, 2000b: 285; 2001: 826, 827; Recaizade Mahmud, 1997: 24)

gözbebeği / gözbebeğim > G:+/Y:+++/S:+++

Allah'ın bir çiçeği / Uyu ey *gözbebeği*… (Kúnos, 2013: 66)

… Meleğim, [gül] dehenim, *göz bebeğim* / Gitmesün beyhude benim emeğim … (Kúnos, 2013: 55)

iki gözüm > G:+/Y:+++/S:+++

Evladım, *iki gözüm* aç gözünü. [Kadın > Kızına] (Ahmet Mithat, 1998: 62)

Bitki Adı {+(I/U)m}

çiçeğim > G:+/Y:+++/S:+++

Uyumazsan büyümezsin meleğim / A benim gül gibi nazik *çiçeğim* … (Kúnos, 2013: 55)

gülüm > G:+/Y:+++/S:+++

Gel *gülüm*... [Kadın > Kızına] (Taner, 2015c: 67; Baykurt, 1985b: 166)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanım > G:+/Y:+/S:+++

Niçin kendini üzüyorsun, *arslanım*? [Kadın > Kızına] (Ahmet Mithat, 1998: 73)

dorum > G:+/Y:+/S:+++

Dorum[419] kızım, döşlü kızım, göküş[420] gözlü kızım! [Köylü kadın > Kızına] (Baykurt, 1985b: 8)

eşek sıpası > G:+/Y:+++/S:++

Açsana *eşek sıpası*! [Köylü kadın > Kızına] (Baykurt, 1985b: 60)

kelebeğim[421] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

kuşum > G:++/Y:+++/S:+++

… oh benim garip *kuşum* oh! [Köylü kadın > Kızına] (Ağaoğlu, 1996: 357)

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Sus Seher'im, etme *kuzum*! [Köylü kadın > Kızına] (Ağaoğlu, 1996: 357, 381, 422; 448; Kúnos, 2013: 77; Taner, 2015c: 67)

maya > G:+/Y:+/S:++

Sen de hoş geldin kara *maya*! [Köylü kadın > Küçük kızına] (Baykurt, 2010: 25)

uğurböceğim[422] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

---

[419] devenin yavrusu

[420] Çevre köylerin inancına göre Gökçimen'in suyu kesilmediğinden her yan çayır çimendir. Çayır çimenin yeşili de kızların gözüne yansır. Bu yüzden kızlar göküş olurlar (Baykurt, 1985b: 7)

[421] https://www.kadinlarkulubu.com/forum/threads/nasil-hitap-ediyorsunuz.272903/, (02.08.2018).

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

balım[423] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**+++/**S:**+++

şekerparem[424] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**+++/**S:**+++

Değer Sözü

altınım[425] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**++/**S:**+++

aşkım[426] (konuşma dili) > **G:**+++/**Y:**+++/**S:**+++

boncuğum[427] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**++/**S:**+++

canım > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Gel *canım*, iki lokma bir şey ye… [Kadın > Kızına] (Ağaoğlu, 2013a: 329, 330; 2013b: 182, 431)

elmasım > G:+/**Y:**+/**S:**+++

Söyle *elmasım*! [Köylü kadın > Kızına] (Ağaoğlu, 1996: 358; Taner, 2015c: 67)

gözüm nuru > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Ah *gözüm nuru*, sen daha dünyana doymadın. [Kadın > Kızına] (Ahmet Mithat, 2000b: 285)

hayatım > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Evlenmişken ayrılmamalıydın *hayatım*. [Şehirli kadın > Kızına] (Ağaoğlu, 1996: 495; 2013a: 329)

incim/ inci tanem[428] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**+++/**S:**+++

meleğim > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Uyumazsan büyümezsin *meleğim* / A benim gül gibi nazik çiçeğim / *Meleğim*, [gül] dehenim, göz bebeğim … (Kúnos, 2013: 55; Çamlıbel, 2012: 16)

---

[422] https://www.kadinlarkulubu.com/forum/threads/nasil-hitap-ediyorsunuz.272903/, (02.08.2018).
[423] https://www.anneysen.com/soru-cevap/soru-cevap/cocugunuza-nasil-hitap-ediyorsunuz_38155, (01.08.2018).
[424] https://www.kadinlarkulubu.com/forum/threads/nasil-hitap-ediyorsunuz.272903/, (02.08.2018).
[425] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[426] https://www.anneysen.com/soru-cevap/soru-cevap/cocugunuza-nasil-hitap-ediyorsunuz_38155, (30.07.2018).
[427] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=54, (30.07.2018).
[428] https://www.kadinlarkulubu.com/forum/threads/nasil-hitap-ediyorsunuz.272903/, (02.08.2018).

nur tanem[429] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**+++

Niteleme Bildiren Söz

cici > G:++/**Y:**+++/**S:**++

Niçin *cici*? [Kadın > Kızına] (Başkut, 1972: 49, 33)

güzelim > G:+/**Y:**+++/**S:**++

Hadi, hoşça kal *güzelim*! [Şehirli kadın > Genç kızına] (Ağaoğlu, 1996: 467, 448; 2013b: 253; Yaşar Kemal, 2006: 360)

küçük > G:+/**Y:**+++/**S:**+

Kız *küçük*, sen de! [Kadın > Kızına] (Orhan Kemal, 2002: 136)

meşant > G:+/**Y:**Ø/**S:**Ø

Meşant[430]! [Türk kadın > Kızına] (Adıvar, 2006: 31)

sürmelim > G:+/**Y:**+/**S:**++

Kalk *sürmelim*, kalk! [Köylü kadın > Kızına] (Yaşar Kemal, 2000b: 245)

yumurcak > G:+/**Y:**+++/**S:**++

Uyusana *yumurcak* / Fena çocuk olacak (Kúnos, 2013: 56)

Diğer Kullanımlar

bebeğim > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

… Berk mi değdi ağ *bebeğim* / Garaguşun sayaları [Kadın > Ölen bebeğine] (Yaşar Kemal, 1996: 65)

sevgilim > G:++/**Y:**+/**S:**+++

Görsen *sevgilim*, eşşek eşşek, tam bir eşşek... [Kadın > Kızına] (Ağaoğlu, 2013b: 244, 230, 212)

2.2.2.1.5. Kardeşlere Yönelik Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde erkek ve kız kardeşler ile ağabey ve ablalara yönelik birçok hitap kullanılmıştır. Bu hitapların geneline bakıldığında erkek ve kız kardeşlere hitap edilirken onların özel adları veya özel adlarının teklik birinci

[429] https://www.kadinlarkulubu.com/forum/threads/nasil-hitap-ediyorsunuz.272903/, (02.08.2018).
[430] Sözcükle ilgili olarak kitabın dipnotunda "yaramaz" anlamı verilmiştir.

şahıs iyelik ve küçültme ekleriyle genişletilmiş hâlleri kullanılırken ağabey ve ablalara yönelik böyle bir tasarrufun görülmemesidir. Aynı zamanda seslenenlerin yaşadıkları bölge de hitapların şekillenmesinde etkili olmaktadır. Söz gelimi *kardeşim* hitabı bazı bölgelerde *gardaş, gardaşım* şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Yine *anam oğlu, babam oğlu, ağa, bacım* gibi hitaplar daha çok kırsal bölgelerde kullanılırken şehirlerde yaşayanlar arasında tercih edilmemektedir. Taranan metinlerden derlenen örneklerde, erkek kardeşlere yönelik *kardeş, kardeşim, kardeşçiğim* şeklinde kullanılan hitaplar dışında onların küçük olduğunu belirten, bundan ötürü de daha çok şefkat ve sevgi bildiren *küçük birader, oğlum, yavrum, küçüğüm, bir tanem, canım* gibi hitaplar kullanılmıştır. Bunlar dışında *anam oğlı, babam oğlu, babam uşağı, bizim oğlan, yoldaş* gibi hitapların yanı sıra *aslanım, gülüm, top eğricem, şekerim, şekerciğim* gibi hayvanlardan, bitkilerden ve yiyeceklerden aktarmalar yapılarak kurulan hitaplar mevcuttur. Erkek kardeşleri muzipliklerinden ve yaramazlıklarından dolayı tatlı bir şekilde iğnelemek üzere *bacaksız, sümüklü* gibi hitaplar da tercih edilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi ağabeylere genellikle özel adla hitap etmek söz konusu değildir. Ancak bir metinde bir bayanın ağabeyine *Arif, Arifçiğim* şeklinde seslendiğine rastlanmıştır. Ağabeylere yönelik genel olarak kullanılan hitaplar ise *özel ad + ağam, ağa, ağam, ağabey, a(ğ)bi, ağabeyciğim, birader, büyük birader, kardeşim, efendim* olmuştur. *Kardeşim* ve *birader* hitaplarının küçük kardeşler kadar olmasa da ağabeylere yönelik de kullanıldığı görülmektedir. Kız kardeşlere yönelik tercih edilen hitaplar arasında en sık kullanılanları *hemşire, hemşirem, kardeşim, kardeşçiğim, kız kardeşim, bacım, bizim kız, kız* sözcükleridir. Bunlar dışında küçüklüklerini ve onlara duyulan sevgi ve şefkati vurgulayan *cancağızım, iki gözüm, nur-ı aynım, kuzum, sevgilim, şekerim, tatlım, küçük hanım, mini mini hanım* gibi hitaplar tercih edilmiştir. *Özel ad + hanım* yapısındaki mesafeli hitap, şehirde yaşayan okumuş bir genç kız tarafından mektup yazarken kız kardeşine yönelik kullanılmıştır. Konuşma dilinde de küçük kardeşlere *kız birader* şeklinde seslenildiği bilinmektedir. Derlenen örneklerde ablalara yönelik daha çok *abla, ablam, ablacık, ablacığım* hitaplarının tercih edildiği görülmektedir. Bunlar dışında *anam, canım, cancağızım, şekerim, gız* gibi hitaplar da kullanılmıştır. Kullanılan hitapların tümüne bakıldığında özellikle hayvanlardan aktarmalar yapılarak oluşturulan hitapların kardeşlere yönelik kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Derleme Sözlüğü'nden de kardeşlere, ağabeylere ve ablalara yönelik hitap olarak kullanılabileceği düşünülen birçok sözcük elde edilmiştir. "Kardeş, küçük kardeş" anlamıyla *ace, adaş, agaş, ahe, anda, ao, aşşim, bilezer, billa, dudu, duğan, ebre, eke, emze, eni, evlü, gada/kada, gıcım, gıdeş, gıdış, gıza, göne, gurban, gülü, günem, here, icem, ilig, kaçı, kade, kaka, kekey, kipis, kuli, kutça, ortak*; "erkek kardeş" anlamında *bal, dadaş* sözcükleri bulunmaktadır. Ağabeylere hitap olarak kullanılabilecek sözcükler de oldukça fazladır. Bunlar "ağabey, büyük kardeş" anlamında *abey, aga, aka, apa, ayağa, balı, başa, çeçe, çele, dada, ede, gaga, geko, gıga, guçca/kuçça, halpe, ize, kada/kade, kaka, keki, kığa, küçük ağa, leleş, mınna, tada*; "büyük ağabey" anlamında da *agadaş* sözcükleridir. "Kız kardeş, bacı" anlamıyla *abaş, bacey, biçan, heci, lala, paci, silik, uye*; "abla" anlamıyla *abıla, aca, ade, ba/bâ, bibi, cice, çıldır, çiye, eci, höccem, safa, tadım, tulla*; "küçük abla" anlamıyla *abbacık* sözcükleri yer almaktadır. "Erkek ya da kız kardeş" anlamında *gaş* sözcüğü de mevcuttur.

Ayrıca Kahramanmaraş'ta ağabeylere *ede*, Erzurum, Erzincan ve Bayburt civarlarında *gada*; Samsun Ladik'te kız kardeşlere *eme*; Samsun Çarşamba'da da erkeklerce ablalarına *abu* şeklinde seslenildiği bilinmektedir.

2.2.2.1.5.1. Erkek Kardeşlere veya Ağabeylere Yönelik Hitaplar

2.2.2.1.5.1.1. Erkek Kardeşlere Yönelik Hitaplar

Özel Ad > G:+/Y:+++/S:++

Erkek kardeşlere ablaları ve ağabeyleri tarafından özel adları ile ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik veya küçültme ekli teklik birinci şahıs iyelik ekli hâliyle hitap edildiği bilinmektedir.

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

anam > G:+/Y:++/S:+++

Sus *anam*, sus canım, sus yavrum! [Küçük kız > Erkek kardeşine] (Orhan Kemal, 2000: 64)

anam oğlu > G:+/Y:+/S:+

Yaşa *anam oğlu*[431] yaşa / Yazılanlar gelir başa / Ana ben sana küskünüm / Bedel vermedin kardeşe [Genç kız > Ölen erkek kardeşine] (Yaşar Kemal, 1996: 154)

babam oğlu / babam uşağı > G:+/Y:+/S:+

Ne yaptın bakalım *babam oğlu*[432]? [Bey > Erkek kardeşine] (Esendal, 2009: 23; Yaşar Kemal, 1996: 174)

Yurd gonardık sıra sıra / Yorgan adaz döşşek hara / Bin ulaş *babam uşağı* / Çer alası benli gıra [Kadın > Erkek kardeşine] (Yaşar Kemal, 1996: 97)

kardeş > G:+/Y:+++/S:+

Geldin mi *kardeş*? [Bey > Erkek kardeşine] (Abasıyanık, 2016: 766; Dıranas, 1977: 40)

kardeşim / kardeşciğim / kardaşcığım > G:+/Y:+++/S:+++

Sen yine iyi zamana denk geldin, şükret *kardeşim*. [Genç bey > Erkek kardeşine] (Muallim Naci, 2013: 38; Anday, 2014: 273; Bardakçı, 2015: 165; Ağaoğlu, 1996: 522; Yaşar Kemal, 2000b: 39; 2015a: 58, 370)

Kardaşcığım, mektubun geldi. [Namık Kemal > Üvey kardeşine] (Tansel, 1986: 363)

küçük birader > G:+/Y:++/S:+

Bak *küçük birader*, çivi çiviyi söker. [Delikanlı > Erkek kardeşine,] (Uzuner, 2007: 266; Baykurt, 2014: 19; 2006: 30)

oğlum > G:+/Y:++/S:++

Süt kuzusu olma be *oğlum*! [Delikanlı > Erkek kardeşine] (Uzuner, 2007: 266; Ağaoğlu, 2004: 7)

yavrum > G:+/Y:++/S:++

Yavrum, çok içiyorsun. [Kadın > Erkek kardeşi delikanlıya] (Altan, 2002: 253; Orhan Kemal, 2000: 64)

---

[431] bk. "2.2.5.5. Dolaylı Anlatım Kaynaklı Hitaplar"
[432] bk. "2.2.5.5. Dolaylı Anlatım Kaynaklı Hitaplar"

Cinsiyet Bildiren Söz

bizim oğlan > G:+/Y:++/S:++

Oooo *bizim oğlan*, bizim Pat Ali! [Yaşlı köylü adam > Erkek kardeşine] (Baykurt, 2006: 30; 1975b: 107)

Bitki Adı {+(I/U)m}

gülüm > G:+/Y:++/S:++

… Babam oğlu Sarı Aptullahım / Top eğricem deste *gülüm* [Kadın > Ölen erkek kardeşine] (Yaşar Kemal, 1996: 174)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

aslanım > G:+/Y:+++/S:+++

… Tez gelesin kar'*aslanım* / Ölmeyen gene kavuşur [Kadın > Ölen erkek kardeşine] (Yaşar Kemal, 1996: 167)[433]

Yiyecek Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

şekerim / şekerciğim > G:++/Y:+++/S:+++

Ah *şekerim*, Aydıncığım, o kadar sevildiğini nasıl anlamazsın? [Şehirli kadın > İkizi beye] (Ağaoğlu, 1996: 521)

Aydın, şekerim, *şekerciğim*... [Şehirli kadın > İkizi beye] (Ağaoğlu, 1996: 521)

Değer Sözü

bir tanem > G:++/Y:++/S:+++

Üzülme Murat, sen üzülme *bir tanem*. [Genç kadın > Kardeşi delikanlıya] (Ağaoğlu, 2013b: 86; 1996: 521)

canım > G:+/Y:+++/S:+++

Ah *canım*, ne kadar üşümüşsün. [Genç kadın > Kardeşi delikanlıya] (Ağaoğlu, 2013b: 86, 26; 1996: 521; Orhan Kemal, 2000: 64)

hayatım > G:++/Y:++/S:+++

Aydın, *hayatım*, bitanem... [Şehirli kadın > İkizi beye] (Ağaoğlu, 1996: 521)

---

[433] Ağıtın kim tarafından kime yakıldığı yazılmamıştır. Ancak ağıtın bağlamından bir kadının ölen erkek kardeşine yakıldığı anlaşılmaktadır.

Niteleme Bildiren Söz

bacaksız > G:++**/Y:**+++**/S:**++

Nasıl istersen *bacaksız*! [Genç bey (tatlı iğneleme) > Erkek kardeşi delikanlıya] (Sümer, 2006: 27)

güzelim > G:++**/Y:**+++**/S:**++

Semih evet, *güzelim* Semih! [Şehirli kadın > İkizi beye] (Ağaoğlu, 1996: 470)

küçüğüm > G:++**/Y:**+++**/S:**+++

… olur mu hiç canım kardeşim, *küçüğüm*, Salih'im? [Kadın > Erkek kardeşine] (Yaşar Kemal, 2015a: 370)

Diğer Kullanımlar

yoldaş > G:+**/Y:**++**/S:**++

Ben buldum *yoldaş*. [Bey > Erkek kardeşine] (Musahipzade Celal, 1970: 218)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler[434]

ace: Kardeş. (Develi -Ky.) 2. Hala çocuğu. (DS I, 1993: 43)

agaş [agena, agilik, ağoş]**:** Kardeş, arkadaş. (Senir Keçiborlu -Isp.) (DS I, 1993: 76)

âhe [ahiy]**:** Arkadaş, kardeş. (Büyükcincirop Ardahan -Kr.) (DS I, 1993: 129)

anda: Kardeş. (Gürnes Akşehir -Kn.) (DS I, 1993: 255)

ao: Kardeş. (-Ank.) (DS I, 1993: 282)

aşşim: Küçük kardeş: *Ne bakıyorsun, gelsene aşşim*! (Çıtak, Reşadiye Çivril, Kavaklar Çal -Dz.) (DS I, 1993: 363)

bal [balam]**:** 1. Erkek kardeş: *Faruk'un balı geliyor*. (Göbekvi-ran Gürün -Sv.; -Ezm.; İmralı Yıldızeli -Sv.) 2. Kardeş. (-Ank.; -Kn.) 3. Küçük kız çocuk. (DS II, 1993: 495)

bilezer: Kardeş, yakın arkadaş. (Yeşilyurt Keçiborlu -Isp.) (DS II, 1993: 692)

billa: Küçük kardeş. (Serik -Ant.; Şerefler -Mğ.) (DS II, 1993: 694)

[434] Bu bölümde geçen madde başı sözcüklerin aşağıdaki başlıklarda geçtiği durumlarda ilgili sözcüklere tekrar yer verilmemiştir.

dadaş: Erkek kardeş. (Gündoğdu Biga -Çkl.; -Bo.; Zana -Ama.; -Ezm.)

duğan: Kardeş. (-Kr.) (DS IV, 1993: 1595)

ebre: Kardeş. (-Ada.) (DS V, 1993: 1658)

eke: Küçük kardeş. (Hopa -Ar.; Misis -Ada.) (DS V, 1993: 1692)

emze: Kardeş. (-Ezc.) (DS V, 1993: 1742)

eni: Küçük kardeş. (Nikfer Tavas -Dz.) (DS V, 1993: 1756)

evlü: Kardeş. (Kadı Gerze -Sn.) (DS V, 1993: 1811)

gada [gadaş, gade] / **kada** [kaç, kadak, kadaş, kade, kadik, kadiko, kağa] / **kade:** Kardeş. (Denizli, Beşikdüzii Vakfıkebir -Tr.; Uluşiran Şiran -Gm.; -Kr.; Kesme Divriği -Sv. ...) (DS VI, 1993: 1888; C. VIII, 2587; C. XII, 4528)

gaş: Erkek ya da kız kardeş. (Kazanlı Ödemiş -Dz.; Çanıllı Ayaş -Ank.) (DS VI, 1993: 1933)

gıcım: Kardeş. (Babadağ Sarayköy -Dz.) (DS VI, 1993: 2027)

gıdeş: Kardeş. (Babadağ Sarayköy -Dz.) (DS VI, 1993: 2031)

gıdış [gıllim]**:** Kardeş. (Edremit -Ba., Bergaz Ezine -Çkl.; Denizli, Beşikdüzü Vakfıkebir -Tr. …) (DS VI, 1993: 2034)

gıza: Kardeş: *Gel gızam, gidelim*! (Kaş ve çevresi -Ant.) (DS XII, 1993: 4509)

göne: Küçük kardeş. (Alibeyli -İz.; Dereköy -Mn.) (DS VI, 1993: 2153)

gurban [gurvan]**:** "Kardeş" anlamında kullanılır, sevgi belirtir. (-Ml.) (DS VI, 1993: 2197)

gülü: Ana baba bir olan ya da baba bir ana ayrı olan kardeşler. (Aslıhantepeciği -Ba.) (DS VI, 1993: 2220)

günem: Kardeş. (Poyracık Bergama -İz.) (DS VI, 1993: 2228)

here [hıra]**:** Küçük kardeş. (Gümele Söğüt -Bil.; Gerede -Bo.; -Çr.) (DS VII, 1993: 2342)

icem: Küçük kardeş. (Civler Ermenek -Kn.) (DS VII, 1993: 2503)

ilig: Kardeş. (Ziyere -Ama.) (DS VII, 1993: 2523)

kaçı: Küçük kardeş. (Kıbrıscık -Bo.) (DS VIII, 1993: 2585)

kaka [kakko, kako]**:** 1. Büyük kardeş. (Kırıkla Dinar -Af.; Gerze -Sn.) 2. Erkek kardeş. (Salda Yeşilova -Brd.) 3. Sütkardeş. (DS VIII, 1993: 2599)

kekey: Kardeş. (-Ur.) (DS VIII, 1993: 2722)

kipis: Kardeş. (-Ks.; -Ml.) (DS VIII, 1993: 2869)

kuli: Kardeş. (Yaka -Kü.) (DS VIII, 1993: 2996)

kutça: Kardeş. (Şarkışla -Kr.) (DS VIII, 1993: 3017)

2.2.2.1.5.1.2. Ağabeylere Yönelik Hitaplar

Özel Ad {+c(I/U)ğ(I/U)m} > G:+/Y:+/S:+++

Ah *Arif*, ah, çocuk gibisin! [Kadın > Ağabeyine] (Ağaoğlu, 1996: 110)

Oh *Arifçiğim*, inat etme artık! [Kadın > Ağabeyine] (Ağaoğlu, 1996: 157)

Özel Ad + Unvan {+(I/U)m}

Özel Ad + Ağam > G:+/Y:++/S:++

... itler gibi pişman oldum *Abbas Ağa'm*. [Köylü adam > Ağabeyine] (Kardeşi, Baykurt, 2006: 30)

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Ağabey (Abi) > G:+/Y:+++/S:+

Cemil Abi, mantonu Semih almıştı. [Şehirli kadın > Ağabeyine] (Ağaoğlu, 1996: 466)

Yaşadık *Ramazan Ağabey*, yaşadık! [Delikanlı > Süt ağabeyine] (Başkut, 1951: 61; Muallim Naci, 2013: 21; Bardakçı, 2015: 195, 492)

Unvan Adı {+(I/U)m}

ağa > G:+/Y:++/S:+

Ağa, haklısın. [Köylü kadın > Ağabeyine] (Baykurt, 1985b: 201; Orhan Kemal, 2002: 102)

ağam > G:+/Y:++/S:++

Bırak *ağam*, seni sonra hapse atar. [Köylü genç kız > Ağabeyine] (Göktulga, 1948: 93)

efendim > G:+/Y:++/S:+

Efendim, bu mektubumu mutlaka alacağınızdan eminim. [Bey > Ağabeyine] (Bardakçı, 2015: 479)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

ağabey (a(ğ)bi) > G:+/Y:+++/S:+

Gidiniz *ağabey*, şimdi gelir. [Kadın > Ağabeyine] (Uşaklıgil, 2001: 278; Karaosmanoğlu, 2004: 159; Dıranas, 1977: 124; Altan, 2002: 85; Uzuner, 2007: 266; Ağaoğlu, 2004: 6; Muallim Naci, 2013: 19; Anday, 2014: 273)

ağabeyciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Kuzum *ağabeyciğim*, benim kucağıma ver. [Küçük erkek çocuk > Ağabeyine] (Muallim Naci, 2013: 21; Bardakçı, 2015: 195)

birader > G:+/Y:++/S:+

Birader, sen bana söyle bakayım. [Bey > Ağabeyine] (Uşaklıgil, 2006: 68)

Birader[435], sen Allah ile ettiğin ahdi düşün. (Kadın > Ağabeyine] (Namık Kemal, 1989: 58; Güntekin, 2008: 26)

büyük birader > G:+/Y:++/S:+

Olayım *büyük birader*! [Küçük erkek çocuk > Ağabeyine] (Baykurt, 2014: 19)

kardeşim > G:+/Y:+++/S:++

Kalmadıysa dün niye gidip getirmedin a *kardeşim*? [Kadın > Ağabeyine] (Ağaoğlu, 1996: 110; Karaosmanoğlu, 2004: 156, Müftüoğlu, 2007b: 98; Namık Kemal, 1989: 58; Asena, 1989: 34)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

abey: Ağabey. (Dereçine Sultandağı -Af.) (DS XII, 1993: 4404)

aga [agabek, age, ago, âgu, ağa (I) -1, 2; ağacı (II), ağacık (II), ağadadaş, ağe, ağey, ağış (II), ağo (I) -1]**:** Ağabey, büyük erkek kardeş. (Türkiye'nin birçok yerinde kullanılmıştır.) (DS I, 1993: 75; C. XII, 4406)

agadaş: Büyük ağabey. (Ezc. ve çevresi) (DS I, 1993: 75)

[435] Şimdiye kadar taranan metinlerde ilk kez bir kadının ağabeyine veya bir erkeğe bu şekilde hitabıyla karşılaşılmıştır.

aka (I) [akey, akga, akka -1, 2]**:** Ağabey, büyük kardeş. (Emirdağ ve köyleri -Af.; -Dz.; Akköy Söğüt -Bil.; Yalamalar Göynük -Bo. …) (DS, C. I: 135-136)

apa: Ağabey. (Yaylagöne -To.) (DS I, 1993: 282)

ayağa: Ağabey. (Yörük aşiretleri Emirdağ -Af.) (DS I, 1993: 397)

başa (I) [başam (1), başşa (II)]**:** Ağabey. (Kıratlı Dikili -İz.; Dombaylı -Mn.; Minnetler -Ba.; Karacaköyü, Tahtaköprü İnegöl -Brs.) (DS II, 1993: 549)

çece [cebe, cece, çecey, çeçe]**:** Ağabey. (Samatya -İst.; Şebinkarahisar -Gr.; İspir -Ezm.; -Vn.; Ağın, Keban -El.; Arapkir -Ml. …) (DS III, 1993: 1102; C. XII, 4476)

dada [dad (II) -1, 2; dadak (III), dadaş -3, 4, 6; dadat, dağdaç]**:** Büyük kardeş, ağabey. (Çayağzı, Balıklı, Meydancık, Yavuz Şavşat, Ersis Yusufeli, Bağlıca Ardanuç -Ar.; Posof, Ardahan -Kr.; Tavusker Oltu -Ezm.) (DS IV, 1993: 1317)

ede [ece, ecem, eci, ecim, eçe, eçi, edi, edigey, edocom, efe, efi, egim, eke, eppe, etde]**:** Büyük kardeş, ağabey. (Beyköy Dinar, Emirdağ -Af.; -Ay.; Çeşme -İz.; Borlu Gördes -Mn.; Bayındır -Bil. …) (DS V, 1993: 1663-1664; C. XII, 4490)

gaga [gacı, gada, gağa, gıcı, gıga, gıka, gocu, guccâ]**:** Ağabey. (Çiftlik, Sütlaç, Çığrı, Başmakçı Dinar -Af.; Eşme, Karahallı -Uş.; Gönen, Kozluca, Keçiborlu -Isp.; Çamköy Gölhisar, Çuvallı, Kavak Yeşilova, Başpınar Tefenni -Brd. …) (DS VI, 1993: 1891)

geko: Ağabey. (Nazimiye -Tn.) (DS VI, 1993: 1971)

gıga: Ağabey. (Yusufça Gölhisar -Brd.) (DS XII, 1993: 4508)

guçca / kuçça: Ağabey. (Kızılcın Sarıoğlan -Ky.; Gürün -Sv.) (DS XII, 1993: 4512; C. VIII, 2989)

halpe: Ağabey. (-Ezc.) (DS VII, 1993: 2261)

ize: Ağabey. (Gicora Alucra, Şebinkarahisar -Gr.) (DS VII, 1993: 2575)

kığa: Ağabey. (Teke -Brd.) (DS VIII, 1993: 2789)

küçükağa: Ağabey. (-Sv.; -Ky.) (DS XII, 1993: 4575)

leleş: Ağabey. (-Kr.) (DS IX, 1993: 3071)

mınna [minna]**:** Ağabey. (Dedik Sorgun, Büyükkışla Boğazlıyan -Yz.) (DS IX, 1993: 3185; C. XII, 4595)

tada: Ağabey. (Karamürsel -Kc.; Dombay -Ed.) (DS X, 1993: 3798)

2.2.2.1.5.2. Kız Kardeşlere veya Ablalara Yönelik Hitaplar

2.2.2.1.5.2.1. Kız Kardeşlere Yönelik Hitaplar

Özel Ad > G:+/**Y:**+++/**S:**+

Kız kardeşlere ablaları ve ağabeyleri tarafından özel adları ile ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik veya küçültme ekli hâliyle hitap edildiği bilinmektedir.

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Hanım > G:+/**Y:**+/**S:**Ø

Sevgili karındaşım *Akile Hanım*, İstanbul'dan... [Genç kız > Kız kardeşine] (Ahmet Mithat, 2001: 63)

Unvan Adı

hanım > G:+/**Y:**+/**S:**Ø

Hadi bakalım mini mini *hanım,* bir tane içiverelim. [Bey > Üvey kız kardeşine] (Abasıyanık, 1998: 35)

küçük hanım > G:+/**Y:**+/**S:**+

Sana bir şey söyleyeyim mi *küçük hanım*? [Genç bey (iğneleme) > İkizi kadına] (Ağaoğlu, 1996: 523; 2013a: 189)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

abam > G:+/**Y:**++/**S:**++

Evşeen, otur *abam*[436] burada! [Köylü genç kız > Küçük kız kardeşine] (Baykurt, 1985b: 133; 2014: 122)

bacım > G:+/**Y:**++/**S:**++

Ne dersin *bacım*? [Delikanlı > Kız kardeşine] (Bilginer, 1985: 15)

[436] bk. "Hitaplarda Sapma"

hemşire > G:+/Y:+/S:+

Hemşire, sus, sana soru sormadım. [Bey > Kız kardeşine] (Gürpınar, 2005b: 308; Müftüoğlu, 2007b: 35, 100)

hemşirem > G:+/Y:+/S:++

Kendine gel *hemşirem*! [Bey > Kız kardeşine, Ahmet Mithat, 2000a: 423; Ahmet Mithat, 2001: 60)

kardeşim / kardeşçiğim > G:+/Y:+++/S:+++

Seher, *kardeşim*, bak dinle! [Delikanlı > Kız kardeşine] (Ağaoğlu, 1996: 384, 386; 1991: 19; Ahmet Mithat, 2001: 60, 63)

Biçare *kardeşçiğim*, sana ne yapayım? [Enver Paşa > Kız kardeşine] (Bardakçı, 2015: 75, 466)

kız birader[437] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+/S:+**

kız kardeşim > G:+/Y:+++/S:++

Muhterem anneciğim, aziz *kız kardeşlerim* … savaşa gidişte, gitmeden önce… [Asker > Kız kardeşlerine] (Gürpınar, 2015: 68)

Cinsiyet Bildiren Söz

bizim kız > G:+/Y:++/S:++

Yahu *bizim kız*, enişte yok, hani o nerede? [Bey > Kız kardeşine] (Toptaş, 2016: 58; Ilgaz, 2011b: 269)

kız > G:+/Y:++/S:+

Kız, bak seni ayağımın altına alır... [Küçük erkek çocuk > Kız kardeşine] (Yaşar Kemal, 2015d: 204)

Organ Adı {+(I/U)m}

iki gözüm > G:+/Y:++/S:+++

Artık *iki gözüm*, kadınları böyle olan milletlerin… [Enver Paşa > Kız kardeşine] (Bardakçı, 2015: 110)

[437] https://eksisozluk.com/kiz-birader--1439668, (01.08.2018).

Hayvan Adı {+(I/U)m}

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Kuzum, senin bir vali konağına mukabil feda etmeyi... [Genç kız > Kız kardeşine] (Ahmet Mithat, 2001: 61; Güntekin, 2008: 105)

Değer Sözü

canım / cancağızım > G:+/Y:+++/S:+++

Merak etme *canım*... [Genç bey > İkizi kadına] (Ağaoğlu, 1996: 463, 464)

Fakat iyi ki de bitirmiyorsun *cancağızım*. [Kadın > Kızkardeşine] (Ağaoğlu, 1991: 119)

bir tanem > G:+/Y:+++/S:+++

Ah *bir tanem*, güven dedikleri... [Genç bey > İkizi kadına] (Ağaoğlu, 1996: 478)

Niteleme Bildiren Söz

cimcime[438] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

abaş [abeş, abu]**:** Kız kardeş. (Burhaniye Dinar -Af.; Brd. köyleri; İsabey Çal, Kösten, Honaz Dz. …) (DS I, 1993: 12)

bacey [baccı, baci, baco, baji]**:** Kız kardeş, abla, bacı. (Birecik -Ur.; Karayakup Suşehri -Sv.) (DS II, 1993: 457)

biçan: Bacı. (Karatekeli aşireti -İz.) (DS II, 1993: 683)

gacı [gaccı, guci]**:** Kız kardeş. (Büyükkabaca Senirkent -Isp.; Savaştepe -Ba.; Erciş -Vn.; Beypazarı -Ank.) (DS VI, 1993: 1887)

heci: Kızkardeş ya da kızkardeş gibi yakın tutulan (kimse). (-Çr.) (DS VII, 1993: 2325)

lala: Kız kardeş. (Muzvadı Ermenek -Kn.) (DS IX, 1993: 3060)

paci: Kız kardeş, bacı. (Hopa -Ar.) (DS IX, 1993: 3375)

---

[438] https://www.wattpad.com/359304665-varsay%C4%B1lan-ba%C5%9Fl%C4%B1k-kendi-ba%C5%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%C4%B1-yaz-mutluluk, (01.08.2018).

silik: Kız kardeş. (-Mr.) (DS X, 1993: 3634)

uye: Kız kardeş. (Nazimiye -Tn.) (DS XII, 1993: 4789)

2.2.2.1.5.2.2. Ablalara Yönelik Hitaplar

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m}

abla > G:+/Y:+++/S:+

Değil mi *abla*, deve kırmızı olur değil mi? [Küçük erkek çocuk > Ablasına] (Uşaklıgil, 1963: 44; Ağaoğlu, 2008: XV; Buğra, 2005b: 135)

ablam / ablacık / ablacığım > G:+/Y:+++/S:+++

Ne yapayım *ablam*? [Küçük erkek çocuk > Ablasına] (Yaşar Kemal, 2015a: 50; Baykurt, 2014: 122)

Güzel ama *ablacık*, biz senden bir şey istemiyoruz ki... [Genç kız > Ablasına] (Güntekin, 2008: 54)

Biraz gülümse Nuriş, hadi *ablacığım*… [Genç kız > Ablasına] (Ağaoğlu, 2013a: 273)

anam > G:+/Y:++/S:+++

İşe geç kalıyorsun *anam*. [Genç kız > Ablasına] (Orhan Kemal, 1995: 154)

Cinsiyet Bildiren Söz

gız > G:+/Y:+/S:+

Ben babamı biliyom *gız*. [Köylü küçük erkek çocuk > Ablasına] (Ağaoğlu, 2004: 126; Buğra, 2005b: 135)

Değer Sözü

canım / cancağızım > G:+/Y:+++/S:+++

Ne oluyor *canım*? [Delikanlı > Ablasına] (Ağaoğlu, 2013b: 76)

Biliyor musun *cancağızım*... [Kadın > Ablasına] (Ağaoğlu, 1991: 38)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

abıla [abılla, abla, abula]**:** Abla. (Türkiye'nin birçok yerinde kullanılmıştır.) (DS I, 1993: 20)

aca (I) [ace, aco (I) -1, 2; acu (I)]**:** Abla. (Akhisar -Mıı.; Alıırköy Söğüt -Bil.) (DS I, 1993: 35)

ade: Abla. (Demirci -Mu.; Koru Yalova -İst.; Karahisar, İncesu, Develi, Büründüz Bünyan -Ky.; Sabır Ürgüp -Nş.; Çukurkuyu Bor -Nğ.) (DS I, 1993: 65)

ba: Abla. (Tek başına kullanılmaz, sonu sesli harfle biten özel adın sonunda bir ek gibi söylenir.): *Ayşe'ba haydi gidelim.* (-Ba.) (DS II, 1993: 446)

bibi [bibi, bibiya, bibü, bübü, büvi, büvü]**:** Abla. (Söğüt Honaz -Dz.; Salihli -Mn.; Çerkeş -Çkr.)

cice [cece, ceci, cica, cicana, cici, cicinene, ciye, çice, çiçe]**:** Abla. (Bekikarahalli -Uş.; Kesme Eğridir -Isp.; -Dz. ve ilçeleri; Dallıca Nazilli -Ay.; -Çkl.; Ulubey -Kü. …) (DS III, 1993: 957)

çıldır: Abla. (Foça -İz.) (DS III, 1993: 1171)

çiye: Abla. (Yığlıca Düzce -Bo.) (DS III, 1993: 1250)

eci [ebe, ece, ecim, ede, edee, egeç, egeçi, eycana, eyce]**:** Abla, büyük kız kardeş. (Tosya -Ks.; Üğür, Müsellim, -Çkr.; Kuzuluk, Hacı Hamza Osmancık, Sarin, Çukurköy, Kurusaray Kargı, -Çr. …) (DS III, 1993: 957-958)

höccem: Büyük kızkardeş, abla. (Ağzıkara Kozan -Ada.) (DS VII, 1993: 2427)

safa: Abla. (Bozüyük -Bil.) (DS X, 1993: 3512)

tadım: Abla. (Turpçular İpsala -Ed.) (DS X, 1993: 3798)

tulla: Abla. (Torbalı -İz.) (DS X, 1993: 3987)

2.2.2.1.6. Büyük Babalara ve Büyük Annelere Yönelik Hitaplar

Türkçe Sözlük'te büyük baba maddesine "dede", büyük anne maddesine de "nine" karşılığı verilmiştir. Günümüzde ise annenin ve babanın babası ile onların da babası anlamında kullanılan "büyük baba" karşılığında *dede,* annenin annesi ve babanın annesi ile onların da annesi anlamında kullanılan büyük anne karşılığında babanın annesine *babaanne,* annenin annesine *anneanne* denilmektedir. Büyük anne ve büyük babalara yönelik hitap biçimleri de bölgeden bölgeye değişmektedir.

2.2.2.1.6.1. Büyük Babalara Yönelik Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde büyük babalara yönelik *büyük baba, efendi baba, dede, dedem, dedeciğim* hitapları dışında başka bir hitap kullanılmamıştır. Konuşma dilinde de büyük babalara *özel ad + dede, hacı dede* şeklinde seslenildiği bilinmektedir. Bunun yanı sıra Derleme Sözlüğü ve İstanbul Ansiklopedisi'nden hitap olarak kullanılabileceği düşünülen sözcükler tespit edilmiştir. Derleme Sözlüğü'nde rastlananlar "büyük baba, dede" anlamında *ababa/abba, boppa, çeçe, dide, ede, eycebaba* ve *fete*; "en büyük dede" ve "dedenin babası" anlamlarında *dipdede* ve *kurtdede* sözcükleridir. İstanbul Ansiklopedisi'nde İstanbul ağzında yer alan *ağababa* tabirinin "dede" anlamında kullanıldığı ve Tanzimat'tan sonra bir müddet *büyük peder* şeklinde kullanıldıktan sonra İstanbul ağzında *büyük baba* şekline dönüştüğü belirtilmiştir. Yine *cicibaba* tabiri için İstanbul'un eski mahalle ağzında "büyük baba" karşılığı kullanıldığı, hatta bu sözcüğü kullananın kenar mahalleden çıktığı düşünüldüğü ve günümüzde tercih edilmediği bilgisi verilmiştir.

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

baba > G:+/Y:+/S:+

Sözlük anlamı ile herkesin bildiği bu sözcük, İstanbul ağzında ve argosunda önemli bir yer tutar. "Dede" manasında "ağa baba" tabiri, İstanbul ağzının sözcüklerinden olup bilhassa Tanzimat'tan sonra bir müddet "büyük peder" şekline dönüşmüş, sonra da İstanbul ağzında "büyük baba" olmuştur (Koçu, 1948: 1731-1732).

büyük baba > G:+/Y:++/S:+

Ne güzel büyük babamızdın sen *büyük baba*. [Küçük kız > Dedesine] (Ağaoğlu, 2008: 72; 2005: 148, 154; Özakman, 1999: 18; Esendal, 1987: 190)

cicibaba > G:+/Y:Ø/S:Ø

İstanbul'un eski mahalle ağzında "büyük baba" karşılığı kullanılırdı; hatta bu tâbirleri kullananların bir kenar mahalleden çıktığı düşünülürdü. Günümüzde çok fazla kullanılmamaktadır (Koçu, 1965: 3561).

dede > G:+/Y:+++/S:+

Badem çiçek açmış değil mi *dede*? [Küçük kız > Dedesine] (Ağaoğlu, 1996: 375; Baykurt, 2006: 137)

dedem / dedeciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Dedem, güzel dedem, ben bir kırlangıç yuvası bozdum. [Küçük erkek çocuk > Dedesine] (Yaşar Kemal, 2013a: 22)

Dedeciğim, ne olur anneme söyleseniz de... [Genç kadın > Dedesine] (Ağaoğlu, 2013b: 290; Tecer, 2009: 58)

Unvan Adı + Akrabalık Adı

efendi baba > G:+/Y:+/S:+

Efendi baba, sizleri ancak radyo ile medeni yapacağız. [Genç torunlar > Büyük dedelerine] (Adıvar, 2009b: 44)

hacı dede[439] (konuşma dili) **> G:+/Y:+/S:+**

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

ababa / abba (I) [apba (I), appa (I)] **/ ağababa** [ağbaba]**:** Ağababa, büyük baba, dede. (DS I, 1993: 5; 13-14; 79)

boppa: Büyük baba. (Derince İzmit -Kc.) (DS II, 1993: 737)

çece [cebe, cece, çecey, çeçe]**:** 3. Dede. (Parak Alucra -Gr.) (DS III, 1993: 1102)

dide: Dede. (Uluğbey Senirkent -Isp.) (DS IV, 1993: 1481)

dipdede: En büyük dede. (Uluşiran Şiran -Gm.) (DS IV, 1993: 1500)

ede [ece, ecem, eci, ecim, eçe, eçi, edi, edigey, edocom, efe, efi, egim, eke, eppe, etde]**:** Dede. (DS V, 1993: 1663-1664)

eycebaba: Büyük baba. (-Sk.) (DS V, 1993: 1819)

fete: Dede. (Kösten -Dz.) (DS V, 1993: 1848)

kurtdede: Dedenin babası. (Maçka -Tr.) (DS VIII, 1993: 3010)

[439] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

2.2.2.1.6.2. Büyük Annelere Yönelik Hitaplar

Bu başlık altında babanın annesi olan babaannelere ve annenin annesi olan anneannelere yönelik hitaplar değerlendirilmiştir. Metinlerden anlaşıldığına göre *büyük anne, büyük annem, büyük anneciğim*, *haminne, haminneciğim* hitapları, genellikle babaannelere yönelik kullanılmıştır. Bunun dışında babaannelere yönelik kullanılan hitaplar *ebe, ebem, nine, ninem, nineciğim, hacı nineciğim, valide, valideciğim* ve *babaanne* olmuştur. Anneannelere yönelik ise *anneanne, anneanneciğim* hitapları tercih edilmiştir. Derlenen örnekler dışında büyük annelere yönelik konuşma dilinde *özel ad + anne* ve *hacı nine* hitaplarının kullanıldığı da bilinmektedir.

Derleme Sözlüğü ve İstanbul Ansiklopedisi'nde de konu ile ilgili çeşitli sözcükler geçmektedir. Bunlar Derleme Sözlüğü'nde "büyük anne, nine" anlamıyla *aba, amma, anne, ayce, bibi, boyna, cice, ebe, kocaana/kocana/gocana, hata, hatnene, ibi, kartana, papiş* (çocuk dilinde); "anneanne" anlamında *aca*; "babaanne, anneanne" anlamında *balnine, gadana* ve "anneannenin annesi" anlamında *balnene* sözcükleridir. İstanbul Ansiklopedisi'nde *cici anne* tabirinin İstanbul'un eski mahalle ağzında "büyük anne" karşılığında kullanıldığı, hatta bunları kullananların kenar mahalleden çıktıklarının düşünüldüğü ve günümüzde çok fazla tercih edilmediği belirtilmiştir.

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Anne[440] (konuşma dili) **> G:**+**/Y:**++**/S:**+

Akrabalık Adı {+(I/U)m / + c(I/U)ğ(I/U)m}

anneanne > G:+**/Y:**+++**/S:**+

Vakit yok *anneanne*! [Genç kız > Anneannesine] (Eray, 1976: 56; Ağaoğlu, 2004: 119)

anneanneciğim > G:+**/Y:**+++**/S:**+++

Anneanneciğim, dedem nerde? [Genç kız > Anneannesine] (Tecer, 2009: 64)

[440] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

babaanne > G:+/Y:+++/S:+

Babaanne, ben seni çok seviyorum. [Delikanlı > Babaannesine] (Altan, 2002: 78; Eray, 1976: 71; Cumalı, 1992: 79)

büyük anne > G:+/Y:++/S:+

Senin merhemin var *büyük ana*. [Küçük erkek çocuk > Büyük annesine] (Yaşar Kemal, 2015a: 28)

büyük annem / büyük anneciğim > G:+/Y:++/S:+++

Al *büyük anam*, güzelim! [Küçük erkek çocuk > Büyük annesine] (Yaşar Kemal, 2015a: 349)

Büyük anneciğim, piliçler büyüdü... [Kadın > Büyük annesine] (Gürpınar, 1995b: 360)

Zahmet olmaz mı canım *büyük anneciğim*? [Delikanlı > Babaannesine] (Özakman, 1999: 18)

cici anne > G:+/Y:Ø/S:Ø

İstanbul'un eski mahalle ağzında "büyük anne" karşılığı kullanılırdı; hatta bu tâbirleri kullananların kenar mahalleden çıktıkları düşünülürdü. Günümüzde çok fazla kullanılmamaktadır (Koçu, 1965: 3561).

haminne > G:+/Y:+/S:+

Haminne, bak bak… [Küçük erkek çocuk > Büyük annesine] (Gürpınar, 1997b: 279)

Haminne, bu horozları nasıl öttüreceksin. [Kadın > Büyük annesine] (Gürpınar, 1995b: 361; Orhan Kemal, 1995: 219)

haminneciğim > G:+/Y:+/S:+++

Çirkin *haminneciğim*, tipim de değil üstelik. [Genç kız > Büyük annesine] (Orhan Kemal, 1995: 220)

nine > G:+/Y:++/S:+

Nine, bana Memiş ağa kardan aslan yapacak. [Küçük kız > Babaannesine] (Karay, 2003: 181; Yaşar Kemal, 2015d: 47; Baykurt, 2006: 157)

ninem / nineciğim > G:+/Y:++/S:+++

Sen hiç küşüm çekme benim güzel *nenem*. [Küçük erkek çocuk > Babaannesine] (Yaşar Kemal, 2013b: 226; 2015a: 345; Şemseddin Sami, 1964: 60)

Nineciğim, beni arkamdan vurulmuş diye işitirsen… [Küçük erkek çocuk > Babaannesine] (Müftüoğlu, 2007a: 100; Baykurt, 2006: 160)

valide > G:+/Y:+/S:+

Valide, nereye gidiyorsun? [Delikanlı > Babaannesine,] (Şemseddin Sami, 2008: 126)

valideciğim > G:+/Y:+/S:+++

Valideciğim, sana bir iyi haber getirmeye geldim. [Delikanlı > Babaannesine] (Şemseddin Sami, 2008: 123; 1964: 59)

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m}

ebe[441] (konuşma dili) **> G:+/Y:Ø/S:+**

ebem > G:+/Y:Ø/S:++

Ya *ebem*, böyle daha güzel. [Küçük kız > Babaannesine] (Yaşar Kemal, 2015d: 100, 106)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

hacı nine[442] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:+**

hacı nineciğim > G:+/Y:++/S:+++

Aaa *hacı nineciğim*, burada mıydın? [Genç kız > Babaannesine] (Musahipzade Celal, 1970: 215)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

aba (I) [abaka -2,3; abalık, abba (I) -2,3,4: abca -2. abeş (III)-2, abı (II), abıca -2, abıla (I) -1,2,3; abılla -1,2; abilâ, abla (I) -1,2,3,4; abla genneş, able, abo (II)-1.2.3; abu (II)]**:** Büyük anne. (DS I, 1993: 1-4)

aca (I) [ace, aco (I) -1, 2; acu (I)]**:** Anneanne, nine. (-Dy.) (DS I, 1993: 35)

[441] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[442] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

amma: Nine. (Dağlat, Orhaniye, Akhisar -Af.; Çilehane Reşadiye-To.) (DS I, 1993: 239)

anne: Büyük anne, nine. (Hazarzrat Keçiborlu -Isp.; Fili Biga -Çkl; Kaynarca Osmaneli -Bil.) (DS I, 1993: 278)

ayce: Büyük anne. (Ereğli -Zn.) (DS I, 1993: 410)

balnene: Anneannenin annesi. (Mağura Maçka -Tr.) (DS II, 1993: 510)

balnine: Anneanne, babaanne. (Tr. ilçe ve köyleri) (DS II, 1993: 510)

bibi [bibi, bibiya, bibü, bübü, büvi, büvü]**:** Nine, büyük anne. (Tahtacı aşireti, Narlıdere, Bornova -İz.; Ederemit -Ba.; -Yz.; -Nğ. …) (DS II, 1993: 677-678)

boyna: Nine. (Yenipazar Gölpazarı -Bil.) (DS II, 1993: 746)

cice [cece, ceci, cica, cicana, cici, cicinene, ciye, çice, çiçe]**:** Büyük anne. (Kavakköy Çivril -Dz.; Pazarcık Bozöyük -Bil.; Yedikule -İst.; Uluşiran Şiran -Gm.; -Ky.; -İç.) (DS III, 1993: 957)

gadana: Babaanne ya da anneanne. (Bayır -Mğ.) (DS VI, 1993: 1888)

ebe [ebede, ebem]**:** Büyük anne, nine. (Dinar, Emirdağ -Af.; Eşme -Uş.; Eskigençeli, Gelegerur Yalvaç, Eğridir, Sütçüler, Gönen, Lağus, Köke Gelendost -Isp. …) (DS V, 1993: 1649-1650)

hata: Büyük anne. (Kemah -Ezc.) (DS VII, 1993: 2305)

hatnene: Büyük anne. (Kerkük) (DS VII, 1993: 2307)

ibi [ibirim, ice, ici]**:** Büyük anne. (Yarmus Erbaa -To.) (DS VII, 1993: 2501)

kartana [karti]**:** Büyük anne, nine. (Ayrancı Ereğli -Kn.) (DS VIII, 1993: 2670)

kocaana [kadınana, kocana] / **kocana** [kocaana] / **gocana:** Nine. (Yayla Tefenni -Brd.; Eğridere Kuyucak -Ay.; Akçakoca -Bo. ...) (DS VIII, 1993: 2890; 2892; C. VI, 2089)

papiş: Büyük anne (çocuk dilinde). (Okçulu -Çkl.) (DS IX, 1993: 3393)

2.2.2.1.7. Torunlara Yönelik Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde torunlara özel adlarıyla, özel adların teklik birinci şahıs iyelik ve küçültme ekleriyle genişletilmiş hâlleri ile

seslenilmesinin yanı sıra farklı şekiller de kullanılmıştır. Erkek torunlara yönelik *yavrum, kızan, kızanım, len* hitapları dışında onların küçüklüklerine rağmen onları yüceltmek ve övmek maksadıyla *ağam, herif, babayiğit, babayiğidim, yiğidim, oğlanların şahı* gibi hitaplar tercih edilmiştir. Bunlar dışında yine onların kuvvetlerine gönderme yapmak maksadıyla *arslanım, horozum, koçum, şahanım, tekem, tosunum, tosunların tosunu* gibi hayvanlardan aktarma yapılarak hitaplar kurulmuştur. *Kuzum* hitabı, birçok koşulda olduğu gibi burada da şefkat belirtisi olarak yer almaktadır. *Tatlım, can, cancağızım, ciğerim* gibi hitaplar; sevgi ve şefkat bildiren değer sözleridir. Dedelerin ve ninelerin torunlarına *dedem* ve *ninem* şeklindeki seslenmeleri de muhatapların yaşları ve konumları dikkate alındığında dolaylı anlatımlar içinde değerlendirilebilir. *Seslenenin ismi + torunu, ...n(I)n/n(U)n yavrusu, yavrumun yavrusu* gibi hitaplar da dolaylı anlatım içine dâhil edilebilir. Küçük bir çocuğa dedesince hitap olarak kullanılan *pişo* sözcüğünün kitaptan, "yavru kedi" anlamına geldiği öğrenilmektedir. Kız torunlara da *yavrum, çocuğum, yumurcak* hitapları dışında organ, çiçek, yiyecek, hayvan adlarından aktarma yapılarak ya da melek, sultan gibi değerli varlık ve unvanla ilişki kurularak *ciğerim, gülüm, kaymağım, tatlım, kuzum, sunam, meleğim, sultanım* gibi hitaplar kurulmuştur. Burada dikkati çeken özellik, hayvan adları ile bağlantı kurularak erkek torunlar için oluşturulan hitapların kız torunlara kıyasla daha az olmasıdır. Bir diğer dikkat çekici unsur da kızlara kuvvetleriyle bilinen hayvanlardan değil; sevimliliği, narinliği ve nahifliği ile bilinen hayvanlardan aktarma yapılarak hitaplar tercih edilmiş olmasıdır. Kız torunlar için kullanılmış *gülüm, kaymağım, yumurcak* hitaplarının konuşma dilinde erkek torunlar için de kullanılabileceği düşünülmektedir. Ayrıca evlatlara yönelik kullanılabilen hitapların torunlara da yönelik kullanılabileceği söylenebilir. Konuşma dilinde küçük torunlara *zeytinim* şeklinde seslenildiği bilinmektedir.

Derleme Sözlüğü'nde de "torun, torun çocuğu, yaşlı kimsenin yanında kalan torun, erkek çocuktan olan torun" şeklinde anlamlandırılmış *goni, hömük, köşek, neve, ögüş, töreme, tufur; netirge, nevçır; ogunduruk; oğulbalı* maddeleri yer almaktadır. Bu sözcüklerin de torunlara yönelik hitap olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

2.2.2.1.7.1. Erkek Torunlara Yönelik Hitaplar

Özel Ad > G:+/Y:+++/S:+++

Torunlara ilk olarak özel adları ve özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik ve küçültme ekli hâlleri ile seslenildiği bilinmektedir.

Unvan Adı {+(I/U)m}

ağam > G:+/Y:+/S:+++

Kaldırıveriyim de pirinç unu kaynatırım sana *ağam*. [Yaşlı köylü kadın > Küçük erkek torununa] (Ağaoğlu, 1996: 356, 369)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

dedem > G:+/Y:+++/S:+++

Kerem, *dedem*[443], seni bu gece yanımda mahsustan getirdim. [Yaşlı köylü bey > Küçük erkek torununa] (Yaşar Kemal, 2013a: 19; Baykurt, 2006: 139)

ninem > G:+/Y:+++/S:+++

Haydi *ninem*[444], varıver! [Yaşlı köylü kadın > Küçük erkek torununa,] (Baykurt, 2006: 81, 160; 1985b: 169)

Özel Ad'n(I/U)n torunu > G:+/Y:+/S:+

Ne mutlu ne mutlu sana *Kır Abbas'ın torunu* Haydar! [Yaşlı köylü adam > Küçük erkek torununa] (Baykurt, 2006: 139)

yavrum > G:+/Y:+++/S:+++

Yapma *yavrum***,** yapma cicim! [Kadın > Küçük erkek torununa] (Güntekin, 1999: 155; Yaşar Kemal, 2015a: 105; 2000b: 45; 2015d: 317; Ağaoğlu, 1996: 356; Altan, 2002: 488)

yavrumun yavrusu > G:+/Y:++/S:+++

Bilemedin mi ah *yavrumun yavrusu*? [Yaşlı kadın > Torununa] (Gürpınar, 1995a: 76; 1995b: 186)

---

[443] bk. "Hitaplarda Sapma"
[444] bk. "Hitaplarda Sapma"

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

herif > G:+/Y:++/S:+

Haydi *herifler*, sizinle bir koşu yapalım! [Yaşlı bey > Küçük erkek torunlarına] (Esendal, 1987: 190)

kızan / kızanım > G:+/Y:++/S:++

Göz gözü görmez bre *kızanlar*! [Rumeli göçmeni yaşlı bey > Torunlarına] (Uzuner, 2007: 51)

Ne gülersiniz be *kızanlarım*? [Rumeli göçmeni yaşlı bey > Torunlarına] (Uzuner, 2007: 52)

len > G:+/Y:++/S:++

Niye gülüyorsun *len*? [Yaşlı köylü bey > Küçük erkek torununa] (Ağaoğlu, 1996: 374)

Organ Adı {+(I/U)m}

ciğerim > G:+/Y:++/S:+++

... olmasanız sizi daha çok severdim *ciğerlerim*. [Yaşlı köylü kadın > Torunlarına] (Yaşar Kemal, 2015d: 104)

Bitki Adı {+(I/U)m}

gülüm[445] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:+++**

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanım > G:+/Y:+++/S:+++

Hiç insan aç aç oturur mu *aslanım*? [Yaşlı köylü kadın > Küçük erkek torununa] (Baykurt, 2001b: 86, 49; Altan, 2002: 488)

horozum > G:+/Y:++/S:+++

Gel bakalım *horozum*! [Cici anne > Torununa] (Koçu, 1947: 783)

koçum > G:+/Y:+++/S:+++

Bakma *koçum* buraya! [Yaşlı köylü kadın >Küçük erkek torununa] (Baykurt, 2006: 141; 2001b: 49)

[445] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Kuzum, acıktın mı yavrum? [Yaşlı köylü kadın > Küçük erkek torununa] (Ağaoğlu, 1996: 356, 357, 369; Altan, 2002: 488; Baykurt, 2010: 91)

pişo > G:+/Y:+/S:++

Pişo[446]! [Yaşlı köylü adam > Küçük erkek torununa] (Mungan, 1999: 317)

şahanım > G:+/Y:++/S:+++

Neden konuşmuyorsun hay *şahanım*[447], hay benim *şahanım*? [Yaşlı köylü adam > Küçük erkek torununa] (Yaşar Kemal, 2013a: 20)

tekem > G:+/Y:++/S:+++

Aslanım benim, koçum, *tekem* benim… [Yaşlı köylü kadın > Küçük erkek torununa] (Baykurt, 2001b: 49)

tosunum / tosunların tosunu > G:+/Y:++/S:+++

Haydi *tosunum*, gel bir tadına bak! [Yaşlı köylü kadın > Küçük erkek torununa] (Baykurt, 2010: 86; Ağaoğlu, 1996: 356, 357; Yaşar Kemal, 2013a: 20)

Amanın da *tosunların tosunu*! [Yaşlı köylü kadın > Küçük erkek torununa] (Ağaoğlu, 1996: 356)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

kaymağım[448] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+++**

tatlım > G:+/Y:+++/S:+++

Hadi bakayım, bir öpücük, *tatlım*! [Şehirli kadın > Küçük erkek torununa] (Ağaoğlu, 1996: 497)

zeytinim[449] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:+++**

Değer Sözü

can > G:+/Y:++/S:++

Can, cancağızım! [Bey > Küçük erkek torununa] (Ağaoğlu, 1996: 494)

---

[446] Kitapta "pişo"nun "yavru kedi" demek olduğu belirtilmiştir.
[447] şahan: Şahin. (Eziler Güney -Dz.; -Gaz.; Bahçe -Ada.) (DS, C. X, 3734)
[448] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[449] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

cancağızım > G:+/Y:+++/S:+++

Can, *cancağızım*! [Bey > Küçük erkek torununa] (Ağaoğlu, 1996: 494)

Niteleme Bildiren Söz

babayiğidim > G:+/Y:++/S:+++

... haydi Salih, haydi *babayiğidim*, yavrum, haydi söyle... [Yaşlı köylü kadın > Küçük erkek torununa] (Yaşar Kemal, 2015a: 105)

yiğidim > G:+/Y:+++/S:+++

Kınama sakın *yiğidim*! [Yaşlı köylü kadın > Küçük erkek torununa] (Ağaoğlu, 1996: 356; Baykurt, 2001b: 49)

yumurcak[450] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:++**

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler[451]

goni: Torun. (İzmit -Kc.) (Hasanoğlan -Ank.) (DS VI, 1993: 2101)

hömük: Torun. (Ünye -Or.) (DS VII, 1993: 2432)

köşek: Torun. (Burhaniye -Ba.) (DS VIII, 1993: 2979)

netirge: Torun çocuğu. (-Vn.) (DS XII, 1993: 4605)

nevçır [nevcik]**:** Torunun çocuğu. (-Bt.) (DS IX, 1993: 3248)

neve: Torun. (Batıoğuz, Bayraktutan, Iğdır -Kr.; -Vn.) (DS XII, 1993: 4605)

ogunduruk: Yaşlı kimsenin yanında kalan çocuk, torun. (Kula -Mn.) (DS XII, 1993: 4609)

oğulbalı: Erkek çocuktan olan torun. (Tokat, Bozan -Es.; Köşker -Krş.) (DS IX, 1993: 3270)

öğüş: Torun. (-Ed.) (DS IX, 1993: 3323)

töreme: Torun. (İrişli, Bayburt Sarıkamış -Kr.) (DS X, 1993: 3983)

tufur: Torun. (Hüsniye Çameli -Dz.) (DS X, 1993: 3986)

---

[450] yumurcak: Yaramaz küçük çocuk (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b6a18cc37ccd0.36512374, (08.08.2018)).

[451] Derleme Sözlüğü'nden derlenen ilgili örneklerin kız torunlara yönelik seslenmelerde de hitap olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

2.2.2.1.7.2. Kız Torunlara Yönelik Hitaplar

Özel Ad > G:+/Y:+++/S:+++

Torunlara ilk olarak özel adları ve özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik ve küçültme ekli hâlleri ile seslenildiği bilinmektedir.

Unvan Adı {+(I/U)m}

sultanım > G:+/Y:+++/S:+++

Terbiyeli *sultanım*, meleğim! [Yaşlı köylü adam > Küçük kız torununa] (Baykurt, 2006: 300)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

anam > G:+/Y:++/S:+++

Gel kaymağım, gel *anam*! [Yaşlı köylü adam > Küçük kız torununa] (Baykurt, 2006: 300)

çocuğum > G:+/Y:+++/S:+++

Bunlar ıssız ev sevmiyorlar *çocuğum*. [Yaşlı kadın > Torunu genç kıza] (Ağaoğlu, 2013a: 376)

yavrum > G:+/Y:+++/S:+++

Yaa, demek sen de şehirde bunalıyorsun *yavrum*? [Bey > Kız torununa] (Ağaoğlu, 2013b: 290; 2013a: 376; Baykurt, 2006: 251; Karay, 2003: 169; Yaşar Kemal, 2000b: 45; 2015d: 317)

Organ Adı {+(I/U)m}

ciğerim > G:+/Y:++/S:+++

... olmasanız sizi daha çok severdim *ciğerlerim*. [Yaşlı köylü kadın > Torunlarına] (Yaşar Kemal, 2015d: 104)

Bitki Adı {+(I/U)m}

gülüm > G:+/Y:+++/S:+++

Uyandın mı *gülüm*? [Yaşlı köylü adam > Küçük kız torununa] (Baykurt, 2006: 251, 252, 300)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Yiyin *kuzularım*! [Yaşlı köylü kadın > Torunlarına] (Baykurt, 2010: 91)

sunam > G:+/Y:++/S:+++

Aç gözünü benim gülüm, aç gözünü *sunam*[452]! [Yaşlı köylü adam > Küçük kız torununa] (Baykurt, 2006: 252)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

kaymağım > G:+/Y:+++/S:+++

Gel *kaymağım*, gel anam! [Yaşlı köylü adam > Küçük kız torununa] (Baykurt, 2006: 300)

tatlım > G:+/Y:+++/S:+++

Susadın mı *tatlım*? [Yaşlı köylü adam > Küçük kız torununa] (Baykurt, 2006: 251, 249)

Değer Sözü

meleğim > G:+/Y:+++/S:+++

Terbiyeli sultanım, *meleğim*! [Yaşlı köylü adam > Küçük kız torununa] (Baykurt, 2006: 300, 249)

Niteleme Bildiren Söz

yumurcak > G:+++/Y:+++/S:++

Sus be *yumurcak*! [Yaşlı kadın > Torunu genç kıza] (Özakman, 1999: 53)

2.2.2.1.8. Birinci Dereceden Akrabalara ve Onların Çocuklarına Yönelik Hitaplar

Metinlerden derlenen hitaplara bakıldığında genel eğilimin seslenenin, amcası, dayısı, halası, teyzesi gibi muhataplarına ilgili akrabalık adlarını veya aradaki mesafe ve samimiyete bağlı olarak akrabalık adlarının iyelik ve küçültme ekleriyle genişletilmiş hâllerini kullanması yönünde olduğu görülmektedir. Bunun dışında amca, dayı, hala ve teyze çocuklarına, yaşıt ya da yaşça küçüklerse özel adlarıyla,

[452] suna: 1. Erkek ördek. 2. Göl ördeği (TS, 2011: 2171).

büyüklerse *ağabey* ve *abla* gibi hitaplarla seslenme söz konusudur. Yeğenlere ise genellikle özel adları ile ya da *yeğen, yeğenim* gibi hitaplarla seslenilmiştir.

2.2.2.1.8.1. Birinci Dereceden Erkek Akrabalara Yönelik Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinden derlenen örneklerde birinci dereceden erkek akrabalar olarak amcalara, dayılara; amca, dayı, hala, teyze oğullarına ve yeğenlere seslenilmiştir. Amcalara seslenilirken genel eğilim *özel ad + amca, amca, amcacığım, emmi, emmim* gibi hitapları kullanmak yönünde olmakla beraber babanın amcası olduğu öğrenilen beye *büyük amca* şeklinde de hitap edilmiştir. Dayılara yönelik *özel ad + dayı, dayı, dayım, dayıcığım* hitapları ile yaşlı bir dayı olduğu öğrenilen dayıya yönelik *büyük dayı* hitabı yer almaktadır. Bir ağıtta da *dedem oğlu* hitabı geçmektedir. Bu hitabın da amca veya dayıya yönelik kullanıldığı düşünülmektedir. Amca oğullarına genellikle *amca(m) oğlu, emmim(in) oğlu, emmoğlu, emmizade, emiş* hitapları kullanılmıştır. Dayı oğullarına *dayı(m) oğlu, dayımın oğlu*; hala oğullarına *halam oğlu, bibimin oğlu* hitapları tercih edilmiştir. Büyük teyzenin oğlu olduğu bilinen kişiye *büyük teyzemin oğlu* ve teyzesinin seslenenden büyük oğlu olduğu düşünülen kişiye de *ağabey* hitabı kullanılmıştır. Bunun dışında bir genç kız tarafından kuzeni olduğu bilinen bir delikanlıya *kuzenim* şeklinde hitap edilmiştir. Yeğenlere ise *yeğen, yeğenim, oğul, oğ(u)lum, delikanlı* şeklinde hitaplarda bulunulmuştur. Bazı hitapları da seslenen ve muhatap göz önünde bulundurulduğunda sapmalar içinde değerlendirmenin mümkün olacağı düşünülmektedir. Bir genç kızın dayısının oğluna yönelik *babam* hitabı, bir beyin yeğeni olduğu öğrenilen delikanlıya *özel ad + kardeş, kardaş, kardaşım* hitapları konuya verilecek örnekler arasındadır.

Derleme Sözlüğü'nde de erkeklerle ilgili akrabalık terimlerinin çeşitli şekillerine rastlanmıştır. Bunlardan "amca" anlamına gelen *aca, amıca, abıca, amuca, cici, ede, emite, emmi, gözelim*; "büyük amca" anlamında *kocaba*, "küçük amca" anlamında *küçük buba*, "üvey amca" anlamına gelen *emilik*, "dayı" anlamında *dayni, emme*; "amca oğlu" anlamında *amidaş/emmideş, emite*; "teyze, hala, amca, dayı çocuğu" anlamlarında *böle*, "iki kardeş çocuğu" anlamında *bele*; "yeğen" anlamında *böle, çıkana, iyen/yegan, torun* gibi akrabalık adlarının hitap olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Ağa > G:+/Y:++/S:+

Yaa *İsmail Ağa*, büyük teyzemin oğlu, köylü dediğin… [Muhtar > Akrabası beye] (Yaşar Kemal, 2015d: 274)

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Amca > G:+/Y:+++/S:+

Sermet Amca! [Genç kadın > Amcasına] (Ağaoğlu, 1996: 456)

Özel Ad + Dayı > G:+/Y:+++/S:+

Ferit Dayı, sizce bende eksik olan ne? [Delikanlı > Dayısına] (Ağaoğlu, 2013b: 26; Eray, 1994: 15)

Özel Ad + Kardeş > G:+/Y:+/S:++

Ömer Kardaş, Meryemce'yi köye gidip öldüreceksin. [Muhtar > Yeğeni delikanlıya] (Yaşar Kemal, 2000b: 140)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

ağabey > G:+/Y:+/S:+

Ağabey, al benimkinden iç! [Genç kız > Teyzesinin oğluna] (Altan, 2002: Altan, 2002: 437)

amca > G:+/Y:+++/S:+

Hangi sahanlıktan çıkarayım *amca*? [Delikanlı > Amcasına] (Başkut, 1962: 16)

amcacığım > G:+/Y:+++/S:++

Ama kalbinizi de yormamanız lazım *amca*. [Genç kız > Amcasına] (Nazım Hikmet, 1965: 10)

Amcacığım[453], siz benim hayatımı kurtarmak ister misiniz? [Bey > Amcasına] (Samipaşazade Sezai, 2012: 79)

[453] Kitapta, amcanın, kendisiyle o kadar şiddet ve metanetle münakaşa eden yeğeninin kendisine bu şekildeki hitabının anlamını anlamadığı ve çocukça bulduğu belirtilmiştir.

amca(m) oğlu > G:+/Y:++/S:+

Hayrola *amca oğlu*, sana ne oldu? [Bey > Amcasının oğluna] (Kabaağaçlı, 2011: 42)

Mustafam, canım, *amcam oğlu*, ne durmuş bakıyorsun orada… [Genç kız > Amcasının küçük oğluna] (Yaşar Kemal, 2009c: 73, 71; 1991: 30)

bibimin oğlu > G:+/Y:++/S:+

Bomba takınır döşüne / Düşer düşmanın peşine / Geri gel *bibimin oğlu* / Doğan ayın on beşine [Kadın > Bibisinin oğluna] (Yaşar Kemal, 1996: 160)

büyük amca > G:+/Y:++/S:+

Büyük amca, babam fırka reisi oldu yaa! [Genç kız > Babasının amcasına] (Buğra, 2005b: 104)

büyük dayı > G:+/Y:++/S:+

Büyük dayı, Seniha ablam gelmiş. [Delikanlı > Dayısına] (Karaosmanoğlu, 2004: 149)

dayı > G:+/Y:+++/S:+

Dayı, ne yapıyorsun? [Bey > Dayısına] (Namık Kemal, 2006: 72; Ağaoğlu, 1996: 480; 2013b: 257; Nesin, 1982: 50, 52; Uzuner, 2007: 142)

dayım / dayıcığım > G:+/Y:+++/S:+++

Yaz *dayım*, yaz! [Köylü bey > Köylüsü yazara] (Baykurt, 2006: 4; Buğra, 2005b: 78)

Ah *dayıcığım*, yabancı okullarda okuyan sanki siz değilsiniz! [Delikanlı > Dayısına] (Ağaoğlu, 2013b: 27, 347; Namık Kemal, 2006: 74)

dayı(m) oğlu / dayımın oğlu > G:+/Y:++/S:+

Sorma *dayı oğlu*, sarhoş olup kalmışım. [Genç kız > Dayısının oğluna] (Orhan Kemal, 2004: 108; Baykurt, 1985a: 40; Yaşar Kemal, 2009a: 93)

Beni yanlış anladın *dayımın oğlu*. [Küçük erkek çocuk > Dayısının oğluna] (Yaşar Kemal, 2009c: 126)

dedem oğlu > G:+/Y:+/S:+

Vili *dedem oğlu* vili / Savrulur püskülün teli / Eğlemen bunu burada / Cennetten açılmış yolu [Kadın > Amcası veya dayısına] (Yaşar Kemal, 1996: 126)

emiş > G:+/Y:+/S:+

Kadanı alayım *emiş* / Parmağında yüksük gümüş / İramazan gelirkene / Heybeyle alır yemiş [Genç kız > Amcasının ölen oğluna] (Yaşar Kemal, 1996: 201)

emmi > G:+/Y:++/S:+

Yoo be *emmi*, bundan alâ seyiri nerden bulacak garipler. [Bey > Amcasına] (Buğra, 2005b: 1)

emmim > G:+/Y:++/S:++

Ölünceye kadar kimse seninlen konuşamaz *emmim* Sefer. [Delikanlı > Dayısına] (Yaşar Kemal, 2000b: 139)

Yaz *emmim*[454], yaz! [Köylü bey > Köylüsü yazara] (Baykurt, 2006: 4)

emmimin oğlu / emmoğlu > G:+/Y:+/S:+

Sen öyle bil, *emmimin oğlu*. [Bey > Amcasının oğluna] (Buğra, 2005b: 26)

İçimden gelmiyor *emmoğlu*, içimden gelmiyor. [Delikanlı > Amcasının oğluna] (Orhan Kemal, 2004: 143)

emmizade > G:+/Y:+/S:+

… *Emizade* küsmemişim ben senden / Ölüm lâl eyledi dillerim yoktur [Kız > Amcasının oğluna] (Bali, 1969: 257)

evlat > G:+/Y:+++/S:+

Evlat, benim bu yaştan sonra arzum ne olabilir? [Yaşlı kadın > Akrabası delikanlıya] (Müftüoğlu, 2005: 129)

halam > G:+/Y:++/S:++

Sivrelt *halam* kalemini, sivrelt de yaz! [Köylü kadın > Köylüsü yazara] (Baykurt, 2006: 4)

[454] bk. "Hitaplarda Sapma"

halam oğlu > G:+/Y:++/S:+

Ben seninle kalıyorum *halam oğlu*. [Bey > Halasının oğluna] (Yaşar Kemal, 2015d: 86; Baykurt, 1985a: 38)

kardaş > G:+/Y:+/S:++

Söyle be *kardaş*[455]! [Bey > Küçük erkek yeğenine] (Yaşar Kemal, 2000b: 252)

kardaşım > G:+/Y:+/S:++

Burada duralım da sana bir iki sözüm var *kardaşım*... [Muhtar > Yeğeni delikanlıya] (Yaşar Kemal, 2000b: 138, 139)

kuzenim > G:+++/Y:+++/S:++

Hadi sevgili *kuzenim*, fazla üzülmeyin! [Genç kız > Kendisinden büyük kuzeni delikanlıya] (Güntekin, 1991: 11)

oğul / oğ(u)lum > G:+/Y:+++/S:++

Bilemedim *oğul*. [Hala > Yeğeni delikanlıya] (Şafak, 2007: 107)

Tövbeli misin hey *oğlum*... [Bey > Yeğeni delikanlıya] (Nesin, 1982: 52, 51; Müftüoğlu, 2005: 129)

büyük teyzemin oğlu > G:+/Y:++/S:+

Yaa İsmail ağa, *büyük teyzemin oğlu*, köylü dediğin… [Muhtar > Akrabası delikanlıya] (Yaşar Kemal, 2015d: 274)

yeğen > G:+/Y:+++/S:+

Yani *yeğen*, senin hiçbir işin … [Bey > Yeğenine] (Nesin, 2009: 134; Buğra, 2005b: 3)

yeğenim > G:+/Y:+++/S:++

Bana bak *yeğenim*! [Kapıcı > Yeğeni delikanlıya] (Başkut, 1962: 14)

Cinsiyet Bildiren Söz

delikanlı > G:+/Y:++/S:+

Ee *delikanlı*, hadi bakalım, hadi bakalım! [Genç bey > Yeğeni delikanlıya] (Ağaoğlu, 2013b: 76)

---

[455] bk. "Hitaplarda Sapma"

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

aca (I) [ace, aco (I) -1, 2; acu (I)]**:** Amca. (Sarıidris, Banus, Direskene Eğridir -Isp.; Denizler Çal -Dz.; Evreşe Gelibolu -Çkl.; Apolyont -Brs. ...) (DS I, 1993: 35)

amıca [amcacık, am,, ammi, amuca] / **abıca / amuca:** Amca. (İncesu Dinar -Af.; Karadere Gündoğmuş -Ant.) (DS I, 1993: 239; C. XII, 4404; 4417)

amidaş / emmideş [emice, emideş, emmete, emmioğlu, emmiuşağı, emum]**:** Amca oğlu. (-Ml.; Kızılköy Dinar -Af.; Sarıkavak -Es.; -Çr.; Zile -To.; Alucra ve köyleri -Gr., Elbistan, Göksun -Mr. …) (DS XII, 1993: 4417; C. V, 1741)

bele: İki kardeş çocukları, kuzen. (Çıtak Menemen -İz.; Sancaklıboz -Mn.; Cihanbeyli -Kn.) (DS II, 1993: 608)

böle [bola, bulla, bülem]**:** 1. Teyze çocuğu. 2. Amca oğlu. 3. Yeğen. 4. Teyze. 5. Amca. 6. Hala çocuğu. 7. Genel olarak amca, hala, dayı çocuğu. (-Af.) (DS II, 1993: 767; C. XII, 4464)

cici [ciciaba, ciciana, ciciş, cicişaba, cüş, çiçi]**:** Amca. (Şahin Divriği -Sv.) (DS III, 1993: 958)

çıkana: Kız kardeşinin çocuğu, yeğen: *Bu akşam çıkanam geldi.* (Karacakaya İnegöl -Brs.) (DS III, 1993: 1165)

dayni [dayı]**:** Dayı. (Karahisar Develi -Ky.) (DS IV, 1993: 1390)

ede [ece, ecem, eci, ecim, eçe, eçi, edi, edigey, edocom, efe, efi, egim, eke, eppe, etde]: Amca. (-Ank.) (DS V, 1993: 1663-1664)

emilik: Üvey amca. (Çayağzı Şavşat -Ar.) (DS V, 1993: 1736)

emite: Amca, amca oğlu. (-Ezc.) (DS V, 1993: 1738)

emme: Dayı. (-Ezm.) (DS V, 1993: 1740)

emmi [emce, emi, emice, emo]**:** Amca. (Uluköy, Kızılköy, Dinar, -Af.; Körküler Yalvaç, Eğridir, Nudra …) (DS V, 1993: 1740)

emoğlu: Amca oğlu. (Iğdır -Kr.) (DS XII, 1993: 4495)

gözelim: Amca. (Kemah -Ezc.) (DS VI, 1993: 2178)

haloğlu: Teyze oğlu. (Iğdır -Kr.; -Yz.) (DS XII, 1993: 4514)

iyen [iğen, iyan, iynem] / **yegan** [yeğan]**:** Yeğen. (Tepeköy Torbalı -İz.; Fethiye ve köyleri -Mğ.; Yavuz Şavşat -Ar.) (DS VII, 1993: 2573; C. XI, 4223)

kocababa [koçba]**:** Büyük amca. (Büyükkabaca Senirkent, Sücüllü Yalvaç -Isp.; Çamköy -Brd.; Darıveren …) (DS VIII, 1993: 2891)

küçük buba: Babanın küçük kardeşi, küçük amca. (-Dz.) (DS VIII, 1993: 3025)

torun: Yeğen. (Bulancak -Gr.; -Tr.) (DS X, 1993: 3970)

2.2.2.1.8.2. Birinci Dereceden Kadın Akrabalara Yönelik Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde birinci derece kadın akrabalardan halalara, teyzelere; amca, hala, teyze kızlarına, yeğenlere çeşitli hitaplarda bulunulmuştur. Bunlardan halalara *özel ad + hala, hala, halam, halacığım, hala hanım, hala hanımefendi, bibi* gibi kullanımların yanında *şekerim* hitabı da yer almaktadır. Teyzelere yönelik *teyze, teyzeciğim, hanım teyze*; amca kızlarına yönelik *emmim kızı*; hala kızlarına *abla*; teyze kızlarına *kızım, teyzemin kızı, yavrum*; yeğenlere yönelik *kız* gibi hitaplar kullanılmıştır.

Derleme Sözlüğü'nden de birinci dereceden kadınlarla ilgili akrabalık terimlerine rastlanmıştır. Bunlardan "babanın kız kardeşi, hala" anlamında *aba, acuh, ala, ame, bibi, böle, cice, dada, eme, emti, enne, ete, mama, mimi, pipi, sitti*; "büyük hala, baba ya da annenin halası" anlamında *koca hala*; "teyze" anlamıyla *aba, acuh, bibi, böle, cice, dada, dayaza, eze, gada, hahçuk, hala, sitti, tete, tutu*; "büyük teyze" anlamıyla *hammik*; "amca kızı" anlamında *emgızı*; "hala, teyze, amca, dayı çocuğu" anlamlarında *böle, bele*; "yeğen" anlamında da *çıkana, iyen, torun* gibi sözcüklerin hitap olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Hala > G:+/Y:+++/S:+

Bak *Tezel Hala*, yanınıza sığınıyorum… [Genç kız > Halasına] (Ağaoğlu, 2013a: 307, 361)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

abla > G:+/Y:+++/S:+

Aman *abla*, ilk karıdan ağzım yanmış… [Delikanlı > Kendisinden büyük halasının kızına] (Nesin, 1973: 8, 10)

bibi > G:+/Y:++/S:+

Gel *bibi* yanımda otur / Ben deyim eğsiyim' yetir / Bu yıl yayla yaylamadım / Get yayladan çiçek getir [Ölmek üzere olan gelin > Halasına] (Yaşar Kemal, 1996: 96)

emmim kızı > G:+/Y:++/S:+

Emmim kızı, aç kapıyı gireyim / Hasta mısın hâl hatırın sorayım? … [Kağızmanlı Hıfzı > Amcasının kızına] (Bali, 1969: 256)

hala > G:+/Y:+++/S:+

Kuzum *hala*, ne olur bir dakika dinle! [Genç kadın > Halasına] (Göktulga, 1948: 138)

halam / halacığım > G:+/Y:+++/S:+++

Sen misin benim pamuk *halam*… [Delikanlı > Halasına] (Ilgaz, 2011b: 309)

Halacığım, siz hiç ikiyüzlülük etmezsiniz. [Genç kız > Halasına] (Ağaoğlu, 1991: 60, 56; Göktulga, 1948: 139)

hala hanım / hala hanımefendi > G:+/Y:++/S:+

Siz susunuz *hala hanım*[456]! [Bey > Halasına] (Gürpınar, 1969: 72; Rıfat, 1988: 22)

Ama emin olunuz *hala hanımefendi*, bücür Atıfet'in odasından içeri giremez. [Genç kız > Halasına] (Gürpınar, 2005b: 303)

teyze > G:+/Y:+++/S:+

Teyze, su... [Küçük erkek çocuk > Teyzesine] (Ağaoğlu, 2008: XIII; Müftüoğlu, 2005: 129)

[456] Taranan metinlerden anlaşıldığı üzere bu dönemde genellikle *hala* veya *teyze* şeklinde tek başına hitap şekli yok, öncesinde veya sonrasında "hanım" sözcüğü getiriliyor.

teyzeciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Canım *teyzeciğim*, bu benim başıma gelen hâl nedir? [Delikanlı > Teyzesine] (Ahmet Mithat, 2001: 38)

teyzemin kızı > G:+/Y:++/S:+

Teyzemin güzel *kızı*, beni tanımadın mı? [Bey > Teyzesinin kızına] (Ayverdi, 2014: 124)

Unvan Adı + Akrabalık Adı

hanım teyze > G:+/Y:++/S:+

Hanım teyze, ne güldün? [Delikanlı > Teyzesine] (Ahmet Mithat, 2001: 40)

Cinsiyet Bildiren Söz

kız > G:+/Y:++/S:+

… dayısına ders veriyor deli *kız*, kumral Ada, balkız… [Genç bey > Yeğeni genç kıza] (Uzuner, 2007: 294)

kızım > G:+/Y:++/S:++

He *kızım*, sana söyleyeyim… [Genç kız > Teyzesinin kızına] (Esendal, 1983b: 117; Ağaoğlu, 2013b: 399)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

aba (I) [abaka -2,3; abalık, abba (I) -2,3,4: abca -2. abeş (III)-2, abı (II), abıca -2, abıla (I) -1,2,3; abılla -1,2; abilâ, abla (I)]**:** 1. Teyze. 2. Hala. (DS I, 1993: 1-4)

acuh: 1. Hala. 2. Teyze. (Divriği -Sv.) (DS I, 1993: 55)

ala: Hala. (Yeniçubuk Gemerek -Sv.) (DS I, 1993: 170)

ame [amete, amıke, amti]**:** 1. Hala. (Ml.; Çepni, Gemerek, Şarkışla -Sv.; Bünyan; Mahzemin -Ky.) 2. Teyze. (Çayıralan -Yz.) (DS I, 1993: 238; C. XII, 4417)

bele: 1. İki kardeş çocukları, kuzen. (Çıtak Menemen -İz.; Sancaklıboz -Mn.; Cihanbeyli -Kn.) 2. Teyze, hala. (Yerköy -Yz.; -Ereğli -Kn.) (DS II, 1993: 608)

bibi [bibi, bibiya, bibü, bübü, büvi, büvü]**:** 1. Hala. 2. Teyze. (-Or.; Refahiye -Ezc.; Alamettin Çayıralan -Yz.; Bahçeli Bor, Çayırlı -Nğ. …) (DS II, 1993: 677-678)

böle [bola, bulla, bülem]**:** 1. Teyze çocuğu. 2. Yeğen. 3. Teyze. 4. Genel olarak teyze, hala, yenge. 5. Hala. 6. Hala çocuğu. 7. Genel olarak amca, hala, dayı çocuğu. (Türkiye'nin birçok bölgesinde kullanılmıştır.) (DS II, 1993: 767)

cice [cece, ceci, cica, cicana, cici, cicinene, ciye, çice, çiçe]: 1. Hala. (Yalova -İst.; -Ks.; Misis -Ada.) 2. Teyze. (-Kn.; Kızılağaç -Ant.) (DS III, 1993: 957)

çıkana: Kız kardeşinin çocuğu, yeğen: *Bu akşam çıkanam geldi.* (Karacakaya İnegöl -Brs.) (DS III, 1993: 1165)

dada [dad (II) -1, 2; dadak (III), dadaş -3, 4, 6; dadat, dağdaç]: 1.. Hala. (Erciş -Vn.) 2. Teyze. (Erciş -Vn.) (DS IV, 1993: 1317)

dayaza [dağza, dayas, dayıza, dayza, daza, deyza, deyze, deza, dēze, dezé, dezeana, diyaza, diyeze, dáze]**:** Teyze. (Emirdağ -Af.; Erciş -Vn.; Yerköy -Yz.; -Ank.; -İç.; Kerkük; -Vn.) (DS IV, 1993: 1386; C. XII, 4483)

eme [emete, emeti]**:** Hala, babanın kız kardeşi. (Çıkrık Mecitözü, Boğazköy, -Çr.; Boyabat -Sn.; Irmaksırtı, Çarşamba, -Sm.; San Merzifon ve çevresi, -Ama. …) (DS V, 1993: 1731)

emgızı: Amca kızı. (Iğdır -Kr.) (DS XII, 1993: 4495)

emti: Hala. (Antakya ve köyleri -Hat.) (DS V, 1993: 1742)

enne: Babanın kız kardeşi, hala. (Zara -Sv.) (DS V, 1993: 1759)

ete: Hala. (Kerkük) (DS XII, 1993: 4499)

eze [ebe]**:** 1. Teyze. (Emirdağ -Af.; Kuşadası -Ay.; Urla -İz.; İzmit -Kc.; -Tr.; Bayburt -Gm.; Ersis, Öğdem Yusufeli -Ar.; Keçek Oltu, -Ezm.; -Ezc. … (DS V, 1993: 1828; C. XII, 4501)

gada [gadaş, gade]**:** Teyze. (Üsküdar -İst.) (DS VI, 1993: 1888)

hahçuk: Teyze. (Harput -El.) (DS VII, 1993: 2252)

hala: Teyze. (Gökdere Akdağmadeni -Yz.) (DS VII, 1993: 2255)

hammik: Büyük teyze. (Kemaliye -Ezc.) (DS VII, 1993: 2268)

iyen [iğen, iyan, iynem] / **yegan** [yeğan]**:** Yeğen. (Tepeköy Torbalı -İz.; Fethiye ve köyleri -Mğ.; Yavuz Şavşat -Ar.) (DS VII, 1993: 2573; C. XI, 4223)

koca hala: Büyük hala (baba ya da annenin halası). (-Kıbrıs) (DS VIII, 1993: 2892)

mama: Hala. (Haydarlı Dinar -Af.; Gönen -Isp.; Tutluca, Honaz -Dz. ...) (DS IX, 1993: 3114)

mimi: Hala. (-Vn.) (DS IX, 1993: 3199)

pipi: Hala. (Yenipazar Gölpazarı -Bil.) (DS IX, 1993: 3457)

sitti: Teyze. (-Krş.; Bünyan -Ky.) 2. Hala. (-Ky.) (DS X, 1993: 3647-3648)

tete [teta]: 1. Teyze. (Hamidiye Bolvadin -Af.; Rumeli göçmenleri, Çandarlı Bergama, Foça, Ödemiş -İz.; Yeniköy -Ba. …) 2. Hala. (-Sn.) (DS X, 1993: 3898; C. XII, 4755)

torun: Yeğen. (Bulancak -Gr.; -Tr.) (DS X, 1993: 3970)

tutu: Teyze. (Bornova -İz.) (DS X, 1993: 4001)

2.2.2.1.9. İkinci Dereceden Akrabalara Yönelik Hitaplar

İkinci dereceden akrabalar, bilindiği üzere hala, teyze, kız kardeş, abla, kuzen eşleri olan enişteler; eşlerin veya nişanlıların ağabeyi veya erkek kardeşi olan kayınbiraderler, erkeklerin eşlerinin kız kardeşleri ya da ablalarının eşleri olan bacanaklar; dayıların, amcaların, ağabeylerin, erkek kuzenlerin eşleri olan yengeler; erkeklerin eşlerinin veya nişanlılarının kız kardeşleri veya ablaları olan baldızlar; kadınların eşlerinin kız kardeşleri veya ablaları olan görümceler; kadınların eşlerinin erkek kardeşleri veya ağabeylerinin eşleri olan eltilerdir. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde de bu şahıslara yönelik çeşitli hitap biçimlerinin kullanıldığı görülmektedir.

2.2.2.1.9.1. İkinci Dereceden Erkek Akrabalara Yönelik Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde ikinci dereceden erkek akrabalara yönelik kadınlarca ve erkeklerce günümüzdeki kullanım şekillerinin yanı sıra çeşitli etkenlerin sebep olduğu düşünülen farklı kullanım biçimleri de yer almaktadır. Bunlardan *enişte, enişte bey, enişteciğim, özel ad + abi* teyze ve hala eşlerine; *özel ad + enişte, enişte, unvan adı + abi, eni* abla eşlerine; *enişte bey* kuzen eşlerine yönelik hitaplardır. Burada, içinde *abi* olan kuruluşlar, muhatabın seslenen bayan veya erkekten büyük olması; "enişte"nin kısaltılmış biçimi olan *eni* sesenmesi de

aradaki samimiyet derecesinin fazla olması durumunda tercih edilmiştir. *Özel ad + ağam, emmim* gibi hitaplar, kadınların eşlerinin ağabeylerine; *kayınço, kaynım* kadınların eşlerinin erkek kardeşlerine; *ağacığım* erkeklerin eşlerinin ağabeylerine; *birader, bacanak* erkeklerin eşlerinin erkek kardeşlerine; *ağazadem* bir beyin nişanlısının erkek kardeşine; *bacanak, yeğenim, özel ad'(I/U)n / n(I/U)n oğlu* erkeklerin eşlerinin kız kardeşlerinin eşlerine yönelik hitaplardır.

Derleme Sözlüğü'nden de hitap olarak kullanılabileceği düşünülen konu ile ilgili örnekler elde edilmiştir. Bunlar, "enişte" anlamında *düngür, yezne, zama*; "kadının veya erkeğin eşlerinin erkek kardeşi, kayınbirader" anlamında *ağa, çelebi, çeliba, gayın, ini, kâince, kayınçı, nazlı bey, yini*; "iki kız kardeşin eşleri, bacanak" anlamında *baldız, ilti* sözcükleridir. Ayrıca sözlükte "kaynananın erkek kardeşi" olarak tanımlanan *ağadayı* ile "eski kayınbirader" olarak anlamlandırılan *çıkançu* sözcükleri de mevcuttur.

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Ağam > G:+/Y:++/S:++

Oturun siz de yin *Abbas Ağa'm*. [Köylü kadın > Kayınbiraderine] (Baykurt, 2006: 34)

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Abi > G:+/Y:++/S:+

Size hayranım *Ömer Abi*. [Genç kız > Teyzesinin eşine] (Ağaoğlu, 2013a: 251)

Özel Ad + Enişte > G:+/Y:+++/S:+

… haklıymış *Süreyya Enişte*! [Bey > Ablasının eşine] (Uzuner, 2007: 300; Baykurt, 1985b: 201)

Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

ağacığım > G:+/Y:++/S:+++

Canım *ağacığım*, inan ki ne onu yapabilirim ne bunu. [Genç bey > Kayınbiraderine] (Ahmet Vefik, 1970a: 86)

ağazadem > G:+/Y:+/S:++

Merhaba *ağazadem*[457]! [Delikanlı > Nişanlısının manevi erkek kardeşine] (Çamlıbel, 2012: 24)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

bacanak > G:+/Y:+++/S:+

Vallahi doğrusunu söyleyeyim mi *bacanak*… [Bey > Eşinin kız kardeşinin eşine] (Çalapala, 1949: 134; Buğra, 1969: 83; 2005b: 174; Ağaoğlu, 2013a: 274; Orhan Kemal, 1982: 275)

birader > G:+/Y:+++/S:+

Birader, beni şimdi çirkin çirkin söyleteceksin. [Bey > Eşinin erkek kardeşine] (Gürpınar, 1966a: 240; Ahmet Mithat, 2001: 486)

damat bey > G:+/Y:+++/S:+

Seni de *damat bey*! [Kadın > Yeğeninin eşine] (Ağaoğlu, 2013a: 307)

emmim > G:+/Y:+++/S:++

Patos gelmiş salağına / Kan bulaşmış bileğine / Ne yatıyon vezir *emmim* / Vali indi konağına [Kadın > Eşinin ölen ağabeyine] (Yaşar Kemal, 1996: 151)

enişte > G:+/Y:+++/S:+

Haşim gideli çok oldu mu *enişte*? [Bey > Teyzesinin eşine] (Adıvar, 2009b: 59; Yaşar Kemal, 2015a: 42; Anday, 2014: 58; Altan, 2002: 249)

eni > G:++/Y:++/S:++

Eni[458] merhaba! [Genç kız > Ablasının eşine] (Cumalı, 1992: 78, 85)

enişte bey > G:+/Y:++/S:+

Enişte bey, şu mısra nasıl? [Küçük erkek çocuk > Halasının eşine] (Ahmet Rasim, 1980: 29; Gürpınar, 1966a: 225; Gündüz, 1930: 79)

---

[457] Muhatabın zenginliğine vurgu yapılmış.
[458] "enişte"nin kısaltılmış hâli

enişteciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Gel benim *enişteciğim*, velinimetim gel! [Delikanlı > Eniştesine] (Ahmet Mithat, 2000a: 431)

kayınço > G:+++/Y:+++/S:++

Sorma *kayınço*! [Kadın > Eşinin erkek kardeşine] (Orhan Kemal, 2000: 223)

kaynım > G:+/Y:+++/S:++

Ne maaşı be *kaynım*? [Kadın > Eşinin erkek kardeşine] (Orhan Kemal, 2000: 223)

Özel Ad'(I/U)n / n(I/U)n oğlu > G:+/Y:+/S:+

Valla *Kerim'in oğlu*, orasına benim pek aklım ermez. [Bacanaklardan biri diğerine] (Buğra, 1969: 86)

yiğenim > G:+/Y:+/S:++

Ne yani *yiğenim*, fırka işi olmasa heç mi konuşmeycen benimle? [Bey > Bacanağına] (Buğra, 2005b: 103)

Unvan adı + Akrabalık Adı

paşa abi > G:+/Y:++/S:+

Aa öyle demeyin *Paşa abi*. [Genç kadın > Eniştesine] (Ağaoğlu, 2013a: 419)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

ağa [ağababa, ağbaba, aga]**:** Kayınbirader. (Bademli Dinar -Af.; Darıveren Acıpayam, Muğlasın Tavas, Kösten -Dz. …) (DS I, 1993: 79)

ağadayı: Kaynananın erkek kardeşi. (Şarkikaraağaç -Isp.) (DS I, 1993: 81)

baldız: Bacanak. (Lerşin Afşin -Mr.) (DS XII, 1993: 4442)

çelebi [celba, celeba, çelba, çeleba, çelebağa, çelebiağa. çelepağa, çeliba]**:** Kayınbirader: *Çelebim iyi insandır.* (İshaklı Bolvadin -Af.; -Isp.: Bereketli Tavas, Çal -Dz.; Bozan -Es.; Aksaray, Beyazıt -İst.; Güdül Ayaş -Ank. …) (DS III, 1993: 1118)

çeliba: Kayınbirader, güveyin erkek kardeşi. (-Af.; Yusufça Gölhisar -Brd.) (DS XII, 1993: 4477)

çıkançu: Eski kayınbirader. (Bıyıkali -Tk.) (DS III, 1993: 1165)

düngür: Damat, enişte. (Bayburt -Gm.) (DS IV, 1993: 1631)

gayın: Karının ya da kocanın erkek kardeşi, kayın. (Çığrı Dinar -Af.) (DS VI, 1993: 1946)

ilti: İki kız kardeş eşlerinin birbirlerine olan durumu, bacanak. (Bornova -İz.) (DS VII, 1993: 2532)

ini [ını, inim, iyin]**:** Kayınbirader. (Hacılar, Uluğbey Seıırkent, Şarkikaraağaç -Isp.; Bucak -Brd.; Dedeköyü Çal -Dz.; Bergama -İz.; -Sm.; -Yz.; Bor -Nğ. ...) (DS VII, 1993: 2543)

kainçe: Kayınbirader. (Fırnıs -Mr.) (DS VIII, 1993: 2598)

kayınçı [kayınço, kayınçu, kayinci, kayinçe]**:** Kocanın erkek kardeşi, kayınbirader. (-Isp.; Kandıra -Kc.; İğneciler Mudurnu, Düzce -Bo.; Devrek -Zn.; -Sm.; Bağyaka Finike -Ant.) (DS VIII, 1993: 2700)

nazlıbey: Kayınbirader. (-Sv.; -Ky.) (DS XII, 1993: 4604)

yezne: Enişte. (Suhara Çıldır, Zalim Sarıkamış -Kr.; Tutak -Ağ.) (DS XI, 1993: 4261)

yini: Güveyin kardeşi. (-Kn.) (DS XI, 1993: 4278)

zama: 1. Enişte. 2. Güvey. (Nazimiye -Tn.) (DS XII, 1993: 4829)

2.2.2.1.9.2. İkinci Dereceden Kadın Akrabalara Yönelik Hitaplar

İkinci dereceden kadın akrabalara yönelik günümüzle paralel kullanımların yanı sıra farklı biçimlerin de olduğu görülmektedir. Söz gelimi dayı eşlerine *yenge, hanım yenge*; kadınların ağabeylerinin eşlerine *hemşire, kardeşim*; beylerin ağabeylerinin eşine *yengem, yengemiz* ve *teyze, teyzeciğim*; bir beyin amcasının oğlunun eşine de *amcam oğlunun hatunu* şeklinde seslendiği örnekler yer almaktadır. Bunlar dışında bir hanımca görümcesine *özel ad + hanım*, bir beyce eşinin kız kardeşine *baldız hanım*, bir kadınca eşinin erkek kardeşinin eşine *eltim*, evin tam olarak ne yönden akrabası olduğu bilinmeyen yaşlı bir hanıma da *büyük hanım, hanım nineciğim* gibi hitaplar tercih edilmiştir. Bir delikanlının da amcasının eşine *hala, halacığım* şeklinde hitapları yer almaktadır. Bunun dışında bir beyin amcasının oğlunun eşine yönelik *amcam oğlunun hatunu* şeklindeki hitabı, muhatabın doğrudan

ismini kullanmaması veya ona *yenge* dememesi nedeniyle dolaylı anlatım içinde değerlendirilebilir.

Derleme Sözlüğü'nde de ikinci dereceden kadın akrabalarla ilgili birçok sözcük tespit edilmiştir. Bunlardan "yenge" olarak anlamlandırılan *aba, acuh, anagenneş, bibi, böle, bula, cici, dade, dayana, ente, gadi, gelinaba/genaba, inge, kadınge/kadinge, kadi, küçükana, nine/nene*; "dayı karısı" olarak ayırt edilen *daydosdu* ve "amca karısı" olarak ayırt edilen *emdostu*; "yaşlı yenge" anlamıyla *hatunu*, "görümce" anlamında *abıla, boyugüzel, cice, elti, gelinkızcı, görüm, hatuncuk, ini, kadıncık*; "erkeğin eşinin kız kardeşi" anlamıyla *balduz, boldız, çeliba* ve "erkek kardeşlerin eşlerinin birbirlerine göre durumu" anlamıyla *ilti, kadınge* sözcüklerinin hitap olarak da kullanılabileceği düşünülmektedir.

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde kumaların birbirlerine *ortak* ve *ortağım* şeklinde seslendikleri tespit edilmiştir. Ancak Derleme Sözlüğü'ndeki bazı sözcüklerin anlamları dikkate alındığında bunların hitap olarak da kullanılacağı düşünülmektedir. Böylece kumalar arası sarf edilen hitap sayısı da artmaktadır. Sözlükte "kuma, ortak" anlamında *birge, elti, ferik* ve *nöker* sözcükleri yer almaktadır.

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Hanım > G:++/Y:++/S:Ø

... öyle değil mi *Türkan Hanım*[459]? [Şehirli kadın > Eşinin ablasına] (Ağaoğlu, 2013b: 401)

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Yenge > G:+/Y:+++/S:+

Gönül Yenge, anamı, babamı, bu ailede sizden başka… [Genç bey > Yengesine] (Ağaoğlu, 2013a: 163)

[459] Kitapta Deniz'in görümcesine *abla* ya da yenge demediği ve bunun da kimse tarafından yadırganmadığı belirtilmiştir.

Unvan Adı

büyük hanım > G:+/Y:++/S:Ø

Büyük hanım, bu evin ne kadar büyük… [Evin gelini > Evin yaşlı akrabalarından kadına] (Gürpınar, 1996: 36)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

eltim > G:+/Y:+++/S:++

Kız *eltim*, koca şehir ayağının altında baksana! [Genç köylü kadın > Eltisine] (Baykurt, 1975a: 271, 132)

hala > G:+/Y:+++/S:+

Oo görüyor musun *hala*[460], işte müzik böyle olur. [Delikanlı > Amcasının eşine] (Mehmet Rauf, 2004: 72)

halacığım > G:+/Y:+++/S:+++

Sizin elçilerinize gelince *halacığım*… [Delikanlı > Amcasının eşine] (Mehmet Rauf, 2004: 57, 71, 90)

hemşire > G:+/Y:+/S:+

Ah ne iyi ettiniz de geldiniz vallahi *hemşire*. [Genç kadın > Ağabeyinin eşine] (Mehmet Rauf, 2010b: 219,223)

kardeşim > G:+/Y:++/S:++

Ah bilsen *kardeşim*, hep para için. [Genç kadın > Ağabeyinin eşine] (Mehmet Rauf, 2010b: 226)

teyze > G:+/Y:+/S:+

Hay cahil *teyze*, hay… [Bey > Süt ağabeyinin eşine] (Başkut, 1951: 42)

teyzeciğim > G:+/Y:+/S:+++

Ah benim *teyzeciğim*, anam da sensin babam da… [Bey > Ağabeyinin eşine] (Güntekin, 1999: 188)

[460] bk. “Hitaplarda Sapma”.

yenge > G:+/Y:+++/S:+

Yenge, bu telaşın ne? [Genç kız > Dayısının eşine] (Gürpınar, 1996: 23; Çelen, 1961: 79; Ağaoğlu, 2013a: 163; 2004: 5; Çamlıbel, 2012: 528, 530; Başkut, 1951: 40, 41, 44, 45)

yengem / yengemiz > G:+/Y:+++/S:++

Muhterem *yengem*, mektubunuzu aldım. [Bey > Ağabeyinin eşine] (Tecer, 2009: 117)

Bayan *yengemiz*, Lütfullah Aşki kulunuz en derin… [Bey > Süt ağabeyinin eşine] (Başkut, 1951: 39)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

hanım nineciğim > G:+/Y:+/S:+++

Hanım nineciğim, şimdi öyle cadıya... [Evin gelini > Evin yaşlı akrabalarından kadına] (Gürpınar, 1996: 39)

hanım yenge > G:+/Y:++/S:+

Kuzum *hanım yenge,* herkesin ömrünün sonunu... [Genç kız > Dayısının eşine] (Gürpınar, 1996: 25)

Akrabalık Adı + Unvan Adı

baldız hanım > G:+/Y:++/S:+

Baldız hanım, bugün getirdiğim şekeri açtınız mı? [Bey > Eşinin kız kardeşine] (Çalapala, 1949: 134)

Cinsiyet Bildiren Söz

amcam oğlunun hatunu > G:+/Y:+/S:+

Amcam oğlunun gül yüzlü *hatunu,* emir ver de… [Genç bey > Amcasının oğlunun eşine] (Yaşar Kemal, 1991: 326)

Diğer Kullanımlar

ortak > G:+/Y:++/S:Ø

Seninki inatlık *ortak*, valla inatlık! [Köylü kadın > Kumasına] (Atay, 1964: 115)

ortağım > G:+/Y:++/S:+

Ne çabuk unuttun aziz *ortağım*? [Bey > Eski nişanlısının nişanlısı beye] (Çamlıbel, 2012: 507)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

aba (I) [abaka -2,3; abalık, abba (I) -2,3,4: abca -2. abeş (III)-2, abı (II), abıca -2]**:** Yenge. (DS I, 1993: 1-4)

abıla [abılla, abla, abula]**:** Görümce. (Kozluca Keçiborlu, Yassıviran Senirkent-Isp.; Ekse Çal -Dz.; Kamışlı Karaisalı -Ada.) (DS I, 1993: 20)

acuh: Yenge. (Divriği -Sv.) (DS I, 1993: 55)

anagenneş: Amca karısı, yenge. (Tokmacık Yalvaç -Isp.) (DS I, 1993: 248)

balduz: Baldız. (Fatsa, Kurtluca, Ünye -Or.; Şavşat köyleri -Ar.; Şenkaya -Ezm.; Harput -El.; Gürün -Sv.) (DS II, 1993: 503)

bibi [bibi, bibiya, bibü, bübü, büvi, büvü]**:** Amca karısı, yenge. (Gönen -Isp.; Çandarlı Bergama -İz.; Akçaeniş Elmalı -Ant.) (DS II, 1993: 677-678)

birge [bilice, birice, bürüce]**:** Kuma, ortak. (Çaycuma, Bartın -Zn.; Konya Ereğlisi -Kn.) (DS II, 1993: 701)

boldız: Baldız. (Nazimiye -Tn.) (DS II, 1993: 735)

boyugüzel: Görümce. (Köpeli, Sarıoğlan Bünyan -Ky.; Avanos -Krş.) (DS II, 1993: 747)

böle [bola, bulla, bülem]**:** Genel olarak teyze, hala, yenge. (Türkiye'nin birçok bölgesinde kullanılmış) (DS II, 1993: 767)

bula: 1. Yenge, amca, dayı karısı. (-İz.) (DS II, 1993: 784)

cice [cece, ceci, cica, cicana, cici, cicinene, ciye, çice, çiçe]**:** Görümce. (Zeytinbeli -Ada.) (DS III, 1993: 957)

cici [ciciaba, ciciana, ciciş, cicişaba, cüş, çiçi]**:** Yenge. (Artova -To.; Bağlıca Artanuç -Ar.; Mucur -Krş.; Genezin Avanos -Nş. …) (DS III, 1993: 958)

dade: Düğünde erkek tarafından kız tarafına giden kadın, yenge. (Niğzevan Yusufeli -Ar.) (DS IV, 1993: 1319)

dayana: Yenge. (Sille -Kn.) (DS IV, 1993: 1386)

daydosdu: Dayı karısı. (Iğdır -Kr.) (DS IV, 1993: 1387)

elti: 1. Erkeğin iki karısının birbirin nisbetle aldıkları ad, ortak, kuma. 2. Görümce. (Bereketli Tavas Kavakköy Çivril, Beylerli -Dz.; Nizip, -Gaz.; Bahçeli Bor -Nğ.) (DS V, 1993: 1728)

çeliba [çelebi]**:** Baldız. (Çamköy Gölhisar -Brd.) (DS III, 1993: 1122)

emdostu: Amca karısı, yenge. (Iğdır -Kn.) (DS XII, 1993: 4495)

ente: Yenge. (Ergine, Bakacak -Ba.) (DS V, 1993: 1761)

ferik: Kuma, ortak. (-Brs.; Sürmene -Tr.; Şereflikoçhisar ve köyleri -Ank. …) (DS V, 1993: 1846)

gadi [gade, gadinge]**:** Yenge. (Pazarcık Bozüyük, Söğüt -Bil.; Belviran Gerze -Sn.; Hayati Erbaa -To.; Osmaniye Ilgın -Kn.) (DS VI, 1993: 1890)

gelinaba / genaba [geliba, gelinabba, gelinabla, gelinana, gelinbaba, gelinbacı]**:** Yenge. (Eşme ve köyleri -Uş.; Örkenez Yalvaç, Büyükkabaca Senirkent -Isp.; Sücüllü Çivril, Çal …) (DS VI, 1993: 1978)

gelinkızcı: Görümce. (Akçayazı Karapınar -Kn.) (DS VI, 1993: 1981)

görüm [gongür, gorüm, görüp]**:** Kocanın kız kardeşi, görümce. (Çapa -İst.; -Çr.; Ayancık -Sn.; Vezirköprü -Sm.; Merzifon -Ama.; Zile -To. …) (DS VI, 1993: 2163; C. XII, 4511)

hatuncuk: Görümce. (-Rz.) (DS VII, 1993: 2307)

hatunu: Yaşlı yenge. (DS VII, 1993: 2307)

ilti: İki erkek kardeşin eşlerinin birbirine olan durumu, elti. (Göçer -Kn.) DS VII, 1993: 2533)

ini [ını, inim, iyin]**:** Kocanın kızkardeşi, görümce. (Cebel Eğridir -Isp.) (DS VII, 1993: 2543)

inge: Yenge. (Yeniköy -Ba.; Fili Biga -Çkl. …) (DS VII, 1993: 2542)

kadınge/kadinge: 1. Yenge. (Gölbeyli Taşova -Ama.) 2. Elti. (-To.) (DS VIII, 1993: 2590; C. XII, 4528)

kadi [kade, kadı, kadıngâ, kadınge, kodinge]**:** Yenge. (Pazarcık Bozüyük, Söğüt -Bil.; Satılmış -Es.; Yalova -İst.; Papasköy -Sm.; İncirli -Ank.) (DS VIII, 1993: 2591)

küçükana [küçana]**:** Babanın küçük erkek kardeşinin karısı, yenge. (Çamköy Gölhisar -Brd.) (DS VIII, 1993: 3025)

nine/nene: Yenge. (Eğrigöz Emet -Kü.; Sarılar Avanos -Nş.; Küçük İsa Zile -To.) (DS IX, 1993: 3252; C. XII, 4605)

kadıncık: Görümce. (İshaklı Bolvadin -Af.) (DS VIII, 1993: 2590)

nöker: Bir erkekle evli iki kadın, ortak. (-Ay.; Halfeti -Ur.; Akçaköy Nizip -Gaz. …) (DS IX, 1993: 3255)

2.2.2.1.10. Damatlara ve Gelinlere Yönelik Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde damatlara ve gelinlere yönelik *damat* ve *gelin* hitapları ile türevleri dışında, özellikle kayınbaba ve kayınvalidelerin nezdinde damatların oğulları ve gelinlerin kızları olduklarını vurgulayan hitaplar da kullanılmıştır.

Damatlara yönelik derlenen hitaplar içinde en çok kullanılmış olanları *damat, damadım, damatçığım, damat ağa* hitaplarıdır. Bunlar dışında *özel ad + ağa/oğlan/bey oğlumuz, bey oğlumuz, oğlum, efendi oğlum, evladım* tercih edilen diğer hitaplardır. Namık Kemal'in damadına yazdığı birçok mektup vardır. Bu mektuplarda damadına *ağabey, baba, paşa* gibi değişik hitap biçimleri kullanmıştır.

Gelinlere yönelik de kayınvalideler tarafından *gelin, gelinim, gelin hanım, kız, kızım, yavrum*; kayınbabalar tarafından *özel ad + gelin, gelinim, gelin hanım, gelin kızım, hanım kızım, evladım, kız, kızım* hitapları tercih edilmiştir. Bir metinde kayınvalide sinirli bir anında gelinini iğnelemek maksadıyla ona oğlunun adını söyleyip *avradı* sözcüğünü ekleyerek bir hitap kullanmıştır (*Uzunca Ali'nin avradı!*).

Derleme Sözlüğü'nde de damat ve gelinlerle ilgili tespit edilen birçok sözcüğün bu kişilere yönelik hitap sözü olarak kullanılabileceği düşünülmektedir. Bahsi geçen sözcükler "damat, güveyi" anlamlarında *düngür, gevi, giyev, göreken, gövü, güya, güey, güve, köreken, kureken/küreken* ve "gelin" anlamında *buk, büke, darmış, dodopal, firik, gen, hak, yumma*dır.

2.2.2.1.10.1. Damatlara Yönelik Hitaplar

Özel Ad > G:+/Y:+++/S:+

Damatlara öncelikle özel isimleri ile seslenildiği bilinmektedir.

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Şükür kurtaran Mevla'ya oğlum *Ömer Ağa*. [Kadın > Müstakbel damadına] (Ahmet Mithat, 2000b: 594)

Özel Ad + Unvan Adı + Akrabalık Adı

Özel Ad + bey oğlumuz > G:+/Y:++/S:++

… biraz da kabahat sizde *Ahmet Bey oğlumuz*. [Bey > Damadına] (Nazım Hikmet, 1965: 27)

Özel Ad + Cinsiyet Bildiren Söz

Özel Ad + Oğlan > G:+/Y:+/S:+

Ne kızıyorsun öyle *Bilal Oğlan*? [Kadın > Müstakbel damadına] (Adıvar, 2009a: 269)

Unvan Adı

paşa > G:+/Y:++/S:+

Paşa, işte Fransız vapuru gidiyor. [Namık Kemal > Damadına] (Tansel, 1986: 346)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

ağabey > G:+/Y:+/S:+

Hiş, bana baksana *ağabey*[461]... [Namık Kemal (tatlı iğneleme) > Damadına] (Tansel, 1973: 389)

baba > G:+/Y:+/S:+

A *baba*, meki-meki, doku-doku, siz nereye gittiniz ya? [Namık Kemal > Damadına] (Tansel, 1986: 148)

[461] bk. "Hitaplarda Sapma"

damat > G:+/Y:+++/S:+

Nedir o *damat*, sizi karışık ve pür telaş içinde görorum. [Bey > Damadına] (Taner, 2015c: 26, 35, 54)

damadım / damatçığım > G:+/Y:+++/S:+++

Muhterem *damadım*, rızam olmaksızın... [Bey > Damadına] (Abasıyanık, 1970: 138; Taner, 2015c: 34; Tansel, 1973: 343)

İşte böyle *damatçığım*. [Bey > Damadına] (Nazım Hikmet, 1965: 22)

evladım > G:+/Y:+++/S:++

… canım *evladım* Ercan… [Kadın > Damadına] (Ağaoğlu, 2013a: 324)

oğlum > G:+/Y:+++/S:++

Pekçe *oğlum*, pekçe… [Maraş kaymakamı > Damadına] (Recaizade Mahmud, 1997: 289, 285; Namık Kemal, 2008: 69; Dıranas, 1977: 22, 117; Nesin, 1983: 66; Ahmet Mithat, 1998: 69; Ağaoğlu, 2013a: 194)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m(I/Uz)}

bey oğlumuz > G:+/Y:++/S:++

Bey oğlumuz, 17 Kanunınisani, 300 tarihli uzunca bir mektubunu aldım. [Namık Kemal > Damadına] (Tansel, 1986: 163)

efendi oğlum > G:+/Y:++/S:++

Sizi rahatsız ettim *efendi oğlum*. [Bey > Damadına] (Ahmet Mithat, 1998: 51)

Akrabalık Adı + Unvan Adı

damat ağa > G:+/Y:+/S:+

O bizim *damat ağa*, hoş geldiniz! [Bey > Damadına] (Ahmet Vefik, 1970a: 74)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

düngür: Damat, enişte. (Bayburt -Gm.) (DS IV, 1993: 1631)

gevi: Damat. (-Bt.; Uşhum Yusufeli -Ar.) (DS VI, 1993: 2011)

giyev: Güvey. (-Vn.) (DS XII, 1993: 4509)

göreken [göregân]**:** Damat. (Kozan -Ada.) (DS VI, 1993: 2158)

gövü: Damat, güvey. (-Ezc.) (DS VI, 1993: 2170)

guya: Güveyi, damat. (Afşin -Mr.) (DS VI, 1993: 2203)

güey: Damat. (Yukarıkale Koyulhisar -Sv.) (DS VI, 1993: 2215)

güve [göveği, güva, güvegi, güyae, güyo]**:** Damat, güveyi. (Kandıra -Kc.; Akçaşehir -Bo.; Hasanoğlan -Ank.) (DS VI, 1993: 2239)

köreken / kureken / küreken [köreke, köveken]**:** Güveyi. (Burhaniye -Ba.; -Nş., Bor -Nğ. ve köyleri; İncirgediği -Ada.) (DS VIII, 1993: 2963)

2.2.2.1.10.2. Gelinlere Yönelik Hitaplar

Özel Ad > G:+/Y:+++/S:+

Gelinlere öncelikle özel isimleri ile seslenildiği bilinmektedir.

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Gelin > G:+/Y:+++/S:+

Bre neden öyle dersin *Zübeyde Gelin*… [Rumeli göçmeni yaşlı bey > Gelinine] (Uzuner, 2007: 61, 77)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

Özel Ad'(I/U)n / n(I/U)n avradı > G:+/Y:+/S:Ø

Sana kızım demem *Uzunca Ali'nin avradı*! [Yaşlı köylü kadın (iğneleme) > Gelinine] (Yaşar Kemal, 2015d: 212)

evladım > G:+/Y:+++/S:++

Evladım, hanım kızım! [Bey > Gelinine] (Namık Kemal, 1972: 58)

gelin > G:+/Y:+++/S:+

Gelin, doğrul anam, *gelin*! [Yaşlı köylü kadın > Gelinine] (Baykurt, 2006: 107, 107)

gelinim > G:+/Y:+++/S:++

Gelinim, sana söylüyorum... [Yaşlı köylü kadın > Gelinine] (Yaşar Kemal, 2015d: 91; Baykurt, 2006: 11, 32, 141; 2001b: 80; Ağaoğlu, 1996: 374)

yavrum > G:+/Y:+++/S:++

Ben zıkkımlar yerim, *yavrum*. [Yaşlı köylü kadın > Gelinine] (Yaşar Kemal, 2015d: 90)

Cinsiyet Bildiren Söz

kız > G:+/Y:++/S:+

Kız, açsana şu camları! [Kadın > Gelinine] (Ilgaz, 2011a: 35; Ağaoğlu, 1996: 425, 367; 2004: 131; Yaşar Kemal, 2015d: 10)

kızım > G:+/Y:+++/S:++

Dur geliyorum *kızım*. [Kadın > Gelinine] (Altan, 2002: 107; Uşaklıgil, 2006: 137; 1963: 143; Baykurt, 2006: 11; 2001b: 79; Yaşar Kemal, 2015d: 94, 174, 188; Ağaoğlu, 1996: 374; Cumalı, 1969: 207; Adıvar, 2009a: 44)

Unvan Adı + Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

hanım kızım > G:+/Y:+++/S:++

Evladım, *hanım kızım*! [Bey > Gelinine] (Namık Kemal, 1972: 58; Gürpınar, 2006: 312)

Akrabalık Adı + Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

gelin kızım > G:+/Y:+++/S:++

Ah kızım, *gelin kızım*! [Bey > Gelinine] (Cumalı, 1969: 207)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

buk: Gelin. (Zile ve köyleri -To.) (DS II, 1993: 783)

büke: Gelin. (Babik Pütürge -Ml.) (DS II, 1993: 816)

darmış: Gelin: *Kızım sana söylüyorum, darmışım sen anla*. (Şabanözü Polatlı -Ank.) (DS IV, 1993: 1372)

dodopal: Gelin. (Şavşat köyleri -Ar.) (DS IV, 1993: 1534)

firik: 1. Gelin. (-Krş) 2. Ortak kuma, ikinci karı. (DS V, 1993: 1870)

gen: Gelin. (Karamanlı Tefenni -Brd.) (DS VI, 1993: 1989)

hak: Gelin adayı. (-Ks. ve çevresi) (DS XII, 1993: 4514)

yumma: Gelin. (Nizip -Gaz.) (DS XI, 1993: 4316)

2.2.2.1.11. Kayınbabalara ve Kayınvalidelere Yönelik Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinden derlenen örneklerde kayınbabalara ve kayınvalidelere yönelik daha çok saygının gözetildiği hitapların, *baba* ve *anne* gibi seslenmelerin ve bunların türevlerinin kullanıldığı görülmektedir. Seslenenlerin ve muhatapların yaşadıkları çevrenin de hitapların şekillenmesinde etkili olduğu açıktır. Hitaplardan kayınbabalara yönelik daha çok *baba, babam, babacığım, beybaba, beybabacığım, efendi babacığım* gibi hitaplar olmakla beraber *gayınpeder, kayınpeder efendi, ağa peder, kaynatacığım, paşa baba, peder bey, peder efendi, beyefendi, efendi, efendim, büyük ağa* gibi seslenmeler yer almaktadır. Kayınvalidelere yönelik ise daha çok *anne (ana), annem (anam), anneciğim, hanımanne, hanım annem, hanım anneciğim, hanım nine, haminne, nineciğim, valide hanım, valide hanımefendi, kaynana, kaynanacığım, kayınvalideciğim* gibi hitapların yanı sıra *özel ad + hanımcığım, ana kız, hanım, hatunum, efendim, kocakarı* gibi kullanımlar da tercih edilmiştir.

Derleme Sözlüğü'nde de "kayınbaba" ve "kayınvalide" olarak anlamlandırılan bazı sözcüklere rastlanmıştır. Bunlardan *ağa, atalık, babalık, gaynata* sözcüklerinin kayınbabalara; *aba, analık, buyurgan, dudunine, gayınna/kayınna, kadinne, kocagelin, mendah* gibi sözcüklerin de kayınvalidelere yönelik hitap olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

2.2.2.1.11.1. Kayınbabalara Yönelik Hitaplar

Unvan Adı

beyefendi > G:+/Y:+++/S:Ø

Beyefendi, bu içten sözlerinize nasıl şükranla karşılık vereceğimi şaşırıyorum. [Şehirli kadın > Kayınbabasına] (Gürpınar, 2006: 313)

büyük ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Efendim *büyük ağa*, sizin kerimenizi vakıa zevceliğe istedim... [Köylü adam > Kayınbabasına] (Ahmet Vefik, 1970a: 76)

efendi > G:+/Y:+/S:Ø

Aman *efendi*, bana bu teklifi edeceğine bari ciğerime bir hançer sok... [Bey > Kayınbabasına] (Ahmet Mithat, 1998: 52)

efendim > G:+/Y:+++/S:+

Teşekkür ederim *efendim*. [Delikanlı > Nişanlısının babasına] (Dıranas, 1977: 22)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

baba > G:+/Y:+++/S:++

Geliyorum *baba*! [Köylü kadın > Kayınbabasına] (Ağaoğlu, 1996: 367, 368; Çamlıbel, 2012: 41; Baykurt, 2006: 10; Adıvar, 2009a: 44)

babam / babacığım > G:+/Y:+++/S:+++

Cıgara da alıverin oh *bubam*. [Köylü kadın > Kayınbabasına] (Ağaoğlu, 2004: 131)

... var yıkanıver *bubacım*! [Köylü kadın> Kayınbabasına] (Baykurt, 2006: 32, 159)

kayınpeder / gayınpeder / kayınpeder efendi > G:+/Y:++/S:+

Yalvarırım *gayınpeder*, bir de beni dinleyin. [Köylü genç bey > Kayınbabasına] (Taner, 2015c: 91)

Baksanıza *kayınpeder efendi*! [Bey > Kayınbabasına] (Recaizade Mahmud, 1997: 288)

kaynatacığım > G:+/Y:+++/S:+++

Ah *kaynatacığım*, efendi babacığım! [Kadın > Kayınbabasına] (Cumalı, 1969: 207)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

ağa peder > G:+/Y:+/S:+

Ağa peder, oğlunuzun maaşı, iradı ayda üç bin kuruşa bile varmıyordu. [Kadın > Eski kayınbabasına] (Namık Kemal, 1972: 61)

beybaba > G:+/Y:+/S:+

Sen onlara ne bakıyorsun *beybaba*! [Kadın > Kayınbabasına] (Uzuner, 2007: 52, 61; Gürpınar, 2005b: 264; Orhan Kemal, 1982: 284)

beybabacığım > G:+/Y:+/S:++

Beybabacığım, ben namuskârâne bir aşk yolunda elden geleni diriğ etmedim. [Bey > Kayınbabasına] (Ahmet Mithat, 1998: 133; Uzuner, 2007: 59)

efendi babacığım > G:+/Y:+/S:++

Evet *efendi babacığım*, ağlamalısın. [Bey > Kayınbabasına] (Ahmet Mithat, 1998: 53; Cumalı, 1969: 207)

paşa baba > G:+/Y:+/S:+

Yerleşiyorlar *paşa baba*! [Miralay Bey > Kayınbabasına] (Adıvar, 2009b: 66)

Akrabalık Adı + Unvan Adı

peder bey > G:+/Y:+/S:+

Ne mi yapacağım *peder bey*? [Bey > Kayınbabasına] (Ağaoğlu, 2013a: 347; 2013b: 408; Taner, 2015c: 91; Özakman, 1999: 16)

peder efendi > G:+/Y:+/S:+

Ne dersiniz *peder efendi*? [Bey > Kayınbabasına] (Recaizade Mahmud, 1997: 295)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

ağa [ağababa, ağbaba, aga]**:** Kayınbaba, kaynata. (DS I, 1993: 79)

atalık: Kayınbaba. (Dinar ve köyleri -Af.; Bunak Tefenni -Brd.; Ekse Çal -Dz.; Taşköprü köyleri -Ks.; -Sm.) (DS I, 1993: 365)

babalık [babacık, babalıh, babaluğ, bobalık, bubalık, buvalık]**:** Kayınbaba. (Dişli, İshaklı Bolvadin, Kızılköy, İncesu, Çiftlik, Eber Dinar -Af. …) (DS II, 1993: 450-451)

gaynata [gayınbaba]**:** Kayınbaba. (Uluşiran Şiran -Gm.; -Ezc.) (DS VI, 1993: 1948)

2.2.2.1.11.2. Kayınvalidelere Yönelik Hitaplar

Özel Ad + Unvan Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

Özel Ad + Hanımcığım > G:+/Y:+++/S:++

Siz belki çay isterdiniz *Türkan Hanımcığım*. [Şehirli genç kadın > Sevgilisinin annesine] (Ağaoğlu, 2013b: 213)

Unvan Adı {+(I/U)m}

efendim > G:+/Y:+++/S:+

Ey canım *efendim*, mazur görünüz... [Bey > Kayınvalidesine] (Mehmet Rauf, 2010b: 273)

hanım > G:+/Y:+++/S:Ø

Hanım, ne gülme öyle? [Kadın > Kayınvalidesine] (Gürpınar, 1997b: 73)

hatunum > G:+/Y:++/S:+

İyisin *hatunum*, güzelim iyisin. [Köylü genç kadın > Kayınvalidesine] (Yaşar Kemal, 2015d: 318)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

anam (annem) / anneciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Uyan *anam*, uyan, kadersizim, kimsesizim uyanıver. [Köylü genç kadın > Kayınvalidesine] (Yaşar Kemal, 2015d: 240, 78, 136, 172, 175, 187; Baykurt, 1975b: 86)

Ağlama *anneciğim*! [Genç bey > Kayınvalidesine] (Adıvar, 2006: 21; Taner, 2015c: 91; Ağaoğlu, 2013b: 364; Anday, 2014: 119; Nazım Hikmet, 2004a: 142; Kaygılı, 1997b: 179)

İyi misin *anneciğim*, bir arzun var mı? [Genç kadın > Kayınvalidesine] (Ağaoğlu, 2013a: 184; Kaygılı, 1972: 297; Cumalı, 1969: 209)

anam babam > G:+/Y:+/S:+++

Alışığım *anam babam*, beni kaç kere eşek tepti. [Bey > Kayınvalidesine] (Gürpınar, 1995a: 176)

haminne > G:+/Y:+/S:+

Ne yapayım *haminne*, Allah vermiyor. [Genç kadın > Kayınvalidesine] (Gürpınar, 1997a: 208)

kaynana > G:+/Y:+++/S:+

Boşuna değil bu gördüğünüz *kaynana*. [Köylü adam > Kayınvalidesine] (Taner, 2015c: 54, 91)

kaynanacığım > G:+/Y:+++/S:+++

Ama *kaynanacığım*, sen bugünlerde ne kadar zayıflamışsın. [Bey > Kayınvalidesine] (Gürpınar, 1995a: 175)

kayınvalideciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Günaydın *kayınvaldeciğim*! [Kadın > Kayınvalidesine] (Cumalı, 1969: 208)

nineciğim > G:+/Y:++/S:+++

… beni ne hâllere koydu *nineciğim*… [Çingene kadın > İlgi duyduğu İstanbullu beyin annesine] (Kaygılı, 1972: 297)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

hanımanne > G:+/Y:++/S:+

Bunlar ne *hanım anne*? [Kadın > Kayınvalidesine] (Güntekin, 2008: 63; Altan, 2002: 79, 81, 107)

hanım annem / hanım anneciğim > G:+/Y:++/S:+++

Hanım anam, sen buradan kımıldama. [Köylü genç kadın > Kayınvalidesine] (Yaşar Kemal, 2015d: 137, 187)

Buradayım *hanım anneciğim*! [Kadın > Kayınvalidesine] (Cumalı, 1969: 208)

hanım nine > G:+/Y:+/S:+

Hanım nine, bak saçın kaç renge girmiş. [Kadın > Kayınvalidesine] (Gürpınar, 1997b: 73; Ahmet Rasim, 2007: 34)

Akrabalık Adı + Unvan Adı

valide hanım / valide hanımefendi > G:+/Y:++/S:+

… şunu da bir soruşturalım *validanım*. [Bey > Kayınvalidesine] (Ağaoğlu, 2013a: 347)

Valide hanımefendi, siz hiç merak etmeyin… [Bey > Kayınvalidesine] (Güntekin, 1999: 59; 2008: 51)

Niteleme Bildiren Söz

kocakarı > G:+/Y:+/S:Ø

Ne o *kocakarı*? [Kadın > Yaşlı kayınvalidesine] (Orhan Kemal, 1982: 220)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

aba (I) [abaka, abalık, abba, abca, abeş, abı, abıca, abıla, abılla, abilâ, abla]**:** Kaynana. (DS I, 1993: 1-4)

analık [analıh]**:** 1. Kaynana. (Dereçine Sultandağı -Af.; Yusufça Gölhisar -Brd.) 2. Üvey ana. (DS XII, 1993: 4418)

buyurgan: Kaynana. (Navlu Yeşilova -Brd.) (DS II, 1993: 809)

dudunine: Kayınvalide. (-Ed.) (DS IV, 1993: 1595)

gayınna / kayınna: Kayınvalide. (Karamanlı Tefenni -Brd.; Kandıra -Kc.; Ağın Keban -El.) (DS VI, 1993: 1946; C. VIII, 2700)

kadınana [kadıana, kadi]**:** Kaynana. (Atabey -Isp.; -Dz.; Vazıldan Divriği -Sv.) (DS VIII, 1993: 2590)

kadinne: Kaynana. (-Ks. ve çevresi) (DS XII, 1993: 4528)

kocagelin: Kaynana. (Gerze -Sn.) (DS VIII, 1993: 2891)

mendah: Kaynana. (Yusufça Gölhisar -Brd.) (DS XII, 1993: 4591)

2.2.2.2. Arkadaşlara Yönelik Hitaplar

Bu başlık altında erkeklere ve kadınlara, arkadaşları tarafından sarf edilen hitap sözleri derlenmiştir. Elde edilen verilere bakıldığında tercih edilen hitapların söyleniş şekillerinin bölgeden bölgeye değiştiği, çeşitliliğin de çok fazla olduğu görülmektedir. Hitaplar arasında elbette muhatapların özel adları ile özel adların

küçültme ve teklik birinci şahıs iyelik hâlli biçimleri de bulunmaktadır. Ancak burada diğer hitap biçimlerine yer verilmiştir.

Erkeklerin erkek arkadaşlarına yönelik birçok hitabı bulunmaktadır. Bunlar arasında *özel ad + ağa/bey/beyciğim/efendi/baba, ağa, ağacığım, ağababa, ağa birader, ağabey (abi), ağabeyi, adaş, adaşım, ahbap, ahretlik, arkadaş, arkadaşım, refikim, birader, biraderim, dost, dostum, kanka, kardeş, kardeşim, kardeşim efendim, beyim efendim, biraderim efendim, kardeşlik, omuzdaş, ortak, yoldaş, yoldaşım, efem, efemiz, kurban, sağdıç, anam babam, imanım, yavrum, abisi, baba + Özel Ad, bey, beyim, beyimiz, efendi, efendim, beybaba, bey birader, beyefendimiz, çelebi efendi, delikanlı, hazret, meslekdaşım, hemşehri, hemşehrim, herif, ihtiyar, evladım, lan, len, oğul, oğlum, oğlan, uşağım, toy, erenler, bico* "delikanlı" gibi hitapların yanı sıra *a(r)slan, a(r)slanım, koçum, azizim, mirim, üstat, üstadım, can, canım, canım ciğerim, ruhum, civanım, elmasım, (iki) gözüm, gülüm, şekerim, kahraman, mübarek, paşam, pehlivan, pehlivanım, reis, seyyidim, devletli* gibi çeşitli hayvan, organ ve yiyecek adlarından aktarmalar yapılarak veya bazı değer ve övgü sözleri kullanılarak oluşturulan hitaplar yer almaktadır. *Kuzum* hitabı da oldukça fazla kullanılan genel hitaplardan biridir. *Sarı* şeklinde muhatabın ten veya saç rengini vurgulayan bir hitap biçimi de söz konusudur. Ayrıca erkek arkadaşların aslında hakaret ve küfür maksadı olmaksızın birbirlerini iğnelemek, birbirleriyle alay etmek veya kızgınlıklarını göstermek üzere kullandıkları hitaplar da bulunmaktadır. Bunlardan *akıllı, hayırsız* iğneleme; *eşkıya, yavrum, yavrucuğum* alay maksadıyla; *Allah'ın kulu, Allahlık, Müslüman* gibi seslenmeler de kızgınlık esnasında sarf edilmiş hitaplardır. Yine erkek arkadaşlar arasında kullanılan *anam, anacığım* gibi hitaplar da muhatabın anne olmadıkları ve olamayacakları göz önünde bulundurulduğunda sapmalar içinde değerlendirilebilir. Mustafa Kemal'in de arkadaşlarına yönelik *çocuk, çocuğum* şeklindeki hitapları tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak hapishane arkadaşlarının birbirlerine *cürüm* şeklinde hitap ettikleri bilinmektedir. Aynı zamanda konuşma dilinde erkek arkadaşların birbirlerine yönelik *adaşım, aziz, rafiğım, ustam, gakko, gakkoş, bizim oğlan, hala oğlu, teyze oğlu, amca oğlu, emmim oğlu, dayı oğlu, başkan, müdür, bebe* gibi hitaplar kullandıkları da duyulmaktadır.

Kadınların erkeklere yönelik hitapları içinde *özel ad + ağabey, ağabeyim, bizim oğlan, dostum, kardeşim, oğlum, yavrum, yavrucuğum, bey, efendi, koç, kuzum,*

can, canım, candaşım, gözüm nuru, şekerim gibi mesafeli hitaplardan, çok daha samimi hitaplara kadar birçok seslenme sözü bulunmaktadır. Bunlardan özellikle *oğlum, yavrum* gibi hitaplar, günümüzde gençler arasında hepimizin kulağına çalınan seslenmelerdendir. Bir metinde geçen, daha çok erkekler arasında kullanıldığı bilinen *azizim* hitabı ise çok karşılaşılmayan ilginç hitaplar arasındadır. *Allah'ın kulu* hitabı, bir kadının kızgınlık esnasında sarf ettiği seslenmedir. Yine *annem, babam* gibi hitaplar da seslenenle muhatap arasında gerçek anlamda bir ilgi kurulmadığı için sapmalar içinde değerlendirilebilir. *Çocuk* hitabı ise muhatapla alay etmek üzere kullanılmış hitaplardandır.

Kadınlar kadın arkadaşlarına yönelik *özel ad + hanım, hanımefendi, hanım kardeşim, hemşire, hemşirem, kardeş, kardeşçiğim, dostum, refika, azizem, elmasım, bebeğim, canım, hayatım, ruhum, gözüm, gülüm, şekerim, kuzum, cicim, nonoş, güzelim, yosmam, meleğim, muhibbem, sevgilim, çocuğum, yavrum, nazlım, kız, kızım, özel ad'(In/nIn) kızı* gibi mesafeli hitapların yanı sıra daha çok muhataplarına yönelik sevgilerini ve yakınlıklarını ifade eden, onları öven hitaplar kullanmışlardır. Bunun dışında kullanılan *kâfir* hitabı hakaret maksadı taşımayan, sadece tatlı iğneleme amacıyla tercih edilmiştir. Ayrıca bir hanım tarafından küçük oğlu üzerinden misafir olduğu kadına yönelik *teyzesi* hitabı yer almaktadır. Bu hitabın da dolaylı anlatım içinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Erkekler de kadın arkadaşlarına yönelik *özel ad + hanım/kardeş, bayan, küçük hanım, bacı, bacıcan, kız, kızım, dostum, güzelim, kuzum, küçük, sultanım* gibi mesafeli olanlardan daha samimi olanlarına kadar birçok hitap biçimi kullanmıştır. Bunlar dışında günümüzde de gençler arasında şahit olduğumuz *aslanım, lan* gibi hitapların varlığı söz konusudur. Ayrıca *özel ad + abla, annem, babam, ninem, lan* gibi hitapları, seslenenler ile muhatapların konumu ve cinsiyeti düşünüldüğünde gerçeklikle bağdaştırılmadığı için sapmalar içinde değerlendirmek mümkündür. *Annem* ve *babam* hitaplarını her iki cinsiyetten arkadaşların birbirlerine karşılıklı olarak kullandıkları dikkat çekmektedir. Arkadaşlar arasında *darling* gibi yabancı kaynaklı hitapların kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca erkeklerin kadın arkadaşlarına yönelik *özel ad + bacı/hemşire* hitaplarını kullandığı da bilinmektedir. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde kadın ve erkek arkadaşların birbirlerine yönelik hitap sayısı tarihî metinlerle karşılaştırıldığında elbette daha fazladır. Söz konusu durum, toplumsal yaşamın değişmesiyle ve erkekle kadın

arasındaki mesafenin azalmasıyla açıklanabilir. Bunların yanı sıra erkek ve kız kardeşlere yönelik kullanılabilen bazı hitapların arkadaşlara yönelik kullanılabilmesi de mümkündür.

Derleme Sözlüğü'nden ve İstanbul Ansiklopedisi'nden de "arkadaş, dost, ahbap" anlamında kullanılan birçok sözcük derlenmiştir. Bunlar *ace, agaş, ahe, akani, aniko, anyaran, apça, aratim, ardeç, baboş, badaş, cura, çeltek, dadaş, ebem, ebice, enekeç, eren, gağa, galan, geyz, gıran, hembelik, henteş, icam, işteş, kafar, kakadak, karayen, kivra, koraş, odaşık, oğor, ortak, özü, özüm, nöger, öğür, sabadaş, seğirdici, say, sevik, sığar, şahum, taydaş, toroş, yamız* sözcükleridir. İlgili örnekler arasında elbette Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinden derlenen sözler de yer almaktadır. "Arkadaş, dost, ahbap" anlamına gelen bu sözcüklerden bazılarının kadın arkadaşlar ile kadın ve erkek arkadaşlar arasında da kullanılabilmesi mümkündür. Bunlara ek olarak kadın arkadaşlara yönelik kullanılabileceği düşünülen "(kız) kardeşi gibi tutulan yakın arkadaş" anlamıyla *bacılık, heci*; "kız arkadaş" anlamıyla *cönger, eci*; "gelinin sol yanındaki arkadaşı" anlamında *soldiç* sözcükleri ile daha çok kadınlar arasında kullanıldığı belirtilen *balım* sözcüğü de sözlükte yer almaktadır.

İstanbul Ansiklopedisi'nden derlenen *ayakdaş* sözcüğünün *yoldaş* ile birlikte öncelikle yeniçeriler tarafından kullanıldığı ve "arkadaş" karşılığında "yeniçeri"nin kastedildiği, *yoldaş* hitabının yeniçeri ağzında kaldığı, *ayakdaş* hitabının ise İstanbul'un eski külhani ve ayak takımı tarafından benimsenerek devam ettirildiği belirtilmiştir.

2.2.2.2.1. Erkek Arkadaşlara Yönelik Hitaplar

2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları

Özel Ad > G:+/Y:+++/S:+++

Arkadaşlara öncelikle özel adları ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik veya küçültme ekli biçimleri ile kısaltılmış ya da kırılmış şekilleri ile seslenildiği bilinmektedir.

Özel Ad + Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

Özel Ad + Ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Ya almaya kalkarsa *Ali Ağa*! [Meyhaneci > Arkadaşı beye] (Abasıyanık, 2013b: 86; Nesin, 1982: 29, 31)

Özel Ad + Bey > G:+/Y:+/S:Ø

Azizim *Bilal Bey*, hemen umutsuzluğa kapılmayın. [Genç bey > Arkadaşı beye] (Müftüoğlu, 2007b: 75)

Özel Ad + Beyciğim > G:+/Y:+/S:++

Perşembeye size geliriz *Baha Beyciğim*. [Yaşlı müşavirlerden biri > Eski arkadaşlarından beye] (Ağaoğlu, 2005: 34; Kaygılı, 1997a: 313)

Özel Ad + Efendi > G:+/Y:+/S:Ø

Çocuksun *Şahin Efendi*. [Öğretmen Bey > Meslektaşı beye] (Güntekin, 2013: 181; Ahmet Mithat, 2001: 337)

Özel Ad + Onbaşı > G:+/Y:++/S:Ø

Buyur bakalım *Salih Onbaşı*! [Doktor > Cepheden arkadaşına] (Buğra, 2005a: 72)

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Baba > G:+/Y:+++/S:++

Orhan Baba, Orhan baba, ses ver! [Delikanlı > Çocukluk arkadaşına] (Kaçan, 2002: 82)

Akrabalık Adı + Özel Ad

Baba + Özel Ad > G:+/Y:++/S:++

Haydi bakalım *Baba Hayati*, ne olursa senden olur. [Bey > Arkadaşı beye] (Gürpınar, 1997b: 231; Ahmet Mithat, 2000b: 587; 2000a: 410)

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m(I/Uz) / +c(I/U)ğ(I/U)m}

ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Demek oluyor ki Hüsnü'ye acıdın ha *ağa*? [Genç bey > Eski arkadaşı beye] (Ahmet Mithat, 2001: 194)

ağacığım > G:+/Y:+/S:++

Canım *ağacığım*, ayağınızı öpeyim… [Köylü bey > Arkadaşı beye] (Namık Kemal, 2007: 77)

başefendi > G:+/Y:+/S:Ø

Sonrası malum *başefendi*[462]… [Bey > Arkadaşı yaşlı eskiciye] (Orhan Kemal, 2002: 124, 125, 129)

başkan[463] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:++**

bey > G:+/Y:+/S:Ø

Bey, ne mürüvvetsiz adamsın. [Bey > Arkadaşı beye] (Namık Kemal, 1972: 79)

beyim / beyimiz > G:+/Y:++/S:++

Şimdi bu adamdan ne istedin a *beyim*? [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Ahmet Mithat, 2000b: 397; Gürpınar, 1997b: 147; Abasıyanık, 2013a: 68; Başkut, 1951: 8; Tansel, 1973: 3, 343)

Vay *beyimiz*, bu hâl ne? [Bey > Arkadaşı beye] (Ahmet Mithat, 1992: 53)

beyefendimiz > G:+/Y:+/S:++

Beyefendimiz, Corci Bubli Efendi'ye tevdi' buyrulan... [Namık Kemal > Yakın arkadaşı beye] (Tansel, 1986: 692)

beyim efendim > G:+/Y:++/S:++

Baki gözlerinizi öperim kardeşim, *beyim efendim*... [Namık Kemal > Yakın arkadaşı beye] (Tansel, 1973: 343, 3)

çelebi efendi > G:+/Y:Ø/S:Ø

Balıkçının kefeni ağı olmalı *çelebi efendi*! [Yaşlı balıkçı > Arkadaşı beye] (Abasıyanık, 2016: 757)

---

[462] Herkes yaşlı eskiciye bu şekilde sesleniyor. Bunun nedeni Topal Eskici'nin Kurtuluş Savaşı'nda bulunmuş olmasıdır.

[463] https://storia.me/@tuco/kadinlarin-hitap-sekilleriyle-erkeklerin-hitap-sekilleri-arasindaki-farklar-4zz1rt; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (30.07.2018).

efem / efemiz > G:++/**Y:**+++/**S:**+++

Nasıl olsa onu kündeye getirisin *efem*. [Bey > Arkadaşı beye] (Kabaağaçlı, 2008: 46; *http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

Ne deriz, olur deriz koca *efemiz*. [Denizci beyler > Denizci beye] (Kabaağaçlı, 2008: 52)

efendi / efendim > G:+/**Y:**++/**S:**+

... bizim orda bir kız var *efendi*... [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Orhan Kemal, 2010: 36; Müftüoğlu, 2007b: 65, 93)

Evet *efendim*, bendenizim bayım. [Genç bey > Arkadaşı genç beye] (Ahmet Mithat, 1992: 36; Yalçın, 2012: 36; Tansel, 1973: 3, 124, 336, 343; Bardakçı, 2015: 536, 545)

eşkıya > G:+/**Y:**+/**S:**+

Merhaba *eşkıya*! [Yaşlı bey > Yakın arkadaşı beye] (Orhan Kemal, 2004: 76)

gakko / gakkoş[464] (konuşma dili) **> G:**++/**Y:**+/**S:**+

hacı / hacım[465] (konuşma dili) **> G:**++/**Y:**+++/**S:**++

hafız[466] (konuşma dili) **> G:**++/**Y:**+/**S:**+

hoca > G:+++/**Y:**+++/**S:**+

Hoca, sana birinci ikramiye isabet etmiş… [Yazar Bey > Arkadaşı beye] (Koçu, 1947: 738; Güntekin, 2013: 157)

hocam[467] (konuşma dili) **> G:**+++/**Y:**+++/**S:**++

müdür[468] (konuşma dili) **> G:**+++/**Y:**+++/**S:**++

---

[464] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/; https://tr.instela.com/elazig-sivesi--266517; (30.07.2018).

[465] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

[466] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).

[467] https://storia.me/@tuco/kadinlarin-hitap-sekilleriyle-erkeklerin-hitap-sekilleri-arasindaki-farklar-4zz1rt, (30.07.2018).

[468] https://storia.me/@tuco/kadinlarin-hitap-sekilleriyle-erkeklerin-hitap-sekilleri-arasindaki-farklar-4zz1rt; https://tr-tr.facebook.com/permalink.php?story_fbid=126294710791765&id=104356832985553, 30.07.2018).

paşam > G:++/**Y:**+++/**S:**+++

Ben romancıyım *paşam*. [Genç bey (alay) > Arkadaşı beye] (Cumalı, 1992: 10; Adıvar, 2006: 289; Atay, 1984: 447)

pehlivan > G:+/**Y:**++/**S:**++

Haydi bakalım *pehlivan*, evvela şu göğsünü aç da… [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Ahmet Mithat, 2000a: 429)

pehlivanım > G:+/**Y:**++/**S:**+++

Pehlivanım, sen vazgeç bu davadan. [Genç bey > Arkadaşı yeniçeriye] (Ahmet Mithat, 2001: 184)

reis > G:+++/**Y:**+++/**S:**++

Öyle ise sen de ibret al *reis*. [Balıkçı bey > Arkadaşı beye] (Abasıyanık, 2016: 781; Yaşar Kemal, 1995b: 387; Ağaoğlu, 2013a: 231)

seyyidim > G:+/**Y:**+/**S:**+++

Azizim, *seyyidim*[469] Hüseyin Fellah, suret-i mahsusada... [Bey > Arkadaşı beye] (Ahmet Mithat, 2000b: 488)

usta > G:+/**Y:**+++/**S:**++

Usta, bu bana biraz santimanyal geldi. [Tiyatro oyuncusu delikanlı > Yaşı büyük meslektaşına] (Taner, 2015c: 20)

ustam[470] (konuşma dili) **> G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

ağabey (abi) > G:+/**Y:**+++/**S:**++

Ya ne yapacağız *ağabey*? [Hırsız > Arkadaşına] (Anday, 2014: 128; Çamlıbel, 2012: 76; Kaygılı, 2003a: 258; Ağaoğlu, 2007: 9; Taner, 2015b: 22; Uzuner, 2007: 101)

---

[469] seyyid (Ar.): 1. Efendi, ağa, bey, mavlâ, ileri gelen, baş, reis, server. 2. Hz. Muhammed'in soyundan gelen veya Hz. Hüseyin'in soyundan gelenler (Parlatır, 2006: 1500).

[470] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/; https://www.youtube.com/watch?v=GuG3nbpF0hU;https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (30.07.2018).

abisi > G:++/Y:+++/S:++

Aynen öyle *abisi*! [Karadenizli bey > Eski arkadaşı beye] (Uzuner, 2007: 379)

anam / anacığım > G:+/Y:+/S:+++

*Anam***,** adaşım, bilmezsin sen bu insanı yavrum. [Bey > Arkadaşı beye, Abasıyanık, 1998: 101; 2016: 637)

Gel Turhancığım, *anacığım*… [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Kaygılı, 2003a: 123)

anam babam > G:+/Y:++/S:++

Anam babam, işte böyle daha şık kaçar. [Genç bey > Arkadaşı genç beye,] (Gürpınar, 1997b: 141)

baba > G:+/Y:+++/S:++

Yahu *baba*, bu hâl ne? [Genç bey > Arkadaşı genç beye] (Ahmet Mithat, 2001: 110; Şemseddin Sami, 2008: 194; Kaçan, 1997: 45; Kabaağaçlı, 2008: 113)

babam / babacığım > G:+/Y:+++/S:+++

Hayati, artık lafa yekûn tut, işimize bakalım *babam*. [Bey > Arkadaşı beye] (Gürpınar, 1997b: 121)

Babacığım, aman söyle, nedir? [Bey > Kendisinden büyük arkadaşı beye] (Şemseddin Sami, 2008: 196; Kaçan, 2002: 82)

bacanak[471] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:++**

birader > G:+/Y:+++/S:++

Sen mi idin *birader* bayanların öğretmeni? [Genç bey > Arkadaşı genç beye] (Ahmet Mithat, 1992: 36; 2001: 329; Şemseddin Sami, 2008: 57; Atay, 1984: 50; Ağaoğlu, 2013b: 324, 360; Dıranas, 1977: 178; Nesin, 1982: 104)

biraderim > G:+/Y:+++/S:+++

Biraderim, Girid'de tab' oluna İntibah gazetesinin... [Namık Kemal > Yakın arkadaşı beye] (Tansel, 1973: 370)

dayıoğlu[472] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:++**

[471] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).

dedem[473] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

emmim oğlu[474] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**++

evladım > G:+/**Y:**++/**S:**++

Senin aklın bu işlere aklın ermez, *evladım*! [Delikanlı (alay) > Arkadaşı delikanlıya] (Adıvar, 2009b: 104; Orhan Kemal: 2010: 125)

hal-oğlu (halaoğlu)[475] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**++

kardeş > G:+/**Y:**+++/**S:**++

Ben pazarcıydım *gardaş*. [Genç amele bey > Arkadaşı beye] (Nesin, 2000: 470; Şinasi, 2005: 89; Şemseddin Sami, 2008: 60)

kardeşim > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Kardeşim, daha askerliğini bile yapmadın. [Bey > Arkadaşı beye] (Nesin, 1982: 38, 37; Kaçan, 2002: 82; Ahmet Mithat, 1998: 351; 2001: 108; Tansel, 1973: 175; Bardakçı, 2015: 539; Yaşar Kemal, 2009a: 54, 55; Ağaoğlu, 2013b: 237, 281; Dıranas, 1977: 177, 197; Ümit, 2010: 3; Uzuner, 2007: 54)

kardeşlik > G:+/**Y:**+++/**S:**++

Beri bak hele Yusuf, *kardaşlık, kardaşlık*... [Genç bey > Arkadaşı genç beye] (Orhan Kemal, 1972: 134; Nesin, 1982: 29, 31)

kardo[476] (konuşma dili) > **G:**+++/**Y:**+++/**S:**+++

oğul / oğlum > G:+/**Y:**++/**S:**++

O değil ey *oğul*, o değil. [Delikanlı (samimi) > Arkadaşı delikanlıya] (Ahmet Mithat, 2000a: 268; Nesin, 2000: 470)

Ah *oğlum*, işte söyleyeyim. [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Şemseddin Sami, 2008: 196; Ahmet Mithat, 1992: 102; Nesin, 1973: 85; Anday, 2014: 129; Altan, 2002: 429; Ağaoğlu, 1996: 40; 2013a: 213, 344; Uzuner, 2007: 92, 95)

teyze oğlu[477] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**++

---

[472] https://www.wattpad.com/566616768-imkansiz-a%C5%9Fk-ger%C3%A7ekler2, (01.08.2018).
[473] https://storia.me/@tuco/kadinlarin-hitap-sekilleriyle-erkeklerin-hitap-sekilleri-arasindaki-farklar-4zz1rt, (30.07.2018)
[474] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[475] https://forum.memurlar.net/konu/264617/, (01.08.2018).
[476] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (28.07.2018).

uşağım > G:+/Y:+/S:++

Fırıncı Sefer'i de mi unuttun yoksa *uşağım*? [Karadenizli bey > Eski arkadaşı beye] (Uzuner, 2007: 90)

yavrum / yavrucuğum > G:++/Y:++/S:+++

Gez *yavrum*, gez! [Bey (alay) > Arkadaşı beye] (Ahmet Rasim, 1969a: 77; Başkut, 2015: 124; Esendal, 1983a: 114)

Gel Turhancığım, anacığım, *yavrucuğum*… [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Kaygılı, 2003a: 123)

yeğen > G:+/Y:++/S:++

… hay *yiğen* Haydar, Haydar, sabahtan beri seni arıyorum. [Yaşlı bey > Arkadaşı yaşlı beye] (Yaşar Kemal, 2013a: 11)

Unvan Adı + Akrabalık Adı

ağababa > G:+/Y:+/S:+

Seni neden arayacakmışım be *ağababa*? [Delikanlı > Orta yaşlı arkadaşı beye] (Abasıyanık, 2006: 839)

ağa birader > G:+/Y:+/S:+

Hoşgeldiniz *ağa birader*! [Bey > Arkadaşı beye] (Ahmet Mithat, 2000b: 364)

beybaba > G:+/Y:++/S:+

Hayatımın tadı kalmaz, anladın mı *beybaba*? [Bey > Arkadaşı beye] (Gürpınar, 1997b: 127; Ilgaz, 2011a: 114)

bey birader > G:+/Y:+/S:+

… burada temizlik yapmak zamanı geldi *bey birader*. [Yaşlı bey > Eski arkadaşı beye] (Adıvar, 2009a: 357)

Akrabalık Adı + Unvan Adı {+(I/U)m}

biraderim efendim > G:+/Y:+/S:++

Saadetlu *biraderim efendim*, mukaddime-i ariza... [Namık Kemal > Yakın arkadaşı beye] (Tansel, 1986: 263)

---

[477] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

kardeşim efendim > G:+/Y:++/S:++

Baki dua *kardeşim efendim*... [Namık Kemal > Yakın arkadaşı beye] (Tansel, 1973: 124, 336; Bardakçı, 2015: 536, 545)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

adamım[478] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:++**

bico > G:+/Y:+/S:++

Bico[479] nerden geliyon / Harmanlıktan aşşağı … (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

bizim oğlan[480] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:++**

delikanlı > G:++/Y:++/S:+

Çalış *delikanlı*, gayretine ümitsizlik getirme. [Bey > Arkadaşı beye] (Namık Kemal, 2006: 146)

herif > G:+/Y:+/S:Ø

Yürüyün bre *herif*! [Bey (kızgın değil) > Arkadaşı beye] (Orhan Kemal, 1972: 35)

kızan[481] (konuşma dili) **> G:+/Y:+/S:+**

lan / len > G:+/Y:++/S:+

Dur *lan*, çevirme daha! [Erkek öğrenci > Arkadaşı erkek öğrenciye] (Ağaoğlu, 1996: 40, 42, 74; Orhan Kemal, 1972: 7; 2004: 47)

oğlan > G:+/Y:+/S:+

Aferin sarı *oğlan*! [Denizciler > Arkadaşları delikanlıya] (Kabaağaçlı, 2008: 122)

---

478 https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).
479 Gürcü dilinde erkek çocuğu, delikanlı anlamında kullanılır (*https://www.uludagsozluk.com/k/bico/* (16.01.2018))
480 https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (28.07.2018).
481 https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

Organ Adı {+(I/U)m}

gözüm / iki gözüm > G:+/Y:+++/S:++

İçmesin *gözüm*, anladık. [Bey > Arkadaşı beye] (Gürpınar, 2005a: 133; Yalçın, 2012: 36)

İki gözüm kardaşım Aliciğim, dün aldığım mektubun... [Bey > Arkadaşı beye] (Bardakçı, 2015: 503)

Bitki Adı {+(I/U)m}

gülüm > G:+/Y:++/S:++

Vay *gülüm*, nereden bu geliş? [Bey > Arkadaşı beye] (Esendal, 1983a: 76)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

ana kuzusu > G:+/Y:+/S:++

Polislerden öğüt dinleyen *ana kuzusu*! [Genç bey (alay) > Arkadaşı beye] (Altan, 2002: 431)

a(r)slan / a(r)slanım > G:+/Y:+++/S:+++

Koca *arslan*, sen gene neler anlatıyorsun? [Genç bey > Arkadaşı genç beye] (Altan, 2002: 404; Ahmet Mithat, 1998: 354)

Aslanım, sen köşkün bahçesinden çıkmazdın ki… [Karadenizli bey > Eski arkadaşı beye] (Uzuner, 2007: 91, 93)

koçum > G:+/Y:++/S:+++

Yazık olmuş sana *koçum* be! [Karadenizli bey > Eski arkadaşı beye] (Uzuner, 2007: 92)

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Neler söylüyorsun *kuzum*? [Genç bey > Arkadaşı genç beye] (Karaosmanoğlu, 1980b: 263; Mehmet Rauf, 2010b: 84; Buğra, 2005a: 36; Musahipzade Celal, 1970: 180; Nesin, 2009: 188)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

şekerim > G:++/Y:+/S:+++

Anlat bakalım işin nedir *şekerim*? [Bey > Arkadaşı beye] (Esendal, 1983a: 76)

Değer Sözü

ahretlik > G:+/Y:+/S:+++

İyi günler görmüşsün be *ahretlik* sen de. [Yaşlı bahçivan > Evin dedesine] (Altan, 2002: 162)

aziz[482] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:+++**

azizim > G:+/Y:+++/S:+++

Bu bâr-ı ıstıraba kim takat getirir, kim sabreder *azizim*? [Genç bey > Arkadaşı genç beye] (Müftüoğlu, 2007a: 63; 2005: 102; 2007b: 75, 77; Ahmet Mithat, 2000b: 488; 2001: 337; Ağaoğlu, 2007: 95; Başkut, 2005: 99)

can / canım > G:+/Y:+++/S:+++

Sen üzülme *can*… [Bey > Yakın arkadaşı beye] (Baykurt, 1980: 105; 1975b: 107, 127; Yıldırım, 1999: 101)

Canım, kal da yemek yiyelim. [Genç bey > Arkadaşı genç beye] (Mehmet Rauf, 2010b: 188; Yalçın, 2012: 23; Kaygılı, 2003a: 258; Abasıyanık, 1998: 101)

canım ciğerim > G:+/Y:+++/S:+++

Orhan, kardeşim, *canım ciğerim*, neredesin? [Delikanlı > Çocukluk arkadaşı delikanlıya] (Kaçan, 2002: 82)

dostum > G:++/Y:+++/S:+++

Huylu huyundan vazgeçmez *dostum*… [Aydınlardan bey > Arkadaşı beye] (Nesin, 2009: 120; 1973: 66; Ilgaz, 1989: 342; Uzuner, 2007: 150; Başkut, 2005: 99, 100, 102; Şinasi, 2005: 89; Atay, 1984: 447; Karaosmanoğlu, 1980b: 45; Karay, 2013a: 18)

elmasım > G:+/Y:+/S:+++

Eh *elmasım*, herkes evinde. [Yaşlı bey > Arkadaşı beye] (Esendal, 1983b: 39, 37; Gürpınar, 1997b: 173)

imanım > G:+/Y:+/S:+++

Nuurool *imanım*, nuurol caanım! [Bey > Meyhanedeki arkadaşına] (Kaygılı, 2003a: 258)

[482] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

kurban > G:+/Y:++/S:++

Dediğimi tut *kurban*! [Köylü bey > Arkadaşı beye] (Orhan Kemal, 1972: 357; Yaşar Kemal, 1976: 448)

Niteleme Bildiren Söz

akıllı > G:++/Y:++/S:++

Kızlara *akıllı,* başka zaman nerde göreceksin? [Erkek öğrenci > Arkadaşı erkek öğrenciye] (Ağaoğlu, 1996: 75)

civanım > G:+/Y:+/S:+++

Ne demek *civanım*, ne zaman şık değilsin ki? [Delikanlı > Çocukluk arkadaşı delikanlıya] (Mehmet Rauf, 2010a: 9)

devletli > G:+/Y:+/S:Ø

Devletli, bizim Bayram köleniz var. [Bey (saygı) > Arkadaşı bir paşaya] (Namık Kemal, 2007: 55)

hayırsız > G:+/Y:++/S:+

Asıl sen nerelerdesin *hayırsız*… [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Ümit, 2010: 15)

hazret > G:+/Y:Ø/S:Ø

Hazret, gördün ya bizim genç üstadı… [Orta yaşlı bey > Arkadaşı beye] (Kaygılı, 2003a: 146; Özakman, 1999: 95; 2017: 73)

ihtiyar > G:+/Y:++/S:+

İhtiyar, bu kim? [Yazar Bey > Arkadaşı beye] (Koçu, 1947: 738)

moruk[483] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:++**

sarı > G:++/Y:++/S:++

Hey *sarı*, şansına… [Delikanlılar > Arkadaşları delikanlıya] (Devrim, 1996: 38)

[483] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

toy > G:++/Y:++/S:+

Ne o *toy*, barıştın mı ne? [Genç bey > Arkadaşı genç beye] (Orhan Kemal, 2004: 69, 50)

Diğer Kullanımlar

adaş / adaşım > G:+/Y:++/S:++

Canım öyle deme *adaş*. [Bey > Arkadaşı beye] (Abasıyanık, 1998: 101)

Anam, *adaşım*, bilmezsin sen bu insanı yavrum. [Bey > Arkadaşı beye, Abasıyanık, 1998: 101; *http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

ahbap > G:++/Y:++/S:++

Ver elini *ahbap*, mutabıkız. [Bey > Arkadaşı beye] (Başkut, 2005: 143; Ağaoğlu, 2004: 67)

akraba[484] (konuşma dili) **> G:+/Y:+/S:+**

Allah'ın kulu > G:+/Y:++/S:Ø

Konuşsana be *Allah'ın kulu*! [Memur (kızgın) > İş arkadaşı beye] (Taner, 2015a: 92; Orhan Kemal, 2000: 291)

Allahlık > G:+/Y:++/S:Ø

Yürüsene be *Allahlık*! [Odacı genç bey (kızgın) > Odacı yaşlı beye] (Cumalı, 1969: 113)

arkadaş / arkadaşım > G:++/Y:+++/S:++

Ey *arkadaş*, elini ver! [Bey > Arkadaşı beye] (Şemseddin Sami, 2008: 192, 200; Orhan Kemal, 2010: 5; Ağaoğlu, 1996: 360, 365; Nesin, 1982: 105; Uzuner, 2007: 92)

Hadi içelim *arkadaşım*! [Genç bey > Arkadaşı genç beye] (Ilgaz, 2011b: 36; Yaşar Kemal, 2015c: 36; 2009b: 456; Engin, 1961: 9; Ümit, 2010: 5; Başkut, 2005: 98)

ayakdaş > G:+/Y:+/S:++

"Yoldaş" ile beraber, İstanbul'da ilk önce yeniçeriler tarafından kullanıldığı muhakkaktır; "arkadaş" karşılığında "yeniçeri" kastedilmiştir. İstanbul'dan kalkarak

[484] https://ask.fm/mstkmn/answers/1922322265, (30.07.2018).

doğuda ve batıda en az altı ay, bazen de bir buçuk iki yıl süren seferlere yaya gidip gelen bu askerlerin ağzında "yoldaş" ve "ayakdaş", arkadaştan çok daha uygun hitaplardır. "Yoldaş" yalnız yeniçeri ağzında kalmış, "ayakdaş" ise İstanbul'un eski külhâni ve ayak takımı tarafından da benimsenerek kullanılmıştır (Koçu, 1948: 1382).

(baba) erenler > G:+/**Y:**+/**S:**+

Amanı zamanı yok *erenler*. [Bey > Eski dostu Bektaşi babasına] (Yıldırım, 1999: 89; *http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

Ne oldu *baba erenler*? [Bey > Eski dostu Bektaşi babasına, Yıldırım, 1999: 89)

bebe[485] (konuşma dili) **> G:**+++/**Y:**+++/**S:**++

cürüm[486] (konuşma dili) **> G:**+/**Y:**+/**S:**+

çocuk / çocuğum > G:++/**Y:**++/**S:**+++

Çocuk, senin hakkın varmış. [Mustafa Kemal > Kendisinden küçük arkadaşı beye] (Atay, 1984: 405, 442; Müftüoğlu, 2007a: 88; Kaygılı, 1972: 44; Ilgaz, 2010: 59; Ağaoğlu, 2013b: 332)

Çocuğum senin kusurun yok. [Mustafa Kemal > Kendisinden küçük arkadaşı beye] (Atay, 1984: 405, 442)

darling > G:++/**Y:**++/**S:**++

Lakin *darling*, biricik gerçek vücuttadır. [Yabancı genç bey (alay) > Arkadaşı İngiliz zabite] (Karaosmanoğlu, 1980b: 50, 47)

devrem[487] (konuşma dili) **> G:**++/**Y:**++/**S:**+++

dost > G:++/**Y:**++/**S:**++

Yaşa be *dost*, güzel söyledin. [Genç bey > Arkadaşı beye] (Altan, 2002: 419; Ümit, 2010: 24; Başkut, 1962: 148; *http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

dostum[488] (konuşma dili) **> G:**++/**Y:**++/**S:**+++

göbel[489] (konuşma dili) **> G:**+++/**Y:**+++/**S:**+++

---

[485] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://eksisozluk.com/bebe--139755, (30.07.2018).
[486] https://ask.fm/alperenbozdgn/answers/144467977645; (01.08.2018).
[487] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (28.07.2018).
[488] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (26.07.2018).

hemşehri / hemşehrim > G:+/Y:++/S:++

Hemşehri, ben bu yakınlarda Mısır'a gittim mi? [Laz esirci > Diğer Laz arkadaşına] (Ahmet Mithat, 2000b: 323)

… hâcen nasilsun Kuzguncuklu *hemşerim*? [Karadenizli bey > Eski arkadaşı beye] (Uzuner, 2007: 90, 155)

hısım[490] (konuşma dili) **> G:+/Y:+/S:++**

kanka > G:+++/Y:+++/S:+++

… *kankalar*, Kolera'dan uluslararası hırsızlık… [Delikanlı > Arkadaşlarına] (Kaçan, 2002: 27)

kanki[491] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

keke[492] (konuşma dili) **> G:+++/Y:++/S:++**

kirve[493] (konuşma dili) **> G:+++/Y:++/S:++**

meslektaşım > G:++/Y:++/S:+

Aziz *meslektaşım*, deliyi sizin tedavinize bırakarak kaçıyorum. [Doktor Bey > Meslektaşı beye] (Gürpınar, 2005b: 49; Karaosmanoğlu, 2003: 118; Buğra, 2005b: 29)

mirim > G:+/Y:++/S:++

Gökte ararken yerde buldum seni *mirim*[494]. [Bey > Arkadaşı beye] (Orhan Kemal, 2010: 25; Ağaoğlu, 2005: 32, 34; Nesin, 1959b: 44)

mübarek > G:+/Y:++/S:Ø

Belli olmuyor ki *mübarek*! [Makinist > Arkadaşı beye] (Ilgaz, 2011b: 50)

Müslüman > G:+/Y:++/S:Ø

Yemin ediyorum a *Müslüman*! [Bey (kızgın) > Arkadaşı beye] (Ahmet Rasim, 1969a: 107)

---

[489] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).
[490] https://twitter.com/nizo0618/status/590291805993861120, (30.07.2018).
[491] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (30.07.2018).
[492] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).
[493] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (28.07.2018).
[494] "Beyim, azizim, dostum, arkadaşım" anlamında bir seslenme sözü (TS, 2010: 1688).

omuzdaşım > G:+/Y:+/S:++

Değerli *omuzdaşlarım*, bugün bizim bayramımız varmış… [Tutukevindeki erkek çocuk > Tutukevindeki diğer çocuklara] (Ilgaz, 2011a: 102)

ortak > G:+++/Y:+++/S:+

Tombulluğun *ortak*… [Bey > İş arkadaşı beye] (Başkut, 1972: 137)

panpa[495] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

rafık[496] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:+**

refikim / rafığım > G:+/Y:++/S:++

Hürmetli *refikim*, tastamam da vaktinde teşrif oldunuz. [Doktor Bey > Arkadaşı Doktor Bey'e] (Gürpınar, 2005b: 75)

sağdıç > G:++/Y:++/S:++

Sağdıç, nedir bu senin yaptığın… [Bey > Arkadaşı beye] (Nesin, 2000: 473)

toprağım[497] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:++**

üstat / üstadım > G:+/Y:+++/S:++

Sakın onu da görmeye kalkma *üstat*. [Genç bey > Arkadaşı müzik hocasına] (Adıvar, 2009a: 75, 72; Orhan Kemal, 1995: 188)

İltifat kılınmaz mı *üstadım*? [Jinekolog bey > Arkadaşı yazar beye] (Nesin, 1959b: 44; Necatigil, 1970: 27; Orhan Kemal: 2010: 25)

yoldaş / yoldaşım > G:+/Y:++/S:++

Fakat be *yoldaş*, ben sonradan geldim de... [Genç bey > Arkadaşı genç beye] (Ahmet Mithat, 2000b: 289; Musahipzade Celal, 1970: 179, 183; 234; Koçu, 1946: 148, C. 2, 619)

A *yoldaşım*, buna adıyla sanıyla… [Genç bey > Arkadaşı genç beye] (Kabaağaçlı, 2008: 113; Ahmet Mithat, 2001: 184; Namık Kemal, 2007: 77; Yaşar Kemal, 2015b: 200)

---

[495] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).
[496] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://www.uludagsozluk.com/k/raf%C4%B1k/, (01.08.2018).
[497] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (28.07.2018).

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler[498]

ace: Arkadaş. (Kaş ve köyleri -Ank.) (DS XII, 1993: 4405)

agaş [agena, agilik, ağoş]**:** Kardeş, arkadaş. (Senir Keçiborlu -Isp.) (DS I, 1993: 76)

ağa: "Dostum, arkadaşım" anlamında seslenme ünlemi. (Dereçine Sultandağı -Af.) (DS XII, 1993: 4406)

âhe [ahiy]**:** Arkadaş, kardeş. (Büyükcincirop Ardahan -Kr.) (DS I, 1993: 129)

akani [akdeş, âkıdeş, âkideş, akraç]**:** Arkadaş: *Biraz dur akani, bir şey soracağım.* (Çamköy Gölhisar -Brd.) (DS I, 1993: 138)

aniko: Dost, sevgili. (Kemaliye -Ezc.; Besni, Kahta -Adı.) (DS I, 1993: 273)

anyaran: Dost, arkadaş. (Beltarla Dinar -Af.) (DS I, 1993: 281)

apça [abca]**:** Dost, arkadaş. (Devrek -Zn.) (DS I, 1993: 286)

aratim: "Kardeşliğim, ahretliğim!" (kadınlar arasında) (Hamidiye Bolvadin -Af.) (DS I, 1993: 300)

ardeç: Arkadaş. (Gelendost -Isp.) (DS I, 1993: 304)

baboş [babuş, bobuş]**:** "Arkadaş, kardeş" anlamında bir hitap. (-Ur.; -Gaz.; Afşin, -Mr.) 3.Alay anlamında bir söz. (DS II, 1993: 453)

badaş [badeş, bağdaşık]**:** Arkadaş, okul arkadaşı, bir arada bulunan, birlikte iş yapan insanlar, ortak. (Bolvadin -Af.; Gelegenni Yalvaç, Eğridir köyleri -Isp.; Yeniköy -Ba.; Mustafa Kemal Paşa -Brs. …) (DS II, 1993: 463)

cura: Dost, arkadaş, sevgili. (Üsküdar -İst.) (DS III, 1993: 1018)

çeltek: Dost, ahbap. (-Ada.) (DS III, 1993: 1126)

dadaş: Arkadaş, ahbap. (Kırkağaç. -Mn.; Osmancık Çr.; -Gm.; -Kn.) 10. İkiz. (DS IV, 1993: 1319)

ebem: Arkadaş. (Şambayadı Besni -Ml.) (DS V, 1993: 1654)

ebice: Kardeşlik. (Ladik Niksar -To.) (DS V, 1993: 1656)

enekeç: Oyun ve okul arkadaşı. (Keskin -Es.) (DS V, 1993: 1749)

---

[498] Derleme Sözlüğü'nden derlenen erkeklerin erkek arkadaşlarına yönelik hitap olarak kullanılebileceği düşünülen bazı örnekler diğer bölümlerde de kullanılabilir.

eren: Dost. (Navlu Yeşilova -Brd.) (DS V, 1993: 1766)

gadaş [goduk]**:** Arkadaş. (Vazıldan Divriği -Sv.) (DS VI, 1993: 1889)

gağa: Arkadaş, dost. (Karakoyun Iğdır -Kr.) (DS VI, 1993: 1893)

galan: Arkadaş*: Galan, siz nereye gidiyorsunuz.* (Kayadibi Yeşilova -Brd.; Ekse, Bekilli Çal, Yeşilova Acıpayam -Dz.; Nazilli -Ay.; -İz. ...) (DS VI, 1993: 1898)

geyz: Arkadaş: *Geyz, ben burada kalacağım.* (Çığrı Dinar -Af.) (DS VI, 1993: 2019)

gıran: Çocuğun oyun arkadaşları: *Gıranların gelmiş seni çağırıyor.* (Bağıllı Şarkikaraağaç -Isp.) (DS VI, 1993: 2053)

hembelik: Sırdaş. (Antakya -Hat.) (DS VII, 1993: 2337)

henteş [hendeş, hentoş]**:** Akran, yaşıt, arkadaş. (Sarıidris Şarkikaraağaç, Elbengi Yalvaç -Isp.; Bor -Nğ.; Doğanbey Beyşehir, Çiğil -Kn.) (DS VII, 1993: 2341)

ırafık: Arkadaş. (Ören Fethiye -Mğ.) (DS VII, 1993: 2480)

icam: Arkadaş. (-Kn.) (DS VII, 1993: 2503)

isteş: Dost. (Kızılhamza Ortaköy -Çr.) (DS XII, 1993: 4525)

kafar: Arkadaş. (-Kü. ve çevresi) (DS VIII, 1993: 2592)

kakadak: Arkadaş, dost. (Kırkağaç -Mn.) (DS VIII, 1993: 2600)

karayen: Arkadaş. (-Brd.) (DS VIII, 1993: 2655)

kivra: Dost, arkadaş. (Vazıldan Divriği -Sv.) (DS VIII, 1993: 2888)

koraş: Yakın arkadaş (çocuklar arasında). (Yenikışla Boğazlıyan -Yz.) (DS VIII, 1993: 2924)

koldaş: Bir işi beraber yapan kimseler, ortak. (Sandıklı -Mn.; Özbek göçmenleri -Tr.) (DS VIII, 1993: 2910)

odaşık: Oda arkadaşı. (Kırım göçmenleri -Ama.) (DS IX, 1993: 3264)

oğor: Eş, dost, sevgili. (Sarıhamzalı Sorgun -Yz.) (DS IX, 1993: 3268)

özü: 1. Arkadaş. (Zara, Suşehri -Sv.) 2. Cana yakın (kimse) (Zara, Suşehri -Sv.) (DS IX, 1993: 3373)

özüm: Kardeş gibi tutulan kimse, kardeşlik. (Çamoağa Divriği -Sv.) (DS IX, 1993: 3373)

nöger: Erkek arkadaş. (Karaçay, Başhöyük Kadınhanı -Kn.) (DS IX, 1993: 3255)

öğür: Yoldaş, arkadaş. (Afşar, Pazarören Pınarbaşı -Ky.) (DS XII, 1993: 4624)

sabadaş: Arkadaş. (-Uş.) (DS XII, 1993: 4659)

seğirdici: Arkadaş. (-Çr.) (DS XII, 1993: 4678)

say: Arkadaş. (Ezine köyleri -Çkl.) (DS X, 1993: 3557)

sevik: Dost. (-Ada.) (DS X, 1993: 3594)

sığar: Kafadengi, dost. (-Nğ.; Ermenk -Kn.) 3. Akraba, yakın. (DS X, 1993: 3602)

şahum: "Arkadaşım, dostum" anlamında seslenme ünlemi. (Çilehane Reşadiye -To.) (DS XII, 1993: 4717)

taydaş: Arkadaş, dost. (-Sv.; -Ky.; Tekeler Silifke -İç.) (DS XII, 1993: 4744)

toroş: Arkadaş. (Boyabat -Sn.) (DS X, 1993: 3969)

yamız: Arkadaş, kardeş. (Ödemiş -İz.) (DS XI, 1993: 4156)

2.2.2.2.1.2. Kadınların Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları

Özel Ad > G:+/Y:+++/S:+++

Arkadaşlara öncelikle özel adları ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik veya küçültme ekli biçimleri ile kısaltılmış ya da kırılmış şekilleri ile seslenildiği bilinmektedir.

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Ağabey > G:+/Y:+++/S:+

Yaşa be *Sabri Ağbey*! [Genç kadın (alay) > Arkadaşı delikanlıya] (Dıranas, 1977: 201)

Unvan Adı

bey > G:+/Y:+/S:Ø

Anladım, yanılıyorsunuz *bey*. [Genç kız > Arkadaşı genç beye] (Müftüoğlu, 2007b: 78)

efendi > G:+/Y:+/S:Ø

Şu ihtiyar gerçekten bir canlı muammadır, değil mi *efendi*? [Genç kız > Kendisinden büyük arkadaşı beye] (Ahmet Mithat, 2000c: 194)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

ağabeyim > G:++/Y:+/S:++

… *ağabeyim* … seni nasıl özledim… [Genç kadın > Çocukluk arkadaşı beye] (Uzuner, 2007: 469)

annem > G:++/Y:++/S:++

Ne olsun be *annem*[499]! [Genç kız > Arkadaşı delikanlıya] (Özakman, 2017: 42)

babam > G:++/Y:+/S:++

Tabii ya Emin, *babam*... [Genç kadın > Arkadaşı genç beye] (Dıranas, 1977: 226)

kardeşim > G:++/Y:++/S:++

Kardeşim, beni niçin kucaklamıyorsun? [Genç kız > Arkadaşı delikanlıya] (Ahmet Rasim, 2005: 38)

oğlum > G:++/Y:++/S:++

Sen ne bakıyorsun bana *oğlum*! [Genç kadın > Arkadaşı genç beye] (Abasıyanık, 2013b: 5, 7)

yavrum / yavrucuğum > G:++/Y:++/S:+++

Erkekle konuşmaz *yavrum*! [Kadın > Arkadaşı beye] (Ömer Seyfeddin, 1977: 80)

... bizi peşlerinde istiyorlar *yavrucuğum*. [Kadın > Yakın arkadaşı öğretim üyesi beye] (Ağaoğlu, 1991: 213)

[499] bk. "Hitaplarda Sapma"

Cinsiyet Bildiren Söz

bizim oğlan > G:+/Y:++/S:++

… öte dünyada Allah'tan çekmez *bizim oğlan*! [Kadın > Yakın arkadaşı beye] (Baykurt, 2014: 307-308)

kızan[500] (konuşma dili) **> G:+/Y:+/S:++**

Hayvan Adı {+(I/U)m}

koç > G:+/Y:++/S:++

Oldu *koç*, çavvv… [Genç kız > Arkadaşı delikanlıya] (Özakman, 2017: 42)

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Neden girip oturmadın *kuzum*? [Kadın > Yazar arkadaşı beye] (Ağaoğlu, 1991: 194; Dıranas, 1977: 163, 164, 225)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

şekerim > G:++/Y:+++/S:+++

Valla *şekerim*, ben şu anda... [Genç kadın > Arkadaşı genç beye] (Dıranas, 1977: 163)

Değer Sözü {+(I/U)m / +cAğIzIm / +dAşIm}

azizim > G:+/Y:+/S:+++

Hayır *azizim*, hayır! [Genç kız > Kendisinden büyük arkadaşı genç beye] (Ahmet Mithat, 2000c: 107, 218)

can / canım > G:+/Y:++/S:+++

Dağın başında ya *can*... [Köylü kadın > Değer verdiği demirciye] (Baykurt, 1975b: 241)

Sen evlen benim *canım*, sen evlen… [Köylü kadın > Değer verdiği demirciye] (Baykurt, 1975b: 242)

cancağızım > G:++/Y:++/S:+++

Cancağızım, gideceğim yere varmadan... [Kadın > Yazar arkadaşı beye] (Ağaoğlu, 1991: 205)

---

[500] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

candaşım > G:++/Y:++/S:+++

Özetliyorum *candaşım*, geliyorum. [Kadın > Eski iş arkadaşı beye] (Tanpınar, 2014: 270)

gözüm nuru > G:++/Y:++/S:+++

… ah Mustafacığım, bu hâl nedir *gözüm nuru*! [Genç kız > Arkadaşı delikanlıya] (Ahmet Mithat, 2000b: 615)

dostum > G:++/Y:+++/S:+++

Fakat müteselli olunuz *dostum*. [Genç kız > Kendisinden büyük arkadaşı beye] (Ahmet Mithat, 2000c: 231; Ağaoğlu, 1991: 205)

Diğer Kullanımlar

Allah'ın kulu > G:+/Y:++/S:Ø

Aman Civelek, aman diyorum, zevzekliği bırak *Allah'ın kulu*. [Hizmetçi kız > Arkadaşı delikanlıya] (Ahmet Mithat, 2000b: 577)

çocuk > G:++/Y:++/S:++

Seni yaramaz *çocuk* seni, nihayet bu sabahki ihmalinden… [Genç kadın (alay) > Arkadaşı genç beye] (Adıvar, 2009b: 111)

kanka / kanki[501] (konuşma dili) **> G:+++/Y:++/S:+++**

2.2.2.2.2. Kadın Arkadaşlara Yönelik Hitaplar

2.2.2.2.2.1. Kadınların Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları

Özel Ad > G:+/Y:+++/S:+++

Arkadaşlara öncelikle özel adları ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik veya küçültme ekli biçimleri ile kısaltılmış ya da kırılmış şekilleri ile seslenildiği bilinmektedir.

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Hanım > G:+/Y:++/S:Ø

Yok yok *Ayşe Hanım*, on beş değil... [Hizmetçi genç kadın (alay) > Meslektaşı hizmetçiye] (Gürpınar, 1972: 186; Abasıyanık, 2013b: 52)

[501] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

Unvan Adı

hanımefendi > G:+/Y:++/S:Ø

Bana kalırsa *hanımefendi*... [Gazeteci genç bey > Kadın arkadaşına] (Abasıyanık, 2013b: 52)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m / +sI/U}

anam / anacığım > G:+/Y:+++/S:+++

Anam, zaten bu hizmetçi kısmını hoş tutmak lazım. [Kadın > Kadın arkadaşına] (Eray, 1976: 9)

Yahu *anacığım*, bir şapkan var mı? [Kadın > Kız arkadaşına] (Ağaoğlu, 2008: 172)

bacım[502] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:++**

çocuğum > G:+/Y:++/S:++

Bunlar sebep mi benim güzel *çocuğum*? [Kadın > Kendisinden küçük kadın arkadaşına] (Güntekin, 1985: 150)

hemşire > G:+/Y:+/S:+

Yaşı on sekiz var mı dersin *hemşire*? [Hemşire > Arkadaşı hemşire kadına] (Abasıyanık, 2008: 439; Mehmet Rauf, 2004: 63)

hemşirem > G:+/Y:+/S:++

Teşekkür ederim *hemşirem*! [Genç kız > Arkadaşı genç kıza] (Şemseddin Sami, 2008: 100)

kardeş > G:+/Y:+++/S:+

Kardeş, bu yeni manton mu? [Genç kız > Arkadaşı genç kıza] (Müftüoğlu, 2007a: 36)

kardeşim / kardeşçiğim > G:+/Y:+++/S:+++

Kardeşçiğim, düşün bütün çehrem kızarmış… [Genç kız > Arkadaşı genç kıza] (Müftüoğlu, 2007a: 158)

[502] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (28.07.2018).

ninem > G:+/Y:++/S:++

Uzatma *ninem*, onlar bunu henüz anlıyamazlar. [Orta yaşlı şehirli kadın > Arkadaşı genç kadına] (Gündüz, 1938: 12)

teyzesi > G:+/Y:++/S:+

Yeter *teyzesi*[503], yeter! [Misafir kadın > Ev sahibi kadına] (Ağaoğlu, 1996: 29)

yavrum > G:+/Y:++/S:++

Fakat nen var *yavrum*? [Genç kadın > Kendisinden küçük eski arkadaşı kadına] (Adıvar, 2009a: 251; 2006: 47; Orhan Kemal, 1995: 176)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

hanım kardeşim > G:+/Y:++/S:+

Nasıldı *hanım kardeşim*… [Kadın > Kadın arkadaşına] (Yaşar Kemal, 2009b: 209)

Cinsiyet Bildiren Söz

bizim kız[504] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:++**

kız > G:+/Y:+++/S:+

Git *kız*, söyle şu eniştene de… [Genç kız (kızgın) > Arkadaşı genç kıza] (Ağaoğlu, 2013a: 372)

Özel Ad'(I/Un / nI/Un) kızı > G:+/Y:+/S:Ø

Aması ne *Sarı'nın kızı*… [Genç kız > Arkadaşı genç kıza] (Baykurt, 1985b: 158)

Organ Adı {+(I/U)m}

gözüm > G:+/Y:+++/S:+++

Düşün *gözüm*! [Kadın > Yakın arkadaşı kadına] (Müftüoğlu, 2007a: 159)

Bitki Adı {+(I/U)m}

gülüm > G:+/Y:+++/S:+++

Sorma *gülüm*, sorma… [Kadın > Kadın arkadaşına] (Orhan Kemal, 1982: 149)

---

503 bk. "2.2.5.5. Dolaylı Anlatım Kaynaklı Hitaplar"

504 https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).

Hayvan Adı {+(I/U)m}

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Kimin esrarını anlayacaksın *kuzum*? [Hizmetçi kadın > Meslektaşı kadına] (Gürpınar, 1972: 180; Mungan, 1999: 380; Ağaoğlu, 2013b: 319)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

şekerim > G:++/Y:+++/S:+++

Ee *şekerim*, sen de bir tane daha yapıver. [Misafir kadın > Ev sahibi kadına] (Ağaoğlu, 1996: 27, 29, 32, 66; 2007: 24; Dıranas, 1977: 172; Tecer, 2009: 188)

Değer Sözü {+(I/U)m / +kom}

azizem > G:+/Y:++/S:+++

Elveda *azizem*! [Genç kız > Kız arkadaşına] (Gürpınar, 1995a: 317, 293; Ahmet Mithat, 2000c: 23)

canım > G:+/Y:+++/S:+++

Bırak *canım* şunu elinden. [Misafir kadın > Ev sahibi kadına] (Ağaoğlu, 1996: 32)

canikom[505] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

dostum > G:++/Y:+++/S:+++

Vallahi *dostum*, öyle bir adama kapılmaktansa… [Genç kız > Yakın kız arkadaşına] (Ahmet Mithat, 2000c: 23; Eray, 2011a: 74)

elmasım > G:+/Y:+/S:+++

Hacet yoktur *elmasım*, ben her gün gelirim. [Genç kız > Arkadaşı genç kıza] (Şemseddin Sami, 1964: 46;Müftüoğlu, 2007a: 163; Gündüz, 1938: 48)

hayatım > G:++/Y:+++/S:+++

Sen misin *hayatım*? [Kadın > Samimi kadın arkadaşına] (Cumalı, 1969: 145; Ağaoğlu, 2007: 24; 1996: 27)

[505] https://ask.fm/FnrbhElif1998/answers/55238201956; (01.08.2018).

meleğim > G:+/Y:+++/S:+++

Benim ak saçlı *meleğim*, bir sinema perdesi karşısında gibi... [Kadın > Kendisinden küçük arkadaşı kadına] (Güntekin, 1985: 150)

muhibbem > G:+/Y:Ø/S:+++

Aziz *muhibbem*, size bunu övünmek için değil... [İngiliz elçisinin zevcesi > Londra'da bayan arkadaşına] (Koçu, 1971: 5577)

ruhum > G:+/Y:++/S:+++

Ruhum, başkasına edemeyeceğim gevezeliklerimi... [Genç kız > Arkadaşı genç kıza] (Müftüoğlu, 2007a: 156)

Niteleme Bildiren Söz

cicim > G:++/Y:+++/S:+++

Cicim, sen de ne kadar dışırlıklı olmuşsun böyle. [Kadın > İş arkadaşı kadına] (Güntekin, 1991: 86)

güzelim > G:++/Y:+++/S:++

Güzelim, biz pek sinemaya gidemiyoruz. [Kadın > Kadın arkadaşına] (Eray, 1976: 11; Dıranas, 1977: 172)

nazlım > G:+/Y:+/S:++

Efendimizi çekemez *nazlım*. [Cariye kız > Arkadaşı cariye kıza] (Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman, 1990: 16)

nonoş > G:++/Y:+++/S:++

Her şey hazır mı *nonoş*? [Orta yaşlı şehirli kadın > Arkadaşı genç kadına] (Gündüz, 1938: 3)

yosmam > G:+/Y:+/S:++

… senin için söylüyor *yosmam*. [Hizmetçi kadın > Meslektaşı kadına] (Gürpınar, 1972: 184)

Diğer Kullanımlar

bebeğim > G:++/**Y:**+++/**S:**+++

… daha dokuz yaşındasın, aman *bebeğim*. [Hizmetçi kadın (alay) > Meslektaşına] (Gürpınar, 1972: 186)

darling > G:++/**Y:**++/**S:**++

Hayır *darling*, hayır! [Amerikalı kız > Türk arkadaşına] (Karaosmanoğlu, 1980b: 219)

kâfir > G:+/**Y:**++/**S:**+

Kâfir, senin var galiba öyle yakın arkadaşın! [Kadın (iğneleme) > Yakın kadın arkadaşına] (Altan, 2002: 111)

refika > G:+/**Y:**Ø/**S:**+

Bak bak *refika*! [Kadın > Kadın arkadaşına] (Ahmet Rasim, 1969a: 89)

sevgilim > G:++/**Y:**++/**S:**++

Ne diyorduk *sevgilim*? [Genç kız > Yakın kız arkadaşına] (Ahmet Mithat, 2000c: 22)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

bacılık: Kardeş yerine tutulan yakın arkadaş, kardeşlik (kızlar ve kadınlar arasında) (Emirdağ-Af.; Kozağaç Gölhisar, Kuşbaba Bucak -Brd.; Mesudiye köyleri -Or.; -Gm. ilçe ve köyleri; Alakilise Refahiye -Ezc. …) (DS II, 1993: 458)

balım: "Sevgili kardeşim, arkadaşım, şekerim" anlamında daha çok kadınlar arasında kullanılır: *Balım az gelsene.* (Mustafa Kemal Paşa köyleri -Brs.; Kurşunlu -Çkr.; -Çr. Yolbaşı, Kızıltoprak, Taşkapu, Elmalı, Muradiye -Rz.; Ersis Yusufeli, Bağlıca Ardanuç, Çavdarlı Şavşat -Ar. …) (DS II, 1993: 505)

cönger: Kız arkadaş. (Karaçay aşireti Kadınhanı -Kn.) (DS III, 1993: 1007)

eci: Kız arkadaş. (Kuzköy Akkuç -Or.) (DS XII, 1993: 4490)

heci: Kızkardeş ya da kızkardeş gibi yakın tutulan (kimse). (-Çr.) (DS VII, 1993: 2325)

soldiç: Gelinin sol yanındaki arkadaşı. (Safranbolu -Zn.) (DS X, 1993: 3660)

2.2.2.2.2.2. Erkeklerin Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları

Özel Ad > G:+/Y:+++/S:+++

Arkadaşlara öncelikle özel adları ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik veya küçültme ekli biçimleri ile kısaltılmış ya da kırılmış şekilleri ile seslenildiği bilinmektedir.

Özel Ad + Meslek ve Unvan Adı

Özel Ad + Hanım > G:+/Y:++/S:Ø

Onun için benden ölüm korkusu beklemeyin *Gönül Hanım*. [Genç bey > Arkadaşı genç kıza] (Müftüoğlu, 2007b: 23)

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Abla > G:+/Y:+/S:+

Bana bak *Ayşe Abla*, uzun ediyorsun. [Delikanlı > Arkadaşı genç kıza] (Abasıyanık, 2013b: 6, 8)

Özel Ad + Bacı[506] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:+**

Özel Ad + Hemşire[507] (konuşma dili) **> G:+/Y:+/S:+**

Özel Ad + Kardeş > G:+/Y:++/S:+

Sana bir şey söyleyeyim mi *Zehra Kardeş*? [Üniversite öğrencisi delikanlı > Kendisinden küçük kız arkadaşına] (Ağaoğlu, 2013a: 216)

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m}

bayan > G:+/Y:++/S:Ø

Emredersiniz *bayan*! [Bey > Arkadaşı kadına] (Adıvar, 2009b: 100)

küçük hanım > G:++/Y:++/S:+

Sen karışma bu işlere *küçük hanım*… [Komünist üniversite öğrencileri > Arkadaşları zengin kıza] (Ağaoğlu, 2013a: 349)

[506] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (29.07.2018).
[507] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

sultanım > G:+/Y:+/S:++

Ben iki yüzlü değilim *sultanım*. [Delikanlı > Arkadaşı genç kıza] (Abasıyanık, 2013b: 6)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / can}

annem > G:++/Y:+/S:++

Öyleyse akşam görüşürüz be *annem*! [Delikanlı > Arkadaşı genç kıza] (Özakman, 2017: 42)

babam > G:+++/Y:+++/S:+++

Zararı ne olacak a *babam*? [Delikanlı > Arkadaşı genç kıza] (Ahmet Mithat, 2000b: 406, 407, 411)

bacı > G:+/Y:++/S:+

Gızma *bacı*, gızma! [Odacı adam > Odacı kadına] (Altan, 2002: 305)

bacıcan > G:+/Y:++/S:+++

Hoşgeldin *bacıcan*[508]! [Demirci bey > Değer verdiği köylü kadına] (Baykurt, 1975b: 239)

ninem > G:++/Y:+/S:++

Çapkın, *ninem*[509], beni dinle! [Yaşlı bey > Yakın arkadaşı genç kıza] (Gündüz, 1930: 210, 239)

Cinsiyet Bildiren Söz

bizim kız[510] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:++**

kız / kızım > G:+/Y:++/S:+

Ne o *kız*? [Bey > Eski arkadaşı kadına] (Ağaoğlu, 2013b: 122)

Ne oldu *kızım*? [Genç bey > Arkadaşı genç kadına] (Dıranas, 1977: 206; Sabahattin Ali, 2008: 91; Abasıyanık, 2013b: 8; Ağaoğlu, 2013a: 343; Baykurt, 1985b: 104; Güntekin, 1985: 154; Gürpınar, 1995a: 286)

---

508 "can" sözcüğünün Damalı köyünün sözü olduğu belirtilmiştir.
509 bk. “Hitaplarda Sapma”
510 https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).

lan[511] **> G:+/Y:+/S:+**

Ooo ne haber *lan*? [Delikanlı > Arkadaşı genç kıza] (Özakman, 2017: 42)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

aslanım > G:+/Y:+/S:+++

Rüya görmüşsün sen *aslanım*. [Delikanlı > Arkadaşı genç kıza] (Orhan Kemal, 1995: 43)

kuzum > G:+/Y:++/S:+++

… sizi ziyaret etmeme müsaade ediniz *kuzum, kuzum*! [Delikanlı > Arkadaşı genç kıza] (Adıvar, 2009b: 121; Çamlıbel, 2012: 112; Ömer Seyfeddin, 1977: 80)

Değer Bildiren Söz

dostum > G:+/Y:++/S:+++

Ben uyurum *dostum*. [Delikanlı > Arkadaşı genç kıza] (Abasıyanık, 2013b: 4; Ağaoğlu, 1998: 100, 129; 2013b: 329; Gündüz, 1930: 229)

Niteleme Bildiren Söz

güzelim > G:+/Y:+/S:++

Kardeşim, güzel Eleni, *güzelim*! [Delikanlı > Arkadaşı genç kıza] (Ahmet Rasim, 2005: 46)

küçük > G:+/Y:+/S:++

Küçük, bırak bunları, bunalıyorum. [Yaşlı bey > Yakın arkadaşı genç kıza] (Gündüz, 1930: 211)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

cönger [cönger]**:** Kız arkadaş. (Karaçay aşireti Kadınhanı -Kn.) (DS III, 1993: 1007)

eci: 1. Kız arkadaş. (Kuzköy Akkuç -Or.) 2. Amca eşi, yenge. (DS XII, 1993: 4490)

heci: Kızkardeş ya da kızkardeş gibi yakın tutulan (kimse). (-Çr.) (DS VII, 1993: 2325)

[511] bk. "Hitaplarda Sapma"

2.2.2.3. Nişanlılara, Sevgililere ve İlgi Duyulanlara Yönelik Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde nişanlılara, sevgililere ve ilgi duyulanlara yönelik çok çeşitli hitap biçimleri kullanılmıştır. Bu hitaplar Türk insanının hayal gücünü ve ince zekâsını da gösteren örnekler arasındadır. Erkeklerce nişanlılarına ve sevgililerine yönelik *canım, canımcığım, canımın canı, canımın içi, can kuşum, canını sevdiğim, hayatım, ömrüm, ömrümün varı, ruhum, cananım, civanım, dilber, sevdiğim, sevdalım, aşnam, sevgili, sevgilim, cicim, nonoşum, ninnoşum, aşkım, biricik, biriciğim, bir tanecik, bir tanem, ciğerim ferahı, kurban, kurban olduğum, imanım, işvebazım, nazlım, afet, gelin, güzel, güzelim, haspa, yosma, yosmam, tontonum, kumralım, karam, ipeğim, kadifem, azizem, kraliçem, prensesim, sultanım, can yoldaşım, gözümün nuru, nur-ı didem, gözünü sevdiğim, balım, ceylan, koyunum, kuzum, civcivim, ceylanım, güvercinim, kuşum, kekliğim, çiçeğim, çiğdemim, gelinciğim, gülüm, karanfilim, reyhanım, menekşem, sümbülüm, tomurcuğum, fidanım, şekerim, tatlım, elmasım, mercanım, ciğerim, ciğerimin köşesi, ciğerparem, gözümün bebeği, (iki) gözüm, melek, meleğim, peri* gibi onlara duydukları sevgiyi, özlemi, hayranlığı belirtmek, çeşitli şekillerde onları ikna etmek üzere değerli ve olağanüstü varlıklara benzetilerek, nahiflikleri ve sevimlilikleri ile bilinen hayvanlardan, güzel kokusu ve görüntüsü ile nam salmış çiçeklerden, halk arasında makbul sayılan yiyeceklerden, hayati öneme sahip organlardan aktarmalar yoluyla oluşturulan hitapların yanı sıra değer sözlerinden oluşan oldukça geniş bir hitap yelpazesi söz konusudur. Bunların yanı sıra *özel ad + hanım, hanım, hanımefendi, hanım kız, küçük hanım, küçük hanımefendi, efendi, efendim, efendiciğim, bayan + özel ad, bayan, gelin* gibi daha mesafeli denilebilecek hitaplar ile *özel ad + kız, kız, kızım, kadın, kadınım* gibi daha çok cinsiyet kaynaklı hitaplar da kullanılmıştır. *Bebek, bebeğim, bebekçiğim, çocuk, küçüğüm, yavru, yavrum, yavrucuğum, yavrucağızım* gibi muhatabın küçüklüğünü vurgulayan hitapların muhataba duyulan sevgi ve şefkati göstermek maksadıyla tercih edildiği düşünülmektedir. Birkaç metinde de bir beyin nişanlısına *nişanlım* şeklinde seslendiğine rastlanmıştır. Bunlar dışında beylerin nişanlı ya da sevgililerine *sürmelim* gibi dış görünüşüne yönelik seslenmeleri de bulunmaktadır. *Allah'ın kulu* hitabı, bir beyin sinirli olduğu bir anda iğneleme amacıyla sarf ettiği seslenme biçimidir. Bir beyin *adam, anam, anam babam, babam, kardaş, dost, imanım, a(r)slanım* gibi nişanlı ve sevgililere yönelik kullanılmış hitaplar ise muhatapların

cinsiyetleri ve konumları düşünüldüğünde aykırı kullanımlar olduğu için sapmaya örnektir. Bunun dışında Malatya civarında erkeklerin nişanlılarına, sevgililerine ya da ilgi duyduklarına *yumağım* hitabı ile seslendikleri öğrenilmiştir.

Kadınlar da nişanlılarına, sevgililerine veya ilgi duyduklarına yönelik birçok hitap biçimi kullanmıştır. *Efendi, efendim, ağa, ağam, beyim, delikanlı, oğlum, aybalam, koca adam, yiğit, yiğidim, civanım, arslanım, horozum, koçum, kuzum, tavşan, tavşanım, şahbazım, şahinim, ceylanım, tosunum, canım ciğerim, gözümün bebeği, iki gözüm, elmasım, gülbeşekerim, şekerim, şekerparem, kaymağım, bir tanem, can, canım, cancağızım, canımın içi, canikom, cicim, civanım, nevcivanım, kurbanım, gözümün nuru, nur-ı aynım, hayatım, ruhum, sevdiğim, sevgilim, yârim, tontonum* gibi hitaplara bakıldığında, daha mesafeli hitaplardan daha samimi hitaplara kadar birçok seslenme biçiminin mevcut olduğu görülmektedir. Burada aktarma yapılan hayvan türlerinin bayanlar için kullanılanlardan farklı olarak güç, kuvvet ve çevikliklerivle bilinenler olduğu anlaşılmaktadır. Yine çocuklara yönelik kullanıldığı bilinen *aybalam* hitabı, bir türküde ilgi duyulan bir erkeğe seslenmek üzere tercih edilmiştir. Dikkati çeken bir diğer husus da kadınların aktarma yaptıkları organ, değerli taş, yiyecek adı sayısının erkeklerin kadınlar için yaptıklarından çok daha az olmasıdır. Kadınların muhatabı övmek için aktarma yapmak üzere çiçek veya bitki adlarından da yararlandıkları görülmektedir. Metinlerde geçen *azizim* hitabının genellikle erkek arkadaşlar arasında; *cananım, güzelim, yavrum, yavrucuğum* hitaplarının ise genellikle kadınlara yönelik kullanıldıkları dikkate alındığında söz konusu hitaplar ilginç örnekler arasındadır. *Noktam* hitabı ile ilgili olarak bu hitabın alındığı metinde ortak ve tek sermayeleri olan aşka tek nokta nazarıyla baktıkları için kadın ve erkeğin birbirlerine *Noktam!* biçiminde seslendikleri açıklaması verilmiştir. *Anam, babam, dostum* hitapları ise muhataplar düşünüldüğünde sapmalar içinde değerlendirilebilir. Kadınların kullandığı yabancı hitap sayısı da erkeklere göre çok daha azdır. Metinlerde Türk ve yabancı beylerin ve kadınların Türk ve yabancı nişanlılarına, sevgililerine ve ilgi duyduklarına yönelik yabancı sözcüklerle oluşturdukları hitapları da yer almaktadır. *Honey* ve *darling* bunlar arasındadır.

Derleme Sözlüğü'nde nişanlı ve sevgililerle ilgili bazı sözcüklerin hitap olarak da kullanılabileceği düşünülmektedir. Bunlar Derleme Sözlüğü'nden kadınlara ve erkeklere yönelik "canım, sevgili(m)" anlamlarıyla *anom, ballım, bisim, bulim, cica,*

cura, gaco, göden, tekullü, yanarçırağı; "bir tanecik" anlamıyla *bitecik*; "nazlı" anlamıyla *telli* sözcükleridir. İstanbul Ansiklopedisi'nde de "âşığın aşırı derecede üstün sevgilisi, uğrunda can feda edilir sevgili" anlamıyla *baş tacı* sözcüğü geçmektedir.

Metinlerdeki örnekler dışında konuşma dilinde de erkeklerin *canına yandığım, sevdiceğim, ayparçam, güneşim, yıldızım*; kadınların ise *adamım* gibi hitap biçimlerini kullandıkları bilinmektedir. *Yumağım* sözcüğünün Malatya civarında karşı cinse yönelik kullanılan bir hitap olduğu öğrenilmiştir. Volkan Konak'ın "Efulim" adlı bir şarkısı da ele alınabilir. Bu şarkıda sevgiliye *efulim* şeklinde seslenilmektedir. Anlamının "sevdiğim, sevgilim" olduğu düşünülmektedir (*http://www.nedir.com/efulim* (20.06.2017)).

2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları

Özel Ad {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m} > G:+/Y:+++/S:+++

Sevgililere öncelikle özel adları ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik veya küçültme ekli biçimleri ile seslenildiği bilinmektedir.

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Hanım > G:+/Y:+/S:Ø

Söyleyin *Leyla Hanım*, emredin! [Delikanlı > İlgi duyduğu genç kıza] (Dıranas, 1977: 170)

Unvan Adı + Özel Ad

Bayan + Özel Ad > G:+/Y:+/S:Ø

Pek sayın *Bayan Diha*, sanki yirmi yaşındaymışım gibi... [Bey > Aşık olduğu yaşlı kadına] (Nesin, 1993: 9)

Özel Ad + Cinsiyet Bildiren Söz

Özel Ad + Kız > G:+/Y:++/S:+

Nişanlanacağız *Zehra Kız*, evleneceğiz. [Genç bey > Sevgilisine] (Abasıyanık, 1998: 62)

Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m}

efendim / efem / efendiciğim > G:+/Y:++/S:++

Korkma *efendim*, korkma… [Delikanlı > İlgi duyduğu genç kıza] (Ahmet Mithat, 2000a: 89; Namık Kemal, 1972: 135)

Burada ne arıyorsun *efem*[512]? [Genç bey > Sevgilisine] (Musahipzade Celal, 1970: 314)

Gel gel *efendiciğim*! (Bey > Nişanlısına] (Namık Kemal, 1972: 136)

gelin > G:+/Y:+/S:+

Oy *gelin gelin* sevdalı *gelin* öldürdün beni … (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018); Bali, 1969: 155)

hanım / hanımefendi > G:+/Y:+/S:Ø

Hanım, seni böyle ağlar görmek... [Genç bey > İlgi duyduğu genç kıza] (Ahmet Mithat, 2000b: 471)

Ah güzel *hanımefendi*, sizden kaçmalıyım. [Bey > İlgi duyduğu genç kıza] (Recaizade Mahmud, 1940: 56)

kraliçem > G:+/Y:+++/S:+++

Elbette *kraliçem*! [Öğretmen Bey > Sevgilisine] (Ağaoğlu, 1998: 143; Kaçan, 1997: 70)

küçük hanım / küçük hanımefendi > G:+/Y:+/S:+

Küçük hanım, anandan babandan ayrılıp benimle kaçmaz mısın? [Genç bey > Sevgilisine] (Gürpınar, 2005b: 337)

Evet *küçük hanımefendi*, bir görüşte aşık olunabiliyor. [Bey > İlgi duyduğu genç kıza] (Recaizade Mahmud, 1940: 110)

prensesim > G:++/Y:+++/S:+++

Bunların hepsi senindir *prensesim*! [Delikanlı > İlgi duyduğu genç kıza] (Mehmet Rauf, 2010a: 197)

[512] Kitapta Osmanlı aydınlarının kibar konuşmak için "efendim" yerine "efem" dedikleri belirtilmiştir (419).

sultanım > G:+/Y:++/S:+++

Uğurlar olsun *sultanım*! [Köylü bey > Nişanlısına] (Ahmet Vefik, 1970a: 32; Recaizade Mahmud, 1997: 311; Musahipzade Celal, 1970: 387; Kutlu, 2016b: 93)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m / +cAğIzIm}

anam > G:+/Y:+/S:+++

Kız sen daha yoktun *anam*... [Delikanlı > Sevgilisine] (Orhan Kemal, 1972: 190, 118, 249; Abasıyanık, 2016: 788; Dıranas, 1977: 151)

anam babam > G:+/Y:+/S:+++

Gel bre nazlım, *anam babam* dilber Leyla! [Yeniçeri > Sevgilisine] (Ahmet Mithat, 2001: 681; Musahipzade Celal, 1970: 278)

babam[513] > G:+/Y:+/S:+++

Sana acımam diyen var mı a *babam*? [Delikanlı > İlgi duyduğu genç kıza] (Ahmet Mithat, 2000b: 420, 443)

yavru / yavrum / yavrucuğum / yavrucağızım > G:+/Y:+++/S:+++

Sen buralarda mısın ulan göküş *yavru*? [Ağa > Evlenmek istediği genç kıza] (Baykurt, 1985b: 149; Orhan Kemal, 1995: 142)

Bir adamı çok sıkmamalı *yavrum*. [Bey > Sevgilisine] (Ahmet Mithat, 1998: 119; Namık Kemal, 1989: 40; Recaizade Mahmud, 1997: 333; Karay, 2003: 176; Baykurt, 1985b: 173; Ağaoğlu, 2013a: 94)

Bak *yavrucuğum*, senin acele bir yolculuğa çıkman gerekiyor. [Genç bey > Sevgilisine] (Ağaoğlu, 2013a: 92, 95)

Evet *yavrucağızım*, hayattaki acemiliğin, tecrübesizliğin… [Bey > İlgi duyduğu genç kıza] (Gürpınar, 2005a: 142)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

kadın / kadınım > G:+/Y:++/S:+

Ey *kadın*, açım, aşkınla doyur beni! [Bey > İlgi duyduğu kadına] (Müftüoğlu, 2005: 142, 143)

---

[513] bk. "Hitaplarda Sapma"

Sağ olasın, hiç ölmeyesin *kadınım*! [Bey > Sevgilisine] (Abasıyanık, 2016: 789)

N'ola *kadınım*, cana minnet! [Kadı Efendi > Sevgilisine] (Boratav, 2007: 201)

kız / kızım > G:+/Y:++/S:+

Kız, beni kabul ettin mi? [Kayıkçı delikanlı > Hoşlandığı genç kıza, Ahmet Mithat, 2001: 180; Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman, 1990: 5; Orhan Kemal, 1972: 190; Taner, 2015c: 49; Ağaoğlu, 1977: 149; Dikbaş, 1936: 6; Ayverdi, 2014: 156)

Ağlama *kızım*, ciğerparem! [Hâkim Efendi > İlgi duyduğu genç kıza] (Recaizade Mahmud, 1997: 305; Ağaoğlu, 1977: 166; Dıranas, 1977: 151; Başkut, 2015: 116)

Unvan Adı + Cinsiyet Bildiren Söz

hanım kız > G:+/Y:+/S:+

Nasıl *hanım kız*, beni kabul ettin mi? [Kayıkçı delikanlı > İlgi duyduğu genç kıza] (Ahmet Mithat, 2001: 180)

Organ Adı {+(I/U)m}

ciğerim > G:+/Y:++/S:+++

Sana da alırız *ciğerim*. [Bey > Hayat kadınına] (Abasıyanık, 2013a: 73)

gözümün bebeği > G:+/Y:++/S:+++

… kuzum, *gözümün bebeği*, serçem… [Delikanlı > Sevgilisine] (Özakman, 2008: 72)

iki gözüm > G:+/Y:++/S:+++

Düşünme gülüm, *iki gözüm*! [Delikanlı > İlgi duyduğu genç kıza] (Gürpınar, 1968a: 78; Müftüoğlu, 2007a: 66)

Bitki Adı {+(I/U)m}

çiçeğim > G:+/Y:+++/S:+++

Benim sarı *çiçeğim*, güneş doğmadan önce... [Delikanlı > Sevgilisine] (Güntekin, 1991: 39; Baykurt, 1985b: 173; Özakman, 2008: 72)

çiğdemim > G:+/Y:++/S:+++

Sarı çiçeğim, *çiğdemim*, göküş yavrum! [Ağa > Evlenmek istediği genç kıza] (Baykurt, 1985b: 173)

fidanım > G:+/Y:++/S:+++

… Gız seni alır da hatun ederim / Gülüm reyhanım bir dal *fidanım* ... (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

gelinciğim > G:+/Y:++/S:+++

Gelinciğim! [Delikanlı > Sevgilisine] (Özakman, 2008: 93)

gülüm > G:+/Y:+++/S:+++

Düşünme *gülüm*, iki gözüm! [Delikanlı > İlgi duyduğu genç kıza] (Gürpınar, 1968a: 78; Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman, 1990: 2; Musahipzade Celal, 1970: 296; Nazım Hikmet, 2004a: 96; Eray, 2011b: 57, 66)

karanfilim > G:+/Y:++/S:+++

Ah baygın kokulu *karanfilim*, ben sana meşale gibi yanıyorum. [Genç bey > İlgi duyduğu genç kıza] (Gürpınar, 2005a: 157)

menekşem / menevşem > G:+/Y:++/S:+++

Seni seven gözler uykuya dalmış, / *Menevşem* oy bir tanem, ey haydide haydi (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

papatyam[514] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

reyhanım > G:+/Y:++/S:+++

… Gız seni alır da hatun ederim / Gülüm *reyhanım* bir dal fidanım ... (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

sümbülüm > G:+/Y:++/S:+++

… Of güzelim *sümbülüm* bir gülüm aman / Aman aman ben yandım aman … (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

tomurcuğum > G:+/Y:++/S:+++

Tomurcuğum! [Delikanlı > Sevgilisine] (Özakman, 2008: 71)

[514] bk. "Hitaplarda Güncel Eğilimler"

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanım > G:+/Y:+/S:+++

Size bunu haber veren yanlış haber vermiş *arslanım*[515]. [Bey > Sevgilisine] (Ahmet Mithat, 2004: 134)

can kuşum > G:+/Y:+++/S:+++

Canım, *can kuşum*, ne zaman düştün? [Delikanlı > Sevgilisine] (Özakman, 2008: 68)

ceylan / ceylanım > G:+/Y:++/S:+++

… sevdiğim Fatma, *ceylan, ceylan*! [Köy ağası > İlgi duyduğu genç köylü kadına] (Baykurt, 2014: 118)

Çiçeğim, *ceylanım*… [Delikanlı > Sevgilisine] (Özakman, 2008: 72; *http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

civcivim > G:+/Y:++/S:+++

Yok canım, yok *civcivim* benim, korkma! [Orta yaşlı bey > İlgi duyduğu kadına] (Ilgaz, 1998: 73; Özakman, 2008: 93)

güvercinim > G:+/Y:++/S:+++

Benim için dua et *güvercinim*. [Genç bey > Sevgilisine] (Ağaoğlu, 2013a: 296; Karaosmanoğlu, 1980b: 117)

kekliğim > G:+/Y:++/S:+++

... / Uyan aman sürmelim uyan / Uyan aman *kekliğim* uyan / ... (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

koyunum > G:+/Y:++/S:+++

Geç kalıyorsun, haydi *koyunum*! [Köylü bey > Sevgilisine] (Baykurt, 2010: 39)

kuşum > G:+/Y:+++/S:+++

... / Amanın amanın da çay *kuşum* / Nerelerde kaldın ninnoşum / Çok içmişim serhoşum ... (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

[515] bk. "Hitaplarda Sapma"

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Sıkılma *kuzum*, utanma! [Bey > İlgi duyduğu genç kıza] (Ahmet Mithat, 2001: 24; Özakman, 2008: 71, 72)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

balım > G:+/Y:+++/S:+++

Honey, my honey, *balım* benim! [Yabancı delikanlı > İlgi duyduğu Türk genç kıza] (Baykurt, 1975a: 254)

honey > G:+/Y:++/S:+++

Honey, my *honey*, balım benim! [Yabancı delikanlı > Türk sevgilisine] (Baykurt, 1975a: 254, 82, 272)

şekerim > G:+/Y:+++/S:+++

Üzülme *şekerim*, onlar daha bekleyebilirler. [Delikanlı > Nişanlısına] (Çamlıbel, 2012: 477; Gürpınar, 1968a: 75; Ağaoğlu, 1998: 143; Dıranas, 1977: 131; Nesin, 1983: 113)

tatlım > G:+/Y:+++/S:+++

Ah *tatlım*, bazen… [Bey > İlgi duyduğu genç kadına] (Altan, 2002: 272; Dıranas, 1977: 70; Gürpınar, 2016b: 462)

Değer Sözü

altınım[516] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:+++**

aşkım > G:+/Y:+++/S:+++

Çiçeğim, ceylanım, … *aşkım*, canımın çekirdeği… [Delikanlı > Sevgilisine] (Özakman, 2008: 72; Kaçan, 1997: 70)

ayparçam[517] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

azizem > G:+/Y:+/S:+++

Azizem, bu efendiler galiba sizin yanınızda sıkılıyorlar. [Büro patronu > İlgi duyduğu müdiresine] (Ömer Seyfeddin, 1977: 40)

[516] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[517] https://sarki.alternatifim.com/sarkici/feyzullah-koc/ay-parcam, (02.08.2018).

baş tacı > G:+/Y:++/S:++

Halk ağzı deyim. 1. Hürmete lâyık adam; dostluğu, yakınlığı övünmeğe değer, şeref olan adam. 2. Aşığın aşırı derecede üstün sevgilisi, uğrunda can feda edilir sevgili (Koçu, 1960: 2202).

biricik / biriciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Aman yörük kızı, aman *biricik* Eminem… [Delikanlı > Sevgilisine] (Sabahattin Ali, 2013: 212)

Ağlama *biriciğim*! [Şair bey > İlgi duyduğu genç kıza] (Nazım Hikmet, 2004b: 74)

bir tanecik / bir tanem > G:+/Y:+++/S:+++

Adamı üzme işte gözümün nuru *bir tanecik*, kurban olayım! [Delikanlı > Sevgilisine] (Musahipzade Celal, 1970: 277)

… gidişi ertelemeye yararı yok *bir tanem*. [Delikanlı > Sevgilisine] (Ağaoğlu, 2007: 22, 23; Orhan Kemal, 1995: 213; *http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

boncuğum[518] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

cananım > G:+/Y:+/S:+++

… ne kadar borcun var *cananım*? [Paşa oğlu delikanlı > Sevgilisine] (Musahipzade Celal, 1970: 190; Ahmet Rasim, 2007: 77)

canım / canımcığım > G:+/Y:+++/S:+++

Korkma güzelim, üzülme şekerim, inat etme ah *canım*. [Delikanlı > İlgi duyduğu genç kıza] (Gürpınar, 1968a: 75; Recaizade Mahmud, 1997: 311, 333; Özakman, 2008: 68; Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman, 1990: 4; Kaygılı, 2003a: 168)

Bak *canımcığım*! [Delikanlı > Sevgilisine] (Özakman, 2008: 94)

[518] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=54, (30.07.2018). Beylerin genellikle şefkat ve sevgi göstergesi olarak küçük çocuklara yönelik kullandıkları hitapları, eşlerine ve sevgililerine yönelik de kullandıkları bilinmektedir. Bu nedenle ilgili hitabın da beylerce sevgililerine veya ilgi duyduklarına yönelik sarf edilebileceği düşünülmektedir.

canımın canı > G:+/Y:++/S:+++

Canımın canının canı, ağlama ben geldim. [Şair bey > İlgi duyduğu genç kıza] (Nazım Hikmet, 2004b: 74; Özakman, 2008: 93)

canımın çekirdeği > G:+/Y:++/S:+++

… *canımın çekirdeği*, kuzum… [Delikanlı > Sevgilisine] (Özakman, 2008: 72)

canımın içi > G:+/Y:+++/S:+++

Canımın içi, benim artık senden başkasını sevmeme ihtimal yoktur. [Delikanlı > İlgi duyduğu genç kıza] (Gürpınar, 1968a: 104; 1966a: 158)

canına yandığım[519] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:+++**

canını sevdiğim > G:++/Y:++/S:+++

Dağların, ormanların gözel kuşu… *canını sevdiğim* Fatma… [Köy ağası > İlgi duyduğu genç köylü kadına] (Baykurt, 2014: 118)

can yoldaşım > G:+/Y:+/S:++

Ge, gel, benim sadık kadınım, biricik *can yoldaşım*… [Yaşlı bey > Sevgilisine] (Kaygılı, 2003b: 76)

ciğerim ferahı > G:+/Y:+/S:+++

Ey bana vardığına hoşlanmıyor musun a *ciğerim ferahı*? [Köylü bey > Nişanlısına] (Ahmet Vefik, 1970a: 34)

ciğerimin köşesi / ciğerparem > G:+/Y:+++/S:+++

Söyle *ciğerimin köşesi*! [Genç bey > İlgi duyduğu genç kıza] (Rıfat, 1988: 146; Namık Kemal, 2007: 35)

Gel bakayım yanıma *ciğerparem*! [Patron > Sevgilisine,] (Taner, 2015a: 61; Recaizade Mahmud, 1997: 305)

elmasım > G:+/Y:+/S:+++

Sizin isminiz nedir *elmasım*? [Bey > İlgi duyduğu genç kadına] (Ahmet Mithat, 2001: 679; Gürpınar, 1997b: 258; 1968a: 74; 1966a: 158; Recaizade Mahmud, 1997: 303, 311, 333)

[519] https://www.youtube.com/watch?v=0cfojz8tYwo, (02.08.2018).

gözümün nuru / nur-ı didem > G:+/Y:++/S:+++

Adamı üzme işte *gözümün nuru* bir tanecik, kurban olayım! [Bey > Sevgilisine] (Musahipzade Celal, 1970: 277)

Nur-ı didem, ciğerköşem efendim … damla damla yere döküleydi. [Paşa > İlgi duyduğu genç kıza] (Namık Kemal, 2007: 35; Ahmet Mithat, 2001: 212)

gözünü sevdiğim > G:+/Y:++/S:+++

Yanıyorum be *gözünü sevdiğim*, yanıyorum! [Yeniçeri > Sevgilisine] (Ahmet Mithat, 2001: 681)

güneşim[520] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

hayatım > G:++/Y:+++/S:+++

Biz de gidelim mi *hayatım*? [İş adamı > Sevgilisine] (Baykurt, 1975a: 80; Dıranas, 1977: 167; Recaizade Mahmud, 1997: 183; Ahmet Mithat, 2000b: 444)

helalim[521] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:+++**

ilk göz ağrım > G:++/Y:++/S:+++

Güle güle yavrum, güzelim, benim *ilk göz ağrım*! [Bey > İlk aşkı olan kadına] (Karay, 2003: 176)

imanım > G:+/Y:+/S:+++

… (*İmanım*) al kadeh kana boyandı / (Yosmam) ahbablar bâde dolandı … (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

kurban > G:+/Y:+/S:++

... itin, atın oluyum Fatma, *kurban* Fatma. [Köylü genç bey > Sevgilisine] (Orhan Kemal, 1972: 249)

kurban olduğum > G:+/Y:++/S:+++

… Düşer mi şanına yalınız durmak (aman aman ey) / Al beni yanına *gurban olduğum* (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

---

[520]https://books.google.com.tr/books?id=i2_qBQAAQBAJ&pg=PA214&lpg=PA214&dq=g%C3%BCne%C5%9Fim+benim&source=bl&ots=iXBSJ2XJth&sig=1DkiMiGThLAIJY8SnY7wKIRnFQU&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwi-ztX-iMXcAhVFJ5oKHZKCD7Q4ChDoATAJegQICRAB#v=onepage&q=g%C3%BCne%C5%9Fim%20benim&f=false, (02.08.2018).

[521] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

melek / meleğim > G:+/Y:+++/S:+++

… canımın bile kıymeti yoktur ey güzel *melek*! [Delikanlı > Sevgilisine] (Musahipzade Celal, 1970: 199; Yalçın, 2012: 130)

Peki öyle ise geliniz *meleğim*, geliniz! [Bey > Âşık olduğu kadına] (Müftüoğlu, 2007a: 67; Ahmet Mithat, 2004: 132; Gürpınar, 1995b: 68; Güntekin, 1991: 10; Nesin, 1993: 8)

mercanım > G:+/Y:++/S:+++

Aksu derler adına (ah canım *mercanım*) / Soğuktur inadına (bir tanem) / İçenler erer imiş (ah canım *mercanım*) … (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

nur tanem / nurtopum[522] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

ömrüm / ömrümün varı > G:+/Y:+/S:+++

Nedir *ömrüm*? [Bey > Sevgilisine] (Recaizade Mahmud, 1997: 184)

Açıl ey *ömrümün varı* / Bad-ı sabah olmadan (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

peri > G:+/Y:+/S:++

Klara, beni en mukaddes bir aşkla teshir eden Klara, güzel *peri*, düşün … [Delikanlı > Sevgilisine] (Musahipzade Celal, 1970: 200)

pırlantam[523] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

ruhum > G:+/Y:+/S:+++

Cevabınızı bekliyorum *ruhum*, meleğim! [Delikanlı > İlgi duyduğu genç kıza] (Ahmet Rasim, 2007: 132; Müftüoğlu, 2007a: 66; Recaizade Mahmud, 1997: 177; Bardakçı, 2015: 467; Gürpınar, 1995b: 69; Nesin, 1993: 8; 1959b: 74)

yıldızım[524] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

---

[522] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[523] bk. "Hitaplarda Güncel Eğilimler"
[524] bk. "Hitaplarda Güncel Eğilimler"

Niteleme Bildiren Söz

afet > G:+/Y:+/S:++

Ey *afet*, el-aman! [Delikanlı > İlgi duyduğu genç kıza] (Ahmet Mithat, 2000a: 84; Özakman, 2009: 132)

cicim > G:+/Y:+++/S:+++

Söyle *cicim*, ne vakit geleyim? [Bey > İlgi duyduğu genç kadına] (Gürpınar, 1995a: 64; 2012b: 91; Güntekin, 1991: 10; Altan, 2002: 359)

civanım > G:+/Y:+/S:+++

Oh *civanım*, o zaman bunlardan beraber bahsederken nasıl güleceğiz? [Delikanlı > İlgi duyduğu genç kadına] (Uşaklıgil, 1963: 89; Gürpınar, 1997b: 258; Musahipzade Celal, 1970: 278)

güzel / güzelim > G:+/Y:+++/S:+++

Ağ *güzel* dolan da gel / Çevreni saran da gel … (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018); Bali, 1969: 155; Ayverdi, 2014: 174)

Güle güle yavrum, *güzelim*, benim ilk göz ağrım! [Bey > İlk aşkı olan kadına] (Karay, 2003: 176; Gürpınar, 1968a: 75; Musahipzade Celal, 1970: 199; Çamlıbel, 2012: 33; Ağaoğlu, 2007: 25)

haspa > G:+/Y:+/S:++

Vay *haspa*, vay! [Bey > İlgi duyduğu genç kıza] (Gündüz, 1930: 104)

ipeğim > G:+/Y:++/S:+++

… sevinçten ağlayacağım *ipeğim*. [Bey > Genç sevgilisine] (Ağaoğlu, 2007: 26; Özakman, 2008: 72)

işvebazım > G:+/Y:+/S:++

Teşrifler böyle nereye ey *işvebazım*? [Köylü bey > Nişanlısına] (Ahmet Vefik, 1970a: 32)

kadifem > G:+/Y:+/S:+++

… öğrendiğinizde *kadifem* benim, şeftali tüylüm, öğrendiğinizde… [Bey > Genç sevgilisine] (Ağaoğlu, 2007: 26)

karam > G:+/Y:+/S:++

… *Karam* altın dişli (*karam*) / Sırma saçlı (*karam*) / Rakı içtim anam dalgaya düştüm (*karam*) ... (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

kumralım > G:+/Y:+/S:++

… *Kumralım* güzelim aman / Yandım vallah /Seversen mektup yolla … (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

küçüğüm > G:+/Y:+++/S:+++

Baksana *küçüğüm*, sen hoş bir kızsın… [Delikanlı > Sevgilisine] (Uşaklıgil, 2006: 167; Ağaoğlu, 2007: 8)

minimini > G:+/Y:++/S:++

Pek asabisiniz *minimini*! [Bey > İlgi duyduğu genç kıza] (Gündüz, 1930: 103)

narinim[525] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:++**

nazlım > G:++/Y:+++/S:++

Aman *nazlım*, meze için yorulma! [Genç bey > İlgi duyduğu kadına] (Gürpınar, 2012b: 79; Ahmet Mithat, 2001: 681; Musahipzade Celal, 1970: 279)

ninnoşum > G:+/Y:+/S:+++

... / Amanın amanın da çay kuşum / Nerelerde kaldın *ninnoşum* / Çok içmişim serhoşum ... (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

nonoşum > G:+/Y:++/S:+++

Nonoşum, şurda ne kaldı? [Tutuklu bey > Sevgilisine] (Ilgaz, 1998: 34)

sürmelim > G:+/Y:+/S:++

Ağ gelin sen başımın tacısın / Gitme güzel gitme anam bacımsın / Ağ gelin *sürmelim* sen bilin (Bali, 1969: 155; *http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

şirinim[526] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

[525] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[526] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

tontonum > G:+/Y:++/S:+++

Ah *tontonum*, tamam istediği gibi, zevkime göre... [Züppe delikanlı > İlgi duyduğu kadına] (Gürpınar, 1995a: 129)

yosma / yosmam > G:+/Y:+/S:+++

Gözlerini sevdiğim *yosma*! [Yeniçeri > Sevgilisine] (Ahmet Mithat, 2001: 681)

… geziyoruz da izimizi belli etmiyoruz değil mi *yosmam*? [Delikanlı > Sevgilisine] (Musahipzade Celal, 1970: 277; *http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

zarifim[527] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:++**

Diğer Kullanımlar

Allah'ın kulu > G:+/Y:+/S:Ø

Öyle *Allah'ın kulu*, öyle! [Bey (bıkkın) > Küçük sevgilisine] (Yesari, 1964: 45)

aşnam > G:+/Y:+/S:++

Kıyma bre *aşnam* bana yazık değil mi (aşnam değil mi) / Ah çek ançerin akıt benim kanımı (aşnam kanımı) ... (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

bebek / bebeğim / bebekçiğim > G:+/Y:+++/S:+++

Güzel *bebek***,** benim bebeğim! [Yabancı genç bey > İlgi duyduğu genç kıza] (Karaosmanoğlu, 1980b: 90, 101)

Bak *bebeğim*, şimdi bizim yine önemli bir işimiz var. [Delikanlı > Sevgilisine] (Özakman, 2008: 90, 72; Karaosmanoğlu, 1980b: 92, 90, 92, 93)

Oh *bebekçiğim***,** benim bir tanecik bebeğim, beni üzmeyiniz. [Yabancı genç bey > İlgi duyduğu genç kıza] (Karaosmanoğlu, 1980b: 93)

çocuk / çocuğum > G:+/Y:+/S:++

Hay *çocuk*, hay! [Yabancı delikanlı > Sevgilisine] (Gürpınar, 1995a: 305)

Çocuğum çocuğum, nihayet geldiniz. [Yunan binbaşı > İlgi duyduğu genç kıza] (Adıvar, 2005: 125)

[527] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

darling > G:+/Y:+/S:++

Haydi *darling*, benim beyaz güvercinim, bu evden çıkıp gidelim. [Yabancı delikanlı > İlgi duyduğu genç kıza] (Karaosmanoğlu, 1980b: 117)

dilber > G:+/Y:+/S:+

… ey her hareketi övülmeye değer olan *dilber*… [Delikanlı > İlgi duyduğu genç kıza] (Ahmet Rasim, 2007: 132; Bali, 1969: 37)

kâfir > G:+/Y:+/S:+

Kâfir, nigahını öyle süzme… [Genelev müşterisi bey > İlgi duyduğu hayat kadınına] (Gürpınar, 2012b: 20)

nişanlım > G:+/Y:++/S:++

*Nişanlım***,** güzel *nişanlım*, seni kendimden bile kıskanıyorum. [Genç bey > Nişanlısına] (Rıfat, 1988: 147; Gürpınar, 2015: 68; Ilgaz, 1989: 177)

sevdalım > G:+/Y:++/S:+++

Vermem seni yâd ellere *sevdalım* hey / Kaşı gözü kirpikleri belâlım hey …

(*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

sevdiğim > G:+/Y:+++/S:+++

Sevdiğim, altı senedir ki seni göremiyorum. [Bey > Sevgilisine] (Şemseddin Sami, 1964: 21; Bali, 1969: 101; *http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

sevdiceğim[528] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

sevgili / sevgilim > G:+/Y:+++/S:+++

Ey *sevgili*, ey her hareketi övülmeye değer olan… [Delikanlı > İlgi duyduğu genç kıza] (Ahmet Rasim, 2007: 132)

Çok makbule geçti *sevgilim*! [Delikanlı > Sevgilisine] (Başkut, 2005: 112; Ağaoğlu, 2013a: 295)

[528] http://www.akormerkezi.net/giresun-yoresi-turkuleri-oy-benim-sevdicegim-sarki-sozu_sarki-tpldjn.html, (02.08.2018).

yâr / yârim > G:+/Y:++/S:+++

Gel yavrum alaydım seni de seni / Kolarıma saraydım (amanın da) *yâr* seni (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

Öyle *yârim* öyledir / Şimdi zaman böyledir (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler[529]

anom: "Güzelim, sevgilim" anlamında hitap. (Kemaliye -Ezc., Çemişkezek, Kertek -Tn.) (DS I, 1993: 279)

ballım: "Sevgilim!" (Karadere Silifke -İç.) (DS II, 1993: 510)

bisim: "Sevgilim, değerlim!" (Karakoyun aşireti Serik -Ant.) (DS II, 1993: 704)

bitecik [bitecük, biticik. bitiycik]**:** Bir tanecik. (Yakaköy Gelendost, Örkenez Yalvaç, Yassıviran ...) (DS II, 1993: 708)

bulim: "Canım, sevgilim!" (-Tr.) (DS II, 1993: 789)

cica: Sevgili. (-Ama.; -Ml.) (DS III, 1993: 957)

cura: Dost, arkadaş, sevgili. (Üsküdar -İst.) (DS III, 1993: 1018)

gaco: Sevgili. (Burgaz Mudanya, Kemalpaşa, İnegöl -Brs.; -Sm.) (DS VI, 1993: 1887)

göden: Sevgili. (-Ank.) (DS VI, 1993: 2125)

teküllü [tekürlü]**:** 1. Sevgili. (-Brs.; Kalfat -Çkr.; -Gr.) 2. Nişanlı. (-Çkr.; İskilip -Çr.; Gölköy -Or.; -Çr. ve köyleri) (DS X, 1993: 3867)

telli: Nazlı, alıngan, çabuk küsen. (İğdecik, Bağıllı Eğridir, Şarkükaraağaç -Isp.; -Brd.; Bereketli Tavas -Dz.; Yazırlı Nazilli -Ay.; Tokat -ES.; -Sm. …) (DS X, 1993: 3872)

yanarçırağı: Sevgili, değerli. (Merzifon -Ama.) (DS XII, 1993: 4812)

[529] Bu bölümdeki birçok madde başının kadınların da nişanlılarına, sevgililerine ve ilgi duyduklarına yönelik hitap olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

2.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları

Özel Ad {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m} > G:+/Y:+++/S:+++

Sevgililere öncelikle özel adları ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik veya küçültme ekli biçimleri ile seslenildiği bilinmektedir.

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Bey[530] (konuşma dili) > **G:+/Y:+/S:Ø**

Unvan Adı {+(I/U)m}

ağa > G:+/Y:+/S:Ø

İnanınız *ağa* ki pek memnun oldum. [Köylü kız > Nişanlısına] (Ahmet Vefik, 1970a: 34, 36)

ağam > G:+/Y:+/S:+

Ağam, ben senden noksanım. [Değirmencinin kızı > İlgi duyduğu beye] (Sabahattin Ali, 2013: 24)

beyim > G:+/Y:+/S:+

Aman *beyim*, ne söylüyorsunuz? Kadın > Sevgilisine] (Ahmet Mithat, 2004: 122, 85; Namık Kemal, 1969: 64; 2006: 176; Recaizade Mahmud, 1997: 181)

efendi / efendim > G:+/Y:+/S:+

Ay *efendi*, niçin sıkılıyorsun? [Kadın > İlgi duyduğu beye] (Ahmet Mithat, 2000a: 349; Boratav, 2007: 201)

Nur-ı 'aynım, *efendim*, Behice Hanım dün yine yanıma geldi. [Genç kız > Sevgilisine] (Ahmet Mithat, 2001: 211, 212; Musahipzade Celal, 1970: 190; Namık Kemal, 1989: 55; Göktulga, 1948: 156; 2000: 212)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m}

anam > G:+/Y:++/S:+++

Fırsat bu fırsat, sevişeceğiz *anam*[531]! [Kadın > İlgi duyduğu beye] (Başkut, 2015: 59)

---

[530] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

aybalam > G:+/Y:+/S:+++

Bir taş attım çaya düştü / Çaya düşmüş *aybalam* suya düştü / Benim gönlüm sana düştü / Senin gönlün *aybalam* kime düştü … (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

oğlum > G:+/Y:++/S:++

Sakin ol *oğlum*[532]! [Genç kız > Sevgilisine] (Altan, 2002: 707; Taner, 2015c: 49)

yavrum / yavrucuğum[533] **> G:+/Y:+/S:+++**

Yarını yok bu işin *yavrum*. [Genç kadın > Küçük sevgilisine] (Ağaoğlu, 2013b: 57)

Yavrucuğum, bu hâlimiz ne olacak böyle? [Genç kadın > Nişanlısına] (Karaosmanoğlu, 1980b: 161, 69)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

adamım[534] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:+++**

delikanlı > G:+/Y:+/S:Ø

Sana ne söyleyeyim be **delikanlı**? [Hayat kadını > Sevgilisine] (Abasıyanık, 2013a: 56; *http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

koca adam > G:+/Y:+/S:Ø

Koca adam, seviyorum seni! [Genç kız > İlgi duyduğu genç beye] (Altan, 2002: 572)

oğlan > G:+/Y:+/S:Ø

Çini tabakta vişne / *Oğlan* ardıma düşme / Beni sana vermezler / Nafile dile düşme … (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

---

[531] bk. "Hitaplarda Sapma"
[532] bk. "Hitaplarda Sapma"
[533] bk. "Hitaplarda Sapma"
[534] https://www.wattpad.com/95295135-2-y%C4%B1l-%C3%B6ld%C3%BC-sevgilim-seni-seviyorum-adam%C4%B1m, (02.08.2018).

Organ Adı {+(I/U)m}

gözümün bebeği > G:+/Y:++/S:+++

Ah efendim, *gözümün bebeği*, beni nerede görmüş… [Genç kız > Sevgilisine] (Musahipzade Celal, 1970: 190)

iki gözüm > G:+/Y:++/S:+++

Vay *iki gözüm*, bu fikir de bu gece mi çıktı. [Genç kız > Sevgilisine] (Ahmet Mithat, 2001: 19; 2004: 85; Namık Kemal, 1989: 55; Musahipzade Celal, 1970: 190)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanım > G:+/Y:+++/S:+++

Nasıl emrederseniz öyle olsun *arslanım*. [Kadın > Sevgilisine] (Ahmet Mithat, 2004: 119; Ilgaz, 1989: 247; Ağaoğlu, 1998: 143; Özakman, 2009: 261; Nesin, 1961: 44; Asena, 2010: 57, 58)

koçum > G:+/Y:++/S:+++

Yiğitim, Recep'im, *koçum*, aslanım!.. [Köylü kadın > İlgi duyduğu beye] (Nesin, 1961: 44)

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Yine *kuzum* şehirde neler oluyor? [Kadın > Sevgilisine] (Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman, 1990: 4)

şahbazım > G:+/Y:+/S:+++

Şahbazım, vakit geç oldu... [Yolcu genç kız > İlgi duyduğu delikanlıya] (Koçu, 1948: 1660, 1661; Kaygılı, 1972: 271)

şahinim > G:+/Y:++/S:+++

Şekerim, sevgilim, atmacam, *şahinim*, kartalım, tepkili uçak pilotum! [Genç kız > Nişanlısına] (Nazım Hikmet, 2004a: 137)

tavşan / tavşanım > G:+/Y:++/S:+++

Öyle değil mi maymun, şebek, *tavşan*? [Yabancı kadın > Sevgilisine] (Ahmet Mithat, 1992: 99)

Bu ne ihtiyatsızlık küçük *tavşanım*? [Genç kadın > Sevgilisine] (Taner, 2015a: 60)

tosunum > G:+/Y:++/S:+++

Haydi rabbiye emanet ol *tosunum*! [Çingene kız > Tanıdığı İstanbullu genç beye] (Kaygılı, 1972: 290)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

gülbeşekerim > G:+/Y:++/S:+++

… el ne karışır a benim canım ciğerim, *gülbeşekerim* İrfancığım… [Çingene kadın > İlgi duyduğu genç beye] (Kaygılı, 1972: 272)

honey > G:++/Y:++/S:+++

Bana da biraz votka *honey*! [Yabancı kadın > Türk sevgilisine] (Baykurt, 1975a: 82)

kaymağım > G:+/Y:++/S:+++

Ah *kaymağım*! [Kadın > Sevgilisine] (Gürpınar, 2016b: 462)

şekerim > G:+/Y:+++/S:+++

Sen delisin *şekerim*! [Genç kadın > İlgi duyduğu delikanlıya] (Altan, 2002: 273; Nesin, 1993: 58; Ağaoğlu, 2013b: 66; Nazım Hikmet, 2004a: 137)

şekerparem > G:+/Y:+++/S:+++

Amma da yaptın ha *şekerparem*! [Kadın > Sevgilisine] (Abasıyanık, 2006: 599)

Değer Sözü

azizim > G:+/Y:+/S:+++

Ne oluyorsunuz *azizim*, ne oluyorsunuz? [Yabancı kadın > Sevgilisine] (Karaosmanoğlu, 1980b: 251)

bir tanem > G:+/Y:+++/S:+++

İşte geldim *bir tanem*! [Genç kız > Sevgilisine] (Cumalı, 1992: 25; Altan, 2002: 280)

can / canım > G:+/Y:+++/S:+++

Can, yolunu, yolunu çok özledim. [Köylü genç kız > Sevgilisine] (Yaşar Kemal, 2004: 83; *http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

Murat, geldin mi *canım*? [Genç kadın > Sevgilisine] (Ağaoğlu, 2013b: 370; Müftüoğlu, 2007a: 131; Özakman, 2009: 261; Dıranas, 1977: 152)

cancağızım > G:+/Y:+++/S:+++

Ama *cancağızım* sandal hem alttan... [Kadın > Hayali sevgilisine] (Ağaoğlu, 1991: 74, 139, 140)

canım ciğerim > G:+/Y:++/S:+++

… el ne karışır a benim *canım ciğerim*, gülbeşekerim İrfancığım… [Çingene kadın > İlgi duyduğu genç beye] (Kaygılı, 1972: 272)

canımın içi > G:+/Y:+++/S:+++

A *canımın içi* Aliciğim, ben yanıyorum. [Kalfa hanım > Aşık olduğu delikanlıya] (Gürpınar, 2016b: 362)

dostum > G:+/Y:+/S:+++

Hakkınız var *dostum*, şu geçirdiğimiz… [Yabancı kadın > Sevgilisine] (Karaosmanoğlu, 1980b: 251)

canikom > G:+/Y:+++/S:+++

Bak *canikom*, sen çok iyi kalpli bir insansın. [Yabancı kadın > Sevgilisine] (Kaçan, 2002: 100; Nesin, 1993: 58, 59)

elmasım > G:+/Y:+/S:+++

Sana söylüyorum *elmasım*! [Kadın > Hoşlandığı beye] (Ahmet Mithat, 2000a: 348; Gürpınar, 2016b: 321; Kaygılı, 1972: 289)

gözümün nuru / nur-ı aynım > G:+/Y:++/S:+++

Gözümün nuru, gönlümün sürûru, yârei aslan merhemi kâfuru… [Kadın > İlgi duyduğu beye] (Koçu, 1946: 524)

Nur-ı 'aynım efendim, Behice Hanım dün yine yanıma geldi. [Genç kız > Sevgilisine] (Ahmet Mithat, 2001: 211)

hayatım > G:+/Y:+++/S:+++

Pasaportunu ver *hayatım*! [Yabancı kadın > Sevgilisine] (Eray, 2011b: 50; Güntekin, 2016: 146; Dıranas, 1977: 93; Çelen, 1961: 29; Altan, 2002: 117)

kurbanım > G:+/Y:+/S:+++

Çok oldu *kurbanım*... [Köylü kadın > İlgi duyduğu beye] (Yaşar Kemal, 2000b: 65)

ruhum > G:+/Y:+/S:+++

Ruhum, senin için her türlü fedakârlığa hazırım. [Kadın > Sevgilisine] (Tecer, 2009: 103; Güntekin, 2016: 146; Ahmet Mithat, 2001: 212; Nesin, 1959b: 74)

Niteleme Bildiren Söz

cicim > G:+/Y:+++/S:+++

Telaş etme *cicim*! [Kadın > Sevgilisine] (Gürpınar, 2016b: 359; 1995a: 127; Ağaoğlu, 1996: 277; Başkut, 2015: 61; Musahipzade Celal, 1970: 190)

civanım > G:+/Y:+/S:+++

Yadigarım olsun sende, ah *civanım*… [Genç kız > Sevgilisine] (Musahipzade Celal, 1970: 188, 189; Başkut, 2015: 58; Özakman, 2009: 261; Kaygılı, 1972: 141; Kaygılı, 1972: 289)

güzelim > G:+/Y:+/S:+++

Ne istiyorsun *güzelim*? [Kalfa hanım > İlgi duyduğu beye] (Gürpınar, 2016b: 322, 360; 2005b: 111; Musahipzade Celal, 1970: 189)

nevcivanım > G:+/Y:+/S:+++

Haydi *nevcivanım*, şimdi yatmak zamanıdır… [Kadın > İlgi duyduğu delikanlıya] (Koçu, 1948: 1661, I: 523)

şehlevendim > G:+/Y:Ø/S:++

Ey benim *şehlevendim*, şahbazım, ilkbaharım, ilkyazım, dudakları kirazım İrfancığım… [Çingene kadın > İlgi duyduğu genç beye] (Kaygılı, 1972: 271)

tontonum > G:+/Y:++/S:+++

Gel *tontonum*, kollarımda Havva'dan bu yana tüm kadınlığın gücü var. [Kadın > Sevgilisine] (Dıranas, 1977: 93; Gürpınar, 1995b: 335)

yakışıklı > G:+/Y:++/S:++

Nerelerde kaldın *yakışıklı*? [Genç kız > Sevgilisine] (Altan, 2002: 706)

yiğit / yiğidim > G:+/Y:++/S:++

… Garip olan handa yatar / Konduramam *yiğit* seni ... (*http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp* (08.06.2018))

Haydi *yiğidim*, mezarlık arasında biraz hasbıhal edelim. [Çingene kadın> İlgi duyduğu beye] (Gürpınar, 2012a: 11; Nesin, 1961: 44)

Diğer Kullanımlar

cananım > G:+/Y:+/S:+++

Tende canım, muhabbetli *cananım*, eğer taraf-ı ahvalimden... [Genç kız > İlgi duyduğu delikanlıya] (Müftüoğlu, 2007a: 131)

çocuk > G:+/Y:++/S:+

Sen iyi bir erkeğe benziyorsun sarı *çocuk*! [Yabancı kadın > İlgi duyduğu delikanlıya] (Devrim, 1996: 37, 41; Altan, 2002: 60; Engin, 1961: 38)

nişanlım / nişannım > G:+/Y:+++/S:++

Boyun desem mum çıbığı / Kekili horuz ibiği / Ne mürvetsiz gül *nişanlım* / İrezil ettin bibini [Genç kız > Nişanlısına] (Yaşar Kemal, 1996: 83)

noktam > G:+/Y:+/S:+++

Noktam, aşağı gel, ben yukarı çıkamayacağım. [Genç kız > Sevgilisine] (Ayverdi, 2014: 85, 86)

sevdiğim > G:+/Y:+++/S:+++

Ona şüphe mi var *sevdiğim*? [Yabancı kadın > Sevgilisine] (Ahmet Mithat, 2001: 381; 2004: 217)

sevgilim > G:+/Y:+++/S:+++

Sana nasıl yardım edebilirim *sevgilim*? [Kadın > Sevgilisine] (Ağaoğlu, 1996: 277; 2013a: 243; 2013b: 354; Namık Kemal, 2004: 345; Altan, 2002: 27)

yârim > G:+/Y:++/S:+++

Ah benim sevgili *yarim*, çoktandır senden bir haber alamıyorum… [Çingene kadın > İlgi duyduğu genç beye] (Kaygılı, 1972: 145; Bali, 1969: 164)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

aşna: Kadın tarafından sevilen erkek, dost, sevgili. (Bor -Nğ.) (DS I, 1993: 362)

2.2.3. Kuşaklara Göre Hitaplar

Bu başlık altında tarihî metinlerde de olduğu gibi öncelikle muhatapların tanıdık veya tanımadık olmalarına göre genel bir ayrım yapılmış, tanınan, daha sonra tanınmayan yaşça küçük (gençlere, çocuklara) ve büyük kimseler ile yaşıtlara (çocukların ve yetişkin kimselerin birbirlerine yönelik hitapları) yönelik hitaplar, cinsiyetler göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir.

2.2.3.1. Tanıdık Kimselere Yönelik Hitaplar

2.2.3.1.1. Yaşça Küçük Kimselere Yönelik Hitaplar

2.2.3.1.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde gençler için özel adlarının yanı sıra cinsiyetlerine göre çok çeşitli hitap biçimleri tercih edilmiştir. Bunlardan erkeklerin genç erkeklere yönelik olanları *özel ad + ağa/efe/bey oğlum(uz)/oğlan/oğul, aşnam, bey birader, beyefendi birader, beyefendi evladım, bey oğlum(uz), beyzadem, çocuk, çocuğum, çocucağım, evlat, evladım, bebe, uşak, yavru, yavrum, yoğrum* "yavrum", *kardeş, delikanlı, delikanlım, efe, yiğit, yiğidim, genç, genç adam, keleş, kızanım, oğlan, ulan, oğul, oğlum, oğulcuğum, uşağım, yeğen, yeğenim, velet, kurban, külhani, yoldaşım* gibi hitapların yanı sıra *özel ad + bey/beyefendi/arkadaşım, bay + özel ad, bayım, beyciğim, beyim, beyimiz, beyefendi, beyimcan, beyim efendim, çelebim, efendi, efendim, küçük beyefendi, efendi oğlum, küçük bey* gibi daha kibar biçimler ve *babayiğit, babayiğidim, koçyiğidim, pehlivanım, genç üstad, genç arkadaş, genç bey, küçük yaramaz, ihvan, oğulcan, a(r)slanım, tosun, tosunum,*

koçum, şahinim, şehbazım, kuzucuğum, balım, şekerim, canım, cancağızım, canım ciğerim, ciğerim, elmasım, (iki) gözüm, nazarım, gözünü sevdiğim, kurban, kurban olduğum, iki gözümün çiçeği, nuruaynım, imanım, özel ad + sultan gibi genç muhatapları yüceltmek üzere kullanılan çeşitli övgü ve değer sözleri ile aktarmalardan oluşan hitaplardır. *Ağ(a)beysi (abisi), özel ad'(I/U)n/n(I/U)n oğlu* gibi hitaplar, muhatabın doğrudan ismi söylenmeyip başka biri üzerinden aktarma yapılarak seslenildiği için dolaylı anlatıma; *anam, ağabey, arkadaş, genç arkadaşım, dostum, genç dostum, özel ad + kardeş, kardeşcan, dayım, emmim* gibi hitaplar da seslenenin ve muhatabın gerçek kimlikleriyle ilgisi olmadıkları için sapmalara örnek teşkil edebilir. *Özel ad + efendi, deli fişeği, deli oğlan* gibi hitaplar, alay maksadıyla tercih edilmiştir. Bunun dışında halk arasında genç erkeklere *kocaman* şeklinde seslenildiği de bilinmektedir.

Kadınların genç erkeklere yönelik hitapları içinde de *özel ad + çelebi/efendi, efendim, küçük bey, bey oğlum, çocuğum, evladım, kızanım, oğul, oğlum, oğulcuğum, yavru, yavrum, yiğit, yiğidim* gibi seslenmeler dışında övgü ve yakınlığın daha ağır bastığı *babayiğidim, arslanım, tosunum, can, cicim, gülüm, güzelim, sultanım, tontonum* gibi sözcükler yer almaktadır. *Deli* hakaret amacıyla değil, tatlı alay için kullanılmıştır. Köylü kadının delikanlı muhatabına yönelik *halam*, muhatabın doğrudan adının değil, annesinin adının söylenip *oğlu* tamlananının kullanıldığı *özel ad'(I/U)/n(I/U)n oğlu* hitabı dolaylı anlatımlar içinde değerlendirilebilir.

Özel ad + gelin/kız, gelin hanım, kızım, âret, çocuk, kadın kızım, yavrum, taze hitapları ile daha fazla samimiyet belirten *bebe, bebek, bebeğim, minik, miniciğim, minnoş, cicim, civanım, çitlenbiğim, kara biberim, feslikanım, gülüm, dorumum, güvercinim, sunam, maralım, elmasım, (iki) gözüm, meleğim, şekerim, tatlım, güzelim, haspa, sultanım, yosma* gibi hitaplar, kadınların genç kız/kadınlara yönelik hitapları arasındadır.

Özel ad + kızım, bayan + özel ad, bayan, kız, kızım, kızcağızım, hanım, hanımım, hanımefendi, balam, çocuk, çocuğum, evlat, evladım, yavucuğum, hatun kızım, kızanım, küçük, küçük hanım, küçüğüm erkeklerin genç kız/kadınlara yönelik hitaplarıdır. *Cancağızım, haspa, prenses* ise samimiyetin hissedildiği seslenmelerdir. Manavlık yapan bir beyin tanıdığı genç kıza yönelik *ablam*, köylü bir ağanın tanıdığı genç kıza yönelik *hanım abla* hitapları, muhatapların durumu göz önüne alındığında

sapmalar, ... *(I/U)n / n(ı/U)n kızı* ise kızın babasının mesleğinin adı söylenerek oluşturulduğu için dolaylı anlatımlar içinde değerlendirilebilir.

Bireylerin birbirlerine yönelik yabancı kaynaklı hitapları da yer almaktadır. Yunan bir bey palikarya bir delikanlıya *barba*, yabancı bir bayan tanıdığı yabancı bir genç kıza *madam* şeklinde seslenmiştir.

Derleme Sözlüğü'nde, Türkçe Sözlük'te ve İstanbul Ansiklopedisi'nde de delikanlı ve genç kız/kadınlarla ilgili birçok sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcüklerin gençlere hitap olarak kullanılabileceği de düşünülmektedir. Bunlar Derleme Sözlüğü'nden *baboş, dada* erkek çocuklara ve delikanlılara yönelik sevgi sözü"; *danam* "paşam, arslanım"; *bubeş, caş, civan, dadaş, dıraz, dorlak, ervan, irgin, kaltak, kelpengecik, kıray, sığva, şalakman, şaplak, tohma, tur, zobu* "delikanlı"; *çıpıl, daylak* "sakalı bitmemiş delikanlı"; *bire* "oğlan"; *çıtak, gabadayı/kabadayı, keleş* "iyi giyinmiş yakışıklı delikanlı"; *eğit, kacemer* "kabadayı, yiğit"; *keke* "efe"; *aydın eşi, beserek, bicikli, bulik, çereke, çıkar, danaş, dıraz, dolcan, galan, kağız, kanayaklı, pındik, tutaj* "kız, yetişkin, genç kız"; *cıvır, danaş, dişi galek, kağız* "kadın"; *bâz, biraz/birâz* "Be kız!, Bre kız!"; *bekere, döndü, gabık, hırsız almaz* "bekâr kız"; *ergem, erlik, erriyh, everim, beserek* "evlenme çağına gelmiş kız"; *ferik* "genç, taze, körpe"; *aşim, delitoy, fıdıl, everim* "evlenecek çağa gelmiş kimse"; *heryen, izbek, karaboğaz* "henüz evlenmemiş, ergen" gibi sözcüklerdir. *Çömez* sözcüğünün de Hüseyin Kazım'ın Büyük Türk Lugatı'nda Latince *comes* "arkadaş" sözcüğünden alındığı, eski medrese hayatında, medrese odalarında bekar hayatı yaşayan softaların, mollaların aynı zamanda uşakları olan çocuklara ve gençlere de bu ad verildiği ifade edilmiştir. "Vücut yapısı ufak tefek veya yaşça henüz çocuk sayılacak kadar küçük, fakat son derece de dilber, şirin ve sıcak kanlı, cazip" anlamında halk ağzında bir deyim olarak kullanılan *fındık kurdu* sözcüğünün ise genç kızlara yönelik hitap olarak kullanıldığı bilinmektedir.

2.2.3.1.1.1.1. Genç Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m} > G:+/Y:+++/S:+++

Gençlere öncelikle özel adları ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik veya küçültme ekli biçimleri ile kısaltılmış ya da kırılmış şekilleri ile seslenildiği bilinmektedir.

Özel Ad + Unvan Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

Özel Ad + Ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Rifat Ağa, mektubun geldi. [Namık Kemal > Damadına] (Tansel, 1973: 79)

Özel Ad + Bey > G:+/Y:+/S:Ø

Salim Bey, insan hem Salim hem hasta olmaz... [Namık Kemal > Damadına] (Tansel, 1973: 157; Yaşar Kemal, 2004: 301)

Özel Ad + Beyciğim > G:+/Y:+/S:+++

… öyle değil mi benim iki gözüm, canım ciğerim, balım şekerim *Turhan Beyciğim*? [Kadın tellalı > Tanıdığı delikanlıya] (Kaygılı, 2003a: 155)

Özel İsim + Beyefendi > G:+/Y:+/S:Ø

Yusuf Beyefendi, acaba halanız… [Öğretmen Bey (iğneleme) > Liseli erkek öğrenciye] (Ağaoğlu, 1998: 39)

Özel Ad + Efe > G:+/Y:+++/S:+

Pekey *Selim Efe*! [Yaşlı köy bekçisi > Köylüsü delikanlıya] (Baykurt, 1975a: 242)

Özel Ad + Efendi > G:+/Y:+/S:Ø

Şaban Efendi, 29 Teşrinievvel, sene 97 tarihli mektubunu aldım. [Namık Kemal (iğneleme, alay) > Damadına] (Tansel, 1973: 104, 109; Gürpınar, 1966b: 64)

Özel Ad + Sultan > G:+/Y:++/S:++

Rifat Sultan, mektubun geldi. [Namık Kemal > Damadına] (Tansel, 1973: 8, 30)

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Kardeş > G:+/Y:++/S:++

Ali Kardaş, *Ali Kardaş*, uyansana *Ali Kardaş*! [Köylü yaşlı adam > Arkadaşının oğluna] (Yaşar Kemal, 2000b: 154; Ağaoğlu, 1998: 51, 54)

Özel Ad + Oğul > G:+/Y:+/S:++

Bak *İsa Oğul*! [Kaptan > Tayfası delikanlıya] (Kabaağaçlı, 2008: 142)

Özel Ad + Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m(I/Uz)}

Özel Ad + bey oğlum(uz) > G:+/Y:++/S:+++

Rifat bey oğlumuz, Tevfik İstanbul'a geldi. [Namık Kemal > Damadına] (Tansel, 1973: 145, 209)

Özel Ad + Cinsiyet Bildiren Söz

Özel Ad + Oğlan > G:+/Y:+/S:+

Talihin varmış *İnce Oğlan*! [Eşkıya başı > Yanlarına katılan delikanlıya] (Yaşar Kemal, 2004: 139)

Unvan Adı + Özel Ad

Bay + Özel Ad > G:+/Y:+/S:Ø

Kimseniz kalkınız bakalım ayağa *Bay Yusuf*! [Öğretmen Bey > Liseli erkek öğrenciye] (Ağaoğlu, 1998: 34, 49, 66)

Unvan Adı [+m(I/Uz) / can]

bayım > G:+/Y:+/S:+

İş karakterdedir sayın *bayım*! [Yaşlı bey > Misafirleri genç beye] (Anday, 2014: 203)

bey > G:+/Y:+/S:Ø

Bonjur *bey*, nasılsınız? [Fransızca Hocası > Erkek öğrencisi beye] (Recaizade Mahmud, 1940: 74)

beyim / beyimiz > G:+/Y:+/S:+

Buyursunlar *beyim*, efendim… [Yaşlı bey > Tanıdığı delikanlıya] (Kaygılı, 2003a: 38, 85; Gürpınar, 1995b: 322; Ağaoğlu, 1998: 66)

Beyimiz, yine bugün içeride yemek yeyip de... [Namık Kemal (iğneleme) > Damadına] (Tansel, 1973: 170)

beyimcan > G:+/Y:+/S:++

Beyimcan, çok sağlam yapıymış. [Köylü bey > Köye gelen şehirli misafire] (Baykurt, 2015: 62-63)

beyefendi > G:+/Y:+/S:Ø

Evet hanımefendiler, *beyefendiler*… [Öğretmen Bey > Liseli erkek öğrencilere] (Ağaoğlu, 1998: 34)

beyim efendim > G:+/Y:+/S:+

Vay, merhaba *beyim efendim*! [Bey > Mahalleden genç beye] (Orhan Kemal: 2015: 18)

beyzadem > G:+/Y:++/S:+

Vay *beyzadem*, vay iki gözüm efendim! [Yaşlı bey > Tanıdığı delikanlıya] (Kaygılı, 2003a: 83)

çelebim > G:+/Y:Ø/S:+

Var ol *çelebim*, aslanım bir değirmi şalı hakkettin. [Bey > Tanıdığı delikanlıya] (Musahipzade Celal, 1970: 225)

genç bey > G:++/Y:+++/S:+

Dinleyin, dinle *genç bey*! [Fransızca Hocası > Öğrencisi beye] (Recaizade Mahmud, 1940: 48)

efe > G:+/Y:+++/S:+

Hoş geldin *efe*! [Bey > Tanıdığı delikanlıya] (Kutlu, 2016a: 52)

efem[535] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

efendi > G:+/Y:+/S:Ø

Efendi, darp neye derler? [Öğretmen Bey > Küçük öğrenciye] (Uşaklıgil, 2001: 51; Ahmet Rasim, 1980: 63)

efendim > G:+/Y:+/S:+

Vay *efendim*, vay beyim, vay tosunum, hoşgeldiniz! [Yaşlı bey > Tanıdığı delikanlıya] (Kaygılı, 2003a: 85, 38; Gürpınar, 2016b: 428; Ağaoğlu, 1998: 48)

Değil *küçük bey*, değil. [Öğretmen Bey > Liseli erkek öğrenciye] (Ağaoğlu, 1998: 39, 34)

[535] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

küçük beyefendi > G:+/Y:+++/S:+

Küçük beyefendi, heyecan-aver filmler görmek için… [Muhbir > Konağın küçük beyine] (Gürpınar, 2016b: 428)

pehlivan[536] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

pehlivanım > G:++/Y:+++/S:+++

Bence daha büyük tazime, tekrime de layıksın *pehlivanım*. [Turan şahı > Hükümdar Keykavus'un oğluna] (Ahmet Mithat, 1998: 279)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m / +sI/U}

ağabey > G:+/Y:+/S:+

Ağabey[537], sana ne oldu? [Namık Kemal > Damadına] (Tansel, 1973: 29, 77, 90)

ağ(a)beysi (abisi) > G:+/Y:++/S:+

Adı ne bunun *ağbeysi*? [Genç bey > Küçük çocuğun ağabeyine] (Buğra, 2005a: 475)

amcam[538] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:++**

anam > G:+/Y:++/S:+++

Yetmez *anam*, yetmez! [Derviş > Kendisinden küçük beye] (Taner, 2015b: 85) (argo)

dayım > G:+/Y:+++/S:++

Sen onun sözüne bakma *dayım*[539]. [Köylü adam > Köy eğitmeni beye] (Baykurt, 1975b: 25; 2006: 4)

emmim > G:+/Y:+/S:++

Tarlama gidiyorum *emmim,* biraz daha buğday... [Köylü yaşlı adam > Köy eğitmenine] (Baykurt, 2006: 21, 4, 44, 47)

---

536 Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
537 Namık Kemal, kendisinden küçük ve kendisinin damadı olduğunu 177. sayfadan anladığımız Rifat Bey'e yönelik çok çeşitli hitap şekilleri kullanmış.
538 Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
539 bk. "Hitaplarda Sapma"

evlat / evladım > G:+/Y:+++/S:++

Evlat, mektuplarının ikisi de geldi... [Namık Kemal > Damadına] (Tansel, 1973: 8, 64)

Buyursunlar beyim … *evladım*! [Yaşlı bey > Tanıdığı delikanlıya] (Kaygılı, 2003a: 38; Ağaoğlu, 1998: 138; Recaizade Mahmud, 1940: 48)

kardeş > G:+/Y:++/S:++

Peki anlat, *kardeş*. [Öğretmen Bey > Liseli erkek öğrenciye] (Ağaoğlu, 1998: 46)

kardeşcan > G:+/Y:++/S:+++

Devlet yapınca böyle oluyor *kardaşcan*. [Köylü bey > Şehirli misafir beye] (Baykurt, 2015: 74)

oğul / oğlum > G:+/Y:+++/S:++

Hey *oğul*, geçen yaz pazarlık böyle miydi? [Köylü bey > Genç tüccara] (Nabizade Nazım, 2007: 34; Ağaoğlu, 2004: 136; Yaşar Kemal, 2000b: 177, 204)

Bak *oğlum*, tosunum, aslanım! [Yaşlı bey > Tanıdığı delikanlıya] (Özakman, 2009: 91, 167; Yaşar Kemal, 2015d: 257; Çamlıbel, 2012: 182; Orhan Kemal, 2002: 145; Ağaoğlu, 1998: 35, 54, 57, 75)

oğulcuğum > G:+/Y:+++/S:+++

Uyansana *oğulcuğum*! [Köylü yaşlı adam > Arkadaşının oğluna] (Yaşar Kemal, 2000b: 154)

oğulcan > G:+/Y:+++/S:+++

Bizim bu kaplıca çok ünlü *oğulcan*. [Yaşlı bey > Şehirli misafir beye] (Baykurt, 2015: 71)

uşak > G:+/Y:++/S:+

Haydin *uşak*! [Köy eğitmeni bey > Sınıftaki çocuklara] (Baykurt, 1975b: 20)

uşağım > G:+/Y:++/S:++

Ne duruyorsun ha *uşağım*? [Kaptan > Tayfası delikanlıya] (Abasıyanık, 1998: 25)

yavru / yavrum / yoğrum > G:+/Y:+++/S:+++

Suçluyum *yavru*, suçum büyük benim akıllı oğlum. [Yaşlı köylü adam > Arkadaşının oğluna] (Yaşar Kemal, 2015d: 257; Orhan Kemal, 2008: 84, 115)

Haddin mi *yavrum*? [Yaşlı bey > Komşusunun oğluna] (Dıranas, 1977: 34; Yaşar Kemal, 2000b: 154; 2006: 83; Taner, 2015c: 32)

Hoca efendi *yoğrum*[540], sorması ayıp olmasın, senin kaç ayâlin var? [Ekmekçi > Genç hafıza] (Enç, 2007: 203, 124)

yeğen / yeğenim > G:+/Y:+++/S:++

Anlatacak ne var ki *yiğen*? [Köylü bey > Şehirli delikanlıya] (Nesin, 1973: 148)

... ne yapacağımı bilemedim *yeğenim*! [Yaşlı köylü adam > Köy eğitmeni beye] (Baykurt, 2006: 20; 1975a: 243)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+m(Iz)}

bey birader / beyefendi birader > G:+/Y:+/S:+

Bey birader, Allah seni inandırsın… [Bey > Yeni tanıştığı delikanlıya] (Güntekin, 2016: 65)

Beyefendi birader, kâğıttan para olur mu? [Yaşlı bey > Tanıdığı genç yazara] (Koçu, 1946: 534)

beyefendi evladım > G:+/Y:++/S:++

Bir paket *beyefendi evladım*! [Yaşlı bey > Genç doktora] (Göktulga, 1948: 122)

bey oğlum(uz) > G:+/Y:++/S:++

Kaymakam *bey oğlum*, nedir bu benim başıma gelenler? [Kasabalı yaşlı bey > Genç kaymakama] (Başkut, 2015: 21, 22; Adıvar, 2009b: 136)

Selamünaleyküm *bey oğlumuz*! [Bey > Tanıdığı genç beye] (Adıvar, 2009b: 136)

[540] Kitabın dipnotunda bu hitapla ilgili olarak " 'azizim, birader' gibi bir ünlem. Aslı 'yavrum', fakat bu sözcük için daha çok 'yavrım' kullanılır." açıklamasına yer verilmiştir.

efendi oğlum > G:+/Y:++/S:++

Benim güzel kızlarım, *efendi oğullarım*! [Öğretmen Bey > Liseli erkek öğrencilere] (Ağaoğlu, 1998: 33)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

delikanlı / delikanlım > G:+/Y:+++/S:++

Delikanlı, beni de tanıştırsana şununla! [Şair bey > Tanıdığı delikanlıya] (Ağaoğlu, 2013b: 39; 1998: 38; Dıranas, 1977: 28; Başkut, 1972: 9)

Delikanlım, sen zaten oyuna filan karışmıyorsun. [Ev sahibi bey > Tanıdığı delikanlıya] (Güntekin, 2016: 19; Ilgaz, 1989: 160, 162; Orhan Kemal, 1996: 106)

genç adam > G:+/Y:+++/S:+

Gel bakalım *genç adam*! [Yaşlı bey > Tanıdığı delikanlıya] (Kutlu, 2016b: 85; Uzuner, 2007: 496)

deli oğlan > G:+/Y:++/S:+

Geçmiş olsun *deli oğlan*, eline sağlık! [Yaşlı köylü adam > Köylüsü delikanlıya] (Yaşar Kemal, 2000b: 337)

kızanım > G:+/Y:+/S:++

Sen *kızanım*, sarhoştan korkma! [Yaşlı bey > Arkadaşının erkek kardeşine] (Esendal, 2009: 25; Altan, 2002: 732)

koca oğlan > G:+/Y:++/S:+

Ee hoş gelmişsin *koca oğlan*! [Yaşlı bey > Tanıdığı delikanlıya] (Yaşar Kemal, 2006: 205, 206)

oğlan > G:+/Y:++/S:+

Oğlan[541], Tahir, cins zağar[542] olduğunu bilirdim amma… [İmam > Tanıdığı genç beye] (Ayverdi, 2010: 89)

Özel Ad'(I/U)n/n(I/U)n oğlu > G:+/Y:+/S:Ø

Sen aslan çıkmışsın böyle *Kardağlı'nın oğlu*! [Bir ağa > Tanıdığı genç beye] (Yaşar Kemal, 2009a: 320; 2004: 301; 2015d: 348; Buğra, 2005a: 38)

---

[541] Ulan!
[542] zağar: bir av köpeği cinsi

ulan > G:+/Y:++/S:+

Ağla be *ulan*, ağla hergele! [Usta > Arkadaşının çok sevdiği oğluna] (Ağaoğlu, 2013a: 241)

Organ Adı {+(I/U)m}

ciğerim > G:+/Y:++/S:+++

Buyursunlar beyim … *ciğerim*, evladım! [Yaşlı bey > Tanıdığı delikanlıya] (Kaygılı, 2003a: 38)

gözüm > G:+/Y:++/S:+++

Deh *gözüm* hey, ormanın içinde… [Yaşlı bey > Arkadaşının erkek kardeşi genç beye] (Esendal, 2009: 27; Kaygılı, 2003a: 38, 155)

Hayvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

a(r)slanım > G:+/Y:+++/S:+++

Bak oğlum, tosunum, *aslanım*! [Yaşlı bey > Tanıdığı kabadayı delikanlıya] (Özakman, 2009: 91, 145; "Gül ve Gönül", 225)

koçum > G:+/Y:++/S:+++

Şimdi *koçum*, iyi dinle! [Bey > Yeğeni delikanlıya] (Kutlu, 2015: 105)

kuzucuğum > G:+/Y:+++/S:+++

Bunu kafalarınıza böylece yazın *kuzucuklarım*. [Öğretmen Bey > Liseli öğrencilere] (Ağaoğlu, 1998: 37)

şahinim > G:+/Y:++/S:+++

Doğru mu *şahinim*, tarlalarımız bizim olacak gayri. [Yaşlı köylü adam > Sevdiği delikanlıya] (Yaşar Kemal, 2004: 352, 345)

şehbazım > G:+/Y:+/S:+++

Buyurun yiğitim, *şehbazım*! [Bey > Tanıdığı delikanlıya] (Musahipzade Celal, 1970: 224)

tosun > G:+/Y:++/S:++

… iki kocaman gün oldu *tosunlar*. [Öğretmen Bey > Liseli erkek öğrencilere] (Ağaoğlu, 1998: 57)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

balım > G:+/Y:+++/S:+++

… öyle değil mi … *balım* şekerim Turhan Beyciğim? [Kadın tellalı > Eskiden tanıdığı delikanlıya] (Kaygılı, 2003a: 155)

şekerim > G:+/Y:+++/S:+++

… öyle değil mi benim iki gözüm, canım ciğerim, balım *şekerim* Turhan Beyciğim? [Kadın tellalı > Tanıdığı delikanlıya] (Kaygılı, 2003a: 155)

Değer Sözü

canım > G:+/Y:+++/S:+++

Buyursunlar beyim, efendim … *canım*, ciğerim, evladım! [Yaşlı bey > Tanıdığı delikanlıya] (Kaygılı, 2003a: 38; Ağaoğlu, 1998: 53)

cancağızım > G:+/Y:+++/S:+++

… göremedim Farukcuğum, *cancağızım*. [Bey > Yeni tanıştığı delikanlıya] (Ağaoğlu, 1998: 108)

canım ciğerim > G:+/Y:+++/S:+++

… öyle değil mi benim iki gözüm, *canım ciğerim*? [Kadın tellalı > Tanıdığı delikanlıya] (Kaygılı, 2003a: 155)

dostum > G:+/Y:++/S:+++

Dostum, ne yapıyorsunuz. [Profesör Bey > Tanıdığı genç doktora] (Altan, 2002: 234; Ağaoğlu, 1998: 43, 45, 51)

elmasım > G:+/Y:+/S:+++

Ali Bey, hayrola *elmasım*! [Vekilharç bey > Tanıdığı delikanlıya] (Gürpınar, 2016b: 365)

gözünü sevdiğim > G:+/Y:++/S:+++

Bre *gözünü sevdiğim* Ömer Bey, içimize bir kurt düşürdün… [Yaşlı köylü adam > Genç müdüre] (Baykurt, 2006: 259)

iki gözümün çiçeği > G:+/Y:+/S:+++

Biliyorum yakın, oğlum Memed'im, *iki gözümün çiçeği*! [Bey > Genç arkadaşına] (Yaşar Kemal, 2009b: 606)

imanım > G:+/Y:+/S:+++

Ya *imanım* Ali, sana şem'a gibi yanarım… [Derviş > Yeni tanıştığı delikanlıya] (Gürpınar, 2016b: 310)

kurban > G:+/Y:++/S:++

… bir toprak testi olmalıydı *gurban*. [Efendi > Müridi] (Kutlu, 1992: 398)

kurban olduğum > G:+/Y:++/S:+++

Bak Irıza, *kurban olduğum*! [Köylü yaşlı adam > Köy eğitmenine] (Baykurt, 2006: 44)

nazarım > G:+/Y:+/S:+++

Baban içerdi *nazarım*[543], anabacıyla çekişirlerdi hep... [Yaşlı bey > Tanıdığı delikanlıya] (Soyver, 2016: 69; Özemre, 2014: 92)

nuruaynım > G:+/Y:+/S:+++

Buyursunlar beyim, buyursunlar *nuruaynım*… [Yaşlı bey > Tanıdığı delikanlıya] (Kaygılı, 2003a: 38)

yoldaşım > G:+/Y:+/S:+++

Ama *yoldaşım*, ben sana bir şey diyeyim mi? [Bey > Arkadaşının erkek kardeşine] (Esendal, 2009: 92, 25)

---

[543] nazar: Arapça "bakmak" demektir. Tasavvufî olarak, mürşidin müridine manevî yolla bakışı demektir. Bu bakış, feyzin akmasına ve intikâline sebeptir. Mevlevîlerde nazar şu şekildedir: Ayinde, Devr-i Veledî'de dervişler post önünde birbirlerine karşı durup bakıştıktan sonra niyaz eder, ardından yine birbirlerine nazar ederler. Şeyhin bu bakışı, müridi çok kısa bir zamanda yetiştirir. Mesela Hacı Bayram Veli, halifesi Şeyh Lütfullah'ı, Ankara-Balıkesir yolculuğu sırasında, kısa zamanda nazarla yetiştirmiş ve onu Balıkesir'e halife olarak nasb etmiştir. Tasavvuf erbabı "ben", "sen" yerine "fakîr", "hakîr" ifadelerini kullandıkları gibi "nazarım, nazarlarım" gibi ifadeleri de kullanırlar. Nazardan düşmek; şeyhin teveccühünden, gözünden düşmek, demektir. "Nazara uğramak"; göz değmesi, nazar değmesi demektir. Ancak bu sözcük, sûfîler arasında, bir büyüğün teveccühüne mazhar olmak şeklinde olumlu anlamda kullanılır. "Nazara gelmek", göz değmesi demektir. "Nazar etmek"; birine teveccüh etmek, onu hâl ehli etmek anlamına gelir. "Safa nazar", temiz bakıştır. Aynı şekilde, bunun zıddı "kem nazar" da kötü bakış demektir. Bakışıyla insanı olgunluğa eriştirmek gücüne sahip kişiye "sâhib-nazar" derler (Cebecioğlu, 2009: 252).

Niteleme Bildiren Söz

babayiğit / babayiğidim > G:+/Y:++/S:+++

… vay *babayiğit* … [Kaptan > Tayfası delikanlıya] (Kabaağaçlı, 2008: 56)

Babayiğidim, sana kim kıydı? [Köylüler > Köylüleri delikanlıya] (Yaşar Kemal, 2004: 211)

çömez > G:+/Y:+/S:+

Batı Türkçesinde isim. Hüseyin Kâzım Bey Büyük Türk Lugatı'nda bu sözcüğün Türkçeye "arkadaş" anlamında Lâtince "comes"den alındığını kaydetmiştir. Eski medrese hayatında medrese odalarında bekâr hayatı yaşayan softaların, mollaların aynı zamanda uşakları olan yamak çocuklara, mürâhik gençlere "çömez" denilmiştir. Bunlar İstanbul medreselerinde istisnasız hepsi kimsesiz, diyar garibi oğlanlardı. Tahsil yolunda boğazı tokluğuna softasının yemeğini pişirir, çamaşırını yıkar, her hizmetini görür, hatta sapık softaların çömezleri sine bülbüllüğü dahi yapardı (Koçu, 1966: 4114).

genç > G:+/Y:+++/S:+

Gençler, onu yaşatmak sizin elinizdedir. [Bey > Çevresindeki gençlere] (Çamlıbel, 2012: 171)

genç arkadaş > G:+/Y:+++/S:++

E *genç arkadaş*, sen hangi işin peşindesin? [Öğretmen Bey > Tanımadığı üniversite öğrencisine] (Sabahattin Ali, 2015: 190)

genç arkadaşım > G:+/Y:+++/S:+++

Kusura bakma *genç arkadaşım*! [Bey > Tanıdığı delikanlıya] (Ilgaz, 2011b: 152)

genç dostum > G:+/Y:+++/S:+++

Ah Faruk, benim yeni *genç dostum*, bugün İspanya'dan… [Bey > Yeni tanıştığı delikanlıya] (Ağaoğlu, 1998: 108, 48)

genç üstad > G:+/Y:++/S:++

Tam sırasında geldin *genç üstad*! [Orta yaşlı bey > Tanıdığı delikanlı şaire] (2003a: 143)

keleş > G:+/Y:+/S:+

Ulan *keleş*, sağdaki ibişi kırbaçla… [Yaşlı bey > Tanıdığı beye] (Göktulga, 1948: 40)

koçyiğidim > G:+/Y:++/S:+++

Koçyiğidim, paramı alayım helal olsun. [Yaşlı bey > Tanıdığı yiğit adama] (Musahipzade Celal, 1970: 306)

külhani > G:+/Y:+/S:+

Vay *külhani*, vay aslanım! [Paşa > Tanıdığı delikanlıya] (Özakman, 2009: 145)

yiğit / yiğidim > G:+/Y:+++/S:+++

Gelişin nerden *yiğit*? [Han > Tanıdığı delikanlıya] (Çamlıbel, 2012: 183)

Ali'm, *yiğidim*, benden bilme. [Yaşlı köylü adam > Arkadaşının oğluna] (Yaşar Kemal, 2015d: 84; 2000b:154, 204; Musahipzade Celal, 1970: 224)

Diğer Kullanımlar

Özel Ad + Arkadaşım > G:+/Y:++/S:++

Ne var *Asaf Arkadaşım*? [Öğretmen Bey > Liseli erkek öğrenciye] (Ağaoğlu, 1998: 43)

arkadaş > G:+/Y:++/S:+

... söz verdin *arkadaş*, söylemeyeceksin. [Yaşlı köylü adam > Arkadaşının oğluna] (Yaşar Kemal, 2000b: 156)

aşnam > G:+/Y:+/S:++

Yıllar tez geçti *aşnam*, işine bak… [Yaşlı bey > Arkadaşının erkek kardeşi genç beye] (Esendal, 2009: 27, 94)

barba > G:+/Y:Ø/S:Ø

Barba[544], bu ne hâl? [Yunan bey > Palikaryalardan tanıdığı delikanlıya] (Ahmet Rasim, 1969a: 159)

[544] Barbanın anlamı olarak "sakallı, yaşlı" verilmiş, sözcüğün Türkçede Rum bakkallar ve meyhaneciler için kullanıldığı belirtilmiştir. Bu metinde de "Yunan" anlamında kullanılmıştır.

çocuk > G:+/Y:+/S:+

Çocuk, savaş şiir yazmaya benzemez. [Yaşlı bey > Tanıdığı delikanlıya] (Namık Kemal, 2004: 52; Ilgaz, 2011c: 110; Çamlıbel, 2012: 311; Özakman, 1999: 120; Ağaoğlu, 1998: 38, 33)

çocuğum / çocucağım > G:+/Y:+/S:+++

Var *çocuğum*! [Binbaşı > Askere gitmeye gönüllü delikanlıya] (Çamlıbel, 2012: 336)

İyiyim be *çocucağım*! [Kömürcü bey > Tanıdığı delikanlıya] (Kaygılı, 2003c: 117)

deli fişeği > G:+/Y:+/S:+

Len *deli fişeği*! [Bir ağa > Beraber yaşadığı delikanlıya] (Abasıyanık, 2006: 302)

ihvan > G:+/Y:Ø/S:+

Ya *ihvan*[545], Akpınar'ın suyu yine öyle büngül büngül akmakta mıdır? [Efendi > Müridine] (Kutlu, 1992: 398)

velet > G:+/Y:+/S:+

Korkma ya *velet*! [Derviş > Yeni tanıştığı delikanlıya] (Gürpınar, 2016b: 314, 316)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler[546]

aşim: Toy, acemi. (Köfündere Ödemiş -İz.) (DS I, 1993: 358)

baboş [babuş, bobuş**]:** 1. Genellikle erkek çocuklarına söylenen ve sevgi ifade eden delikanlı anlamında bir söz. (Sarıköy Merzifon -Ama.; Kilis -Gaz.) 2. "Arkadaş, kardeş" anlamında bir hitap. 3.Alay anlamında bir söz. (DS II, 1993: 453)

bire: Oğlan. (Gelibolu -Çkl.) (DS II, 1993: 699)

bubeş [bubuş]**:** Yiğit, delikanlı, babayiğit. (Tefenni -Brd.) (DS II, 1993: 774)

---

[545] ihvan (Ar.): 1. Samimi arkadaşlar, kardeşler, can dostlar 3. *tas.* Aynı tarikatten olan arkadaşlar, yoldaşlar (Parlatır, 2006: 712)

[546] Derleme Sözlüğü'nden derlenen ilgili örneklerin kadınların erkeklere yönelik seslenmelerinde de hitap olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

caş: Genç, delikanlı. (Sivrihisar -Es.; Kadıçiftliği -İst.; Çilehane Reşadiye -To. …) (DS III, 1993: 864)

civan: Genç, taze, delikanlı. *Zen civan* "taze kadın" tamamla kurulmadıkça "taze erkek, delikanlı" anlamına gelir (Koçu, 1965: 3587).

çıpıl: Tüysüz genç. (İnebolu -Ks.; Uluşiran Şiran -Gm.; Yavuz Şavşat -Ar.) (DS III, 1993: 1183)

çıtak: İyi giyinmiş, yakışıklı delikanlı. (Sarayköy -Dz.; Osmancık -Çr.; Alaçam Bafra -Sm, Zile -To.; Mesudiye, Karakuş bucağı köyleri Ünye -Or.; Şebinkarahisar -Gr. …) (DS III, 1993: 1192)

dada [dad (II) -1, 2; dadak (III), dadaş -3, 4, 6; dadat, dağdaç]**:** Delikanlılara hitap olarak kullanılır. (Ardahan -Kr.) (DS IV, 1993: 1317)

dadaş: Delikanlı. (Uşhum Yusufeli -Ar.; Kağızman, Sarıkamış -Kr.; -Ezm.) (DS IV, 1993: 1319)

danam: "Paşam, arslanım" gibi övgü ifadesi olarak delikanlılara söylenen söz. (-Gaz.) (DS IV, 1993: 1356)

daylak [day, daylah]**:** 1. Sakalı, bıyığı çıkmamış delikanlı. (-Nğ.) 2. İnce, uzun boylu (kimse). (İshaklı Bolvadin -Af.; İlyas Keçiborlu, Körküler Yalvaç -Isp.; Perşembe -Or. ...) (DS IV, 1993: 1389)

delitoy: Tecrübesiz ve çok genç kimselere denir. (Köfünye, Larnaka -Kıbrıs) (DS IV, 1993: 1413)

dığrak: 1. Genç. (Doğanbeyli Saimbeyli -Ada.) 2. Mert, cesur, kabadayı. (Tavaklı Ezine -Çkl.) (DS IV, 1993: 1453)

dıraz: 1. Delikanlı. (Bozhüyük Göksun -Mr.) 2. Genç kız. (DS IV, 1993: 1467)

dilbaş: Yiğit, cesur. (Taşoluk Göksun -Mr.) 2. Delice hareketler yapan çocuk. (DS IV, 1993: 1411)

dorlak: 1. Delikanlı. (Firaktın, Gaziköy Develi, Avşar aşireti, Pazarören Pınarbaşı -Ky.) 2. On beş yaşından aşağı kız ve erkek çocuk. (Epçe -Ky.; -Ada.) (DS IV, 1993: 1564)

eğit: Kabadayı, yiğit. (-Gaz.; -Ank.) (DS V, 1993: 1680)

ervan: Delikanlı. (Safranbolu -Zn.) (DS V, 1993: 1778)

everim: Evlenecek çağa gelmiş olan (kimse). (Nefsiköseli Görele -Gr.) (DS V, 1993: 1805)

ferik: 1. Genç, taze, körpe. (Yukarı Seyit Çal -Dz.; -Ezc.; -Yz.; -Nğ.; Gâvurdağı Osmaniye Ada.; Çavuşköy Babaeski -Krk.) 2. Yaşını göstermeyen, olduğundan genç görünen (kimse). (Merzifon ve köyleri -Ama.) (DS V, 1993: 1846)

fetâ: Dilimize Arapçadan girmiş "genç, delikanlı, yiğit" anlamında bir sözcüktür (Koçu, 1971: 5706).

fıdıl: Toy, genç. (Bekilli Çal -Dz.) (DS V, 1993: 1850)

gabadayı / kabadayı: 1. Yakışıklı delikanlı. (Yassıören Senirkent, Yalvaç -Isp.) 2. Kabadayı: *Esgerriyhden gelif deyin nenceri gabadayı gabadayı gezer.* (-Sm.; Bayburt Sarıkamış -Kr.) (DS VI, 1993: 1882; C. VIII, 2577)

irgin: Genç, delikanlı. (Misis -Ada.) (DS VII, 1993: 2549)

izbek: Evli olmayan, bekar. (Uluören Bor -Nğ.) (DS VII, 1993: 2575)

kacamer [kacemer, kacere]**:** Yiğit. (Karaaptal, Büyüklü Çarşamba -Sm.; Merzifon -Ama.; Küçükisa Zile -To.) (DS VIII, 1993: 2585)

kaltak: Delikanlı. (Kızılköy Dinar -Af.) (DS VIII, 1993: 2610)

kanbeyin: Genç, bilgisiz, toy. (Güney Yeşilova -Brd.; Haliköy -İz.; Nizip -Gaz.) (DS VIII, 1993: 2619)

keke: Efe. (-Dy.) (DS XII, 1993: 4542)

keleş [kelete]**:** 1. Güzel, yakışıklı (insan). (-Isp.; Salda Yeşilova -Brd.; -Dz.; Bergama, Urla -İz.; Kırkağaç -Mn.; -Ba.; -Brs.; llıcaksu Domaniç -Kü. …) 2. Yiğit, temiz yürekli, kabadayı. (Dinar -Af.; -Es.; -Ama.; Zile -To. …) (DS VIII, 1993: 2730)

kelpengecik: Delikanlı, genç insan. (Bigadiç -Ba.) (DS VIII, 1993: 2735)

kıray: Genç, delikanlı. (-Brs.; Gaziköy Şarköy -Tk.) (DS VIII, 1993: 2817)

sığva: Genç, yakışıklı. (Çavdarlı Şavşat -Ar.) (DS X, 1993: 3604)

şalakman: Delikanlı. genç. (Fariske Ermenek -Kn.) (DS XII, 1993: 4719)

şaplak: Delikanlı. (Taşucu, Ovacık Silifke -İç.) (DS X, 1993: 3744)

tifil: Genç. (Şalcı Şavşat -Ar.) (DS X, 1993: 3928)

tohma: Genç, delikanlı. (Yalvaç -Isp.) (DS XII, 1993: 4765)

tur: Delikanlı, genç. (Domaniç -Kü.) (DS X, 1993: 3993)

zobu: Delikanlı. (Varyanlı -Mr.; Rumkuş -Ada.) (DS XI, 1993: 4391)

2.2.3.1.1.1.1.2. Kadınların Genç Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m} > G:+/Y:+++/S:+++

Gençlere öncelikle özel adları ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik veya küçültme ekli biçimleri ile kısaltılmış ya da kırılmış şekilleri ile seslenildiği bilinmektedir.

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Çelebi > G:+/Y:Ø/S:Ø

Vay *Safi Çelebi*, güzelim, sizi gören ne olur? [Esirci kadın > Tanıdığı genç beye] (Musahipzade Celal, 1970: 341)

Özel Ad + Efendi > G:+/Y:+/S:Ø

Acayip *Ömer Efendi*, Şehlevend'in gelin gitmesine... [Yaşlı kadın > Kızının eski nişanlısına] (Ahmet Mithat, 2000b: 327)

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m}

efendim > G:+/Y:+/S:+

Ah yavrum … velinimetim *efendim* … eskiden beri tanırım. [Çingene kadın > Ölen paşa karısının oğluna] (Gürpınar, 2012a: 59)

küçük bey > G:+/Y:+++/S:+

Ee ne var ne yok bakalım biz görmeyeli *küçük bey*? [Yaşlı kadın > Samimi olduğu delikanlıya] (Kaygılı, 1997b: 146)

paşa / paşam[547] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:+++**

sultanım > G:++/Y:++/S:+++

Aha benim arslanım, aha benim *sultanım*… [Yaşlı Arap hizmetçi > Komşusu genç beye] (Gürpınar, 2005a: 244)

[547] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

evladım > G:+/Y:+++/S:+++

Ah *evladım*, bu gençlikte, bu civanlıkta... [Yaşlı kadın > Kızının eski nişanlısına] (Ahmet Mithat, 2000b: 327)

halam > G:+/Y:+++/S:+++

Sivrelt *halam* kalemini, sivrelt de yaz! [Köylü kadın > Köylüsü yazara] (Baykurt, 2006: 4)

oğul > G:+/Y:++/S:+

Bir tuhaflığın var, hasta mısın *oğul*? [Yaşlı kadın > Köylüsü jandarmaya] (Ağaoğlu, 1996: 362; Yaşar Kemal, 2009a: 255)

oğlum / oğulcuğum > G:+/Y:+++/S:+++

Oh güzel *oğlum*, ananın yüreği kan ağlıyor şimdi. [Kadın > Eşinin yeğeni delikanlıya] (Ağaoğlu, 2013a: 162; 1996: 364; Gürpınar, 2005a: 239; Yaşar Kemal, 2009b: 355, 509; Uzuner, 2007: 252, 253)

Haydi *oğulcuğum*, şimdi doktor gelecek... [Madam > Oteldeki genç müşteri] (Gürpınar, 2005a: 25)

yavru / yavrum > G:+/Y:+++/S:++

Olsunlar *yavru*, olsunlar. [Yaşlı kadın > İlk kez tanıştığı delikanlıya] (Yaşar Kemal, 2015d: 127)

Ben iyi olmayayım da kimler olsun *yavrum*… [Yaşlı kadın > Tanıdığı genç beye] (Ağaoğlu, 2004: 121; 176; Gürpınar, 2012a: 59)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

bey oğlum > G:+/Y:+++/S:++

… başımız üste yeri vardır misafirin can öğretmen *bey oğlum*. [Yaşlı köylü kadın > Misafiri askere] (Uzuner, 2007: 249)

Cinsiyet Bildiren Söz

kızanım > G:+/Y:+/S:++

Hadi *kızanım*, fener al. [Kadın > Mahallelisi delikanlıya] (Esendal, 1983b: 168)

Özel Ad'(I/U)/n(I/U)n oğlu > G:+/Y:+/S:Ø

Bu muydu getireceğin güzel haberler ay Cemal, *Yeşil'in oğlu*, Candarma Cemal? [Yaşlı kadın > Köylüsü jandarmaya] (Ağaoğlu, 1996: 429; Yaşar Kemal, 2000b: 298)

Bitki Adı {+(I/U)m}

gülüm > G:+/Y:+++/S:+++

Gülüm, oğlum, seni ben candarmaların elinden aldın ya… [Yaşlı köylü kadın > Sevdiği delikanlıya] (Yaşar Kemal, 2009b: 509)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

anasının kuzusu > G:+/Y:+++/S:+++

Söyle bakayım benim sarı papam, söyle bakayım benim *anasının kuzusu*… [Darbukacı genç kadın > Tanıdığı delikanlıya] (Kaygılı, 1997b: 93-94)

a(r)slanım > G:+/Y:+++/S:+++

On birinci gün *arslanım*. [Yaşlı dadı > Evin beyine] (Başkut, 2005: 42, 43; Gürpınar, 2005a: 244)

tosunum > G:++/Y:++/S:+++

Şimdi *tosunum*, bunu dememin nedeni, bizi anlayasın! [Yaşlı köylü kadın > Genç kaymakama] (Baykurt, 2001b: 184; 1975b: 155; Gürpınar, 2012a: 60; Arcan, 1941: 18; Özakman, 2009: 91; Kaygılı, 2003a: 85)

Değer Sözü

can > G:+/Y:+++/S:+++

Napıcan işte *can*… Yaşlı köylü kadın > Misafiri askere] (Uzuner, 2007: 250)

kurban > G:+/Y:++/S:++

Ne söyleyim ay *kurban*… [Ebe kadın > Köy öğretmenine] (Baykurt, 2015: 17)

kurban olduğum > G:+/Y:++/S:+++

Adım Hatice *kurban olduğum*! [Kasabalı Hatice > Genç kaymakama] (Başkut, 2015: 35, 37, 48, 50)

Niteleme Bildiren Söz

babayiğidim > G:+/Y:++/S:+++

Var git sağlıcağlan, *babayiğidim*! [Yaşlı kadın > İlk kez tanıştıkları delikanlıya] (Yaşar Kemal, 2015d: 127; 2000b: 298)

cicim > G:+/Y:+++/S:+++

Darıldın galiba sen *cicim*! [Komşu kadın > Komşu çocuğuna] (Kaygılı, 2003a: 17)

güzelim > G:+/Y:+/S:+++

Vay Safi Çelebi, *güzelim*, sizi gören ne olur? [Esirci kadın > Tanıdığı genç beye] (Musahipzade Celal, 1970: 341)

tontonum > G:+/Y:++/S:+++

Ver velinimetzedem, ver *tontonum* ver, ver tosunum ver... [Çingene kadın > Ölen paşa karısının oğluna] (Gürpınar, 2012a: 60)

yiğit / yiğidim > G:+/Y:+++/S:+++

Bal mı istedi canın *yiğit*, insan yüreğine hayran olduğum? [Köylü kadın > Tanıdığı delikanlıya] (Yaşar Kemal, 2009b: 596)

… sen bilir misin hay oğul, hay Mahmutçuk, eşeği güzel *yiğidim*… [Yaşlı köylü kadın > Tanıdığı delikanlıya] (Yaşar Kemal, 2009a: 255)

Diğer Kullanımlar

çocuğum > G:+/Y:++/S:++

İyiyim *çocuğum*. [Yaşlı kadın > Tanıdığı genç beye] (Ağaoğlu, 2013a: 176)

2.2.3.1.1.1.2. Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.2.3.1.1.1.2.1. Kadınların Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları

Özel Ad [+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m] > G:+/Y:+++/S:+++

Gençlere öncelikle özel adları ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik veya küçültme ekli biçimleri ile kısaltılmış ya da kırılmış şekilleri ile seslenildiği bilinmektedir.

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Gelin > G:+/Y:++/S:+

Kızım *Seyran Gelin*, derdimizin yöresinde dolaşıp durma! [Yaşlı köylü kadın > Çok sevdiği genç kadına] (Yaşar Kemal, 2009b: 332)

Özel Ad + Cinsiyet Bildiren Söz

Özel Ad + Kız > G:+/Y:++/S:+

A *Fatma Kız*, para pul var ama … [Çingene kadın > Tanıdığı genç kıza] (Kabaağaçlı, 2003: 118)

Unvan Adı {+(I/U)m}

gelin hanım > G:+/Y:++/S:+

Gelin hanım, böyle erkenden nereye? [Kadın > Komşusunun gelinine] (Gürpınar, 2006: 324)

madam > G:+/Y:Ø/S:Ø

Genç *madam*, bu şikayetlerinizle pek safderunluk göstermiş oluyorsunuz. [Madam > Türk genç kıza] (Ahmet Mithat, 2001: 724)

sultanım > G:+/Y:++/S:+++

Haydi güzelim, haydi elmasım, haydi *sultanım*! [Kahya kadın > Cariye kıza] (Gürpınar, 2016b: 387)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

anam > G:+/Y:+++/S:+++

Hadi *anam*, başka yere gideceksin. [Gardiyan kadın > Hükümlü kadına] (Çelen, 1961: 11; Baykurt, 1985b: 314)

ninem > G:+/Y:+++/S:+++

Ninem, bizim köyde üç çeşit insanlar sakindir. [Şehirli kadın > Tanıdığı köylü genç kıza] (Gündüz, 1930: 154, 102)

yavrum > G:+/Y:+++/S:+++

Anlat *yavrum*, anlat gülûm[548], anlat elmasım... [Dadı > Evin genç kızına] (Gürpınar, 1997a: 333; Yesari, 1964: 59; Kaygılı, 1997b: 95)

yengem > G:+/Y:+++/S:+++

Hay *yengem*[549], kırk bin kez maşallah sana! [Köylü kadın > Köylüsü genç kıza] (Baykurt, 1985b: 82)

Cinsiyet Bildiren Söz

kadın kızım > G:+/Y:++/S:++

Gülşen, sen de gel *kadın kızım*! [Köylü kadın > Köylüsü genç kadına] (Baykurt, 1975b: 254)

karı > G:++/Y:++/S:Ø

Karı, yanımdan kıpırdayamıyorum diyorum sana. [Hoca Hanım (kızgın) > Genç kadına] (Gürpınar, 1997b: 26; 1968a: 14)

kızım > G:+/Y:+++/S:++

Hadi *kızım*, sen git. [Kadın > Genç köylü kadına] (Ağaoğlu, 1996: 125; Yaşar Kemal, 2006: 401; 2009b: 333; Adıvar, 2005: 5)

Organ Adı {+(I/U)m}

(iki) gözüm > G:+/Y:++/S:+++

İki gözüm, tatlım, biraz siz çalsanıza. [Kadın > Eşinin yeğeni genç kıza] (Mehmet Rauf, 2004: 72)

Bitki Adı {+(I/U)m}

çitlenbiğim > G:+/Y:+/S:+++

Benim kara biberim, *çitlenbiğim*… [Darbukacı genç kadın > Sevdiği küçük esmer kıza] (Kaygılı, 1997b: 125)

---

[548] gülüm
[549] bk. "Hitaplarda Sapma"
[550] feslikan: Saksıda yetiştirilen, ballıbabagillerden yapraklan güzel kokan bir çiçek, fesleğen (Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.585a603f244e92.57263258)

feslikanım > G:+/Y:+/S:+++

Anladın dediklerimi değil mi *feslikanım*[550]? [Yaşlı köylü kadın > Köylüsü genç kıza] (Baykurt, 1985b: 318)

gülüm > G:++/Y:+++/S:+++

Anlat yavrum, anlat *gülûm*[551], anlat elmasım... [Dadı > Evin genç kızına] (Gürpınar, 1997a: 333)

kara biberim > G:+/Y:+/S:+++

Benim *kara biberim*, çitlenbiğim… [Darbukacı genç kadın > Sevdiği küçük esmer kıza] (Kaygılı, 1997b: 125)

Hayvan Adı [+(I/U)m]

dorumum > G:+/Y:+/S:+++

Otur *dorumum*, otur göküş Dürü'm! [Yaşlı köylü kadın > Çok sevdiği genç kıza] (Baykurt, 1985b: 313, 314)

fındık kurdu > G:+/Y:++/S:++

"Vücud yapısı ufak tefek, yahut yaşça henüz çocuk sayılacak kadar küçük, fakat son derece de dilber, şirin ve sıcak kanlı, cazip" anlamında halk ağzı deyim (Koçu, 1971: 5749).

güvercinim > G:+/Y:++/S:+++

… değil mi *güvercinim*? [Yaşlı köylü kadın > Köylüsü genç kıza] (Baykurt, 1985b: 318)

maralım > G:+/Y:+/S:+++

Değil mi yeşil gözlü *maralım*? [Yaşlı köylü kadın > Çok sevdiği genç kıza] (Baykurt, 1985b: 330)

mayam > G:+/Y:+/S:+++

Oturun benim *mayalarım*[552]! [Köylü kadın > Köylü kızlara] (Baykurt, 1975a: 344)

---

[550] feslikan: Saksıda yetiştirilen, ballıbabagillerden yapraklan güzel kokan bir çiçek, fesleğen (Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.585a603f244e92.57263258)

[551] gülüm

sunam > G:+/Y:++/S:+++

Sen bu işe ne dersin *sunam*? [Köylü kadın > Köylüsü genç kadına] (Baykurt, 1975b: 252)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

şekerim > G:+/Y:+++/S:+++

Şekerim, sana asıl mavi yakışıyor. [Yaşlı kadın > Tanıdığı genç kıza] (Ağaoğlu, 1996: 455, 518, 519)

tatlım > G:+/Y:+++/S:+++

Silkinip kalktık değil mi *tatlım*? [Yaşlı köylü kadın > Tanıdığı genç kıza] (Baykurt, 1985b: 318; Mehmet Rauf, 2004: 72)

Değer Sözü

elmasım > G:+/Y:+/S:+++

Haydi güzelim, haydi *elmasım*, haydi sultanım! [Kahya kadın > Cariye kıza] (Gürpınar, 2016b: 387)

meleğim > G:+/Y:+++/S:+++

Benim hörü *meleğim*, Keremce'nin kızı Zakey'im! [Yaşlı köylü kadın > Köylüsü genç kıza] (Baykurt, 1985b: 313)

Niteleme Bildiren Söz

cicim > G:+/Y:+++/S:+++

Acelen ne *cicim*? [Prenses > Misafiri genç kıza] (Gündüz, 1938: 82)

civanım > G:+/Y:+/S:+++

Yaşın benzemesin *civanım*… [Yaşlı kadın > Tanıdığı genç kıza] (Yesari, 1964: 59)

Özel Ad + güzeli > G:+/Y:+/S:+

Hadi bakalım *Fatma güzeli*! [Komşu kadın > Köylüsü genç kadına] (Ağaoğlu, 1996: 120)

---

[552] Bu seslenmenin ardından "Otursun mayalı kızlar. Mayalı bir ölüzger doldu evin içine." cümleleri yazılmıştır.

güzelim > G:+/Y:+++/S:++

Seni de ayakta bıraktım, otursana *güzelim*! [Yaşlı kadın > Tanıdığı genç kıza] (Yesari, 1964: 58; Yaşar Kemal, 2006: 401; 2009b: 333; Gürpınar, 2016b: 387)

haspa > G:+/Y:+/S:+

Sen kaynanana herkesten çok hizmet etmelisin a gelinim olacak *haspa*. [Köylü kadın > Gelini olmasını istediği genç kıza] (Gürpınar, 1969: 39)

minik / miniciğim > G:++/Y:+++/S:+++

Rica ederim *minik*! [Şehirli genç kız > Tanıdığı işçi kıza] (Gündüz, 1930: 173, 154)

Niçin *miniciğim*? [Şehirli kadın > Tanıdığı köylü genç kıza] (Gündüz, 1930: 153)

minnoş > G:++/Y:+++/S:++

Sen git *minnoş*! [Şehirli genç kız > Yakın arkadaşının hizmetçisi kıza] (Gündüz, 1930: 244)

taze > G:+/Y:+/S:+

Neşeli *taze*! [Kadın > Tanıdığı genç kıza] (Rıfat, 1988: 25)

yosma > G:+/Y:+/S:+

Hay sevsinler *yosmalar*! [Darbukacı genç kadın > Eskiden tanıdığı delikanlı ve genç kıza] (Kaygılı, 1997b: 91)

Diğer Kullanımlar

âret > G:+/Y:Ø/S:+

Bak *âret*[553], ne diyeceğim? [Kadın > Tanıdığı genç kıza] (Işınsu, 2012: 155, 154)

bebe / bebek / bebeğim > G:+/Y:+++/S:+++

Niçin *bebe*? [Şehirli genç kız > Konuğu köylü genç kıza] (Gündüz, 1930: 151)

A *bebek*, burada söylenen her sözü… [Şehirli kadın > Tanıdığı köylü genç kıza] (Gündüz, 1930: 154)

[553] avrat

Bebeğim, niçin konuşmuyorsun? [Şehirli kadın > Tanıdığı köylü genç kıza] (Gündüz, 1930: 153)

çocuk > G:+/Y:+++/S:+++

İlahi *çocuk*, gençlikte insan her şeyi hoşgörür… [Yaşlı kadın > Tanıdığı genç kıza] (Yesari, 1964: 60)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler[554]

aydın eşi: Kız. (Genek Yatağan -Mğ.) (DS I, 1993: 412)

bâz: "Be kız!" (Hitap olarak kullanılır). (Teniste Anamur **-İç.)** (DS II, 1993: 585)

bekere: Bekâr kız. (Beyhanlı ve Amikovası Türkmenleri -Hat.) (DS II, 1993: 601)

beserek: Yetişkin, güzel kız. (Göksun ve köyleri -Mr.; Reyhanlı ve Amik ovası Türkmenleri -Hat.) (DS II, 1993: 639)

bicikli: Yeni yetişen genç kız, göğsü büyümeye başlamış kız: *Bicikli, gendini çocuk yirine mi goyuyon.* (Bor -Nğ.) (DS II, 1993: 682)

biraz / birâz: "Bire kız, bire kadın!": *Öf, öyle işmi yapılır biraz.* (Hacıhamzalı, Gülek Tarsus, Silifke -İç.) (DS II, 1993: 697)

bulik: Kız. (Kaptanpaşa köyleri Çayeli -Rz.) (DS II, 1993: 789)

cıvır: Kadın. (Bereketli Tavas -Dz.; Yeniköy -Ay.; Kosmat -Es.) (DS III, 1993: 943)

çereke: Genç kız. (Bahçeli Bor -Nğ.) (DS III, 1993: 1145)

çıkar: Kız: *Bu evin iki çıkarı var.* (Ezine -Çkl.) (DS III, 1993: 1165)

danaş: Kadın, kız. (Erkilet -Ky.) (DS IV, 1993: 1357)

dıraz: Genç kız. (Kangal ve köyleri -Sv.) (DS IV, 1993: 1467)

dişi galek [dişi galik, dişi gelek, dişi kalayık, dişi kalek]**:** 1. Kadın. (-Dz. ve çevresi, Çine, Karacasu -Ay.; -Mğ.) 2. Kadın işçi, kadın hizmetçi. (DS IV, 1993: 1524)

[554] Derleme Sözlüğü'nden derlenen ilgili örneklerin kadınlara yönelik seslenmelerde de hitap olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

dolcan: Genç kız. (Bozhane -Brs.) (DS IV, 1993: 1546)

durubılla: Güzel kız. (Acıpayam -Dz.) (DS IV, 1993: 1607)

ergem: Evlenme çağına gelmiş genç kız. (Ağlı Küre -Ks.) (DS V, 1993: 1767)

erlik: Evlenecek çağa gelmiş kız. (-Bt.) (DS V, 1993: 1775)

erriyh: Ergen, kocaya varma çağına gelmiş kız. (Iğdır -Kr.) (DS V, 1993: 1776)

ferik: 1. Genç, taze, körpe. (Yukarı Seyit Çal -Dz.; -Ezc.; -Yz.; -Nğ.; Gâvurdağı Osmaniye Ada.; Çavuşköy Babaeski -Krk.) 2. Yaşını göstermeyen, olduğundan genç görünen (kimse). (DS V, 1993: 1846)

gabık: Evlenmemiş kız. (Bayadı -Or.) (DS VI, 1993: 1885)

galan: 1. Kız. (Alaşehir -Mn.) 2. Evlendirilen kız için alınan başlık. (DS VI, 1993: 1898)

everim: Evlenecek çağa gelmiş olan (kimse). (Nefsiköseli Görele -Gr.) (DS V, 1993: 1805)

hırsız almaz: Evlenmemiş kız. (-Çkr.) (DS VII, 1993: 2372)

heryen: Henüz evlenmemiş, ergen. (Çivril -Dz.) (DS VII, 1993: 2348)

izbek: Evli olmayan, bekar. (Uluören Bor -Nğ.) (DS VII, 1993: 2575)

kağız: Kız, kadın. (-Ml. ve çevresi) (DS XII, 1993: 4529)

kanayaklı [kaneyaklı]**:** Kadın, kız. (Güneyce, İkizdere -Rz.; Gezende Gülnar -İç.) (DS XII, 1993: 4532)

pındik: Genç kız. (Kemaliye -Ezc.) (DS IX, 1993: 3441)

tifil: Genç. (Şalcı Şavşat -Ar.) (DS X, 1993: 3928)

tutaj: Genç kız. (-Ur.) (DS X, 1993: 3997)

uşak: "Hey, yahu vb." anlamında seslenme ünlemi. (-Çr.; Uzuncaburç Silifke -İç.) (DS XII, 1993: 4788)

2.2.3.1.1.1.2.2. Erkeklerin Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları

Özel Ad {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m} > G:+/Y:+++/S:+++

Gençlere öncelikle isimleri ile ya da aradaki samimiyetin dercesine göre özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik ve küçültme ekli biçimleri ile seslenildiği bilinmektedir.

Unvan Adı + Özel Ad

Bayan + Özel Ad > G:+/Y:+/S:Ø

Gel bakalım *Bayan Nazife Dağlı*! [Dikiş hocası hanım > Kız öğrencisine] (Ilgaz, 2011b: 243)

Özel Ad + Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

Özel Ad + Kızım > G:+/Y:+++/S:++

Gidiyor muyuz hey benim *Tülay Kızım*? [Köy bekçisi > Köy öğretmeni genç kıza] (Baykurt, 1975a: 335; Ağaoğlu, 1998: 73)

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m}

bayan > G:+/Y:+/S:Ø

Efendiler, sayın *bayanlar*, beyefendiler, hâli pür melal… [Öğretmen Bey > Liseli kız öğrencilere] (Ağaoğlu, 1998: 34)

hanım > G:+/Y:++/S:Ø

Çünkü *hanımlar,* beyler, hayalsiz tarih olmaz. [Öğretmen Bey > Liseli öğrencilere] (Ağaoğlu, 1998: 36)

hanımım > G:+/Y:++/S:+

… ihmal etmeyeceğiz küçük beylerim, *genç hanımlarım*… [Öğretmen Bey > Liseli kız öğrencilere] (Ağaoğlu, 1998: 34)

hanımefendi > G:+/Y:++/S:Ø

Evet *hanımefendiler*, beyefendiler… [Öğretmen Bey > Liseli kız öğrencilere] (Ağaoğlu, 1998: 34)

küçük hanım > G:+/Y:+++/S:+

Muayene ederken lakırdıyı kesmeli *küçük hanım*. [Doktor Bey > Hastası genç kıza] (Adıvar, 2006: 35; Başkut, 1962: 46; Ağaoğlu, 1998: 40)

prenses > G:+/Y:+++/S:++

Şaka etmedim, *prenses*, hoş geldiniz dedim. [Bey > Genç kıza] (Güntekin, 2008: 73)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m / +sI/U}

abla > G:++/Y:++/S:+

Kızma *abla*, kötü bir şey mi dedik? [Manav > Tanıdığı genç kıza] (Orhan Kemal, 1995: 57)

ablası[555] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:+**

balam > G:+/Y:+/S:++

Valla *balam*, doğrudur. [Sarayda hapis yaşlı köylü bey > Paşanın kızına] (Yaşar Kemal, 2014: 27, 33)

emmim > G:+/Y:+++/S:++

Biraz da senin gayret etmen lazım *emmim*[556]. [Hafız Bey > Köylüsü genç kıza] (Baykurt, 1985b: 110)

evlat > G:+/Y:+++/S:+

… dimağına da sıhhat lazım *evlat*. [Yaşlı Hoca > Öğrencisi genç kıza] (Adıvar, 2009a: 393)

evladım > G:+/Y:+++/S:++

Hamfendi *evladım*, içimde yıllardan beri… [Yaşlı bey > Mahalleden tanıdığı genç kadına] (Göktulga, 1948: 33)

yavrucuğum > G:+/Y:+++/S:+++

Şimdi *yavrucuğum*… [Avukat Bey > Tanıdığı genç kadına] (Asena, 2010: 78)

Ah *yavrucuğum*, Nur, farkında olmadan… [Bey > Yeni tanıştığı genç kıza] (Ağaoğlu, 1998: 109)

---

[555] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[556] bk. "Hitaplarda Sapma"

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

hanım abla > G:+/Y:+/S:+

Amma yaptın ha *hanım abla*! [Bir ağa > Köylü genç kıza] (Adıvar, 2009b: 35)

hanım kızım[557] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:+**

hatun kızım > G:+++/Y:+++/S:+++

Aah benim *hatun kızım*, şu benim başıma gelenler… [Bir ağa > Tanıdığı kadına] (Yaşar Kemal, 2004: 297)

Cinsiyet Bildiren Söz

kız > G:+/Y:+++/S:+

Aslanım sarı *kız*, ben öldüm öldüm dirildim... [Köy bekçisi > Sarışın hemşire] (Baykurt, 1975a: 297, 344; Uzuner, 2007: 306)

kızanım > G:+/Y:+/S:++

Müşir Paşa iniyor *kızanlarım*. [Rumeli göçmeni yaşlı bey > Yeğenleri ve komşuları hanımlara] (Altan, 2002: 701)

… (I/U)n / n(ı/U)n kızı > G:+/Y:+/S:Ø

Haydi bakalım ey *demircinin kızı*! [Kapıcı bey > Babası demirci olan genç kıza] (Ahmet Mithat, 2001: 648)

kızım / kızcağızım > G:+/Y:+++/S:+++

Siz *kızım*, siz nerden? [Öğretmen Bey > Liseli kız öğrenciye] (Ağaoğlu, 1998: 36, 33, 38; Baykurt, 1975a: 293, 334, 148)

Siz ne dediniz *kızcağızım*? [Öğretmen Bey > Liseli kız öğrenciye] (Ağaoğlu, 1998: 67, 40)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

aslanım > G:+/Y:+/S:+++

Aslanım sarı kız, ben öldüm öldüm dirildim... [Köy bekçisi > Sarışın hemşireye] (Baykurt, 1975a: 297)

[557] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

Değer Sözü

cancağızım > G:+/Y:+++/S:+++

… bilmek istemiştiniz *cancağızım*. [Bey > Yeni tanıştığı genç kıza] (Ağaoğlu, 1998: 122)

Niteleme Bildiren Söz

haspa > G:+/Y:+/S:+

Gidi *haspa* seni! [Genç bey (tatlı alay) > Yeğeni genç kıza] (Adıvar, 2009a: 291)

küçük > G:+/Y:+++/S:++

Gel bakayım *küçük*… [Avukat Bey > Tanıdığı genç kadına] (Asena, 2010: 78; Güntekin, 1991: 97)

yaramaz > G:+/Y:++/S:++

Söyle bakalım *yaramaz,* senin burda ne işin var? [Doktor Bey > Tanıdığı genç kıza] (Güntekin, 1991: 93)

Diğer Kullanımlar

çocuk > G:+/Y:+++/S:++

Hadi bakalım Ayşen, hadi güzel *çocuk*… [Genç bey > Eşinin yeğeni genç kıza] (Ağaoğlu, 2013a: 435; Çamlıbel, 2012: 149)

çocuğum > G:+/Y:+++/S:+++

Lakin *çocuğum*, size bin defa söyledim ki… [Mürebbiye > Evin küçük hanımına] (Uşaklıgil, 1963: 46; Baykurt, 2014: 298)

2.2.3.1.1.2. Çocuklara Yönelik Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde erkek ve kız çocuklara yönelik birçok hitap biçimi kullanılmıştır. Bu hitap biçimleri bazı noktalarda erkek ve kızlarda ortak olmakla birlikte cinsiyet farklılığına göre çeşitlilik arz etmektedir. Söz gelimi, erkek çocuklara yönelik hitaplarda daha çok gücü ve kuvvetiyle bilinen hayvanlara, kız çocuklara yönelik hitaplarda ise daha çok küçüklükleri ve sevimlilikleri ile bilinen hayvanlara gönderme yapıldığı görülmektedir. Metinlerden erkeklerin erkek çocuklara yönelik genellikle *özel ad + çocuk, çocuğum, döl, efendi oğlum, oğul,*

uşak, yavrum gibi hitaplarına rastlanmıştır. Bunlar dışında *özel ad + ağa/reis, arslan, tosunum, pehlivanım, delikanlı, genç adam, iki gözüm* gibi hitaplar, muhatapları yüceltme gayesiyle oluşturulmuştur. Bir metinde geçen *efendicağızım* hitabı, kibar bir kullanım şeklidir ve çocuğa verilen önemin göstergesidir. Bunlar dışında *arkadaş, asker* hitaplarının yanı sıra *bacaksız, bastıbacak, şeytan çekici* gibi tatlı alay maksadıyla tercih edilen hitaplar da yer almaktadır. *Özel Ad + çocuk, çocuk, çocuğum, yavrucak, yavrum, koca oğlan, küçük adam, küçük bey, küçük yaramaz, yumurcak, bal boducu, masumum* gibi hitap biçimleri de kadınların erkek çocuklara yönelik tercihleridir.

Kadınların kız çocuklarına yönelik hitapları içinde metinlerden *küçüğüm, fındık, fıstık, şekerim, maskara* gibi hitap biçimlerine rastlanmıştır. Genç bir kadının arkadaşının küçük kızına yönelik, arkadaşının adını söyleyerek *kızı* tamlananını eklediği dolaylı anlatımlı bir hitap biçimi tercih ettiği görülmektedir. *Kızım, çocuk* ve *kız* tamlananının kullanıldığı *bal kız, kara kız*; bunların yanı sıra *prensesim* gibi hitaplar da Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinden erkeklerin kız çocuklarına yönelik kullandıkları seslenmelerdir.

Derleme Sözlüğü'nde, Türkçe Sözlük'te ve İstanbul Ansiklopedisi'nde de çocuk ve çocuklukla alakalı birçok sözcük yer almaktadır. Hatta çocukları yaş grubuna göre ayırt eden sözcükler de bulunmaktadır. Söz konusu örneklerin çocuklara hitap olarak da kullanılabileceği düşünülmektedir. Bunlar *cibar, cicik, cödü, dada, doğdaş, doğugaç, gübül, kavurçak, pipi, pulika, sabı, ülle* "bebek"; *corruh, diga, döl, engi, gızan, gobül, goduk, güçe, hemicük, kızan/hızan, huy, kırbanak, kozak, lorik, mancirik, moza, tille, törenti, tula, tuna, vanda* "çocuk"; *adı, bağana, başıkabak, bibi, boci, bubu, bükük, cıbar, cölepe, çağa, çilçocuk, çörten, çune, dımdıraz, dil bilmez, ecik, encek, engil, ganik, kıdem, kışkene, kopel, mağsım, medik, nini, patı, töngemen, ufaklık, palas, toraşan* "büyük çocuk"; *aşna* "güler yüzlü çocuk"; *akım* "saygılı, iyi eğitim görmüş çocuklara seslenme ünlemi", *dıkış, eceş, gıcı, gıdam, goşdik, gönen, kıcım, zağlı* "kendinden küçüklere söylenen sevgi hitabı"; *bastıbacak, bucur, cimcime, congalaz, şimbidi, yumurcak* "kısa boylu"; *başbuğ, camgöz, cilbağa, çığa* "yaramaz, afacan çocuk"; *culumbuz* "tatlı dilli, konuşkan çocuk"; *tontoroş* "tombul, sevimli çocuk"; *cindili* "çok akıllı ve yaramaz"; *çitmidan, ebecen, eke, ekkeş* "akıllı, yaşından büyük düşünüp konuşan çocuk"; *kence* "ailenin en küçük çocuğu"; *baboş, bubaş* "genellikle erkek çocuklara yönelik sevgi ifade

eden seslenme sözü"; *bere, biçi, bire, gede, herük, horan, kıravaş, oğuş, şalak* "erkek çocuk"; *comba* "yiğit, güçlü kuvvetli erkek çocuk"; *bozo, boztülü, bulik, çeneke, çıka, gıllıgıdık, mangof, paçi, pası* "kız çocuk"; *anamgarı, dulcuk* "yaşına göre bilgi ve duygusu fazla olan kız çocuğu"; *şimbilli* "küçük ve süse düşkün, sevimli kız çocuğu"; *kırgız* "davranışları erkek gibi olan kız"; *töngül* "yaramaz kız çocuğu" gibi sözcüklerdir. Bunların yanı sıra "kedi, eşek, inek, deve yavrusu, civciv" anlamında sevimli hayvanlara gönderme yapılarak oluşturulan sözcüklerle çocuklara seslenileceği düşünülmektedir. *Cindal, çetük* "kedi yavrusu"; *zıpçık* "sıpa", *bizdik* "dana", *torum/dorum* "deve yavrusu", *ciba, cicil, puli* "civciv" gibi örnekler, bunlar arasındadır.

İstanbul Ansiklopedisi'nde "vücut yapısı ufak tefek ya da yaşça henüz çocuk sayılacak kadar küçük, fakat son derece dilber, şirin ve sıcakkanlı, cazip" anlamında *fındık kurdu* deyiminin varlığından söz edilmektedir. Bu deyimin özellikle kız çocuklarına yönelik hitap olarak kullanıldığı da bilinmektedir. Bunun dışında bin yıldan fazla yaşayabilen çitlembik ağacının yemişine gönderme yaparak İstanbul hanımlarının küçük, esmer kız çocuklarına *çitlembik* dedikleri bilgisi de yer almaktadır.

Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde çocuklara yönelik ilginç hitap biçimleri de olduğu bilinmektedir. Amasya'da çocuklara yönelik *balım, ça, yavru kuş*; Samsun Ladik'te *çomba, çocukça, dedeman*; Giresun'da *hızan*; Manisa-Selendi, Kütahya-Gediz arasında *kelem*; Ordu'da "küçük ahşap tabure" anlamında kullanılan *kütmen/kütmek*; Rize'de kız çocuklara yönelik *paçi* "kız öğrenci" bunlardan birkaçıdır. Yine konuşma dilinde özellikle erkek çocuklara yönelik *hünkârım, padişahım, paşam, kahraman, adam küçüğü, tarhanacı, bücür, ufaklık, bıcırık, balım, yavru kuş, yiğit*; kız çocuklara *küçük hanım, cimcime, çitlembik, güzelim*; kız ve erkek çocuklara *bızdık, kınalı yapıncak* gibi birçok hitaba rastlanmaktadır. Ayrıca anne ve babaların erkek ve kız evlatlarına yönelik kullandığı hitapların birçoğunun erkek ve kız çocuklara yönelik de kullanılabimesi mümkündür.

2.2.3.1.1.2.1. Erkek Çocuklara Yönelik Hitaplar

2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları

Özel Ad {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m} > G:+/Y:+++/S:+++

Çocuklara öncelikle özel adları ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik veya küçültme ekli biçimleri ile kısaltılmış ya da kırılmış şekilleri ile seslenildiği bilinmektedir.

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Ağa > G:+/Y:++/S:+

İyi olacak *Salih Ağa*. [Cerrah Bey > Tanıdığı küçük erkek çocuk] (Yaşar Kemal, 2015a: 310)

Özel Ad + Reis > G:+/Y:++/S:+

Haydi be *Salih Reis*... [Kaptan > Kendisine yardım eden küçük erkek çocuğa] (Yaşar Kemal, 2015a: 19)

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m / +cAğIzIm}

asker > G:+/Y:+/S:+

Şimdi bana bak, senin adın ne küçük *asker*? [Bey > Küçük erkek çocuğa] (Adıvar, 2005: 123)

efendicağızım > G:+/Y:+/S:+++

Mucize *efendicağızım*, bu bir mucize... [Doktor Bey > Tanıdığı küçük erkek çocuğa] (Yaşar Kemal, 2015a: 371)

padişahım[558] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

paşam[559] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

pehlivan / pehlivanım > G:+/Y:+++/S:++

Şey be *pehlivan*, bak ne diyeceğim… [Delikanlı > Nişanlısının küçük erkek kardeşine] (Nazım Hikmet, 2004a: 116)

Aman *benim pehlivanım* … [Bey > Tanıdığı erkek çocuğa] (Es, 2010: 144; Nazım Hikmet, 2004a: 97)

[558] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[559] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

sultanım > G:+/Y:++/S:++

Buyur *sultanım*, ustacığım… [Bey > Tanıdığı erkek çocuğa] (Es, 2010: 144)

ustacığım > G:++/Y:++/S:+++

Buyur sultanım, *ustacığım*… [Bey > Tanıdığı çocuğa] (Es, 2010: 144)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

oğul > G:+/Y:+/S:+

Bana bak *oğul*! [Bey > Yeni tanıştığı erkek çocuğa] (Abasıyanık, 1998: 167)

uşak > G:+/Y:+/S:+

Ha *uşak*, sen gel! [Kaptan > Küçük erkek çocuğa] (Yaşar Kemal, 2015a: 185)

yavrum > G:+/Y:+++/S:+++

Burun, burun *yavrum*, burun çocuğum… [Doktor Bey > Misafir olduğu evin küçük erkek çocuğuna] (Nesin, 1969: 19)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

efendi oğlum > G:+/Y:+++/S:++

İstemi *efendi oğlum*, gel! [Rejisör > Erkek öğrencisine] (Taner, 2015a: 38)

Cinsiyet Bildiren Söz

delikanlı > G:+/Y:++/S:+

Merhaba *delikanlı***,** merhaba! [Demir ustası > Küçük erkek çocuk] (Yaşar Kemal, 2015a: 395; Nazım Hikmet, 2004a: 122; Uzuner, 2007: 117)

genç adam > G:+/Y:++/S:+

Gel bakalım *genç adam*! [Bey > Yeğeninin arkadaşı küçük erkek çocuğa] (Uzuner, 2007: 142)

… oğlu > G:+/Y:+/S:Ø

Ha *Laz oğlu*, seni göreyim! [Sokaktaki bey > Tanıdığı sokak çocuğuna] (Ahmet Rasim, 1969b: 376)

Organ Adı {+(I/U)m}

iki gözüm > G:+/Y:++/S:+++

Sus *iki gözüm*, sus anam babam! [Bey > Tanıdığı erkek çocuğa] (Sabahattin Ali, 2013: 56)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slan > G:+/Y:+++/S:++

Yaşşa arslan yavrusu *arslan*! [Bekçi > Mahalleli küçük erkek çocuğa] (Orhan Kemal, 2000: 59)

tosunum > G:+/Y:++/S:+++

Burun *tosunum*! [Doktor Bey > Misafir olduğu evin küçük erkek çocuğuna] (Nesin, 1969: 19)

yavru kuş[560] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:++**

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

balım[561] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+++**

Değer Sözü

boncuğum[562] **> G:++/Y:+++/S:+++**

Niteleme Bildiren Söz

adam küçüğü[563] (konuşma dili) **> G:++/Y:+/S:++**

bacaksız > G:+/Y:+++/S:++

Vay *bacaksız*[564]! [Delikanlı > Köylüsü küçük erkek çocuğa] (Ilgaz, 2011b: 55)

bastıbacak > G:+/Y:+++/S:++

Ulan *bastıbacak*[565], caponca söylüyorum… [Patron > Oğlu gibi olan robota] (Özakman, 2011: 92)

---

[560] bk. "Hitaplarda Güncel Eğilimler"
[561] https://www.anneysen.com/soru-cevap/soru-cevap/cocugunuza-nasil-hitap-ediyorsunuz_38155, (01.08.2018).
[562] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=54, (30.07.2018). Babaların ve annelerin kız evlatlarına yönelik kullandığı tespit edilen hitabın kız çocuklarına yönelik de kullanılabileceği düşünülmektedir.
[563] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[564] bacaksız: 1. Bacağı olmayan. 2. Bacakları kısa olan, kısa boylu, bodur. 3. Yaşından büyük işlere kalkışan çocuklara söylenen söz. (TS, 2011: 222)

bızdık

Ufak çocuk (TS, 2011: 330).

bücür[566] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**+++/**S:**++

kahraman[567] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**++/**S:**++

(kınalı) yapıncak > **G:**++/**Y:**++/**S:**++

Seyrek taneli, kırmızı benekli bir tür üzüm. (TS, 2011: 2527)

küçük yaramaz > **G:**+/**Y:**+++/**S:**++

Küçük yaramaz, size bin kere söyleniyor ki… [Mürebbiye > Evin küçük çocuğuna] (Uşaklıgil, 1963: 62)

minik[568] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**+++/**S:**++

minnoş > **G:**+++/**Y:**+++/**S:**++

ünlem Küçük ve sevimli kimselere söylenen bir seslenme sözü. (TS, 2011: 1687)

ufaklık[569] (konuşma dili) > **G:**+++/**Y:**+++/**S:**++

yiğit[570] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**+++/**S:**++

yumurcak[571] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**+++/**S:**++

Diğer Kullanımlar

adaşım > **G:**++/**Y:**++/**S:**++

Bağışla kusurumuzu *adaşım*! [Delikanlı > Tanıdığı adaşına] (Yaşar Kemal, 2009b: 591)

---

565 bastıbacak: Kısa boylu. (Akyazı -Sk.; Bağyaka Finike -Ant.) (DS, C. II, 548)
566 bücür: Ufak tefek ve kısa boylu kimse (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b6a19f3b43c41.88118123, (08.08.2018)).
567 Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
568 Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
569 ufaklık: 1. küçük olma durumu. 2. Küçük çocuk (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b6a16f96078a4.40405816, (08.08.2018)).
570 Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
571 yumurcak: Yaramaz küçük çocuk (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b6a18cc37ccd0.36512374, (08.08.2018)).

arkadaş > G:++/Y:+++/S:++

Sen benimle şimdi yarış eder misin küçük *arkadaş*? [Mülazim > Küçük erkek köylü çocuğa] (Adıvar, 2006: 235)

bebe > G:+/Y:++/S:++

Haydi *bebeleer*! [Köy eğitmeni bey > Sınıftaki çocuklara] (Baykurt, 1975b: 35)

Özel Ad + Çocuk > G:++/Y:+++/S:+

Haso Çocuk, babanın adı ne? [Zabit > Küçük erkek çocuğa] (Adıvar, 2006: 206; Güntekin, 1985: 159, 161; Yaşar Kemal, 2000a: 66, 84, 86)

çocuğum > G:++/Y:+++/S:+++

Burun, burun yavrum, burun *çocuğum*… [Doktor Bey > Misafir olduğu evin küçük erkek çocuğuna] (Nesin, 1969: 19; Uzuner, 2007: 228)

döl > G:+/Y:+/S:+

Neyi bölüşemediniz ulan *döller*, ne bu savaş? [Yaşlı köylü adam > Köy çocuklarına] (Baykurt, 2006: 80)

şeytan çekici > G:+/Y:++/S:++

Bil bakalım *şeytan çekici*! [Eşkıya (tatlı alay, iğneleme) > Tanıdığı erkek çocuğa] (Yaşar Kemal, 2009b: 581)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler[572]

adı: Küçük çocuk. (Nudra şarki Karaağaç. -Isp.) (DS I, 1993: 65)

akım: Saygılı, iyi eğitim görmüş çocuklar için seslenme ünlemi: *Akım, sen bize neden gelmez oldun.* (Gezende Günar -İç.) (DS XII, 1993: 4411)

aşna: Güler yüzlü çocuk. (Çayağzı Şavşat -Ar.) 2. Kadın tarafından sevilen erkek, dost, sevgili. (DS I, 1993: 362)

baboş [babuş, bobuş**]:** 1. Genellikle erkek çocuklarına söylenen ve sevgi ifade eden delikanlı anlamında bir söz. (Sarıköy Merzifon -Ama.; Kilis -Gaz.) 2. "Arkadaş, kardeş" anlamında bir hitap. (DS II, 1993: 453)

[572] Derleme Sözlüğü'nden derlenen ilgili örneklerin kız çocuklara yönelik seslenmelerde de hitap olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

bağana: Yeni doğmuş çocuk, üç yaşına kadar olan çocuklara verilen genel ad. (Bakacak, Ergine, -Ba. ve çevresi; Mustafa Kemal Paşa -Brs.: Oba, Dutlu, Gürcü köyderi Şavşat -Ar.; Kemaliye -Ezc.) (DS II, 1993: 473)

bastıbacak: Kısa boylu. (Akyazı -Sk. Bağyaka Finike -Ant.) (DS II, 1993: 548)

başbuğ: Yaramaz çocuk. (Kızılca Tavas -Dz.) (DS II, 1993: 555)

bere: Bebek, çocuk (erkek). (Akçakoca -Bo.; Arhavi Hopa -Ar.) (DS II, 1993: 632)

başıkabak: Küçük çocuk. (Navlu Yeşilova -Brd.) (DS II, 1993: 559)

bibi: Çocuk, bebek. (Kelkit, -Gm.; Maçka -Tr.) (DS II, 1993: 678)

biçi: Erkek çocuk. (Arhavi -Ar.) (DS II, 1993: 683)

bire: Oğlan. (Gelibolu -Çkl.) (DS II, 1993: 699)

bizdik: I. Dana. (Karkıncık Artova, -To.); II. Erkek çocuk. (Erkilet, -Ky.) (DS II, 1993: 713)

boci: Küçük çocuk. (-Dy.) (DS II, 1993: 716)

bubaş: Erkek çocukları sevmek için kullanılan ünlem. (Dereçine Sultandağı -Af.) (DS XII, 1993: 4465)

bubu: Bir iki yaşındaki çocuk. (Antakya -Hat.) (DS II, 1993: 775)

bucur: 1. Bacaksız, boyu kısa. 2. Gelişmemiş, ufak tefek. (DS II, 1993: 777)

bukuk: Yavru. (-İç.) (DS II, 1993: 784)

camgöz: Afacan çocuk. (Lüleburgaz -Krk.) (DS III, 1993: 854)

cıbar: 1. Bebeklikten çıkmış çocuk. 2. Zayıf çocuk. (Türkiye'nin birçok bölgesinde kullanılmış!) (DS III, 1993: 889)

ciba: Civciv. (Deveçatağı -Krk.) (DS III, 1993: 952)

cibar: Bebek, süt çocuğu. (Çümlekçi Bodrum, Milas -Mğ.) (DS III, 1993: 952)

cicik: Yeni doğan çocuk. (-Isp.) (DS III, 1993: 959)

cicil: Civciv. (Uşhum Yusufeli -Ar.) (DS III, 1993: 959)

cilbağa: Yaramaz çocuk. (-Ezc.) (DS III, 1993: 964)

cindili: 1. Çok akıllı ve yaramaz. (çocuklar hakkında). (Ekse Çal -Dz.; -Tr.; Ersis Yusufeli -Ar.; -Ezc.) (DS III, 1993: 977)

comba: Yiğit, güçlü kuvvetli erkek çocuk. (-Ama.) (DS III, 1993: 996)

congalaz: Ufak tefek, açıkgöz olan çocuk. (Silifke -İç.) (DS III, 1993: 999)

corruh: Çocuk. (Bahçeli Bor -Nğ.) (DS III, 1993: 1002)

cödü: (I) 1. Yeni konuşmağa başlayan çocuk. (İnebolu -Ks.) 2. Kendinden umulmayan sözlerle çevresindekileri şaşırtan çocuk. (İnebolu -Ks.) (DS III, 1993: 1005)

cölepe: Küçük çocuk. (Silifke -İç.) (DS III, 1993: 1006)

culumbuz: Tatlı dilli, konuşkan (çocuk hakkında) (Bereketli Tavas -Dz.) (DS III, 1993: 1014)

çağa (I) [caa (I), cacık (III), cağa (III), carş, coğa, ça (II), çaa (I), çağ (IX), çala (III), çarga, çaşka (1), çaya, çaylak (IV), çiltik (I), çipçe (I), çoa, çoçka (II), çoğ, çoğa (I), çova, çöne (I) -2]: Bebek, çocuk. (Emirdağ, -Af.; Senirkent ve köyleri -Isp.; -Ay.; Çit Kemaliye -Ezc.; Harput Ağın -El.; Aşudu Darende -Ml. …) (DS III, 1993: 1033)

çetük: Kedi yavrusu. (İnaltı Ayancık, Boyabat -Sn.; Zile -To.) (DS III, 1993: 1152)

çığa: Yaramaz çocuk. (Yavuz Şavşat -Ar.) (DS III, 1993: 1159)

çilçocuk: Küçük çocuk. (Çayağzı Şavşat -Ar.) (DS III, 1993: 1214)

çitmidan: Yaşından büyük giyinip konuşan çocuk. (-Ama.) (DS III, 1993: 1247)

çörten: Küçük çocuk. (-Sv.) (DS III, 1993: 1294)

çune: Ufak çocuk. (-Kn.) (DS III, 1993: 1304)

dada [dad (II) -1, 2; dadak (III), dadaş -3, 4, 6; dadat, dağdaç]**:** Bebek, bir aylıktan iki yaşına kadar olan çocuk. (Kıratlı Dikili -İz.; Kızılkeçili Edremit, Susurluk -Ba. …) (DS IV, 1993: 1317)

dıkış: Küçük çocuklara "yavrucak" anlamında sevgi hitabı. (Solmaz Tavas -Dz.) (DS IV, 1993: 1457)

dımdıraz: Küçük çocuk. (Büyükkızılcık Göksun -Mr.) (DS IV, 1993: 1460)

diga: Çocuk. (Merzifon -Ama.; Bayburt -Gm.) (DS IV, 1993: 1482)

dil bilmez: Küçük çocuk. (Manavgat -Ant.) (DS XII, 1993: 4486)

doğugaç: İlk doğan çocuk, süt emen çocuk. (Dobruca göçmenleri -İz.) (DS IV, 1993: 1539)

ebecen: Akıllı çocuk. (İskilip -Çr.) (DS V, 1993: 1652)

eceş: Kendinden küçüklere söylenen söz. (Kuruçulha -Mğ.) (DS V, 1993: 1660)

ecik: Küçük çocuk. (Bor -Nğ.) (DS V, 1993: 1661)

eke [ekebüke, ekece, eketaka, eketoha, eketoka]**:** Yaşı küçük olduğu hâlde sözleri ve işleri büyük olan (çocuk). (Narlıdere -İz.; -Kü.; Sarıkavak -Es.; Karaözü Gemerek -Sv., Solakuşağı Şereflikoçhisar -Ank. …) (DS V, 1993: 1692)

ekkeş: Yaşından büyük kişilerin bildiğini bilen, bilgiç (çocuk için). (Afşar, Pazarören Pınarbaşı -Ky.) (DS XII, 1993: 4492)

encek: Beş altı yaşına kadar olan çocuk. (Tepeköy Torbalı -İz.; Saka -Kü.; İnegöl -Brs. …) (DS V, 1993: 1744)

engi: Çocuk. (İz; -Kü.) (DS V, 1993: 1754)

engil: Bir yaşındaki çocuk. (-Ky.) (DS V, 1993: 1754)

ganik: 1. Küçük çocuk. (Yeniköy -Ba.; Bizmişen -El; Dombay -Ed.; Çavuşköy Babaeski -Krk.) 2. Domuz yavrusu. (Biga -Çkl.) (DS VI, 1993: 1914)

gede: Erkek çocuğu. (-Brs.; -Ama.; Iğdır ve köyleri, Suhara Çıldır -Kr.; Purhus Ahlat -Bt.; Varto Bulanık -Mş.) (DS VI, 1993: 1964)

gıcı: Kendinden küçüklere "aslanım, çocuğum" anlamında seslenme ünlemi: *Gel gıcı, gel*! (Terme -Sm.; Ünye -Or. ve köyleri) (DS VI, 1993: 2025)

gıdam: Küçüklere karşı sevgi belirtir: *Ne yapıyorsun gıdam?* (Bayır -Mğ.) (DS VI, 1993: 2031)

gızan: Çocuk. (Kerimler Buldan -Dz.; -Brs. ve köyleri; Pınarlıbelen Bodrum -Mğ.) (DS VI, 1993: 2069)

gobül / gübül: Çocuk. (-Nğ.) (DS VI, 1993: 2088)

goduk: Çocuk. (Çiftlik Dinar -Af.; Gelendost Şarkikaraağaç -Isp.) (DS VI, 1993: 2093)

goşdik: Bir kimsenin karşısındakini sevdiğini belirtmek için söylediği sözcük. (Miçinkağ Kemaliye -Ezc.) (DS VI, 1993: 2107)

gönen: "Yavrum, kuzum" anlamında sevgi belirtir. (Kemente Dikili -İz.) (DS VI, 1993: 2154)

güçe: Çocuk. (Beyşehir -Ank.) (DS VI, 1993: 2211)

hemicük: Çok genç, çocuk. (Ayvalı Taşköprü -Ks.) (DS VII, 1993: 2338)

herük: Erkek çocuk. (Ünye -Or.) (DS VII, 1993: 2348)

horan [horana]**:** 1. Oğlan çocuğu. (-Ky.) 2. Aile, ev halkı. (-Krş.) (DS VII, 1993: 2408)

huy: Çocuk. (Havran -Ba.) (DS VII, 1993: 2446)

kavurçak: Bebek. (Kerkük) (DS VIII, 1993: 2693)

kence: Ailenin en küçük çocuğu. (Romanya göçmenleri -İz.) (DS VIII, 1993: 2741)

kıcım [kıdış]**:** 1. Çocuklara söylenen "canım, şekerim" anlamında sevgi bildirir ünlem: *Gel kıcım, yanıma otur.* (Ortaköy Çal -Dz.) 2. Ağabeyim: *Kıcım, şu kalemi alıver.* (DS VIII, 1993: 2783)

kıdem: Küçük çocuk. (Cumalıkızık -Brs.) (DS VIII, 1993: 2786)

kıravaş: Uşak, oğlan. (-Ks.) (DS VIII, 1993: 2816)

kırbanak: Çocuk. (-Ks.) (DS VIII, 1993: 2817)

kışkene: Küçük çocuk. (-Es.) (DS VIII, 1993: 2846)

kızan [kezan, kırrığan, kızılca] / **hızan** [hızan, hırtık, hizan]**:** 1. Çocuk. (Çiftlik Acıpayam, Ortaköy, Ekse Çal, Kale Tavas -Dz.; Eskiçine Çine -Ay. …; Eskipazar Çerkeş -Çkr.; Kaleyaka Perşembe -Or. …) (DS VIII, 1993: 2860-2861; C. VII, 2382)

kopel: Sağlıklı küçük çocuk. (Ağın -El.) (DS VIII, 1993: 2921)

kozak: Çocuk. (İzmir ve çevresi) (DS VIII, 1993: 2945)

lorik: Çocuk, yavru: *Loriğim benim.* (-Ml. ve çevresi) (DS XII, 1993: 4581)

mağsım [mağsim]**:** Çok küçük çocuk. (Güney Yeşilova -Brd.) (DS IX, 1993: 3104)

mancirik: Çocuk. (-Krk.) (DS IX, 1993: 3119)

medik: Küçük, şişman çocuk. (-Çr.) (DS XII, 1993: 4589)

moza [mozalak, muza]: 1. Çocuk. (Bergama ve çevresi -İz.; Fili Biga -Çkl.; Yeniköy Çakılköy Çatalca -İst.) 2. Yaramaz çocuk. (Bozdoğan -Ay.; Zeytinli Edremit -Ba.) (DS IX, 1993: 3212)

nini [ninik, ninni]**:** 1. Küçük çocuk, bebek. (Eğridir -Isp.; Başpmar Tefenni -Brd.; -MI.; Ermenek -Kn.) 2. Oyuncak bebek, bezden yapılan bebek. (DS IX, 1993: 3252)

oğuş: Erkek çocuk. (Karacaviranlı -Çkr.) (DS IX, 1993: 3272)

palas: Büyük çocuk. (Menemen -İz.) (DS IX, 1993: 3383)

patı: Küçük çocuk. (Karlı, Bağlıca Ardanuç -Ar.) (DS IX, 1993: 3409)

pipi: Bebek. (Pasof -Kr.) (DS IX, 1993: 3457)

puli: Civciv. (Güneyce İkizdere -Rz.) (DS XII, 1993: 4654)

pulika: Bebek. (Şimşirli, Güneyce İkizdere -Rz.) (DS XII, 1993: 4654)

sabı: Bir yaşından küçük çocuk, bebek. (Çamköy Gölhisar -Brd.) (DS X, 1993: 3507)

şalak: Erkek çocuk. (Kovanlı aşireti -Ant.) (DS X, 1993: 3739)

şimbidi [şimbidik]**:** Maskara, ufak tefek, sevimli çocuk. (Düzce -Bo.) (DS X, 1993: 3778)

tille: Çocuk. (-To.; -Sv.) (DS X, 1993: 3932)

tontoroş [tontoloş, tontoş]**:** Tombul, sevimli, güzel (çocuklar için sevgi belirtir sözcük). (Düzce -Bo.) (DS X, 1993: 3960)

toraşan: Dokuz, on, on iki yaşlarında çocuk. (Hekimhan -Ml.; Bozhüyük Göksun, Varyanlı -Mr.; Yeniköy Osmaniye -Ada.) (DS X, 1993: 3968)

torum / dorum: Deve yavrusu. (Gelendost -Isp.; Karkıncık Tefenni -Brd.; Dağal Çal -Dz. …) (DS X, 1993: 3970)

töngemen [töngöme]**:** Küçük çocuk. (Narlıca Orhangazi -Brs.) (DS X, 1993: 3982)

törenti: Döl, çocuk. (Afşar, Pazarören Pınarbaşı -Ky.) (DS XII, 1993: 4773)

tula: Çocuk. (Hacıilyas Koyulhisar -Sv.) (DS X, 1993: 3987)

tuna: Yavru (insan için). (-Çkl.) (DS X, 1993: 3992)

ülle: Yeni doğmuş, kırkı çıkmamış çocuk. (Kaş -Ant.) (DS XI, 1993: 4063)

vanda: Çocuk. (-El.) (DS XI, 1993: 4089)

zağlı: Çocukları severken kullanılan ünlem. (Bayburt Selim -Kr.) (DS XII, 1993: 4828)

2.2.3.1.1.2.1.2. Kadınların Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları

Özel Ad {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m} > G:+/Y:+++/S:+++

Çocuklara öncelikle özel adları ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik veya küçültme ekli biçimleri ile kısaltılmış ya da kırılmış şekilleri ile seslenildiği bilinmektedir.

Unvan Adı

küçük bey > G:+/Y:+++/S:+

Evet, *küçük bey*! [Hizmetçi kadın > Misafiri küçük erkek çocuğa] (Çamlıbel, 2012: 79)

Akrabalık Adı {+cAk / +(I/U)m}

yavrucak > G:+/Y:+++/S:+++

Baban nasıl bırakır seni *yavrucak*? [Kadın > Tanıdığı erkek çocuğa] (Asena, 2010: 122)

yavrum > G:+/Y:+++/S:+++

Alsana *yavrum*, al! [Ev sahibi kadın > Misafirin erkek çocuğuna] (Ağaoğlu, 1996: 29; 190; Yaşar Kemal, 2009c: 342; Gürpınar, 1997b: 306)

Cinsiyet Bildiren Söz

koca oğlan > G:+/Y:++/S:+

Etme *koca oğlan*, ayıp değil mi? [Hizmetçi kadın > Çalıştığı evin küçük çocuğuna] (Gürpınar, 2005a: 87)

küçük adam > G:+/Y:++/S:+

Küçük adam, sen benim kızımın meşhur Tunası olmalısın. [Kadın > Küçük kızının arkadaşı küçük erkek çocuğa] (Uzuner, 2007: 117)

Değer Sözü

boncuğum[573] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:+++**

Niteleme Bildiren Söz

masumum > G:+/Y:++/S:+++

Vah *masumum*, vah! [Kadın > Beşikteki bebeğe] (Ağaoğlu, 1996: 176)

yaramaz > G:+/Y:+++/S:++

Küçük *yaramaz*, size bin kere söyleniyor ki… [Mürebbiye > Evin küçük çocuğuna] (Uşaklıgil, 1963: 62)

yumurcak[574] **> G:++/Y:+++/S:++**

Sekiz okka yemiş yedin *yumurcak*. [Hizmetçi kadın > Çalıştığı evin küçük erkek çocuğuna] (Gürpınar, 2005a: 87)

Diğer Kullanımlar

Özel Ad + Çocuk > G:++/Y:+++/S:+

Haso Çocuk, ne yapıyorsun? [Kadın > Küçük erkek çocuğa] (Adıvar, 2006: 203, 189)

---

[573] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=54, (30.07.2018). Babaların ve annelerin kız evlatlarına yönelik kullandığı tespit edilen hitabın kız ve erkek çocuklarına yönelik de kullanılabileceği düşünülmektedir.

[574] yumurcak: Yaramaz küçük çocuk (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b6a18cc37ccd0.36512374, (08.08.2018)).

bal boducu > G:+/Y:+/S:++

Maşallah maşallah, *bal boducu*[575]! [Köylü kadın > Komşusunun oğluna] (Baykurt, 2010: 22)

çocuk / çocuğum > G:++/Y:+++/S:+++

Çocuk, ne oldu sana? [Genç kız > Komşusunun oğluna] (Körükçü, 1954: 95)

Yusuf, annene söyle *çocuğum*… [Kadın > Komşusunun oğluna] (Ağaoğlu, 1999: 64)

2.2.3.1.1.2.2. Kız Çocuklara Yönelik Hitaplar

2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları

Özel Ad {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m} > G:+/Y:+++/S:+++

Çocuklara öncelikle özel adları ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik veya küçültme ekli biçimleri ile kısaltılmış ya da kırılmış şekilleri ile seslenildiği bilinmektedir.

Unvan Adı

küçük hanım[576] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:+**

prenses[577] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

Akrabalık Adı

Özel Ad'(I/U)n/n(I/U)n yavrusu > G:+/Y:+/S:+

Şekerim, Muazzezciğim, yavrum, *Azize'nin yavrusu*, Zeyno teyzeyi bildin öyle mi? [Genç kadın > Ölen arkadaşının bebeğine] (Adıvar, 2006: 19)

Bitki Adı {+(I/U)m}

cimcime[578] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:++**

---

[575] boduç: 1. Çam ağacı veya topraktan yapılmış küçük testi, yuvarlak, kulpsuz testi (DS II 1993: 718).
[576] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[577] bk. "Hitaplarda Güncel Eğilimler"
[578] cimcime: 1. Küçük ve tatlı bir tür karpuz. 2. Küçük ve sevimli çocuk, kadın (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b6a192e19bce1.81525346, (08.08.2018)).

çitlenbik ağacı > G:+/Y:+/S:++

Bin yıldan fazla yaşayabilen bu ağaç, İstanbul'un yollarını, mezarlıklarını, cami ve mescit, tekke avlularını gölgelendirme, renklendirme ve süslemede büyük şehrin kıymetlerinden olmuştur. Türkiye'de en yaşlı çitlenbik ağacı Hatay'da Yako köyünde Yunus Peygamber'in türbesi önündeki ağaçtır. İki bin yaşında olduğu tahmin edilmiştir; yalnız oralarda çitlenbiğe "dardağan" denir, Araplar da "meyis" yahud "mas" derler. İstanbul hanımları çitlenbik yemişine benzeterek, küçük esmer kız çocuklarına da "çitlenbik", "çitlenbik gibi" derler; sevgi ve beğenme duygusu taşır (Koçu, 1966: 4038-4039).

fındık > G:+/Y:+++/S:++

Fındık, fıstık seni! [Genç kadın > Ölen arkadaşının bebeğine] (Adıvar, 2006: 19)

fıstık > G:+/Y:+++/S:++

Fındık, *fıstık* seni! [Genç kadın > Ölen arkadaşının bebeğine] (Adıvar, 2006: 19)

Hayvan Adı

bızdık[579] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

balım[580] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+++**

şekerim > G:+/Y:+++/S:+++

Şekerim, Muazzezciğim, yavrum, Azize'nin yavrusu, Zeyno teyzeyi bildin öyle mi? [Genç kadın > Ölen arkadaşının bebeğine] (Adıvar, 2006: 19)

Değer Sözü

boncuğum[581] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:+++**

---

[579] bızdık: Ufak çocuk (TS, 2011: 330).
[580] https://www.anneysen.com/soru-cevap/soru-cevap/cocugunuza-nasil-hitap-ediyorsunuz_38155, (01.08.2018).
[581] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=54, (30.07.2018). Babaların ve annelerin kız evlatlarına yönelik kullandığı tespit edilen hitabın kız çocuklarına yönelik de kullanılabileceği düşünülmektedir.

Niteleme Bildiren Söz

güzelim[582] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

küçüğüm > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

Sen yoksa yine orada yalnız mısın *küçüğüm*? [Kadın > Yeğeni küçük kıza] (Uzuner, 2007: 422; Uşaklıgil, 1963: 38)

maskara > G:+/**Y:**+++/**S:**++

Seni *maskara* seni! [Genç kadın > Ölen arkadaşının bebeğine] (Adıvar, 2006: 19)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler[583]

anamgarı: Çok bilmiş (kız çocuğu). (Dereçine Sultandağı -Af.) (DS XII, 1993: 4418)

bozo: Kız. (Arhavi -Rz.) (DS II, 1993: 752)

boztülü: On üç on dört yaşındaki kız. (Ermenek -Kn.) (DS II, 1993: 752)

bulik: Kız. (Kaptanpaşa köyleri Çayeli -Rz.) (DS II, 1993: 789)

cimcime [cimcima, cimcime kuması, cimik, cimiri, cincik, cindik, çinçiri]**:** 1. Ufak tefek; körpe, yavru. (Üsküdar -İst.; Kurşunlu -Çkr.; -Ezm.; -Krş.; -Nş.) 2. Ufak tefek güzel kadın. (DS III, 1993: 971)

çeneke: Kız çocuk. (Nazimiye -Tn.) (DS III, 1993: 1136)

çıka: Kız çocuğu. (-Ada.) 2. Yaramaz çocuk. (Uluşiran Şiran -Gm.) (DS III, 1993: 1165)

dulcuk: 1. Yaşına göre bilgi ve duygusu fazla olan kız çocuğu. (İğdir Çivril -Dz.; Tepeköy Torbalı -İz.; Savaştepe köyleri -Ba.; -Kü.) 2. Davranışları serbest olan kız. (-Ba., -Ank.) (DS IV, 1993: 1596)

elgölgeliği: Kız çocuğu. (Muradiye -Rz.) (DS V, 1993: 1714)

gıllıgıdık: Kız çocuğu. (Hacıilyas Koyulhisar -Sv.) (DS VI, 1993: 2044)

kırgız: Davranışları erkek gibi olan kız. (Kavak -Sm.) (DS VIII, 1993: 2822)

---

[582] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

[583] Erkek çocuklara yönelik olduğu düşünülen bazı sözcüklerin kız çocuklara da kullanılabileceği düşünülmektedir.

mangof: Kız çocuğu. (-Ks.) (DS IX, 1993: 3122)

paçi [paçı]**:** Kız çocuğu. (Balcalı Çarşamba -Sm.; -Rz.) (DS IX, 1993: 3376)

pası: Kız. (-Or.; Of -Tr.) (DS IX, 1993: 3404)

şimbilli: Küçük ve süse düşkün, sevimli (kız çocuğu için). (Düzce -Bo.) (DS X, 1993: 3778)

töngül: Yaramaz (kız çocuğu için). (Bahçeli Bor -Nğ.) (DS X, 1993: 3982)

2.2.3.1.1.2.2.2. Erkeklerin Kız Çocuklara Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m}

küçük hanım[584] (konuşma dili) **> G:**++**/Y:**+++**/S:**+

prensesim > G:++**/Y:**+++**/S:**+++

Elbette *prensesim*! [Bey > Yeğeni küçük kıza] (Uzuner, 2007: 204)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

bal kız > G:++**/Y:**+++**/S:**++

… dayısına ders veriyor deli kız, Kumral Ada, *balkız*… [Bey > Yeğeni genç kıza] (Uzuner, 2007: 294)

kara kız > G:++**/Y:**+++**/S:**++

Ne oldu *kara kız*, ne oldu? [Bey > Tanıdığı küçük esmer kıza] (Abasıyanık, 2013a: 29)

…(I/U)n / n(I/U)n kızı > G:+**/Y:**+**/S:**Ø

Necla, *vekil beyefendinin kızı*, bu son prova... [Rejisör > Vekilin kızı öğrenciye] (Taner, 2015a: 37)

kızım > G:+**/Y:**+++**/S:**+++

Bak *kızım*, orda işte baban.[Üniversite hocası > Kız çocuğuna] (Ağaoğlu, 2013a: 156; Uzuner, 2007: 233)

Değer Sözü

boncuğum[585] (konuşma dili) **> G:**++**/Y:**+++**/S:**+++

[584] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

Diğer Kullanımlar

çocuk > G:++/Y:+++/S:++

Arkamda ne çıngır mıngır edip duruyorsun be *çocuk*? [Ağa > Köylüsü genç kıza] (Adıvar, 2009b: 34)

2.2.3.1.2. Yaşça Büyük Kimselere Yönelik Hitaplar

Türk kültüründe yaşça büyük kimselere genellikle saygı icabı kendi özel adlarıyla seslenilmez. İsimlerinin kullanıldığı zaman daha çok çeşitli akrabalık adları da eklenerek hitap biçimleri oluşturulur. Bu akrabalık adlarının söyleniş biçimleri, bölgeden bölgeye değişiklik arz etmekle birlikte hitaplarda ilk hissedilen yaşlı muhataplara duyulan saygıdır. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinden genç erkeklerin kendilerinden yaşça büyük erkeklere yönelik *özel ad + ağabey/emmi/bey ağabey (abi)/bey amca/dayı/dede/reis, baba + özel ad, bay + özel ad, ağabey, ağ(a)beyim, ağababa, ağa emmim, ağa peder, emice, emicem, amcacığım, amca bey, baba, babacan, babacığım, baba efendi, baba efendimiz, peder, pederim, pederimiz, peder efendi, baba erenler, baba erenlerim, babalık, beybaba, bey amca, bey peder, dayı, dayıcık, dede, dede amca, efendi baba, efendi peder, hacı baba, hocam, ihtiyar, koca, kocacık, ihtiyar baba, imanım, paşam, pirimiz, üstadımız* gibi hitapları derlenmiştir. Bunlar dışında *hacı moruk, hazreti moruk* gibi hakaret maksadı gözetilmeyen; ancak argo sayılabilecek kullanımlar da yer almaktadır. *Koca herif*, yabancı bir doktorca yaşlı hastasını tatlı bir şekilde iğnelemek maksadıyla tercih edilmiştir. *Baba + özel ad, bay + özel ad, özel ad + bey amca/dayı/hazretleri, koca + özel ad, baba, ağabeyim, amca, amcacığım, bey amca, dede* gibi hitaplar da genç kız/kadınların kendilerinden yaşça büyük erkeklere yönelik seslenmeleridir. Bunlar dışında şehirli bir genç kızın sevip saydığı yaşlı bir adama *pamuğum* şeklindeki hitabına da rastlanmıştır.

Yaşça büyük kadınlara yönelik hitaplar içinde *özel ad + abla/nine/nineciğim/teyze/kadın, abla, anneciğim, valideciğim, hanım abla, hanım anne, hanım nine, hanım nineciğim, ninemiz, sütnine, teyze, teyzeciğim, hanım teyze, hatun teyzem, kadıncığım, âret* "avrat", *büyük hanım, hacı hanımcığım* genç kız/kadınların kendilerinden yaşça büyük kadınlara yönelik tercih ettikleri

[585] https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=54, (30.07.2018). Babaların ve annelerin kız evlatlarına yönelik kullandığı tespit edilen hitabın kız çocuklarına yönelik de kullanılabileceği düşünülmektedir.

hitaplardır. Evin bir hanımı tarafından kâhya kadına yönelik daha samimi bir hitap biçimi olan *canım* da kullanılmıştır. *Özel ad + abla/ana/hala/kadın/nine/yenge, abla, ana, anacık, anacığım, analık, valide, valideciğim, valide hanım, valide hanımefendi, bacı nine, nine, nineciğim, sütnine, hanımanne, ihtiyar, kocakarı, kadın teyzem, teyze hanım, bayan, kadınım* ise genç erkeklerin kendilerinden yaşça büyük kadınlara yönelik hitaplarıdır.

Derleme Sözlüğü ve İstanbul Ansiklopedisi'nde de yaşlılık ve yaşlı insanlarla ilgili birçok sözcük bulunmaktadır. Söz konusu sözcüklerin yaşça büyük kimselere hitap olarak da kullanılabileceği düşünülmektedir. Bunlar Derleme Sözlüğü'nde *çağlı, eğef, ehti, eke, eksin, geçgel, goca, gogo, hıntış, hırıf, hotur, ırşap, kabran, komu, pohni* "yaşlı, kocamış, ihtiyar"; *hırhıter, huntumuş, pampır, pirpirim* "çok yaşlı"; *ege* "kendinden yaşça büyüklere söylenen söz"; *garagütük* "evin yaşlısı, büyüğü"; *gıranta* "saçına kır düşmüş orta yaşlı kimse"; ahbar "orta yaşlı kimseye alay etmek için söylenen söz"; *abdal, akçakoca, hirtik, kefera, kocaman* "yaşlı adam"; *ahı baba* "sevimli ihtiyar adam"; *abu* "hanım, teyze"; *ağ pürçekli, beber, dedaber, ebemkarı, goca mengges, hösmek, kakanaz, koçağız, yekke* "yaşlı kadın"; *dada* "yaşlı kadınlara saygı hitabı olarak kullanılan söz"; *gelince* "hanım abla", *hammana* "hanım anne", *koca bılla* "bir ailenin en yaşlı kadını" gibi sözcüklerdir. İstanbul Ansiklopedisi'nde de *babalık* hitabının İstanbul halk ağzında özellikle külhani argosunda yaşlılara karşı kullanıldığı ifade edilmiş ve bu hitabın *baba* hitabı gibi saygı ifade etmediği, hatta yaşlıları azarlamak maksadıyla kullanıldığı bilgisine yer verilmiştir. *Dudu* hitabının ise eskiden *hanım* hitabı yerine ihtiyar kadınlara yönelik kullanıldığı, özellikle Ermeni kadınlara bu şekilde seslenildiği, Müslüman kadınlarından *dudu* unvanı ile anılanların toplumun alt tabakalarından çıkıp kendilerine *hanım* denilmeyen; fakat yaş ve vakarları icabı sadece isimleri ile de hitap edilemeyen kadınlar olduğu belirtilmiştir. Hatta bu kadınların mevki ve servet sahibi biri ile evlendiklerinde mahallelerinde kendilerine *Dudu Hanım* şeklinde seslenildiği bilgisi de ilave edilmiştir.

Türkiye'nin farklı bölgelerinde küçüklerin büyüklerine yönelik çeşitli hitap biçimleri buraya eklenebilir. Kayseri Develi'de yaşça büyüklere *elini öptüğüm*, Trabzon Sürmene'de yaşlı erkeklere *dedeka*, Amasya'da, Samsun Çarşamba'da yaşça büyük kadınlara *abu*, Giresun'da yaşlı kadınlara *keyfani/keyfana*, Samsun Çarşamba'da ise *dize* şeklinde seslenildiği bilinmektedir. Bunların yanı sıra Kadir

İnanır ve Türkan Şoray'ın bir filminde gençlerin kendilerinden yaşça büyük beylere *amcalık* şeklinde hitap ettiklerine de rastlanmıştır. Bunun dışında konuşma dilinde yaşça büyük erkeklere özel ad + baba/dayı/amca/emmi, dayı, emmi gibi hitaplar kullanılarak seslenildiği bilinmektedir.

2.2.3.1.2.1. Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.2.3.1.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Reis > G:+/**Y:**++/**S:**++

Sorma *Salih Reis*… [Genç denizciler > Eski kaptana] (Kabaağaçlı, 2008: 119)

Özel Ad + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

Özel Ad + Ağabey > G:+/**Y:**+++/**S:**+

İngiltere'yi yenebilecek miyiz *Kadri Ağabey*? [Delikanlı > Tanıdığı beye] (Nesin, 1973: 15; Ağaoğlu, 2013b: 35)

Özel Ad + Baba[586] (konuşma dili) **> G:**++/**Y:**+++/**S:**++

Özel Ad + Amice / Emmi(ce) > G:++/**Y:**+++/**S:**+

Şaban Amice, soyha amice! [Küçük erkek çocuk > Köylüsü beye] (Adıvar, 2006: 127)

Selam *Abbas Emmi*! [Köy eğitmeni > Köylüsü yaşlı adama] (Baykurt, 2006: 19)

Özel Ad + Emmim > G:++/**Y:**+++/**S:**++

Sakalını sevdiğim *Halil Emmim*, o sana dememiştir... [Genç bey > Babasının arkadaşı yaşlı beye] (Yaşar Kemal, 2015d: 64)

Özel Ad + Dayı > G:++/**Y:**+++/**S:**+

Ali Dayı, senin Hasan nerede? [Genç gezgin satıcı > Tanıdığı beye] (Esendal, 1983a: 151)

[586] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

Özel Ad + Dede > G:++/Y:+++/S:+

Uyuyor *Halil Dede*, ses etme! [Köy eğitmeni bey > Köylüsü yaşlı adama] (Baykurt, 1975b: 133; Kabaağaçlı, 2008: 135)

Özel Ad + Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m(I/Uz)}

Özel Ad + Bey ağabey (abi) > G:+/Y:++/S:+

Öyle di mi *Nuri Bey Abi*? [Kabadayı delikanlı > Komşusu yaşlı beye] (Nesin, 2013: 78, 81)

Özel Ad + Bey amca > G:+/Y:++/S:+

Muhsin Bey Amca, sizin aile mezarlığınız var mı? [Küçük erkek çocuk > Misafirleri beye] (Ahmet Rasim, 1969b: 197)

Özel Ad + Efendi pederimiz > G:+/Y:+/S:++

Affedersiniz *Hamdi Efendi pederimiz*! [Bey > Tanıdığı yaşlı beye] (Gürpınar, 1995a: 136)

Akrabalık Adı + Özel Ad

Baba + Özel Ad > G:+/Y:++/S:++

Baba Cabir, sana birkaç hikmet… [Delikanlı > Saygı duyduğu yaşlı adama] (Gürpınar, 2012b: 127, 129; Ömer Seyfeddin, 2003b: 221)

Unvan Adı + Özel Ad

Bay + Özel Ad > G:+/Y:+/S:Ø

… neşretmiş olduğunuzu işittim *Bay Nihat*, doğru mu? [Delikanlı > Arkadaşının babasına] (Adıvar, 2009b: 125; Baykurt, 1975a: 212)

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m}

hocam > G:+/Y:++/S:+

Hocam bonjur, siz çıkmıyor musunuz? [Bey > Kendisinden büyük çalışanına] (Güntekin, 2008: 11)

paşam > G:+/Y:++/S:++

Belki olursun *paşam*. [Küçük köylü erkek çocuk > Zabite] (Adıvar, 2006: 207, 289)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m / can}

ağababa > G:+/Y:+/S:+

Seni neden arayacakmışım be *ağababa*? [Delikanlı > Arkadaşı orta yaşlı beye] (Abasıyanık, 2006: 839)

ağabey > G:+/Y:+++/S:+

Emredersin *abi*[587]! [Serseri delikanlı > Tanıdığı kendisinden büyük delikanlıya] (Altan, 2002: 468; Buğra, 2005b: 28; Ağaoğlu, 1977: 223; 2008: 197)

ağ(a)beyim > G:+/Y:+++/S:++

Pek sevgili *ağabeyim*, bilmem beni hatırlar mısınız? [Tiyatrocu delikanlı > Kendisinden büyük beye] (Abasıyanık, 2006: 549)

amcacığım > G:+/Y:+++/S:+++

Seni hepsinden çok severim benim küçük *amcacığım***,** benim maymun *amcacığım.* [Genç kız > Babasının çok yakın arkadaşı beye] (Adıvar, 2009a: 105)

baba > G:+/Y:+++/S:++

Anladım *baba*[588], ben onu yerine veririm. [Bahçivan delikanlı > Yaşlı kapıcıya] (Ahmet Mithat, 1998: 192; Yıldırım, 1999: 156)

babacan / babacığım > G:+/Y:+++/S:+++

Babacan, nasıl… [Bey > Misafiri Bektaşi'ye] (Yıldırım, 1999: 151)

Babacığım, yine Cenabıhakk'a şükretmeliyiz. [Delikanlı > Yaşlı adama] (Ahmet Mithat, 2000a: 280; Namık Kemal, 1972: 65)

babalık > G:+/Y:+++/S:+

Ya sen *babalık*[589]! [Ayniyat katibi memur (kızgın) > İşyerindeki yaşlı mutasarrıf emeklisi beye] (Göktulga, 1948: 48; Ahmet Mithat, 2001: 325)

---

[587] Bu sözün karşılığı olarak genç adam "Oğlum *abi* deme, burası bıçkın kahvesi değil." karşılığını vermiştir.

[588] baba: Bu sözcük İstanbul ağzında ve argosunda önemli bir yer alır. Mekteplerde, bilhassa leylî mekteplerde kendisini müesseseye ve talebesine vakfetmiş muallimlere "baba" denilir, bunun zamanımızda en haşmetli örneği tarih muallimi İhsan Şerif Bey merhum idi. İstanbul esnafı, üstü başı pek düzgünce olmayan yaşlı müşterilerine daima *baba* diye hitap ederler, hattâ kızdıkları zaman dahi ayni tâbiri kullanırlar. Serseriler, baldırı çıplaklar, hırsızlar ve yankesiciler arasında kendi yollarının ve kötü mesleklerinin tecrübeli yaşlılarına *baba* diye hitap edilir, gıyaplarında da isimlerinden sonra muhakkak kullanılır (Koçu, 1948: 1731-1732).

dayı > G:+/Y:+++/S:+

Lan *dayı*, yazdıralım uşaklardan birinin adını. [Muhtar > Yaşlı köy bekçisine] (Baykurt, 1975a: 43)

dayıcık > G:+/Y:+++/S:+

Geeel, gel bakalım Tozaklı *dayıcık*[590]! [Mal müdürü > Tanıdığı yaşlı köylü adama] (Baykurt, 2006: 305)

dede > G:+/Y:+++/S:+

Nedir *dede*[591], nedir? [Mahalle çocukları > Mahallenin yaşlı dedesine] (Kutlu, 2015: 23, 25)

dede amca > G:+/Y:+/S:+

Sıkılma bre *dede amca*! [Genç eşkıya > Tanıdığı yaşlı adama] (Kabaağaçlı, 2010:, 72)

emice > G:+/Y:++/S:+

Emice anlat bakalım. [Şehirli delikanlı > Yaşlı köylü adama] (Nesin, 1973: 148; Orhan Kemal, 1996: 85)

emicem > G:+/Y:++/S:++

Olur, hemen *emicem*! [Küçük erkek çocuk > Tanıdığı beye] (Yaşar Kemal, 2015c: 73)

emmi[592] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:+**

peder > G:+++/Y:+++/S:+++

Emin olunuz *peder*. [Bey > Tanıdığı yaşlı beye] (Ahmet Mithat, 2000c: 184)

---

[589] babalık: İstanbul halk ağzında bilhassa külhani argosunda yaşlılara karşı kullanılan bir hitaptır; *baba* hitabı gibi saygı ifade etmez, hatta ekseriya bir ihtiyarı azarlama yerinde kullanılır (Koçu, 1960: 1744).

[590] dayı: 1. Annenin erkek kardeşi. 2. Cesur, yiğit. 3. Yaşlı erkeklere söylenen bir seslenme sözü. 4. Kayırıcı. 5. Kabadayı (TS, 2011: 603).

[591] dede: 1. Torunu olan erkek, büyük baba, büyük peder. 2. Büyük babadan başlayarak geriye doğru atalardan her biri. 3. Mevlevi tarikatında çile doldurmuş olan dervişlere verilen unvan. 4. Yaşlı erkeklere söylenen bir seslenme sözü (TS, 2011: 604).

[592]https://books.google.com.tr/books?id=3TRDCwAAQBAJ&pg=PT64&lpg=PT64&dq=emmi+nas%C4%B1ls%C4%B1n&source=bl&ots=Oagm3DEwM4&sig=iocAYfI_Q5YYMvdhhVI3CteDsrk&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwi2wrjA_8TcAhVjKMAKHRNwADUQ6AEwCnoECAEQAQ#v=onepage&q=emmi%20nas%C4%B1ls%C4%B1n&f=false, (02.08.2018).

pederim > G:+/Y:Ø/S:++

Pederim, nasihatlerinize daima muhtacım! [Sultan Abdülmecid > Kendisinden yaşlı valiye] (Koçu, 1946: 128)

Akrabalık Adı + Unvan Adı {+(I/U)m(I/Uz)}

amca bey > G:+/Y:++/S:+

Sen ne dersin *amca bey*? [Bey > Kardeş kadar sevdiği yaşlı adama] (Adıvar, 2009a: 140)

baba efendi / baba efendimiz > G:+/Y:++/S:+

Baba efendi, emanetinizi alınız. [Genç bey > Tanıdığı yaşlı adama] (Gürpınar, 1966a: 93)

Baba efendimiz, elbette siz benden iyi bilirsiniz. [Genç bey > Tanıdığı yaşlı adama] (Gürpınar, 1966a: 72)

peder efendi > G:+/Y:+/S:+

Kaç sigara içersin *peder efendi*? [Doktor Bey > Hastası yaşlı beye] (Göktulga, 1948: 122)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

ağa emmim > G:+/Y:++/S:++

Ağa emmim, ağla! [Delikanlı > Tanıdığı yaşlı beye] (Yaşar Kemal, 2009a: 130)

ağa peder > G:+/Y:+/S:+

Ağa peder, ihsan buyurun... [Bey > Tanıdığı yaşlı beye] (Namık Kemal, 1972: 91, 89)

bey amca > G:+/Y:++/S:+

Ooo *bey amca*, yine nereye? [Tren memuru > Tanıdığı yaşlı beye] (Ağaoğlu, 2004: 70; Nesin, 2013: 41)

beybaba > G:+/Y:++/S:+

Beybaba[593], Musa kaptan ambarları aramaya başladı. [Gemici delikanlı > Yaşlı kaptana] (Başkut, 2015: 93, 94)

bey peder > G:+/Y:+/S:+

Efendi peder, *bey peder*, nikâhta rezalet olmaz. [Gazeteci delikanlı > Beye] (Ahmet Mithat, 1998: 133)

efendi baba > G:+/Y:++/S:+

Aman *efendi baba*, gördüm de ürktüm bile. [Genç bey > Tanıdığı yaşlı beye] (Ahmet Mithat, 2000c: 296)

efendi peder > G:+/Y:+/S:+

Efendi peder, size önemli bir şey söyleyeceğim… [Yazar > Tanıdığı yaşlı beye] (Gürpınar, 1995b: 331; Ahmet Mithat, 1998: 133)

hacı baba > G:+/Y:+++/S:+

Hacı baba, nasıl sevindim kalkıp geldiğinize bilemezsiniz. [Genç bey > Memleketlisi yaşlı beye] (Ağaoğlu, 2013a: 269, 268)

Cinsiyet Bildiren Söz

koca herif > G:+/Y:+/S:Ø

Ne o *koca herif*? [Doktor Bey > Yaşlı beye] (Buğra, 2005a: 375)

Değer Sözü

velinimetim > G:+/Y:Ø/S:++

Sabah şerifleri hayır olsun *velinimetim*! [Ev sahibi bey > Misafiri Bektaşi dedesine] (Yıldırım, 1999: 132)

[593] beybaba: İstanbul'un külhânî argosunda, bu güruhun hürmet ettiği efendiden adam, hatırı sayılır yaşça büyük adam. İstanbul esnafı yaşlıca müşterilerinin kılığı kıyafeti düzgün olanlar için *baba* yerine *beybaba* bazen de *efendi baba* tâbirini kullanırlar; gariptir ki çok samimi olan bu hürmetkar hitaba kızanlar da bulunur. Şurasını da kesin olarak belirtmek gerekir ki *beybaba* tabiri hakikaten hürmet makamında kullanılır, müşterisine *beybaba* diyen bir manavın, bir balıkçının daha yaşlı olduğu çok defa görülmüştür (Koçu, 1961: 2629; 1948: 1731-1732).

Niteleme Bildiren Söz

hacı moruk / hazreti moruk > G:+/Y:+/S:Ø

Sapıttın mı sen *hacı moruk*? [Delikanlı > Tanıdığı yaşlı beye] (Kaygılı, 2003b: 99)

Destur var mı *hazreti moruk*? [Delikanlı > Tanıdığı yaşlı beye] (Kaygılı, 2003b: 133, 78)

ihtiyar > G:+/Y:++/S:Ø

İhtiyar, eğer oğlun öldüyse Allah rahmet eylesin. [Bey > Arkadaşının babasına] (Namık Kemal, 1972: 62, 63; Gürpınar, 1966a: 70; Sabahattin Ali, 2008: 219; Orhan Kemal, 2000: 189; Ağaoğlu, 1992: 75; Ahmet Mithat, 1998: 358)

koca / kocacık > G:+/Y:++/S:++

Sen de iyi dinle *koca*! [Delikanlı > Tanıdığı yaşlı izciye] (Yaşar Kemal, 2006: 232; 2004: 247)

Vay *kocacık*, vay! [Delikanlı > Köylüsü yaşlı adama] (Yaşar Kemal, 2015d: 75, 307)

yiğidim > G:+/Y:+/S:++

Vaay kocacık vay, vaaaay *yiğidim*! [Muhtar > Köylüsü yaşlı adama] (Yaşar Kemal, 2015d: 307)

Diğer Kullanımlar

baba erenler / baba erenlerim > G:+/Y:+/S:+

Estağfurullah *baba erenler*, benim ne haddimedir sizi affetmek... [Genç bey > Tanıdığı yaşlı adama] (Soyver, 2016: 69; Yıldırım, 1999: 78)

Baba erenlerim, bir şey sormak istiyorum. [Genç bey > Tanıdığı yaşlı adama] (Soyver, 2016: 69)

babamın arkadaşı > G:+/Y:+/S:+

Sen hayatımı kurtardın *babamın arkadaşı*. [Bey > Babasının arkadaşına] (Yaşar Kemal, 2006: 410)

pirimiz > G:+/Y:+/S:++

Pirimiz, üstadımız! [Oyuncu bey > Hocası beye] (Taner, 2015c: 39)

üstadımız > G:+/Y:++/S:++

Pirimiz, *üstadımız*! [Oyuncu bey > Hocası beye] (Taner, 2015c: 39; Gürpınar, 1995a: 134)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler[594]

abdal: Yaşlı adam. (Varto -Mş.) (DS I, 1993: 16)

ahbar: Orta yaşlı kimseye alay etmek için söylenen söz: *Merhaba ahbar, nasılsın?* (Ersis Yusufeli -Ar.) (DS I, 1993: 126)

ahı baba [ahu baba**]:** Sevimli ihtiyar adam. (Dişli, İshaklı Bolvadin -Af.) (DS I, 1993: 129)

akçakoca: Saçı sakalı beyazlaşmış ihtiyar. (-Sn) (DS I, 1993: 146)

çağlı: Yaşlı, kocamış. (Bornova -İz.; Yavuz Şavşat -Ar.; Kemaller Rusçuk) (DS III, 1993: 1037)

ege: Kendinden yaşça büyük olanlara denir. (Arpaçay -Kr.; -Kn.) 2. "Hey, ulan" anlamında seslenme ünlemi: *Ege, beni dinle!* (DS V, 1993: 1672)

eğef: Beli bükülmüş ihtiyar. (Eymir Bozdoğan -Ay.) (DS V, 1993: 1675)

ehti: İhtiyar. (Amasra Bartın -Zn.) (DS V, 1993: 1691)

eke: (I) Büyük, yetişkin, yaşlı, kart, olgun (insan ve hayvan). (-Ba.; Tokat -Es.; Genek -Çkr.; İskilip, İncesu Sungurlu, Kargı -Çr.; Havza, Vezirköprü -Sm.; -Ama.; -To.; Alucra -Gr.; Kelkit -Gm.; Erkinis Yusufeli -Ar.; İrişli, Bayburt Sarıkamış -Kr.; -Ezm. …) (DS V, 1993: 1691-1692)

eksin: 1. İhtiyar. (Narlıderc -İz.) 2. Yaşlılık ya da şiddetli bir hastalık nedeniyle bunamış (kimse). (Burhaniye Nazilli -Ay.) (DS V, 1993: 1698)

garakütük: Evin yaşlısı, büyüğü. (Uluşiran -Gm.) (DS VI, 1993: 1919)

geçgel: Yaşlı. (-Sv.) (DS VI, 1993: 1961)

[594] Derleme Sözlüğü'nden derlenen ilgili örneklerin kadınların erkeklere yönelik seslenmelerinde de hitap olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

gıranta [gırbaş, gırcıman]**:** 1. Saçına kır düşmüş orta yaşlı kimse. (-Sm.; Ulubey -Or.; Uluşiran Şiran -Gm.; -Ezm.; Cenciğe -Ezc.; Bor -Nğ.) 2. Görmüş geçirmiş, hovarda. (DS VI, 1993: 2053)

goca [goja]**:** İhtiyar, yaşlı. (Güney Yeşilova - Brd.; Oğuz Acıpayam -Dz. …) (DS VI, 1993: 2089)

gogo: İhtiyar. (-Ezm.) (DS VI, 1993: 2095)

hıntış: İhtiyar. (Boynuyoğun -Ada.) (DS VII, 1993: 2366)

hırhıter: Çok ihtiyar. (-Bt.) (DS VII, 1993: 2369)

hırıf: İhtiyar. (Birecik -Ur.) (DS VII, 1993: 2370)

hirtik: Yaşlı adam. (-Ml.) (DS VII, 1993: 2388)

hotur: Yaşlı, ihtiyar. (-Mr. ve çevresi) (DS VII, 1993: 2420)

huntumuş: Çok yaşlı, ihtiyar. (Polatlı -Ank.) (DS VII, 1993: 2444)

ırşap: Yaşlı, ihtiyar. (Fariske Ermenek -Kn.) (DS VII, 1993: 2488)

kabran: İhtiyar. (Orhangazi -Brs.) (DS VIII, 1993: 2584)

kefera: İhtiyar adam. (Balıklı Şavşat -Ar.; haçevan Ardahan -Kr.) (DS VIII, 1993: 2719)

kocaman [kocababa]: Yaşlı erkek. (-Or.; Tepeköy, Piraziz Tirebolu -Gr. …) (DS VIII, 1993: 2892)

komu: Yaşlı, koca. (Köşker -Krş.) (DS VIII, 1993: 2914)

pampır: Çok yaşlı kimse. (-Brd.; Antakya -Hat.) (DS IX, 1993: 3389)

pirpirim: Çok yaşlı (kimse). (Ezc.) (DS IX, 1993: 3459)

pohni: Yaşlı (kimse). (DS IX, 1993: 3467)

2.2.3.1.2.1.2. Genç Kız/Kadınların Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Hazretleri > G:+/Y:+/S:Ø

Benim hakikatli ağabeyim *Sıtkı Efendi Hazretleri*, bade's-selam inha olunur ki… [Kadın > Abisi yerine koyduğu beye] (Ahmet Mithat, 2001: 751)

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Dayı > G:+/Y:+++/S:+

Peşref Dayı, bu kılık nedir? [Yaşlı kadın > Komşusunun dayısına] (Altan, 2002: 686)

Özel Ad + Unvan Adı + Akrabalık Adı

Özel Ad + Bey amca > G:+/Y:++/S:+

Müjgan teyze sizi istiyordu *İlhan Bey Amca*. [Küçük kız > Tanıdığı beye] (Ağaoğlu, 2013a: 267)

Unvan Adı + Özel Ad

Bay + Özel Ad > G:+/Y:+/S:Ø

Yanlış yapıyorsunuz *Bay Albert*! [Kadın > Komşusu yaşlı beye] (Uzuner, 2011: 97, 98)

Koca + Özel Ad > G:++/Y:+/S:+

Ah *Koca Veli*, nedir hâlin diye bir kere sormazsın. [Orta yaşlı kadın > Tanıdığı yaşlı manava] (Gürpınar, 2012a: 68)

Akrabalık Adı + Özel Ad

Baba + Özel Ad > G:+/Y:++/S:+

Ne haber *Baba Veli*, süt sağımı oldu mu? [Genç kız > Sütçü beye] (Mehmet Rauf, 2009: 67)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

ağabeyim > G:+/Y:+++/S:++

Benim hakikatli *ağabeyim* Sıtkı Efendi Hazretleri, bade's-selam inha olunur ki… [Kadın > Abisi yerine koyduğu beye] (Ahmet Mithat, 2001: 751)

amca > G:+/Y:+++/S:+

Amca[595], sana bir şey sormaya geldim. [Evlatlık kız > Tanıdığı lalaya] (Güntekin, 1999: 48)

[595] Kitapta Gülsüm'ün geceleri lalayı *amca* diye çağırdığı notu düşülmüştür.

amcacığım > G:+/Y:+++/S:++

Bonjur *amcacığım*! [Genç kızlar > Tanıdıkları doktora] (Göktulga, 1948: 13)

baba > G:+/Y:+++/S:+

Kısa kes *baba*! [Doktor Hanım > Hastası yaşlı beye] (Baykurt, 1975a: 266)

dayı[596] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+**

dede > G:+/Y:+++/S:+

Dede artık iyi oldun. [Hastabakıcı kız > Hastası yaşlı beye] (Kabaağaçlı, 2008: 147)

emmi[597] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:+**

Unvan Adı + Akrabalık Adı

bey amca > G:+/Y:++/S:+

... ben sahiden ciddi bir sanatçı olmak istiyorum *bey amca*. [Genç kız > Yaşlı beye] (Ağaoğlu, 1996: 455)

Bitki Adı {+(I/U)m}

pamuğum > G:++/Y:++/S:+++

Ne gibi *pamuğum*? [Şehirli genç kız > Sevip saydığı yaşlı beye] (Gündüz, 1930: 77)

2.2.3.1.2.2. Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.2.3.1.2.2.1. Genç Kız/Kadınların Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları

Özel Ad + Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

Özel Ad + Abla > G:+/Y:+++/S:+

Meltem Abla, inanın! [Genç kız > Kendisinden büyük kadına] (Ağaoğlu, 1996: 454; Baykurt, 2006: 108, 109)

---

[596] bk. "2.2.3.1.2.1.1. Yaşça Büyük Kimselere Yönelik Hitaplar" başlığı altında örneği tespit edilen hitabın genç kız/kadınlarca da kendilerinden yaşça büyük erkeklere yönelik kullanılabileceği düşünülmektedir.

[597] bk. "2.2.3.1.2.1.1. Yaşça Büyük Kimselere Yönelik Hitaplar" başlığı altında örneği tespit edilen hitabın genç kız/kadınlarca da kendilerinden yaşça büyük erkeklere yönelik kullanılabileceği düşünülmektedir.

Özel Ad + Nine > G:+/Y:+++/S:+

Cevriye Nine, ben seni hastaneye yatırırım. [Genç kadın > Mahalleden tanıdığı yaşlı kadına] (Abasıyanık, 2006: 325; Baykurt, 1985b: 41)

Özel Ad + Nineciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Ayşe Nineciğim, benim gibi çelimsiz bir kadın böyle yedi çobana birden nasıl hizmet edebilir? [Genç kadın > Tanıdığı yaşlı kadına] (Gürpınar, 1968a: 16)

Özel Ad + Teyze > G:+/Y:+++/S:+

Şey, *Fikriye Teyze*... [Genç kız > Tanıdığı kadına] (Ağaoğlu, 1996: 49)

Özel Ad + Cinsiyet Bildiren Söz

Özel Ad + Kadın > G:+/Y:++/S:+

Vahide Kadın[598], Meruşe daha gelmedi mi? [Genç kız > Komşusu yaşlı kadına] (Şemseddin Sami, 2008: 74, 75)

Unvan Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

büyük hanım > G:+/Y:++/S:Ø

Büyük hanım, bu evin ne kadar büyük ve eski dostu olursanız olunuz… [Kadın > Evin yaşlı akrabasına] (Gürpınar, 1996: 36; 1966a: 147)

dudu > G:+/Y:Ø/S:Ø

Eskiden hanım yerinde ihtiyar kadınlara yönelik bir hitap şeklidir. Son zamanlarda yalnız ihtiyar Hristiyan kadınlara "dudu" denilmiştir. Seyrek olarak Müslüman kadınlarına da "dudu" denilir (Hüseyin Kâzım, Büyük Türk Lügati). İstanbul'da "dudu" unvanı yalnız Ermeni kadınları için kullanılmıştır. Müslüman kadınlarından "dudu" unvanı ile anılanlar toplumun alt tabakalarından çıkıp kendilerine "hanım" denilmeyen; fakat yaş ve vakarları icabı sadece isimleri ile de hitap edilemeyen kadınlar olmuştur. Eğer bu kadınlar mevki, servet sahibi biri ile evlenmiş ise semtlerinde, mahallelerinde "Dudu Hanım" diye şöhret bulmuşlardır (Koçu, 1968: 4746-4747).

[598] bk. "Hitaplarda Sapma"

hacı hanımcığım > G:+/Y:+++/S:+++

Hacı hanımcığım, azıcık susunuz da… [Genç kadın > Tanıdığı yaşlı kadına] (Gürpınar, 1995a: 90)

Akrabalık Adı {+(I/U)m(I/Uz) / +c(I/U)ğ(I/U)m}

abla > G:+/Y:+++/S:+

Diş etlerim çok sızlıyor *abla*. [Kadın > Tanıdığı kadına] (Ağaoğlu, 2005: 84; Nesin, 1973: 12)

anneciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Anneciğim, gideceğimiz konakta yiyecek yok mu? Genç kadın > Tanıdığı yaşlı kadına] (Gürpınar, 1968a: 14, 12; Ağaoğlu, 1996: 418)

ninemiz > G:+/Y:+++/S:++

Nerdesin sen *ninemiz*? [Kızlar > Köyden yaşlı kadına] (Baykurt, 1985b: 42)

sütnine > G:+/Y:+++/S:+

Sütnine, ne oluyorsun? [Ev halkı > Sütnineye] (Güntekin, 1999: 65)

teyze > G:+/Y:+++/S:+

Ay siz ona rol mü diyorsunuz *teyze*? [Genç kız > Yaşlı kadına] (Ağaoğlu, 1996: 455, 456)

teyzeciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Feride koca kız oldu daha uslanmadı *teyzeciğim*. [Genç kadın > Tanıdığı yaşlı kadına] (Güntekin, 1991: 3; Ağaoğlu, 2013a: 249)

valideciğim > G:+/Y:++/S:+++

Valideciğim, hiç şimdiye kadar elim iğne tutmamış. [Genç kız > Nakış hocasına] (Şemseddin Sami, 1964: 38)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

hanım abla > G:+/Y:+++/S:+

Hanım abla, Süleymaniye nerde? [Köylü kız > Yeni tanıştığı şehirli genç kıza] (Gündüz, 1930: 121)

hanım anne > G:+/Y:+++/S:+

Cıgara içmem *hanım anne*. [Şehirli genç kız > Misafir olduğu genç kızın anneannesine] (Gündüz, 1930: 181)

hanım nineciğim > G:+/Y:++/S:+++

Evet *hanım nineciğim*, fakat şimdi vakti değildir... [Cariye > Kendisinden yaşça büyük kadına] (Ahmet Mithat, 1998: 229)

hanım teyze > G:+/Y:+++/S:+

Aşk olsun *hanım teyze*! [Kadın > Kadın arkadaşının kayınvalidesine] (Altan, 2002: 113)

hatun teyzem > G:+/Y:+++/S:++

Hatun teyzem, sen acından öldün. [Genç kadın > Koğuş arkadaşı yaşlı kadına] (Yaşar Kemal, 2004: 216, 217)

Cinsiyet Bildiren Söz

kadıncığım > G:++/Y:+/S:+++

Kadıncığım aç, ben geldim. [Genç kadın > Hoca Hanım'a] (Gürpınar, 1997b: 25)

Değer Sözü

âret > G:+/Y:+/S:++

Ne bileyin *âret*, ne bileyim! [Genç kız > Tanıdığı kendisinden büyük kadına] (Işınsu, 2012: 154, 155)

canım > G:+/Y:++/S:+++

Canım, işte benim a hanım nine! [Evin hanımı > Kâhya kadına] (Ahmet Mithat, 2004: 104)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler[599]

abu [aba, abaş**]:** Hanım, teyze. (Terme, Çarşamba ve köyleri, -Sm.; Danışman Fatsa Or.) (DS I, 1993: 31)

beber: İhtiyar kadın. (Uşhum, Humhal Yusufeli -Ar.) (DS II, 1993: 590)

[599] Derleme Sözlüğü'ndeki sözcüklerin erkeklerin de kendilerinden yaşça büyük kadınlara yönelik hitap olarak kullanıabileceği düşünülmektedir.

çağlı: Yaşlı, kocamış. (Bornova -İz.; Yavuz Şavşat -Ar.; Kemaller Rusçuk) (DS III, 1993: 1037)

dada [dad (II) -1, 2; dadak (III), dadaş -3, 4, 6; dadat, dağdaç]**:** Yaşlı kadınlara saygı hitabı olarak kullanılır. (Erciş -Vn.) (DS IV, 1993: 1317)

dedaber: İhtiyar kadın. (Çayağzı, Arpalı Şavşat -Ar.) (DS IV, 1993: 1396)

ebemkarı: Kocakarı. (Soğukpınar Kangal -Sv.) (DS V, 1993: 1654)

fongul: Kocamış, ihtiyarlamış, şişmanlamış ve hiçbir işi yapmaya hâli kalmamış kadın. (Mucur -Krş.) (DS V, 1993: 1876)

gelince [gelinçe]**:** Kendinden büyük ve evli bir kadın için hanım abla anlamında kullanılır. (Bozkır -Kn.; Alpı -Ada.; Çiftepınar Mersin -İç.) (DS VI, 1993: 1979)

goca mengges: Kocakarı, acuze. (Tekeler Silifke -İç.) (DS VI, 1993: 2089)

hammana: Hanımanne. (Ezc.; Beyşehir -Kn.) (DS VII, 1993: 2268)

hösmek: Yaşı geçkin kadın. (Ks. ve çevresi) (DS VII, 1993: 2432)

kakanaz: Kocakarı. (Adiller Ermenek -Kn.) (DS XII, 1993: 4529)

koca bılla: Bir ailenin en yaşlı kadını. (-Dz.) (DS VIII, 1993: 2891)

kocağız: İhtiyar kadın. (Bor -Nğ.) (DS VIII, 1993: 2892)

yekke: Yaşlı kadın. (-Isp.) (DS XI, 1993: 4229)

2.2.3.1.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Abla > G:+/Y:+++/S:+

Öyle geçiyordum da *Munise Abla*. [Jandarma > Köylüsü kadına] (Ağaoğlu, 1996: 361)

Özel Ad + Ana > G:+/Y:+++/S:+

Güllü Ana, bura nere ki, ben korkuyorum. [Küçük erkek çocuk > Tanıdığı kadına] (Gürpınar, 2016b: 277; Yaşar Kemal, 2004: 252)

Özel Ad + Hala > G:+/Y:+++/S:+

Fatma Hala, paraları hazırla. [Bey > Tanıdığı yaşlı kadına] (Esendal, 1983a: 85)

Özel Ad + Nine > G:++/Y:+++/S:+

Sağ ol *Lutfiye Nine*! [Delikanlı > Mahalleli kadına] (Taner, 2015b: 98; Kabaağaçlı, 2008: 115, 123)

Özel Ad + Yenge > G:+/Y:+++/S:+

Kamile Yenge, Allah'a ısmarladık. [Bir çavuş > Konuk olduğu evin hanımına] (Baykurt, 1985b: 293)

Özel Ad + Cinsiyet Bildiren Söz

Özel Ad + Kadın > G:+/Y:+/S:Ø

Latifeyi bırak kuzum *Afet kadın*. [Genç bey > Tanıdığı esirci kadına] (Musahipzade Celal, 1970: 341)

Unvan Adı

bayan > G:+/Y:+/S:Ø

Hemen hemen öyle *bayan*. [Genç bey > Kendisinden büyük kadına] (Adıvar, 2009b: 178)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m}

abla > G:+/Y:+++/S:+

Aman *abla*, hükümetimiz konuşsa… [Kahve önündeki erkekler > Tanıdıkları kadına] (Nesin, 1973: 11; Ağaoğlu, 2008: 85)

ana > G:+/Y:+++/S:+

Sen misin garip *ana*? [Çavuş > Yaşlı kadına] (Çamlıbel, 2012: 428)

anacık / anacığım > G:+/Y:+++/S:+++

Bugün üç tane keklik avlayacağım *anacık*... [Delikanlı > Köylüsü yaşlı kadına] (Yaşar Kemal, 2000b: 321)

Hayır *anacığım*, ben böyle düşünmemekteyim. [Delikanlı > Eski nişanlısının annesine] (Ahmet Mithat, 2000b: 328; Yaşar Kemal, 2000b: 322; Ağaoğlu, 1996: 417)

analık > G:+/Y:++/S:+

Merhamet et *analık*, Jozefin'i kim kaçırmış? [Delikanlı > Köylüsü kocakarıya] (Ahmet Mithat, 2001: 357)

bacı nine > G:+/Y:+/S:+

Nereye *bacı nine*, mektubun cevabını almayacak mısın? [Sandalcı delikanlı > Yaşlı Arap kadına] (Kaygılı, 2004: 97)

teyzem > G:+/Y:+++/S:++

Değilim *kadın teyzem*! [Delikanlı > Tanıdığı kadına] (Baykurt, 2014: 104)

nine > G:+/Y:+++/S:+

Nine[600], Duranâ evde mi? [Bekçi Bey > Tanıdığı yaşlı kadına] (Baykurt, 1975b: 10)

nineciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Öyle değil *nineciğim*. [Delikanlı > Eski nişanlısının annesine] (Ahmet Mithat, 2000b: 327)

sütnine > G:+/Y:+++/S:+

Sütnine, ne oluyorsun? [Ev halkı > Evin sütninesine] (Güntekin, 1999: 65)

valide > G:+/Y:++/S:+

Bakalım *valide* … [Genel müdür > Çalışanının annesine] (Altan, 2002: 123; Göktulga, 1948: 160)

valideciğim > G:+/Y:++/S:+++

Bilakis *valideciğim*, pek memnun oldum. [Delikanlı > Eski nişanlısının annesine] (Ahmet Mithat, 2000b: 327)

[600] nine: 1. Torunu olan kadın, büyük anne, nene. 2. Yaşlı kadın. 3. *ünlem* Yaşlı kadınlar için kullanılan bir seslenme sözü (TS, 2011: 1772).

Unvan Adı + Akrabalık Adı

hanım anne > G:+/Y:+++/S:+

Zahmet etme *hanım anne*[601]! [Delikanlı > Arkadaşının annesine] (Altan, 2002: 452)

hanım teyze > G:+/Y:+++/S:+

Safa bulduk *hanım teyze*, beni tanıdınız mı? [Delikanlı > Arkadaşının annesine] (Abasıyanık, 2006: 571)

Akrabalık Adı + Unvan Adı

teyze hanım > G:+/Y:+++/S:+

Bir tanesiniz *teyzanım*! [Genç bey > Arkadaşının annesine] (Rıfat, 1988: 31)

valide hanım / valide hanımefendi > G:+/Y:++/S:+

Valide hanım, Tolun Bey çok merhametsizmiş. [Macar delikanlı > Arkadaşının annesine] (Müftüoğlu, 2007b: 120; Altan, 2002: 123)

Valide hanımefendi, bırakınız söylesin. [Genç bey > Tanıdığı şairin annesine] (Gürpınar, 1997a: 218)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

kadınım > G:+/Y:+/S:+

Görüyorsun ya *kadınım*, doktorsuz edemiyorum. [Genç bey > Emektar çalışanı yaşlı kadına] (Arcan, 1941: 12, 13)

Niteleme Bildiren Söz

can güzelim > G:+/Y:+/S:+

Hiçbir şeyim yok, *can güzelim*, anacığım! [Delikanlı > Köylüsü yaşlı kadına] (Yaşar Kemal, 2000b: 322; 2009b: 518)

güzelim > G:+/Y:++/S:+

Mutlu git *güzelim*! [Delikanlı > Köylüsü yaşlı kadına] (Yaşar Kemal, 2000b: 321)

[601] hanımanne: 1. Kaynana 2. İhtiyar kadınlara bir seslenme sözü (TS, 2011: 1042).

ihtiyar > G:+/Y:++/S:Ø

Ey hoşbulduk *ihtiyar*! [Delikanlı > Misafir olduğu yaşlı kadına] (Kaygılı, 2003a: 81)

kocakarı > G:+/Y:++/S:Ø

Bana bak *kocakarı*, demin gelen otomobili… [Apartman sakini bey (kızgın) > Yaşlı kadına] (Nazım Hikmet, 2004b: 58)

2.2.3.1.3. Yaşıtlara Yönelik Hitaplar

Bu başlık altında çocukların ve yetişkinlerin birbirlerine yönelik hitapları ayrı gruplara ayrılarak değerlendirilmiştir. Bu ayrımın yapılmasının en önemli nedeni çocukların ve yetişkinlerin söz varlığının aynı olamayacağı düşüncesidir.

2.2.3.1.3.1. Çocukların Birbirlerine Yönelik Hitapları

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinden çocukların birbirlerine yönelik az miktarda hitabı derlenmiştir. Kız çocukların kız çocuklarına yönelik herhangi bir hitabına ise rastlanmamıştır. Ancak internet ortamından *akıllım* hitabı tespit edilmiştir. *Aval, cicim, küçük bey, yalancık* erkek çocukların erkek çocuklarına yönelik hitapları içindedir. Bunlardan *küçük bey* bağlamdan anlaşıldığına göre iğneleme, *aval* ve *yalancık* ise alay maksadıyla kullanılmıştır. Kız çocukların erkek çocuklarına yönelik sadece *akıllım* hitabına rastlanmıştır. *Akıllı, akıllım* ise erkek çocukların kız çocuklarına yönelik hitaplarıdır. Ayrıca kızgınlık esnasında da *kafa* hitabı tercih edilmiştir. Konuşma dilinde erkek ve kız çocuklara yönelik çocuklarca *akıllım, arkadaş, kardeşim*; kız çocuklara *kızım*, erkek çocuklara ise *oğlum* hitaplarının da kullanıldığı bilinmektedir.

2.2.3.1.3.1.1. Erkek Çocuklara Yönelik Hitaplar

2.2.3.1.3.1.1.1. Erkek Çocukların Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları

Özel İsim {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m} > G:+/Y:+++/S:+++

Çocukların tanıdıkları çocuklara öncelikle isimleri ile ya da aradaki samimiyetin dercesine göre özel isimlerinin teklik birinci şahıs iyelik ve küçültme ekli biçimleri ile seslendikleri bilinmektedir.

Unvan Adı

küçük bey > G:+/Y:++/S:+

Ey *küçük bey*, birkaç dakika sonra zabit gidiyor. [Erkek çocuk (alay) > Tanıdığı erkek çocuğa] (Güntekin, 2002: 147)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

kardeşim[602] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:++**

oğlum[603] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:++**

Niteleme Bildiren Söz

akıllım[604] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+**

cicim > G:+/Y:+++/S:+++

Acıdı mı *cicim*? [Erkek çocuk > Tanıdığı erkek çocuğa] (Ilgaz, 1996: 15)

yalancık > G:+/Y:+/S:Ø

Yalancık, o kadar arabayı nerede gördün? [Erkek çocuk > Arkadaşı erkek çocuğa] (Yaşar Kemal, 2009c: 348)

Diğer Kullanımlar

arkadaş[605] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+**

kafa > G:+/Y:+/S:Ø

Kes çeneni *kafa*! [Erkek çocuk (kızgın) > Arkadaşı erkek çocuğa] (Altan, 2002: 178)

2.2.3.1.3.1.1.2. Kız Çocukların Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları

akıllı(m) > G:+/Y:+++/S:+

Erkek olmayı isteyen kim *akıllım*? [Küçük kız > Arkadaşı erkek çocuğa] (Uzuner, 2007: 107)

---

602 Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
603 Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
604 bk. "2.2.3.1.3.1.1.2. Kız Çocukların Erkek Çocuklara Hitabı / 2.2.3.1.3.1.2.2. Erkek Çocukların Kız Çocuklara Hitabı". Bu başlıklar altında örneği tespit edilen hitabın erkek çocuklarca erkek çocuklara yönelik de kullanılabileceği düşünülmektedir.
605 Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

2.2.3.1.3.1.2. Kız Çocuklara Yönelik Hitaplar

2.2.3.1.3.1.2.1. Kız Çocukların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları

akıllım[606] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+

kızım[607] (konuşma dili) > **G:**+/**Y:**+++/**S:**+

2.2.3.1.3.1.2.2. Erkek Çocukların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları

akıllı / akıllım > G:+/**Y:**+++/**S:**+

Tabanca *akıllı*, sen hiç tabanca görmedin mi? [Erkek çocuk > Küçük kıza] (Ağaoğlu, 1996: 31, 36, 62, 63)

… ve asla soyunmazlar *akıllım*! [Erkek çocuk > Arkadaşı küçük kıza] (Uzuner, 2007: 167)

2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde yetişkin kimselerin yaşıtlarına yönelik birçok hitabına rastlanmıştır. Bu yaşıtlar genellikle bir yerden tanıdıklar, meslektaşlar, komşular ve arkadaşlardır. Hitaplar içinde mesafeli olanların yanı sıra yakınlığın hissedilenleri de yer almaktadır. Yukarıdaki bölümlerde de belirtildiği gibi bu grup altında da hitapların seçiminde yaşanılan çevre, kişilerin eğitim durumları, yakınlık dereceleri ve niyetler gibi faktörler etkili olmuştur. Metinlerde erkeklerin erkek yaşıtlarına yönelik *bay + özel ad, özel ad + ağa/ağabey/bey/beyim/beyimiz/beyciğim/beyefendi/beykardeşim/beyzadem/efe/efendi /pehlivan/hacı/oğlan, bey, beyim, bey kardeşim, bey yoldaşım, hazret, mevlâna, efendi, efendim, efendiciğim, beyzadem, efemiz, ağabey, arkadaş, bay, bayım, bey ağa(bey), beyağam, bey dayı, hacı, hacım, hacı ağa, birader, biraderim, biraderciğim, birader efendi, çorbacı, çorbacım, dadaş, dadaşım, sağdıç, yoldaş, yoldaşım, dayı, efendim ağa, koca herif, komşu, komşum, erenler, hemşehri, ahbap, ortağım, reis, usta, uşak* gibi hitapları yer almaktadır. *Özel Ad + kardeş/kardeşim, agoşum, adamım, a(r)slan, a(r)slanım, koçum, toraman, toramanım, tosunum, arkadaşım, yâren(ler), yarenim, anam babam, azizim, baba, babam, babacan, kardeş, kardeşim, kardeşlik, bilader kardeşim, can, dostum, elmasım, gözüm, (iki) gözüm*

[606]https://books.google.com.tr/books?id=GEawDAAAQBAJ&pg=PA44&lpg=PA44&dq=ak%C4%B1ll%C4%B1m+ne+oldu&source=bl&ots=Ki_WHW1iyG&sig=ZWiHfq66XhM3fkrCQkAauHmYkkw&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwjUpsmygcXcAhXCHJoKHQa5AF4Q6AEwD3oECAUQAQ#v=onepage&q=ak%C4%B1ll%C4%B1m%20ne%20oldu&f=false, (02.08.2018).

[607] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

nuru, nur-ı aynım (didem), iki gözümün kaymağı, gülüm, imanım, kurban, mirim, mirim efendim, üstat, üstadım, paşam, paşacığım, sultanım oğlum, yavrum, sağdıcım, şekerim, velinimetim gibi hitaplar ise daha samimi olanlarıdır. *Mübarek* hitabı seslenenlerin kızgın oldukları anlarda dile getirilmiştir. *Damat bey* hitabı, düğüne davetli bir bey tarafından düğünü olan damada yönelik sarf edilmiştir. Mustafa Kemal'in yaşıtı olan beye *çocuk* şeklinde seslendiğine rastlanmıştır. Bunlar dışında *anam, anacığım* hitapları muhatapların yaşıt olmaları ve cinsiyetleri göz önünde bulundurulduğunda sapmalar içinde değerlendirilebilir. Kadınlar, yaşıtları olan beylere yönelik *bay + özel ad, özel ad + ağam/bey/beyciğim/beyağabey/efendi/reis/kardeş, bey, beyim, beyim efendi, beyefendiciğim, çelebim, efendi, efendim, ağa* hitaplarının yanı sıra daha samimi olarak değerlendirilebilecek *ağabeyim, kardeşim, kardeşlik, bizim oğlan, cicim, kuzum* gibi hitapları tercih etmişlerdir. İki ayrı bayanın *azizim* ve *delikanlı* hitapları, bu hitapların daha çok erkekler arasında kullanıldığı düşünüldüğünde ilginç hitaplar arasında değerlendirilebilir. Bir paşa kızının yakınlık duyduğu ve kendisinden büyük iyilikler gördüğü zindan görevlisine akrabası olmadığı hâlde *akrabamız* şeklinde seslendiği örnek de ilginçtir. *Anam, anacığım, babam, kız, civanım, elmasım, kuzum, tosunum, paşam, şekerim* gibi hitaplar da seslenenlerin ve muhatapların durumları göz önünde bulundurulduğunda sapmalar içine dâhil edilebilir.

Hanımlar, yaşıtları hanımlara *özel ad + avrat/avratçık/bacı/hanım/hanımefendiciğim/hanım kardeş/hanım kardeşim/kadın, bayan + özel ad, kadınım, kadıncığım, karı, kız, avrat, kardeş, bacı, bacım, komşu, komşucuğum* gibi hitaplara ek olarak daha samimi olan *çiçeğim, gülüm, elmasım, hayatım, ruhum, iki gözümün elifi, kuzum, şekerim, arslanım* gibi hitapları da kullanmayı tercih etmişlerdir. Bir hanımın tanıdığı bir hanıma yönelik kullandığı *azizim* hitabı, kadınlar arasında kullanıldığı için ilginç örnekler arasındadır. Bir romanda Ankara kızlarının tanıdıkları bir genç kıza her zaman *paşacık* şeklinde hitap ettikleri öğrenilmektedir. Kılavuz bir kadın da evin yengesi olduğunu bildiği bir kadına *yenge kadın* hitabını sarf etmiştir.

Erkeğin kadına yönelik hitapları içinde de *bayan + özel ad, özel ad + gelin/hanım/hatun/kadın/kancık/kız, bayan, bayan hanımefendi, hatun, hanımefendi, efendim, hanım abla, hanım hemşire, hemşire hanım, hanım kızkardeş, hatun bacım, kerimemiz hanımefendi, kız, kızım, küçük hanım, gelin* gibi daha kibar ve mesafenin

hissedildiği seslenmelerin yanı sıra *özel ad + bacı, bacı, bacım, bacıcığım, dostum, hemşire, hemşirem, kardeşim, kardeşlik* gibi yakınlık bildiren hitaplar da yer almaktadır. Bilindiği üzere Türk kültüründe erkekler tanıdıkları veya arkadaşları beylerin eşlerine *yenge* şeklinde seslenirler. Metinlerde de bu konumdaki beylerin *yenge, yengeciğim* şeklinde hitaplarına rastlanmıştır. Bir beyin kadın komşusuna yönelik kullandığı *aslanım* hitabı ile bir kahvecinin, şoförün ve mahalleden bir beyin tanıdıkları kadınlara *özel ad + abla, abla, anam* şeklinde seslenmeleri, muhataplarının gerçek ablaları veya anneleri olmamaları ya da yaş itibarıyla belki de seslenenlerden küçük olmaları dolayısıyla gerçeklikle bağdaştırılamaz. Bu nedenle bu seslenmeler, sapmalar içinde değerlendirilebilir. Aynı şekilde bir beyin muhatabı hanıma *ülen* şeklinde seslenmesi, muhatabın cinsiyetinin erkek olmaması göz önünde bulundurulduğunda sapmalara örnek teşkil edebilir.

Metinlerde beylerin ve hanımların yaşıtları olan beylere ve hanımlara yönelik yabancı dillerden aldıkları hitaplarla da seslendikleri örnekler mevcuttur. Türk bir bey Türk bir beye *monşer*; yabancı bir bey, Türk bir kadına *matmazel*, yabancı bir mürebbiye evin hanımına yönelik *madam* hitabını kullanmıştır.

Derleme Sözlüğü'nde de erkek ve kadınlara seslenmek üzere kullanılabileceği düşünülen sözcükler yer almaktadır. Bunlar *ahren* "yaşıt, aynı yaşta olan", *babacan* "güçlü, kuvvetli, cesur, yiğit, iri yapılı", *beycan* "beyefendi, bey kardeşim" anlamında hitap", *ola* "erkeklere seslenme ünlemi"; *çurçur, foraz, merik, sohyen* "erkek, adam"; *hoyon* "efendi, ağa", *keke* "efe"; *aba, asâtek, asik / asikli, cıvır, çarpan, çorbacı, danaş, dişi galek, dudu, eli ayağı kısa, hakıra, iyye, kağız, kanayaklı, kısaayak, yenge* "kadın, hanım"; *bâz, gayz* "'Be kız!' gibi kadın çağırma ünlemi"; *kuzeylim* "kadınların birbirlerini çağırma ünlemi"; *avrat* "olgun kadın"; *engarı* "çok bilgili kadın"; *ece* "güzel kadın"; *siddi* "evlenmiş kadın"; *şorek, topuklu* "albenili dişi" gibi sözcüklerdir.

Metinler dışında Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşıtlara yönelik birçok seslenme biçimi olduğu bilinmektedir. Rize'nin Hemşin bölgesinde erkeğe *oro*; Kavak'ta, Çakallı'da, Asarcık'ta akranlara *kıyım*; Rize'nin Hemşin yöresinde kadınlara *ka* şeklinde hitap edildiği öğrenilmiştir.

2.2.3.1.3.2.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.2.3.1.3.2.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m} > G:+/Y:+++/S:+++

Bireylerin yaşıtları tanıdıklarına öncelikle özel adları ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik veya küçültme ekli biçimleri ile kısaltılmış ya da kırılmış şekilleri ile seslendikleri bilinmektedir..

Özel Ad + Unvan Adı [+(I/U)m(I/Uz) / +c(I/U)ğ(I/U)m]

Özel Ad + Ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Merhaba *Şevket Ağa*! [Bekçi > Tanıdığı beye] (Adıvar, 2009a: 78; Nesin, 1983: 16; Yaşar Kemal, 2015d: 126)

Özel Ad + Bey > G:+/Y:+++/S:Ø

Bana bak *Rauf Bey*… [Kapıcı > Apartman sakini bey] (Başkut, 1962: 29; Nesin, 2013: 25; Esendal, 1983a: 75)

Özel Ad + Beyim / Beyimiz / Beyciğim > G:+/Y:+++/S:++

Bülent Beyim, hoşgeldiniz! [Delikanlı > Arkadaşının arkadaşı delikanlıya] (Dıranas, 1977: 183)

... çok yoruldum *Hamdi Beyimiz*! [Muhtar > Kıdemli hocaya] (Baykurt, 2006: 86)

Islanmışsınız *Ahmet Beyciğim*... [Bey > Tanıdığı beye] (Ağaoğlu, 1996: 501)

Özel Ad + Beyefendi > G:+/Y:+++/S:Ø

Yoksa ne mümkün değil mi iki gözümün kaymağı *Tevfik Beyefendi*? [Bir ağa > Samimi olduğu beye] (Yaşar Kemal, 2002: 98; 2004: 295)

Özel Ad + Beyzade(m) > G:+/Y:++/S:++

Recai Beyzadem, nerelerden? [Yabancı bey > Tanıdığı beye] (Abasıyanık, 2016: 652)

Özel Ad + Çelebi > G:+/Y:Ø/S:Ø

Cevat Çelebi[608], payitaht havası sana hiç yaramadı. [Attar > Müşterisi genç beye] (Necatigil, 1970: 87)

Özel Ad + Efe > G:+/Y:+++/S:+

Vallah *Ali Efe* ağabey, bu senin rakı… [Zeytin mütehassısı delikanlı > Tanıdığı çiftçiye] (Kocagöz, 1946: 28, 32; 1987: 545)

Özel Ad + Efendi > G:+/Y:++/S:Ø

İbrahim Efendi, senin işin vardır erenler, bak işine. [Tahrirat müdürü > Tanıdığı beye] (Esendal, 1983a: 25; Ilgaz, 1996: 84; Buğra, 2005a: 141; Baykurt, 2014: 276; Başkut, 1962: 66)

Özel Ad + Hacı > G:+/Y:+++/S:Ø

Ne işçisi çalıştırıyormuşsun Bay *Halil Hacı*? [Bey > Tanıdığı beye] (Ağaoğlu, 2013b: 193)

Özel Ad + Pehlivan > G:+/Y:+++/S:+

Bağışla *Halis Pehlivan*, anlamadım. [Bey > Yaşıtı beye] (Buğra, 2005b: 34)

Özel Ad + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

Özel Ad + Kardeşim > G:+/Y:+++/S:+++

Sen şu sepeti kıyıya çektir *Ertürk Kardeşim*. [Bey > Samimi tanıdığı beye] (Ağaoğlu, 2013a: 264)

Unvan Adı + Özel Ad

Bay + Özel Ad > G:+/Y:+/S:Ø

İşler bozuk değil *Bay İzzet*... [Milletvekili > Muhtara] (Baykurt, 1975a: 214, 143, 146; Esendal, 1983a: 80, 85; Gürpınar, 1997a: 199; Adıvar, 2009b: 171; Başkut, 1972: 53; Eray, 2011a: 52)

---

[608] çelebi: Eski toplum hayatımızda meslek, sanat, iş gözetilmeden kullanılmış bir unvandır. "Berber Osman Çelebi, Demirci Ahmed Çelebi, Kavukcu İbrahim Çelebi" gibi isimlere rastlanır. Hatta bu unvanı gayri müslimler de taşımıştır. Lehçe-i Osmânî'de "okuma bilen, okumuş", Hüseyin Kâzım Bey'in Büyük Türk Lugatı'nda daha geniş şekilde "asil, necib; nâzik, zarif; edepli, terbiyeli" anlamları verilmiştir. Edebî ve tarihî metinlerimizde pek çok örneği vardır. İstanbul'da avam ağzında "zevç, koca" karşılığı olarak da kullanılmıştır, ancak burada aynı zamanda okur yazar, kâtip sınıfından bir koca kasdedilmiş olacaktır (Koçu, 1965: 3809).

Özel Ad + Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

Özel Ad + Ağa + kardeş > G:+/Y:++/S:+

Osman Ağa Kardeş, sormak acep olmasın... [Delikanlı > İlk kez tanıştığı delikanlıya] (Yaşar Kemal, 2015d: 126)

Özel Ad + Bey + kardeşim > G:+/Y:++/S:++

Al bakalım *Ertürk Bey Kardeşim*, bunlara fazla… [Bey > Samimi tanıdığı beye] (Ağaoğlu, 2013a: 119)

Özel Ad + Efe + ağabey > G:+/Y:+/S:++

Vallah *Ali Efe Ağabey*, bu senin rakı… [Zeytin mütehassısı delikanlı > Tanıdığı çiftçiye] (Kocagöz, 1946: 28, 32)

Özel Ad + Cinsiyet Bildiren Söz

Özel Ad + Oğlan > G:+/Y:+/S:+

Osman Oğlan, sen de bi daha şu domuza gitmelisin. [Yaşlı bey > Köylüsü yaşlı beye] (Yaşar Kemal, 2006: 72, 73)

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m / +ş(I/Um)}

agoşum > G:+/Y:+/S:++

Sermiyem yem yok *agoşum*. [Antepli bey > Yeni tanıştığı kaçakçıya] (Yaşar Kemal, 1976: 65)

başkan[609] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

bay / bayım > G:+/Y:+/S:Ø

Bana müsaade *baylar*. [Bey > Tanıdığı beylere] (Nesin, 1973: 16)

… bence önemi yok sayın *bayım*. [Öğretmen Bey > Müfettiş Bey'e] (Baykurt, 1980: 60; Yesari, 1964: 89)

bey > G:+/Y:+++/S:Ø

Bey bilmiyor musunuz... [Bey > Tanıdığı beye] (Namık Kemal, 1972: 67; Nesin, 2009: 36)

[609] https://storia.me/@tuco/kadinlarin-hitap-sekilleriyle-erkeklerin-hitap-sekilleri-arasindaki-farklar-4zz1rt; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

beyim > G:+/Y:+++/S:+

Nedir o lüfer *beyim*? [Bey > Yeni tanıştığı beye] (Abasıyanık, 1998: 65; Güntekin, 2008: 75; Nesin, 1973: 69; Başkut, 1962: 51; Nazım Hikmet, 1965: 16; Gürpınar, 1966a: 319)

bey ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Ben ne bilmem ki *bey ağa*! [Çingene bey > Yeni tanıştığı beye] (Kaygılı, 1972: 23, 74)

bey ağam > G:+/Y:+/S:+

Vay *bey ağam*, vay paşakam, nedir bu hâl… [Çingene bey > Tanıdığı İstanbullu beye] (Kaygılı, 1972: 50)

beyefendi > G:+/Y:+++/S:Ø

Ne buyurdunuz *beyefendi*? [Mustafa Kemal > Tanıdığı Abdülhak Hamit'e] (Atay, 1984: 535; Ağaoğlu, 1996: 501)

beyzadem > G:+/Y:++/S:+

A benim şeker dilli *beyzadem*[610], sen çok tatlı dillisin de… [Çingene bey > Tanıdığı İstanbullu genç beye] (Kaygılı, 1972: 72)

birader efendi > G:+/Y:++/S:+

Vallahi *birader efendi,* hani mektebinizden çok memnunum... [Esnaf bey > Tanıdığı öğretmene] (Güntekin, 2013: 131)

çorbacı > G:+/Y:Ø/S:Ø

Aleykümselam *çorbacı*[611], gel bakalım [Kasap > Lokantacı beye] (Duygulu, 2012: 14; Adıvar, 2005: 55;)

çorbacım > G:+/Y:Ø/S:+

Aman *çorbacım*, aman ağam… [Yahudi bey > Karakollukçuya] (Musahipzade Celal, 1970: 152, 153)

---

[610] beyzade: İstanbul'un hâneberduş külhânîler argosunda, içinde bulundukları o çirk girdabında gereği gibi yırtılmamış, zerre miktarı da olsa üstünde edep, haya, ar ve nezaket kalmış genç; şeririn küçüklük duygusu ile adeta hakaret kasdi ile kullanılır (Koçu, 1962: 2725).

[611] Lokantacı, gittiği kasabın bu hitabından sonra "Oğlum kasap, eskiden Rumlara denirmiş "çorbacı" diye. Ben öz be öz Türk'üm." şeklinde tepki vermiştir.

dadaş / dadaşım > G:+/Y:++/S:++

Kısrakları gördün mü *dadaş*? [Külhanbeyi > Tanıdığı külhanbeyine] (Gürpınar, 1972: 57)

Sen ne mene söz ediyirsen *daddaşım*? [Meşhedi > Tanıdığı kabadayıya] (Dikbaş, 1936: 92)

efemiz > G:+/Y:+++/S:++

Vay *efemiz*[612]! [Bey > Tanıdığı beye] (Ahmet Rasim, 1969a: 95)

efendi > G:+/Y:+/S:Ø

Sağ olasın *efendi*[613], hoş geldin! [Köyden biri > Tanıdıkları kıdemli hocaya] (Baykurt, 2006: 83; Gürpınar, 1997a: 359)

efendim / efendiciğim > G:+/Y:+++/S:++

Sudan ucuz *efendim*, nurum, aynim... [Oyuncakçı bey > Samimi olduğu beye] (Yaşar Kemal, 2015a: 258; Nesin, 1983: 99; Yesari, 1964: 48)

Nerelerdesiniz a *efendiciğim*? [Bey > Komşusu beye] (Nesin, 1983: 99)

efendim ağa > G:+/Y:+/S:+

Efendim ağa, bendeniz gelip… [Kibar bey > Tanıdığı Bektaşi'ye] (Yıldırım, 1999: 214)

hacı > G:++/Y:+++/S:++

Merhaba *hacı*! [Partili bey > Tanıdığı otel katibine] (Engin, 1961: 43)

hacı ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Eyvallah *hacı ağa*! [Partili bey > Tanıdığı otel kâtibine] (Engin, 1961: 63)

hacım > G:++/Y:+++/S:++

Yok *hacım*, bu biraz halefli oldu. [Bey > Tanıdığı gümrük aracılarından beye] (Esendal, 1983b: 125)

---

[612] Bu hitapla ilgili kitaptaki dipnot şöyledir: Kibar gözükmek kaygısıyla bu tipin sözcükleri bozduğunu anlatmak istiyor.

[613] efendi: 1. Günümüzde bey unvanından farklı olarak özel adlardan sonra kullanılan ikinci derecede bir unvan. 2. Buyruğu yürüyen, sözü geçen kimse. 3. Koca. 4. Hizmetlilere seslenilirken kullanılan bir söz. 5. Erkekler için kullanılan bir seslenme sözü (TS, 2011: 757).

hazret > G:+/Y:Ø/S:Ø

Ne haber *hazret*[614]? [Gazeteci > Tanıdığı otel kâtibine] (Engin, 1961: 41; Ortaç, 1949: 91)

hocam[615] (konuşma dili) **> G:**++/**Y:**+++/**S:**++

monşer > G:+/**Y:**Ø/**S:**Ø

Çok güzel *monşer*[616]! [Bey > Misafirleri bey] (Özakman, 1999: 42)

müdür[617] (konuşma dili) **> G:**+++/**Y:**+++/**S:**++

paşazade > G:+/**Y:**+/**S:**+

Kuzum *paşazade*, paşanın doğum tarihi hatırınızda mı? [Bey > Tanıdığı paşaoğlu beye] (Ahmet Rasim, 1969a: 130)

reis[618] (konuşma dili) **> G:**++/**Y:**+++/**S:**++

sultanım > G:+/**Y:**++/**S:**+++

Sultanım, bu iş bitmiş. [Çelebi > Tanıdığı beye] (Ahmet Vefik, 1970a: 26; Musahipzade Celal, 1970: 294)

usta > G:++/**Y:**+++/**S:**++

Tamam *usta*! [Otobüs muavini > Otobüs şoförüne] (Baykurt, 2006: 255)

Akrabalık Adı {+(I/U)m(I/Uz) / +c(I/U)ğ(I/U)m}

ağabey > G:++/**Y:**+++/**S:**++

Bir dakka *ağabey*, dur, söyleyeceğim. [Serseri delikanlı (iğneleme) > Tanıdığı delikanlıya] (Dıranas, 1977: 157, 156)

anam / anacığım > G:+/**Y:**++/**S:**+++

Yapalım *anam*. [Tanışıp kaynaşan iki erkek yolcu] (Nesin, 1982: 109)

---

[614] hazret: 1. Yüce kabul edilen kimselerin adlarının başına saygı, övme, yüceltme amacıyla getirilen unvan. 2. Adı söylenmeyen bir kimseden söz edilirken kullanılan bir söz. 3. Kullanıldığında bir kişinin küçümsendiğini anlatan bir söz. 4. Genellikle erkekler arasında senli benli konuşmada kullanılan bir seslenme sözü (TS, 2011: 1077-1078).

[615] https://www.dunyasozluk.com/bir-hitap-olarak-hocam.html/895315, (01.08.2018).

[616] Genç kız babasının *monşer* şeklindeki hitabını duyunca bu hitabın modasının geçtiğini belirtmiştir.

[617] https://storia.me/@tuco/kadinlarin-hitap-sekilleriyle-erkeklerin-hitap-sekilleri-arasindaki-farklar-4zz1rt;https://tr-tr.facebook.com/permalink.php?story bid=126294710791765&id=104356832985553, (01.08.2018).

[618] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

Sonra *anacım*... [Tanışıp kaynaşan iki erkek yolcu] (Nesin, 1982: 110)

anam babam > G:+/Y:++/S:++

Ben ne bilirim *anam babam*. [Bey > Tanıdığı beye] (Esendal, 1983b: 175; Nesin, 1982: 110)

baba > G:+/Y:+++/S:++

Meto, *baba*, helal sana! [Kahveci bey > Tanıdığı delikanlıya] (Kaçan, 1997: 58)

babacan > G:+/Y:+++/S:+++

Hay *babacan*, hay! [Yaşlı bey > Tanıdığı yaşlı beye] (Abasıyanık, 2005: 279)

babam kardaşım > G:+/Y:++/S:+++

Babam kardaşım, git şurdan akşam akşam! [Apdesthane bekçisi > Meslektaşına] (Orhan Kemal, 2000: 188)

birader > G:+/Y:+++/S:++

Yok *birader*, haremim benim nazarımda kabahatten berîdir. [Bey (kızgın) > Tanıdığı beye] (Namık Kemal, 1972: 68; Abasıyanık, 1998: 65; Nesin, 2013: 80)

biraderim / biraderciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Selamünaleykümselam Ali Safa Beyefendi *biraderim*! [Bir ağa > Tanıdığı beye] (Yaşar Kemal, 2004: 295; Ilgaz, 1996: 84; Nesin, 2013: 78)

... gözüm nuru *biraderciğim*, sen azıcık beni dinle... [Bey > Tanıdığı beye] (Güntekin, 2008: 75)

bilader kardeşim > G:+/Y:++/S:+++

Bakındı *bilader kardeşim*! [Delikanlı > Tanıdığı delikanlıya] (Kabaağaçlı, 2010:, 100)

dayı > G:+/Y:+++/S:+

Dayı, getir bakalım şunu! [Hacı Kaptan > Çarkçıbaşına] (Başkut, 2015: 105)

dayıoğlu[619] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

hal-oğlu (halaoğlu)[620] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

[619] https://www.wattpad.com/566616768-imkansiz-a%C5%9Fk-ger%C3%A7ekler2, (01.08.2018).

kardeşim / kardeşimiz > G:+/Y:+++/S:++

Hakkım helal et İsmail, koca Kürdüm, *kardeşim*! [Bey > Tanıdığı ağaya] (Yaşar Kemal, 2013b: 352; 2006: 47; Güntekin, 2013: 9; Baykurt, 2014: 272, 276; Nesin, 2013: 78, 80)

Sağlıcakla kal iyi insan *kardaşımız*! [Köylü beyler > Tanıdıkları bostancıya] (Yaşar Kemal, 2000a: 81)

kardeşlik > G:+/Y:+++/S:++

Ali'm *kardeşlik*, kusura bakma… [O köyden geçen öğretmen bey > Köylü beye] (Baykurt, 2015: 110)

uşak > G:+/Y:++/S:+

Ulan etmeyin *uşaklar*… [Bey > Çevresinde tanıdığı erkeklere] (Nesin, 1973: 14)

yeğen > G:+/Y:++/S:+

Sahi be kara *yiğen*, senin ağa ne der? [Bey > Yaşıtı Halis'e] (Buğra, 2005b: 34)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

bey ağabey > G:+/Y:+/S:+

Afedersin *beyağabey*! [Serseri delikanlı > Tanıdığı delikanlıya] (Dıranas, 1977: 155)

bey dayı > G:+/Y:+/S:+

Bey dayı, düğüne çağrıldınız mı? [O bölgenin beyleri birbirlerine] (Esendal, 1983a: 114)

bey kardeşim > G:+/Y:++/S:++

O sizin hassasiyetinizden *bey kardeşim*! [Sarhoş bey > Yeni tanıştığı beye] (Taner, 2015a: 98)

[620] https://forum.memurlar.net/konu/264617/, (01.08.2018).

Cinsiyet Bildiren Söz

adamım > G:+/Y:+++/S:+

Biz eşek alım satımı yapmıyoruz *adamım*. [Bir ağa > Tanıdığı beye] (Baykurt, 1985b: 21; Orhan Kemal, 2000: 258)

bizim oğlan[621] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:++**

kızan[622] (konuşma dili) **> G:+/Y:+/S:++**

koca herif > G:+/Y:++/S:Ø

Çıkma sakın *koca herif*! [Bey > Mahallelisi beye] (Gürpınar, 2012b: 49; Kaygılı, 2004: 148)

Organ Adı {+(I/U)m}

gözüm > G:+/Y:++/S:+++

Ya nedir *gözüm*, söylesene! [Bey > Kendisine akıl danışan beye] (Ahmet Vefik, 1970a: 54)

Bitki Adı {+(I/U)m}

gülüm > G:+/Y:++/S:+++

Gülüm, salata malata alabilir miyiz? [Memur > Manava] (Esendal, 1983a: 75, 80)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slan / a(r)slanım > G:+/Y:+++/S:+++

Yaşşa *aslaaan*! [Taraftarlar > Gol atan futbolcuya] (Ilgaz, 1998: 73; Baykurt, 2006: 82; Taner, 2015b: 30, 32; Orhan Kemal, 2000: 19))

Ne ise *aslanım*, şimdi bu lakırdıları bırakalım da… [Memur > Eskici dükkanı sahibine] (Esendal, 1983a: 79)

tosunum > G:+/Y:++/S:+++

Doğru *tosunum*[623], Allah beni inandırsın. [Memur > Eskici dükkanı sahibine] (Esendal, 1983a: 79)

---

[621] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).
[622] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

şekerim > G:+/Y:++/S:+++

Bu ne yüzsüzlüktür, kepazeliktir a *şekerim*[624]! [Memur > Kasaba] (Esendal, 1983a: 74; Baykurt, 1980: 128; Nesin, 1982: 110)

Değer Sözü

azizim > G:+/Y:+++/S:+++

Evlilik budur *azizim*[625]. [Bey > Eniştesine] (Ağaoğlu, 1996: 488; Yıldırım, 1999: 151)

can > G:+/Y:+++/S:+++

Satulup satulmaduğunu bilmem *can*! [Yaşlı inşaat bekçisi > Tanıdığı beye] (Baykurt, 2015: 223)

dostum > G:+/Y:+++/S:+++

Aman *dostum*, bu gece öyle bir rüya gördüm ki… [Bey > Tanıdığı Bektaşi] (Yıldırım, 1999: 212; Dıranas, 1977: 82, 39; Altan, 2002: 184)

elmasım > G:+/Y:+/S:+++

Elmasım, bu kibar müşteriler içinde ben de var mıyım? [Memur > Bakkala] (Esendal, 1983a: 81)

(iki) gözüm nuru > G:+/Y:+++/S:+++

A *iki gözümün nuru*, felek bizi nihayet mahkemede… [Bey > Tanıdığı beye] (Göktulga, 1948: 132; Güntekin, 2008: 75)

imanım > G:+/Y:+/S:+++

İmanım ne bileyim ben... [Bey (samimi) > Tanıdığı beye] (Ahmet Vefik, 1970a: 22)

---

[623] bk. "Hitaplarda Sapma"
[624] bk. "Hitaplarda Sapma"
[625] azizim: Münevver tabakanın günlük ülfet ve sohbetlerinde kullandığı bir tâbirdir ki dilimizde İstanbul ağzının icatlarındandır ve 1908 Meşrutiyetinden sonra yayılmıştır; "azizim"den evvel, genç Osmanlılar aynı anlamda "dostum" veya "monşer" tâbirlerini kullanırdı, bu satırların yazıldığı sırada yalnız "dostum" biraz yaşar gibi görünür, "azizim" ile "monşer" yaşları kırkı aşkınların dilinde kalmıştır (Koçu, 1948: 1715).

kurban > G:+/Y:+/S:++

Bakmamışım *gurban*. [Kürt bey > Muhtara] (Yaşar Kemal, 2015d: 84)

mirim > G:+/Y:+++/S:+++

Elde değildir *mirim*. [Müezzin Bey > Attar Çelebi'ye] (Necatigil, 1970: 93; Taner, 2015c: 61; Altan, 2002: 149)

mirim efendim > G:+/Y:++/S:+++

Mirim efendim, bu nasıl bir hünerdir… [Bey > Musiki meclisinde beye] (Nesin, 1961: 20; Göktulga, 1948: 116)

nur-ı aynım / nur-ı didem > G:+/Y:+/S:+++

Ne yaparsın *nur-ı aynım*... [Maarif Nezareti müdürü > Misafiri idadi müdürüne] (Güntekin, 2013: 11; Yaşar Kemal, 2015a: 258)

Nur-ı didem kardeşim, sana anlatayım da hak ver. [Maarif Nezareti müdürü > Misafiri idadi müdürüne] (Güntekin, 2013: 9)

toprağım[626] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

velinimetim > G:+/Y:Ø/S:+

Zâtı âlilerinin hayranı kadimiyim *velinimetim* efendim! [Bey > Saygı duyduğu beye] (Göktulga, 1948: 116)

yâren / yârenim > G:+/Y:+/S:++

Hey *yârenler* benim yıldızım düştü / Yemişim bitmeden gazelim düştü [Ölen kişi > Ardında kalanlara] (Bali, 1969: 28)

Hiç debelenme *yârenim*. [Delikanlı > Tanıdığı delikanlıya] (Ilgaz, 1989: 350)

yoldaş / yoldaşım > G:++/Y:++/S:++

Otursana *yoldaş*! [Bey > Tanıdığı beye] (Musahipzade Celal, 1970: 193; Yaşar Kemal, 2015b: 138; Gürpınar, 1972: 57)

Vay kartal gibi *yoldaşım* vay, kocalık batsın. [Köylü adam > Köylüsü yaşlı adama] (Yaşar Kemal, 2006: 40)

[626] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

Niteleme Bildiren Söz

mevlâna > G:+/Y:Ø/S:Ø

Biraz dik söyleyiniz *mevlâna*[627]! [Hoca > Tanıdığı beye] (Ahmet Mithat, 1998: 98; Kaygılı, 2003b: 96; Yıldırım, 1999: 130)

mübarek > G:+/Y:++/S:Ø

Be *mübarek*, yediğiniz yemeklerin içinde hiç olmazsa… [Bektaşi (kızgın) > Misafir olduğu beye] (Yıldırım, 1999: 227; Buğra, 2005a: 167)

toraman > G:++/Y:++/S:+

Ne oldu *toraman*, nedir bu telaşın? [Derviş > Tanıdığı dervişe] (Hakan Kağan, Cem, 85)

toramanım > G:++/Y:++/S:++

Hadi *toramanım*, seni ısmarladım Tanrı'nın birliğine! [Bir memur > Eskici dükkanı sahibine] (Esendal, 1983a: 80)

Diğer Kullanımlar

ahbap > G:++/Y:+++/S:++

Ne o *ahbap* yine? [Delikanlı > Tanıdığı delikanlıya] (Dıranas, 1977: 153)

arkadaş / arkadaşım > G:+/Y:+++/S:++

Utanın *arkadaşlar*, Haney'e bakın da… [Genç bey > Tanıdıklarına, arkadaşlarına] (Yücel, 1996: 131)

Arkadaşım, belki sen zengin bir beldenin… [Bey > Yeni tanıştığı beye] (Ağaoğlu, 2013a: 291)

bey yoldaşım > G:+/Y:++/S:++

Bey yoldaşım, amma da uzun oldu be… [Bey > Komşusu beye] (Esendal, 2009: 79)

çocuk > G:+/Y:++/S:+

Bak *çocuk*, büyük bir hata ettin. [Mustafa Kemal > Yaşıtı beye] (Atay, 1984: 364)

---

[627] mevlâna (Ar.): 1. Efendimiz, büyüğümüz. 2. Sarıklı bilim adamı. 3. Uu kişi, hazret (Parlatır, 2006: 1080).

erenler > G:+/Y:+/S:+

İbrahim Efendi, senin işin vardır *erenler*, bak işine. [Tahrirat müdürü > Tanıdığı saraç] (Esendal, 1983a: 25; Ortaç, 1949: 91)

hemşehri > G:+/Y:+++/S:+

Hemşehri[628]**,** Doğancıbaşı kızını senin gibi bir yedekçiye verir mi? [Yedekçi > Tanıdığı yedekçiye] (Musahipzade Celal, 1970: 158)

komşu / komşum > G:+/Y:+++/S:+

Berhudar ol *komşu*! [Bey > Komşusu beye] (Ahmet Vefik, 1970a: 42; Baykurt, 1975b: 142; 1975a: 330)

Ben ruhumun da ihtiyarladığını anlıyorum artık *komşum*. [Yaşlı bey > Komşusu yaşlı beye] (Dıranas, 1977: 11, 39; Baykurt, 1975a: 331; 2006: 69)

Müslüman > G:+/Y:+++/S:Ø

Söyle ya *Müslüman*, söyle! [Bey > Mahallelisi beye] (Gürpınar, 1997a: 360)

ortak[629] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

rafık[630] (konuşma dili) **> G:+/Y:+/S:++**

sağdıç / sağdıcım > G:++/Y:++/S:++

A *sağdıç*, sen elindeki sağlam malı bırak da… [Köylü bey > Köylüsü denizci beye] (Kabaağaçlı, 2011: 181)

Herkes korkmalı ondan sağdıcım… [Ağa > Eskiden beri tanıdığı ağaya] (Yaşar Kemal, 2009a: 332)

üstad / üstadım > G:++/Y:+++/S:++

Ooo *üstad*[631], nasılsınız? [Ressam bey > Tanıdığı yazara] (Nesin, 1959b: 16; 1973: 121)

---

[628] hemşehri: 1. Aynı ilden olan kimse, memleketli. 2. *Arkadaşım!* anlamında bir seslenme sözü (TS, 2011: 1083).

[629] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).

[630] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://www.uludagsozluk.com/k/raf%C4%B1k/, (01.08.2018).

[631] üstat: 1. Bilim veya sanat alanında üstün bilgisi ve yeteneği olan kimse. 2. Genellikle erkekler arasında senli benli konuşmada kullanılan bir seslenme sözü

Biliyor musunuz *üstadım*... [Doçent bey > Tanıdığı yazar beye] (Ağaoğlu, 1991: 233, 234)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler[632]

ahren: Yaşıt, aynı yaşta olan. (Karaözü Gemerek -Sv.; Yz.) (DS I, 1993: 133)

babacan [babaç, babaçan, babaş, baboş**]:** 1. Güçlü, kuvvetli, cesur, yiğit, iri yapılı. (Senir, İlyas Keçiborlu, Aliköy -Isp.; Yayla Tefenni, Güney, Kavak Yeşilova, -Brd.; Zeyve ÇaI -Dz.; Falaka Bayındır -İz. …) 2. İyiliksever, merhametli. (DS II, 1993: 447-448)

beycan: "Beyefendi, bey kardeşim" anlamında kullanılır. (Ardahan köyleri, Kağızman köyleri -Kr.) (DS II, 1993: 647)

dibik: Komşu. (-İz.) (DS IV, 1993: 1479)

gongşu [goğşu]: Komşu. (Denizli -Dz.; Peşman Daday -Ks.; Bor -Nğ. …) (DS VI, 1993: 2101)

hoyon: Efendi, ağa. (Bayındır -İz.) (DS VII, 1993: 2423)

keke: Efe. (-Dy.) (DS XII, 1993: 4542)

merik: 1. Erkek. (Babik Pötürge -Ml.) 2. Yaşlı adam. (DS IX, 1993: 3169)

ola: Erkeklere seslenme ünlemi. (Uluşiran Şiran -Gm.; -Kr.) (DS XII, 1993: 4612)

sohyen: Adam. (-İz.) (DS X, 1993: 3657)

uba: Komşu. (-Vn.) (DS XI, 1993: 4019)

üle: Efendi. (Yeşilova köyleri -Brd.; Gölpazarı -Bil.) (DS XI, 1993: 4062)

yonuz: Komşu. (Gönen -Isp.) (DS XI, 1993: 4295)

zabuk: Komşu. (Nizip -Gaz.) (DS XI, 1993: 4340)

(http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b92fb17d7f095.48423458, (08.09.2018)).

[632] Derleme Sözlüğü'nden derlenen ilgili örneklerin kadınların erkeklere yönelik seslenmelerinde de hitap olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

2.2.3.1.3.2.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitapları

Özel Ad {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m} > G:+/Y:+++/S:+++

Bireylerin yaşıtları tanıdıklarına özel adları ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik veya küçültme ekli biçimleri ile kısaltılmış ya da kırılmış şekilleri ile seslendikleri bilinmektedir.

Özel Ad + Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

Özel Ad + Ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Hangi adam *Kadir Ağa*? [Kadın > Komşuları beye] (Ağaoğlu, 1999: 196)

Özel Ad + Ağam > G:+/Y:+/S:+

Ah *Şaban Ağam*! [Köylü kadın > Köylüsü beye] (Adıvar, 2006: 127; Yaşar Kemal, 2004: 39; 2015d: 70)

Özel Ad + Bey > G:+/Y:+++/S:Ø

Durun *Necip Bey*, hizmetçiler onu bir saatte yakamazlar… [Kadın > Eşinin akrabası genç beye] (Mehmet Rauf, 2010b: 17; Adıvar, 2006: 211; Müftüoğlu, 2007b: 16, 22; Ağaoğlu, 1996: 112)

Özel Ad + Beyciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Ne alırsınız *Necip Beyciğim*? [Kadın > Tanıdığı beye] (Ağaoğlu, 2013b: 220; 1991: 120)

Özel Ad + Efendi > G:+/Y:++/S:Ø

Geç kaldınız *Hüseyin Efendi*. [Genç kız > Tanıdığı beye] (Ahmet Mithat, 2000b: 444; Baykurt, 2001b: 220)

Özel Ad + Reis > G:++/Y:+++/S:++

Abuu *Salih Reis*, sen Ateşoğlu'nu… [Yaşlı kadın > Tanıdığı eski kaptana] (Kabaağaçlı, 2008: 119)

Unvan Adı + Özel Ad

Bay + Özel Ad > G:+/Y:+/S:Ø

Bu da ne *Bay Sungur*? [Kadın > Tanıdığı beye] (Adıvar, 2009b: 233, 115; Uzuner, 2011: 97, 98)

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Kardaş > G:+/Y:+++/S:++

Dursun Kardaş, bir bildiğin mi var? [Köylü kadın > Köylüsü beye] (Yaşar Kemal, 2004: 39)

Özel Ad + Unvan Adı + Akrabalık Adı

Özel Ad + Bey ağabey > G:+/Y:++/S:++

A sen misin *Sabit Bay ağabey*? [Mahalle bakkalı genç kız > Mahallenin kabadayısına] (Adıvar, 2009a: 158)

Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Düğüne ne hacet *ağa*? [Genç kız > Yeni tanıştığı delikanlıya] (Baykurt, 1975b: 256)

ağam > G:+/Y:+/S:+

Çocuk bu, kenefi ne bilsin ay *ağam*? [Köylü kadın > Köylü beye] (Baykurt, 1975a: 134)

bey > G:+/Y:+++/S:Ø

Git *bey*, git. [Kadın > Komşusunun amcasına] (Ağaoğlu, 2005: 91)

beyim > G:+/Y:++/S:+

Beyim, kadınlar sahibini, hakimini bilir. [Kadın > Yeni tanıştığı beye] (Namık Kemal, 2006: 57)

beyefendiciğim > G:+/Y:++/S:++

... arabanızı burnumuzun dibine dayamayınız *beyefendiciğim*! [Şehirli kadın > Komşusu beye] (Ağaoğlu, 2013b: 227)

beyim efendi > G:+/Y:+/S:+

Ah *beyim efendi*, niçin iki güz evveli hiç olmazsa… [Ev sahibi kadın > Tanıdığı beye] (Gürpınar, 1997b: 141)

çelebim > G:+/Y:Ø/S:+

Ah canım *çelebim*, ne zahmet. [Hizmetçi kız > Hanımının sevgilisine] (Taner, 2015c: 62)

efendi > G:+/Y:+/S:Ø

Bravo, gazeteci misin *efendi*? [Yabancı genç kadın > Tanıdığı beye] (Ahmet Mithat, 1992: 99)

efendim > G:+/Y:+++/S:+

Bilirim *efendim*, beyler buraya vakit geçirmeye gelirler. [Kadın > Yeni tanıştığı beye] (Namık Kemal, 2006: 58; Ağaoğlu, 2013b: 228)

hazret > G:+/Y:Ø/S:Ø

Öyle değil mi *hazret*? [Şehirli kadın > Komşusu beye] (Gürpınar, 1966a: 206)

paşam > G:+/Y:+++/S:++

Hangi yeni urbalarını *paşam*? [Çingene kadın > Tanıdığı beye] (Gürpınar, 1997a: 257)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

ağabeyim > G:+/Y:+++/S:++

Bundan keri bizi kim okutacak hey *ağabeyim*? [Kadın yolcu > Yeni tanıştığı beye] (Baykurt, 2015: 164)

anam / anacığım > G:+/Y:++/S:+++

Anam, bilmez misiniz… [Kadın > Komşusu genç beye] (Esendal, 2009: 133)

… kurban olsun Küheylan abla seni yaradana *anacığım*. [Çingene kız > Tanıdığı İstanbullu genç beye] (Kaygılı, 1972: 289)

babam > G:+/Y:++/S:++

Hazır *babam*, hazır! [Kadın > Tanıdığı beye] (Orhan Kemal, 1972: 183)

kardeş > G:+/Y:+++/S:+

Hoşgeldin *kardaş*, nassın, eyi misin? [Köylü kadın > Tanıdığı ve değer verdiği Amerikalı beye] (Baykurt, 1975a: 269; Yaşar Kemal, 2000a: 67; Atay, 1964: 87; Ağaoğlu, 1992: 29)

kardeşim > G:+/Y:+++/S:+++

Böylesi hayınlık çıkacağını nerden bilirdim *kardeşim*? [Genç kız > Tanıdığı delikanlıya] (Dıranas, 1977: 218; Ahmet Mithat, 2000a: 177; 2004: 78; Yaşar Kemal, 2015d: 50, 286)

kardeşlik > G:+/Y:+++/S:++

Hoş geldin *kardaşlık*, safa geldin! [Köylü kadın > Tanıdığı Müdür Bey'e] (Baykurt, 2006: 256)

Cinsiyet Bildiren Söz

bizim oğlan > G:+/Y:++/S:++

Bizim oğlan, biraz arkanı dön! [Kadın yolcu > Yeni tanışıp samimi olduğu beye] (Baykurt, 2015: 164)

delikanlı > G:+/Y:++/S:+

Delikanlı, bir terbiye görmüş birine benziyorsunuz. [Kadın > Yeni tanıştığı beye] (Namık Kemal, 2006: 54)

kız > G:+/Y:+/S:+

Niye masraf ettin a *kız*[633]? [Genç kadın > Tanıdığı Gürcü delikanlıya] (Karay, 2013b: 27)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Ha *kuzum*, o sizin eldivenin hanımı ne oldu? [Genç kadın > Akrabası genç beye] (Mehmet Rauf, 2010b: 231)

tosunum > G:+/Y:++/S:+++

Haydi rabbiye emanet ol *tosunum*! [Çingene kız > Tanıdığı İstanbullu genç beye] (Kaygılı, 1972: 290)

[633] bk. "Hitaplarda Sapma". Kitapta Emine'nin sevindiği zaman erkeklere de tıpkı kadınlarla konuşur gibi "A kız!" diye hitap ettiği belirtilmiştir.

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

şekerim > G:+/Y:+++/S:+++

Gel *şekerim*[634], gel civanım... [Çingene kız > Tanıdığı İstanbullu genç beye] (Kaygılı, 1972: 289)

Değer Sözü

akrabamız > G:+/Y:+/S:++

Memo, Memo, *akrabamız* Memo, senin bu insanlığını... [Paşanın kızı > Zindancıya] (Yaşar Kemal, 2014: 60)

azizim > G:+/Y:+/S:+++

Azizim Cemil Bey, araştırmalarımı bitirdim. [Madam > Tanıdığı Öğretmen Bey'e] (Ayverdi, 2016a: 139)

Niteleme Bildiren Söz

cicim > G:+/Y:+++/S:+++

Siz utanmor musunuz *cicim*[635] fem[636]? [Kadın > Kendisinden hoşlanan tanıdığı bey] (Göktulga, 1948: 68)

2.2.3.1.3.2.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.2.3.1.3.2.2.1. Kadınların Kadınlara Yönelik Hitapları

Özel Ad {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m} > G:+/Y:+++/S:+++

Bireylerin yaşıtları tanıdıklarına öncelikle özel adları ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik veya küçültme ekli biçimleri ile kısaltılmış ya da kırılmış şekilleri ile seslendikleri bilinmektedir.

Özel Ad + Unvan Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

Özel Ad + Hanım > G:+/Y:+++/S:Ø

Siz işinize bakın *Hatice Hanım*. [Şehirli kadın > Köylü kadına] (Ağaoğlu, 1999: 44; Gürpınar, 1995b: 376)

---

[634] bk. "Hitaplarda Sapma"
[635] bk. "Hitaplarda Sapma"
[636] Kitapta bu kadının sevdiği herkese bu şekilde hitap ettiği belirtilmiş.

Özel Ad + Hanımefendiciğim > G:+/Y:+++/S:++

Hay hay *Türkan Hanımefendiciğim*, tabii. [Kadınlar > Tanıdıkları şehirli kadına] (Ağaoğlu, 2013b: 203)

Unvan Adı + Özel Ad

Bayan + Özel Ad > G:+/Y:+/S:Ø

Kayıkta kim yalıyı gözetliyordu dersiniz *Bayan Suzan*? [Kadın > Tanıdığı kadına] (Adıvar, 2009b: 147; Nesin, 1993: 28; Ağaoğlu, 1992: 47)

Özel Ad + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

Özel Ad + Bacı > G:+/Y:++/S:+

Bunlar oynamaz *Şerfe Bacı*. [Şehirli kadın > Köylü kadına] (Baykurt, 1975a: 99)

Özel Ad + Bacım > G:+/Y:+++/S:++

Ah *Döndü Bacım*, sen beni özlemedin mi yoksa? [Köylü genç kız > Komşusu kadına] (Cumalı, 1969: 73; Asena, 2010: 41)

Özel Ad + Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

Özel Ad + Hanım kardeş > G:+/Y:+++/S:+

Hacer'anım kaadeş, on para kira borcu istemem. [Kadın > Kiracısı kadına] (Nesin, 1983: 73)

Özel Ad + Hanım kardeşim > G:+/Y:+++/S:++

Nereye çıkayım *Zehr'anım kaadeşim*? [Kiracı kadın > Ev sahibi kadına] (Nesin, 1983: 73)

Özel Ad + Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m}

Özel Ad + Avrat > G:+/Y:+/S:Ø

Hürü Avrat, sen yiğit bir avratsın... [Köylü kadın > Başka köyden tanıdığı kadına] (Yaşar Kemal, 2015d: 214)

Özel Ad + Avratçık > G:+/Y:+/S:+

Bacım *Hürü Avratçık*, senin o ince oğlan netti neyledi de… [Köylü kadın > Başka köyden tanıdığı kadına] (Yaşar Kemal, 2015d: 215)

Özel Ad + Kadın > G:+/Y:++/S:Ø

Huriş Kadın, nasıl atabilir? [Köylü kadın > Köylüsü kadına] (Ilgaz, 1989: 318)

Özel Ad + Kadıncığım > G:+/Y:++/S:++

Kısmetten gayrısı olmaz ki *Safiye Kadıncığım*. [Köylü kadın > Köylüsü kadına] (Ilgaz, 1989: 336)

Unvan Adı {+c(I/U)k}

madam > G:+/Y:Ø/S:Ø

Lakin *madam*, zannederim ki pek erken. [Yabancı mürebbiye > Evin hanımı] (Uşaklıgil, 1963: 66)

paşacık > G:+/Y:+/S:++

Paşacık[637]**,** yanağımı acıttın. [Ankara kızları > Sevdikleri genç kıza] (Gündüz, 1930: 7)

prenses > G:++/Y:+++/S:++

… almadı da yeğenine verdi *prenses*? [Yabancı kadın > Şehzade eşi genç kadına] (Adıvar, 2009a: 251)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

anacığım > G:+/Y:+++/S:+++

Ne burcuva ev, diğ mi *anacığım*? [Kadın > Tanıdığı kadına] (Ağaoğlu, 2008: 118, 169)

bacım > G:+/Y:++/S:++

Bacım, şu oğlanın kulağını büksene acık sen! [Kadın > Tanıdığı kadına] (Ağaoğlu, 2005: 97; Baykurt, 2006: 71; Cumalı, 1969: 72)

kardeş > G:+/Y:+++/S:+

Ne bileyim *kardeş*! [Kadın > Komşusu kadına] (Ağaoğlu, 1996: 62; 2005, 84; Gürpınar, 2012b: 326)

---

637 "Paşacık" hitabıyla ilgili olarak kitapta Ankara kızlarına neden bu hitabı kullandıkları sorulduğu, onların da kendilerinin Gazi Paşa'yı çok sevdikleri ama başka kimi severlerse de ona da "Paşacık" diye seslendiklerini söyledikleri belirtilmiştir.

kardeşim > G:+/Y:+++/S:++

Emir ya da rica edecek bir şey yoktur *kardeşim*. [Kadın > Komşusu kadına] (Ahmet Mithat, 2004: 191, 194; Ağaoğlu, 1996: 144)

yenge kadın > G:+/Y:+/S:Ø

Yenge kadın, gelin hanımı çabuk dışarı çıkar... [Kılavuz kadın > Evin yengesi kadına] (Şinasi, 2005: 84)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m}

avrat > G:+/Y:++/S:Ø

Çok canım sıkılıyor bu işe *avratlar*. [Köylü kadın > Köylüsü kadınlara] (Baykurt, 1985b: 46; 1985a: 74)

kadınım / kadıncığım > G:+/Y:++/S:+++

Aman *kadınım*, kocanız burada. [Muhbir kadın > Tanıdığı kadına] (Gürpınar, 2005a: 102, 124; 1972: 223; 1997b: 291, 311; 2006: 288, 296; Baykurt, 1985b: 350)

Ah *kadıncığım*, yedi senedir ki... [Yaşlı kadın > Tanıdığı nakış hocasına] (Şemseddin Sami, 1964: 33)

karı > G:+/Y:++/S:Ø

Öyle şey olur mu kız *karı*? [Kadın > Köylüsü genç kadına] (Ağaoğlu, 1996: 123; Gürpınar, 2012a: 25)

kız > G:+/Y:+++/S:+

Gız, vallahi yüreğim cız etti. [Kadın > Komşusu kadına] (Buğra, 2005a: 30; Kaygılı, 2004: 186; Baykurt, 1985b: 141; Meriç, 1987: 591; Ağaoğlu, 1996: 125)

Bitki Adı {+(I/U)m}

çiçeğim > G:+/Y:+++/S:+++

Hay benim kantaron, hayır, saf yürekli *çiçeğim*! [Katibe (alay) > Tanıdığı katibeye] (Gürpınar, 2005a: 160)

gülüm > G:+/Y:+++/S:+++

Üzülme *gülüm*, eskisinden iyi olacaksın. [Hastabakıcı kadın > Hasta kadına] (Eray, 1976: 55)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanım > G:+/Y:+/S:+++

Aman *arslanım*, geliniz dertleşelim. [Kadın > Komşusu kadına] (Ahmet Mithat, 2004: 200)

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Tahsiliniz *kuzum* ne zaman yaptınız? [Kadın > Tanıdığı kadına] (Adıvar, 2009b: 147; Nesin, 1993: 37)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

şekerim > G:++/Y:+++/S:+++

Tezel, beni tanıdın mı *şekerim*? [Kadın > Eskiden tanıdığı kadına] (Ağaoğlu, 2013a: 145, 148; Nesin, 1993: 25)

Değer Sözü {+(I/U)m}

azizim > G:+/Y:+/S:+++

Ama *azizim*, doğada pek az bulunan… [Katibe > Tanıdığı katibeye] (Gürpınar, 2005a: 161)

elmasım > G:+/Y:+/S:+++

Al *elmasım*, sakın kimse görmesin ha! [Genç kız > Tanıdığı genç kıza] (Şemseddin Sami, 1964: 16; Gürpınar, 1997a: 263)

hayatım > G:+/Y:+++/S:+++

... şu geridonun üstüne al *hayatım*! [Yazar kadın > Tanıdığı kadına] (Ağaoğlu, 2013b: 258)

iki gözümün elifi > G:+/Y:+/S:+++

Çıkmadılar *iki gözümün elifi*, çıkmadılar. [Kadın > Tanıdığı kadına] (Gürpınar, 2005a: 82)

ruhum > G:+/Y:++/S:+++

Ruhum, şurada biraz dinlenelim. [Kadın > Tanıdığı kadına] (Abasıyanık, 2005: 199)

Diğer Kullanımlar

komşum / komşucuğum / komşu hanımcığım > G:+/Y:+++/S:++

Buyur *komşum*, gel! [Kadın > Komşusu kadına] (Ağaağlu, 1996: 112, 113; 61; Baykurt, 1975b: 256)

Komşucuğum, yine şikayetin kedilerden mi? [Yaşlı kadın > Komşusu yaşlı kadına] (Gürpınar, 1997a: 275; Ağaoğlu, 1996: 146)

Komşu hanımcığım, bu evin hâlini hiç sormayınız. [Kadın > Komşusu kadına] (Gürpınar, 2006: 288)

Derleme Sözlüğü'nde Geçen Yerel İfadeler

aba [abaka -2,3; abalık, abba (I) -2,3,4: abca -2. abeş, abla (I)]**:** Hanım, hanımefendi. (DS I, 1993: 1-4)

asâtek: Kadın, eksik etek. (-Çr.) (DS I, 1993: 341)

asik / asikli: Kadın, karı. (-Çr.; -Yz.; -Krş.) (DS I, 1993: 343)

avrat: 1. Olgun kadın. (Dereçine Sultandağı -Af.) 2. Oyuncu kadın. 3. Hoppa kadın. (DS XII, 1993: 4431)

bâz: "Be kız!" (Hitap olarak kullanılır). (Teniste Anamur -İç.) (DS II, 1993: 585)

cıvır: Kadın. (Bereketli Tavas -Dz.; Yeniköy -Ay.; Kosmat -Es.) (DS III, 1993: 943)

çarpan: Kadın. (-İst.; Genek -Mğ.) (DS III, 1993: 1083)

çorbacı: Kadın. (Dont Fethiye -Mğ.) (DS III, 1993: 1271)

danaş: Kadın, kız. (Erkilet -Ky.) (DS IV, 1993: 1357)

dişi galek [dişi galik, dişi gelek, dişi kalayık, dişi kalek]**:** Kadın. (-Dz. ve çevresi, Çine, Karacasu -Ay.; -Mğ.) (DS IV, 1993: 1524)

dudu: 1. Hanım. (-Ed.; Şumnu, Bulgaristan) 2. Abla. 3. Küçük kardeş. (DS IV, 1993: 1595)

ece: Güzel kadın. (-Sv.) (DS V, 1993: 1659)

eli ayağı kısa: Kadın. (Kışal Elmalı -Ant.) (DS V, 1993: 1714)

engarı: Çok bilgili kadın. (Ünye -Or.) (DS V, 1993: 1752)

gayz: Kadın çağırma ünlemi. (Yusufça Gölhisar -Brd.; -Yz.) (DS XII, 1993: 4507)

hakıra: Kadın: *Ayşe bacı eyi bir hakıra.* (Belenkeşlik -İç.) (DS VII, 1993: 2254)

iyye: Kadın. (-Kn.) (DS VII, 1993: 2575)

kağız: Kız, kadın. (-Ml. ve çevresi) (DS XII, 1993: 4529)

kanayaklı [kanayahli, kanayak, kanıyaklı]**:** Kadın, kız, eksiketek. (-Sm.; Şıhlar Ulubey, Ünye -Or.; -Tr.; Şavşat, Merdinik Göle -Kr.; -Yz.; -Ky.; -Nğ.; Ermenek -Kn.) (DS VIII, 1993: 2619)

kısaayak: Kadın. (Boyabat -Sn.) (DS VIII, 1993: 2839)

kuzeylim: Kadınların birbirlerini çağırma ünlemi. (Ekinözü Elbistan -Mr.) (DS XII, 1993: 4559)

topuklu: Güzel, beğenilen kadın. (Silifke -İç.) (DS X, 1993: 3965)

2.2.3.1.3.2.2.2. Erkeklerin Kadınlara Yönelik Hitapları

Özel Ad {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m} > G:+/Y:+++/S:+++

Bireylerin yaşıtları tanıdıklarına öncelikle özel adları ya da özel adlarının teklik birinci şahıs iyelik veya küçültme ekli biçimleri ile kısaltılmış ya da kırılmış şekilleri ile seslenkleri bilinmektedir.

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Gelin > G:+/Y:++/S:+

Döne Gelin, pilavın güzel olmuş. [Bir hoca > Konuk olduğu kadına] (Baykurt, 2006: 121)

Özel Ad + Hanım > G:+/Y:+++/S:Ø

İyi misin *Seher Hanım*? [Jandarma > Tanıdığı genç kıza] (Ağaoğlu, 1996: 398, 400; 441; Adıvar, 2006: 211; Mehmet Rauf, 2010b: 53; Gürpınar, 1997b: 281)

Özel Ad + Hatun > G:+/Y:++/S:Ø

Bağla çabuk dedim *Selver Hatun*! [Bir ağa > Köylüsü kadına] (Baykurt, 1985b: 53; Yaşar Kemal, 2015d: 39)

Unvan Adı + Özel Ad

Bayan + Özel Ad > G:+/Y:++/S:Ø

Çay içer misiniz *Bayan Lale*? [Bey > Tanıdığı kadına] (Adıvar, 2009b: 116, 118; Nesin, 1973: 141)

Özel Ad + Akrabalık Adı

Özel Ad + Abla > G:+/Y:+/S:+

Uğurdur *Hacer Abla*, uğur! [Yaşlı kahveci > Tanıdığı Çingene kadına] (Gürpınar, 2012a: 16, 17; Adıvar, 2009a: 124; Adıvar, 2009a: 124; Ağaoğlu, 1996: 361)

Özel Ad + Bacı > G:+/Y:++/S:+

Oo gel bakalım *Hatice Bacı*! [Tahrirat katibi > Tanıdığı kasabalı kadına] (Başkut, 2015: 44; Yaşar Kemal, 2015d: 59)

Özel Ad + Cinsiyet Bildiren Söz

Özel Ad + Kadın > G:+/Y:++/S:Ø

Ne o *Muhsine Kadın*, böyle erkenden? [Bir ağa > Tanıdığı kadına] (Kabaağaçlı, 2010:, 144; 2011: 68)

Özel Ad + Karı > G:+/Y:+/S:Ø

Hanife Karı, böyle işte paranın sözü mü olur? [Köylü adam > Köylüsü kadına] (Kabaağaçlı, 2011: 43)

Özel Ad + Kız > G:+/Y:++/S:Ø

Haydi tinya tinyata *Elmas Kız*! [Delikanlı > Yeni tanışıp arkadaş olduğu genç kıza] (Kaygılı, 1997b: 144)

Unvan Adı {+m(I/Uz)}

bayan > G:+/Y:++/S:Ø

Şapkam olmadığı için selamlayamıyorum, affedin *bayan*! [Delikanlı > Kasabadan tanıdığı genç kıza] (Adıvar, 2009b: 75; Esendal, 1983a: 83)

bayan hanımefendi > G:+/Y:+/S:Ø

Vallahi *bayan hanımefendi*… [Köylü adam > Müşterisi kadın] (Kabaağaçlı, 2003: 59)

efendim > G:+/Y:+++/S:+

Bendeniz mi *efendim*? [Bey > Kendisine ilgi duyan kadına] (Göktulga, 2000: 212; Mehmet Rauf, 2010a: 90)

gelin > G:+/Y:++/S:+

Kız *gelin*, kenefe alıştırsan ya bunu. [Köylü bey > Köylüsü kadına] (Baykurt, 1975a: 134)

hanımefendi > G:+/Y:+++/S:Ø

Hanımefendi, maalesef oğlunuz normal değil efenim. [Doktor Bey > Hastasının annesine] (Mungan, 1999: 343; Adıvar, 2006: 7; Ağaoğlu, 1992: 86)

hanımefendimiz > G:+/Y:+++/S:+

Hanımefendimiz, buralarda aranacak şey iyi komşudur. [Bey > Komşusu yaşlı kadına] (Gürpınar, 1966a: 165)

hatun > G:+/Y:++/S:Ø

Baka *hatun*, ziyade ileri vardın. [Cebecibaşı > Tanıdığı kadına] (Başkut, 2005: 175)

küçük hanım > G:+/Y:+++/S:+

İnayeten kabul buyurmaz mısınız *küçük hanım*? [Evin küçük beyi > Yeni tanıştığı genç kıza] (Güntekin, 1991: 87)

matmazel > G:+/Y:Ø/S:Ø

Siz hiç korkmayınız *matmazel*! [Yabancı binbaşı > Türk öğretmen] (Adıvar, 2005: 85)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

abla > G:+/Y:++/S:+

Abla, sen de okudun mu bütün bu kitapları? [Şoför > Tanıdığı asistan kıza] (Altan, 2002: 255, 256)

anam > G:+/Y:++/S:++

Kaç Zilha, kaç *anam*! [Delikanlı > Tanıdığı genç kıza] (Taner, 2015b: 94)

bacı > G:+/Y:++/S:+

Bacı, biraz da beni dinle! [Kaymakam vekili > Tanıdığı kasabalı kadına] (Başkut, 2015: 79; Orhan Kemal, 1972: 183)

bacım / bacıcığım > G:+/Y:++/S:+++

Al *bacım*... [Duvarcı bey > Tanıdığı kadına] (Ağaoğlu, 2005: 92; Yaşar Kemal, 2000a: 57; Yaşar Kemal, 2015d: 72)

… geçinmen için sana yüz lira getirdim *bacıcığım*. [Yaşlı kaptan > Tanıdığı yaşlı kadına] (Kabaağaçlı, 2008: 51)

hemşirem > G:+/Y:++/S:+++

Ah *hemşirem*, ismi? [Bir ağa > Tanıdığı kadına] (Şemseddin Sami, 2008: 119; Nazım Hikmet, 2004b: 45; Tansel, 1986: 537)

kardeşim > G:+/Y:+++/S:+++

Bir Çerkes beyzadesi bildiğini bildiğinden başka türlü söyler mi *kardeşim*? [Bey > Tanıdığı genç kıza] (Ahmet Mithat, 1998: 310; Kabaağaçlı, 2008: 50)

kardeşlik > G:+/Y:++/S:++

Hoşça kal *kardeşlik*! [Bey > Tanıdığı kadına] (Ilgaz, 1989: 72)

yenge > G:+/Y:+++/S:+

Merhaba *yenge*! [Kabadayı > Tanıdığı beyin eşine] (Özakman, 2011: 68; Baykurt, 2006: 316; Atay, 1964: 87)

yengeciğim > G:+/Y:+++/S:++

Hayır *yengeciğim*, hayır. [Bey > Arkadaşının eşine] (Gürpınar, 1995b: 38)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

hanım abla > G:+/Y:+/S:+

Vallahi *hanım abla* benim hiçbir kabahatim yoktur. [Pehlivan delikanlı > Arkadaşının eşine] (Ahmet Mithat, 2001: 175; Abasıyanık, 2016: 800)

hanım hemşire > G:+/Y:+/S:+

Hanım hemşire, ben sana kıyamayacağım. [Pehlivan delikanlı > Arkadaşının eşine] (Ahmet Mithat, 2001: 176; Ahmet Mithat, 2000b: 334)

hanım kızkardeş > G:+/Y:+/S:+

Hanım kızkarındaş, gideceğimiz bağ şurada sol taraftadır. [Pehlivan delikanlı > Arkadaşının eşine] (Ahmet Mithat, 2001: 174)

hatun bacım > G:+/Y:+/S:+

Seni almak için *hatun bacım*... [Yaşlı köylü adam > Arkadaşının eşi kadına] (Yaşar Kemal, 2015d: 71, 73, 286)

Akrabalık Adı + Unvan Adı

hemşire hanım > G:+/Y:+/S:+

Boşuna telaşlanmayınız *hemşire hanım*. [Bey > Tanıdığı genç kadına] (Gürpınar, 1972: 112; 2015: 70; Karay, 2003: 223; Nesin, 2013: 21, 24; Ahmet Mithat, 2000b: 331)

kerimemiz hanımefendi > G:+/Y:Ø/S:+

Kerimemiz hanımefendi, arada karabet olmayan... [Namık Kemal > Arkadaşının eşine] (Tansel, 1973: 78)

Cinsiyet Bildiren Söz

kız > G:+/Y:++/S:Ø

Nereden biliyorsun Emin'in Allah'a inanmadığını *kız*? [Delikanlı > Arkadaşının arkadaşı genç kıza] (Dıranas, 1977: 226)

kızım > G:+/Y:++/S:+

Bak *kızım*, benimle, bizimle olmak istiyorsan… [Üniversite öğrencisi delikanlı > Yeni tanıştığı genç kıza] (Ağaoğlu, 2013a: 219, 220; Dıranas, 1977: 215)

Akrabalık Adı + Cinsiyet Bildiren Söz

yenge kadın > G:+/Y:+/S:+

Yenge kadın boyda büyük yani yaşta küçük olan... [Bir imam > Evin yengesine] (Şinasi, 2005: 88)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

aslanım > G:+/Y:++/S:+++

Keti, *aslanım*[638]! [Yaşlı bey > Komşuları yaşlı kadına] (Altan, 2002: 716)

Değer Sözü

dostum > G:+/Y:++/S:+++

Hayır *dostum*, ben o kadar çekici değilim. [Bey > Tanıdığı beyin sevgilisine] (Ahmet Mithat, 1992: 99)

Diğer Kullanımlar

Allahcı > G:+/Y:++/S:Ø

Daha ne *Allahcı*? [Deveci adam > Tanıdığı genç kıza] (Orhan Kemal, 2004: 56)

çocuğum > G:+/Y:++/S:++

Çocuğum, bilmiş olasın ki bana bu nutku söyleten… [Mustafa Kemal > Tanıdığı bir hanıma] (Atay, 1984: 483)

komşu > G:+/Y:+++/S:+

Ah *komşu*, neyle tutalım? [Bey > Komşusu kadına] (Ağaoğlu, 1996: 112; 262)

komşum > G:+/Y:+++/S:++

Komşum, Hayriye Hanım… [Bey > Komşusu kadına] (Gürpınar, 1997b: 281; Baykurt, 2006: 69)

[638] bk. "Hitaplarda Sapma"

2.2.3.2. Tanımadık Kimselere Yönelik Hitaplar

2.2.3.2.1. Yaşça Küçük Kimselere Yönelik Hitaplar

2.2.3.2.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinden birbirlerini tanımayan gençlere yönelik birçok hitap derlenmiştir. Bu hitaplardan birçoğu, onların küçüklüklerine ve onlara duyulan şefkate vurgu yapmak üzere tercih edilen seslenmelerdir. Aslında seslenilen gençler tanınmasalar da kendilerine yönelik oldukça samimi hitapların kullanıldığı da dikkat çekmektedir. Erkeklerin genç erkeklere yönelik hitapları içinde *çocuk, çocuğum, evlat, evladım, oğul, oğlum, beyoğlum, yavrum, delikanlı, yiğit, genç, genç adam, uşak, erenler, yeğen* gibi sözcüklerin yanı sıra yakınlığın ve övgü maksadının daha çok hissedildiği *a(r)slanım, koçum, tosunum, şahinim, beyzadem, kurbanım, omuzdaş* gibi seslenmelerin yer aldığı görülmektedir. Bunlar dışında *arkadaş, dostum, babacan, babam* gibi hitaplar, muhatabın tanınmamasına rağmen kurulan hitaplardır. Muhatapların konumları da göz önünde bulundurulduğunda bu hitapları sapmalar içinde değerlendirmek mümkün görünmektedir. *Mahbup* ise bir dervişin tanımadığı bir delikanlıya yönelik fazla samimi sayılabilecek "sevgili" anlamındaki hitabıdır. *Bey, oğlan, yiğidim* ve daha samimi biçimler olan *a(r)slanım, tosunum, can evladım* gibi hitaplar, kadınların tanımadıkları genç erkeklere yönelik kullanımlarıdır. Bağlamdan anlaşıldığına göre bir bayanın tanımadığı bir delikanlıya yönelik samimiyet ifadesi olmaksızın yansız bir hisle *kardeşim* şeklindeki hitabı, günümüzde de aynı amaçla kullanılan hitabı hatırlatmaktadır.

Hanım kızım, kız, kızım, hatun, küçük hanım, evladım, kardeşim, yavrucuğum, elmasım, haspam kadınların genç kız ve kadınlara yönelik hitaplarındandır. Bunlar dışında Çingene kadın tanımadığı genç bir kıza gözlerinin renginden hareketle *çakırım* şeklinde seslenmiştir. Erkeklerin genç kız/kadınlara yönelik az sayıda hitabı derlenmiştir. Bunlar *kız, kızım, çocuğum, küçük, küçük hanım* gibi hitaplardır. Bunun dışında köylü bir adamın daha çok tanınan kızlara yönelik kullanılması tercih edilen *bizim kız* hitabını, tanımadığı genç misafirine yönelik kullandığı görülmektedir. Bu bölümde erkeklerin ve kadınların gençlere yönelik *yiğidim, tosunum* gibi ortak hitaplar kullandığı görülmektedir. Kadınların ise daha samimi hitaplar kullandıkları söylenebilir. Bunun dışında tanınan gençlere yönelik *hanım kızım, evladım, yavrum*

gibi hitapların bu bölümde de kullanıbileceğini söylemek mümkündür. Bir komiser de tanımadığı Rum delikanlıya yönelik *palikarya* hitabını kullanmıştır.

Atatürk'ün Söylev'inde de görüldüğü üzere Atatürk gençlere yönelik konuşmalarında *muhterem genç arkadaşlarım, gençler, genç, yükselen yeni nesil* gibi oldukça nazik bir üslupla seçtiği hitapları kullanmıştır (Atay, 1984: 161, 188, 196, 178).

2.2.3.2.1.1.1. Genç Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.2.3.2.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m}

beyzadem > G:+/Y:++/S:+

Günaydın *beyzadem*! [Yabancı adam > Tanımadığı yabancı beye] (Rıfat, 1988: 108; Kaygılı, 2003a: 63)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / can}

babacan > G:+/Y:+/S:++

Affet *babacan*, ben sizi kurtarmaya gelmiştim. [Ağa > Tanımadığı delikanlıya] (Ahmet Mithat, 2004: 37)

babam > G:+/Y:+/S:++

Hey *babam*, şuna bah! [Yabancı yaşlı bey > Tanımadığı genç beye] (Gürpınar, 1996: 125)

evlat > G:+/Y:+++/S:+

Bura nere *evlat*? [Köy imamı > Satıcı delikanlıya] (Nesin, 1973: 94)

evladım > G:+/Y:+++/S:++

Evladım, başmuavinin odası neresi, biliyor musun? [Yaşlı bey > Tanımadığı genç beye] (Nesin, 1983: 58)

oğul > G:+/Y:+/S:+

Aman dur, hele dur *oğul*! [Köy imamı > Satıcı delikanlıya] (Nesin, 1973: 91)

oğlum > G:+/Y:+++/S:++

Oğlum, sen safsın. [Yaşlı bey > Tanımadığı delikanlıya] (Ağaoğlu, 2013b: 40; 1996: 51; Namık Kemal, 2004: 43)

uşak > G:+/Y:++/S:+

Soyundunuz mu *uşaklar*? [Yörük adam > Misafiri eşkıya delikanlılara] (Yaşar Kemal, 2004: 178)

yavrum > G:+/Y:+++/S:+++

Yavrum, seni tanımazsak da bu gece tanışmak mümkün değil mi? [Meyhanede bey > Kur yaptığı delikanlıya] (Ahmet Mithat, 2000b: 382)

yeğen > G:+/Y:+++/S:++

Geçmiş olsun *yeğen*, Ankara'ya mı? [Yaşlı köylü adam > Tanımadığı yolculardan genç beye] (Baykurt, 2006: 274; Yaşar Kemal, 2004: 177)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

beyoğlum > G:+/Y:++/S:++

Merhaba *beyoğlum*! [Bey > Tanımadığı delikanlıya] (Adıvar, 2009b: 67)

Cinsiyet Bildiren Söz

delikanlı > G:+/Y:+++/S:+

Evet *delikanlı*, biz sizi niçin çağırttık biliyor musunuz? [Hekim > Tanımadığı genç beye] (Ahmet Mithat, 1992: 159; Ağaoğlu, 2013b: 425; 2005: 61; Nesin, 1982: 59; Altan, 2002: 35; Namık Kemal, 2007: 64)

genç adam > G:+/Y:+++/S:+

Genç adam, o hulyaları sen kur. [Yaşlı bey > Tanımadığı delikanlıya] (Abasıyanık, 2013a: 39)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanım > G:+/Y:+++/S:+++

Ne oturuyorsun *aslanım*? [Bekçi > Tanımadığı delikanlıya] (Ağaoğlu, 1996: 51; Baykurt, 2010: 129; Nesin, 2006: 126)

koçum > G:+/Y:++/S:+++

Ne şakası *koçum*… [Bey > Tanımadığı genç beye] (Nesin, 2006: 127)

şahinim > G:+/Y:+++/S:+++

Sen misin, sen misin *şahinim* misafir? [Yaşlı adam > Tanımaya başladığı misafiri delikanlıya] (Yaşar Kemal, 2006: 22)

tosunum > G:+/Y:++/S:+++

Peki *tosunum*, sen bilirsin. [Odacı adam > Daireye gelen tanımadığı saat işçisine] (Altan, 2002: 322)

Değer Sözü

dostum > G:+/Y:++/S:+++

Dostum, bu kızın hastalığı aşk hastalığıdır. [Hekim > Tanımadığı genç beye] (Ahmet Mithat, 1992: 159)

Niteleme Bildiren Söz

genç > G:+/Y:+++/S:+

Ey *genç*, adın nedir? [Bey > Tanımadığı delikanlıya] (Müftüoğlu, 2005: 118)

yiğit > G:+/Y:+++/S:+

Şurada bir güreş tutalım mı seninle *yiğit*? [Bey > Tanımadığı genç beye] (Nesin, 2006: 126; 83, 84, 85)

Diğer Kullanımlar

arkadaş > G:+/Y:++/S:+

Kendine gel *arkadaş*! [Bey > Tanımadığı delikanlıya] (Ağaoğlu, 2005: 64; Şemseddin Sami, 2008: 154)

çocuk / çocuğum > G:+/Y:+/S:++

Huu *çocuk*, al şu fıskiyeni! [Bey > Tanımadığı delikanlıya] (Musahipzade Celal, 1970: 286; Namık Kemal, 2004: 51; Başkut, 1951: 93)

Tanıyamadım *çocuğum*! [Mustafa Kemal > Genç subaya] (Atay, 1984: 45)

erenler > G:+/Y:+/S:+

Buyur *erenler*, bir isteğin mi var? [Yörük adam > Tanımadığı şehirli beye] (Yaşar Kemal, 2013a: 233)

mahbup > G:+/Y:+/S:+

Ya *mahbup*! [Derviş adam > Tanımadığı delikanlıya] (Gürpınar, 2016b: 308)

omuzdaş > G:+/Y:++/S:++

Biz de oralıyız be *omuzdaş*. [Bey > Tanımadığı arabacıya] (Gürpınar, 1997b: 162)

palikarya > G:+/Y:Ø/S:Ø

Palikarya[639], sen de bu akşam son fuluspit gidiyorsun! [Komiser > Tanımadığı Rum delikanlıya] (Peyami Safa, 2001a: 70, 72, 77)

2.2.3.2.1.1.1.2. Kadınların Genç Erkeklere Yönelik Hitapları

Unvan Adı

bey > G:+/Y:+/S:Ø

… duydun mu **bey**? [Yaşlı kadın > Tanımadığı delikanlıya] (Ağaoğlu, 2013a: 429)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

evladım > G:+/Y:+++/S:+++

Vah can *evladım*, vah! [Yaşlı köylü kadın > Tanımadığı askere] (Uzuner, 2007: 242)

kardeşim > G:+/Y:++/S:+++

Sağ olun *kardeşim*, sağ olun! [Kadın > Tanımadığı delikanlıya] (Ağaoğlu, 1999: 167)

Cinsiyet Bildiren Söz

oğlan > G:+/Y:+/S:+

Çal *oğlan*! [Kadın > Çalgıcı delikanlıya] (Esendal, 1983b: 61)

---

[639] palikarya: Rum kabadayısı (*http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=PAL%C4%B0KARYA*, (04.05.2017))

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanım > G:+/Y:+++/S:+++

… hadi bakalım *aslanım*… [Şehirli kadın > Sivil polise] (Ağaoğlu, 2013a: 414)

tosunum > G:+/Y:++/S:+++

Ne adayacaksın *tosunum*? [Yaşlı Çingene kadın > Tanımadığı beye] (Kaygılı, 1972: 209)

Değer Sözü

kurbanım > G:+/Y:++/S:+++

Şunu bir okuyuver *kurbanım*! [Köylü kadın > Jandarma erine] (Baykurt, 1985b: 309)

Niteleme Bildiren Söz

yiğidim > G:+/Y:+++/S:+++

Aman *yiğidim*, iyice buymuşsun… [Kadın > Tanımadığı genç beye] (Nesin, 2009: 96)

2.2.3.2.1.1.2. Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.2.3.2.1.1.2.1. Kadınların Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları

Unvan Adı

hatun > G:+/Y:+/S:Ø

Gel *hatun*, gir hele! [Komşu kadın > Tanımadığı genç kadına] (Ağaoğlu, 1996: 118)

küçük hanım > G:+/Y:+++/S:+

Küçük hanım, biraz durabilir misiniz? [Kadın > Tanımadığı genç kız Feride'ye] (Güntekin, 1991: 36)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

evladım > G:+/Y:+++/S:++

Şimdi nerede, söyle *evladım*? [Yaşlı kadın > Tanımdığı cariye kıza] (Samipaşazade Sezai, 2012: 26, 27)

kardeşim > G:+/Y:++/S:++

Bak *kardeşim*! [Şehirli kadın > Tanımadığı genç kıza] (Ağaoğlu, 2013a: 58)

yavrucuğum > G:++/Y:+++/S:+++

Yavrucuğum, sen kimin kızısın? [Yaşlı kadın > Tanımadığı cariye kıza] (Samipaşazade Sezai, 2012: 25, 26

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

kız > G:+/Y:+++/S:+

Nerelisin *kız* sen? [Komşu kadın > Tanımadığı genç köylü kadına] (Ağaoğlu, 1996: 119, 118)

kızım > G:+/Y:+++/S:++

Sen dün gece öyle geç vakit niçin sokağa çıkmıştın *kızım*? [Yaşlı kadın > Tanımadığı cariye kıza] (Samipaşazade Sezai, 2012: 26; Ağaoğlu, 2008: 66; Güntekin, 1991: 85)

Unvan Adı + Cinsiyet Bildiren Söz

hanım kızım > G:+/Y:+++/S:++

A *hanım kızım*, niçin böyle söylüyorsunuz? [Görücü kadın > Gelinlik kıza] (Ahmet Mithat, 1992: 19)

Değer Sözü

elmasım > G:+/Y:+/S:+++

Vakitler hayır olsun *elmasım*! [Muhbir kadın > Tanımadığı otel hizmetçisi kıza] (Gürpınar, 2005a: 119)

Niteleme Bildiren Söz

çakırım > G:+/Y:+/S:++

Ya senin adın nedir benim esmer *çakırım*, şehla gözlü civan kız? [Orta yaşlı göçebe Çingene > Tanımadığı Çingene genç kıza] (Kaygılı, 1972: 231)

haspam > G:+/Y:+/S:++

Amanın *haspam*! [Kadın > Tanımadığı genç kıza] (Abasıyanık, 2005: 201)

2.2.3.2.1.1.2.2. Erkeklerin Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları

Unvan Adı

küçük hanım > G:+/Y:+++/S:+

Küçük hanım, heeey! [Gemi katibi delikanlı > Tanımadığı genç kıza] (Altan, 2002: 40)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

evladım[640] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:++**

yavrum[641] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:++**

Unvan Adı + Akrabalık Adı

hanım kızım[642] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:++**

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

bizim kız > G:+/Y:++/S:+

Büzüüm kız, sen de hoşgeldin! [Köylü bey > Tanımadığı misafiri genç kıza] (Baykurt, 1975b: 300)

kız > G:+/Y:+++/S:+

Kız, sen burada yalnız korkmuyor musun? [Bey > Tanımadığı genç kıza] (Karay, 2013b: 187)

kızım > G:+/Y:+++/S:++

Siz de İstanbul'a mı *kızım*? [Yaşlı bey > Tanımadığı genç kadına] (Ağaoğlu, 2013b: 419)

Niteleme Bildiren Söz

küçük > G:+/Y:++/S:+

Küçük, ne güzel bu siyah gözler! [Evin küçük beyi > Tanımadığı cariye kıza] (Samipaşazade Sezai, 2012: 43; Karaosmanoğlu, 1980b: 15; Eray, 2011a: 27)

---

640 bk. "2.2.3.1.1.1.2.2. Erkeklerin Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları" başlığı altında kullanılan hitabın bu bölümde de kullanılabileceği düşünülmektedir.
641 Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
642 Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

Diğer Kullanımlar

çocuğum > G:+/Y:+++/S:+++

Ah zavallı *çocuğum*, siz güzelliğin ne olduğunu... [Bey > Tanımadığı genç kıza] (Güntekin, 1991: 8)

2.2.3.2.1.2. Çocuklara Yönelik Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde tanınmayan çocuklara yönelik birçok hitap derlenmiştir. Bu hitapların genelinde seslenenlerin muhataplara yönelik yakınlıkları hissedilmektedir. Erkeklerin erkek çocuklara yönelik hitapları içinde *çocuk, çocuğum, çocuk kardeş, küçük, küçük adam, oğlan, oğlum, veled, yumurcak, canım, arkadaş* gibi seslenmeler yer almaktadır. Bunlardan *arkadaş* hitabının muhatabı yüceltmek maksadıyla seçildiği metinden anlaşılmaktadır. Biletçi bir adam da küfeci bir çocuğa dış görünüşünden hareketle *keleş* şeklinde hitap etmeyi tercih etmiştir. *Çocuk, çocuğum, bebecik, cicim, oğlum, yavru* ise kadınların erkek çocuklara yönelik hitaplarındandır. Darbukacı bir kızın kendisini izleyenlerden küçük bir çocuğa, onu yüceltmek gayesiyle olduğu hissedilen *küçük bey* hitabı yer almaktadır. Bir kadın da acıma hissiyle tanımadığı bir çocuğa *anasının güzel oğlu* şeklinde dolaylı bir hitapta bulunmuştur. Erkeklerin kız çocuklarına yönelik *küçük* şeklinde tek bir hitabına rastlanmıştır. *Bebecik* ve *cicim* ise kadınların kız çocuklarına yönelik hitapları içindedir.

Tanınan çocuklara ve anne babalar tarafından evlatlarına yönelik kullanılan bazı hitapların bu bölümde de kullanılabilmesi mümkündür. Ayrıca çocukları yüceltmek maksadıyla gençlere yönelik kullanılan bazı hitapların tanınmayan çocuklara yönelik de kullanılabileceği söylenebilir.

2.2.3.2.1.2.1. Erkek Çocuklara Yönelik Hitaplar

2.2.3.2.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m}

ağa[643] > G:+/Y:++/S:+

beyzadem[644] > G:+/Y:++/S:+

efe[645] > G:+/Y:+++/S:+

[643] bk. "2.2.2.1.4.1.1. Babaların Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[644] bk. "2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"

küçük beyefendi[646] **> G:+/Y:++/S:+**

paşam[647] **> G:+/Y:+++/S:++**

pehlivan / pehlivanım[648] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:++**

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +sI/U)}

abisi[649] **> G:+/Y:++/S:+**

amcam[650] **> G:+/Y:+++/S:++**

çocuk kardeş > G:+/Y:++/S:++

Çocuk kardaş, nolursun… [Eşkıya adam > Tanımadığı çoban çocuğa] (Yaşar Kemal, 2006: 146)

evladım[651] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:++**

oğul[652] **> G:+/Y:+/S:+**

oğlum > G:+/Y:+++/S:++

Korkma *oğlum*! [Bey > Tanımadığı küçük çocuğa] (Muallim Naci, 2013: 8)

oğlusu[653] **> G:+++/Y:+++/S:+++**

uşak[654] **> G:++/Y:+++/S:++**

yavrum[655] **> G:+/Y:+++/S:+++**

yeğen / yeğenim[656] **> G:+/Y:+++/S:++**

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

efendi oğlum[657] **> G:+/Y:+++/S:++**

---

[645] bk. "2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[646] bk. "2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[647] bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[648] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[649] bk. "2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[650] bk. "2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[651] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[652] bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[653] bk. "2.2.2.1.4.1.1. Babaların Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[654] bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[655] bk. "2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[656] bk. "2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[657] bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

delikanlı[658] > G:+/Y:++/S:+

genç adam[659] > G:+/Y:++/S:+

kızanım[660] > G:+/Y:++/S:++

küçük adam > G:+/Y:++/S:+

Git, *küçük adam*, yolun açık olsun! [Bey > Küçük helva satıcısına] (Kutlu, 2015: 80)

oğlan > G:+/Y:+/S:+

Ağzını topla *oğlan*! [Bakkal adam > Müşterisi erkek çocuğa] (Adıvar, 2009a: 286; Kaygılı, 1997b: 29)

Organ Adı {+(I/U)m}

iki gözüm[661] > G:+/Y:++/S:+++

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slan[662] > G:+/Y:+++/S:++

koçum[663] > G:+/Y:++/S:+++

tosunum[664] > G:+/Y:++/S:+++

yavru kuş[665] > G:+++/Y:+++/S:++

Değer Sözü

canım > G:+/Y:+++/S:+++

Benimle oynasana, a benim *canım*… [Kelebek > Tanımadığı çocuğa] (Ağaoğlu, 1992: 14)

Niteleme Bildiren Söz

adam küçüğü[666] > G:++/Y:+/S:++

---

[658] bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[659] bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[660] bk. "2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[661] bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[662] bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[663] bk. "2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[664] bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[665] bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"

bacaksız[667] **> G:**+**/Y:**+++**/S:**++

bastıbacak[668] **> G:**+**/Y:**+++**/S:**++

bücür[669] **> G:**++**/Y:**+++**/S:**++

keleş > G:+**/Y:**+**/S:**+

Ulan *keleş*, küfeni başına geçireceğim. [Biletçi bey > Küfeci çocuğa] (Ahmet Rasim, 1969a: 67)

küçük > G:+**/Y:**+++**/S:**+

Yorulmuşsun *küçük*! [Bey > Tanımadığı gazete satıcısı çocuğa] (Koçu, 1947: 1063; Abasıyanık, 2006: 602; Ağaoğlu, 1992: 84; Uzuner, 2007: 240)

minik[670] **> G:**+**/Y:**+++**/S:**+

ufaklık[671] **> G:**+**/Y:**+++**/S:**+

yiğit[672] **> G:**+**/Y:**++**/S:**+

yumurcak > G:+**/Y:**+++**/S:**+

Git *yumurcak*, sen de ondan al, başımı ağrıtma! [Oyuncakçı bey > Müşterisi erkek çocuğa] (Koçu, 1946: 224)

Diğer Kullanımlar

arkadaş> G:+++**/Y:**+++**/S:**++

Aslan *arkadaş* buraya neden Şehre Küstü demişler? [Gazeteci yazar > Tanımadığı Antepli çocuğa] (Yaşar Kemal, 1976: 466)

bebe[673] **> G:**+**/Y:**++**/S:**++

---

[666] bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[667] bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[668] bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[669] bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[670] bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[671] bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[672] bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[673] bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"

çocuk / çocuğum > G:++/Y:+++/S:+++

Çok pahalı *çocuk*, sana göre değil. [Satıcı adam > Tanımadığı küçük müşterisine] (Yaşar Kemal, 2015a: 150; Sabahattin Ali, 2013: 182; Ağaoğlu, 1996: 243; 1992: 13; 2004: 120)

Gel *çocuğum* buraya! [Mustafa Kemal > Tanımadığı işçi çocuğa] (Atay, 1984: 518; Ağaoğlu, 1992: 19)

döl[674] > G:+/Y:+/S:+

veled[675] > G:+/Y:++/S:+

Kimi arıyorsun *veled*? [Kabadayı > Tanımadığı çocuğa] (Dikbaş, 1936: 97)

2.2.3.2.1.2.1.2. Kadınların Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m}

küçük bey > G:+/Y:+++/S:+

Küçük bey, sen de bizimle söylesene! [Darbukacı kız > Tanımadığı küçük çocuğa] (Kaygılı, 1997b: 8)

paşa / paşam[676] > G:+/Y:+++/S:++

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

anam[677] > G:+/Y:+++/S:+++

evladım[678] > G:+/Y:+++/S:+++

oğlum > G:+/Y:+++/S:+++

Neymiş *oğlum*, nasıl asmış? [Kadın > Gazeteci çocuğa] (Ağaoğlu, 1996: 48)

teyzem[679] > G:+/Y:+++/S:+++

yavru > G:+/Y:++/S:+

Yavru, sen açsın. [Köylü kadın > Misafiri tanımadığı erkek çocuğa] (Yaşar Kemal, 2004: 16)

---

674 bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
675 bk. "2.2.3.1.1.2.1.1. Erkeklerin Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
676 bk. "2.2.3.1.1.1.2.1. Kadınların Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
677 bk. "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
678 bk. "2.2.3.1.1.1.2.1. Kadınların Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
679 bk. "2.2.3.1.1.1.2.1. Kadınların Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"

yavrucak[680] **> G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

yavrum[681] **> G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

bey oğlum[682] **> G:**+/**Y:**+++/**S:**++

Cinsiyet Bildiren Söz

anasının oğlu > G:+/**Y:**++/**S:**+

Ölmeyecek *anasının güzel oğlu*! [Kadın > Tanımadığı çocuğa] (Yaşar Kemal, 2013b: 95)

kızanım[683] **> G:**+/**Y:**++/**S:**++

küçük adam[684] **> G:**+/**Y:**++/**S:**+

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanım[685] **> G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

Niteleme Bildiren Söz

cicim > G:+/**Y:**+++/**S:**+++

İç *cicim*, iç! [Darbukacı kız > Tanımadığı küçük çocuğa] (Kaygılı, 1997b: 10, 16)

tontonum[686] **> G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

yaramaz[687] **> G:**+/**Y:**+++/**S:**+

yumurcak[688] **> G:**+/**Y:**+++/**S:**+++

---

[680] bk. "2.2.3.1.1.2.1.2. Kadınların Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[681] bk. "2.2.3.1.1.2.1.2. Kadınların Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[682] bk. "2.2.3.1.1.2.1.2. Kadınların Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[683] bk. "2.2.3.1.1.2.1.2. Kadınların Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[684] bk. "2.2.3.1.1.2.1.2. Kadınların Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[685] bk. "2.2.3.1.1.2.1.2. Kadınların Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[686] bk. "2.2.3.1.1.2.1.2. Kadınların Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[687] bk. "2.2.3.1.1.2.1.2. Kadınların Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[688] bk. "2.2.3.1.1.2.1.2. Kadınların Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"

Diğer Kullanımlar

bebecik > G:+/Y:++/S:+

Bak **bebecik** bak, anan sana meme veriyor. [Kadın yolcu > Otobüsteki bir bebeğe] (Ağaoğlu, 2013a: 54)

çocuk / çocuğum > G:+/Y:+++/S:+++

Söylesene *çocuk*, senin sorduğunu soran birini hiç görmedin mi? [Bayan müşteri > Resepsiyondaki çocuğa] (Ağaoğlu, 1996: 230, 231)

Çocuğum bana bak! [Genç kadın > Tanımadığı küçük çocuğa] (Çamlıbel, 2012: 77)

2.2.3.2.1.2.2. Kız Çocuklara Yönelik Hitaplar

2.2.3.2.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları

Unvan Adı

küçük hanım[689] **> G:++/Y:+++/S:+**

prenses[690] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

anam[691] **> G:+/Y:+++/S:++**

yavrum[692] **> G:+/Y:+++/S:+++**

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

kızım[693] **> G:+/Y:+++/S:++**

Hayvan Adı

bızdık[694] **> G:+/Y:+++/S:++**

Bitki Adı

cimcime[695] **> G:+/Y:+++/S:++**

---

[689] bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
[690] bk. "Hitaplarda Güncel Eğilimler"
[691] bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
[692] bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
[693] bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
[694] bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
[695] bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"

çitlembik[696] **> G:**+**/Y:**++**/S:**++

fıstık[697] **> G:**+**/Y:**+++**/S:**++

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

şekerim[698] **> G:**++**/Y:**+++**/S:**+++

Niteleme Bildiren Söz

cicim[699] **> G:**++**/Y:**+++**/S:**+++

Dikivereyim *cicim*. [Tuvalet temizleyicisi kadın > Müşterisi küçük kıza] (Taner, 2015b: 56)

güzelim[700] **> G:**+**/Y:**+++**/S:**+++

küçüğüm[701] **> G:**+**/Y:**+++**/S:**+++

minik / miniciğim[702] **> G:**+**/Y:**+++**/S:**+++

Diğer Kullanımlar

bebecik > G:+**/Y:**+++**/S:**++

Bak *bebecik* bak, anan sana meme veriyor. [Kadın yolcu > Otobüsteki bir bebeğe] (Ağaoğlu, 2013a: 54)

2.2.3.2.1.2.2.2. Erkeklerin Kız Çocuklara Yönelik Hitapları

Unvan Adı

küçük hanım[703] **> G:**++**/Y:**+++**/S:**+

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +sI/U}

abisi[704] **> G:**+**/Y:**++**/S:**+

---

696 bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
697 bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
698 bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
699 bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
700 bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
701 bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
702 bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
703 bk. "2.2.3.1.1.2.2.2. Erkeklerin Kız Çocuklara Yönelik Hitapları", https://books.google.com.tr/books?id=-v5UDwAAQBAJ&pg=PA28&lpg=PA28&dq=k%C3%BC%C3%A7%C3%BCk+han%C4%B1m+nas%C4%B1ls%C4%B1n&source=bl&ots=T89Ny9tuyv&sig=0pzOjpv4Tyb3Tb0eILTBQ9M0s7w&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwi1j-vG_cTcAhUIBMAKHb3dBRoQ6AEwDXoECAEQAQ#v=onepage&q=k%C3%BC%C3%A7%C3%BCk%20han%C4%B1m%20nas%C4%B1ls%C4%B1n&f=false, (02.08.2018).

evladım[705] **> G:+/Y:+++/S:+++**

yavrucuğum[706] **> G:+/Y:+++/S:+++**

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

kız[707] **> G:+/Y:+++/S:++**

kızım[708] **> G:+/Y:+++/S:+++**

Bitki Adı {+(I/U)m}

gülüm[709] **> G:+/Y:+++/S:+++**

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

şekerim[710] **> G:++/Y:+++/S:+++**

tatlım[711] **> G:++/Y:+++/S:+++**

Niteleme Bildiren Söz

cicim[712] **> G:++/Y:+++/S:+++**

güzelim[713] **> G:+/Y:+++/S:+++**

küçük > G:+/Y:+++/S:++

Bu ne acele **küçük**? [Bey > Tanımadığı küçük kıza] (Güntekin, 2002: 93)

Diğer Kullanımlar

bebeğim[714] **> G:+/Y:+++/S:+++**

çocuk[715] **> G:+/Y:+++/S:++**

2.2.3.2.2. Yaşça Büyük Kimselere Yönelik Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde tanınmayan yaşça büyük kimselere de tıpkı tanınan yaşça büyük kimselere yönelik hitap şekillerinin kullanıldığı

---

[704] bk. "2.2.3.1.1.2.2.2. Erkeklerin Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
[705] bk. "2.2.3.1.1.2.2.2. Erkeklerin Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
[706] bk. "2.2.3.1.1.2.2.2. Erkeklerin Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
[707] bk. "2.2.3.1.1.2.2.2. Erkeklerin Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
[708] bk. "2.2.3.1.1.2.2.2. Erkeklerin Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
[709] bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
[710] bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
[711] bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
[712] bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
[713] bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
[714] bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"
[715] bk. "2.2.3.1.1.2.2.2. Erkeklerin Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"

görülmektedir. Bu hitapların çoğunluğunu, muhatabın yaşına, durumuna ve cinsiyetine göre seçilen akrabalık adları oluşturmaktadır. Söz gelimi seslenen bir çocuk farz edilirse ve muhatap bir delikanlıysa *ağabey*, genç bir kızsa *abla*, orta yaşlı bir erkekse *amca, dayı*; orta yaşlı bir hanımsa *teyze*, bazı bölgelerde *hala*; yaşlı bir amcaysa *dede, baba*; yaşlı bir teyzeyse *anne, valide, nine* gibi hitaplar ya da bunların küçültme ve teklik birinci şahıs iyelik ekleri ile genişletilmiş biçimleri kullanılmaktadır. Bu adların söyleniş biçimleri de bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. Metinlerden erkeklerin kendilerinden yaşça büyük erkeklere yönelik *ağa, ağam, ağa baba, ağabey (abi), ağabeyciğim, amca, emmi, baba, baba can, baba efendi, babalık, beyağabey, beyamca, beybaba, dayı, dede, dedem, dedeciğim, efendi amca, efendim, paşam, hemşeri, bayım, ihtiyar* gibi hitaplar kullandığı görülmektedir. Bunlar dışında yabancı bir komutan tanımadığı yaşlı bir köylü adama *çorbacı*, bir delikanlı meyhanede yaşlı bir adama hakaret amacı gütmeksizin *moruk*, bir sokak çocuğu da yoldan geçen bir adama *usta* şeklinde seslenmiştir. *Hacı efendi* ve *hacı emmi* hitapları, tanınmayan yaşlı beylere yönelik kullanımlardır. Buna göre tanınmayan; ancak özellikle sakallı ve yaşlı beylere tek başına *hacı* hitabının ya da *hacı* tamlayanı ile birlikte çeşitli hitapların kullanıldığı söylenebilir. Bir romanda da gazeteci bir yazarın yan yana yürüdüğü sakallı yaşlı bir adama *sofi* şeklinde seslendiğine rastlanmıştır. Kitapta verilen açıklamaya göre de Doğu'da yaşlı sakallılara bu şekilde seslenildiği öğrenilmiştir. *Amca, baba, efendi, efendi peder* gibi hitap biçimleri, genç kız ve kadınların kendilerinden yaşça büyük erkeklere yönelik seslenmeleridir. Genç kız ve kadınlar da kendilerinden yaşça büyük tanımadıkları kadınlara yönelik *hanım, hanımım, büyük hanım, karı, kocakarı* gibi hitaplar kullanmıştır. Bu hitaplardan kaba bir üslupla söylenen *karı*, bir gardiyanca ziyaretçi bir kadına, *kocakarı* ise Çingene bir kadınca tanımadığı yaşlı bir kadına yönelik kullanılmıştır. *Anne, annem, annecik, anneciğim, hala, hanım anne, valide, valide hanım, hanım valide, hatun anam, nine, nineciğim, hanım nine, koca nine, nine hatun, teyze, teyze hanım, hanım teyze, hanım teyzeciğim, bayan, bayancığım, efendim, hanım* gibi hitaplar, erkeklerin tanımadıkları kendilerinden yaşça büyük hanımlara yönelik kullanımlarıdır. Bunların yanı sıra para dağıtan bir adamın tanımadığı yaşlı bir Çingeneye yönelik *kocakarı* hitabının altında yaşlı kadını küçük görme duygusu sezilmektedir.

Kayseri Develi'de küçüklerce büyüklere *elini öptüğüm*, Trabzon Sürmene'de yaşlı erkeklere *dedeka* şeklinde seslenildiği öğrenilmiştir.

2.2.3.2.2.1. Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.2.3.2.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m}

ağa > G:+/Y:++/S:Ø

Ne arıyorsun *ağa*? [Köylü delikanlı > Tanımadığı beye] (Başkut, 1962: 155)

ağam > G:+/Y:++/S:+

Ağam, münasebet arama. [Bey > Tanımadığı yaşlı köylüye] (Gürpınar, 1995b: 127; Ağaoğlu, 1996: 51; Başkut, 1962: 155)

bayım > G:+/Y:++/S:Ø

Günaydın *bayım, bayım* günaydın! [Çocuk > Sivil polise] (Ağaoğlu, 1996: 222, 216, 217, 223; 1992: 18)

çorbacı > G:+/Y:+/S:Ø

Gel bakalım *çorbacı*, karşıma otur. [Voyvoda Kaptan > Yaşlı adama] (Ömer Seyfeddin, 2003b: 221)

paşam > G:+/Y:+++/S:++

Ha ver bana da beş paracık efendim *paşam*! [Çingene çocuklar > Tanımadıkları beye] (Kaygılı, 1972: 12)

hacı efendi > G:+/Y:++/S:Ø

Ne o *hacı efendi*… [Jandarma çavuşu > Tanımadığı sarıklı beye] (Karay, 2013b: 107)

sofi > G:++/Y:+/S:Ø

Sofi[716] ne iş görüyorsun? [Gazeteci yazar bey > Yolda beraber yürüdüğü sakallı köylüye] (Yaşar Kemal, 1976: 241)

[716] Kitapta *sofi* hitabıyla ilgili olarak Doğu'da yaşlı sakallılara böyle seslenildiği belirtilmiştir.

usta > G:+/Y:++/S:Ø

Usta bir cıgara versene! [Sokak çocuğu > Tanımadığı beye] (Abasıyanık, 2013a: 108)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m / can}

ağabey (abi) > G:+/Y:+++/S:+

Vereyim mi *abi*? [Gazeteci çocuk > Beye] (Ağaoğlu, 1996: 25; 221; 2013a: 408; Saba, 1992: 21)

ağabeyciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Ah laçı[717] *ağabeyciğim*… [Çingene çocuklar > Tanımadıkları beye] (Kaygılı, 1972: 12)

amca > G:+/Y:+++/S:+

Bu dal büyür mü orda *amca*? [Bir çocuk > Tanımadığı gezgin beye] (Ağaoğlu, 1992: 88; 1996: 51, 71; 209; Yaşar Kemal, 2015a: 159)

baba > G:+/Y:+++/S:++

Baba, sen kumanda eder gibi üzüm satıyorsun. [Bey > Üzümcüye] (Müftüoğlu, 2005: 60; Şemseddin Sami, 2008: 152; Koçu, 1943: 346; Yaşar Kemal, 1976: 439; Yıldırım, 1999: 79, 94; Başkut, 2015: 64)

baba can > G:+/Y:+++/S:+++

İşte *baba can*, sorduğun Apostol budur. [Meyhanedeki bey > Tanımadığı Bektaşi dervişine] (Yıldırım, 1999: 84)

babalık > G:+/Y:+++/S:++

Bana bak *babalık*! [Serseri delikanlı > Tanımadığı yaşlı beye] (Nazım Hikmet, 2004b: 81; Sümer, 2006: 97; Kocagöz, 1946: 66)

dayı > G:+/Y:+++/S:+

Dayı, sen beni tanır mısın? [Delikanlı > Meyhanede kendisine asılan beye] (Ahmet Mithat, 2000b: 382; Yaşar Kemal, 2004: 15)

[717] laçı: güzel

dede > G:+/Y:+++/S:+

Merhaba *dede*! [Bey > Tanımadığı yaşlı beye] (Sabahattin Ali, 2008: 19)

dedem / dedeciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Dedem, korkma, Allah kerimdir. [Yolcu bey > Tanımadığı Bektaşiye] (Yıldırım, 1999: 77)

Yer yok *dedeciğim*. [Minibüs muavini > Yaşlı adama] (Baykurt, 1985a: 10)

emmi > G:+/Y:++/S:+

Aman **emmi**, kiminin parası… [Genç müşteri bey > Satıcı beye] (Nesin, 1973: 84)

Unvan Adı + Akrabalık Adı

ağa baba > G:+/Y:++/S:+

Safa bulduk *ağa baba*! [Delikanlı yolcu > Tanımadığı yaşlı adama] (Çamlıbel, 2012: 295)

beyağabey > G:+/Y:++/S:+

Bilseniz ne zamandır işsizim *beyağabey*! [Genç bey > Tanımadığı beye] (Abasıyanık, 2008: 381)

beyamca > G:+/Y:++/S:+

Aman *beyamca*, kolonya bu. [Müşteri delikanlı > Yaşlı berbere] (Ağaoğlu, 1977: 243)

beybaba > G:+/Y:++/S:+

Geçmiş olsun *beybaba*! [Genç bey > Tanımadığı yaşlı beye] (Nesin, 1983: 58; Orhan Kemal, 1995: 105)

efendi amca > G:+/Y:++/S:+

Efendi amca, buyur! [Küçük çocuklar > Yaşlı beye] (Ağaoğlu, 2004: 69)

hacı emmi > G:+/Y:++/S:+

Öyle mi *hacı emmi*? [Delikanlı > Tanımadıkları yaşlı beye] (Orhan Kemal, 1972: 37)

Akrabalık Adı + Unvan Adı

baba efendi > G:+/Y:++/S:+

Baba efendi, ne bakıyorsun? [Külhanbeyi > Bektaşi'ye] (Yıldırım, 1999: 95)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

adamım > G:+/Y:++/S:++

... kafanı sakın *adamım*[718]! [Delikanlı > Yaşlı beye] (Orhan Kemal, 1972: 302)

Niteleme Bildiren Söz

ihtiyar > G:+/Y:++/S:Ø

Uslu otur artık *ihtiyar*! [Memur Bey > Tanımadığı yaşlı beye] (Nazım Hikmet, 2004b: 85; Yaşar Kemal, 2000b: 305; Şemseddin Sami, 2008: 152)

ihtiyar baba > G:+/Y:++/S:+

Ne istiyorsun *ihtiyar baba*? [Bey > Tanımadığı yaşlı adama] (Şemseddin Sami, 2008: 230)

moruk > G:+/Y:+/S:Ø

Ne o, bana inanmadın mı *moruk*? [Delikanlı > Meyhanede tanımadığı sarhoş beye] (Kaygılı, 2003a: 63; Gürpınar, 2012b: 81; Orhan Kemal: 2015: 85; Nesin, 1973: 135)

Diğer Kullanımlar

hemşeri > G:+/Y:++/S:+

Hemşeri, sen bu mezarda yatanı tanıyor musun? [Bey > Yabancı yaşlı beye] (Gürpınar, 1996: 124)

2.2.3.2.2.1.2. Genç Kız/Kadınların Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları

Unvan Adı

efendi > G:+/Y:++/S:Ø

Muhterem *efendi*, sana kendimi yakından göstereceğim. [Bir genç kız > Yaşlı muhtara] (Güntekin, 2002: 23)

[718] bk. "Hitaplarda Sapma"

Akrabalık Adı

amca > G:+/Y:+++/S:+

Amca, sen çok iyi adamsın. [Sokakta yaşayan genç kız > Sığındığı evin beyine] (Yesari, 1964: 21; Ağaoğlu, 2013a: 156)

baba > G:+/Y:+++/S:++

Doğru söylüyorsun *baba*. [Genç kadın > Tanımadığı yaşlı beye] (Kudret, 1973: 213)

Unvan Adı + Akrabalık Adı

efendi peder > G:+/Y:+/S:+

Af ederisiniz *efendi peder*… [Genç kadın > Tanımadığı yaşlı beye] (Kudret, 1973: 213)

2.2.3.2.2.2. Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.2.3.2.2.2.1. Genç Kız/Kadınların Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m}

büyük hanım > G:+/Y:++/S:Ø

A *büyük hanım*, sus, burada da mı kaynanalık? [Genç kadın > Tanımadığı yaşlı kadına] (Gürpınar, 1966b: 59)

hanım > G:+/Y:++/S:Ø

Hanım, oğlunuza başka yerden kız arayınız. [Gelinlik kız > Görücü kadına] (Ahmet Mithat, 1992: 19)

hanımım > G:+/Y:++/S:+

Yozgat'ın köylüğünden *hanımım*. [Genç köylü kadın > Komşu kadına] (Ağaoğlu, 1996: 119, 118)

Akrabalık Adı

abla[719] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+**

[719] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

Unvan Adı + Akrabalık Adı

hanım nine > G:+/Y:++/S:+

Ah *hanım nine*, başıma gelenleri sorma. [Kadın > Tanımadığı yaşlı kadına] (Samipaşazade Sezai, 2012: 29; Ahmet Mithat, 2004: 104)

Cinsiyet Bildiren Söz

karı > G:+/Y:+/S:Ø

Ne istiyorsun *karı*? [Kadın gardiyan > Tanımadığı ziyaretçi kadına] (Yaşar Kemal, 2004: 222)

Niteleme Bildiren Söz

kocakarı > G:+/Y:++/S:Ø

Saçmalama *kocakarı*, benim nur gibi olan kız... [Çingene kadın > Tanımadığı yaşlı kadına] (Gürpınar, 2012a: 28; Kaygılı, 2003c: 128)

2.2.3.2.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

bayan / bayancığım > G:+/Y:+/S:++

Özür dilerim *bayan*, buralarda bir çocuk gördünüz mü? [Baloncu > Genç kıza] (Ağaoğlu, 1996: 218, 213, 228)

Torbanızı taşımamı ister miydiniz *bayancığım*? [Bir çocuk > Tanımadığı turist kadına] (Ağaoğlu, 1992: 18)

büyük hanım > G:+/Y:++/S:Ø

Büyükhanım, haydi işine. [Polis > Tanımadığı yaşlı kadına] (Gürpınar, 1995a: 80)

efendim > G:+/Y:+++/S:+

Bilmem ki *efendim*, bilsem söylerdim. [Resepsiyondaki çocuk > Bayan müşteriye] (Ağaoğlu, 1996: 230; 1999: 25)

hanım > G:+/Y:++/S:Ø

Sen susacak mısın *hanım*? [Sokak çocuğu > Mahalle sakini kadına] (Çamlıbel, 2012: 83; Adıvar, 2009a: 351)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)k / +c(I/U)ğ(I/U)m}

ablam > G:+/Y:+++/S:++

Dur anam, dur güzel *ablam*… [Delikanlı > Misafir olduğu tanımadığı köylü kadına] (Yaşar Kemal, 2009b: 62)

anne > G:+/Y:+++/S:+

Anne, ne ağlıyorsun? [Asker > Tanımadığı yaşlı kadına] (Gürpınar, 1995a: 91; Kabaağaçlı, 2010:, 174)

annem / anam / annecik / anacık / anneciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Dur *anam*, dur güzel ablam… [Delikanlı > Misafir olduğu tanımadığı köylü kadına] (Yaşar Kemal, 2009b: 62)

Anacık, sen baksana onun parmapına! [Delikanlı > Misafir olduğu köylü kadına] (Yaşar Kemal, 2009b: 65)

Anneciğim, bu handa bir terzi var, biliyorsun ya? [Delikanlı > Tanımadığı kadına] (Gürpınar, 1997b: 186; Baykurt, 2006: 43)

hala > G:+/Y:++/S:+

Hala, Selimiye kışlasını niye sordun? [Bir asker > Tanımadığı yaşlı kadına] (Müftüoğlu, 2007a: 99)

nine > G:+/Y:+++/S:+

Nene, yüzünün resmini alacağım. [Fotoğrafçı delikanlı > Yaşlı köylü kadına] (Kutlu, 2016b: 35; Ümit, 2010: 27)

nineciğim > G:+/Y:+++/S:++

Sana hayırlı müşteriler *nineciğim*! [Müşteri bey > Yaşlı satıcı kadına] (Abasıyanık, 2008: 421)

teyze > G:+/Y:+++/S:+

Merak etmeyin *teyze*... [Bey > Tanımadığı yaşlı kadına] (Nesin, 1982: 85; 1983: 74; Ağaoğlu, 1992: 84)

valide > G:+/Y:++/S:+

Valide, doğru söylüyorum. [Kayıkçı delikanlı > Büyük müşteri kadına] (Ahmet Mithat, 2001: 179; Müftüoğlu, 2007a: 99; Necatigil, 1970: 88)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

hanım anne > G:+/Y:+++/S:+

Pazar ola *hanım anne*! [Delikanlı > Tanımadığı yaşlı kadına] (Ahmet Rasim, 1969a: 169)

hanım nine > G:+/Y:++/S:+

Şey *hanım nine*, bu kızın nişanlısı mişanlısı var mı? [Kayıkçı delikanlı > Yaşlı müşteri kadına] (Ahmet Mithat, 2001: 178; Ahmet Rasim, 1969a: 68)

hanım valide > G:+/Y:+/S:+

Hanım valde, torbanın çorbanın sırasıdır şimdi? [Ermeni Bey > Tanımadığı yaşlı kadına] (Kaygılı, 2003c: 128)

hanım teyze > G:+/Y:+++/S:+

Vereyim mi bir "Akşam Saati" *hanım teyze*? [Gazeteci çocuk > Tanımadığı kadına] (Ağaoğlu, 1996: 60, 49; 1991: 80)

hanım teyzeciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Aman *hanım teyzeciğim*, beni anneme götür. [Küçük Ömer > Tanımadığı kadına] (Muallim Naci, 2013: 53)

hatun anam > G:+/Y:++/S:++

Hatun anam, ben hoca değilim. [Delikanlı > Misafir olduğu tanımadığı köylü kadına] (Yaşar Kemal, 2009b: 61)

koca nine > G:+/Y:++/S:+

Sana ne *koca nine*? [Bey > Tanımadığı yaşlı kadına] (Gürpınar, 1995a: 106)

Akrabalık Adı + Unvan Adı

nine hatun > G:+/Y:+/S:+

Nereye gideriz ***nine hatun***? [Kayıkçı Ayvaz Ali > Müşterisi yaşlı kadına] (Koçu, 1948: 1660)

teyze hanım > G:+/Y:+++/S:+

Geçmiş olsun *teyze hanım*! [Delikanlı > Tanımadığı kadına] (Refik, 1949: 127)

valide hanım > G:+/Y:++/S:+

Valide hanım, daha muamelesi bitmedi. [Kâtip > Tanımadığı yaşlı kadına] (Göktulga, 1948: 132; Ahmet Mithat, 2001: 179; 1998: 108)

Niteleme Bildiren Söz

kocakarı > G:+/Y:++/S:Ø

Kocakarı, sen çekil! [Para dağıtan uşak > Tanımadığı yaşlı Çingene kadına] (Gürpınar, 2012a: 55; Kaygılı, 2004: 109)

2.2.3.2.3. Yaşıtlara Yönelik Hitaplar

2.2.3.2.3.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları

Bu başlık altında birbirlerini tanımayan yetişkinlerin yaşıtlarına yönelik hitapları derlenmiştir. Kullanılan hitap biçimlerinin birbirini tanıyan yaşıtlar arasında kullanılanlarla neredeyse aynı oldukları görülmektedir. Kişiler birbirlerini tanımasalar da kibarlık ya da samimiyet endişesiyle kullanacakları hitapları seçmişlerdir. Erkekler yaşıtları olduklarını tahmin ettikleri tanımadıkları beylere yönelik *ağa, ağam, ağa bey, agoşum, ahbap, arkadaş, babalık, bayım, bey, beyim, beyefendi, beyefendimiz, beyefendiciğim, efendi, efendim, efendimiz, hazret, çelebi, efendi ağa, efendican, efendi kardeş, dayı, bey dayıcığım, birader, beyefendi biraderciğim, bizim köylü, bizim oğlan, hemşeri, hemşo, hemşerim, dadaş, efe, erenler, hacım, hocam, imanım, karabet* "hısımlık"*, kardeş, kardeşim, kardeşlik, kurban, mahdum, Müslüman, peder, pirim, yiğit* gibi hitapların yanı sıra daha fazla yakınlık sezilen *a(r)slanım, şehbâzım, azizim, civanım, dostum, gülüm, harmanım, iki gözceğizim, sultanım, şekerim, yoldaş, yoldaşım* gibi hitaplar kullanmışlardır. Bir bekçinin ve yaşlı bir beyin kızdıkları beylere yönelik *adam* ve *herif* gibi hitapları da yer almaktadır. *Anam, anacığım, babam, babacığım, babacan* gibi hitaplar da

muhatapların yaşları, durumları ve cinsiyetleri göz önünde bulundurulduğunda gerçek anlamda kullanılamayacağı için sapmalara örnek teşkil edebilecek seçimlerdir. *Bay + özel ad, bayım, efendi, efendim, ağa, ağam, ağacığım, ağa birader, efendi ağa, bey bilader, bey kardeş, hemşehri, kardeş, kardeşim yiğit* gibi hitap biçimleri de kadınların erkeklere yönelik kullandıkları seslenmelerdir. *Canım efendim, canımın içi, iki gözümün elifi, kuzum, paşam* gibi hitaplar kadınlarca tanımadıkları yaşıtları erkeklere yönelik kullanılan daha samimi örneklerdir. *Herif* hitabı, bir kadın tarafından kızdığı bir arabacıya sarf edilmiştir. Bunlar dışında kadınlarca tanımadıkları erkeklere yönelik kullanılan *arkadaşım* ve *azizim* hitapları, bu hitapların genellikle erkekler arasında kullanıldığı düşünüldüğünde ilginç kullanımlar arasına dâhil edilebilir. Bir kadın da handaki esnaflardan birine muhatabının mesleğinin adıyla *usta* şeklinde seslenmiştir.

Hanım, hanımefendi, hanım kardeşim, hatunum, hemşireciğim, hemşire hanım, kadınım gibi hitapların yanı sıra daha samimi olan *bebeğim, ceylanım, güzelim, kuzum, şekerim* gibi hitaplar kadınların tanımadıkları yaşıtları olan kadınlara yönelik hitaplarındandır. *Bacı, bacım, bayan, hanım, küçük hanım, hanımefendi, hatun, kadın, karı, hemşire, hemşirem, hanım abla, hanım hemşire, hemşire hanım, hemşire hanımcığım, hemşirem hanım, hanım teyze, kardeşim, kız kardeşim* gibi hitaplar da erkeklerin tanımadıkları ve yaşıtları oldukları düşündükleri hanımlara yönelik hitaplarıdır. Bir delikanlı kızgın olduğu bir genç kıza *kızım* şeklinde hitap etmiştir. Bu başlık altında muhatapların seslenenlerin yaşıtları oldukları düşünüldüğünde bir bey tarafından kullanılan *abla, ablacığım, anam, anacığım, anoşum* gibi hitapları da sapmalar içinde değerlendirmek mümkündür. Bunların yanı sıra bir kaptanın yolculardan bir bayana *hacı* şeklinde seslendiği örnek, bu hitabın genellikle erkekler arasında ya da yaşlı kadınlara yönelik kullanıldığı düşünüldüğünde ilginç sayılabilir. Ayrıca biletçi bir bey, yabancı bir kadına yönelik *madam* hitabını kullanmıştır.

2.2.3.2.3.1.1. Erkeklere Yönelik Hitaplar

2.2.3.2.3.1.1.1. Erkeklerin Erkeklere Yönelik Hitapları

Meslek ve Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m / +(I/U)ş + can}

ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Al *ağa*, al sen şu paranı! [Köylü delikanlı > Tanımadığı şehirli beye] (Orhan Kemal: 2010: 19; Abasıyanık, 1970: 47; Nesin, 2009: 40; 1983: 88; Yıldırım, 1999: 171)

ağam > G:+/Y:+/S:+

Ağam, yükünü Göztepe'ye kadar ben taşıyayım… [Hamal > Köylü beye] (Güntekin, 1999: 9)

agoşum > G:+/Y:+/S:++

Merhana *agoşum*! [Köylü bey > Tanımadığı Antepli beye] (Tanımadığı İstanbullu bey, Yaşar Kemal, 1976: 64)

başkan[720] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

bayım > G:+/Y:+/S:Ø

Yanlış anladınız *bayım*. [Sivil polis > Tanımadığı beye] (Yesari, 1964: 66, 67, 69; Eray, 1994: 45; Ağaoğlu, 2013a: 140; 2005: 62; Nesin, 1982: 21, 83, 84; 1959a: 16; 2000: 464, 465)

beyim > G:+/Y:+++/S:+

Sizi yanlış göndermişler *beyim*... [Memur > Tanımadığı beye] (Nesin, 1982: 19, 27; 1973: 105; 1983: 38; Ağaoğlu, 2013a: 339; 2004: 154, 155)

beyefendi > G:+/Y:+++/S:Ø

Beyfendi, hırsız bu muydu? [Polis > Bey, Nesine] (1982: 104; 106)

beyefendimiz / beyefendiciğim > G:+/Y:+++/S:+

Evet Ankara'ya gidiyorum *beyefendimiz*. [Birbirini tanımayan iki erkek yolcu] (Nesin, 1982: 107)

[720] https://storia.me/@tuco/kadinlarin-hitap-sekilleriyle-erkeklerin-hitap-sekilleri-arasindaki-farklar-4zz1rt; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

Teveccüh buyurdunuz *beyefendiciğim*. [Birbirini tanımayan iki erkek yolcu] (Nesin, 1982: 107)

çelebi > G:+/Y:Ø/S:Ø

Destur *çelebi*! [Türk bey > Tanımadığı Frenk beye] (Ahmet Rasim, 1969a: 17)

dadaş > G:+/Y:++/S:++

Dadaş, kaç kişisiniz? [Delikanlı > Tanımadığı delikanlıya] (Gürpınar, 2012b: 76; Dikbaş, 1936: 80)

efe > G:+/Y:+++/S:+

Sana ne oluyor *efe*? [Delikanlı > Tanımadığı delikanlıya] (Buğra, 2005a: 68)

efendi > G:+/Y:+/S:Ø

Efendi, ne yaptın? [Polis > Tanımadığı beye] (Gürpınar, 1995a: 65; Orhan Kemal, 2010: 18; 1972: 37; Nesin, 1973: 103; 1983: 89; Başkut, 2005: 122, 128)

efendim / efendimiz > G:+/Y:+++/S:++

Efendim, ağa bey, haramdır, onların ekmeği yenmez. [Sakallı köylü > Yolda beraber yürüdüğü gazeteci yazar beye] (Yaşar Kemal, 1976: 242; Nesin, 1982: 107)

Müşerref olduk *efendimiz*. [Birbirini tanımayan iki erkek yolcu] (Nesin, 1982: 107)

efendi ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Efendi ağa, saatin kaç? [Muhtar > Tanımadığı kasabalı beye] (Baykurt, 2006: 314)

efendican > G:+/Y:+/S:++

Efendican, gözen kurban, başan kurban! [Doğulu köylü bey > Tanımadığı Öğretmen Beye] (Baykurt, 2015: 233)

gakko(ş)[721] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:+**

[721] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/; https://tr.instela.com/elazig-sivesi--266517; (01.08.2018).

hacım > G:++/Y:+++/S:++

Hacım[722], dikkat et ha, araklarlar! [Bilet memuru > Yolculardan birine] (Ahmet Rasim, 1969a: 114)

hazret > G:+/Y:Ø/S:Ø

Buna sen ne dersin *hazret*? [Bey > Tanımadığı Bektaşi'ye] (Yıldırım, 1999: 189, 190)

hocam > G:+++/Y:+++/S:+++

Çekinme *hocam*, buyur! [Delikanlı > Tanımadığı delikanlıya] (Kutlu, 2015: 114)

müdür[723] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:++**

reis[724] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:++**

sultanım > G:+/Y:++/S:+++

Aman *sultanım*, himmet! [Halktan birileri > Saygı duydukları beye] (Gürpınar, 2012b: 273)

usta / ustam[725] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m / can}

ağa bey > G:++/Y:+++/S:++

Efendim, *ağabey*, haramdır, onların ekmeği yenmez. [Sakallı köylü > Yolda beraber yürüdüğü gazeteci yazar beye] (Yaşar Kemal, 1976: 242)

anam / anacığım > G:+/Y:++/S:+++

Anam, Allah büyüktür be! [Bey > Yeni tanıştığı beye] (Abasıyanık, 1998: 63; 1970: 69)

O kadar kişiyi oraya kim çağırdı *anacığım*? [Bey > Tanımadığı etrafındaki insanlara] (Gürpınar, 1995a: 170)

---

[722] "Teklifsiz ahbap" (A. Fikri, 1891: 80)
[723] https://storia.me/@tuco/kadinlarin-hitap-sekilleriyle-erkeklerin-hitap-sekilleri-arasindaki-farklar-4zz1rt; https://tr-tr.facebook.com/permalink.php?story bid=126294710791765&id=104356832985553, (01.08.2018).
[724] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).
[725] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/; https://www.com/watch?v=GuG3nbpF0hU; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

babacan > G:+/Y:+++/S:+++

Eh *babacan*, düşmez kalkmaz bir Allah'tır. [Bey > Tanımadığı yaşlı Meşhedi'ye] (Dikbaş, 1936: 91)

babam / babacığım > G:+/Y:+++/S:+++

Babam, kardaşım, ben sana bir şişe al götür diyorum. [Camideki Urfalı yaşlı bey > Tanımadığı gazeteci yazara] (Yaşar Kemal, 1976: 431)

Yok *babacığım*, burası Üsküdar iskelesi değil… [Biletçi bey > Tanımadığı yolcuya] (Ahmet Rasim, 1969a: 67)

babalık > G:+/Y:+++/S:+

Hey *babalık*, köfteleri yakıyorsun. [Şoför (kızgın) > Tanımadığı beye] (Ilgaz, 2012: 129)

birader / bilader > G:+/Y:++/S:+

E peki *bilader*, bu turist senin… [Kasabalı bey > Kasabaya gelen memurlara] (Nesin, 1973: 103; Ahmet Rasim, 1969a: 43)

dayı > G:+/Y:+++/S:++

Pir ol be *dayı*! [Delikanlı > Tanımadığı yeniçeriye] (Ahmet Mithat, 2001: 183; Esendal, 1983b: 206, 208)

dayıoğlu[726] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

hal-oğlu (halaoğlu)[727] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

kardeş[728] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+**

kardeşim / kardaım > G:+/Y:+++/S:++

Babam, *kardaşım*, ben sana bir şişe al götür diyorum. [Camideki Urfalı yaşlı bey > Tanımadığı gazeteci yazara] (Yaşar Kemal, 1976: 431)

kardeşlik / gardaşlık > G:+/Y:+++/S:++

Ne, hangi rüşvet *gardaşlık*? [Odacı bey > Daireye gelen tanımadığı saat işçisine] (Altan, 2002: 339, 364)

---

[726] https://www.wattpad.com/566616768-imkansiz-a%C5%9Fk-ger%C3%A7ekler2, (01.08.2018).
[727] https://forum.memurlar.net/konu/264617/, (01.08.2018).
[728] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

peder > G:+/Y:+/S:+

Peder, bendeniz … [Bey > Tanımadığı beye] (Ahmet Rasim, 1969a: 43)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

bey dayıcığım > G:+/Y:+/S:+++

Bak *bey dayıcığım*, apti acizde yaş tamam kırk üç. [Dilenci bey > Tanımadığı beye] (Kaygılı, 2003c: 322)

beyefendi biraderciğim > G:+/Y:+/S:+++

Aman *beyefendi biladerciğim*, darılm … [Kadın tellalı > Tanımadığı beye] (Kaygılı, 2003a: 154)

efendi kardaş > G:+/Y:++/S:+

Yahu *efendi kardaş*, Hamdi Bey'in evi hangisi? [Muhtar Battal > Tanımadığı kasabalı beye] (Baykurt, 2006: 315)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

adam > G:+/Y:++/S:Ø

Sus artık be *adam*! [Mabet bekçisi (kızgın) > Tanımadığı beye] (Ayverdi, 2014: 15; Karay, 2013b: 90)

adamım[729] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+**

bizim oğlan > G:+/Y:++/S:++

… elbette öyledir, *bizim oğlan*... [Yolcu bey > Yolculardan beye] (Yaşar Kemal, 1976: 145)

herif > G:+/Y:++/S:Ø

İlahi *herif*, kör ol. [Yaşlı adam > Tanımadığı dilenciye] (Gürpınar, 2005b: 40)

kızan[730] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

[729] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).
[730] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

Organ Adı {+(I/U)m}

iki gözceğizim / iki gözceyizim > G:+/Y:++/S:+++

Abe *iki gözceyizim*, üç değil... [Bulgar göçmeni köylü adam > Tanımadığı İstanbullu beye] (Yaşar Kemal, 1976: 26)

Bitki Adı {+(I/U)m}

gülüm > G:+/Y:++/S:+++

Ne adresi *gülüm*? [Bir memur > Tanımadığı beye] (Esendal, 1983a: 82)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

a(r)slanım > G:+/Y:+++/S:+++

Dur *arslanım*, ne sen ne de o! [Komiser > Sorguya çektiği beye] (Başkut, 1972: 37)

şehbâzım > G:+/Y:+/S:+++

Şehbâzım beni de unutmayın! [Kayıkçı > Tanımadığı müşterisi beye] (Koçu, 1946: 346)

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

şekerim > G:+/Y:++/S:+++

Nereye bakıyorsun *şekerim*? [Bir memur > Tanımadığı beye] (Esendal, 1983a: 82)

Değer Sözü

azizim > G:+/Y:+++/S:+++

… hitabet kudretimin sayesinde oldu *azizim*. [Bey > Tanımadığı beye] (Nesin, 1983: 40; Nazım Hikmet, 2004b: 45)

dostum > G:+/Y:+++/S:+++

Hemen yarın akşam gelirim *dostum*. [Yabancı bey > Yeni tanıştığı Türk beye] (Adıvar, 2009a: 97; Ahmet Mithat, 1998: 143)

imanım > G:+/Y:+/S:+++

Lafın önüne silah çatma be *imanım*! [Kabadayı > Meyhanedeki tanımadığı beye] (Dikbaş, 1936: 81; Yıldırım, 1999: 95, 98, 125; Abasıyanık, 2013a: 76)

kurban > G:+/Y:+/S:++

Yazide yabanda gelmişem *gurban*. [Diyarbakır köylüsü bey > Tanımadığı İstanbullu beye] (Yaşar Kemal, 1976: 31; Gürpınar, 2012b: 260)

mirim[731] (konuşma dili) **> G:+/Y:+++/S:+++**

toprağım[732] (konuşma dili) **> G:++/Y:+++/S:++**

yoldaş / yoldaşım > G:++/Y:++/S:++

Ne geziyorsun *yoldaş*? [Yeniçeri > Tanımadığı yeniçeriye] (Ahmet Mithat, 2001: 188; İstanbul Ansiklopedisi, C. 1, 346)

Olmaz be *yoldaşım*… [Yaşlı çiftlik kahyası > Tanımadığı muhacirlerden birine] (Ayverdi, 2010: 164)

Niteleme Bildiren Söz

civanım > G:+/Y:++/S:++

Civanım, bir daha doldur … [Delikanlı > Meyhaneci beye] (Gürpınar, 2012b: 26)

moruk[733] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:++**

yiğit > G:+/Y:++/S:++

Senin adın ne *yiğit*? [Delikanlı > Tanımadığı delikanlıya] (Orhan Kemal, 1972: 15)

Diğer Kullanımlar

ahbap > G:++/Y:+++/S:++

Türk müsün *ahbap*? [Bey > Tanımadığı beye] (Ağaoğlu, 1991: 131; 1977: 26; Dıranas, 1977: 153)

arkadaş > G:+/Y:+++/S:++

Kasdın beni yakmak mı *arkadaş*? [Bey > Tanımadığı beye] (Ağaoğlu, 1977: 26; Namık Kemal, 2004: 240; Dıranas, 1977: 145; Ahmet Mithat, 2000c: 275)

bebe[734] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:++**

---

[731] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.
[732] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).
[733] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

bizim köylü > G:+/Y:++/S:++

Haydi kalk, hey *bizim köylü*… [Bey > Tanımadığı beye] (Kaygılı, 2004: 177)

erenler > G:+/Y:+/S:+

Erken geldik *erenler* biz, erken… [Kahveci > Tanımadığı çalgıcıya] (Tecer, 2009: 85, 84; Yıldırım, 1999: 90, 98, 171, 196, 208)

göbel[735] (konuşma dili) **> G:++/Y:++/S:++**

harmanım > G:+/Y:+/S:++

Dur yahu *harmanım*, beyağabeyden bir cıgara alayım. [Delikanlı > Jandarmaya] (Abasıyanık, 2008: 441)

hemşeri > G:+/Y:+++/S:+

Hani giden adam nerede kaldı *hemşeri*? [Bey > Hırvat beye] (Namık Kemal, 2006: 178)

hemşerim > G:+/Y:+++/S:++

Hemşehrim, ne oldunuz, ne var? [Bey > Tanımadığı yaralı askere] (Müftüoğlu, 2005: 118; Ağaoğlu, 1977: 148; Nesin, 2000: 464; Altan, 2002: 335)

hemşo > G:+/Y:+++/S:++

İyi akşamlar *hemşo*! [Roman delikanlı > Tanımadığı beye] (Kaçan, 2002: 108)

karabet > G:+/Y:+/S:+

Karabet, nereye gidiyoruz? [Bey > Yanındaki beye] (Ahmet Rasim, 1969a: 167)

mahdum > G:+/Y:+/S:+

Mahdum, bendeniz … [Bey > Tanımadığı beye] (Ahmet Rasim, 1969a: 43)

Müslüman > G:+/Y:+++/S:Ø

Sahi söylersin abe *Müslüman*! [Berber > Tanımadığı müşterisi beye] (Gürpınar, 2015: 86)

---

[734] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://eksisozluk.com/bebe--139755, (01.08.2018).
[735] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).

ortak[736] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**+++/**S:**++

pirim > **G:**+/**Y:**+/**S:**++

Şu kalabalığın geçmesini bekliyorum *pirim*. [Bektaşi > Bekçiye] (Yıldırım, 1999: 171)

rafık[737] (konuşma dili**)** > **G:**+/**Y:**++/**S:**++

üstad / üstadım[738] (konuşma dili) > **G:**++/**Y:**+++/**S:**++

2.2.3.2.3.1.1.2. Kadınların Erkeklere Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

ağa > **G:**+/**Y:**+/**S:**Ø

Korkarım bizimle eğleniyorsunuz *ağa*? [Kadın > Esirci adama] (Ahmet Mithat, 2000b: 309; Gündüz, 1930: 83)

ağam / ağacığım > **G:**+/**Y:**+/**S:**++

Haydi *ağam*, sen de dahdahını biraz sür. [Kadın > Arabacıya] (Gürpınar, 1968a: 17; Ahmet Mithat, 2000c: 201)

Ağacığım, beni bahışla abu! [Kadın > Doktor Bey'e] (Ahmet Vefik, 1970b: 76)

bayım > **G:**+/**Y:**+/**S:**Ø

… dinlediniz mi *bayım*? [Kadın > Tanımadığı beye] (Ağaoğlu, 2004: 171; 1998: 144; 2007: 4; 1996: 515)

efendi > **G:**+/**Y:**+/**S:**Ø

Efendi, biraz daha peşimizden gelirseniz... [Genç kız (kızgın) > Tanımadığı beye] (Abasıyanık, 1970: 68; Gündüz, 1930: 44)

efendi ağa > **G:**+/**Y:**+/**S:**Ø

… yıkılıp kalmışım korkudan *efendi ağa*. [Kadın > Tanımadığı beye] (Baykurt, 1985a: 211)

---

[736] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).
[737] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019; https://www.uludagsozluk.com/k/raf%C4%B1k/, (01.08.2018).
[738] https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, (01.08.2018).

efendim > G:+/Y:+++/S:+

Efendim, haddini tecavüz ediyorsun. [Meruşe (mesafe) > Tanımadığı Selfo'ya] (Şemseddin Sami, 2008: 72)

paşam > G:+/Y:+++/S:++

Sormak ayıp olmasın *paşam*. [Yabancı kadın > Tanımadığı beye] (Ahmet Mithat, 2000c: 16)

usta > G:+/Y:+++/S:+

Kuzum *usta*, dükkan komşularına soruver. [Kadın > Handaki esnafa] (Gürpınar, 1997b: 187)

Akrabalık Adı {+(I/U)m}

kardeş > G:+/Y:+++/S:+

İstemiyor musun *kardeş* suyu? [Müşteri kadın > Bileyiciye] (Ağaoğlu, 2004: 156; Gürpınar, 1972: 227)

kardeşim > G:+/Y:+++/S:+++

Haydi git *kardeşim*, haydi git. [Genç kadın > Tanımadığı genç beye] (Dıranas, 1977: 154; Ağaoğlu, 2004: 156; Ahmet Mithat, 2000b: 309)

oğlum > G:+/Y:+++/S:++

Neye yarar senin vızvızlanman adamların kulaklarının dibinde hey *oğlum*? [Gümrük memuru kadın > Türkiye sınırından girmek isteyen tanımadığı beye] (Ağaoğlu, 1977: 43; Abasıyanık, 2013b: 17; Orhan Kemal, 1982: 83)

Unvan Adı + Akrabalık Adı

ağa birader > G:+/Y:+/S:+

Ağa birader, ben kızımı size layık görmediğim gibi... [Kadın > Esirci adama] (Ahmet Mithat, 2000b: 315)

bey birader / bey bilader > G:+/Y:++/S:+

Lakin şunu bil ki *bey bilader* … [Yaşlı kadın > Tanımadığı yaşlı beye] (Kaygılı, 1997b: 120)

bey kardeş > G:+/Y:++/S:+

Vizen tamam mı dedik *bey kardeş*? [Gümrük memuru kadın > Türkiye sınırından girmek isteyen beye] (Ağaoğlu, 1977: 28)

Cinsiyet Bildiren Söz

bizim oğlan[739] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:++**

herif > G:+/Y:++/S:Ø

Söylenme *herif*, parana geçer hükmün. [Hanım > Arabacıya] (Gürpınar, 2005a: 100)

Hayvan Adı {+(I/U)m}

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Kuzum usta, dükkan komşularına soruver. [Kadın > Handaki esnafa] (Gürpınar, 1997b: 187)

Değer Sözü

azizim > G:+/Y:++/S:+++

Azizim, siz çirkin bir adamsınız. [Kadın > Kendisine kur yapan bey] (Devrim, 1996: 66)

canım efendim > G:+/Y:+++/S:+++

İçkilisiniz *canım efendim*! [Şehirli kadın > Tanımadığı şoföre] (Ağaoğlu, 2013b: 218)

canımın içi > G:+/Y:++/S:+++

Yani *canımın içi*, kağıtların doğruyu söylemiyor ya… [Gümrük memuru kadın > Türkiye sınırından girmek isteyen beye] (Ağaoğlu, 1977: 39)

iki gözümün elifi > G:+/Y:++/S:+++

İki gözümün elifi, ben okumadım... Çingene kadın > Tanımadığı para dağıtan uşağa] (Gürpınar, 2012a: 57)

[739] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).

Niteleme Bildiren Söz

yiğit > G:+/Y:+++/S:+

Ah *yiğit*, dünyada benim için... [Kadın > Tanımadığı beye] (Ahmet Mithat, 2000b: 474)

Diğer Kullanımlar

arkadaşım > G:+/Y:+++/S:++

Bilir misiniz atak ve tatlı masa *arkadaşım*… [Kadın > Yeni tanıştığı beye] (Ağaoğlu, 2007: 4)

çocuk > G:+/Y:++/S:+

Ben burada kaçın kurasıyım hey *çocuk*! [Gümrük memuru kadın > Türkiye sınırından girmek isteyen beye] (Ağaoğlu, 1977: 44; Karay, 2013b: 34; Abasıyanık, 2013b: 25; Çamlıbel, 2012: 364)

hemşehri > G:+/Y:+++/S:+

Aman *hemşehri*, sen bizim Nikola'yı tanır mısın? [Genç kız > Tanımadığı köylü beye] (Ahmet Mithat, 1998: 145)

2.2.3.2.3.1.2. Kadınlara Yönelik Hitaplar

2.2.3.2.3.1.2.1. Kadınların Kadınlara Yönelik Hitapları

Unvan Adı {+(I/U)m}

hanım > G:+/Y:+++/S:Ø

Biz öyle Şehlevend filan tanımayız *hanım*. [Kadın > Tanımadığı kadına] (Ahmet Mithat, 2000b: 322; Muallim Naci, 2013: 61; Nesin, 1982: 83)

hanımefendi > G:+/Y:+++/S:Ø

Çocuk yok mu *hanımefendi*? [Kadın > Tanımadığı vakıfçı kadına] (Ağaoğlu, 1996: 127)

hatunum > G:+/Y:++/S:+

Dile bakalım dileğini temiz kalpli melek huylu itaatli *hatunum*! [Köylü kadın > Misafiri kadına] (Baykurt, 2014: 201)

Akrabalık Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

hemşireciğim > G:+/Y:++/S:+++

Hemşireciğim, her gün uzanan... [Vapurda kadınlar birbirlerine] (Gürpınar, 2005a: 363)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

hanım kardeşim > G:+/Y:+++/S:+

… düşmanın yok olsun benim İstanbullu nazik todi *hanım kardeşim*… [Orta yaşlı göçebe Çingene > Tanımadığı genç Çingene kıza] (Kaygılı, 1972: 231)

Akrabalık Adı + Unvan Adı

hemşire hanım > G:+/Y:+++/S:+

Bana bakınız *hemşire hanım*… [Yaşlı kadın > Tanımadığı yaşlı kadına] (Kaygılı, 1997b: 110)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

bizim kız[740] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:++**

kadınım > G:+/Y:++/S:+++

Kadınım, ne oluyor? [Şehirli genç kız > Tanımadığı köylü kadına] (Gündüz, 1930: 81)

karı[741] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:Ø**

Hayvan Adı {+(I/U)m}

ceylanım > G:+/Y:+++/S:+++

Ceylanım, sana da manikür yapayım mı? [Şehirli genç kız > Tanımadığı genç kıza] (Gündüz, 1930: 8; Kaygılı, 1972: 230)

kuzum > G:+/Y:+++/S:+++

Gökten bir şey iniyor *kuzum*, görüyor musun? [Kelebek > Diğer kelebeğe] (Çamlıbel, 2012: 346)

---

[740] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).
[741] Konuşma dilinde söz konusu kullanıma rastlanmaktadır.

Yiyecek Adı {+(I/U)m}

şekerim > G:+/Y:+++/S:+++

Belli olmaz *şekerim*. [İş sırası bekleyen birbirini tanımayan kadınlar] (Orhan Kemal, 1995: 65)

Değer Sözü

canikom[742] (konuşma dili) **> G:+++/Y:+++/S:+++**

Niteleme Bildiren Söz

güzelim > G:+/Y:+++/S:+++

Güzelim, sen gagasız bir kuşa benziyorsun. [Kelebek > Diğer kelebeğe] (Çamlıbel, 2012: 345)

Diğer Kullanımlar

bebeğim > G:+/Y:+++/S:+++

Kendi güzelliğine pek güvenme *bebeğim*. [Kelebek > Diğer kelebeğe] (Çamlıbel, 2012: 344)

2.2.3.2.3.1.2.2. Erkeklerin Kadınlara Yönelik Hitapları

Unvan Adı

bayan > G:+/Y:++/S:Ø

Oho *bayan*[743], Bay Hamdi öleli seneler oldu. [Bey > Tanımadığı kadına] (Gündüz, 1938: 203; Adıvar, 2009b: 75; Dıranas, 1977: 132; 1977: 154; Ilgaz, 1996: 44; Nazım Hikmet, 2004c: 191; Ağaoğlu, 1977: 182; 2013b: 268, 383)

dudu > G:+/Y:Ø/S:Ø

Evet *dudu*[744], hakkınız var. [Bey > Tanımadığı yaşlı kadına] (Ahmet Mithat, 2000c: 15)

hacı > G:+/Y:+/S:+

Hacı, haydi fındık kabuğunu doldurmayan aklınla… [Hacı Kaptan > Tanımadığı bayan yolcuya] (Başkut, 2015: 106)

---

[742] https://ask.fm/FnrbhElif1998/answers/55238201956; (01.08.2018).
[743] Burada dönemin hitaplarıyla ilgili o dönemde halis Türkçe olarak hanıma "bayan", beye "bay" denildiği bilgisi verilmiştir.
[744] dudu: 1. Tuti kuşu, papağan. 2. Hanım, kadın (Parlatır, 2006: 364).

hanım > G:+/Y:+++/S:Ø

Hanım, ayak altında dolaşmasana! [Bey > Tanımadığı kadına] (Ağaoğlu, 1991: 31)

hanımefendi > G:+/Y:+++/S:Ø

Hanımefendi, siz bu centilmenlerle... [Mustafa Kemal (kızgın) > Tanımadığı bir hanıma] (Atay, 1984: 560; Engin, 1961: 72; Ağaoğlu, 1977: 182)

hatun > G:+/Y:++/S:Ø

Hatun, senin oğlunu kim öldürdü acaba? [Savcı > Sorguya çektiği kadına] (Yaşar Kemal, 2004: 211; Musahipzade Celal, 1970: 232)

küçük hanım > G:+/Y:+++/S:+

Küçük hanım[745]! [Delikanlı > Tanımadığı genç kıza] (Kür, 1983: 177)

madam > G:+/Y:Ø/S:Ø

Bir saat sonra *madam*. [Biletçi bey > Yabancı yolcu kadına] (Ahmet Rasim, 1969a: 67)

Akrabalık Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m / +ş(I/U)m}

abla > G:+/Y:++/S:+

Abla, önde boş yer var. [Otobüs muavini > Kadın yolcuya] (Ağaoğlu, 2013a: 49; Taner, 2015b: 94)

ablacığım > G:+/Y:++/S:+++

Tezeğin toprağın içindekiler *ablacığım*. [Köy öğretmeni bey > Şehirli kadına] (Baykurt, 1975a: 159)

anam / anacığım > G:+/Y:++/S:+++

Bağırma kardeşim, bağırma *anam*, bağırma! [Bey > Tanımadığı kadına] (Kabaağaçlı, 2010:, 174)

O kadar kişiyi oraya kim çağırdı *anacığım*? [Bey > Tanımadığı etrafındaki insanlar] (Gürpınar, 1995a: 170)

---

[745] Kitapta *Küçük hanım!* hitabının açıklaması olarak şunlar verilmiştir: … o ilk gün *Küçük hanım!* demişti bana adımı öğrenmeden önce. Ama bunu söyleyişinde hiçbir küçümseme, en ufak bir alay yoktu, babamın kimi kez bana *küçük hanım* ya da *hanımefendi* diyen arkadaşlarınınkinde olduğu gibi. Belli ki benim yaşımdakilere olağan hitap biçimiydi bu.

anoşum > G:+/Y:++/S:+++

Kaça satarsın *anoşum*? [Adanalı kaçakçı > Antepli genç satıcı kadına] (Yaşar Kemal, 1976: 71)

bacı > G:+/Y:++/S:+

Bacı, erkek Fatma nerede? [Delikanlı > Tanımadığı kadına] (Kabaağaçlı, 2011: 126)

bacım > G:+/Y:++/S:+++

Bir eksiklik mi var *bacım*. [Türkiye sınırından girmek isteyen Bayram > Gümrük memuru kadına] (Ağaoğlu, 1977: 39, 41; 2013b: 437; 2007: 5)

hemşire > G:+/Y:++/S:+

Kimi istiyorsun *hemşire*? [Bey > Tanımadığı kadına] (Adıvar, 2009a: 186, 188; Kocagöz, 1946: 76)

hemşirem > G:+/Y:++/S:++

Neyse *hemşirem*, şimdi bu vadide sözü... [Esirci > Tanımadığı kadına] (Ahmet Mithat, 2000b: 309)

kardeşim > G:+/Y:+++/S:++

Bağırma *kardeşim*, bağırma anam, bağırma! [Bey > Tanımadığı kadına] 8Kabaağaçlı, 2010:, 174)

kız kardeşim > G:+/Y:++/S:++

Haydi yat sağlıkla *kız kardeşim*! [Öğretmen Bey > Tanımadığı köylü kadına] (Baykurt, 1980: 173)

Unvan Adı + Akrabalık Adı

hanım abla > G:+/Y:++/S:+

Öyle mi *hanım abla*? [Erkek müşteri > Bakkal kız] (Adıvar, 2009a: 158; Altan, 2002: 332)

hanım hemşire > G:+/Y:+/S:+

Hanım hemşire, ben biraz acayip düşünür bir adamım. [Esirci > Tanımadığı kadına] (Ahmet Mithat, 2000b: 309)

Akrabalık Adı + Unvan Adı {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

hemşire hanım > G:+/Y:+/S:+

Ne istiyorsunuz *hemşire hanım*? [Bey > İş arkadaşının eşi hanıma] (Uşaklıgil, 2001: 110; Güntekin, 2013: 128)

hemşire hanımcığım > G:+/Y:+/S:+++

Hay yaşayasın be *hemşire hanımcığım*! [Müşteri bey > Kadın garsona] (Kaygılı, 2003a: 273)

hemşirem hanım > G:+/Y:+/S:++

Hemşirem hanım, bilet! [Biletçi bey > Tanımadığı yolcuya] (Ahmet Rasim, 1969a: 66)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m}

bizim kız[746] (konuşma dili) **> G:+/Y:++/S:++**

kadın > G:+/Y:++/S:Ø

Kadın, söyle, Yusuf kimdir? [Bey > Tanımadığı kadına] (Musahipzade Celal, 1970: 325; Akman, 1946: 48; Kabaağaçlı, 2010:, 174; Ağaoğlu, 1992: 20)

karı > G:+/Y:+/S:Ø

Sus sus, dilin tutulsun *karı*. [Bey > Tanımadığı kadına] (Gürpınar, 1997b: 288)

kızım > G:+/Y:++/S:+

Hadi *kızım*, hadi, film çevirmiyoruz biz. [Delikanlı > Tanımadığı kıza] (Ağaoğlu, 1996: 352)

Niteleme Bildiren Söz

güzelim > G:+/Y:++/S:+++

Buyur *güzelim*! [Yabancı bey > Tanımadığı genç kadına] (Çamlıbel, 2012: 521)

[746] https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (01.08.2018).

2.2.4. Kullanım Amacına Göre Hitaplar

2.2.4.1. Alay / İğneleme

Bu bölümde bağlamdan anlaşıldığına göre seslenenlerin muhatapları ile alay etmek ve onları iğnelemek maksadıyla küfür içerikli olmayan ve her ortamda genel bir kullanıma tâbi olan seslenmeleri değerlendirilmiştir. Ancak tamamen hakaret maksadıyla kullanılan hitaplar buraya dâhil edilmemiştir. Dikkati çeken husus, kişilerin birileriyle alay etmek veya birbirlerini iğnelemek istediklerinde muhataplarına ait olmayan bir unvanı, meslek adını ya da niteleyiciyi kullanarak hitap kurmalarıdır. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerine bakıldığında alay ve iğneleme maksadıyla çok çeşitli hitapların kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan *akıllı, akıllım, ana(sının) kuzusu, süt kuzusu, arslanım, çocuk, çocuğum, evladım, yavrum, yavrucuğum, toy, gemi aslanı, haspa, haspam, yosmam, ... kibarı, çapkın, hınzır, yaramaz, zilli, çaylak, deli fişek, dilli düdük, düdük, düdüğüm, fallik, hülyacı başı, şaşkın, zavallı, tabur imamı* gibi hitapların kullanıldıkları bağlam içinde seslenenlerce muhatapla alay etmek maksadıyla tercih edildiği anlaşılmaktadır. Söz gelimi *ana(sının) kuzusu* hitabı, genç bir beyce kendi yaşlarında bir beye, bir delikanlıca da babasına; *süt kuzusu* hitabı bir kadınca eşine yönelik kullanılmıştır. Yine *çocuk* beylerce ve hanımlarca eşlerine ve sevgililerine, bir hanımca tanımadığı bir beye, yaşlı bir beyce tanıdığı bir delikanlıya, bir beyce ve genç kızca arkadaşları bir beye ve genç kıza; *çocuğum* genç bir hanımca eski sevgilisine; *evladım* genç bir beyce arkadaşı bir beye; *yavrum* hanımlarca eşlerine ve tanıdıkları yaşlı beylere, bir beyce arkadaşı bir beye; *yavrucuğum* genç bir hanımca arkadaşı bir hanıma sarf edilmiştir. Oysa bilindiği üzere bu tür hitaplar gerçek anlamda genellikle küçük çocuklara yönelik tercih edilmektedir. Günümüzde de bu tür hitapların kişiler arasında alay amacıyla kullanıldığına şahit olunmaktadır. *Aval, avalım, bacaksız, bastıbacak, başımın belası, budala, cadaloz, deli, divane, kaçık, edepsiz, eşkıya, gavur, gavurcuk, kahpecik, sidikli ..., gidi, hımbıl, hoşafçı, ihtiyar ..., sümüklü, tüysüz, kerata, domuz, maymun, maskara, namussuz, miskin, şeytan, Allah'ın şeytanı* gibi hitaplar ise daha çok hakaret içerikli sözcükler olarak görülse de metinlerdeki bağlamlardan muhatapla sadece alay etmek maksatlı kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Özel Ad + ağa/bey/efendi/paşa/sultan, bey, beyefendi, beyzade, efendi, efendim, küçük bey, küçük beyim, beyzadem, paşa bey, paşam, paşaların paşası, bay profesör, doçent efendi, özel ad + bayan/hanım, büyük hanım, hanım abla,

hanımefendi, küçük hanım, küçük hanımefendi, hanım teyze gibi saygı içerikli bazı hitapların da metinlerin bağlamından aslında iğneleme maksadıyla kullanıldığını söylemek mümkündür. Birkaç örnek üzerinde durmak gerekirse, *Uzunca Alicik Ağa* hitabı, yaşlı bir köylü kadınca kendisi gibi yoksul genç oğluna yönelik kullanılmıştır. *Cennet Efendi*, yaşlı bir köylüce karısına; *Zübeyde Hanım*, şehirli bir beyce annesine; *Ayşe Hanım* bir hanımca arkadaşına yönelik iğneleme maksadıyla kullanılan hitaplardır. Normal şartlarda *efendi, hanım* gibi unvanların söz konusu kişiler arasında kullanılmamakta olduğu, ancak o anda bir şeye vurgu yapmak üzere tercih edildiği anlaşılmaktadır. *Müslüman, mübarek, kocakarı, moruk, hain, hayırsız, zalim, Allah'ın zalimi, kaçak, kâfir, kaşık düşmanı, köftehor, maymun, eşek sıpası, külhani, özel ad + olacak, pasaklı, soyka, şımarık, zıpçıktı, dilli düdük* gibi hitaplarda ise iğnelemelerin bir kısmının muhataba tatlı tatlı dokundurma yapmak üzere, bir kısmının ise seslenenlerin kızgın anlarında sarf edildiği söylenebilir. Alay ve iğneleme maksatlı hitaplara göz gezdirildiğinde bunların birçoğunun argoda yer aldıkları, ancak bu sözcüklerin oluşturulmasında Türk dilinin birçok imkânının kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra bu hitapların bazılarının günümüzde birçoğumuzca bilinmediği de bir gerçektir.

Resmiyet Bildiren Sözcüklerle Kullanım

Özel Ad + Unvan Adı

Özel Ad + Ağa > G:+/Y:+/S:Ø

Sen bunları bilmez misin *Uzunca Alicik Ağa*? [Yaşlı köylü kadın (iğneleme) > Oğlu genç beye] (Yaşar Kemal, 2015d: 103; Yaşar Kemal, 2009a: 404)

Özel Ad + Bayan > G:+/Y:+/S:Ø

… kafamı bozma *Kamile Bayan*! [Ağa (iğneleme) > Eşine] (Baykurt, 1985b: 39)

Aşk olsun *Dürü Bayan*! [Yaşlı köylü kadın (tatlı iğneleme) > Köylüsü genç kıza] (Baykurt, 1985b: 135, 164)

Özel Ad + Bey > G:+/Y:++/S:Ø

Behlül Bey[747]**!** [Evin küçük hanımı (iğneleme) > Kuzeni genç beye] (Uşaklıgil, 1963: 49)

Özel Ad + Efendi > G:+/Y:++/S:Ø

Pekey bakalım *Cennet Efendi*! [Yaşlı köylü adam (tatlı alay) > Eşine] (Baykurt, 2006: 354)

Şaban Efendi, 29 Teşrinievvel, sene 97 tarihli mektubunu aldım. [Namık Kemal (iğneleme, alay) > Damadına] (Tansel, 1973: 104; Nazım Hikmet, 1965: 79)

Özel Ad + Hanım > G:+/Y:++/S:Ø

… aldatmadığına inandın mı *Zübeyde Hanım*? [Genç bey (iğneleme) > Annesine] (Uzuner, 2007: 356; Baykurt, 2006: 112)

Yetişememeniz normaldir *Belgin Hanım*. [Şehirli kadın (iğneleme) > Kızına] (Ağaoğlu, 2013b: 224)

Nihal Hanım! [Genç bey (iğneleme) > Kuzeni genç kıza] (Uşaklıgil, 1963: 49)

Yok yok *Ayşe Hanım*, on beş değil... [Hizmetçi (alay) > Arkadaşı hizmetçiye meslektaşı Ayşe (hizmetçi)] (Gürpınar, 1972: 186)

Özel Ad + Paşa > G:+/Y:+++/S:+

Hoş geldin *Bayram Paşa*! [Köylü kadın (iğneleme) > Eşine] (Baykurt, 2010: 25)

Yarın Taşbaş efendiyle gidecek misin *Ali Efendi Paşa*? [Muhtar (kızgın, iğneleme) > Köylüsü genç beye] (Yaşar Kemal, 2015d: 303)

Özel Ad + Sultan > G:+/Y:+++/S:+

Ekrem Sultan, mektubun geldi. [Namık Kemal (iğneleme) > Oğlu genç beye] (Tansel, 1973: 325)

Meslek ve Unvan Adı

bey > G:+/Y:++/S:Ø

Haydi birader *bey*, gayret size düştü... [Kadın (iğneleme) > Ağabeyine] (Güntekin, 2008: 26)

[747] Birbirlerini iğnelemek için "bey" ve "hanım" deniliyormuş.

Olduğun yerden neye çıktın seni asilzade *bey*, mirasyedi *bey*? [Kadın (iğneleme) > Eşine] (Adıvar, 2009a: 365)

beyefendi > G:+/Y:++/S:Ø

... gerekiyor *beyefendi*. [Kadın (iğneleme) > Eşine] (Abasıyanık, 2013b: 89; Adıvar, 2006: 160)

beyzade > G:+/Y:++/S:+

*Beyzade***,** kitabı yazarken düşünseydin bunları. [Şair beyler (alay) > Tanıdıkları yazara] (Ilgaz, 2011c: 60)

beyzadem > G:+/Y:++/S:++

Merhaba *beyzadem*! [Bey (alay) > Babasının işçisi delikanlıya] (Ilgaz, 1989: 160, 187)

büyük hanım > G:+/Y:++/S:Ø

Yalan mı söylüyorum *büyük hanım*[748]? [Delikanlı (iğneleme) > Babaannesine] (Kür, 1983: 187)

çorbacı (konuşma dili) **> G:+/Y:Ø/S:Ø**

efe > G:+/Y:+++/S:+

Şişt, *efe*[749]! [Delikanlı (iğneleme) > Kızkardeşine] (Orhan Kemal, 2004: 52)

efendi > G:+/Y:++/S:Ø

Anlaşıldı *efendi*, anlaşıldı. [Genç kadın (iğneleme) > Sevgilisine] (Ahmet Mithat, 2000c: 259)

Efendi, sözümü dinleyiniz. [Bey (iğneleme) > Kızına] (Mehmet Rauf, 2004: 23)

Şöyle bir eyyam gün görelim avukat *efendi*. [Bey (iğneleme) > Tanıdığı avukat] (Nazım Hikmet, 1965: 79)

---

[748] Kitapta delikanlının babaannesiyle dalga geçmek istediğinde ona *hanım teyze*; kızdığı, kendi gerçeklerini anlatma çabasına girişip de anlatamadığı zamanlarda ise *büyük hanım* dediği belirtilmiştir.
[749] bk. "Hitaplarda Sapma"

efendim > G:+/Y:++/S:+

Ya *efendim*, koluna şu aktristler gibi kızlar girseydi… [Bey (alay) > Arkadaşı beye] (Yalçın, 2012: 36)

hanımefendi > G:+/Y:++/S:Ø

İltifatınıza teşekkürler ederim, *hanımefendi*! [Bey (tatlı iğneleme) > Eşine] (Adıvar, 2006: 160)

küçük bey > G:+/Y:+++/S:+

Ey *küçük bey*, birkaç dakika sonra zabit gidiyor. [Bey (alay) > Küçük erkek çocuk] (Güntekin, 2002: 147)

küçük beyim > G:+/Y:+++/S:++

Küçük beyim, türünüze özgü olan… [Kadın > Üvey oğluna] (Gürpınar, 2005b: 126)

küçük hanım / küçük hanımefendi > G:+/Y:+++/S:+

… söyle bakalım *küçük hanım*… [Bey (iğneleme) > Eşine] (Ağaoğlu, 2007: 61; Adıvar, 2009a: 365)

… hele siz *küçük hanım*? [Kadın (iğneleme) > Üvey kızına] (Başkut, 1951: 17, 62)

Sana bir şey söyleyeyim mi *küçük hanım*? [Genç bey (iğneleme) > İkizi genç kadına] (Ağaoğlu, 1996: 523; 2013a: 189)

Oo *küçük hanım*, sen de maşallah... [Bey (iğneleme) > Yeğeni genç kıza] (Mehmet Rauf, 2004: 26, 91)

Küçük hanım, ne oluyorsunuz? [Kadın (alay) > Eski gelinine] (Gürpınar, 2012a: 202)

… belleğinizin gücünü kutlarım *küçük hanım*! [Genç kız (iğneleme) > Arkadaşı genç kıza] (Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman, 2004: 31)

Küçük hanımefendi, bugün iyi midirler? [Genç bey (iğneleme) > Kuzeni genç kıza] (Uşaklıgil, 1963: 70)

paşa bey > G:+/Y:++/S:+

Paşa bey, hanımefendi, bugün bir telgrafını aldım. [Namık Kemal (iğneleme) > Damadı] (Tansel, 1986: 279)

paşam > G:+/Y:+++/S:++

Ben romancıyım *paşam*. [Genç bey (alay) > Arkadaşı genç beye] (Cumalı, 1992: 10)

paşaların paşası > G:+/Y:++/S:++

… size kim gelebilir *paşaların paşası*! [Saat işçisi (alay) > Dairenin şef muavini] (Altan, 2002: 350)

Kişiyle İlgisi Olmayan Niteleme Sözü

çocuk / çocuğum > G:+/Y:+++/S:++

… neden yataktan kalkıyorsun a *çocuk*? [Bey > Kendisinden çok küçük eşine] (Adıvar, 2009a: 314; Namık Kemal, 1972: 44)

Eğer danstan hoşlanırsan ne diyeyim koca *çocuk*? [Şehirli kadın (tatlı alay) > Eşine] (Adıvar, 2006: 170)

Hey *çocuk* hey, ne kadar olsa yine kadınsın. [Bey (tatlı kınama) > Sevgilisine] (Ahmet Mithat, 2001: 19)

Otur yanıma *deli çocuk*! [Kadın (tatlı kınama) > Sevgilisine] (Engin, 1961: 38)

Ben burada kaçın kurasıyım hey *çocuk*! [Gümrük memuru kadın > Türkiye sınırından girmek isteyen beye] (Ağaoğlu, 1977: 44)

İlahi *çocuk*, evladım böyle her şeye karşı çıkmak... [Bey (tatlı kınama) > Tanıdığı delikanlıya] (Mehmet Rauf, 2004: 55)

Çocuk, Nureddin Zeki gibi erkekler için... [Genç kız (tatlı iğneleme) > Arkadaşı genç kıza] (Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman, 2004: 52)

Vah safderun *çocuk*, vah, sen hâlâ kadınlar hakkında… [Genç bey (alay) > Arkadaşı genç beye] (Ahmet Mithat, 2001: 568; Müftüoğlu, 2007b: 95)

… senin beni yatıracak yerin yoktur a deli *çocuk*. [Kadın (tatlı iğneleme) > Arkadaşı genç beye] (Ahmet Mithat, 1992: 114)

Vah *çocuk*, vah, efendin bana her şeyi söyledi. [Piyano hocası (tatlı iğneleme) > Öğrencisi genç kıza] (Ahmet Mithat, 1992: 117)

Değmez *çocuğum*, değmez! [Kadın (alay) > Eski sevgilisine] (Çamlıbel, 2012: 519)

eşkıya > G:+/Y:+++/S:++

Merhaba *eşkıya*! [Bey > Yakın arkadaşı beye] (Orhan Kemal, 2004: 76)

gemi aslanı > G:+/Y:+/S:+

Gemi aslanı[750], kalıp, kıyafetini görenler seni bir adam sanarak… [Kadın (alay) > Eşine] (Orhan Kemal, 1982: 92, 221)

yavrum / yavrucuğum > G:+/Y:+++/S:+++

Allah mübarek etsin *yavrum*! [Kadın (alay) > Eşine] (Adıvar, 2006: 159)

Gez *yavrum*, gez! [Bey (alay) > Arkadaşı beye] (Ahmet Rasim, 1969a: 77)

… *yavrum*, Allah nazardan saklasın seni! [Genç kız (alay) > Tanıdığı yaşlı beye] (Altan, 2002: 633)

Ne zamandan beri *yavrucuğum*? [Genç kız (iğneleme) > Arkadaşı genç kıza] (Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman, 2004: 31)

Diğer Kullanımlar

akıllı / akıllım > G:+/Y:+++/S:+

Tabanca *akıllı*, sen hiç tabanca görmedin mi? [Küçük erkek çocuk > Küçük kıza] (Ağaoğlu, 1996: 31)

Kızlara *akıllı*, başka zaman nerde göreceksin? [Erkek öğrenci > Arkadaşı erkek öğrenciye] (Ağaoğlu, 1996: 75)

… ve asla soyunmazlar *akıllım*! [Küçük erkek çocuk > Arkadaşı küçük kıza] (Uzuner, 2007: 167)

Onlar şeker yer mi *akıllı*? [Küçük erkek çocuk > Anneannesine] (Ağaoğlu, 2004: 119)

---

[750] gemi arslanı: Eski gemilerin baş tarafında, burnun tam ortasında bulunan ağaçtan yontulmuş arslan heykelciklerine verilen isim, halk ağzında mecazen, "kılık kıyafeti yerinde, fakat kılık kıyafetin adamı olmayan kimseler" hakkında kullanılırdı, zamanımızda kullanılmayan deyimlerdendir (Koçu, 1973: 6087).

Baban oraya senin için gitmiyor ki *akıllım*. [Kadın (alay) > Küçük oğluna] (Mungan, 1999: 327)

ana(sının) kuzusu / süt kuzusu > G:+/Y:+++/S:++

Polislerden öğüt dinleyen *ana kuzusu*! [Genç bey (alay) > Arkadaşına] (Altan, 2002: 431)

Anasının kuzusu, acıdım… [Delikanlı (alay) > Babasına] (Başkut, 2005: 154)

Aha bebecik, *süt kuzusu*, koskoca bir adamın ağzından... [Genç kadın > Eşine] (Gürpınar, 2006: 337)

aval / avalım > G:+/Y:+/S:+

Kim görecek seni burada *aval*[751]? [Küçük erkek çocuk > Arkadaşı küçük erkek çocuğa] (Taner, 2015a: 26)

Haydi oradan *avalım*, sus be. [Külhanbeyi (küçümseme) > Külhanbeyi] (Gürpınar, 1972: 57)

bacaksız > G:+/Y:+++/S:+

Nasıl istersen *bacaksız*! [Genç bey (tatlı iğneleme) > Kendisinden küçük erkek kardeşi delikanlıya] (Sümer, 2006: 27)

Vay *bacaksız*! [Delikanlı > Köyden küçük erkek çocuğa] (Ilgaz, 2011b: 55)

bastıbacak > G:+/Y:+++/S:+

Ulan *bastıbacak*[752], caponca söylüyorum… [Bir patron > Oğlu gibi olan robot] (Özakman, 2011: 92)

başımın belası > G:+/Y:+++/S:+

Başımın püskullü belası! [Kadın (iğneleme) > Hizmetçisi kız] (Çamlıbel, 2012: 104)

budala > G:+/Y:+++/S:+

Budala, mutluluktan söz açan kim? [Genç bey > İkizinin eşi beye] (Ağaoğlu, 1996: 487)

---

[751] aval: saflığı sersemlik derecesine varan (kimse) (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5770e3a4b95ef5.63754914)

[752] bastıbacak: Kısa boylu. (Akyazı -Sk.; Bağyaka Finike -Ant.) (DS, C. II, 548)

cadaloz > G:+/Y:+++/S:+

Cadaloz! [Delikanlı (alay) > Nişanlısına] (Karaosmanoğlu, 1980b: 70)

çapkın > G:+/Y:+++/S:+

Eyy seni gidi koca *çapkın* seni! [Genç kız (alay) > Kendisine ilgi duyan genç beye] (Dikbaş, 1936: 15)

Böyle geç vakit nereden geliyorsun *çapkın*? [Bektaşi (iğneleme) > Eski komşusu delikanlıya] (Yıldırım, 1999: 244)

Turnayı gözünden vurmuşsun, vay *çapkın* vay! [Beyler > Arkadaşları genç beye] (Adıvar, 2009b: 41)

Çapkın, ninem, beni dinle! [Yaşlı bey > Yakın arkadaşı genç kıza] (Gündüz, 1930: 210)

Seni *çapkın* seni, sen buralarda ne geziyorsun? [Bey > Delikanlı oğluna] (Yıldırım, 1999: 242)

E nasıl buldun *çapkın*? [Mahalleli ihtiyar > Tanıdıkları delikanlıya] (Gürpınar, 2012b: 91)

çaylak > G:+/Y:+++/S:+

Her türlü emanetle kapışırım, hazır mısın *çaylak*? [Berber (alay, kızgın) > Mahalleden beye] (Kaçan, 2002: 43)

deli > G:+/Y:+++/S:+

Bulamam sözü olur mu, *deli*? [Genç bey > Kardeşi delikanlıya] (Çamlıbel, 2012: 292)

Aa *deli*, bulmuşsun rütbeyi de... [Köylü kadın (tatlı alay) > Köylüsü jandarmaya] (Ağaoğlu, 1996: 362)

Deli, bu mahzuniyet ne? [Genç kız (tatlı alay) > Arkadaşı delikanlıya] (Ahmet Mithat, 2000b: 565)

Bırak beni *deli*! [Genç kız (tatlı alay) > Kendisinden küçük kuzeni genç kıza] (Güntekin, 1991: 22)

Gıı bak, canını sevdiğim göküş *deli*! [Ağa (tatlı iğneleme) > Evlenmek istediği genç kıza] (Baykurt, 1985b: 151)

dillidüdük > G:+/Y:+++/S:+

"Geveze" anlamında İstanbul ağzı deyim, fakat daima gevezenin genci, güzeli ve tatlı konuşanı hakkında kullanılır (Koçu, 1966: 4579).

divane > G:+/Y:+++/S:+

Divane! [Kadın (iğneleme) > İlgi duyduğu delikanlıya] (Altan, 2002: 290)

Divane, deminden beri çektiği azabı görmedin mi? [Hükümdar > Arkadaşı komutana] (Namık Kemal, 2005: 106)

deli fişek > G:+/Y:+++/S:+

Ne o *deli fişek*? [Kadın (alay) > Kızına] (Orhan Kemal, 1995: 235)

Sus len, *deli fişek*! [Bey > Tanıdığı delikanlıya] (Buğra, 2005b: 65)

dillidüdük > G:+/Y:+++/S:+

Sana ne oluyor gıı *dillidüdük*[753]? [Kadın > Küçük kız torununa] (Baykurt, 2006: 345)

domuz > G:+/Y:+++/S:+

E sevindin değil mi koca ***domuz***? [Çiftlik sahibi bey (kızgınlık yok) > Çiftliğin çalışanı beye] (Anday, 2014: 231)

düdük / düdüğüm > G:+/Y:+++/S:+

Demin uykunda ne konuşuyordun *düdük*? [Genç bey (tatlı alay) > Kardeşi ortaokullu delikanlıya] (Ağaoğlu, 2004: 6; 2005: 96)

Ya ne zannettin *düdüğüm*... [Çingene kadın (alay) > Tanıdığı yaşlı kahveciye] (Gürpınar, 2012a: 19)

Ne o *düdüğüm*? [Genç kadın (alay) > Kayınbabasına] (Güntekin, 1985: 140)

Anladın mı *düdüğüm*? [Bey (alay) > Oğlu delikanlıya] (Ilgaz, 1989: 108)

edepsiz > G:+/Y:+++/S:+

Edepsiz, babana söyleyim mi? [Genç kız (tatlı iğneleme) > Arkadaşı genç kıza] (Orhan Kemal, 2004: 65)

---

[753] dilli düdük: Söğüt, kavak vb. ağaçların ince dallarından veya kamıştan yapılan bir düdük türü. 2. Çok konuşan kimse (TS, 2011: 667).

eş(ş)ek sıpası > G:+/Y:+++/S:++

Eşşek sıpası, kimse bana... [Kadın (kızgın) > Kardeşi delikanlıya] (Ağaoğlu, 2013b: 139)

gavur / gavır / gavurcuk > G:+/Y:++/S:+

Gavur! [Amele çavuşu (tatlı iğneleme) > İlgi duyduğu kadına] (Orhan Kemal, 1972: 125)

Gavır, tilki gibi gülersin. [Genç bey (tatlı iğneleme) > Arkadaşı genç beye] (Orhan Kemal, 1972: 302)

… gene bir işin düştü herhalde *gavurcuk*. [Köylü adam (iğneleme) > Muhtara] (Yaşar Kemal, 2015d: 273)

gidi > G:+/Y:+++/S:+

… neş'e lazım neş'e, hey *gidi*! [Bey (kızgın değil) > Tanıdığı beye] (Kaygılı, 2003c: 75)

Sizi *gidi*, sizi *gidi* beni bilmezler sizi… [Yaşlı kadın (kızgın) > Tanıdığı çocuklara] (Kaygılı, 2004: 103)

hain > G:+/Y:+++/S:+

Ah *hain*! [Genç kız (tatlı iğneleme) > Sevgilisine] (Özakman, 2008: 93)

haspa / haspam > G:+/Y:+/S:+

Gidi *haspa* seni! [Bey (tatlı alay) > Yeğeni genç kıza] (Adıvar, 2009a: 291)

Ah aman *haspam*! [Kadın (alay) > Eşinin yeğeni genç kıza] (Gürpınar, 1996: 33)

hayırsız > G:+/Y:+++/S:+

Asıl sen nerelerdesin *hayırsız*… [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Ümit, 2010: 15)

hımbıl > G:+/Y:++/S:+

Sus ol *hımbıl*! [Delikanlı (alay) > Arkadaşı delikanlıya] (Gürpınar, 1966a: 38)

hınzır > G:++/Y:+++/S:+

Buldun da niye söylemiyorsun, *hınzır* sen de! [Yaşlı kadın > Eşine] (Ağaoğlu, 1996: 100, 89)

Sen onlardan daha ziyankardın, *hınzır* seni! [Bey > Kızına] (Orhan Kemal, 2004: 64)

Yürü *hınzır*, bak eve gidelim de seni nasıl gebertiyorum. χBaba > Erkek çocuğa] (Ahmet Rasim, 2007: 22)

A *hınzır*, vaktiyle Cuzella'da metanet yerine… [Genç bey (tatlı iğneleme) > Samimi arkadaşı genç beye] (Ahmet Mithat, 2000a: 386)

hoşafçı > G:+/Y:++/S:+

Hoşafçı, duvar ustası oldum diye... [Genç bey > Arkadaşı genç beye] (Orhan Kemal, 1972: 322)

imanım > G:+/Y:++/S:++

Para istiyorsun *imanım*, sen buraya nur indirmişsin. [Namık Kemal (iğneleme) > Oğluna] (Tansel, 1973: 325)

kaçak > G:+/Y:+++/S:+

Beni yalnız kodun *kaçak*, kutlamalar bekledim savaşlarda. [Bey (kızgın) > Tanıdığı kadına] (Ağaoğlu, 1996: 262)

kaçık > G:+/Y:+++/S:+

Kaçık, ben nerden bulacağım zehiri? [Kadın (iğneleme) > İlgi duyduğu delikanlıya] (Altan, 2002: 290)

Sen ne olacaksın a *kaçık*? [Kadın (tatlı sert) > Komşusu kadın] (Ağaoğlu, 1996: 163)

kâfir > G:+/Y:+++/S:+

Ah *kâfir*, ah, şu inadı etmesen olmaz mıydı? [Genç bey (tatlı iğneleme) > Eşine] (Ahmet Mithat, 2000a: 312)

Kâfir, senin var galiba öyle yakın arkadaşın! [Kadın (iğneleme) > Yakın kadın arkadaşına] (Altan, 2002: 111)

kahpecik > G:+/Y:++/S:+

Kahpecik, daha almadın satmadın. [Genç bey (alay) > Arkadaşı demirciye] (Baykurt, 1975b: 247)

Kahpecik Gülşen, böyle bir fırsatı buldun da... [Genç kadın (tatlı alay) > Köylüsü genç kadına] (Baykurt, 1975b: 276)

kaşık düşmanı > G:+/Y:+/S:+

Ne o *kaşık düşmanı*, yoruldun mu? [Kadın (iğneleme) > Hamilik yaptığı delikanlıya] (Orhan Kemal, 1996: 187)

kerata > G:+/Y:+++/S:+

Dön başını *kerata*! [Denizciler (alay) > Arkadaşları delikanlıya] (Kabaağaçlı, 2008: 240; Nazım Hikmet, 1965: 12)

… kibarı > G:+/Y:+++/S:+

İstanbul kibarı, he nerden annen oluyormuşum ben senin? [Yaşlı kadın (Gelinin konuşmasıyla alay etmiş.) > Gelinine] (Orhan Kemal, 2002: 96)

Orman kibarı, bedene hele bedene... [Kızlar > Tanımadıkları genç beye] (Orhan Kemal, 1972: 329)

kocakarı > G:+/Y:+++/S:+

Sus *kocakarı*, sus… [Yaşlı adam (kızgın) > Eşine] (Yaşar Kemal, 2006: 27)

köftehor > G:+/Y:+++/S:+

Hay *köftehor*[754], hay! [Köylüler (alay) > Öğretmen Bey'e] (Abasıyanık, 1970: 48)

Seni *köftehor* seni! [Bey (tatlı iğneleme) > Çalışanı beye] (Musahipzade Celal, 1970: 373)

köpek > G:+/Y:++/S:+

Köpek, maymun, sorduğun iş için... [Namık Kemal (tatlı iğneleme) > Damadına] (Tansel, 1973: 122)

[754] köftehor: Sevgiyle karışık bir azarlama sözü (TS, 2011: 1495).

külhani > G:+/Y:++/S:+

Vay *külhani*[755], vay aslanım! [Bey > Tanıdığı delikanlıya] (Özakman, 2009: 145)

Ulan *külhani*, hoşuma gittin. [Bey (tatlı iğneleme) > Vali'ye] (Özakman, 2009: 64)

maskara > G:+/Y:+++/S:+

Ne ağlarsın be *maskara*! [Bey (hakaret yok) > Erkek bebeğine] (Orhan Kemal, 2000: 65)

Seni *maskara* seni! [Genç kadın > Ölen arkadaşının bebeğine] (Adıvar, 2006: 19)

Tuh *maskara*, hadi sıva paçalarını, çabuk! [Bey (tatlı kızgınlık) > Kardeşi delikanlıya] (Ilgaz, 1989: 9)

maymun > G:+/Y:+++/S:+

Hadi ordan *maymun*! [Kadın (tatlı sert) > Küçük erkek torununa] (Ağaoğlu, 2004: 117)

Köpek, *maymun*, sorduğun iş için... [Namık Kemal (tatlı iğneleme) > Damadına] (Tansel, 1973: 122)

O ne surat *maymun*? [Kadın (tatlı alay) > Evin çalışanı genç kız] (Adıvar, 2009a: 139)

moruk > G:+/Y:++/S:+

Moruk, sen şöyle kanepeden tarafa geç. [Delikanlı (iğneleme) > Babasına] (Başkut, 2005: 75)

Müslüman > G:+/Y:+++/S:+

Yemin ediyorum a *Müslüman*! [Bey (iğneleme) > Arkadaşı beye] (Ahmet Rasim, 1969a: 107)

Bir gün be *Müslüman*, bir gün ağız tadı ile … [Köylü bey (kızgın) > Eşine] (Beşe, 1992: 272)

---

[755] külhani: 1. Külhanbeyi, kabadayı, serseri, hayta. 2. *ünlem* Hafif sövgü anlamı taşıyan bir okşama sözü (TS, 2011: 1557).

mübarek > G:+/Y:+++/S:+

A *mübarek*, üç haftadır İstanbul'dasın... [Namık Kemal (tatlı iğneleme) > Damadına] (Tansel, 1973: 375)

namussuz > G:+/Y:++/S:+

Ulan *namussuz*, nerden aklına gelir? [Muhtar (şaka) > Köylü kadına] (Baykurt, 1975b: 161)

Özel Ad + olacak > G:+/Y:++/S:+

Ben olmasam yavrun haşıl haşıl pişiyordu heey *Senem olacak*! [Yaşlı köylü kadın (iğneleme) > Gelinine] (Baykurt, 2006: 11)

pasaklı > G:+/Y:+++/S:+

Gidi *pasaklı*! [Bey (tatlı iğneleme) > Eşine] (Rıfat, 1988: 285)

sümüklü > G:+/Y:+++/S:+

Amma öttün be *sümüklü*! [Genç bey > Kardeşi ortaokullu delikanlıya] (Ağaoğlu, 2004: 8)

şaşkın > G:+/Y:+++/S:+

Sana varan kim a *şaşkın*? [Kadın (alay) > Tanıdığı beye] (Gürpınar, 1997b: 225)

Şaşkın, hâlâ anlamadın! [Genç kız > Arkadaşı genç kıza] (Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman, 2004: 30)

şeytan > G:+/Y:+++/S:+

Seni *şeytan* seni, neden küçük olayım? [Genç br kız (tatlı sert) > Manevi kızına] (Güntekin, 1991: 60)

Kalk *sarı şeytan*! [Kızlar > Arkadaşlarına] (Baykurt, 1985b: 162)

şımarık > G:+/Y:+++/S:+

Aaaa aaa *şımarık*! [Köy öğretmeni genç kız (tatlı iğneleme) > Sevgilisine] (Baykurt, 1975a: 258)

telli > G:+/Y:+/S:+

"Nazlı, alıngan, çabuk küsen. (İğdecik, Bağıllı Eğridir, Şarkükaraağaç -Isp.; -Brd.; Bereketli Tavas -Dz.; Yazırlı Nazilli -Ay.; Tokat -ES.; -Sm. …) (DS X, 1993: 3872)"

toy > G:+/Y:++/S:+

Dalga mı geçiyon lan, *toy*? [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Orhan Kemal, 2004: 50)

tüysüz > G:+/Y:+++/S:+

Ne o *tüysüz*, yoksa karı seni dehledi mi? [Delikanlılar (alay) > Arkadaşları delikanlıya] (Ağaoğlu, 2013b: 94)

yaramaz > G:+/Y:+++/S:+

Aman dur *yaramaz*… [Kadın > Sevgilisine] (Musahipzade Celal, 1970: 278)

Söyle bakalım *yaramaz*, senin burda ne işin var? [Doktor Bey > Tanıdığı genç kıza] (Güntekin, 1991: 93)

yosmam > G:+/Y:+/S:++

Yosmam, ne darılıyorsunuz? [Kadın (alay) > Tanıdığı beye] (Ahmet Mithat, 2001: 676)

zalim / Allah'ın zalimi > G:+/Y:+++/S:+

Zalim! [Bey (tatlı iğneleme) > Sevgilisine] (Musahipzade Celal, 1970: 162)

Allah'ın zalimi, seninkileri çıkardılar mı delikanlılıkta? [Belediye reisi (tatlı iğneleme) > Kaptana] (Güntekin, 1985: 158)

zıpçıktı > G:+/Y:++/S:+

Seni *zıpçıktı*, mirasyedi! [Kadın (iğneleme) > Eşine] (Adıvar, 2009a: 365)

2.2.4.2. Samimiyet

Bu bölümde seslenenle muhatap arasındaki samimiyet derecesine göre tercih edilen çeşitli hitaplar ele alınmıştır. Bu bağlamda da Türk dilinin oldukça zengin olduğu görülmektedir. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinden konuyla ilgili birçok hitap derlenmiştir. Özellikle küçültme ve iyelik ekli kullanımlar, bünyesinde yakınlık ve sevgi anlamı barındırmaktadır. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde saygı

içerikli hitapların bütününe bakıldığında erkeklere yönelik *beyciğim, küçük beyciğim, babacan, paşam, sultanım, velinimetim, cancağızım, candaşım, cicim, babişkom, kahramanım, yoluna öldüğüm*; kadınlara yönelik *özel ad + hanımcığım/hanımefendiciğim, hanımım, hanımcığım, efendimiz, efendiciğim, hanım kızcağızım, kadınım, kadıncığım, velinimetim, anacık, azizem, sevdiğim* gibi seslenmelerin kullanıldığı görülmektedir. Bunlar dışında bir hükümdar kızının kendisi ile sevgilisine yardım ettiği için minnettarlığını dile getirmek üzere zindan görevlisine yönelik kullandığı *akrabam, akrabamız* hitapları, ilginç örnekler arasındadır. *Azizim* hitabı ise bir kadınca eşine yönelik kullanılan, içinde saygıyı ve sevgiyi aynı anda barındıran seslenmelerdendir.

Özel Ad + Unvan Adı {+c(I/U)ğ(I/U)m}

Özel Ad + Hanımcığım / Hanımefendiciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Geldim *Lütfiye Hanımcım*! [Tahriratçı kaymakam vekili > Eşine] (Baykurt, 2006: 284)

Siz belki çay isterdiniz *Türkan Hanımcığım*. [Şehirli genç kadın > Sevgilisinin annesine] (Ağaoğlu, 2013b: 213)

Hay hay *Türkan Hanımefendiciğim*, tabii. [Kadınlar > Şehrin tanınmış kadınına] (Ağaoğlu, 2013b: 203)

Unvan Adı {+(I/U)m(I)z / +c(I/U)ğ(I/U)m}

beyim / beyciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Buyur benim aslan *beyim*, dört yüreklim! [Köylü adam > Ağasının oğlu] (Yaşar Kemal, 1991: 478; Ağaoğlu, 1977: 42; 1996: 131; Dıranas, 1977: 116; Baykurt, 1975a: 54; Nesin, 1973: 108, 178; Recaizade Mahmud, 1997: 215)

İyilik sağlık olsun *beyciğim*! [Yaşlı kalfa kadın > Evin küçük beyine] (Recaizade Mahmud, 1997: 216)

beyefendimiz > G:+/Y:++/S:++

Beyefendimiz, bendenizi emir buyurmuşsunuz. [Bir memur > Genel müdüre] (Nesin, 1969: 23)

Beyefendimiz, iyisiniz inşallah? [Arap kalfa kadın > Hanımının sevgilisine] (Kudret, 1992: 84; Gürpınar, 1966a: 165)

efendim / efendimiz / efendiciğim > G:+/Y:++/S:++

Dilrüba, gel *efendim*! [Bey > Nişanlısına] (Namık Kemal, 1972: 135)

Ah *efendim*, nasıl söyleyim? [Evin hizmetçisi > Evin hanımına] (Recaizade Mahmud, 1997: 30)

Efendimiz, şu insafsız herifi gördünüz mü? [Kahya adam > Efendisine] (Nesin, 2006: 87, 88; Ağaoğlu, 1992: 60; Sabahattin Ali, 2008: 181)

Gel gel *efendiciğim*! [Bey > Nişanlısına] (Namık Kemal, 1972: 136)

Hava serin *efendiciğim*… [Delikanlı > Hâmisi beyin kızına] (Namık Kemal, 1969: 57)

Lakin iki gözüm *efendiciğim*… [Evin hizmetçisi > Evin hanımına] (Gürpınar, 1969: 158)

hanımım / hanımcığım > G:+/Y:+++/S:+++

Amanın *hanımım* sen miydin? [Genç köylü hizmetçi kadın > Çalıştığı ev sahibinin komşusu kadına] (Ağaoğlu, 1996: 133; Gündüz, 1930: 181)

Ah *hanımcığım*, sen niye çalışacaksın? [Dadı > Evin hanımına] (Ahmet Mithat, 1992: 21; Müftüoğlu, 2005: 42, 43; Çamlıbel, 2012: 90)

küçük beyciğim > G:+/Y:+++/S:+++

Küçük beyciğim, Nayab sana kurban olsun. [Yaşlı kalfa kadın > Evin küçük beyine] (Recaizade Mahmud, 1997: 215)

paşam > G:+/Y:+++/S:+++

Aman *paşam*, o iskemle bana lazım. [Evin şoförü > Evin küçük erkek çocuğuna] (Uşaklıgil, 1963: 33, 34; Güntekin, 1999: 107)

sultanım > G:+/Y:+++/S:+++

Aman *sultanım*, himmet! [Halktan birileri > Saygı duydukları beye] (Gürpınar, 2012b: 273)

Canıyın sağlığını dilerim *sultanım*… [Köylü adam > Ünlü ağa] (Yaşar Kemal, 2013a: 186)

Akrabalık Adı {+c(I/U)k / can / +işko(m)}

anacık > G:+/Y:+++/S:+++

Bu gece, bu gece boğacağım *anacık* seni. [Köylü delikanlı > Köylüsü yaşlı kadına] (Yaşar Kemal, 2000b: 321)

babişkom > G:++/Y:+++/S:+++

Babişkom benim, Mustafa'ya iş verin! [Şehirli genç kız > Zengin babasına] (Orhan Kemal, 2002: 225, 226, 252)

babacan > G:+/Y:+++/S:+++

Affet *babacan*, ben sizi kurtarmaya gelmiştim. [Bey > Tanımadığı beye] (Ahmet Mithat, 2004: 37)

Unvan Adı + Akrabalık Adı {+(I/U)m}

hatun teyzem > G:+/Y:++/S:++

Hatun teyzem, sen acından öldün. [Genç kadın > Koğuş arkadaşı yaşlı kadına] (Yaşar Kemal, 2004: 216, 217)

Cinsiyet Bildiren Söz {+(I/U)m / +c(I/U)ğ(I/U)m}

kadınım / kadıncığım > G:+/Y:+++/S:+++

Merak etme, sana da yazık *kadınım*. [Yaşlı kalfa kadın > Evin hanımına] (Recaizade Mahmud, 1997: 210; Müftüoğlu, 2007a: 135; Gürpınar, 2005a: 124)

A izin almadan nasıl giderim *kadıncığım*? [Bir dadı > Eskiden çalıştığı evin genç kadınına] (Gürpınar, 1997a: 359)

Değer Sözü

akrabam / akrabamız > G:+/Y:++/S:++

… uzun boyun var Memo, *akrabam* Memo... [Paşanın kızı > Zindan görevlisine] (Yaşar Kemal, 2014: 68, 70)

Memo, Memo, *akrabamız* Memo, senin bu insanlığını... [Paşanın kızı > Zindan görevlisine] (Yaşar Kemal, 2014: 60)

azizem > G:+/Y:++/S:+++

Elveda *azizem*! [Genç kız > Kız arkadaşına] (Gürpınar, 1995a: 317, 293; Ahmet Mithat, 2000c: 23)

azizim > G:+/Y:+++/S:+++

Azizim, Allah aşkına artık benim feryadlarımı duy. [Kadın > Eşine] (Bardakçı, 2015: 191)

cancağızım > G:+/Y:+++/S:+++

Olamaz *cancağızım*[756], nasıl olur? [Doktor Bey > Kaymakam'a] (Özakman, 2009: 19, 20, 27, 28, 32, 33, 40, 49, 57)

candaşım > G:+/Y:+++/S:+++

Özetliyorum *candaşım*, geliyorum. [Kadın > Eski iş arkadaşı beye] (Tanpınar, 2014: 270)

velinimetim > G:+/Y:Ø/S:+

A *velinimetim*, mümkün değil. [Tüfekçibaşı > Sancak beyine] (Namık Kemal, 2007: 60; 2005: 226)

… gönlün bir tanesi, *velinimetim*, iyi saatte olsun… [Hoca Hanım > Tanıdığı konağın hanımına] (Gürpınar, 2016b: 454)

Hayır *velinimetim,* o maksat üzerine söylemedim. [Vezir > Hükümdarın eşine] (Namık Kemal, 2004: 295, 318)

yoluna öldüğüm > G:+/Y:++/S:+++

Açlık, *yoluna öldüğüm*, açlık! [Kasabalı kadın > Genç kaymakama] (Başkut, 2015: 35, 79)

Niteleme Bildiren Söz

cicim > G:+/Y:+++/S:+++

Cicim, gel bana, gel. [Bey > Erkek bebeğine] (Uşaklıgil, 1963: 79; Müftüoğlu, 2007a: 180)

[756] Doktor Bey, her zaman bu hitabı kullanıyor.

kahramanım > G:+/Y:+++/S:+++

Affedersin *kahramanım,* ben hiddet arasında ağzımdan bir söz kaçırdım. [Kont (övgü) > Bahçivan delikanlıya (ast)] (Ahmet Mithat, 1998: 206)

Diğer Kullanımlar

sevdiğim > G:+/Y:+++/S:+++

Meliha'm, *sevdiğim*, bu vahşete getirip de… [Bey > Eşine] (Yaşar Kemal, 2006: 383)

2.2.5. Kaynağına Göre Hitaplar

Bu bölümde hitaplara hangi tür sözcüklerin kaynak oluşturduğu görülmektedir. Önemli olan husus hitapların bağlam içinde kullanımı değil, hitaplara kaynak teşkil eden unsurlar olduğu için bu kaynakların cümle içindeki kullanımlarına yer verilmemiştir.

2.2.5.1. Özel Ad Kaynaklı Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde kişilerin birbirlerine yönelik seslenmelerinde özel adların da kullanım alanı oldukça geniştir. Özel adlar Türk kültüründe yaşıtlara ve yaşça küçüklere yönelik hitaplarda kullanılabilir. Bunun dışındaki kullanımlar sapmalara örnek teşkil eder. Tek başlarına kullanıldıkları gibi teklik birinci şahıs iyelik, {-c(I/U)k} küçültme ekleriyle ve {-c(I/U)k} küçültme ekinin birinci teklik şahıs iyelik eki ile genişletilmiş biçimiyle tercih edilebilir. Kadınların bu samimi biçimleri daha fazla kullandıkları görülmektedir. Taranan metinlerde ad ve soyad bir arada kullanıldığı durumlarda seslenen kişinin seslendiği kişiye iğnelemede bulunmak ya da aralarında mesafe olduğunu açığa vurmak amacı güttüğü anlaşılmaktadır. Bunun dışında kişilerin aralarındaki samimiyet derecesi fazla ise özel adların kısaltılması, kırılması ya da özel adlara {-(I/U)ş} eklerinin eklenmesi yoluyla hitaplar oluşturulması da söz konusudur.

2.2.5.1.1. Özel Ad + Ø

Burada kadınların eşlerine Sadık, erkeklerin eşlerine Bihter, Suat şeklinde seslendiği örnekler yer almaktadır. Bunun dışında genç bir kızın halasına Tezel, yine

genç bir kızın yaşı komşusuna Vahide şeklinde seslendiği örnekler sapmalar içinde değerlendirilebilir[757].

2.2.5.1.2. Kırılmış ve Kısaltılmış Özel Ad

Fafa (<Fahire), *Kiki* (<Kemal), *Nuriş* (<Nuriye), *Tata* (<Tahir) gibi kullanımları kadınlar arkadaşlarına, ablalarına ve eşlerine yönelik tercih etmişlerdir. Bir delikanlı da arkadaşı genç kıza *Zizi* şeklinde isminin kısaltılmış hâliyle seslenmiştir[758]. Bu tür kullanımlar bireyler arasındaki samimiyet derecesinin fazlalığına işaret etmektedir. Söz konusu örnekler dışında köylü bir çocuğun annesi Zeynep'e köylülerin hepsinin hitap ettiği gibi *Zeyno* şeklinde hitap ettiği bir öreneğe de rastlanmıştır[759].

2.2.5.1.3. Özel Ad + (I/U)m

Özel İsimlerle birlikte kullanılan teklik birinci şahıs iyelik eki, kişiler arasındaki samimiyetin en önemli göstergelerindedir. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde de kadınların eşlerine *Enver'im* ve cariyelerine *Söğüt'üm* şeklinde[760]; beylerin de eşlerine yönelik *Ferhunde'm, Lütfiye'm, Mahmure'm* şeklinde[761] seslenmelerinde bu tür hitapları kullandıkları görülmektedir.

2.2.5.1.4. Özel Ad + c(I/U)k

Bireyler samimi oldukları bireylere yönelik muhataplarının özel adları ile birlikte {+c(I/U)k} küçültme eklerini kullanabilir. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde de genç kadınların hizmetçisine yönelik Ayşecik, bir beyin eşine yönelik Fadimecik şeklinde seslendiği örneklere rstlanmıştır[762].

2.2.5.1.5. Özel Ad + c(I/U)ğ(I/U)m

Türk kültüründe özel isimlere özellikle küçültme eklerinin teklik birinci şahıs iyelik eklerinin eklenmiş hâlleri sıklıkla kullanılmaktadır. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde de kadınların ağabeylerine yönelik Arifçiğim, hizmetçilerie Ayşeciğim,

---

[757] Ağaoğlu, 1996: 136; Uşaklıgil, 1963: 96; Mehmet Rauf, 2010b: 14; Ağaoğlu, 2013a: 307; Şemseddin Sami, 2008: 108.
[758] Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman, 2004: 37; Tecer, 2009: 64; Ağaoğlu, 2013a: 273; Esendal, 1983a: 129; Tecer, 2009: 64.
[759] Adıvar, 2006: 83.
[760] Bardakçı, 2015: 190; Çamlıbel, 2012: 240.
[761] Gürpınar, 2005b: 193; Baykurt, 2006: 291; Özakman, 2009: 229.
[762] Müftüoğlu, 2005: 44; Abasıyanık, 1970: 50.

Fatmacığım, kızlarına Laleciğim, Meltemciğim, bir beyin de eşine Sabireciğim şeklinde seslendikleri gibi örnekler oldukça fazladır[763].

2.2.5.2. Akrabalık Adı Kaynaklı Hitaplar

Bu grupta muhatap, seslenenin gerçek akrabalarından biri değildir. Seslenenler, tanınan ya da tanınmayan kişilere yönelik taşıdıkları duyguya ya da muhataplarının kendilerine verdikleri izlenime göre akrabalık adlarını kullanarak çeşitli hitap biçimleri seçerler. Küçükler kendilerinden yaşça büyük kimselere cinsiyetlerine ve yaşlarının az veya çok yüksek olmasına göre sevgi, saygı, samimiyet, şefkat göstergesi olarak *abla, teyze, hala, ağabey, amca, dayı, baba, dede* gibi hitap sözlerini kullanabilirler. Aynı zamanda büyükler, kendilerinden küçük veya yaşıt oldukları bireylere de sevgi ve yakınlıklarını göstermek maksadıyla *ağabeyciğim, ablam, ablacığım, annem, anneciğim, babam, babacığım, teyzem, teyzeciğim, halam, halacığım, amcam, amcacığım, dedem* gibi akrabalık adlarının hepsini tercih edebilirler. Bu nedenle bu şekilde oluşan seslenmelerin tümü, aslında sapma yoluyla oluşan seslenmelerdir. Türk kültürü için dikkati çeken bir özellik, kişilerin gerçek akrabalarına yönelik hitaplarında bu akrabalık adlarını tek başına, gerçek akrabaları olmayan kişilere yönelik hitaplarında ise muhatapların Özel Adları ile akrabalık adlarını kullanma eğiliminde olmalarıdır. Taranan metinlerde *özel ad + ağa/ağabey/amice/emmi/emmice/dayı/dede/kardeşlik, baba + özel ad, baba, babam, babacığım, peder, babacan, babalık, anam babam, ağa, ağam, ağacığım, ağabey (abi), ağabeyciğim (abicim), ağababa, amca (amice, emmi), emmim, beybaba, dayı, dayım, dayıcık, dede, dedem, dede amca, enişte, kardeşlik, kardeşliğim, oğul, oğlum; özel ad + abla/bacı/gelin/hala/nine/teyze/yenge, abla, ablacığım, anne, annem (anam), annecik (anacık), anneciğim (anacığım), analık, bacı, bacım, bacıcan, bacım kız, bacı nine, büyük yenge, hala, halam, halacığım, haminne, hanım abla, hanım hemşire, hemşire, hemşirem, hemşire hanım, hanım kız karındaş, hanım nineciğim, kerimemiz, kızım, kızcağızım, kız kardeşim, ninem, ninemiz, nineciğim, teyze, teyzem, valide, valideciğim, valide hanım, valide hanımefendi, yenge, yengem; evladım, yavrum, yavrucuğum, kardeş, kardeşim, yeğen, yeğenim* gibi hitaplar, erkeklere ve kadınlara yönelik derlenmiş hitaplardır. Bunlardan bir bey meyhanedeki bir arkadaşına *ağabeyi* şeklinde seslenmiştir. Bu farklı kullanımın başka bir örneğine

[763] Ağaoğlu, 1996: 157; Müftüoğlu, 2005: 45; Yesari, 1964: 4; Ağaoğlu, 1996: 26; Ağaoğlu, 1996: 448; Bardakçı, 2015: 148; Ahmet Mithat, 1998: 39.

rastlanmadığı için seslenenin bir tercihi olduğu düşünülebilir. Ayrıca Türk toplumunda herhangi bir yerde çalışmaya başlayan bir bey, o bölgeden bir kızla evlendiğinde orada yaşayan herkesin kendisine *enişte* şeklinde hitap ettiği bilinmektedir. Taranan bir metinde de bunun bir örneğine rastlanmıştır. Kasabadan bir adam, o kasabada görev yaparken kasabalı bir kızla evlenen doktora *enişte* şeklinde seslenmiştir. Söz konusu hitapların geneline bakıldığında yaşıtlara, yaşça küçüklere ve büyüklere yönelik kullanıldıkları görülmektedir. Bu hitapların bağlam içinde kullanım şekilleri tezin ilgili bölümlerinde yer aldığı için burada sadece ilgili hitaplara yer verilmiş, kullanıldıkları bölümlere göndermeler yapılmıştır.

Özel Ad + Abla[764], Özel Ad + Ağabey[765], Özel Ad + Amca (Amice, Emmi/Emmice)[766], Baba + Özel Ad[767], Özel Ad + Bacı[768], Özel Ad + Dayı[769], Özel Ad + Dede[770], Özel Ad + Gelin[771], Özel Ad + Hala[772], Özel Ad + Kardeşlik[773], Özel Ad + Nine[774], Özel Ad + Teyze[775], Özel Ad + Yenge[776], abla[777] / ablacığım[778], ağa[779] / ağam[780] / ağacığım[781], ağababa[782], ağabey (abi)[783] / ağabeyi[784] / ağabeyim[785] /

---

[764] bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları", "2.2.2.1.4.2.1. Babaların Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları", "2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları".
[765] bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[766] bk. "2.2.3.1.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları", "2.2.3.1.2.1.2. Genç Kız/Kadınların Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları", "2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları / 2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[767] bk. "2.2.2.1.5.1.2. Ağabeylere Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[768] bk. "2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları"
[769] bk. "2.2.3.1.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları"
[770] bk. "2.2.3.1.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları"
[771] bk. "2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları"
[772] bk. "2.2.3.1.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları"
[773] bk. "2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları"
[774] bk. "2.2.3.1.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları"
[775] bk. "2.2.3.1.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları"
[776] bk. "2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları"
[777]bk. "2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları", "2.2.1.1.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları", "2.2.3.1.1.1.2.2. Erkeklerin Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları" / "Hitaplarda Sapma"
[778] bk. "2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" / "Hitaplarda Sapma"
[779] bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları"
[780] bk. "2.2.2.1.7.1. Erkek Torunlara Yönelik Hitaplar"
[781] bk. "2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları"
[782] bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[783] bk. "2.2.2.1.10.1. Damatlara Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.3.1.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları"
[784] bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[785] bk. "2.2.2.2.1.2. Kadınların Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"

ağabeyciğim (abicim)[786], amca (amice, emmi)[787] / emmim[788], anne[789] / annem (anam)[790] / annecik (anacık)[791] / anneciğim (anacığım)[792], analık[793], anam babam[794], baba[795] / babam[796] / babacığım[797], babacan[798], babalık[799], bacı[800] / bacım[801], bacıcan[802], bacım kız[803], bacı nine[804], beybaba[805], dayı[806] / dayım[807] / dayıcık[808], dede[809] / dedem[810] / dedeciğim[811], dede amca[812], enişte[813], evladım[814], hala[815] /

---

[786] bk. "2.2.3.2.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları"
[787] bk. "2.2.3.2.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları" / "2.2.3.2.2.1.2. Genç Kız/Kadınların Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları"
[788] "2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları" / "2.2.5.5. Dolaylı Anlatım Kaynaklı Hitaplar"
[789] bk. "2.2.3.2.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları"
[790] bk. "2.2.3.2.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları" / "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları" / "Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "Hitaplarda Sapma" / "2.2.2.1.5.2.2. Ablalara Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.7.2. Kız Torunlara Yönelik Hitaplar" / "Kadınların Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "Erkeklerin Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.2.1. Kadınların Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[791] bk. "2.2.3.1.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları"
[792] bk. "Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.3.1.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları"
[793] bk. "2.2.3.1.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları" / "2.2.3.1.2.2.1. Genç Kız/Kadınların Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları"
[794] bk. "Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[795] bk. "2.2.3.2.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları" / "Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)" / "Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)" / "Damatlara Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[796] bk. "2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.1.2. Kadınların Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "Hitaplarda Sapma"
[797] bk. "2.2.3.1.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları" / "Samimiyet" / "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[798] bk. "Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)" / "2.2.4.2. Samimiyet"
[799] bk. "2.2.3.1.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları"
[800] bk. "Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Erkeğin kadına hitabı)" / "Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin kadına hitabı)" / "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "Hitaplarda Sapma"
[801] bk. "2.2.3.1.3.2.2.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin kadına hitabı)"
[802] bk. "2.2.3.1.3.2.2.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin kadına hitabı)" / "Samimiyet"
[803] bk. "2.2.3.1.3.2.2.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Kadının kadına hitabı)"
[804] bk. "2.2.3.2.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları"
[805] bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[806] bk. "2.2.3.1.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları" / "2.2.3.2.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları"
[807] bk. "2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları" / "2.2.5.5. Dolaylı Anlatım Kaynaklı Hitaplar"
[808] bk. "2.2.3.1.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları" / "2.2.4.2. Samimiyet"
[809] bk. "2.2.3.2.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları"
[810] bk. "2.2.2.1.7.1. Erkek Torunlara Yönelik Hitaplar" / "2.2.5.5. Dolaylı Anlatım Kaynaklı Hitaplar" / "2.2.3.2.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları"

halam[816], haminne[817], hanım abla[818], hanım hemşire[819], hanım kız karındaş[820], hanım nineciğim[821], hemşire[822] / hemşirem[823], hemşire hanım[824], karabet[825], kardeş[826] / kardeşim (kardaşım, karındaşım)[827], kardeşlik[828] / kardeşliğim[829], kerimemiz[830], kızım[831] / kızcağızım[832], kız kardeşim[833], nine[834] / ninem[835] / ninemiz[836] / nineciğim[837], oğul[838] / oğlum[839], peder[840], teyze[841] / teyzem[842], valide[843] /

---

[811] bk. "2.2.3.2.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları" / "Samimiyet"
[812] bk. "2.2.3.1.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları"
[813] bk. "2.2.3.1.3.2.1.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)" (Kasabalının hepsi Erzurumlu doktor kendi ilçelerinden biriyle evlendiği için ona *enişte* der.) / "İkinci Dereceden Erkek Akrabalara Yönelik Hitaplar"
[814] bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "Hitaplarda Sapma" / "(Tanımadık) Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları"
[815] bk. "2.2.2.1.8.2. Birinci Dereceden Kadın Akrabalara Yönelik Hitaplar" / "2.2.3.2.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları"
[816] bk. "2.2.3.1.1.1.1.2. Kadınların Genç Erkeklere Yönelik Hitapları" / "2.2.5.5. Dolaylı Anlatım Kaynaklı Hitaplar"
[817] bk. "2.2.1.1.1.2.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Kadının kadına hitabı)"
[818] bk. "2.2.3.1.3.2.2.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin kadına hitabı)"
[819] bk. "2.2.3.1.3.2.2.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin kadına hitabı)"
[820] bk. "2.2.3.1.3.2.2.2.Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin kadına hitabı)"
[821] bk. "2.2.1.1.1.2.1. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları"
[822] bk. "2.2.2.2.2.1. Kadınların Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.1.1.2.2.2. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları" / "2.2.3.1.3.2.2.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları"
[823] bk. "2.2.3.1.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.2.1. Kadınların Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[824] bk. "2.2.3.1.3.2.2.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin kadına hitabı)"
[825] bk. "2.2.3.1.3.2.1.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[826] bk. "2.2.2.2.2.1. Kadınların Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[827] bk. "2.2.3.1.3.2.1.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.8.1. Birinci Dereceden Erkek Akrabalara Yönelik Hitaplar" / "Hitaplarda Sapma" / "2.2.2.2.2.1. Kadınların Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.3.1.1.1.1.2. Kadınların Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[828] bk. "2.2.3.1.3.2.2.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin kadına hitabı)"
[829] bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[830] bk. "2.2.3.1.3.2.2.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin kadına hitabı)"
[831] bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.2.2. Erkeklerin Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[832] bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları"
[833] bk. 2.2.3.2.3.1.2.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları"
[834] bk. "2.2.3.1.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları"
[835] bk. "2.2.2.2.2.1. Kadınların Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.7.1. Erkek Torunlara Yönelik Hitaplar" / "2.2.5.5. Dolaylı Anlatım Kaynaklı Hitaplar"
[836] bk. "2.2.3.1.2.2.1. Genç Kız/Kadınların Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları"
[837] bk. "2.2.3.2.3.1.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları"
[838] bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[839] bk. "2.2.1.1.2.1.1. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.10.1. Damatlara Yönelik Hitaplar"
[840] bk. "2.2.3.1.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları"
[841] bk. "2.2.3.2.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları"
[842] bk. "2.2.3.1.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları"

valideciğim[844], valide hanım / valide hanımefendi[845], yavrum[846] / yavrucuğum[847], yeğen[848] / yeğenim[849], yenge[850] / yengem[851]

2.2.5.3. Deyim Aktarmalı Hitaplar

Aralarında herhangi bir şekilde ilgi bulunan iki şey arasında, çoğu kez benzetme ilişkisi kurarak bunlardan birinin adını kendisine benzetilen diğer şeyin adı ile karşılama olayı (Korkmaz, 2003: 66) olan deyim aktarmaları[852], Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde kişilerin birbirlerine yönelik hitaplarında en önemli kaynaklardan biri olmuştur. Söz konusu aktarmalar organ, bitki, hayvan, yiyecek, maden ve değer sözü kaynaklı olmalarına göre ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

2.2.5.3.1. Organ Adı Kaynaklı Hitaplar

Türkler tarih boyunca muhatabına verdiği değeri, onun kendisi için hayati öneme sahip olduğunu belirtmek üzere çeşitli organ adları ile bağdaştırmalar yaparak seçtiği hitapları tercih etmiştir. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde *ciğerim, ciğerköşem, (iki) gözüm, (iki) gözümün bebeği* gibi hitaplar en çok kullanılanlar olmuştur.

ciğerim[853] / ciğerköşem[854], (iki) gözüm[855] / (iki) gözümün bebeği[856]

---

[843] bk. "2.2.3.2.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları"
[844] bk. "2.2.3.1.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları"
[845] bk. "2.2.3.1.2.2.2. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Kadınlara Yönelik Hitapları"
[846] bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.2.1. Kadınların Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.1.2. Kadınların Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.2.1. Kadınların Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "Hitaplarda Sapma"
[847] bk. "2.2.2.2.1.2. Kadınların Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "Hitaplarda Sapma" /
[848] bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.3.1.3.2.1.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[849] bk. "2.2.2.1.9.1. İkinci Dereceden Erkek Akrabalara Yönelik Hitaplar" / "2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[850] bk. "2.2.3.1.3.2.2.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları"
[851] bk. "2.2.3.1.1.1.2.1. Kadınların Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları (Normalde genç kız hitap eden kadına *yenge* diyor.)" / "2.2.5.5. Dolaylı Anlatım Kaynaklı Hitaplar"
[852] Deyim aktarmaları konusundaki açıklamalara, Tarihî Türkiye Türkçesindeki Hitapların sınıflandırılması kısmında "2.1.5.6. Deyim Aktarması" başlığı altında yer verilmiştir.
[853] bk. "2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.3.2. Annelere Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[854] bk. "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[855] bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.1.1.2.1.1. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[856] bk. "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları"

2.2.5.3.2. Bitki Adı Kaynaklı Hitaplar

Türkler tarihleri boyunca doğaya kayıtsız kalmamışlar ve özellikle güzellikleriyle herkesi büyüleyen çiçek türlerini günlük konuşma dilinde ve edebî metinlerde çeşitli vesilelerle anmışlardır. Hitapların oluşturulmasında da bu bitkilerden birçok şekilde yararlanılmıştır. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde dış görüntüsünün, teninin ve ten kokusunun güzelliğinin övülmesi istenen muhataba yönelik *çiçeğim, tomurcuğum, çiğdemim, gelinciğim, gülüm, kamelyam, menekşem, manolyam, mimozam, orkidem, top eğricem, sümbülüm, kayınım, fidanım, feslikanım, reyhanım, karanfilim, dağ çileğim, karadut* gibi hitaplarla birçok bitki kaynak alınmış ve aktarmalar yapılmıştır. En çok aktarma yapılan çiçeklerin başında gül gelmektedir. Bu hitapların çoğunluğu erkeklerce eşlerine, sevgililerine veya ilgi duyulanlara yöneltilmiştir. Eşler ve sevgililer dışında anne ve babalarca kız çocuklarına, yaşlı ninelerce ve dedelerce torunlara, genç kızlara yönelik kullanılmıştır. Aynı zamanda *fındık* ve *fıstık*, genç bir kadınca arkadaşının küçük bebeğine; *gülüm*, bir beyce arkadaşı bir beye; *kayınım*, bir kadınca ölen eşine; *pambik gızım*, bir kalfaca misafirleri genç kıza; *pamuk yavrucuğum*, bir babaca ölen erkek bebeğine; *pamuk halam*, genç bir kızca halasına; *top eğricem*, bir kadınca ölen erkek kardeşine sarf edilen hitaplardandır. *Çitlenbiğim* ve *kara biberim* hitapları ise esmer ve sevimli kızlara yönelik tercih edilmiştir. *Kınalı yapıncak*[857] ve *cimcime*[858] gibi hitapların ise küçük çocuklara yönelik seslenme olarak kullanıldığı bilinmektedir.

çiçeğim[859], çiğdemim[860], çitlenbiğim[861], dağ çileğim[862], feslikanım[863], fındık[864], fıstık[865], fidanım[866], gelinciğim[867], gülüm[868], kamelyam[869], kara biberim[870],

---

[857] kınalı yapıncak: Seyrek taneli, kırmızı benekli bir tür üzüm (TS, 2011: 2527).
[858] cimcime: Küçük ve tatlı bir tür karpuz (TS, 2011: 467).
[859] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[860] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[861] bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları". çitlenbik ağacı: Bin yıldan fazla yaşayabilen bu ağaç, İstanbul'un yollarını, mezarlıklarını, cami, mescit ve tekke avlularını gölgelendirme, renklendirme ve süslemede büyük şehrin kıymetlerinden olmuştur. Türkiye'de en yaşlı çitlenbik ağacı Hatay'da Yako köyünde Yunus Peygamber'in türbesi önündeki ağaçtır. İki bin yaşında olduğu tahmin edilmiştir; yalnız oralarda çitlenbiğe "dardağan" denir, Araplar da "meyis" yahud "mas" derler. İstanbul hanımları çitlenbik yemişine benzeterek, küçük esmer çıtı pıtı kız çocuklarına da "çitlenbik", "çitlenbik gibi" derler; sevgi ve beğenme duygusu taşır (Koçu, 1966: 4038-4039).
[862] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[863] bk. "2.2.3.1.1.1.2.2. Kadınların Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları" feslikan: Saksıda yetiştirilen, ballıbabagillerden yapraklan güzel kokan bir çiçek, fesleğen (Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü,

karanfilim[871], kayınım[872], manolyam[873], menekşem[874], mimozam[875], orkidem[876], pamuk kızım[877] / pamuk yavrucuğum[878] / pamuk halam[879], reyhanım[880], sümbülüm[881], tomurcuğum[882], top eğricem[883]

2.2.5.3.3. Hayvan Adı Kaynaklı Hitaplar

Türklerin tarihleri boyunca özellikle sevdikleri ve takdir ettikleri kişiler için kendi kültürlerinde makbul gördükleri hayvanlara benzetmelerle kurdukları birçok sıfat, özel ad, hitap gibi kullanımları tercih ettikleri bilinmektedir. Tarihî metinlerde, hayvan isimleriyle kurulan hitapların alt tabakadaki kişilerce üst tabakadaki kişilere yönelik kullanıldığı görülmekle birlikte Türkiye Türkçesinin modern dönemlerinde böyle kullanımlara rastlanmamıştır. Ancak bir romanda yaşlı bir hizmetçi kadının kıymet verdiği küçük yaştaki evin beyine ve bir romanda da yaşlı bir köylü kadının o ilçenin genç kaymakamına yönelik kullandığı *tosunum* hitabını belirtmek gerekir. Bunlar dışında erkeklere ve kadınlara yönelik farklı hayvanlardan aktarmalar yapılarak hitaplar oluşturulmuştur. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde kadınlarca eşlerine, sevgililerine, ilgi duyduklarına veya delikanlılara, küçük oğlan çocuklarına onlara olan sevgilerini, hayranlıklarını belirtmek ve onları güçleriyle, kuvvetleriyle, çevikliklerinde övmek üzere bu özellikleri ile bilinen hayvanlar kaynak gösterilerek birçok hitap şekli kullanılmıştır. Bunlar *a(r)slanım, arslancığım, atmacam, şahbazım, şahinim, boğam, tosunum, teke, tekem, ceylanım, koç, koçum* gibi hitaplardır.

---

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.585a603f244e92.57263258; (28.06.2018))

[864] bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"

[865] bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"

[866] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"

[867] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"

[868] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.7.2. Kız Torunlara Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"

[869] bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları"

[870] bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"

[871] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"

[872] bk. "2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları" tel kayın: ince kayın.

[873] bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları"

[874] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"

[875] bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları"

[876] bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları"

[877] bk. "2.2.3.1.1.1.2.1. Kadınların Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları"

[878] bk. "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"

[879] bk. "2.2.2.1.8.2. Birinci Dereceden Kadın Akrabalara Yönelik Hitaplar"

[880] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"

[881] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"

[882] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"

[883] bk. "2.2.2.1.5.1.1. Erkek Kardeşlere Yönelik Hitaplar"

Erkeklerce de eşlerine, sevgililerine, ilgi duyduklarına veya genç kızlara, küçük kız çocuklarına yönelik sevimlilikleri, nahiflikleri ve güzellikleriyle bilinen *bülbül, bülbülüm, ceylan, ceylanım, maralım, kısrağım, koyunum, kuşum, civcivim, güvercinim, kekliğim, kırlangıcım, serçe, serçem, palazım, pilicim, maya, mayam, sincabım, sunam, turnam, sülünüm* gibi çeşitli hayvanlardan aktarmalar yoluyla hitaplar tercih edilmiştir. *Dana, domuz, hınzır* gibi hitaplar muhatabı iğnelemek; *maymun* muhatapla alay etmek üzere kullanılmıştır. Bunun dışında *kuzum* hitabı, hemen her durumda ve her iki cinsiyete yönelik kullanılan sözcükler içindedir. Özellikle erkeklere yönelik en çok *arslanım* hitabının kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu hitabın karşıdakini yüceltmek gayesiyle kadınlara ve kızlara yönelik de tercih edildiği örnekler mevcuttur. *Domuz yavruları, eşek, geyik, eş(ş)ek sıpası* gibi kullanımlar, seslenenin kızgın olduğu bir esnada muhataba sarf edilmiştir. *Şebek, ördeğim, tavşan, tavşanım* gibi kullanımlar ise kadınlarca eşlerine, sevgililerine, ilgi duyduklarına yönelik onları sevimli gördüklerini vurgulamak üzere tatlı alay maksadıyla tercih edilmiştir. *Sıpa, sıpacığım* hitapları, sevimlilikleri göz önünde bulundurularak küçük erkek ve kız çocuklara yönelik kullanılmıştır. *Kuş* sözcüğü de *minik kuşum* şeklinde bir genç kız tarafından arkadaşı bir beye, *garip kuşum* şeklinde de bir anne tarafından kızına yönelik hitap olarak tercih edilmiştir. Anlamının "yavru kedi" olduğu öğrenilen *pişo*nun bir dede tarafından küçük erkek torununa yönelik seslenme sözü olarak kullanıldığı örnekler yer almaktadır. Özellikle muhataba sevgi ve yakınlık belirtmek üzere kullanılan hitaplarda teklik birinci şahıs iyelik ekinin kullanıldığı, muhatapla alay etmek, onları iğnelemek, onlara sinirli olunduğunu belli etmek maksadıyla kullanılan hitaplarda ise bu ekin kullanılmadığı dikkat çeken hususlardandır.

İstanbul Ansiklopedisi'nde de "vücut yapısı ufak tefek veya yaşça henüz çocuk sayılacak kadar küçük, fakat son derecede dilber, şirin ve sıcakkanlı, cazip" olarak anlamlandırılan *fındık kurdu* tamlaması yer almaktadır. Bunun söz konusu kişilere yönelik hitap olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

a(r)slanım[884] / a(r)slanların a(r)slanı …[885] / arslancığım[886], atmacam[887], boğam[888], bülbül[889] / bülbülüm[890], ceylan[891] / ceylanım[892], civcivim[893], dana[894],

[884] bk. "2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.3.1.3.2.2.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları"
[885] bk. "2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları"

domuz[895], dorum[896], eşek[897], fındık kurdu[898], güvercinim[899], hınzır[900], horozum[901], kartalım[902], kekliğim[903], kırlangıcım[904], kısrağım[905], koç[906] / koçum[907], koyunum[908], kuşum[909], kuzum[910], maralım[911], kaplanım[912], maya[913] / mayam[914], maymun[915], ördeğim[916], palazım[917], papam[918], pilicim[919], pişo[920], serçem[921], sıpa[922] / sıpacığım[923]

---

[886] bk. "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[887] bk. "2.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[888] bk. "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[889] bk. "2.2.2.1.4.2.1. Babaların Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[890] bk. "2.2.3.1.1.1.2.1. Kadınların Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları"
[891] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[892] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları" / "2.2.3.2.1.1.2.1. Kadınların Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları"
[893] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[894] bk. "2.2.2.1.4.1.1. Babaların Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[895] bk. "2.2.1.1.2.1.1. Üst Katmandaki Kişinin Alt Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları"
[896] bk. "2.2.2.1.10.2. Gelinlere Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları" doru: Gövdesi kızıl, ayakları ve yelesi koyu renkli olan, yağız (at) (Türkçe Sözlük 2011: 706).
dorum: Deve yavrusu (TS, 2011: 706)
[897] bk. "2.2.2.1.4.1.1. Babaların Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[898] bk. "2.2.3.1.1.2. Çocuklara Yönelik Hitaplar"
[899] bk. "2.2.3.1.1.1.2.1. Kadınların Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları" / "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[900] bk. "2.2.2.1.4.2.1. Babaların Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[901] bk. "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "Erkek Torunlara Yönelik Hitaplar"
[902] bk. "2.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[903] bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[904] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[905] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[906] bk. "2.2.2.2.1.2. Kadınların Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[907] bk. "2.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.7.1. Erkek Torunlara Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.1.8.1. Birinci Dereceden Erkek Akrabalara Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[908] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[909] bk. "2.2.2.2.1.2. Kadınların Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[910] bk. "2.2.3.1.3.2.1.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.10.2. Gelinlere Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.1.5.1.2. Ağabeylere Yönelik Hitaplar"
[911] bk. "2.2.3.1.1.1.2.1. Kadınların Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları"
[912] bk. "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[913] bk. "2.2.2.1.4.2.1. Babaların Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[914] bk. "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.3.1.1.1.2.1. Kadınların Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları"
[915] bk. "2.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.7.1. Erkek Torunlara Yönelik Hitaplar"
[916] bk. "2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları"
[917] bk. "2.2.2.1.4.2.1. Babaların Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[918] bk. "2.2.3.2.1.2.1.2. Kadınların Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[919] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[920] bk. "2.2.2.1.7.1. Erkek Torunlara Yönelik Hitaplar" Kitapta "pişo"nun "yavru kedi" demek olduğu belirtilmiştir.
[921] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"

/ eş(ş)ek sıpası[924], sincabım[925], sunam[926], sülünüm[927], şahbazım[928], şahinim[929], şebek[930], tavşan / tavşanım[931], teke[932] / tekem[933], tilki[934], tosunum[935] / tosunların tosunu[936] / tosun …[937], turnam[938]

2.2.5.3.4. Yiyecek Adı Kaynaklı Hitaplar

Türk toplumunda özellikle tatlı olma vasfıyla makbul sayılan yiyecekler, yazılı ve sözlü kültür ürünlerine de yansımıştır. Kişiler, muhataplarına olan sevgilerini ve yakınlıklarını göstermek, onları birçok yönden övmek istediklerinde söz konusu yiyeceklerden yararlanmışlardır. Çağdaş Türkiye Türkçesinde metinlerinde *badem şekerim, gülbeşekerim, balım, kaymağım, kaymak …, şekerim, şekerciğim, şekerpare, şekerparem, tatlım, lokum* gibi yiyeceklerden yapılan aktarmalarla oluşturulan hitaplar çok sık kullanılmıştır. Kullanım miktarına göre bunlardan en makbul sayılanlarının bal, kaymak, şeker, şekerpare olduğu anlaşılmaktadır. Bunların yanı sıra *honey* "bal" hitabının da eşler ve sevgililer arasında oldukça fazla kullanıldığı söylenebilir.

badem şekerim[939], balım[940], dağ çileğim[941], ekmeğim[942], gülbeşekerim[943], honey[944], kaymağım[945] / kaymak …[946], şekerim[947] / şeker …[948], şekerparem[949], tatlım[950], zeytinim[951]

---

[922] bk. "2.2.2.1.4.1.1. Babaların Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[923] bk. "2.2.2.1.4.1.1. Babaların Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[924] bk. "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4.1.1. Babaların Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.5.1.1. Erkek Kardeşlere Yönelik Hitaplar"
[925] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[926] bk. "2.2.2.1.7.2. Kız Torunlara Yönelik Hitaplar" / "2.2.3.1.3.2.2.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Kadınn kadına hitabı)"
[927] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[928] bk. "2.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[929] bk. "2.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları" / "2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.7.1. Erkek Torunlara Yönelik Hitaplar"
[930] bk. "2.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[931] bk. "2.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[932] bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[933] bk. "Babaların Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "Erkek Torunlara Yönelik Hitaplar"
[934] bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.4.1. Alay / İğneleme"
[935] bk. "Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Kadının erkeğe hitabı)" / "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.7.1. Erkek Torunlara Yönelik Hitaplar"
[936] bk. "2.2.2.1.7.1. Erkek Torunlara Yönelik Hitaplar"
[937] bk. "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[938] bk. "2.2.2.1.8.2. Birinci Dereceden Kadın Akrabalara Yönelik Hitaplar"
[939] bk. "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[940] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[941] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[942] bk. "2.2.3.1.1.2. Çocuklara Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.1.4. Evlatlara Yönelik Hitaplar"

2.2.5.3.5. Maden Adı Kaynaklı Hitaplar

Hemen her toplumda değerli taşların ve madenlerin insanlar için önemi büyüktür. Bu maddeler, güzellikleri ile insanları büyülemişler; ancak pahaları dolayısıyla zor ulaşılır olmuşlardır. Taranan metinlerde de görüldüğü üzere Türkler de sevdikleri ve değer atfettikleri kişilere yönelik seslenmelerinde, hiçbir dönem değerleri azalmayan "elmas, kristal, mercan" gibi taşlara göndermelerde bulundukları hitaplar tercih etmiştir. *Elmasım, elmas ..., kristalim, mercanım* gibi teklik birinci şahıs iyelik ekleriyle veya taşların tamlayan olarak kullanılmasıyla oluşturulan hitapların çoğunluğunun kadınlara ve kızlara yönelik kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan en çok "elmas", benzetilen konumda ve çoğunlukla kadınlara yönelik olmakla beraber erkeklere yönelik de seslenme sözü olarak tercih edilmiştir. Ancak bu hitabın günümüzde neredeyse hiç kullanılmadığını belirtmek gerekir. Konuşma dilinde de değer verilen insanlara yönelik *altınım, boncuğum, pırlantam* gibi hitaplarla seslenildiği bilinmektedir.

altınım (konuşma dili)[952], boncuğum (konuşma dili)[953], elmasım[954] / elmas …[955], kristalim[956], mercanım[957], pırlantam (konuşma dili)[958]

---

[943] bk. "2.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[944] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[945] bk. "2.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.7.2. Kız Torunlara Yönelik Hitaplar"
[946] bk. "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "Gelinlere Yönelik Hitaplar"
[947] bk. "2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.8.2. Birinci Dereceden Kadın Akrabalara Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.1.2.2. Kadınların Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.2.1. Kadınların Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4.2.1. Babaların Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[948] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[949] bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[950] bk. "2.2.2.1.7.2. Kız Torunlara Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[951] bk. "2.2.3.1.1.2. Çocuklara Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.1.4. Evlatlara Yönelik Hitaplar"
[952] bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4. Evlatlara Yönelik Hitaplar"
[953] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4. Evlatlara Yönelik Hitaplar" / "2.2.3.1.1.2. Çocuklara Yönelik Hitaplar"
[954] bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.10.2. Gelinlere Yönelik Hitaplar" / "2.2.3.1.3.2.2.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Kadının kadına hitabı)" / "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[955] bk. "2.2.2.1.10.2. Gelinlere Yönelik Hitaplar"
[956] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[957] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"

2.2.5.3.6. Değer Sözü Kaynaklı Hitaplar

Türk toplumunda kişiler kıymet verdikleri insanlara davranışlarıyla ve sözleriyle bunu göstermeyi bilir. Özellikle muhataba yönelik içinde sevgi, yakınlık, övgü barındıran hitaplar, verilen değerin en önemli göstergesidir. Değer verilen kavramların kişilere uyarlanması söz konusudur. Bu açıdan çeşitli değer sözlerini içeren hitap yelpazesinin oldukça geniş olduğunu söylemek gerekir. Bu değer sözü içerikli hitaplar genellikle eşlere, nişanlılara, sevgililere, ilgi duyulanlara, arkadaşlara, evlatlara, ebeveynlere ve yakınlık duyulan diğer insanlara yönelik kullanılır. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde de bunun örneklerini görmek mümkündür. *Aziz ..., azizim, azizem, can, cananım, cancağızım, candaşım, canım, canımcığım, canımın içi, canpare, can yoldaşım, biriciğim, bir tanem, birim, iki gözümün çiçeği, iki gözümün elifi, (iki) gözümün nuru, nur-ı aynım, nur-ı didem, hayatım, ömrüm, ruhum, sevdam, imanım, kurban, kul olduğum* gibi derlenen örneklerden bu tür sözler oluşturulurken birçok yol izlendiği görülmektedir.

Hitapların geneline bakıldığında sözcüklerin çoğunluğunun yakınlık ve sahiplenme bildiren teklik birinci şahıs iyelik ekli ya da küçültme eki ile teklik birinci şahıs iyelik ekli oldukları görülmektedir. Bunun yanı sıra değer sözlerinin oluşumunda en çok *can* sözcüğünün kullanıldığı da dikkat çekmektedir. *Azizem, iki gözümün elifi, nur-ı aynım, nur-ı didem, ruhum* gibi hitaplar ise günümüzde özellikle gençler arasında hemen hemen hiç kullanılmamaktadır. Bunların yanı sıra seslenenlerin yaşı, cinsiyeti, yaşadığı yer, eğitim durumu gibi değişkenler, seçilen değer sözlerinde de farklılıkların olmasına neden olmaktadır.

anam (annem)[959], anacığım (anneciğim)[960], anaların anası[961], anam babam[962], aşkım[963], aziz …[964], azizem[965], azizim[966], biriciğim[967] / biricik …[968], birim[969], bir

---

[958] bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"

[959] bk. "2.2.2.1.10.2. Gelinlere Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.1.7.2. Kız Torunlara Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.1.5.2.2. Ablalara Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.2.2.1. Kadınların Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"

[960] bk. "2.2.1.1.1.1.2. Alt Katmandaki Kişinin Üst Katmandaki Kişiye Yönelik Hitapları (Kadına erkeğe hitabı)" / "2.2.3.1.3.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.2.1. Kadınların Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.3.1.3.2.2.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları"

[961] bk. "2.2.2.1.3.2. Annelere Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.2.1.2. Kadınların Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.2.2. Erkeklerin Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "Kadınların Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları"

[962] bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"

tanem[970] / bir tanecik …[971], can[972], cananım[973], cancağızım[974], candaşım[975], canım[976], canımcığım[977], canımın içi[978], canpare[979], can yoldaşım[980], cici[981] / cicim[982] / cici …[983], hayatım[984], hazretim[985], iki gözümün çiçeği[986] / iki gözümün elifi[987], (iki) gözümün nuru[988] / nur-ı aynım[989] / nur-ı didem[990], imanım[991], kardeşcan[992], kurban[993], kul olduğum[994], kurban olduğum[995], meleğim[996] / melek …[997] / … meleği, ömrüm[998], ruhum[999], sevdam[1000]

---

[963] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[964] bk. "2.2.2.1.3.1. Babalara Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.2.1. Kadınların Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[965] bk. "2.2.2.2.2.1. Kadınların Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[966] bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları " / "2.2.2.2.1.2. Kadınların Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[967] bk. "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[968] bk. "2.2.2.2.1.2. Kadınların Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[969] bk. "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[970] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[971] bk. "2.2.2.1.3.1. Babalara Yönelik Hitaplar"
[972] bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[973] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[974] bk. "2.2.2.1.7.1. Erkek Torunlara Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.1.5.2.2. Ablalara Yönelik Hitaplar" / "2.2.2.2.1.2. Kadınların Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[975] bk. "2.2.2.2.1.2. Kadınların Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[976] bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları"
[977] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[978] bk. "2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.1.2. Kadınların Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[979] bk. "2.2.2.1.4.2.1. Babaların Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[980] bk. "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"
[981] bk. "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[982] bk. "2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4.2.1. Babaların Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[983] bk. "2.2.2.1.3.1. Babalara Yönelik Hitaplar"
[984] bk. "2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.2.1. Kadınların Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[985] bk. "2.2.3.1.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları"
[986] bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[987] bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları"
[988] bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları"
[989] bk. "2.2.2.1.4.2.1. Babaların Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[990] bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları"
[991] bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"
[992] bk. "2.2.3.1.3.2.1.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları"
[993] bk. "2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4.1.1. Babaların Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.5.1.2. Ağabeylere Yönelik Hitaplar"
[994] bk. "2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları"
[995] bk. "2.2.2.1.2.2. Kadınların Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.8.1. Birinci Dereceden Erkek Akrabalara Yönelik Hitaplar"
[996] bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları" / "Kız Torunlara Yönelik Hitaplar" / "Erkek/Kız Evlatlara Yönelik Hitaplar" / "Kadınların Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları"

2.2.5.4. Dış Görünüş Kaynaklı Hitaplar

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde seslenenler, muhataplarının dış görünüşü ile ilgili çeşitli özellikleri üzerinden hitaplar kurmuştur. Bunlar genellikle muhatabın gözüyle, kaşıyla, teniyle, yüzüyle, saçıyla, sakalıyla, endamıyla, boyuyla alakalı niteliklerdir. Hitaplar kurulurken *çakırım, sürmelim, gül yüzlüm, karam, sarı, sakallı, şişman, tombulum, tontonum, toramanım* gibi isimlerden, adlaşmış sıfatlardan ve isim tamlamalarından ya da *kara kız, sarı ...* gibi kişileri ve kişilerin gözünü, kaşını, yüzünü, saçını, sakalını, endamını, boyunu niteleyen sıfatlardan yararlanılmıştır. Konuşma dilinde boyu kısa olanlara yönelik *bodur*, uzun olanlara yönelik *uzun* diye seslenildiği bilinmektedir.

bodur (konuşma dili), çakırım[1001], gül yüzlüm[1002], kara kız[1003], karam[1004], kıvırcık (konuşma dili), sakallı[1005], sarı[1006] / sarı …[1007], sürmelim[1008], şişman[1009], tombulum[1010], tontonum[1011], toramanım[1012], uzun (konuşma dili)

2.2.5.5. Dolaylı Anlatım Kaynaklı Hitaplar

Bu gruba kişilerin birbirine doğrudan seslenme şekilleri değil, dolaylı yoldan seslenmeleri girmektedir. Bir kadının kardeşine *kardeşim* veya *ağabey* değil de *annemin/babamın oğlu*, tanıdık biri görüldüğünde doğrudan isminin söylenmeyip *... ' (I/U)n / n(I/U)n oğlu* veya *ablası, abisi* şeklindeki hitap biçimleri bu grupta değerlendirilebilir. Burada genellikle tek sözcüklük seslenme şekilleri değil, iki

---

997 bk. "2.2.3.1.1.1.2.1. Kadınların Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"

998 bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.3.1. Erkeklerin Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları"

999 bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.2.1. Kadınların Kadın Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"

1000 bk. "2.2.2.1.2.1. Erkeklerin Eşlerine Yönelik Hitapları"

1001 bk. "2.2.3.2.1.1.2.1. Kadınların Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları"

1002 bk. "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.7.2. Kız Torunlara Yönelik Hitaplar"

1003 bk. "2.2.3.1.1.2.2.2. Erkeklerin Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"

1004 bk. "2.2.2.1.4.1.2.Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"

1005 bk. "2.2.3.1.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları"

1006 bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları"

1007 bk. "2.2.2.1.4.1.2.Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.3.2. Kadınların Nişanlılarına, Sevgililerine ve İlgi Duyduklarına Yönelik Hitapları" / "2.2.3.1.1.1.2.2. Erkeklerin Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları" / "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.3.1.1.2.1.2. Kadınların Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"

1008 bk. "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları"

1009 bk. "2.2.3.1.3.2.1.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları"

1010 bk. "2.2.2.1.4.1.2.Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"

1011 bk. "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"

1012 bk. "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları" toraman: 1. İri, bakımlı, semiz çocuk 2. Başıboş, cahil, serkeş genç (Parlatır, 2006: 1729).

sözcüklük seslenme şekilleri söz konusudur. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinden *babam oğlu, babam uşağı, anasının oğlu, yavrumun yavrusu, amcam oğlunun hatunu, enişte beyimin hanımı, baba dostu, babamın arkadaşı, dostumun dostu, kardeşliğimin oğlu, özel ad'(I/U)n / n(I/U)n avradı, özel ad'(I/U)n / n(I/U)n kardaşı + özel ad, özel ad (I/U)n / n(I/U)n) + karısı, özel ad'(I/U)n / n(I/U)n oğlu, ... (I/U)n / n(I/U)n kızı, özel ad'(I/U)n / n(ı/u)n yavrusu,özel ad'(I/U)n / n(I/U)n + teberiği* gibi dolaylı kullanımların yanı sıra *abisi, oğlusu, teyzesi, hanım teyzesi, özel ad + emmisi* gibi teklik ikinci şahıs iyelik ekli tek sözcüklük dolaylı kullanımlar derlenmiştir. *Babam oğlu* ve *babam uşağı* kardeşlere, *yavrumun yavrusu* toruna, *amcam oğlunun hatunu* yengeye, *enişte beyimin hanımı* kuzene; *baba dostu, babamın arkadaşı* baba dostu ve arkadaşı olan beylere, *dostumun dostu* dostunun dostu olan bir beye yönelik hitaplardır. Köylü bir kadın gelinine kızgın olduğu bir anda iğneleme maksadıyla *Uzunca Ali'nin avradı* şeklinde oğlunun adını belirterek, yaşlı bir köylü kadın köylüsü bir adama *Ümmü'nün kardaşı Koca Linlin* şeklinde köylüsünün adını doğrudan söylemeden başka birinin adını vurgulayarak hitaplarda bulunmuştur. Yine *Azizce'nin karısı, Koreli'nin karısı, Linlin karısı* şeklinde muhatap olan kadınların adları belirtilmeyip eşlerinin adları üzerinden; *demircinin kızı, kardeşliğimin oğlu, Kerim'in oğlu, Hafız'ın oğlu, Kardağlı'nın oğlu, Meryemce'nin oğlu, İbrahim'in teberiği, Azize'nin yavrusu* örneklerinde çocukların adı doğrudan söylenmeyip babalarının, annelerinin ve yakın arkadaşlarının adları ve meslekleri üzerinden dolaylama yoluyla hitaplar kurulmuştur. *Abisi* örneğinde bir bey, arkadaşı bir beye seslenmiştir. Diğer örnekte ise bir delikanlı yanında ağabeyi olan küçük bir çocuğa rastlamış ve çocuğun adını sorduğu ağabeye yönelik *abisi* şeklinde seslenerek dolaylı bir hitap kurmuştur. *Dursun emmisi, teyzesi* ve *hanım teyzesi* örneklerinde kadınlar çocuklarıyla yürürken karşılaştıkları beye "çocuğun Dursun emmisi" anlamında, hanıma "çocuğun teyzesi" anlamında dolaylı hitaplar tercih etmişlerdir. *Anasının güzel oğlu* örneğinde bir kadın, tanımadığı bir çocuğa, çocuğun olması muhtemel annesi üzerinden hitap etmiştir. *Oğlusu* örneğinde ise kadın kendi küçük oğluna seslenmiştir. Bu tür kullanımları günlük dilde de duymak mümkündür. Bunlar dışında günlük dilde kadınlar ve erkekler kendilerine *abla, teyze, ağabey (abi), amca* şeklinde seslenmeleri beklenen karşılaştıkları küçük çocuklara yönelik *ablası, teyzesi, abisi, amcası* gibi hitaplar da kullanmaktadır.

Akrabalık Adı + {sI/U}

abisi[1013], ablası[1014], oğlusu[1015] (konuşma dilinde)

Akrabalık Adı + oğlu / hatunu / dostu / hanımı / yavrusu

amcam oğlunun hatunu[1016], anam oğlu[1017], anasının …[1018], baba dostu[1019], babamın arkadaşı[1020], babam oğlu / babam uşağı[1021], enişte beyimin hanımı[1022], kardeşliğimin oğlu[1023], yavrumun yavrusu[1024]

Akrabalık Adı + {(I/U)m}

abam[1025], annem (anam)[1026], dayım[1027], dedem[1028], emmim[1029], halam[1030], yengem[1031], ninem[1032]

Özel Ad'[(I/U)n / n(I/U)n] + avradı / kardaşı / karısı / oğlu / teberiği / yavrusu

Özel Ad'[(I/U)n / n(I/U)n] + avradı[1033], Özel Ad'(I/U)n / n(I/U)n kardaşı + Özel Ad[1034], Özel Ad'(I/U)n / n(I/U)n karısı[1035], Özel Ad'(I/U)n / n(I/U)n oğlu[1036], Özel Ad'(I/U)n / n(I/U)n teberiği[1037], Özel Ad'(I/U)n / n(I/U)n yavrusu[1038]

[1013] bk. "2.2.2.2.1.1. Erkeklerin Erkek Arkadaşlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[1014] bk. "2.2.3.1.1.1. Gençlere Yönelik Hitaplar" / "2.2.3.1.1.2. Çocuklara Yönelik Hitaplar"
[1015] bk. "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[1016] bk. "2.2.2.1.9.2. İkinci Dereceden Kadın Akrabalara Yönelik Hitaplar"
[1017] bk. "2.2.2.1.5.1.1. Erkek Kardeşlere Yönelik Hitaplar"
[1018] bk. "2.2.3.2.1.2.1.2. Kadınların Erkek Çocuklara Yönelik Hitapları"
[1019] bk. "2.2.3.1.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları"
[1020] bk. "2.2.3.1.2.1.1. Erkeklerin Kendilerinden Yaşça Büyük Erkeklere Yönelik Hitapları"
[1021] bk. "2.2.2.1.5.1.1. Erkek Kardeşlere Yönelik Hitaplar"
[1022] bk. "2.2.2.1.9.2. İkinci Dereceden Kadın Akrabalara Yönelik Hitaplar"
[1023] bk. "2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[1024] bk. "2.2.2.1.7.1. Erkek Torunlara Yönelik Hitaplar"
[1025] bk. "2.2.2.1.5.2.1. Kız Kardeşlere Yönelik Hitaplar"
[1026] bk. "2.2.2.1.4.2.2. Annelerin Kız Evlatlarına Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[1027] bk. "2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[1028] bk. "2.2.2.1.7.1. Erkek Torunlara Yönelik Hitaplar"
[1029] bk. "2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları" / "2.2.3.1.1.1.2.2. Erkeklerin Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları"
[1030] bk. "2.2.3.1.1.1.1.2. Kadınların Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[1031] bk. "2.2.3.1.1.1.2.1. Kadınların Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları"
[1032] bk. "2.2.2.1.7.1. Erkek Torunlara Yönelik Hitaplar"
[1033] bk. "2.2.2.1.10.2. Gelinlere Yönelik Hitaplar"
[1034] bk. "2.2.3.1.3.2.2.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları"
[1035] bk. "2.2.3.1.3.2.2.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları" / "2.2.3.1.3.2.2.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin kadına hitabı)"
[1036] bk. "2.2.3.1.1.1.1.1. Erkeklerin Genç Erkeklere Yönelik Hitapları" / "2.2.2.1.9.1. İkinci Dereceden Erkek Akrabalara Yönelik Hitaplar" / "2.2.3.1.1.1.1.2. Kadınların Genç Erkeklere Yönelik Hitapları"
[1037] bk. "2.2.2.1.4.1.2. Annelerin Erkek Evlatlarına Yönelik Hitapları"
[1038] bk. "2.2.3.1.1.2.2.1. Kadınların Kız Çocuklara Yönelik Hitapları"

(Özel Ad) + emmisi / teyzesi / hanım teyzesi

Dursun Emmisi[1039]

teyzesi[1040] / hanım teyzesi[1041]

Diğer Kullanımlar

dostumun dostu[1042], … (I/U)n / n(ı/U)n kızı[1043]

[1039] bk. "2.2.3.1.3.2.1.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları"
[1040] bk. "2.2.3.1.3.2.2.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları"
[1041] bk. "2.2.3.1.3.2.2.2. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin kadına hitabı)"
[1042] bk. "2.2.3.1.3.2.1.1. Yetişkin Kimselerin Birbirlerine Yönelik Hitapları (Erkeğin erkeğe hitabı)"
[1043] bk. "2.2.3.1.1.1.2.2. Erkeklerin Genç Kız/Kadınlara Yönelik Hitapları"

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HİTAPLARDA SAPMA

3.1. Hitaplarda Sapma

Tarihî ve Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde sapmalar yoluyla oluşturulan birçok hitap kullanılmıştır. Sapmalarda dikkat edilmesi gereken husus, ifadelerin gerçeklikle bağdaştırılıp bağdaştırılamayacağıdır. Buna göre özel adların, akrabalık adlarının, niteleyicilerin, cinsiyet bildiren sözlerin yanlış ve gelenek dışı kullanımı anlam sapmalarına neden olmaktadır. Buna göre küçüklerin yaşça büyüklerine özel isimleriyle hitap etmesi, büyüklerin küçük kız çocuklarına yönelik *abla, ablacığım*; küçük çocuklara yönelik *ağabey, ağabeyciğim*; arkadaşların birbirlerine yönelik *yavru, yavrum, evladım, anam, anacığım*; tanımadık karşı cinsten kişilere yönelik *anam, babam*; erkeklere yönelik *yosma*, kadınlara yönelik *a(r)slanım* gibi hitaplar kullanması anlam sapmalarına örnek teşkil etmektedir. Ancak yaşça büyük kişilere *abla, anne, baba, amca, dayı*, kadın arkadaşların birbirlerine *anam, anacığım, yavrum*; erkeklerin eşlerine *yavrum* gibi hitapları sapma örneği değil, değer sözü örneklerindendir. Çünkü saygı, sevgi ve samimiyet gibi duyguların gösterilmesi kaygısıyla kullanılmaktadır. Yine anneler çocuklarına *annem*, babalar çocuklarına *babam* şeklinde hitap edebilir. Aslında burada muhataplarının kendilerine bu şekilde hitap etmeleri gerekirken anne ve babaların çocuklarına dolaylı yoldan seslenmeleri söz konusudur. Bu nedenle bu tür örnekler sapmalar içinde değil, dolaylı anlatımlar içinde değerlendirilebilir. Çağdaş ve tarihî Türkiye Türkçesi metinlerinden sapmalara örnek teşkil edebilecek kullanımlar özel adların, akrabalık adlarının, unvan adlarının, insanlara yönelik niteleyicilerin, cinsiyet bildiren sözlerin yanlış kullanımlarına göre başlıklara ayrılarak belirtilmiştir. Bu kullanımlardan en fazla akrabalık adlarının gelenek dışı yanlış kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra insanlarla ilgili niteleyicilerin yanlış kullanıldığına dair örnek sayısı da oldukça fazladır. Bu tür kullanımlarda seslenenlerin muhataplarını tanımasalar da aşırı samimi hitaplar kullandıkları ya da muhataplarının cinsiyetlerine uygun olmayan hitapları tercih ettiklerigörülmektedir.

Özel Adların Yanlış Kullanımı

Özel Ad > G:+/Y:+/S:+

Sana hiç hala diyemedim ki *Tezel*. [Şehirli genç kız > Halasına] (Ağaoğlu, 2013a: 307)

Zeyno[1044]! [Küçük erkek çocuk > Annesine] (Adıvar, 2006: 83)

Akrabalık Adı Kaynaklı Hitapların Yerinde Kullanılmaması

Özel Ad + Abla > G:+/Y:++/S:+

Ee anlat bakalım *Filiz Abla*! [Bey > Kızına] (Orhan Kemal, 1995: 236)

Bana bak *Ayşe Abla*, uzun ediyorsun. [Delikanlı > Arkadaşı genç kıza] (Abasıyanık, 2013b: 6, 8)

Rabia Abla, bana bak, beni dinle. [Mahallenin kabadayısı > Mahalle bakkalı genç kıza] (Adıvar, 2009a: 124)

Uğurdur *Hacer Abla*, uğur! [Yaşlı kahveci > Tanıdığı Çingene kadına] (Gürpınar, 2012a: 16, 17; Adıvar, 2009a: 124)

Özel Ad + Ağabey > G:+/Y:++/S:+

Yaşa be *Sabri Ağbey*! [Genç kadın (alay) > Arkadaşı genç beye] (Dıranas, 1977: 201)

abla > G:+/Y:+/S:+

Abla, Hacivat söylemiş efendiye… [Karagöz > Eşine] (Kudret, 1970: 95; 1992: 79; 117)

Kızma *abla*, kötü bir şey mi dedik? [Manav > Tanıdığı genç kıza] (Orhan Kemal, 1995: 57)

Abla, sen de okudun mu bütün bu kitapları? [Şoför > Tanıdığı asistan kıza] (Altan, 2002: 255, 256)

Abla, önde boş yer var. [Otobüs muavini > Yaşça küçük kadın yolcuya] (Ağaoğlu, 2013a: 49; Taner, 2015b: 94)

[1044] Küçük Hasan genellikle annesine herkesin seslendiği "Zeyno!" şeklinde sesleniyor.

ablacığım > G:+/Y:+/S:+++

Kuzum *ablacığım*, acele ile çıkarken... [Karagöz > Eşine] (Kudret, 1992: 103)

Ah benim *ablacığım*, ah minelaşk! [Biletçi delikanlı > İlgi duyduğu genç yolcu kadına] (Abasıyanık, 2013b: 20)

Tezeğin toprağın içindekiler *ablacığım.* [Köy öğretmeni bey > Şehirli kadına] (Baykurt, 1975a: 159)

ağabey (abi) > G:+/Y:++/S:+

Hiş, bana baksana *ağabey*[1045]... [Namık Kemal (tatlı iğneleme) > Damadına] (1973: 389, 29, 77, 90)

annem (anam) / anacığım > G:+/Y:+++/S:+++

Kız sen daha yoktun *anam*... [Genç bey > Sevgilisine] (Orhan Kemal, 1972: 190, 118, 249; 1995: 213; Abasıyanık, 2016: 788; Dıranas, 1977: 151)

Fırsat bu fırsat, sevişeceğiz *anam*! [Genç kadın > İlgi duyduğu beye] (Başkut, 2015: 59)

Sağ ol *anam*! [Bey > Yakın arkadaşı beye] (Abasıyanık, 2016: 637; 1998: 101)

Ne olsun be *annem*! [Genç kız > Arkadaşı delikanlıya] (Özakman, 2017: 42)

Öyleyse akşam görüşürüz be *annem*! [Delikanlı > Arkadaşı genç kıza] (Özakman, 2017: 42)

Yetmez *anam*, yetmez! [Bey > Kendisinden küçük genç beye] (Taner, 2015b: 85) (argo)

Anam, Allah büyüktür be! [Bey > Yeni tanıştığı beye] (Abasıyanık, 1998: 63)

Aldıran yok be *anam*! [Bey > Tanımadığı beye] (Abasıyanık, 1970: 69; 1998: 63)

Gel Turhancığım, *anacığım*… [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya] (Kaygılı, 2003a: 123)

Ah *anacığım*, senin üzerine gül koklayanın… [Kabadayı > Sevgilisine] (Kudret, 1973: 201)

[1045] Namık Kemal, kendisinden küçük ve kendisinin damadı olduğunu 177. sayfadan anladığımız Rifat Bey'e yönelik çok çeşitli hitap şekilleri kullanmış.

Al *anacığım*, sana bir bâde! [Kolbaşı kadın > Tanıdığı Karagöz'e] (Kudret, 1992: 208)

İçerim *anacığım*! [Karagöz > Tanıdığı oyuncubaşı kadına] (Kudret, 1992: 208)

baba / babam > G:+/Y:+++/S:++

Haklısın *babo*, haklısın kurban! [Köylü kadın > Eşine] (Asena, 2010: 202; Orhan Kemal: 2010: 30)

A *baba*, meki-meki, doku-doku, siz nereye gittiniz ya? [Namık Kemal > Damadına] (Tansel, 1986: 148)

Yat *babam*, töbee... [Kadın > Sevgilisine] (Orhan Kemal, 1972: 151)

bacı > G:+/Y:+/S:+

Ah görüyorsun *bacı*, ah! [Bey > Eşine] (Ahmet Vefik, 1970b: 86)

evladım > G:+/Y:+++/S:++

Senin aklın bu işlere ermez, *evladım*! [Genç bey > Arkadaşı genç beye] (Adıvar, 2009b: 104; Orhan Kemal: 2010: 125)

Hmm, efendim, yavrum, anlaşıldı, anlaşıldı *evladım*! [Tahriratçı kaymakam vekili > Makamına gelen tanımadığı yaşlı köylü adama] (Baykurt, 2006: 281)

kardaş / kardaşım > G:+/Y:++/S:++

Söyle be *kardaş*! [Köylü adam > Küçük erkek yeğenine, Yaşar Kemal, 2000b: 252)

Burada duralım da sana bir iki sözüm var *kardaşım*... [Muhtar > Yeğeni delikanlıya] (Yaşar Kemal, 2000b: 138)

kızım > G:+/Y:+++/S:++

Kızım, bu sözünü bir izdivaç teklifi gibi... [Genç bey > Arkadaşı genç kadına] (Sabahattin Ali, 2008: 91)

ninem > G:+/Y:+++/S:++

Uzatma *ninem*, onlar bunu henüz anlıyamazlar. [Şehirli kadın > Arkadaşı genç kadına] (Gündüz, 1938: 12)

Fakat bu feci bir manzara teşkil etmez mi *ninem*? [Yaşlı bey > Yakın arkadaşı genç kıza] (Gündüz, 1930: 239, 210)

oğul / oğlum > G:+/Y:++/S:++

Pasta mı görmedin *oğlum*? [Reklamcı kadın > Eşine] (Ağaoğlu, 2013a: 429)

Sen ne bakıyorsun bana *oğlum*! [Genç kız > Arkadaşı delikanlıya] (Abasıyanık, 2013b: 5, 7)

Oğlum Cemal, balıkçı Kalafat'la... [Genç kadın > Arkadaşı delikanlıya] (Abasıyanık, 2013b: 7)

püserim > G:+/Y:Ø/S:++

Benim küçük *püserim*! [Hacivat > Arkadaşı Karagöz'e] (Kudret, 1969: 483)

yavrum / yavrucuğum > G:+/Y:+++/S:+++

Allah mübarek etsin *yavrum*! [Genç kadın > Eşine] (Adıvar, 2006: 159)

Yarını yok bu işin *yavrum*. [Genç kadın > Küçük sevgilisine] (Ağaoğlu, 2013b: 57)

Erkekle konuşmaz *yavrum*! [Kadın > Arkadaşı beye] (Ömer Seyfeddin, 1977: 80)

Hmm, efendim, *yavrum*, anlaşıldı, anlaşıldı evladım! [Tahriratçı kaymakam vekili > Makamına gelen tanımadığı yaşlı köylü adama] (Baykurt, 2006: 281)

Eyvallah *yavrum*, senden çıkacak… [Ermeni delikanlı > Tanıdığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 60)

Damağını kaldır *yavrum*! [Hamdi Efendi > Tanımadığı kadına] (Kudret, 1973: 39)

Yavrucuğum, bu hâlimiz ne olacak böyle? [Genç kadın > Nişanlısına] (Karaosmanoğlu, 1980b: 161, 69)

... bizi peşlerinde istiyorlar *yavrucuğum*. [Şehirli kadın > Yakın arkadaşı öğretim üyesi beye] (Ağaoğlu, 1991: 213)

Gel Turhancığım, anacığım, *yavrucuğum* … [Delikanlı > Arkadaşı delikanlıya, Kaygılı, 2003a: 123)

yeğen / yeğenim > G:+/Y:+++/S:++

Sahi be kara *yiğen*, senin ağa ne der? [Bey > Yaşıtı beye] (Buğra, 2005b: 34)

Kardaşlığım, kardaşlığım, hay *yiğen* Haydar... [Köylü yaşlı adam > Arkadaşı yaşlı beye] (Yaşar Kemal, 2013a: 11)

Ne yani *yiğenim*, fırka işi olmasa heç mi konuşmeycen benimle? [Bey > Bacanağına] (Buğra, 2005b: 103)

Niteleme Sözü Kaynaklı Hitapların Yerinde Kullanılmaması

a(r)slanım/ a(r)slancığım > G:+/Y:+++/S:+++

Haydi *aslanım*, merak etme… [Delikanlı > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1975: 32-5)

Size bunu haber veren yanlış haber vermiş *arslanım*. [Bey > Sevgilisine] (Ahmet Mithat, 2004: 134)

Arslancığım, ah mini mini bebeğimizi... [Enver Paşa > Eşine] (Bardakçı, 2015: 364)

balam > G:+/Y:++/S:++

Yoh *balam*, heç bir şey alıp satmırem. [Acem > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 252)

canımın içi > G:+/Y:+++/S:+++

Yani *canımın içi*[1046], kağıtların doğruyu söylemiyor ya… [Gümrük memuru kadın > Türkiye sınırından girmek isteyen beye] (Ağaoğlu, 1977: 39)

çocuk / çocuğum > G:+/Y:+++/S:++

Bak *çocuk*, büyük bir hata ettin. [Mustafa Kemal > Tanıdığı yaşıtı beye] (Atay, 1984: 364, 405, 442)

Ben burada kaçın kurasıyım hey *çocuk*! [Gümrük memuru kadın > Türkiye sınırından girmek isteyen beye] (Ağaoğlu, 1977: 44; Abasıyanık, 2013b: 25)

Sen iyi bir erkeğe benziyorsun sarı *çocuk*! [Genç kadın > İlgi duyduğu delikanlıya] (Devrim, 1996: 37, 41; Altan, 2002: 60; Engin, 1961: 38)

[1046] bk. "Hitaplarda Sapma". Bu hitap şekli genellikle birbirini tanıyan ve samimi olan kişiler arasında söylenir.

Değmez *çocuğum*, değmez! [Şehirli kadın (alay) > Eski sevgilisine] (Çamlıbel, 2012: 519; Ağaoğlu, 2013b: 66)

Çocuğum, gazetelerde yarım sütun eski yazı kaldığı zaman… [Mustafa Kemal > Kendisinden küçük arkadaşı beye] (Atay, 1984: 405, 442)

dostum > G:+/Y:+/S:++

Dostum, sen daha bir konsoloshanenin... [Genç kadın > Eşine] (Abasıyanık, 2013b: 27; Karaosmanoğlu, 1980b: 251)

… bahsediyorum *dostum*. [Bey > Kayınbabasına] (Taner, 2015c: 31)

döl > G:+/Y:+/S:+

Benim adımı salavatla alırlar ağızlarına a çulsuz *döl*! [Rumelili > Tanımadığı Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 285)

elmasım > G:+/Y:+/S:++

Merhaba *elmasım*! [Hamdi Efendi > Tanımadığı Kayserili beye] (Kudret, 1975: 223)

ruhum > G:+/Y:++/S:++

Ali Ferdi, *ruhum*, Millet gazetesini gördün mü? [Gazeteci genç bey > Gazeteci arkadaşı beye] (Özakman, 2009: 16)

sevgilim > G:+/Y:++/S:++

Muratçığım, yakınıma çekiver şunu *sevgilim*! [Şehirli kadın > Kızının sevgilisi delikanlıya] (Ağaoğlu, 2013b: 211)

Sevgilim, Murat, şifoniyeri getiren pikap dışarıda hâlâ. [Şehirli genç kadın > Kız kardeşinin sevgilisi delikanlıya] (Ağaoğlu, 2013b: 211)

Neredesiniz anneciğim, *sevgilim*, hâlâ kerimeniz... [Delikanlı > Sevgilisinin annesine] (Ağaoğlu, 2013b: 364)

yosmam > G:+/Y:+/S:++

Yosmam, ne darılıyorsunuz? [Kadın (alay) > Tanıdığı beye] (Ahmet Mithat, 2001: 676; Kaygılı, 1997b: 91)

Dikizleri aynala *yosmam*, piçiz etmek istemezsen… [Çingene müşteri kadın > Aktar Hamdi Efendi'ye] (Kudret, 1973: 57)

Cinsiyet Bildiren Söz Kaynaklı Hitapların Yerinde Kullanılmaması

Özel Ad + Kadın > G:+/Y:+/S:Ø

Vahide Kadın, Meruşe daha gelmedi mi? [Genç kız > Komşuları yaşlı kadına] (Şemseddin Sami, 2008: 74)

kız > G:+/Y:+/S:+

Niye masraf ettin a *kız*[1047]? [Genç kadın > Tanıdığı delikanlıya] (Karay, 2013b: 27)

lan > G:+/Y:+/S:+

Ooo ne haber *lan*? [Delikanlı > Arkadaşı genç kıza] (Özakman, 2017: 42)

[1047] Kitapta Emine'nin sevindiği zaman erkeklere de tıpkı kadınlarla konuşur gibi "A kız!" diye hitap ettiği belirtilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HİTAPLARDA GÜNCEL EĞİLİMLER

4.1. Hitaplarda Güncel Eğilimler

Taranan Çağdaş Türkiye Türkçesine ait metinlerde, bugün de günlük hayatımızda duyulan hitap biçimlerinden yukarıda ele alınan başlıklarda yeri geldikçe bahsedilmiştir. Ancak konuşma dilinde olduğu hâlde taranan metinlerde yer almayan birtakım hitaplardan da bahsedilebilir. Bu nedenle bütün bu hitapların derli toplu biçimde verilmesinin uygun olacağı düşüncesiyle ayrı bir başlık açılması uygun görülmüştür. Aşağıda, taranan metinlerden derlenen ve günlük hayatımızda da birçoğumuzca kullanılan hitap biçimleri yer almaktadır:

Kırılmış Özel Ad

Değil mi *Tata*? [Genç kadın > Eşine] (Esendal, 1983a: 129)

Zizi! [Züppe delikanlı > Arkadaşı züppe genç kıza] (Tecer, 2009: 64)

Kiki! [Züppe bir genç kız) > Arkadaşı züppe delikanlıya] (Tecer, 2009: 64)

Hiç görmedin mi *Fafa*? [Genç kız > Arkadaşı genç kıza] (Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman, 2004: 37)

babişkom

Babişkom benim, Mustafa'ya iş verin! [Şehirli genç kız > Zengin babasına] (Orhan Kemal, 2002: 225, 226, 252)

cicim

Bir tel aldım *cicim*, avukatından, kimpeks davası neticelenmiş. [Şehirli kadın > Eşine] (Taner, 2015a: 50)

darling

Yes *darling*! [Genç kız > Babasına] (Nesin, 1959a: 9)

Hayır *darling*, hayır! [Amerikalı kız > Türk arkadaşı genç kıza] (Karaosmanoğlu, 1980b: 219)

Haydi *darling*, benim beyaz güvercinim... [Yabancı kadın > İlgi duyduğu genç kıza] (Karaosmanoğlu, 1980b: 117)

dodoşum

Haydi *dodoşum*, sen ona bakma! [Kadın > İlgi duyduğu beye] (Kudret, 1975: 432)

eni

Eni[1048] merhaba! [Genç kız > Ablasının eşine] (Cumalı, 1992: 78, 85)

hemşo

İyi akşamlar *hemşo*! [Roman delikanlı > Tanımadığı beye] (Kaçan, 2002: 108)

honey

Honey, my *honey*, balım benim! [Yabancı delikanlı > Sevgilisi köy öğretmenine] (Baykurt, 1975a: 254)

lan

Ooo ne haber *lan*? [Delikanlı > Arkadaşı genç kıza] (Özakman, 2017: 42)

minnoş

Sen git *minnoş*! [Şehirli genç kız > Yakın arkadaşının hizmetçisi kıza] (Gündüz, 1930: 244)

nonoş / nonoş … / nonoşum

Sana da böyle kim fidan gibi ol dedi *nonoş*? [Şehirli bey > Eşine] (Tecer, 2009: 188, 199)

Her şey hazır mı *nonoş*? [Şehirli kadın > Arkadaşı genç kadına] (Gündüz, 1938: 3)

Bonjur *nonoş karıcığım*! [Patron > Eşine] (Taner, 2015a: 50)

Uzatma *nonoşum*, kalender çocuk bunlar! [Kadın > Eşine] (Ilgaz, 2011a: 138; Tecer, 2009: 202; Orhan Kemal, 2008: 21)

Haydi *nonoşum*, şaka ettim, de! [Genç kadın > Eşine] (Rıfat, 1988: 42)

Nonoşum, şurda ne kaldı? [Tutuklu bey > Sevgilisine] (Ilgaz, 1998: 34)

[1048] "Enişte"nin kısaltılmış hâli

pinpon …

Yağma yok benim *pinpon kocacığım*… [Kadın > Eşine] (Kaygılı, 1997b: 94)

pompişim

Hanimiş benim *pompişim*… [Bey > Bebeğine] (Taner, 2015a: 60)

sevgilim

Muratçığım, yakınıma çekiver şunu *sevgilim*! [Kadın > Kızının sevgilisine] (Ağaoğlu, 2013b: 211)

Sevgilim, Murat, şifoniyeri getiren... [Genç kadın > Kız kardeşinin sevgilisine] (Ağaoğlu, 2013b: 211)

Neredesiniz anneciğim, *sevgilim*, hâlâ kerimeniz... [Bey > Sevgilisinin annesine] (Ağaoğlu, 2013b: 364)

tontonum / tontonikom

Hiç *tontonum*! [Genç Doktor Bey > Eşine] (Taner, 1994: 37)

Bak şimdi ne güzel oyunlar yapacağız *tontonum*! [Kadın > İlgi duyduğu beye] (Kudret, 1975: 420; Kudret, 1973: 250)

İyi demişsin *tontonikom*! [Şehirli genç kadın > Eşine] (Taner, 1994: 38)

Bu hitaplara bakıldığında standart konuşma dilinde sıklıkla kullanılan hitapların, taranan edebî eserlerde aynı işleklikte kullanılmadığı görülmüştür. Bu durum, hitaplar yönünden konuşma dilinin, yazı dilinden daha zengin olduğunu göstermektedir. İnternette yapılan taramalara ve gözlemlere, popüler kültür çalışmalarına dayanarak konuşma dilinde tespit edilen güncel kullanımlardan erkeklerin eşlerine, nişanlılarına veya sevgililerine *ayparçam, güneşim, yıldızım, çiğ tanem, kraliçem, aşkısı, canısı, aşkitom, cicikom, pamuk helvam, nar tanem, bal böceğim, ipek böceğim, böcüğüm, kuşum, can kuşum, civcivim, yavru ceylanım, badem gözlüm, boncuk gözlüm, ahu gözlüm, kömür gözlüm, üzüm gözlüm, zeytin gözlüm, zümrüt gözlüm, mavişim, kıvırcığım, kadifem, inci tanem, ipeğim, bademim, baklavam, tadım tuzum, çıtırım, pamuğum, pofuduğum, çikolatam, kır çiçeğim, manolyam, tomurcuğum, kumralım, kartopum, bebişim, bebişko, bebikom, bebeğim, yavruşum, minnacığım, ufacığım, minnoşum, cennetim, ışığım, şımarığım, tatlı belam*; kadınların eşlerine, nişanlılarına veya sevgililerine yönelik *küçük kurbağam*,

prensim, serserim, şebeğim, şebelek, tavşanım, yakışıklım; babalara yönelik *babiş, babişim, babişko, tontonum*; annelere yönelik *anniş, annişko, mami, minnoşum, nonoşuım, tontonum*; teyzelere yönelik *teyzoş*; kuzenlere yönelik *kuzen, kuzi, kuziş, kuzika*; ablalara yönelik *abliş, ablişko*; erkek evlatlara yönelik *cinalim, küçük tospağam, maskot*; kız evlatlara yönelik *bıcırığım, cimcimem, pıtırcığım, tıpış tıpışım*; erkek çocuklara yönelik *bebe*; kız çocuklara yönelik *bızdık, cimcime* gibi hitaplarına rastlanmıştır[1049].

Gençler de özellikle birbirlerine seslenirken çok çeşitli hitap biçimleri kullanmaktadır. Bunların birçoğu bazı sözcüklerin çeşitli şekillerde değiştirilmesi ile oluşturulmuştur. Aynı zamanda gençler birbirlerine hakaret içerikli sözcükler kullanarak da hitap etmektedir. *Arki, başgan, reyiz* "başkan", *başkanım, olm* "oğlum", *velet, pıro, bro, buro, conem, coni, karşim, göbel, hacı, hafız, herif, boy, kanka, kanki, kankito, kamil* "mazlum, gariban", *kardo, keko, kro, moruk, muhtarım, panpa, pampican* gibi; ergenlik çağında olan kızların ise *abla, ablacığım, aşkem, aşkım, aşkimişkom, aşkitellam, aşkito, aşkilitta, aşkitom, bal böcüğüm, bal pötürcüğüm, bebeğim, bebişim, bitekim, canımcım, canikom, ciciş, en bestim, kanka, kanki, kankito, kankicamping, kanki can pinciğim, minnoş, ponçik, ponçiğim, ponpiş, ponpişim, popi, sefgilim, sista, şapşik, şapşirik, tatliş, tontiş, girl* gibi hitaplar gençlerin kullandığı hitaplardan birkaçıdır.[1050]. Kızların hitaplarında sevgi sözlerinin ağır bastığı söylenebilir. Bunun dışında erkeklerin kızlara *kızım, abla* gibi, kızların da erkeklere *oğlum, ağabey (abi)* gibi hitaplarla seslendikleri de bilinmektedir.

Özellikle gençlerce kullanılan hitapların geneline bakıldığında aslında kişiler arasında dikkat çekme, popüler ve farklı olma maksatlarıyla oluşturuldukları anlaşılmaktadır. Söz konusu hitaplar semantik (*böceğim, şebeğim*), biçimsel (*olm* "oğlum", *başgan, reyiz*), kültürel (arkadaşlara, evlatlara yönelik *sevgilim, aşkım* hitapları) olarak çeşitli boyutlarda gerçekleşen sapmalar vasıtasıyla meydana gelmiştir. Bu kullanımların en büyük nedeni, seslenenlerin normal dil düzleminden

---

[1049]http://www.guzelsozleri.net/sevgiliye-hitaplar; http://www.eguzelsozler.com/sevgiliye-hitaplar; https://www.uludagsozluk.com/k/abli%C5%9Fko/; http://www.guzelsozleri.net/sevgiliye-hitaplar; https://www.uludagsozluk.com/k/abli%C5%9Fko/; https://www.uludagsozluk.com/k/annelerin-%C3%A7ocuklar%C4%B1na-hitap-%C5%9Fekilleri/, (26.07.2018)

[1050]https://www.kizlarsoruyor.com/flort-tanisma/q473044-kizlarin-arkadaslari-arasinda-kullandigi-kelimeler, (26.07.2018); https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/; https://storia.me/@tuco/kadinlarin-hitap-sekilleriyle-erkeklerin-hitap-sekilleri-arasindaki-farklar-4zz1rt; https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, (30.07.2018).

çıktıklarında dikkatleri daha fazla çekebileceğini bilmesidir. Söz konusu hitaplar sosyal medya ve görsel iletişim araçları yoluyla yayılmaktadır. İlgili hitapların özellikle {+ş}, {+ko}, {+to} ekleri kullanılarak meydana getirildiği de anlaşılmaktadır. Bunun dışında önceki dönemlerde kızların ve erkeklerin kullandığı hitapların ayrıştıkları görülürken günümüzde ortak kullanımların oranının daha fazla olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada dil kullanımında önemli bir rol oynayan ve insanların günlük konuşmalarında sık sık karşılaşılan hitap konusu, Türkiye Türkçesi özelinde işlenmiştir. Hitap (seslenme) kavramının tanımı yapılmış, konu üzerinde yapılan çalışmalara ve tartışmalara yer verilmiştir. Türk kültüründe geçmişten günümüze kadar kullanılan hitaplar, hitapların kişiler arası iletişimdeki önemi, hitapların belirlenmesinde ne gibi değişkenlerin göz önünde bulundurulduğu ele alınmıştır. Nezaket kaygısının hitapların tercihinde ne derece etkili olduğu hitapların dilbilgisi çalışmalarında sözcük türü ve söz dizimi açısından görünümü üzerinde durulmuştur. Çalışmanın bütüncesini oluşturan en eski yazılı belgelerden itibaren Çağdaş Türkiye Türkçesinin gelişim basamaklarını temsil eden üç yüz elliden fazla yazılı metin, belli ölçütlere göre taranmış, derlenen hitaplar başta Tarihî Türkiye Türkçesi ve Çağdaş Türkiye Türkçesi olmak üzere iki ayrı başlığa ayrılarak anlam bakımından incelenmiştir. Tasnif sonucunda hitapların geçmişten günümüze kadar geçirmiş oldukları değişim ve gelişimleri izlenmiş, bunların altında yatan toplumsal nedenler tartışılmıştır. Bu vesile ile dil ve kültür açısından önemini göz ardı edemeyeceğimiz hitaplar konusundaki çalışmaların yetersizliği anlaşılmış, söz konusu çalışma ile Türk toplumunun kültürel kimliğinin, yaşama biçiminin, gelenek ve göreneklerinin, dünya görüşünün birçok noktasını aydınlatan, Türk dilinin ifade gücünü ortaya koyan bu yapıların niteliği tedkik edilmiştir. Böylece yapılmış ve yapılacak çalışmalara katkı sağlayarak değinilen boşluğun kapatılması hedeflenmiştir.

Hitaplar (seslenme sözcükleri), bir diyalog ya da konuşma esnasında konuşanın muhatabına çağrı, emir veya istek gibi çeşitli maksatlarla sarf ettiği sevgi, saygı, incelik belirten, genellikle cümle başı vurgulu sözcüklerdir. Bu sözcükler; seslenen ve seslenilenin yaşı, cinsiyeti, sosyal statüsü, eğitim durumu yanında seslenenin niyetine göre değişiklik arz eder. Böylece hiç tanınmayan iki kişinin konuşmaları üçüncü bir kişi tarafından dinlendiğinde, kullanılan hitaplar sayesinde seslenenin muhatabına yönelik hissi ve tavrı anlaşılabildiği gibi her ikisinin sosyal statüsü, eğitim seviyesi gibi birçok durumla ilgili de çıkarımlarda bulunmak mümkün olmaktadır. Söz gelimi, Türkçede genellikle bir kişiye herhangi bir unvan kullanmaksızın ismiyle seslenmek, o kişiyle olan samimiyetin bir göstergesidir. Hatta bu kişiye isminin kısaltılmış ya da kırılmış hâliyle veya takma ismiyle seslenmek, samimiyetin derecesinin daha da ileri olduğunun belirtisidir. Bununla birlikte

genellikle birbirlerine değer sözleri ile hitap eden eşlerin isimleri ile seslenmeleri durumunda dışarıdan bakan biri tarafından ikisi arasında gerginliğin ve mesafenin olduğu anlaşılabilir.

Dilbilimsel olarak önemli bir yere sahip olan hitapların sözcük türleri ve cümle ögeleri bakımından nerede ve nasıl değerlendirilmesi gerektiği ile ilgili birçok görüş belirtilmiştir. Diğer sözcük türleri gibi hitapların da kendi özellikleri çerçevesinde incelenip değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda kendine has hususiyetleri olduğu için ayrı bir sözcük türü olarak ele alınması daha doğru görünmektedir. Aynı şekilde cümledeki her ögenin cümlenin anlamını bir şekilde etkilediğinden yola çıkılarak bazılarının cümle dışı unsur olarak ele alınması yanlış görünmektedir. Bu kategoride yer alan hitapların da cümlenin anlamına belli ölçülerde katkı sağladıkları göz önünde bulundurularak söz diziminde cümlenin asıl ögeleri olmasalar da cümlenin yardımcı unsurları içinde değerlendirilmeleri gerektiği açıktır.

Her dilde, iletişimin birçok basamağında yer alan hitapların doğru kullanımı, genellikle yazılı olmayan, o toplumda yaşadıkça kendiliğinden edinilen kurallar çerçevesinde toplumdan topluma değişebilmektedir. Bu durum, dil gerçekliği ile toplumun sıkı sıkıya bağlı olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı şekilde bir hitap sözcüğüne, aynı toplumun farklı katmanlarında değişik anlamlar yüklendiği için aynı hitabın bir katmanda iyi karşılanırken diğer bir katmanda yanlış karşılanabileceği bilinmektedir. Bütün bu durumlar, hitap konusunun nezaket olgusu ile bağlantılı olduğunun göstergeleridir. İletişimi çeşitli şekillerde etkileyen dil kullanımlarının en önemli belirleyicilerinden biri nezaket kaygısıdır. Toplum içinde yaşayan, toplum içinde itibar görmek ve iletişimini engelsiz biçimde sürdürmek isteyen birey, nezaket kuralları çerçevesine dâhil edilebilecek ek, sözcük, zamir, cümle gibi dil birimlerinden birini seçmek durumundadır. Bu dil unsurlarından en önemlileri arasında hiç şüphesiz hitaplar yer almaktadır. Yaş, konum, zümre, sosyo-ekonomik durum, eğitim, kültür, yaşanılan bölge ve cinsiyet gibi birçok etkene göre değişiklik gösteren hitap biçimleri gibi dil birimlerinin toplumla ve o toplumun kültürüyle doğrudan doğruya bağlantılı olması, hitapların toplumdilbilim içinde önemli bir yerinin olduğunun göstergesidir.

Söz varlığı, toplumların geçirmiş olduğu birtakım sosyal ve siyasal olaylar sonucunda her dönemde değişiklik arz eder. Bu çalışmada da Türklerin ilk yazılı belgelerinden itibaren günümüze kadar oluşturdukları eser külliyatından seçilen hitap

biçimleri, Türk toplumunda diğer birçok sözcük türü gibi hitap türlerinin de farklılaştığının, yeni hitap biçimlerinin eskilerin yerini aldığının kanıtıdır.

Türk dilinde hitap sözcüklerinin tayin edilmesinde çeşitli ölçütler belirlenmiştir. Bir sözcüğün hitap olup olmadığı konuşma ve ses boyutunda tonlama ve vurgular vasıtasıyla, yazı boyutunda ünlem ve virgül gibi noktalama işaretleri ile, ek boyutunda teklik birinci şahıs iyelik eki ve Eski Türkçede ve Osmanlı Türkçesinde görüldüğü üzere ekleşmiş +a/+e seslenme ünlüsünü alması ile, sentaks boyutunda genellikle cümle başında yer almaları ile, semantik boyutta da kalıp söz mantığı ile oluşturulmaları ve kültürel kabullerin izlerini taşımaları ile anlaşılabilir. Bunlardan yazı boyutunda hitabın asıl belirleyicisi ünlemdir. Çünkü hitaplar seslenme içerdiğinden bünyesinde aslında ünlemi barındırmaktadır. Ayrıca Türkiye Türkçesinin son dönemlerinde teklik üçüncü şahıs iyelik ekli kullanımların da olduğu görülmektedir. Bu kullanımların nedenleri ile ilgili üç etken öne sürülebilir. Birincisi yabancı dillerin etkisi olabilir. Diğeri Türk dilinin özellikle eski dönemlerinde *babamın oğlu, kardeşimin oğlu* gibi Anadolu insanının içerikteki samimiyeti nötrleştiren kullanımlarının yerini şehirleşmeyle birlikte *oğlusu, canısı* gibi şekillerin alması olarak gösterilebilir. Bunun dışında *annesinin bitanesi* yerine *bitanesi, oğlumun babası* yerine *babası* gibi eksiltili anlatımların bu kullanımların oluşumuna zemin hazırladığı düşünülebilir. Bu etkenlerden eksiltili anlatım, akla daha yatkın görünmektedir. Yine Türk dilinin çeşitli lehçelerinde bu tür eklerin farklı kullanımlarının olduğu bilinmektedir.

Diğer ölçüt elde edilen hitapların zamana, zemine ve kişiye göre genellik arz etmesidir. Bir sözcüğün hitap olabilmesi için toplumsal ittifak aranmalıdır. Bu çalışmada belli zamanlarda ve belli durumlarda, o durumu paylaşan bütün dil kullanıcıları için geçerli seslenme biçimleri hitap olarak ele alınmıştır. Sadece bir kişi tarafından, o ana, koşula ve muhataba özgü kullanılan seslenmeler ise "hitap (seslenme)" terimiyle karışmaması için "göreceli sesleniş" olarak adlandırılmış ve bu başlık altında değerlendirilmiştir.

Sözcüklerin hitap kabul edilmesindeki bir başka ölçüt, belli bir seslenme sözünün, yer aldığı metnin başka bölümlerinde ya da tarihî süreç içinde Türk dilinin farklı metinlerinde kullanılmasıdır. Sözcüğün eş değerinin başka metinlerde geçmesi de hitap sayılmasındaki koşullardan biridir.

Söz konusu ölçütlere göre belirlenen hitaplar, öncelikle kullanıldığı dönemler dikkate alınarak "Tarihî Türkiye Türkçesindeki Hitaplar" ve "Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Hitaplar" olmak üzere iki ana başlık ekseninde incelenmiştir.

Sınıflandırmanın ilk bölümü, kişilerin toplumsal konumlarına göre tercih edilen hitaplardır. Bilindiği gibi kişilerin toplum içindeki statüleri, seslenenin seçeceği hitapların belirlenmesinde en önemli etkendir. Bu nedenle seslenen kişi, muhatabının kendisinden üst katmanda, alt katmanda ya da kendisiyle aynı katmanda bulunup bulunmamasına göre çeşitli hitaplar tayin eder. Muhatabın hitap edence tanınıp tanınmaması da seslenenin seçeceği hitabı değiştirir.

Tarihî metinlere bakıldığında toplumda kişiler arasında ast-üst ilişkisinin önemsendiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle genellikle devletin yönetici tabakasını oluşturanlara, saray veya konağın beyleri ile hanımlarına ya da bu beylerin ve hanımların evlatlarına, yakınlarına yönelik, onlara karşı saygı ve hayranlığın beslendiğini gösteren, genellikle muhatapların mesleklerinin ve unvanlarının kaynak alındığı hitap biçimleri tercih edilmiştir. Seçilen hitaplarda teklik birinci şahıs iyelik eklerinin de kullanıldığı görülmektedir. Tarihî dönemlerde üst tabakayı oluşturanların çoğunluğunun erkekler olduğu ya da erkeklerin metinlere dâhil edildiği bilinmektedir. Bu doğrultuda da üst tabakadaki erkeklere yönelik hitap sayısı, kadınlarla karşılaştırıldığında daha fazladır. Yine üst tabakadaki erkeklere yönelik hitap edenlerin çoğunlukla yine erkekler olduğu görülmektedir. Kullanılan hitapların anlamları hemen hemen aynı olsa da metinlerin geçtiği dönemlere ve bölgelere göre de değişiklik arz etmektedir.

Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde muhataplar genellikle vali, kaymakam, bakan, parti ilçe başkanı, yüzbaşı, kumandan, paşa oğlu, evin küçük beyi, usta, işveren gibi kişilerdir. Alt katmandaki kişiler bu kişilere görevlerinin adları veya unvanları ile seslenmeyi tercih etmişlerdir. Bunun dışında muhatabı takdir ettiklerinin, onlara saygı duyduklarının göstergesi olarak çeşitli unvanlar ve bu unvanların teklik ve çokluk birinci şahıs iyelik ekleri ile genişletilmiş biçimlerini hitap olarak kullanmışlardır.

Tarihî ve Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde üst katmandan alt katmana yapılan hitaplarda muhatap tanındığında öncelikle isimleri ile seslenilmiş, bunun dışında muhatabın oradaki görevi, unvanı kullanılarak ya da cinsiyetleri göz önünde

bulundurularak hitaplar oluşturulmuştur. Üst katmandaki kişiler tanımadıkları, ancak muhataplarının konuşma biçimlerinden, hâl ve tavırlarından, yaptıkları işlerden çıkarım yaparak kendilerinden daha alt katmanda olduklarını düşündükleri kişilere tarih boyunca mesleklerini ve cinsiyetlerini temel alarak çeşitli hitap biçimleri kullanmışlardır.

Toplumda statü bakımından aralarında fark olmadığı düşünülen meslektaşlar, arkadaşlar, komşular, hemşehriler, yaşıt olunan amca, hala, teyze, dayı oğulları/kızları ve herhangi bir vesileyle birbirlerini tanıyanlar arasında kullanılan hitaplar "Eş Katmanlardaki Kişiler Arasındaki Hitaplar" içinde değerlendirilmiş, metinlerden kişilerin arkadaşlarına, tanıdıklarına, birinci ve ikinci dereceden akrabalarına yönelik birçok hitap şekli derlenmiştir. Burada tanınan kişilere özellikle kendi adları ile hitap etmenin yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye Türkçesi metinlerinde tanınmayan; ancak bir vesile ile bir araya gelinmiş ve muhatapla arasında statü farkı olmadığı düşünülen durumlarda da çeşitli hitap biçimleri yeğlenmiştir.

Çağdaş dönem metinlerinden derlenen hitapların geneli gözden geçirildiğinde bireylerin seçimlerinin karakterlerine, mesleki durumlarına, yaşadıkları yere ve ruh hâllerine göre şekillendiği görülmektedir. Bu anlamda *kurban, kurbanım, herif; avrat, karı, bacı* gibi hitapları kentlerde oturan hanım ve beylerden ziyade kırsal kesimlerde oturanların; *özel ad + bey/hanım, bayan, bayım, nonoş, nonoşum, şekerim, bebeğim* gibi hitapları ise kentlerde oturanların tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

Sınıflandırmanın ikinci bölümünde akrabalık ya da arkadaşlık, komşuluk ve hemşehrilik vesileleri ile belli derecede yakınlıkları olan kişiler arasındaki hitaplar değerlendirilmiştir. Türk toplumunda akrabalık ilişkilerinin güçlü olduğu bilinmektedir. Bu ilişkilere verilen önem, dilde de yansımasını bulmuştur. Tarihî ve Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde akrabalık ilişkisi bulunan anne, baba, evlat, kardeş, büyük baba, büyük anne, torun; amca, dayı, hala, teyze ve bunların çocukları; enişte, bacanak, kayınbirader, yenge, görümce, baldız, elti, damat, gelin, kayınbaba, kayınvalide gibi konumlarda bulunanlara yönelik genellikle ilgili akrabalık adları ile seslenilmiştir. Hitap çeşitliliği akrabalık adları ile koşutluk arz etmektedir. Bu seslenme biçimleri bölgeden bölgeye değişiklik arz etmektedir. Son dönemde kullanılan bazı hitaplara bakıldığında, ebeveynlerle çocuklar arasındaki mesafenin

eski dönemlere kıyasla daha da azaldığı anlaşılmaktadır. Bu durum, yine değişen toplum ve kültür yapısının dile yansımasına bir kanıt teşkil etmektedir. Genellikle şehirlerde yaşayan varlıklı evlatların babalarına *darling*, annelerine *madam* gibi yabancı sözlerle seslendiği de görülmektedir.

Evlatlara yönelik seslenmelerde muhatapların genellikle özel adları veya özel adlarının iyelik ve küçültme ekli biçimleri, cinsiyet bildiren, aktarmalarla oluşturulan, sevgi ve bağlılığın anlatıldığı sözcükler kullanılmıştır. Tarihî ve Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde kızlara kıyasla erkek evlatlara yönelik daha fazla hitap sözünün kullanıldığı görülmektedir. Konuşma dilinde evlatlara *balım, ballım, ekmeğim, kaymağım, zeytinim, gülüm, pulim, yumağım, altınım, boncuğum* ve özellikle erkek evlatlara onları yüceltmek maksadıyla kullanıldığı bilinen *padişahım, paşam, oğul balı, adam küçüğü* gibi hitapların da yer aldığı bilinmektedir.

Türk toplumunda birkaç nesil önce anne ve babanın babalarına ve onların da babalarına *büyük baba*, anne ve babanın annelerine ve onların da annelerine ise *büyük anne* denildiği bilinmektedir. Günümüzde *büyük baba* yerine daha çok *dede*, annenin annesine *anneanne*, babanın annesine de *babaanne* şeklinde seslenilmektedir. Tabiî ki bu seslenme şekillerinin bölgeden bölgeye, kültürden kültüre değiştiği söylenebilir. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde büyük anne ve büyük babalara yönelik hitap sayısının tarihî dönemle kıyaslandığında daha fazla olduğu görülmektedir.

Metinlerde erkeklerin ve kadınların eşlerine yönelik birçok hitabına rastlanmıştır. Tarihî metinlerde kadınların değer sözlerinden oluşan hitap biçimlerini genellikle seçmedikleri görülmektedir. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde de eşlere yönelik yaşanılan yere, seslenen kişinin niyetine ve ruh hâline göre değişen birçok hitap biçimi tercih edilmiştir. Bunların birçoğunun daha geleneksel, birçoğunun da hayvanlardan, organlardan, bitki ve yiyeceklerden aktarma yapılarak kurulduğu görülmektedir. Tarihî ve Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde yer alan hitaplara bakıldığında da erkeklerin kullandıkları hitap sayısının kadınlarınkine oranla daha fazla olduğu sonucuna ulaşılabilir. Şehirlerde eşler arasında kullanılan *şekerim, bebeğim, nonoşum, hayatım* gibi hitapları kırsal kesimlerde; kırsal kesimlerde kullanılan *adam, koca, herif, adam, karı, kadın* gibi hitapları da şehirdeki çiftler arasında duymak olası değildir. Bunlardan şehirlerde *karı, kadın; adam, herif* gibi hitapları duyanlar aslında seslenenin muhataba kızgın olduğunu düşünebilir.

Ancak bu hitaplar kırsal kesimlerdeki eşler arasında geçiyorsa, genel kullanımlardan oldukları bilinmelidir. Çevremizden anladığımız gibi günümüzde özellikle şehirde yaşayan eşler birbirlerine isimlerinden ziyade değer sözlerinden oluşan hitaplarla seslenmektedir. Eşinin ismiyle seslenen bir bey ve hanımın muhatabına bir şey vurgulamayı amaçladığı ya da kendisine kızgın olduğu anlaşılmaktadır. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde de bunun örnekleri mevcuttur. Özellikle *özel ad + bey / hanım* şeklindeki yapılarla seslenildiği durumlarda, bağlamdan eşlerin karşı tarafa kızgın oldukları ayırt edilmektedir.

Türk toplumunda kişiler nişanlılarına, sevgililerine veya ilgi duyduklarına yönelik de birçok hitap şekli kullanmıştır. Burada dikkati çeken iki husus bulunmaktadır. Birincisi, kadınların beylere seslenmek üzere aktarma yaptıkları hayvanların güç ve kuvvetleriyle, erkeklerin aktarma yaptıkları hayvanların ise sevimlilikleri ve nahiflikleri ile bilindiğidir. Diğer husus da kadınların aktarma yaptıkları organ, değerli taş, yiyecek adı sayısının erkeklerin kadınlar için yaptıklarından çok daha az olması ve kadınlarca erkekler için çiçek veya bitki adlarından aktarma yapılmamasıdır. Tarihî ve Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde erkeklerin ve kadınların nişanlılarına, sevgililerine ve ilgi duyduklarına kullandıkları hitap sayılarına bakıldığında, erkeklerinkinin kadınlarınkinden daha fazla olduğu görülmektedir. Yine nişanlılara, sevgililere ve ilgi duyulanlara yönelik hitap sayısının eşlere yönelik kullanılan hitap sayısından fazla olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Türk toplumunda arkadaşlık ilişkileri de güçlüdür. Bu durumun yine en önemli göstergelerinden biri, arkadaşların birbirlerine yönelik kullandıkları farklı hitap şekilleridir. Tarihî metinlerden derlenen hitap biçimlerine bakıldığında, erkek arkadaşların birbirlerine yönelik hitaplarının çoğunlukta olduğu görülmektedir. Çağdaş Türkiye Türkçesi metinlerinde arkadaşlara yönelik hitap sayısı oldukça fazladır. Samimi hitaplardan mesafeli hitaplara kadar çok geniş bir hitap yelpazesinin olduğu görülmektedir.

Sınıflandırmanın üçüncü bölümünü, kuşaklara göre belirlenen hitaplar oluşturmaktadır. Türk toplumunda kişilerin aralarındaki yaş farkı, seçilecek hitapların belirlenmesinde en önemli ölçütlerden biri olmuştur. Söz gelimi yaşça büyüklere saygının ön plana alınması nedeniyle isimleri ile seslenilememesi, akrabalık adlarından *baba, dede, ağabey, amca, anne, valide, abla, teyze* gibi hitapların kullanılması, yaşça küçüklere ise isimleri ile seslenmenin bir sakıncasının

olmaması, bunların yanı sıra genellikle onların küçüklüklerine vurgu yapan, daha çok sevgi ve merhamet içerikli hitapların seçilmesi Türk kültürünün dil gerçeklerindendir. Yaşıtlara yönelik ise daha esnek bir tutum söz konusudur. Tanıdık yetişkin yaşıtlara genellikle kendi isimleri ile birlikte seslenildiği gibi saygı kaygısıyla ya da aradaki samimiyetin göstergesi olarak çeşitli değer sözlerinden oluşan hitaplar da tercih edilmiştir. Muhatapların seslenenlerin tanıdıkları veya tanımadıkları olmaları ve cinsiyetleri, bu başlık altındaki hitapların seçimindeki diğer etkenlerdir. Hitapların söyleniş biçimlerinin de bölgeden bölgeye değiştiğini söylemek gerekir.

Sınıflandırmanın dördüncü bölümü kullanım amacına göre hitaplara ayrılmıştır. Bu bölümde kişilerin karşılarındaki insanlara seslenirken hangi amaçlarla hitapları belirlediği tartışılmıştır. Bu doğrultuda maksatlar alay / iğneleme ve samimiyet gibi başlıklara ayrılarak verilmiştir. Metinlerde kişilerin aralarındaki samimiyet derecesine göre hitap tercihinde bulundukları görülmektedir. Aralarında yakınlık bulunan kişilerin birbirlerine öncelikle özel adlarıyla, özel adların teklik birinci şahıs iyelik ve küçültme ekli biçimleriyle veya teklik birinci şahıs iyelik ve küçültme ekli unvanlarla seslendikleri söylenebilir. Ayrıca özellikle değer sözlerinden oluşan birçok hitap biçimi kullanılmıştır.

Sınıflandırmanın beşinci bölümünde hitapların hangi kaynaklardan beslendiği dikkate alınarak özel ad, akrabalık adı, deyim aktarması, dış görünüş ve dolaylı anlatım kaynaklı hitaplar şeklinde başlıklar açılmıştır. Metinlerde kişiler birbirlerine seslenirken genellikle özel adlarını kaynak kullanmışlardır. Bu özel adlar tek başlarına olduğu kadar teklik birinci şahıs iyelik ekleriyle veya küçültme ekleriyle birlikte teklik birinci şahıs iyelik ekleriyle kurulmuşlardır. Ayrıca metinlerde kişilerin aralarındaki samimiyet derecesi fazla ise özel adların kısaltılması, kırılması ya da özel adlara {-(I/U)ş} eklerinin eklenmesi de söz konusudur.

Metinlerde gerçek akrabalar dışında tanıdık veya tanımadık insanlara yönelik hitaplarda, muhatapların cinsiyetleri ve yaşları göz önünde bulundurularak akrabalık adları kaynak alınmıştır. Bu durum, Türk toplumunun akrabalık kavramına verdiği önemin dile yansımış hâlidir.

Deyim aktarmalı hitapların içinde organ, bitki, hayvan, yiyecek, maden ve değer sözü kaynaklı hitaplar değerlendirilmiştir. Seçilen deyim aktarmalı hitapların

seslenenlerin yaşı, cinsiyeti, yaşadığı yer, eğitim durumu gibi değişkenlerin etkisiyle kişiden kişiye farklılaştığı görülmektedir.

Dolaylı anlatım kaynaklı hitaplarda, tek bir sözcükle seslenilebilecek muhataba yönelik iki veya daha fazla sözcükle veya akrabalık adlarına teklik üçüncü şahıs iyelik ekinin eklenmesi suretiyle seslenme söz konusudur. Bu tür kullanımlarla aslında içerikteki samimiyet nötrleştirilmektedir. Böylece Anadolu insanının diğer bireylere mesafeli durma isteği dilde de yansımasını bulmaktadır. Son dönemlerde daha fazla görülen *babası, teyzesi* gibi kullanımlar da önceki kullanımların yeni şekillerle buluşmuş hâlleri olarak görülebilir. Bu tür kullanımların bir başka nedeni olarak eksiltili anlatım gösterilebilir (*bitanesi* < *annesinin bitanesi*).

"Hitaplarda Sapma" adlı üçüncü bölümde hitapların gerçeklikle bağdaştırılıp bağdaştırılamayacağına dikkat edilmiştir. Özel adların, akrabalık adlarının, niteleyicilerin, cinsiyet bildiren sözlerin yanlış ve gelenek dışı kullanımı anlam sapmalarına neden olmaktadır. Buna göre küçüklerin yaşça büyüklerine özel isimleriyle hitap etmesi, arkadaşların birbirlerine yönelik *yavru, yavrum, evladım, anam, anacığım*; tanımadık karşı cinsten kişilere yönelik *anam, babam*; erkeklere yönelik *yosma*, kadınlara yönelik *aslanım* gibi hitaplar kullanması anlam sapmalarına örnek teşkil etmektedir. Sapmalarla karıştırılabilecek çeşitli kullanımlar da bulunmaktadır. Bunlardan saygı, sevgi ve samimiyet gibi duyguların gösterilmesi kaygısıyla yaşça büyük kişilere *abla, anne, baba, amca, dayı*; kadın arkadaşların birbirlerine *anam, anacığım, yavrum*; erkeklerin eşlerine *yavrum* gibi hitapları sapma örneği değil, değer sözü örneklerindendir. Yine muhatapların hitap şekli olması beklenen; ancak seslenenlerce *annem, babam, teyzem, amcam, dayım* şeklinde akrabalık adlarına teklik birinci şahıs iyelik ekleri getirmek suretiyle muhataplara yönelik kullanılan hitaplar, sapmalar içinde değil, dolaylı anlatımlar içinde değerlendirilebilir. Çağdaş ve Tarihî Türkiye Türkçesi metinlerinde sapma örnekleri özel adların, akrabalık adlarının, unvan adlarının, insanlara yönelik niteleyicilerin, cinsiyet bildiren sözlerin yanlış kullanımları sonucu oluşmuştur. Bunlardan en çok akrabalık adlarının ve muhataplarla ilgili niteleyicilerin yanlış kullanıldığı görülmektedir.

"Hitaplarda Güncel Eğilimler" başlıklı son bölümde de günlük hayatta kullanılan bazı ifadelerin metinlerde geçen örnekleri ile günlük hayatta kullanıldığı hâlde metinlerde yer almayan, internet ortamından ve bazı projelerden derlenen

örnekler değerlendirilmiştir. Hitaplar konusunda güncel eğilimin onları çeşitli şekillerde bozarak kullanmak yönünde olduğu görülmektedir. Bu hitapların genelinin gençlerce tercih edildiği düşünüldüğünde, gençlerin bu hitapları kullanmasındaki temel amacın toplumda farklı görülme ve dikkat çekme isteği olduğu söylenebilir. Standart dil üzerinde değişik şekillerde gerçekleştirilen aykırılıklar, diğer bireylerin dikkatlerini çekmenin ilk basamağıdır.

Dildeki aykırılıklar semantik, biçimsel, kültürel boyutlarda olabilmektedir. Günümüzde ağırlıklı olarak arkadaşlar, sevgililer ve eşler arasında *maymun, şebeğim* ve *böceğim* gibi toplumda makbul sayılmayan, hatta hakaret kabul edilen hayvan adlarının hitap olarak kullanımı semantik sapmalara; *olm* (< oğlum), *reyiz* (< reis), *sista* (< sister "kız kardeş"), *başgan* (< başkan), *aşkitom* (< aşkım), *sefgilim* (< sevgilim) gibi sözcüklerin seslerinin değiştirilmesi şekilsel; annelerin çocuklarına, damatlarına *sevgilim, aşkım*; damatların kayınbabalarına *dostum*, kayınvalidelerine *sevgilim* gibi hitapları kültürel sapmalara örnek teşkil etmektedir. Yine günümüzde kullanılan hitaplara bakıldığında ağızlardan birçok sözcüğün izlerine rastlanmaktadır. Bu eğilimin temel nedeni ağızların söz varlığının ölçünlü dille kıyaslandığında daha değişik ve ilginç bulunmasıdır. Yabancı dillerden alıntı hitaplar da bu amaç doğrultusunda tercih edilmektedir.

Türk kültürü için düşünüldüğünde günlük dilde kullanılan hitapların aykırı olup olmadıkları toplumdaki farklı yaş gruplarındaki insanların her birine göre değişmektedir. Herhangi bir dizide bir beyin eşine sapmalar içine dâhil edilebilecek alışılmadık bir hitapla seslenmesi, aslında kitlelerin dikkatini çekmek, farkındalık yaratmak ve reyting kazanmak gibi maksatlarla tercih edilmektedir. Bu bağlamda söz konusu hitapların çoğunluğunun popüler kültürün etkisiyle ve özellikle sosyal medya aracılığıyla yaygınlaştığını ve zaman geçtikçe de sıradanlaştığını söylemek gerekir.

Tezin tamamı göz önünde bulundurulduğunda Türkiye Türkçesinin tarihî dönemlerinde hitaplarda resmiyetin ve resmî söylemin daha hâkim olduğu görülmektedir. Modern dönemde hitap sayısı da artmış, sevginin gücünü ifade etmeye yarayan, dilin birçok imkânının kullanıldığı çok çeşitli hitap biçimleri tercih edilmiştir. Bunun dışında kadınların sosyal hayatın hiyerarşisine erkekler kadar bağlı olmamaları hitap sözcüklerinin seçiminde daha esnek bir tutum sergilemelerine sebebiyet vermektedir. Türklerin tarih boyunca kullandıkları hitaplarla günümüz hitapları karşılaştırıldığında önceki dönemlerde birçok yönden ayrışan kadınların ve

erkeklerin kullandığı hitapların günümüzde büyük oranda kesiştiği, ortaklıkların arttığı söylenebilir.

Konuşma dilinde kullanılan hitap çeşitliliği yazı diline oranla daha fazladır. Dolayısıyla halkın yaşam biçiminin, halk söyleyişlerinin yansıdığı edebî eserlerde daha farklı hitap biçimlerini bulmak mümkündür. Günümüze yaklaşıldıkça dönem metinlerinin içeriklerinde olduğu kadar kullanılan hitap biçimlerinde de değişiklikler olduğu görülmektedir. Önceki dönemlerde Arapça ve Farsça sözcüklerden oluşan hitapların yerini son dönemlerde Batı dillerinden alınan hitaplar oluşturmaktadır.

Türk toplumunun kullandığı hitap sözlerinin tamamı, ait olduğu Türk kültürünün dile yansımış hâlidir. Hitaplara bakıldığında, Türklerin hayata dair görüşlerinden, gelenek ve göreneklerinden, inançlarından, eğitim durumlarından izler bulmak, bunun yanında gelişme ve yayılma alanlarında gözlenen tarihî ve sosyolojik değişimin izlerini hitaplarda görmek mümkündür.

KAYNAKÇA

Taranan Kaynaklar

Abasıyanık, S. F. (1970). *Semaver/Sarnıç.* Bütün Eserleri I, 1. Baskı, Ankara: Bilgi.

Abasıyanık, S. F. (1998). *Medarı maişet motoru.* Bütün Eserleri 3, 13. Baskı, Ankara: Bilgi.

Abasıyanık, S. F. (2005). *Şahmerdan.* 8. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Abasıyanık, S. F. (2006). *Öyle bir hikâye* (hayattayken yayımlanmış hikâye kitapları). İstanbul: Yapı Kredi.

Abasıyanık, S. F. (2008). *Mahalle kahvesi.* 14. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Abasıyanık, S. F. (2013a). *Havada bulut.* 1. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Abasıyanık, S. F. (2013b). *Kayıp aranıyor.* 2. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Abasıyanık, S. F. (2016). *Havuz başı, son kuşlar.* Seçme Hikayeler, 8. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Adıvar, H. E. (2005). *Vurun kahpeye*. 10. Baskı, İstanbul: Özgür.

Adıvar, H. E. (2006). *Zeyno'nun oğlu*. 2. Baskı, İstanbul: Özgür.

Adıvar, H. E. (2009a). *Sinekli bakkal*. 5. Baskı, İstanbul: Can.

Adıvar, H. E. (2009b). *Tatarcık*. 1. Baskı, İstanbul: Can.

A. Fikri (1891). *Lügat-ı garîbe.* İstanbul: Alem Matbaası.

Ağaoğlu, A. (1977). *Fikrimin ince gülü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ağaoğlu, A. (1991). *Hayır*. 8. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ağaoğlu, A. (1992). *Duvar öyküsü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ağaoğlu, A. (1993). *Gece hayatım*. 3. Baskı, Simavi Yayınları.

Ağaoğlu, A. (1996). *Evcilik oyunu/Tombala/Çatıdaki çatlak/Sınırlarda/Bir kahramanın ölümü/Çıkış/Kendini yazan şarkı/Çok uzak-fazla yakın.* Toplu Oyunlar, İstanbul: Yapı Kredi.

Ağaoğlu, A. (1998). *Romantik bir Viyana yazı*. 9. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Ağaoğlu, A. (1999). *Yaz sonu*. 4. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Ağaoğlu, A. (2004). *Yüksek gerilim*. 8. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Ağaoğlu, A. (2005). *Sessizliğin ilk sesi*. 7. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Ağaoğlu, A. (2007). *Ruh üşümesi*. 11. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Ağaoğlu, A. (2008). *Göç temizliği.* 1. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Ağaoğlu, A. (2013a). *Bir düğün gecesi*. 27. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Ağaoğlu, A. (2013b). *Üç beş kişi*. 11. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Ahmet Mithat (1992). *Felatun Bey ile Rakım Efendi*. İstanbul: Gözlem.

Ahmet Mithat (1998). *Eyvah/Açıkbaş/Ahz-ı Sâr yahut Avrupa'nın eski medeniyeti/Hükm-i dil/ Çengi yahut Daniş Çelebi/Fürs-i kadim'de bir facia*

yahut Siyavuş/Çerkes özdenleri. Ahmet Mithat Efendi, Bütün Oyunları, İnci Enginün (haz.), İstanbul: Dergah.

Ahmet Mithat (2000a). *Hasan Mellah yahut sır içinde esrar*. Ahmet Mithat Efendi Bütün Eserleri, Romanlar II, Ali Şükrü Çolak (haz.), Ankara: Türk Dil Kurumu.

Ahmet Mithat (2000b). *Hüseyin Fellah*. Ahmet Mithat Efendi Bütün Eserleri Romanlar I, M. Fatih Andı (haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Ahmet Mithat (2000c). *Müşahedat.* Ahmet Mithat Efendi Bütün Eserleri, Romanlar XIII, (Haz. Necat Birinci), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ahmet Mithat (2001). *Letaif-i rivayat*. Fazıl Gökçek ve Sabahattin Çağın (haz.), İstanbul: Çağrı.

Ahmet Mithat (2004). *Dürdane Hanım*. Kemal Bek (haz.), İstanbul: Bordo Siyah Klasik.

Ahmet Mithat (2013). *Kıssadan hisse*. Sabahattin Çağın (haz.), İstanbul: Dergâh.

Ahmet Rasim (1969a). *Eşkâl-i zaman*. Orhan Şaik Gökyay (haz.), Ankara: M.E.B.

Ahmet Rasim (1969b). *Muharrir bu ya*. Hikmet Dizdaroğlu (haz.), Ankara: M.E.B.

Ahmet Rasim (1980). *Matbuat hatıralarından*. Kazım Yetiş (haz.), İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.

Ahmet Rasim (1988). *Romanya mektupları*. Rıdvan Yakın (haz.), İstanbul: Arba.

Ahmet Rasim (1993). *Tarih ve muharrir*. Ayhan Doğan (haz.), Ankara: Kültür Bakanlığı.

Ahmet Rasim (2005). *Güzel Eleni*. Sevengül Sönmez (haz.), İstanbul: Can.

Ahmet Rasim (2007). *Şehir mektupları*. İstanbul: Akvaryum.

Ahmet Rasim (2014). *Falaka gecelerim*. İstanbul: Parıltı.

Ahmet Vefik (1970a). *Zor nikahı*. Mustafa Nihat Özön (haz.), 2. Baskı, İstanbul: Remzi.

Ahmet Vefik (1970b). *Zoraki tabip*. Mustafa Nihat Özön (haz.), 2. Baskı, İstanbul: Remzi.

Akaydın, H. (haz.) (1972). *Ahmet Harami destanı*. Tercüman 1001 Temel Eser.

Akbal, O. (1984). "Akşam kuşları". *Türk Hikâye Antolojisi.* Seyit Kemal Karaalioğlu (haz.), İstanbul: İnkılâp ve Aka, 261-266.

Akbal, O. (1993). "Önce ekmekler bozuldu". *Türk Edebiyatından Seçme Hikayeler II,* Erhan Sezai Toplu (haz.), İstanbul: Milli Eğitim, 68-73.

Akman, R. (1946). *Seçme köylü fıkraları*. İstanbul: Işıl Matbaası.

Aksal, S. K. (1998). "Bir başka türlüsü". *Yeni Türk Edebiyatında Öykü,* Ömer Lekesiz (haz.), 2. C., İstanbul: Kaknüs, 490-493.

Aktunç, H. (1998). *Büyük argo sözlüğü*. İstanbul: Yapı Kredi.

Altan, Ç. (2002). *Bütün tiyatro eserleri*. İstanbul: İnkılâp.

Anday, M. C. (2014). *İçerdekiler/Yılanlar/Babalar ve oğullar*, Toplu Oyunlar II, İstanbul: Everest.

Arat, R. R. (1936). *Türkische Turfan-Texte VII.* ABAW.

Arat, R. R. (1959). *Kutadgu Bilig II: Tercüme.* Ankara: Türk Dil Kurumu.

Arat, R. R. (1991). *Eski Türk şiiri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Arat, R. R. (2007). *Kutadgu Bilig I: Metin.* 5. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu.

Arcan, İ. G. (1941). *Kimsesizler*. Ankara: Ulusal Matbaa.

Asena, O. (1989). *Ya devlet başa ya kuzgun leşe*, Ankara: Kültür Bakanlığı.

Asena, O. (1998). *Gecenin sonu.* Kısa Oyunlar, Ankara: Türkiye İş Bankası.

Asena, O. (2010). *Fadik Kız/Kocaoğlan/Ölümü yaşamak,* Toplu Oyunları 4, 1. Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Tiyatro.

Atay, C. (1964). *Ana hanım kız hanım*. Alpay Aksum (haz.), Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Sahne Sanatları Anabilim Dalı, Reji Bilim Dalı, Konya.

Atay, F. R. (1984). *Çankaya (Atatürk'ün doğumundan ölümüne kadar)*. İstanbul.

Atsız, H. N. (1992). *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Aydın, E. (2012). *Orhon yazıtları (Köl Tegin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Külü Çor)*. Konya: Kömen.

Ayverdi, S. (2010). *Mesih Paşa imamı*. 4. Baskı, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Ayverdi, S. (2014). *Mabette bir gece*. 7. Baskı, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Ayverdi, S. (2016a). *Ateş Ağacı*, 8. Baskı, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Ayverdi, S. (2016b). *İbrahim Efendi konağı*. 15. Baskı, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Bali, M. (1969). *Ağıtlar*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Bang, W. & Gabain, A. von (1929-1931). *Türkische Turfan-Texte I-V*. SBAW.

Bang, W., vd. (1934). *Türkische Turfan-Texte VI.* SBAW.

Bardakçı, M. (2015). *Enver*. 1. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Barutçu, F. S. (1987). *Sadâprarudita ve Dharmodgata Bodhisattva hikâyesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Başkut, C. F. (1951). *Sana rey veriyorum*. Aydın: Cumhuriyet Matbaası.

Başkut, C. F. (1962). *Göç*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevi.

Başkut, C. F. (1972). *Harput'ta bir Amerikalı*. Samsun: Kardeş Matbaası.

Başkut, C. F. (2005). *Tablodaki adam/Üzüntüyü bırak/Ayna.* Bütün Tiyatro Eserleri, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Başkut, C. F. (2015). *Buzlar çözülmeden/Hacı Kaptan.* Bütün Tiyatro Eserleri, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Baykurt, F. (1975a). *Amerikan sargısı*. 4. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Baykurt, F. (1975b). *Onuncu köy*. 7. Baskı, İstanbul: Adam.

Baykurt, F. (1980). *Efendilik savaşı*. 6. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Baykurt, F. (1985a). *Anadolu garajı*. 5. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Baykurt, F. (1985b). *Tırpan*. 11. Baskı, İstanbul: Adam.

Baykurt, F. (2001a). *Kara Ahmet destanı*. 3. Basım, İstanbul: Adam.

Baykurt, F. (2001b). *Yılanların öcü*. 6. Baskı, İstanbul: Adam.

Baykurt, F. (2006). *Kaplumbağalar*. Literatür Yayınları.

Baykurt, F. (2010). *Irazca'nın dirliği*. 14. Baskı, İstanbul: Literatür.

Baykurt, F. (2014). *Çilli/Karın ağrısı/Cüce*. 6. Baskı, İstanbul: Literatür.

Baykurt, F. (2015). *Efkâr tepesi*. 7. Baskı, İstanbul: Literatür.

Belenli, M. (1964). *Bazı tabirlerimizin tarihi ve hikâyesi*. 3. Baskı, İstanbul.

Beşe, H. K. (1992). "İki hazır yiyici", *Türk Edebiyatından Seçme Hikayeler 1*, Erhan Sezai Toplu (haz.), İstanbul: M.E.B., 263-273.

Bilginer, R. (1965). *Ben devletim*. İstanbul: İzlem.

Bilginer, R. (1985). *Sarı Naciye/İsyancılar,* Bütün Oyunları 1, İstanbul: Tekin Yayınevi.

Bingölçe, F. (2011). *Osmanlı argosu sözlüğü*. 1. Baskı, Ankara: AltÜst.

Boratav, P. N. (2007). *Nasreddin Hoca*. 5. Baskı, İstanbul: Kırmızı.

Buğra, T. (1969). *Hikâyeler*. MEB Devlet Kitapları, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Buğra, T. (2005a). *Küçük ağa*. 8. Baskı, İstanbul: İletişim.

Buğra, T. (2005b). *Yağmur beklerken*. İstanbul: İletişim.

Coq, A. Von L. (1912, 1919, 1922). *Türkische Manichaica aus Chotscho I, II, III*. Berlin.

Cumalı, N. (1969). *Nalınlar / Masalar / Kaynana ciğeri*. Oyunlar 3, İstanbul: İmbat.

Cumalı, N. (1992). *Devetabanı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Çalapala, R. (1949). "Bayram şekeri". *Türk Mizah Edebiyatı Antolojisi*, Zahir Güvemli (haz.), İstanbul: Varlık.

Çamlıbel, F. N. (2012). *Canavar/Yangın/Hanım şiir yazacak/Yeni usul/Mektuplar/Akın/Özyurt/Kahraman/Bir demette beş çiçek/Ateş/Yayla kartalı.* Toplu Oyunlar, İstanbul: Yapı Kredi.

Çelen, M. (1961). *Güllü güzel*. İstanbul: Düşün Yayınevi.

Demir, N. ve Erdem, M. D. (2006). *Battal-nâme (Eski Türkiye Türkçesi)*. Ankara: Hece.

Demir, N. ve Erdem, M. D. (2007a). *Hazret-i Ali cenkleri*. Ankara: Destan.

Demir, N. ve Erdem, M. D. (2007b). *Saltık-nâme 1-2-3*. Ankara: Destan.

Demircioğlu, Y. Z. (1934). *Yörükler ve köylülerde hikâyeler ve masallar*, İstanbul: Güneş Matbaası.

Derleme Sözlüğü (1993). Ankara: Türk Dil Kurumu. (DS)

Devrim, İ. (1996). *Yemen türküsü*. İstanbul: Devrim Kitabevi.

Dıranas, A. M. (1977). *Gölgeler/Çıkmaz.* Oyunlar, İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Dikbaş, M. L. (1936). *Kendi düşen ağlamaz*, İstanbul: Semih Lütfi Matbaa ve Kitabevi.

Duygulu, N. (2012). *Kiremitte mantar*. Edirne: Ceren Yayıncılık.

Elmalı, M. (2009). *Dasakarmapathaavadanamala Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin-Tıpkıbasım*, Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Enç, M. (2007). *Selamlık sohbetleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Enderunlu Fazıl (18..). *Zenan-nâme*. Filiz Bingölçe (haz.), Ankara: AltÜst.

Engin, İ. (1961). *Partinin adamları*. İstanbul: Tan Matbaası.

Eray, N. (1976). *Ah bayım ah!*. 1. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Eray, N. (1994). *Ay falcısı*. 2. Baskı, İstanbul: Can.

Eray, N. (2011a). *Deniz kenarında pazartesi*. 4. Baskı, İstanbul: Postiga.

Eray, N. (2011b). *Eski gece parçaları*. 2. Baskı, İstanbul: Kaynak.

Ergin, M. (1989). *Dede Korkut kitabı I-II*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Ergin, M. (1998). *Orhun abideleri*. İstanbul.

Esendal, M. Ş. (1983a). *Mendil altında*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Esendal, M. Ş. (1983b). *Otlakçı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Esendal, M. Ş. (1987). "Büyükbaba". *Hikâyeciliğimizin 100. Yılında Yüz Örnek* (haz. Sadık K. Tural, Zeynep Karman, M. Kayahan Özgül), Ankara: Kültür Bakanlığı.

Esendal, M. Ş. (2000). "Gece kuşu", *2000 Yılında Türk Öykü Antolojisi*, Mehmet Hengirmen (haz.), Ankara: Engin Yayınevi, 83-87.

Esendal, M. Ş. (2009). *Ayaşlı ile kiracıları*. 27. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Evliya Çelebi (2011). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff (haz.), 10 C., İstanbul: Yapı Kredi.

Es, H. F. (2010). *Kaybolan İstanbul'dan hatıralar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Gabain, A. von (1954). *Türkische Turfan-texte VIII*. ABAW. (TTT VIII)

Gabain, A. von (1959). *Türkische Turfan-texte X*. ABAW. (TTT X)

Gabain, A. Von & Winter, W. (1958). *Türkische Turfan-texte IX*. ABAW. (TTT IX)

Galip Paşa (2007). *Mutayebat-ı Türkiyye*. Filiz Bingölçe (haz.), Ankara: Alt-Üst.

Göktulga, F. C. (1948). *Avur zavur kahvesi*, Ahmet Sait Kitabevi.

Göktulga, F. C. (2000). "Eldebir Mustafendi". *2000 Yılında Türk Öykü Antolojisi,* Mehmet Hengirmen (haz.), Ankara: Engin Yayınevi, 209-213.

Gündüz, A. (1930). *Çapkın kız*. İstanbul: Burhan Cahit Matbaası.

Gündüz, A. (1932). *Köy muallimi*. Ankara: Aka Gündüz Kitabevi.

Gündüz, A. (1938). *Zekeriyya sofrası*. 2. Baskı, İstanbul: Semih Lutfi Kitabevi.

Güntekin, R. N. (1985). *Yaprak dökümü/Eski şarkı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Güntekin, R. N. (1991). *Çalıkuşu*. Necati Cumalı (Oyunlaştıran), Ankara: Kültür Bakanlığı.

Güntekin, R. N. (1999). *Kızılcık dalları*. 21. Baskı, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Güntekin, R. N. (2002). *Bir kadın düşmanı*. Kemal Bek (haz.), 21. Baskı, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Güntekin, R. N. (2008). *Yaprak dökümü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Güntekin, R. N. (2013). *Yeşil gece*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.

Güntekin, R. N. (2016). *Gizli el*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi (1940). *Hayattan sayfalar*. 3. Baskı, İstanbul: Atlas Kitabevi.

Gürpınar, H. R. (1945). *Namusla açlık meselesi*. 2. Baskı.

Gürpınar, H. R. (1966a). *Efsuncu baba/Gönül bir yel değirmenidir sevda öğütür*. İstanbul: Everest.

Gürpınar, H. R. (1966b). *Kadınlar vaizi*. İstanbul: Ten Gazetesi ve Matbaası.

Gürpınar, H. R. (1968a). *Gulyabani*. 6. Baskı, İstanbul: Atlas.

Gürpınar, H. R. (1968b). *Şık*. İstanbul: Atlas Kitabevi.

Gürpınar, H. R. (1969). *Nimetşinas*. 5. Baskı, İstanbul.

Gürpınar, H. R. (1972). *Aşk batağı (Bir muadele-i sevda)/Hazan bülbülü*. 4. Baskı, İstanbul: Atlas.

Gürpınar, H. R. (1995a). *İki hödüğün seyahati (Öyküler)/Kesik baş*. 7. Baskı, İstanbul: Özgür.

Gürpınar, H. R. (1995b). *Mezarından kalkan şehit/Eti senin kemiği benim/Tünelden ilk çıkış*. Öyküler, 6. Baskı, İstanbul: Özgür.

Gürpınar, H. R. (1995c). *Mürebbiye*. İstanbul: Morpa Kültür.

Gürpınar, H. R. (1996). *Cadı*. (Haz. Kemal Bek), İstanbul: Özgür Yayınları.

Gürpınar, H. R. (1997a). *Gulyabani/Gönül ticareti/Melek sanmıştım şeytanı*. 12. Baskı, İstanbul: Özgür.

Gürpınar, H. R. (1997b). *Tesadüf/Şeytan işi*. Kemal Bek (haz.), İstanbul: Özgür.

Gürpınar, H. R. (2005a). *Billur kalp*. 5. Baskı, İstanbul: Özgür.

Gürpınar, H. R. (2005b). *Cehennemlik*. 5. Baskı, İstanbul: Özgür.

Gürpınar, H. R. (2006). *Kadın erkekleşince*. 5. Baskı, İstanbul: Özgür.

Gürpınar, H. R. (2012a). *Mutallaka*. İstanbul: Everest.

Gürpınar, H. R. (2012b). *Tebessüm-i elem*. 1. Baskı, İstanbul: Everest.

Gürpınar, H. R. (2015). *Öldüren öpücük (Katil buse)*. İstanbul: Özgür.

Gürpınar, H. R. (2016a). *Hakka sığındık*. İstanbul: Özgür.

Gürpınar, H. R. (2016b). *Tesadüf/Muhabbet tılsımı*. İstanbul: Özgür.

Hamilton, J. R. (1998). *Buddhacılığa ilişkin uygurca el yazması İyi ve Kötü Prens öyküsü*. Vedat Köken (çev.), Ankara: Türk Dil Kurumu.

Hazai, G. & Zieme, P. (1971). *Fragmente der Uigurischen version des "Jinhangjing mit den gastas des meister Fu"*. BTT I, Berlin.

Ilgaz, R. (1989). *Karadenizin kıyıcığında*. 3. Baskı, İstanbul: Çınar.

Ilgaz, R. (1996). *Nerde o eski usturalar*. İstanbul: Çınar.

Ilgaz, R. (1998). *Garibin horozu*. İstanbul: Çınar.

Ilgaz, R. (2010). *Radarın anahtarı*. 1. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Ilgaz, R. (2011a). *Sosyal kadınlar partisi*. 1. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Ilgaz, R. (2011b). *Yıldız karayel*. 1. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Ilgaz, R. (2011c). *Yokuş yukarı*. 1. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Ilgaz, R. (2012). *Şeker kutusu*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Işınsu, E. (2012). *Azap toprakları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

İpşirli, M. (2007). *Tarih-i Na'îmâ*. C. I, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Kabaağaçlı, C. Ş. (2003). *Egeden denize bırakılmış bir çiçek.* Bütün Eserleri 11, (Ege'nin Dibi/Merhaba Akdeniz/Yaşasın Deniz), 8. Baskı, Ankara: Bilgi.

Kabaağaçlı, C. Ş. (2008). *Deniz gurbetçileri*. Şadan Gökovalı (haz.), 7. Baskı, Ankara: Bilgi.

Kabaağaçlı, C. Ş. (2010). *Ötelerin çocukları*. Şadan Gökovalı (haz.), 8. Baskı, Ankara: Bilgi.

Kabaağaçlı, C. Ş. (2011). *Aganta burina burinata*. 26. Baskı, Ankara: Bilgi.

Kaçan, M. (1997). *Fındık sekiz*. 1. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Kaçan, M. (2002). *Ağır roman*. 2. Baskı, İstanbul: Gendaş.

Kağan, H. (2014), *Cem Sultan*. İstanbul: Timaş.

Kanar, İ. (2011). *Eski Oğuz Türkçesi sözlüğü*. İstanbul: Say.

Kara, G. & Zieme, P. (1976). *Fragmente tantrischer werke in Uigurischer übersetzung*. BTT VII, Berlin.

Kara, G. & Zieme, P. (1977). *Die Uigurischen übersetzungen des Guruyogas "tiefer weg" von Sa-skya pandita und dre manjusrinamasamgiti*. BTT VIII, Berlin.

Karaosmanoğlu, Y. K. (1970). *Erenlerin bağından*. 1. Baskı, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Karaosmanoğlu, Y. K. (1980a). *Anamın kitabı*. 3. Baskı, İstanbul: Birikim.

Karaosmanoğlu, Y. K. (1980b). *Sodom ve Gomore*. 19. Baskı, İstanbul: İletişim.

Karaosmanoğlu, Y. K. (2003). *Bir sürgün*. İstanbul: İletişim.

Karaosmanoğlu, Y. K. (2004). *Kiralık konak*. İstanbul: İletişim.

Karaosmanoğlu, Y. K. (2009). *Yaban*. 59. Baskı, İstanbul: İletişim.

Karay, R. H. (2003). *Bu bizim hayatımız*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2005). *Bir içim su*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2013a). *Gurbet hikâyeleri ve yer altında dünya var*. 11. Baskı, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Karay, R. H. (2013b). *Memleket hikayeleri*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Kaşgarlı Mahmud (2006). *Dîvânu Lugâti't-Türk.* Atalay, Besim (haz.), 5. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu.

Kaya, C. (1994). *Uygurca altun yaruk*. Giriş-Metin-Dizin, Ankara: Türk Dil Kurumu.

Kaygılı, O. C. (1972). *Çingeneler*. 3. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Kaygılı, O. C. (1997a), "Çingeneler". *Yeni Türk Edebiyatında Öykü 1,* Ömer Lekesiz (haz.), İstanbul: Kaknüs.

Kaygılı, O. C. (1997b). *Aygır Fatma*. 2. Baskı, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Kaygılı, O. C. (2003a). *Akşamcılar*. 1. Baskı, İstanbul: Arma.

Kaygılı, O. C. (2003b). *Kovuk Palas'ın esrarı*. 1. Baskı, İstanbul: Arma.

Kaygılı, O. C. (2003c). *Köşe bucak İstanbul*. 1. Baskı, İstanbul: Selis Kitaplar.

Kaygılı, O. C. (2004). *Sandalım geliyor varda*. 1. Baskı, Tahsin Yıldırım (haz.), İstanbul: Selis Kitaplar.

Kocagöz, S. (1946). *Sığınak*. İstanbul: F-K Basımevi.

Kocagöz, S. (1987). "Motor". *Hikâyeciliğimizin 100. Yılında Yüz Örnek*, Sadık K. Tural, Zeynep Kerman, M. Kayahan Özgül (haz.), Ankara: Kültür Bakanlığı, 543-547.

Koçu, R. E. (1946, 1947, 1948, 1960, 1961, 1963, 1965, 1966, 1968, 1971, 1973). *İstanbul ansiklopedisi*. 11 C., İstanbul: İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat.

Koray, K. H. (1997). "Bir yudum su/Gümüş balıkları". *Türk Edebiyatından Seçme Hikayeler I*, Erhan Sezai Toplu (haz.), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Körükçü, M. (1954). *Anadolu hikâyeleri*. İstanbul: Varlık Yayınevi.

Kudret, C. (1969). *Karagöz II*. 1. Baskı, C. II, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Kudret, C. (1970). *Karagöz III*. 1. Baskı, C. III, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Kudret, C. (1973). *Ortaoyunu*. Ankara: Türkiye İş Bankası.

Kudret, C. (1975). *Ortaoyunu II*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Kudret, C. (1992). *Karagöz*. 2. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Kúrnos, I. (2013). *Türkçe ninniler*. Nilgün Çıblak Coşkun (haz.), Ankara: Otorite.

Kutlu, M. (1992). "Mürit". *Türk Edebiyatından Seçme Hikayeler 1,* Erhan Sezai Toplu (Haz.), İstanbul: M.E.B. Yayınları, 399-404.

Kutlu, M. (2015). *Hayat güzeldir*. 8. Baskı, İstanbul: Dergah.

Kutlu, M. (2016a). *Nur*. 2. Baskı, İstanbul: Dergah.

Kutlu, M. (2016b). *Uzun hikaye*. 41. Baskı, İstanbul: Dergah.

Kür, P. (1983). *Akışı olmayan sular*. İstanbul: Can.

Mehmed Neşri (1995). *Kitâb-ı cihan-nümâ (Neşrî tarihi)*. 2 C., Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Mehmet Rauf (2004). *Genç kız kalbi*. İzmir: İlya.

Mehmet Rauf (2009). *Ferda-yı garam*. Kitap Zamanı.

Mehmet Rauf (2010a). *Bir aşkın tarihi*. İstanbul: Artemis.

Mehmet Rauf (2010b). *Eylül*. Ankara: Öteki Yayıncılık.

Mehmet Rauf (2015). *Bir zambak hikayesi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Meriç, N. (1987). "Keklik türküsü". *Hikâyeciliğimizin 100. Yılında Yüz Örnek*, Sadık K. Tural, Zeynep Kerman, M. Kayahan Özgül (haz.), Ankara: Kültür Bakanlığı, 586-591.

Meriç, N. (2013). "Çiçek balı". *Genç Olmak, 80 Yazardan 80 Öykü,* Nursel Duruel (haz.), 5. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi, 204-218.

Muallim Naci (2007). *Medrese hatıraları*. Ankara: Hece Yayınları.

Muallim Naci (2013). *Ömer'in çocukluğu*. Ahmet Ramazan (haz.), İstanbul: Parıltı Yayıncılık.

Mungan, M. (1999). *Üç aynalı kırk oda*. 2. Baskı, İstanbul: Metis.

Musahipzade Celal (1970). *Bütün oyunları*. Orhan Hançerlioğlu (haz.), İstanbul: Milliyet.

Müftüoğlu, A. H. (2005). *Çağlayanlar*. İstanbul: Elips Kitap.

Müftüoğlu, A. H. (2007a). *Hâristan*. İstanbul: Elips Kitap.

Müftüoğlu, A. H. (2007b). *Gönül Hanım*. İstanbul: Akvaryum Yayınevi.

Müller, F. W. K. (1908, 1911, 1922, 1931). *Uigurica I, II, III, IV*. ABAW, Berlin.

Nabizade Nazım (2007). *Karabibik*. 4. Baskı, İstanbul: Akvaryum Yayınevi.

Namık Kemal (1969). *Zavallı çocuk*. Mustafa Nihat Özön (haz.), 4. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Namık Kemal (1972). *Akif Bey*. Mustafa Nihat Özön (haz.), 2. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Namık Kemal (1989). *Kara bela*. Feriha Sever (haz.), Ankara: Kültür Bakanlığı.

Namık Kemal (2004). *Cezmi*. Bircan Lazım (haz.), İstanbul: Eflatun Yayıncılık.

Namık Kemal (2005). *Celaleddin Harzemşah*. Oğuz Öcal (haz.), Ankara: Akçağ.

Namık Kemal (2006). *İntibah*. Emre Erdoğan (haz.). Ankara: Kitap Zamanı.

Namık Kemal (2007). *Gülnihal*. İstanbul: Akvaryum Yayınevi.

Namık Kemal (2008). *Vatan yahut Silistre*. Nilüfer Velieceoğlu (haz.), Ankara: Nilüfer Yayıncılık.

Nazım Hikmet (1965). *Enayi*. Ankara: Dost.

Nazım Hikmet (2004a). *İstasyon/İnek/Demokles'in kılıcı/Tartüf-59.* Oyunlar 4, 4. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Nazım Hikmet (2004b). *Ocak başında/Kafatası/Bir ölü evi/Unutulan adam/Bu bir rüyadır.* Oyunlar 1, 4. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Nazım Hikmet (2004c). *Yolcu/Ferhad ile Şirin/Sabahat/Enayi.* Oyunlar 2, 4. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Necatigil, B. (1970). *Üç turunçlar*. İstanbul: Varlık.

Nesin, A. (1959a). *Az gittik uz gittik*. Karikatür.

Nesin, A. (1959b). *Bir sürgünün hatıraları*. 2. Baskı, Karikatür.

Nesin, A. (1961). *Bir koltuk nasıl devrilir?*. Karikatür.

Nesin, A. (1969). *Gözüne gözlük*. 2. Baskı, Karikatür.

Nesin, A. (1973). *Sosyalizm geliyor savulun*. 3. Baskı, İstanbul: Tekin.

Nesin, A. (1982). *Nazik alet*. 8. Baskı, İstanbul: Adam.

Nesin, A. (1983). *Kör döğüşü*. 1. Baskı, İstanbul: Adam.

Nesin, A. (1993). *Hadi öldürsene canikom*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Nesin, A. (2000). "Fil Hamdi nasıl yakalandı/Gıdı gıdı". *2000 Yılında Türk Öykü Antolojisi I*, Mehmet Hengirmen (haz.), Ankara: Engin.

Nesin, A. (2006). *Şehirden indim köye*. İstanbul: Nesin Yayınevi.

Nesin, A. (2009). *Nah kalkınırız*. 3. Baskı, İstanbul: Nesin Yayınevi.

Nesin, A. (2013). *Toros canavarı.* Bütün Oyunları 2, Nesin Yayınevi.

Orhan Kemal (1972). *Bereketli topraklar üzerinde*. 3. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Orhan Kemal (1982). *Müfettişler müfettişi*. 5. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınevi.

Orhan Kemal (1995). *Bir Filiz vardı*. 6. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınevi.

Orhan Kemal (1996). *Grev*. 4. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınevi.

Orhan Kemal (1998). "Dünyada harp vardı". *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, Ömer Lekesiz (haz.), C. 2., İstanbul: Kaknüs, 306-312.

Orhan Kemal (2000). *Murtaza*. 14. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınevi.

Orhan Kemal (2002). *Bekçi Murtaza/Eskici dükkanı/İspinozlar.* Bütün Oyunlar 2, 2. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınevi.

Orhan Kemal (2004). *Cemile*. 12. Baskı, İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Orhan Kemal (2008). *Oyuncu kadın/Gâvurun kızı*. 6. Baskı, İstanbul: Everest.

Orhan Kemal (2010). *Sarhoşlar*. 12. Baskı, İstanbul: Everest.

Orhan Kemal (2013). "Recep". *Genç Olmak, 80 Yazardan 80 Öykü,* Nursel Duruel (haz.), C. 1., 5. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi, 118-124.

Orhan Kemal (2015). *Önce ekmek*. 12. Baskı, İstanbul: Everest.

Ortaç, Y. Z. (1949). "Kimdir onlar?". *Türk Mizah Edebiyatı Antolojisi*, Zahir Güvemli (haz.), İstanbul: Varlık.

Oruç Beğ Tarihi (2008), Necdet Öztürk (haz.), 2. Baskı, İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.

Ökten, S. (2016). *Hayatımdan portreler*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi (Kültür A.Ş.).

Ömer Seyfeddin (1977). *Mahcupluk imtihanı*. Kemal Demiray (haz.), 1. Baskı, İstanbul: İnkılâp ve Aka Basımevi.

Ömer Seyfeddin (2000b). *Bütün eserleri 10*. 7. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Ömer Seyfeddin (2003a). *Düşünme zamanı*. Tüm Hikayelerden Seçmeler I, İzmir: İlya Türk Klasikleri Dizisi.

Ömer Seyfeddin (2003b). *Bomba*. Tüm Hikayelerden Seçmeler I, İzmir: İlya Türk Klasikleri Dizisi.

Ömer Seyfeddin (2003c). *Yüksek ökçeler*. Tüm Hikayelerden Seçmeler II, İzmir: İlya Türk Klasikleri Dizisi.

Özakman, T. (1999). *Pembe evin kaderi/Güneşte on kişi*, Bütün Oyunları 4, İstanbul: Mitos Boyut.

Özakman, T. (2008). *Üç destan/Delioğlan.* Bütün Oyunları 2, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Özakman, T. (2009). *Sarıpınar 1914/Fehim Paşa konağı/Resimli Osmanlı tarihi/Bir Şehnaz oyun.* Bütün Oyunları 5, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Özakman, T. (2011). *Deli bayramı/Komşularımız.* Bütün Oyunları 7, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Özakman, T. (2017). *Ah şu gençler/Hastane/Karagöz'ün dönüşü/Kardeş payı/Darılmaca yok/Berberde/Ben Mimar Sinan/Ak masal kara masal.* Bütün Oyunları 3, 8. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Özemre, A. Y. (2014). *Üsküdar'da bir attar dükkanı*. 14. Baskı, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Peyami Safa (2001a). *Arşen Lüpen İstanbul'da*. İstanbul: Damla Yayınevi.

Peyami Safa (2001b). *Mişon'un definesi*. İstanbul: Damla Yayınevi.

Peyami Safa (2005). *Dokuzuncu hariciye koğuşu*. 35. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi.

Recaizade Mahmud (1997). *Afife Anjelik/Vuslat yahut süreksiz sevinç/Çok bilen çok yanılır*. Recaizade Mahmud Ekrem Bütün Eserleri, İsmail Parlatır, Nurullah Çetin, Hakan Sazyek (haz.), İstanbul: MEB.

Recaizade Mahmud (1940). *Araba sevdası*. İstanbul: Kanaat Kitabevi.

Refik, C. (1949). "Burnumun deliklerine arslanın pençesi takıldı". *Türk Mizah Edebiyatı Antolojisi*, Zahir Güvemli (haz.), İstanbul: Varlık.

Rıfat, O. (1988). *Yağmur sıkıntısı.* Toplu oyunlar, İstanbul: Adam.

Röhrborn, K. (1971). *Eine Uigurische totenmesse*. BTT II, Berlin.

Saba, Z. O. (1992). *Mesut insanlar fotoğrafhanesi/Değişen İstanbul*. İstanbul: Varlık.

Sabahattin Ali (2008). *Kağnı/Ses/Esirler*. 5. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Sabahattin Ali (2013). *Değirmenden/Yeni dünyadan/Sırça köşkten*. Seçme Öyküler, Sevengül Sönmez (haz.), İstanbul: Yapı Kredi.

Sabahattin Ali (2014). *Kuyucaklı Yusuf*. 58. Baskı, Yapı Kredi.

Sabahattin Ali (2015). *İçimizdeki Şeytan*. 34. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Samipaşazade Sezai (2012). *Sergüzeşt*. Osman Sevim (haz.), 5. Baskı, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Samipaşazade Sezai (2013). *Küçük şeyler*. Osman Sevim (haz.), İstanbul: Akvaryum Yayınevi.

Soyver, A. Y. (2016). *Çerağlar uyanırken*. Post Yayın.

Sümer, G. (2006). *Yarın cumartesi/Baba ile oğul*. Bütün Oyunları 2, İstanbul: Mitos Boyut.

Şafak, E. (2007). *Mahrem.* 11. Baskı, İstanbul: Metis.

Şemseddin Sami (1964). *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*. Sedit Yüksel (haz.), Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Şemseddin Sami (2008). *Besâ yahut ahde vefâ/Seydî Yahya/Gâve.* Şemseddin Sami'nin Tiyatroları, Enver Töre (haz.), İstanbul: Assos.

Şinasi (2005). *Şair evlenmesi*. Şinasi Bütün Eserleri, İsmail Parlatır, Nurullah Çetin (haz.), Ankara: Ekin Kitabevi.

Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman (1990). *Kösem Sultan*. İnci Enginün (haz.), Ankara: Kültür Bakanlığı.

Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman (2004). *Ben… başka!*. Sibel Ercan (haz.), İstanbul: Bordo-Siyah.

Taner, H. (1994). *Onikiye bir var/Sancho'nun sabah yürüyüşü/Gülerek ölmek.* Bütün Hikâyeleri 3, 4. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Taner, H. (2015a). *Gözlerimi kaparım vazifemi yaparım*. İstanbul: Yapı Kredi.

Taner, H. (2015b). *Keşanlı Ali destanı*. İstanbul: Yapı Kredi.

Taner, H. (2015c). *Sersem kocanın kurnaz karısı*. İstanbul: Yapı Kredi.

Tanpınar, A. H. (2014). *Saatleri ayarlama enstitüsü*. 22. Baskı, İstanbul: Dergah.

Tansel, F. A. (1973). *Namık Kemal'in hususi mektupları III*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Tansel, F. A. (1986). *Namık Kemal'in hususi mektupları IV*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Tatçı, M. (1990). *Yunus Emre divanı*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Tecer, A. K. (2009). *Köşebaşı/Satılık ev/Bir pazar günü.* Bütün Oyunları 1, İstanbul: Mitos Boyut.

Tekin, Ş. (1980). *Maitrisimit nom bitig*. Berliner Turfantexte VIII, Berlin: Akademie Verlag.

Tekin, Ş. (1993). *Kuanşi im pusar (Ses işiten ilah).* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Tekin, T. (1998). *Orhon yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Tezcan, S. (1974). *Das Uigurische insadi sutra*. Berliner Turfantexte III, Berlin: Akademie Verlag. (BTT III)

Tezcan, S. & Boeschoten, H. (2000). *Dede Korkut oğuznâmeleri*. İstanbul: Yapı Kredi.

Toptaş, H. A. (2016). *Kuşlar yasına gider*. İstanbul: Everest.

Tursun Bey (1977). *Tarih-i ebü'l-feth*. Mertol Tulum (haz.), İstanbul.

Uşaklıgil, H. Z. (1963). *Aşk-ı memnu*. İstanbul: Hamle Matbaası.

Uşaklıgil, H. Z. (2001). *Mai ve siyah*. Enfel Doğan (haz.), İstanbul: Özgür.

Uşaklıgil, H. Z. (2006). *Solgun demet.* Hikâyeler, Dilek Soğanoğlu (haz.), İstanbul: Özgür.

Uşaklıgil, H. Z. (2014). *Bir ölünün defteri*. Orhan Oğuz (haz.), 5. Baskı, İstanbul: Özgür.

Uzuner, B. (2007). *Kumral Ada mavi Tuna*. 41. Baskı, İstanbul: Everest.

Uzuner, B. (2011). *Şairler şehri*. 8. Baskı, İstanbul: Everest.

Ümit, A. (2010). *Çıplak ayaklıydı gece*, 11. Baskı, İstanbul: Everest.

Yalçın, H. C. (2012). *Hayal içinde*. Ankara: Orion Kitabevi.

Yaşar Kemal (1976). *Bu diyar baştan başa*. 3. Baskı, İstanbul: Cem Yayınevi.

Yaşar Kemal (1979). *Bir bulut kaynıyor*. 2. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınevi.

Yaşar Kemal (1990). *Peri bacaları*. 4. Baskı, İstanbul: Toros.

Yaşar Kemal (1991). *Kale kapısı (Kimsecik 2)*. İstanbul: Toros.

Yaşar Kemal (1995a). *Ağacın çürüğü*. 2. Baskı, İstanbul: Can.

Yaşar Kemal (1995b). *Baldaki tuz*. 5. Baskı, İstanbul: Can.

Yaşar Kemal (1996). *Ağıtlar*. 1. Baskı, Adam Yayınları.

Yaşar Kemal (2000a). *Hüyükteki nar ağacı*. 4. Baskı, Adam.

Yaşar Kemal (2000b). *Ölmez otu*. 5. Baskı, İstanbul: Adam.

Yaşar Kemal (2002). *Teneke*. 9. Baskı, Adam.

Yaşar Kemal (2004). *İnce Memed 1*. 4. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Yaşar Kemal (2006). *İnce Memed 2.* 5. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Yaşar Kemal (2009a). *İnce Memed 3*. 11. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Yaşar Kemal (2009b). *İnce Memed 4*. 9. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Yaşar Kemal (2009c). *Kanın sesi (Kimsecik 3)*. 4. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Yaşar Kemal (2013a). *Binboğalar efsanesi*. 16. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Yaşar Kemal (2013b). *Yağmurcuk kuşu (Kimsecik 1)*. 7. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Yaşar Kemal (2014). *Ağrıdağı efsanesi*. 34. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Yaşar Kemal (2015a). *Al gözüm seyreyle Salih*. 7. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Yaşar Kemal (2015b). *Filler sultanı ile kırmızı sakallı topal karınca*. 17. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Yaşar Kemal (2015c). *Kuşlar da gitti*. 19. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Yaşar Kemal (2015d). *Ortadirek*. İstanbul: Yapı Kredi.

Yavuz, O. (2006). *Anadolu Türkçesiyle yapılan en eski tezkiretü'l-evliyâ tercümesi ve dil özellikleri (inceleme-gramer-metin)*. Konya: Tablet Kitabevi.

Yesari, M. (1964). *Sürtük*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Yıldırım, D. (1999). *Türk edebiyatında Bektaşi fıkraları*. Ankara: Akçay.

Yıldırım, F. vd. (2013). *Yenisey-Kırgızistan yazıtları ve Irk Bitig*. Ankara: BilgeSu.

Yılmaz, E. vd. (2013). *Kısas-ı enbiya (Metin, Sözlük-dizin, notlar)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Yücel, T. (1996). *Haney yaşamalı*. Kısa Öyküler, Semih Gümüş (haz.), 3. Baskı, İstanbul: Adam.

Zieme, P. (1975). *Manichaisch-Türkische texte*. Berliner Turfantexte V, Berlin: Akademie Verlag.

Zieme, P. (1985a). *Buddhistische stabreimdichtungen der Uiguren*. Berliner Turfantexte XIII, Berlin: Akademie Verlag.

Zieme, P. (1985b). *Vimalakirtinirdesasutra*. Berliner Turfantexte XX, Brepols.

Yararlanılan Kaynaklar

Acar, G. (2001). "Cinsiyet ve kültürün dil kullanımına etkisi hitap şekilleri". *XIV. Dilbilim Kurultayı 27-28 Nisan 2000 Bildiriler*, Çukurova Üniversitesi Yayınevi, 207-215.

Akalın, Ş. H. (1999). "Türkiye Türkçesinde ünlem (Terim ve tanım, tasnif, ünlem olan kelimeler, söz dizimi ile ilgili sorunlar)". *Türk Gramerinin Sorunları II*, Ankara: Türk Dil Kurumu, 477-491.

Akarsu, B. (1998). *Wilhelm von Humboldt'da dil kültür bağlantısı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Aksan, D. (2008). *Türkçeye yansıyan Türk kültürü (Temel kavramlar)*. Ankara: Bilgi.

Aksan, D. (2007). *Her yönüyle dil (Ana çizgileriyle dilbilim)*. 4. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu.

Alpatov, V. M. (1990). "İz istorii izuçenniya çastey reçi". *Çasti Reçi; Teoriya i Tipologiya*, Moskva: Nauka, s. 6-24.

Alyılmaz, C. (1994). *Orhun yazıtlarının söz dizimi*. Erzurum.

Alyılmaz, C. (2009). "Ünlemlerin seslenmeleri kuvvetlendirici işlevleri". *Türk Gramerinin Sorunları II*, Ankara: Türk Dil Kurumu, 534-540.

Alyılmaz, S. (2015). "Türkçenin söz diziminde seslenmeler ve seslenme öbekleri". *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, 54, Erzurum, 31-50.

Antonopoulou, E. (2001). "Brief service encounters: Gender and politeness". *Linguistic Politeness Across Boundaires: The Case of Greek and Turkish.* Arin Bayraktaroğlu, Maria Sifianou (eds.), Amsterdam: John Benjamins, 241-271.

Aristoteles (2010). *Poetika*. İsmail Tunalı (çev.) Yunan ve Latin Klasikleri I, 19. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Atabay, N. vd. (2003). *Sözcük türleri*. 2. Baskı, İstanbul: Papatya Yayıncılık.

Ayverdi, İ. (2005). *Misalli büyük Türkçe sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Azap, N. (2008). *Türkiye Türkçesinde hitap ve ara sözler (Duygu sözleri)*. Alaaddin Mehmedoğlu (Danışman), Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Bakırcıoğlu, R. (2000). *İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Barutçu Özönder, S. (2004). "Türkçede edat kavramı". *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı*, 22-23 Ekim 1993, Ankara: AKD ve YYK. Yayınları.

Baskakov, N. A. (1965). "Dvoyctvennaya priroda slova i problemı çastey reçi (Na Mat. Tyurkskikikh yazıkov)". *Voprosı Teorii Çastey Reçi (Na Mat. Yazıka Razliçi, Tipov)*, L.; Nauka, s. 234-239.

Başkan, Ö. (2003). *Lengüistik metodu*, İstanbul: Multilingual.

Bates, E. & Benigni, L. (1975). "Rules of address in Italy: A sociological survey". *Language in Society*, Vol. 4, No. 3, 271-288.

Bayraktaroğlu, A. & Sifianou, M. (2001). "Introduction". *Linguistic Politeness Across Boundaires: The Case of Greek and Turkish* Arin Bayraktaroğlu, Maria Sifianou (eds.), Amsterdam: John Benjamins, 1-17.

Bayyurt, Y. & Bayraktaroğlu A. (2001). "The use of pronouns and termes of address in Turkish service encounters", *Linguistic Politeness Across Boundaires: The Case of Greek and Turkish* Arin Bayraktaroğlu, Maria Sifianou (eds.), Amsterdam: John Benjamins, 209-241.

Bilgegil, M. K. (1984). *Türkçe dilbilgisi*. 3. Baskı, İstanbul: Dergah.

Borovkov, A. (1936). "O çastayakh v yazıkakh Tyurkskoy sistemı". *Revolyutsiya i Pismennost*, No: 2, 90-97.

Borràs-Comes, J. & Sichel, B. (2015). "Vocative ıntonation preferences are sensitive to politeness factors". *Language and Speech*, Vol. 58 (I), 68-83.

Brown, P. & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bozkurt, F. (2000). *Türkiye Türkçesi*. 2. Baskı, Ankara.

Bozkurt, F. (2004), *Türkiye Türkçesi Türkçe öğretiminde yeni bir yöntem*. 3. Baskı, İstanbul.

Büyükkantarcıoğlu, N. (2006). *Toplumsal gerçeklik ve dil*. İstanbul: Multilingual.

Caferoğlu, A. (2011). *Eski Uygur Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Cebeci, O. (2013). *Metafor ve şiir dilinin yapısal özellikleri*. İstanbul: İthaki.

Cebecioğlu, E. (2009). *Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü*, 5. Baskı, İstanbul: Ağaç Kitabevi.

Chomsky, N. (2011). *Dil ve zihin*. Ahmet Kocaman (çev.), Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre thirteenth century Turkish*. Oxford: Oxford Universitiy.

Çelik, A. vd. (2006). *Cümle ve Metin Bilgisi*. İstanbul.

Daniel, M. & Spencer, A. (2009). "The vocative - an outlier case". *Oxford Handbook of Case*, Andrej Malchukov and Andrew Spencer (eds.), Oxford: Oxford University Press, 626-634.

Delice, H. İ. (2007). *Türkçe sözdizimi.* İstanbul.

Demir, N. ve Yılmaz, E. (2003). *Türk dili el kitabı*. 1. Baskı, Ankara: Grafiker Yayınları.

Demir, T. (2004). *Türkçe dil bilgisi*. Ankara: Kurmay Yayınları.

Demirtaş, M. (2017). *Türkiye Türkçesi ağızlarında seslenme sözleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Erdoğan Boz (Danışman), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Deny, J. (1941). *Türk dili grameri (Osmanlı lehçesi)*. Ali Ulvi Elöve (çev.), İstanbul: Maarif Matbaası.

Dereli, S. (2008). "Sözlü iletişimde nezaket stratejileri". *Türkbilig*, 2008/15, 24-52.

Devellioğlu, F. (1982). *Osmanlıca-Türkçe lûgatı*. Ankara: Aydın Kitabevi.

Dilek, F. G. (2008), "Altay Türklerinde akrabalık". *Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı*, Ankara: Akçağ, 541-563.

Dizdaroğlu, H. (1976). *Tümce bilgisi.* Ankara.

Doğançay-Aktuna, S. ve Kamışlı, S. (1997). "Söylemler bağlamında Türkçede kibarlık imleri". *Dilbilim Araştırmaları*, Ankara: Kebikeç, 133-141.

Dragolovçanin, C. (1997). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar basılı metinlerde geçen hitaplar, unvanlar ve akrabalık adları,* Hamza Zülfikar (Danışman), Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dunkling, L. (1990). *A dictionary of epithets and terms of address*. Beijing: Routeledge & World Publishing Corp.

Ediskun, H. (2007). *Türk dilbilgisi*. 11. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Eğit, Y. (1996), "Günümüz Türkçesinde hitap biçimleri". *Modern Studies in Turkish Linguistics (Proceedings of the 6th International Conference on Turkish Linguistics*/12-14 August 1992), Eskişehir: Anadolu University, 27-38.

Eker, S. (2010). *Çağdaş Türk dili*. 6. Baskı, Ankara: Grafiker.

Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Ergin, M. (2002). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak.

Erkal, R. (2004). *Cümle ve metin bilgisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ervin-Tripps, S. M. (1969). "Sociolinguistic rules of address". *Sociolinguistics*, J. B. Pride and J. Holmes, Penguen, 225-240.

Espinal, M. T. (2013). "On the structure of vocetives". *Vocative! Addressing Between System and Performance, Trends in Linguistics Studies and Monographs 261,* Germany: Acid-Free Paper, 109-133.

Gao, C. (2013). "A contrastive study of Chinese and English address forms". *Theory and Practice in Language Studies*, Vol. 3, No. 1, Finland, 190-194.

Gencan, T. N. (1975). *Dilbilgisi*. İstanbul: Güven Yayınevi.

Georgeon, F. & Dumont, P. (2011). *Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşamak*. Maide Selen (çev.), İstanbul: İletişim.

Göğüş, B. (1998). *Anlatım terimleri sözlüğü*. Ankara.

Gökçe, Ö. (2013). *Korecede saygı dili üzerine bir örnekleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Göker, O. (1997). *Uygulamalı Türkiye Türkçesi bilgileri*. İstanbul: MEB.

Göksel, A. & Pöchtrager, M. A. (2013). "The vocative and its kin: Marking function through prosody". *Vocative! EAddressing Between System and Performance, Trends in Linguistics Stuides and Monographs 261,* Germany: Acid-Free Paper, 87-109.

Grönbech, K. (2011). *Türkçenin yapısı*. Mehmet Akalın (çev.), 3. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu.

Gülensoy, T. (2000). *Türkçe el kitabı*. Ankara: Akçağ.

Güneş, S. (1977). *Türk dil bilgisi*. 3. Baskı, İzmir.

Güven, A. (2012). "Toplumsal dilbilimin kapsama alanı". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 55-62.

Hacıeminoğlu, N. (1992). *Türk dilinde edatlar*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Halliday, M.A.K. & Webster, J. (2003). *On Language and linguistics*. London: Continuum International Publishing.

Hatiboğlu, V. (1972). *Türkçenin söz dizimi*. Ankara.

Hengirmen, M. (2002). *Türkçe dilbilgisi*. Ankara: Engin.

Hill, V. (2007). "Vocatives and the pragmatics-syntax interface". *Lingua 117*, 2077-2105.

Hill, V. (2013). "Features and strategies: The internal syntax of vocative phrases". *Vocative! Addressing Between System and Performance, Trends in Linguistics Studies and Monographs 261,* Germany: Acid-Free Paper, 133-157.

Hultgren, A. K. (2017), "Vocatives as rationalized politeness: Theoretical insights from emerging norms in call centre service encounters". *Journal of Sociolinuistics*, Volume 21, Issue 1, 90-111.

Humboldt, W. von (1903). *Gesammelte schriften*. Berlin: B. Behr's Verlag. (https://archive.org/stream/gesammelteschrif01humbuoft#page/n9/mode/2up)

Hymes, D. (1964). *Language in culture and society*. New York: Row.

Ide, S. (2001). "Preface". *Linguistic Politeness Across Boundaires: The Case of Greek and Turkish* Arin Bayraktaroğlu, Maria Sifianou (eds.), Amsterdam: John Benjamins, xi-1.

İmamova, H. (2010). "Türkiye Türkçesi ile Özbek Türkçesinde nezaket anlamı taşıyan seslenmeler". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* 42, Erzurum, 1-10.

İmer, K. (1980). *Toplumsal dilbilim, dilbilim ve dilbilgisi konuşmaları I*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 157-166.

İmer, K. (1990). *Dil ve toplum*. Ankara: Gündoğan.

İshakov, F. G. (1955). "Leksiko-grammatiçeskaya klassifikatsiya slov ili çasti reçi v Tyurksikh yazıkakh". *İssledovaniya po Sravnitelnoy Grammatike Tyurkskikh Yazıkov,* Ç. II., Moskva, s. 69-81.

Jakobson, R. (1971). “Zur struktur des Russcihen verbums”. *Roman Jakobson, Selected Writings.* Vol. II, The Hague: Mouton, 3-15.

Janson, T. (2013). “Vocative and grammar of calls”. *Vocative! Addressing Between System and Performance, Trends in Linguistics Studies and Monographs 261,* Germany: Acid-Free Paper, 219-235.

Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin dil bilgisi*. Ankara: Akçağ.

Karahan, L. (2007). *Türkçede söz dizimi*. 12. Baskı, Ankara: Akçağ.

Karaörs, M. (1993). *Türkçenin söz dizimi ve cümle tahlilleri*. Erciyes Üniversitesi Yayınları, No: 58, Kayseri.

Karaş, M. (1989). “Günümüz Türkçesinde hitap biçimleri ve toplumdilbilimsel kurallar”. *Dil Bilimi Uygulamaları (III. Dilbilimi Sempozyumu / 21-22 Haziran 1989)*, Çukurova Üniversitesi Yayını, Adana, 41-59.

Karayerli, M. (1994). “Kültürümüzde nezaket (görgü) ifade eden sözlerin iletişimdeki yeri”. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi VIII. Dilbilim Kurultayı*, İstanbul: İletişim Fakültesi Yayınları.

Kartallıoğlu, Y. (2017). *Osmanlı konuşma dili*. İstanbul: Kesit.

Keskin, R. (2003). *Türkçe dil bilgisi ve kompozisyon bilgileri*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.

Kibar, O. (2005). *Türk kültüründe ad verme kültürü-kişi adları üzerine bir tasnif denemesi*. Ankara: Akçağ.

Koca, S. (2003). *Türk kültürünün temelleri*. Ankara.

Kocaman, A. (2003). *Söylem üzerine*. Ankara: METU Press.

Koç, N. (1996). *Yeni dilbilgisi*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Kononov, A. N. (1956). *Grammatika sovremennogo Turetskogo literaturkogo yazıka*. Moskova (*Türk Edebî Dilinin Grameri*, Multilingual, İstanbul, 2001).

Korkmaz, Z. (2003). *Gramer terimleri sözlüğü*. 2. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu.

Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri-Şekil bilgisi*. 3. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu.

Kornfilt, J. (1997). *Turkish*. London, New York: Routledge.

König, G. (1991). “Toplumdilbilim açısından “dil” ve “dil türleri” kavramları üzerine”. *Dilbilim Araştırmaları*, C. 2, 59-70.

Kuçkartay, İ. (1997). “Özbeklerde hitap kültürü”. *Türk Dili*, S. 549, 257-266.

Kükey, M. (1975). *Türkçenin sözdizimi*. Ankara: Kardeş Matbaası.

Kültüral, Z. (2009). Türkiye Türkçesi cümle bilgisi. İstanbul: Simurg.

Lakoff, G. & Johnson, M. (2010). *Metaforlar/Hayat, anlam ve dil*. Gökhan Yavuz Demir (çev.), 2. Baskı, İstanbul: Paradigma.

Lakoff, R. (1973). “The logic of politeness: Minding your Pas and Q’s”. *Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*, Chicago: Chicago Linguistic Society, 292-305.

Lambrecht, K. (1996). “On the formal and functional relationship between topics and vocatives. Evidence from French”. *Conceptual Structure, Discourse and Language.* Adele Goldberg (ed.), Stanford: CSLI Publications, 267-288.

Leech, G. (1983). *Principles of Pragmatics*. London: Longman.

Levinson, S. (1983). *Pragmatics*. Cambridge: Cambiridge University Press.

Lewis, G. L. (1967). *Turkish grammar*. Oxford: New York: Oxford University Press.

Lyons, J. (1981). *Language and linguistic*. Cambridge: Cambridge University Press.

Mehmedoğlu, A. (2006). *Türkiye Türkçesinde cümle öğelerine yeni bir bakış*. İstanbul: Değişim.

Öner, Ö. (2012). “Nezaket dili ve Anıtkabir özel defteri 23. cildinde nezaket ve saygı ifadelerinin incelemesi”. *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu (20-22 Ekim 2011) Bildirileri*, Adana, 693-705.

Özbay, M. ve İpek, O. (2015). “Ortaokul öğrencilerinin kullandıkları arkadaşlık hitaplarının konuşma eğitimi açısından değerlendirilmesi”. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 15, 90-105.

Özezen, M. Y. (2004). “Türkiye Türkçesi konuşma dilinde seslenme biçimleri üzerine gözlemler genel sınıflama”. *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, Ankara, 2266-2276.

Özkan, M. ve Sevinçli, V. (2008). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul.

Özmen, M. (2013). *Türkçenin sözdizimi*. Karahan Kitabevi.

Parlatır, İ. (2006). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Yargı.

Peçenek, Dilek ve Oyat Ay, Sıla (1996). “Dilin İşlevleri: Kibarlık, Dayanışma, Seslenme Biçimleri ve Sen-Siz Ayrımı”, *Dil Dergisi*, S. 46, 35-41. (-)

Philipsen, G. ve Huspek, M. (1985). *A bibliography of sociolinguistic studies of personal address*. Anthropological Linguistics, 27, 94-101.

Portner, P. (2007). “Instructions for interpretation as seperate performatives”. *On Information Structure, Meaning and Form*, Kersitn Schwabe, Susanne Winkler (eds.), Amsterdam, Philadelphia: Bwnjamins, 407-426.

Porzig, W. (1985). *Dil denen mucize*, Vural Ülkü (çev.), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 631, Tercüme Eserler Dizisi: 50, Ankara: Ulucan Matbaası.

Predelli, S. (2008). *Vocatives*. Analysis, 68 (2), 97-1105.

Püsküllüoğlu, A. (2004). *Türkçe sözlük*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Quirk, R. (1985). *A Grammar of contemporary English*. London: Longman.

Sağol Yüksekkaya, G. (2006). *Türk dili kitabı*. İstanbul: Duyap.

Rifat, M. (2013). *Açıklamalı göstergebilim sözlüğü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Sakaoğlu, S. (2015). “Anadolu’da eşlerin birbirlerine seslenme sözleri”. *7. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri*, Fırat Üniversitesi Elazığ, 16-18 Ekim 2014, I. Cilt, Elazığ 2015, 311-316.

Saltuk, N. ve Sudioğlu, N. (1962). *Görgü ansiklopedisi*. İstanbul: Okat Yayınevi, 87-88.

Sarıyev, B. (1999). “Türkmencedeki nezaket kurallarının millî, kültürel ve dil özellikleri”. *III. Uluslararası Türk Dil Kurultayı 1996*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1011-1018.

Searle, J. R. (2000). *Söz edimleri*. R. Levent Aysever (sun. ve çev.), Ankara: Ayraç Yayınevi.

Sonnenhauser, B. & Hanna, P. N. A. (2013). “Introduction: Vokatif”. *Vocative! Addressing Between System and Performance, Trends in Linguistics Stuides and Monographs 261,* Germany: Acid-Free Paper, 1-25.

Şemseddin Sami (2004). *Kâmûs-ı Türkî*. 13. Baskı, İstanbul: Çağrı.

Şen, S. (2008). “Dede Korkut kitabında kadına yönelik hitaplar”. *Turkish Studies*, 3/2, s.627-641.

Şimşek, R. (1987). *Örneklerle Türkçe söz dizimi*. Trabzon: Kuzey Gaz. Met. ve Amb.

Tekin, Ş. (2002). “Eski Türkçe”. *Türk Dünyası El Kitabı Dil-Kültür-Sanat*, C. 2., 3. Baskı, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Tekin, T. (1960). “Amca ve teyze kelimeleri hakkında”. *Türk Dilleri Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 283-294.

Tekin, T. (1959). “A. N. Kononov Grammatika sovremennogo Turetskogo literaturnogo yazıka. moskva-Leningrad 1956, 569 s. (Akademiya Nauk SSSR. İnstitut vostokovedeniya)”. *TDAY Belleten*, 331-378.

Tekin, T. (2000). *Orhon Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.

Tekmen, A. N. (2005). “Türkçe ve Japoncada ‘saygı dili’ kavramı üzerine”. *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, Ankara: TDK Yayınları, 2827-2836.

Tian, H. (1998). *Address systems in Western countries and China*. Beijing: Foreign Language and Teaching Research Press.

Trudgill, P. (1974). *Sociolinguistics: An Introduction*. Penguin Books.

Türkçe Sözlük (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Turan, Ş. (2004). *Türk kültür tarihi: Türk kültüründen Türkiye kültürüne ve evrenselliğe*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Underhill, R. (1976). *Turkish grammar*. Cambridge: The MIT Press.

Uzun, N. E. (2000). *Anaçizgileriyle evrensel dilbilgisi ve Türkçe*. Ankara: Multilingual.

Üçok, N. (1994). “Sosyal bakımdan dil”. *AÜ DTCF Dergisi*, C. II, (Mayıs-Haziran), Ankara, 611-619.

Vardar, B. (2001). *Dilbilim yazıları*. Multilingual.

Vardar, B. (1998). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.

Wardhaugh, R. (2006). *An introduction to sociolinguistics*. Blackwell Textbooks in Linguistics, Blackwell Publishing.

Wierzbicka, A. (1997). *Understanding cultures through their key words. English, Russian, Polish, German, and Japanese* (Kültürleri anahtar sözcükleri yoluyla anlamak), New York/Oxford: Oxford University Press.

Yang, X. (2010). “Address forms of English: Rules and variations”. *Journal of Language Teaching and Research*, Vol. 1, No. 5, Finland, pp. 743-745.

Yaylagül, Ö. (2015). *Göstergebilim ve dilbilim*. Ankara: Hece.

Yaylagül, Ö. (2005). “Eski Türkçede nezaket ifadeleri”. *Milli Folklor*, 68 (9), 151-166.

Yazıcı, H. E. (2015). “Türk yazı dillerinde iyelik işaretleyicilerinin kiplik anlamları”. *Dil Araştırmaları*, Güz 2015/17, 51-72.

Yıldız, E. (2013). *Türkçede sevgi sözleri.* Figen Güner Dilek (Danışman), Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yoldaşev, A. A. (2012). “Türk dillerinde sesleniş sözcükleri”. Bahar Güneş (çev.), *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 48, 441-446.

Zeyrek, D. (2009). “Söylem ve toplum”. *Söylem Üzerine* Ahmet Kocaman, Şükriye Ruhi vd. (haz.), Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 27-47.

Zeyrek, D. (2001). “Politeness in Turkish and its linguistic manifestations a socio-cultural perspective”, *Linguistic Politeness Across Boundaires: The Case of Greek and Turkish,* Arin Bayraktaroğlu, Maria Sifianou (eds.), Amsterdam: John Benjamins, 43-73.

Zwicky, A. (1974). “Hey, whatsyourname”. *Papers from the Tenth Regional Meeting, Chicago Linguistic Society. April 19-21 1974,* Michael La Galiy, Robert A. Fox, Anthony Bruck (eds.). Chicago: Chicago Linguistic Society, 787-801.

Zülfikar, H. (2003). “Cumhuriyet dönemi ulusallaştırma hareketi içinde kişi adlarındaki değişiklikler”, *Mustafa Canpolat Armağanı (Dil ve Edebiyat Sempozyumu-2003)*, Ankara, 329-340.

İnternet Kaynakları

http://hikmet.net/kayinpeder-ve-kayinvalideye-baba-anne-demenin-hukmu-nedir/, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/josl.12224/full, Erişim Tarihi: 08.06.2018.

http://www.akormerkezi.net/giresun-yoresi-turkuleri-oy-benim-sevdicegim-sarki-sozu_sarki-tpldjn.html, Erişim Tarihi: 02.08.2018.

http://www.bebegimonline.com/forum/index.php?topic=12527.30, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

http://www.eguzelsozler.com/sevgiliye-hitaplar, Erişim Tarihi: 26.07.2018.

http://www.guzelsozleri.net/sevgiliye-hitaplar, Erişim Tarihi: 26.07.2018.

http://www.mihraphaber.com/haber/hz-peygamber-asdan-sevgi-sozcukleri-80740.html; Erişim Tarihi: 09.11.2017.

http://www.pratiken.com/2016/09/ese-ve-sevgiliye-iyi-geceler-mesaj-indir.html,Erişim Tarihi: 30.07.2018.

http://www.turkuler.com/nota/tumliste.asp, Erişim Tarihi: 08.06.2018.

https://ask.fm/alperenbozdgn/answers/144467977645, Erişim Tarihi: 01.08.2018.

https://ask.fm/FnrbhElif1998/answers/55238201956, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://ask.fm/mstkmn/answers/1922322265, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://books.google.com.tr/books?id=3TRDCwAAQBAJ&pg=PT294&lpg=PT29&dq=bac%C4%B1+ne+yapt%C4%B1n&source=bl&ots=Oagm3DGwG2&sig=75bKjtJyfSVWeGWR87Dr7Nbli00&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwiQ9drchsXcAhViMZoKHTbtB_o4ChDoATAAegQIAhAB#v=onepage&q=bac%C4%B1%20ne%20yapt%C4%B1n&f=false, Erişim Tarihi: 02.08.2018.

https://books.google.com.tr/books?id=GEawDAAAQBAJ&pg=PA44&lpg=PA44&dq=ak%C4%B1ll%C4%B1m+ne+oldu&source=bl&ots=Ki_WHW1iyG&sig=ZWiHfq66XhM3fkrCQkAauHmYkkw&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwjUpsmygcXcAhXCHJoKHQa5AF4Q6AEwD3oECAUQAQ#v=onepage&q=ak%C4%B1ll%C4%B1m%20ne%20oldu&f=false, Erişim Tarihi: 02.08.2018.

https://books.google.com.tr/books?id=i2_qBQAAQBAJ&pg=PA214&lpg=PA214&dq=g%C3%BCne%C5%9Fim+benim&source=bl&ots=iXBSJ2XJth&sig=1DkiMiGThLAIJY8SnY7wKIRnFQU&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwi-ztX-iMXcAhVFJ5oKHZKCD7Q4ChDoATAJegQICRAB#v=onepage&q=g%C3%BCne%C5%9Fim%20benim&f=false, Erişim Tarihi: 02.08.2018.

https://books.google.com.tr/books?id=-v5UDwAAQBAJ&pg=PA28&lpg=PA28&dq=k%C3%BC%C3%A7%C3%BCk+han%C4%B1m+nas%C4%B1ls%C4%B1n&source=bl&ots=T89Ny9tuyv&sig=0pzOjpv4Tyb3Tb0eILTBQ9M0s7w&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwi1j-vG_cTcAhUIBMAKHb3dBRoQ6AEwDXoECAEQAQ#v=onepage&q=k%C3%BC%C3%A7%C3%BCk%20han%C4%B1m%20nas%C4%B1ls%C4%B1n&f=false, Erişim Tarihi: 02.08.2018.

https://eksisozluk.com/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri--767479?p=7, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://eksisozluk.com/bebe--139755, Erişim Tarihi: 01.08.2018.

https://eksisozluk.com/cocuguna-babacim-diyen-babalar--1875203, Erişim Tarihi: 01.08.2018.

https://eksisozluk.com/kiz-birader--1439668, Erişim Tarihi: 01.08.2018.

https://eksisozluk.com/kizlarin-babalarina-hitap-sekilleri--3990757?p=1, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://eksisozluk.com/valide-sultan--149751, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://forum.memurlar.net/konu/264617/, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://forum.memurlar.net/konu/988240/, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, Erişim Tarihi: 01.08.2018.

https://onedio.com/haber/la-bebe-gakgo-sagdic-ulkemizde-en-cok-kullanilan-yoresel-20-hitap-sekli-713019, Erişim Tarihi: 01.08.2018.

https://sarki.alternatifim.com/sarkici/feyzullah-koc/ay-parcam, Erişim Tarihi: 02.08.2018.

https://storia.me/@tuco/kadinlarin-hitap-sekilleriyle-erkeklerin-hitap-sekilleri-arasindaki-farklar-4zz1rt, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://tr.instela.com/elazig-sivesi--266517, Erişim Tarihi: 01.08.2018.

https://tr-tr.facebook.com/permalink.php?story_fbid=126294710791765&id=104356832985553, Erişim Tarihi: 01.08.2018.

https://twitter.com/nizo0618/status/590291805993861120, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://www.anneysen.com/soru-cevap/soru-cevap/cocugunuza-nasil-hitap-ediyorsunuz_38155, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://www.antoloji.com/anneme-133-siiri/, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://www.buldumbuldum.com/blog/babalarin-cocuklarina-hitap-sekilleri.html/, Erişim Tarihi: 01.08.2018.

https://www.dunyasozluk.com/bir-hitap-olarak-hocam.html/895315, Erişim Tarihi: 01.08.2018.

https://www.facebook.com/YoncaLodi/posts/annem-%E2%80%98bu-d%C3%BCnyada-beni-en/606843529328857/, Erişim Tarihi: 01.08.2018.

https://www.instagram.com/p/BJhXtphAz9p/, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://www.kadinlarkulubu.com/forum/threads/nasil-hitap-ediyorsunuz.272903/, Erişim Tarihi: 01.08.2018.

https://www.kadinlarkulubu.com/forum/threads/sevgilinize-esinize-nasil-hitap-ediyorsunuz.425834/, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://www.kadinlarkulubu.com/forum/threads/sevgilinize-ya-da-esinize-kullandiginiz-hitap-kelimeleri-neler.543710/page-4, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://www.kizlarsoruyor.com/ask-iliskileri/q653063-sevgiliye-degisik-hitap-kelimleri, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://www.kizlarsoruyor.com/ask-iliskileri/q9576648-esinize-veya-sevgilinize-nasil-seslenirsiniz, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://www.kizlarsoruyor.com/diger/q402144-anna-babaya-yada-aileden-birine-siz-diye-hitap, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://www.kizlarsoruyor.com/diger/q4922061-annenize-ne-diye-hitap-edersiniz, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://www.kizlarsoruyor.com/flort-tanisma/q473044-kizlarin-arkadaslari-arasinda-kullandigi-kelimeler, Erişim Tarihi: 26.07.2018.

https://listelist.com/arkadaslik-hitap-kelimeleri/, Erişim Tarihi: 01.08.2018.

https://storia.me/@tuco/kadinlarin-hitap-sekilleriyle-erkeklerin-hitap-sekilleri-arasindaki-farklar-4zz1rt, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

https://www.uludagsozluk.com/k/abli%C5%9Fko/, Erişim Tarihi: 26.07.2018.

https://www.uludagsozluk.com/k/annelerin-%C3%A7ocuklar%C4%B1na-hitap-%C5%9Fekilleri/, Erişim Tarihi: 26.07.2018.

https://www.uludagsozluk.com/k/raf%C4%B1k/, Erişim Tarihi: 01.08.2018.

https://www.wattpad.com/359304665-varsay%C4%B1lan-ba%C5%9Fl%C4%B1k-kendi-ba%C5%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%C4%B1-yaz-mutluluk, Erişim Tarihi: 01.08.2018.

https://www.wattpad.com/566616768-imkansiz-a%C5%9Fk-ger%C3%A7ekler2, Erişim Tarihi: 01.08.2018.

https://www.wattpad.com/95295135-2-y%C4%B1l-%C3%B6ld%C3%BC-sevgilim-seni-seviyorum-adam%C4%B1m, Erişim Tarihi: 02.08.2018.

https://www.youtube.com/watch?v=0cfojz8tYwo, Erişim Tarihi: 02.08.2018.

https://www.youtube.com/watch?v=GuG3nbpF0hU, Erişim Tarihi: 01.08.2018.

DİZİN

A

a(r)slan, 233, 247, 417, 428, 511, 547, 558, 590
a(r)slanım, 228, 233, 247, 265, 280, 281, 344, 356, 381, 417, 428, 456, 469, 474, 484, 494, 547, 558, 572, 580, 582, 585, 593, 606, 613, 653, 654, 664
a(r)slanların a(r)slanı, 654
aba, 325, 333, 375, 377, 392, 394, 401, 404, 411, 416, 540, 549, 573
ababa, 373, 374
abacık, 325, 333
abaka, 333, 377, 394, 404, 416, 573
abalık, 333, 377, 394, 404, 416, 573
abam, 368
abaş, 360, 370, 540
abba, 333, 373, 374, 377, 394, 404, 416, 573
abbacık, 360
Abbas Ağa, 397
Abbas Ağa'm, 236, 255, 365, 397
abca, 333, 377, 394, 404, 416, 435, 573
abdal, 526, 534
abeş, 370, 377, 394, 404, 416, 573
abey, 366
abı, 377, 394, 404, 416
abıca, 377, 386, 391, 394, 404, 416
abıla, 360, 371, 377, 394, 401, 404, 416
abılla, 371, 377, 394, 404, 416
abicim, 11, 216, 221, 647, 649
abilâ, 377, 394, 416
abisi, 233, 241, 417, 424, 475, 480, 589, 595, 660, 662
abla, 2, 8, 34, 35, 43, 163, 164, 214, 217, 222, 224, 235, 271, 272, 283, 298, 299, 300, 325, 330, 334, 359, 360, 370, 371, 372, 377, 386, 392, 393, 394, 396, 401, 404, 416, 418, 475, 504, 505, 525, 526, 539, 541, 542, 548, 566, 573, 577, 578, 597, 602, 607, 622, 623, 625, 647, 648, 650, 661, 664, 665, 675, 683, 685
ablacığım, 11, 35, 163, 164, 186, 188, 214, 283, 298, 330, 359, 371, 607, 622, 647, 648, 664, 666, 675
ablacık, 59, 359, 371
ablası, 9, 401, 504, 660, 662
able, 377
abliş, 675
ablişko, 675
abo, 28, 377
abu, 165, 292, 360, 370, 377, 526, 540, 616
abula, 371, 404
aca, 360, 372, 375, 377, 386, 391
ace, 360, 363, 372, 377, 391, 419, 435
aco, 372, 377, 391
acu, 372, 377, 391
acuh, 392, 394, 401, 404
acuze, 186, 188, 541
açıkım, 83, 84
adam, 12, 30, 37, 56, 58, 59, 99, 128, 143, 144, 145, 147, 154, 157, 162, 163, 166, 168, 188, 189, 191, 198, 199, 200, 203, 207, 225, 238, 247, 252, 255, 258, 270, 278, 279, 280, 283, 288, 290, 303, 304, 313, 320, 330, 334, 339, 362, 365, 380, 382, 384, 385, 411, 415, 447, 449, 450, 458, 468, 474, 477, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 488, 508, 510, 513, 520, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 549, 560, 563, 564, 575, 576, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 588, 589, 590, 592, 598, 600, 601, 606, 612, 613, 615, 616, 617, 627, 631, 635, 637, 641, 642, 648, 667, 668, 669, 682, 690, 696
adam küçüğü, 511, 590
adamım, 118, 143, 147, 233, 245, 288, 299, 320, 427, 468, 547, 558, 601, 612, 623
adaş, 76, 86, 233, 250, 360, 417, 431
adaş(lar)ım, 76, 86
adaşım, 73, 84, 233, 250, 417, 424, 431, 512
adaşımız, 73, 76, 84, 86
ade, 325, 328, 333, 360, 372
âdem, 154, 200, 203
âdemi, 128
âdemiler, 128
adı, 8, 10, 15, 28, 31, 39, 44, 53, 61, 92, 93, 123, 135, 140, 154, 228, 396, 399, 450, 476, 507, 513, 651, 661, 683, 684
afacan, 334, 339, 507
afet, 449, 462
aga, 8, 34, 35, 200, 201, 328, 360, 366, 399, 413
agacım, 189, 193
agadaş, 360, 366
agam, 96, 101, 110, 111, 137
agaş, 360, 363, 419, 435
agoşum, 233, 237, 283, 284, 547, 552, 606, 608
ağ(a)beyim, 529
ağ(a)beysi, 480
ağa, 12, 13, 35, 47, 110, 124, 143, 145, 154, 155, 188, 189, 195, 220, 225, 227, 233,

235, 237, 238, 245, 254, 256, 269, 274, 275, 278, 283, 284, 285, 292, 293, 301, 303, 317, 328, 334, 336, 337, 359, 360, 365, 366, 373, 376, 390, 397, 399, 406, 408, 411, 412, 413, 417, 420, 423, 426, 435, 450, 453, 455, 467, 474, 483, 489, 505, 507, 525, 547, 549, 550, 553, 554, 556, 557, 558, 562, 563, 565, 575, 577, 581, 588, 597, 598, 600, 606, 608, 609, 610, 616, 617, 625, 626, 633, 642, 647, 648, 669, 691
ağa emmim, 531
ağa peder, 531
ağababa, 233, 237, 373, 374, 399, 413, 417, 426, 525, 529, 647, 648
ağabey, 2, 11, 154, 155, 200, 201, 214, 233, 241, 245, 259, 276, 293, 300, 358, 360, 366, 367, 386, 387, 406, 407, 417, 423, 475, 480, 525, 529, 547, 551, 552, 555, 565, 597, 599, 647, 648, 660, 664, 666, 675, 683
ağabeyciğim, 11, 164, 170, 359, 366, 597, 599, 647, 649, 664
ağabeyim, 11, 84, 234, 257, 417, 438, 525, 529, 535, 536, 548, 566
ağacan, 154, 155, 200, 201
ağacığım, 163, 166, 233, 237, 283, 292, 317, 397, 417, 421, 607, 616, 647, 648
ağadayı, 397, 399
ağalar, 145, 150
ağam, 100, 137, 188, 189, 190, 233, 238, 239, 274, 275, 283, 292, 303, 317, 318, 324, 325, 359, 365, 379, 380, 397, 450, 467, 548, 553, 565, 597, 598, 606, 608, 616, 647, 648
Ağam, 236, 255, 275, 292, 322, 365, 397, 467, 564, 598, 608
ağazadem, 233, 237, 397, 398
ağbaba, 374, 399, 413
ağbi, 11, 185, 186
ağbiciğim, 185, 186
ahbap, 143, 150, 154, 160, 188, 193, 200, 205, 233, 250, 283, 291, 417, 419, 431, 435, 547, 561, 606, 610, 614
ahbar, 526, 534
âhe, 363, 435
ahı baba, 534
ahi, 109, 110, 118, 120
Ahmed Çebu, 189
Ahmet Bey oğlumuz, 407
Ahmet Çavuş, 335
Ahmet Efe, 335
ahren, 549, 563
ahretlik, 143, 148, 154, 158, 188, 192, 200, 204, 208, 210, 233, 247, 417, 429
ahu gözlüm, 674
aka, 140, 188, 325, 328, 360, 367
akani, 419, 435
akçakoca, 526, 534
akıllı, 33, 208, 209, 233, 249, 273, 417, 430, 482, 507, 515, 547, 625, 631
akıllı(m), 546
akıllım, 234, 273, 346, 545, 546, 547, 625, 631, 632
akım, 86, 507, 513
akırba, 301
akraba, 2, 43, 44, 233, 301, 302, 431
akrabam, 74, 77, 641, 643
akrabamız, 234, 250, 260, 301, 548, 568, 641, 643
ala, 129, 319, 322, 392, 394
Ali Ağa, 236, 420
Ali Babacığı, 325
Ali Rıza Bey, 317
Allah'ın bir çiçeği, 355
Allah'ın kulu, 233, 250, 417, 418, 431, 449, 464
Allahcı, 579
Allah'ın kulu, 431, 440
Allah'ın zalimi, 626, 640
Allahlık, 234, 251, 417, 431
alp, 67, 68, 69, 70, 79, 83
alpum, 112, 113
altınım, 311, 334, 351, 357, 457, 657, 682
amca, 2, 8, 11, 34, 100, 108, 117, 143, 154, 157, 164, 185, 189, 198, 199, 214, 234, 242, 300, 385, 386, 387, 388, 391, 392, 395, 401, 404, 525, 530, 531, 536, 537, 597, 599, 600, 602, 647, 649, 661, 664, 681, 683, 685
amca aga, 154, 157
amca bey, 525, 531
amca kızan, 157
amca oğlu, 242
amcacığım, 11, 386, 387, 525, 529, 530, 537, 647
amcacık, 391
amcam, 11, 234, 257, 388, 400, 403, 480, 589, 647, 661, 662, 685
amcam oğlu, 234, 257, 388
ame, 392, 394
amete, 394
amıca, 386, 391
amıke, 394
Amice, 527, 648
amidaş, 386, 391

amma, 114, 251, 375, 378, 483, 561
ammete, 301
ammi, 117, 391
ammim, 164, 170
ammo, 325, 328
ammum oglı, 100, 101, 117, 143
amrakım, 87
amti, 394
ana, 5, 19, 32, 52, 61, 66, 90, 104, 105, 110, 112, 114, 118, 135, 188, 198, 200, 234, 324, 330, 364, 411, 416, 428, 526, 542, 625, 632, 679, 680
ana canı, 114
ana kuzusu, 330, 428
anacan, 324, 330
anacığım, 143, 151, 164, 167, 176, 177, 189, 194, 196, 208, 210, 214, 233, 242, 245, 263, 283, 286, 303, 307, 324, 330, 417, 424, 426, 441, 526, 542, 543, 544, 548, 555, 566, 570, 606, 607, 610, 622, 647, 649, 658, 664, 666, 667, 668, 685
anacık, 59, 526, 542, 604, 641, 643, 647, 649
anacım, 79, 189, 242, 556
anaçım, 79
anagenneş, 401, 404
anaların anası, 324, 658
analı, 325, 333
analık, 325, 333, 411, 416, 526, 543, 647, 649
anam, 110, 112, 115, 127, 129, 143, 148, 163, 164, 176, 177, 190, 208, 210, 214, 225, 227, 233, 242, 263, 283, 286, 298, 299, 307, 319, 324, 330, 341, 354, 359, 360, 361, 371, 384, 385, 402, 409, 411, 414, 415, 417, 424, 441, 449, 453, 463, 467, 475, 480, 496,颔511, 547, 549, 555, 556, 566, 577, 592, 594, 597, 604, 605, 607, 610, 622, 623, 647, 649, 658, 662, 664, 666, 685
anam babam, 148, 556
anam kişi, 129
anam oglı, 115
anamgarı, 508, 523
anasının kuzusu, 334, 344, 494
Anasının kuzusu, 344, 632
anasının oğlu, 593, 661
anda, 101, 117, 260, 360, 363, 439, 449, 626, 641, 661
aneşim, 335, 348
anış, 335, 353
anik, 335, 353
aniko, 325, 333, 419, 435
anne, 10, 11, 12, 36, 44, 80, 300, 301, 302, 324, 325, 330, 331, 332, 333, 337, 338, 375, 378, 411, 415, 417, 525, 526, 540, 597, 604, 605, 647, 649, 652, 654, 664, 681, 682, 683, 685
anneanne, 301, 372, 375, 378, 682
anneanneciğim, 11, 375
anneciğim, 11, 79, 80, 324, 325, 330, 331, 369, 411, 414, 415, 525, 539, 597, 604, 647, 649, 670, 674
anneciğinin meleği, 346
annecik, 324, 330, 597, 604, 647, 649
annelerin gülü, 324, 332
annem, 11, 35, 234, 258, 271, 354, 411, 414, 415, 418, 438, 447, 597, 604, 647, 649, 662
anniş, 35, 675
annişko, 35, 675
anom, 450, 466
anoşum, 283, 298, 607, 623
anyaran, 419, 435
ao, 360, 363
apa, 62, 360, 367
apça, 419, 435
Arab, 206
aratim, 419, 435
ardeç, 419, 435
âret, 475, 500, 525, 540
Arif Bey, 255
Arifçiğim, 59, 359, 365
arkadaş, 14, 26, 30, 76, 86, 161, 225, 229, 233, 239, 240, 251, 283, 291, 304, 315, 363, 417, 419, 431, 435, 436, 437, 445, 448, 466, 475, 476, 487, 488, 507, 513, 545, 546, 547, 561, 575, 580, 583, 588, 591, 606, 614
arkadaşım, 76, 151, 175, 233, 251, 417, 431, 433, 435, 445, 475, 487, 547, 561, 607, 619
arki, 675
arslancığım, 303, 310, 334, 344, 653, 654, 669
arslanım, 112, 113, 135, 163, 166, 167, 168, 176, 180, 181, 182, 183, 212, 216, 221, 234, 265, 278, 334, 344, 356, 379, 449, 450, 456, 469, 475, 476, 490, 492, 494, 548, 572, 613, 625, 654, 669
arvat, 315
asâtek, 549, 573
asik / asikli, 549, 573
asker, 28, 59, 96, 106, 107, 108, 126, 132, 133, 183, 225, 291, 369, 493, 494, 507, 509, 584, 604, 615
aslanım, 27, 154, 198, 214, 247, 303, 310, 314, 321, 334, 337, 338, 359, 362, 381,

418, 448, 469, 479, 481, 484, 488, 505, 516, 549, 558, 579, 582, 585, 638, 669
aşim, 476, 489
aşkem, 675
aşkım, 12, 35, 58, 345, 351, 357, 449, 457, 658, 675, 686
Aşkıniyaz Kardeş, 261
aşkısı, 674
aşkilitta, 35, 675
aşkimişkom, 35, 675
aşkitellam, 675
aşkito, 35, 675
aşkitom, 35, 674, 675, 686
aşna, 474, 507, 513
aşnam, 449, 464, 474, 488
aşşim, 360, 363
ata, 79, 110, 111, 118
atacım, 67, 68
atakı, 79
atalık, 325, 328, 411, 413
atam, 60, 79, 110, 111, 124
atamız, 110, 111
atmacam, 469, 653, 654
atsız, 335, 340
aval, 545, 632
avalım, 625, 632
avo, 325, 328
avradım, 308
avrat, 12, 33, 104, 105, 106, 108, 109, 131, 133, 154, 163, 165, 200, 208, 234, 235, 303, 304, 308, 315, 500, 525, 548, 549, 571, 573, 681
avratçık, 262, 569
ayağa, 360, 367, 478
ayakdaş, 419, 431, 432
ayâlim, 303, 309
ayana, 325, 333
aybalam, 335, 340, 450, 468
ayce, 375, 378
aydın eşi, 476, 501
ayol, 28, 182, 301
ayparçam, 303, 311, 451, 457, 674
ayrancı, 304, 315
Ayşe Abla, 269
aziz, 283, 289, 352, 369, 404, 417, 429, 658
Azizce'nin karısı, 264
azizem, 234, 266, 418, 443, 449, 457, 644, 658
azizim, 67, 70, 79, 143, 148, 171, 174, 208, 211, 215, 233, 247, 260, 266, 283, 289, 294, 303, 321, 417, 418, 429, 433, 439, 450, 470, 482, 547, 548, 559, 568, 572, 606, 613, 618, 644, 658

B

ba, 360, 372
baba, 10, 11, 27, 44, 81, 82, 110, 111, 112, 113, 143, 146, 154, 155, 160, 161, 171, 172, 185, 186, 187, 188, 190, 197, 198, 199, 200, 201, 205, 206, 208, 214, 215, 216, 225, 227, 233, 242, 251, 252, 300, 303, 319, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 347, 364, 373, 374, 392, 396, 406, 407, 411, 412, 413, 417, 420, 424, 432, 525, 526, 527, 529, 530, 532, 533, 537, 547, 556, 597, 599, 600, 601, 602, 647, 649, 661, 662, 664, 667, 681, 683, 685, 693, 708
baba canı, 113
baba dostu, 187, 215
baba efendi, 187, 531, 601
baba efendimiz, 531
baba erenler, 154, 160, 200, 205, 525, 533
baba erenlerim, 525, 533
babaanne, 217, 301, 372, 375, 376, 378, 682
babacan, 159, 200, 201, 204, 211, 233, 242, 283, 286, 287, 525, 529, 547, 549, 556, 563, 580, 581, 606, 611, 641, 643, 647, 649
babacığım, 10, 11, 61, 79, 143, 146, 164, 167, 185, 186, 187, 188, 190, 198, 199, 208, 211, 214, 233, 242, 287, 324, 326, 327, 335, 336, 349, 411, 412, 413, 424, 525, 529, 606, 611, 647, 649, 667
babacuğum, 110, 111
babalık, 156, 214, 287, 325, 328, 411, 413, 525, 526, 529, 530, 597, 599, 606, 611, 647, 649
babam, 11, 35, 61, 79, 100, 110, 111, 143, 146, 148, 154, 155, 156, 171, 172, 176, 177, 188, 190, 191, 200, 201, 202, 211, 212, 233, 242, 258, 261, 287, 303, 319, 324, 326, 335, 359, 361, 386, 388, 402, 411, 412, 414, 417, 418, 424, 438, 447, 449, 450, 453, 511, 547, 556, 566, 580, 581, 606, 611, 647, 649, 658, 661, 662, 664, 667, 685
babam kardaşım, 556
babam uşağı, 361
babamın arkadaşı, 533, 661, 662
babayiğidim, 379, 383, 474, 475, 487, 495
babayiğit, 283, 290, 334, 346, 379, 474, 487, 489
babey, 325, 328
babiko, 335, 340
babiş, 16, 675
babişim, 324, 326, 675

babişko, 16, 35, 675
babişkom, 324, 326, 641, 643, 672
babo, 159, 205, 319, 325, 328, 667
baboş, 287, 328, 419, 435, 476, 489, 507, 513, 563
bacaksız, 359, 363, 507, 511, 591, 625, 632
bacanak, 2, 233, 242, 243, 300, 397, 398, 400, 424, 681
baccı, 370
bacey, 360, 370
bacı, 140, 142, 143, 152, 153, 189, 192, 195, 196, 214, 231, 232, 235, 268, 271, 283, 298, 303, 308, 360, 370, 418, 447, 526, 543, 548, 549, 574, 577, 623, 647, 649, 667, 681
Bacı, 142, 231, 232, 261, 270, 298, 370, 446, 569, 575, 577, 607, 623, 648
bacı nine, 543, 647
bacıcan, 418, 447, 647, 649
bacıcığım, 235, 271, 549, 577
bacılık, 419, 445
bacım, 234, 263, 271, 283, 295, 298, 359, 368, 441, 548, 570, 577, 578, 607, 623, 647, 649
badaş, 419, 435
badem gözlüm, 674
bademim, 674
bağana, 507, 514
bahşı, 71
baklavam, 674
bal, 15, 35, 360, 363, 507, 521, 674, 675
bal boducu, 521
bal kız, 524
bal pötürcüğüm, 675
bala, 143, 146, 156, 188, 191, 335, 341
balacan, 335, 341
balam, 156, 200, 202, 363, 475, 504, 669
baldız, 2, 300, 397, 399, 400, 403, 681
balduz, 401, 404
balı, 334, 360, 363, 682, 696
balım, 12, 303, 310, 335, 338, 345, 357, 419, 445, 449, 457, 475, 477, 485, 508, 511, 522, 656, 673, 682
ballım, 335, 339, 450, 466, 682
balnene, 375, 378
balnine, 375, 378
balum, 335, 341
banım, 137
bânû, 95, 99, 140, 198, 200
barba, 476, 488
bastıbacak, 507, 511, 512, 514, 591, 625, 632
baş tacı, 451, 458
başa, 304, 316, 360, 361, 367, 690, 700
başbuğ, 101, 507, 514
başdaş, 143, 150
başgan, 35, 675, 686
başıkabak, 507, 514
başımın belası, 625, 632
başkan, 124, 234, 237, 284, 417, 421, 552, 608, 675, 686
başkanım, 35, 216, 219, 675
battal, 102, 125, 126
bay, 47, 53, 81, 234, 256, 297, 525, 547, 552, 621, 625
Bay, 47, 53, 233, 236, 256, 297, 478, 528, 536, 551, 564, 565, 607, 621
Bay Albert, 256
bayan, 33, 47, 53, 234, 235, 270, 297, 303, 305, 396, 418, 444, 446, 449, 476, 503, 526, 542, 548, 576, 597, 603, 607, 621, 625, 681
Bayan, 261, 270, 283, 305, 403, 451, 503, 569, 575, 594, 603, 626
bayan hanımefendi, 235, 576
Bayan Lale, 270, 575
bayancığım, 306, 597, 603
bayım, 233, 235, 237, 274, 276, 282, 284, 292, 422, 474, 478, 547, 552, 597, 598, 606, 608, 616, 681, 692
Bayram Paşa, 255, 317, 627
bâz, 476, 501, 549, 573
bâzargânlar, 144, 183
bebe, 240, 243, 246, 249, 252, 254, 264, 272, 285, 286, 290, 291, 292, 293, 296, 300, 417, 422, 424, 427, 432, 433, 434, 442, 447, 474, 475, 500, 513, 555, 558, 560, 562, 591, 609, 610, 614, 615, 616, 618, 620, 624, 675, 709
bebecik, 588, 594, 595, 632
bebeğim, 35, 58, 65, 234, 235, 267, 283, 297, 304, 334, 344, 346, 347, 352, 355, 357, 358, 418, 445, 449, 464, 475, 500, 596, 607, 621, 674, 675, 681, 682
bebek, 346, 464, 475, 500, 507, 514, 518, 594, 595
bebekçiğim, 449, 464
beber, 526, 540
bebikom, 674
bebişim, 35, 674, 675
bebişko, 674
bebrim, 214
beg, 67, 68, 77, 78, 90, 95, 96, 103, 104, 109, 110, 120, 121, 122, 127, 128, 129, 131
beg kişi, 96
beg oglı, 121
beg yigidüm, 110

beg yigit, 122
begiçim, 67, 68
begim, 67, 68, 77, 78
begimiz, 67, 68, 69
begüm, 116
Beğ, 284, 697
beğler beği, 118
bekere, 476, 501
Bektafl A€a, 145, 150
bektaş, 301
bele, 33, 386, 391, 392, 394
Belgin Hanım, 353
bere, 508, 514
beserek, 476, 501
beşe, 143, 144, 171, 172, 303, 306
bey, 10, 11, 12, 13, 37, 43, 47, 53, 58, 59, 61, 64, 88, 96, 97, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 119, 121, 124, 128, 130, 131, 132, 133, 137, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 164, 173, 174, 179,颔180, 181, 182, 186, 187, 189, 190, 192, 193, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 206, 207, 216, 217, 218, 221, 223, 231, 233, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 244, 245, 247, 248, 249, 251, 252, 254, 255, 256, 257, 259, 260, 269, 270, 271, 272, 274, 275, 276, 278, 279, 280, 281, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 298, 299, 300, 301, 303, 318, 324, 325, 327, 330, 331, 332, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 350, 361, 362, 363, 368, 370, 380, 381, 382, 383, 387, 388, 389, 390, 394, 396, 397, 398, 401, 403, 404, 406, 407, 408, 409, 411, 412, 413, 414, 417, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 438, 439, 440, 441, 446, 447, 448, 451, 452, 453, 455, 456, 458, 459, 460, 462, 463, 464, 465, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 492, 493, 495, 504, 505, 506, 507, 510, 513, 519, 525, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 542, 544, 545, 546, 547, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 576, 577, 579, 581, 582, 583, 584, 585, 587, 588, 591, 592, 598, 599, 600, 601, 602, 604, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 622, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 642, 643, 644, 647, 661, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 673, 674, 681, 683
Bey, 10, 59, 60, 64, 65, 68, 69, 74, 76, 77, 79, 81, 84, 85, 87, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 107, 109, 111, 112, 113, 119, 121, 126, 127, 131, 132, 133, 134, 138, 139, 140, 144, 145, 157, 158, 163, 167, 169, 172, 176, 177, 178, 179, 185, 186, 189, 196, 204, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 217, 218, 219, 220, 224, 227, 228, 229, 232, 233, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 278, 284, 286, 288, 289, 291, 297, 298, 299, 300, 303, 306, 307, 317, 318, 331, 336, 337, 338, 339, 340, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 361, 363, 366, 368, 369, 384, 387, 388, 389, 390, 393, 394, 397, 398, 399, 402, 403, 404, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 446, 447, 451, 452, 453, 454, 456, 457, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 467, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 503, 504, 505, 506, 509, 510, 511, 513, 524, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 536, 542, 543, 544, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 564, 567, 568, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 582, 583, 584, 587, 588, 589, 590, 591, 596, 598, 599, 600, 601, 605, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 621, 622, 623, 624, 627, 628, 629, 630, 631, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 642, 643, 644, 645, 665, 666, 667, 669, 670, 674, 688, 696, 699
bey ağa, 233, 547, 553
bey ağabey, 233, 234, 245, 274, 276, 528, 548, 557, 565, 557, 597, 600
bey ağam, 553
bey amca, 525, 528, 531, 536, 537
bey dayı, 233, 557
bey dayıcığım, 288, 612
bey kardeşim, 557
bey oğlum, 278, 474, 493, 593
bey oğlumuz, 408
bey peder, 525, 532
bey yoldaşım, 233, 561

beybaba, 185, 186, 233, 245, 324, 327, 411, 412, 417, 426, 525, 532, 597, 600, 647, 649
beybabacığım, 324, 327, 411, 412, 413
beycan, 235, 254, 549, 563
beyciğim, 163, 166, 176, 179, 208, 211, 216, 220, 221, 234, 274, 303, 318, 417, 474, 547, 641, 642
Beyciğim, 68, 239, 255, 317, 318, 420, 477, 485, 550, 564
beyefendi, 10, 11, 47, 163, 166, 216, 218, 233, 235, 238, 257, 274, 275, 276, 278, 279, 280, 283, 285, 288, 303, 318, 411, 474, 479, 480, 482, 547, 549, 553, 589, 606, 608, 612, 625, 628
Beyefendi, 238, 248, 254, 318, 411, 477, 482, 550, 556, 563
beyefendi biraderciğim, 612
beyefendiciğim, 274, 275, 283, 285, 548, 565, 606, 608, 609
beyefendimiz, 216, 218, 220, 233, 238, 257, 283, 417, 421, 606, 608, 641
beyim, 13, 26, 59, 143, 145, 171, 172, 176, 179, 188, 190, 216, 217, 220, 221, 233, 238, 257, 274, 275, 283, 284, 318, 324, 325, 334, 336, 341, 417, 421, 450, 467, 474, 478, 479, 481, 484, 485, 486, 525, 547, 552, 553, 565, 606, 608, 625, 629, 641
Beyim, 68, 257, 292, 318, 433, 550, 565
beyim efendi, 234, 548, 565
beyimcan, 474, 478
beyimiz, 68, 69, 233, 238, 417, 421, 474, 478, 547
Beyimiz, 478, 550
beyoğlum, 580, 582
Beyzade(m), 550
beyzadem, 233, 238, 474, 479, 547, 553, 580, 581, 588, 625, 628
bıcırığım, 675
bızdık, 303, 313, 508, 512, 522, 594, 675
bibi, 325, 333, 360, 372, 375, 378, 392, 393, 394, 401, 404, 507, 514
bibimin oğlu, 234, 258, 386, 388
bibiya, 333, 372, 378, 394, 404
bibü, 333, 372, 378, 394, 404
bici, 325, 333
bicikli, 476, 501
bico, 417, 427
biçan, 360, 370
biçi, 508, 514
bilader, 35, 146, 171, 173, 283, 287, 293, 547, 556, 607, 611, 617
bilader kardeşim, 556
Bilal Oğlan, 407
bilezer, 360, 363
bilge, 64, 71, 72, 75, 82
billa, 308, 360, 363
bir tanecik, 149, 169, 175, 304, 449, 451, 458, 460, 464, 659
bir tanem, 12, 33, 43, 58, 308, 311, 312, 334, 346, 359, 362, 370, 449, 450, 455, 458, 461, 470, 658, 659
birader, 30, 115, 143, 146, 154, 156, 171, 172, 173, 200, 202, 233, 243, 245, 283, 287, 293, 359, 361, 366, 369, 397, 398, 417, 424, 426, 474, 482, 547, 553, 556, 606, 611, 617, 627
birader bey, 202
birader efendi, 547, 553
biraderciğim, 547, 556, 606
biraderim, 233, 243, 417, 424, 426, 547, 556
biraz, 44, 59, 176, 210, 232, 240, 267, 278, 292, 299, 307, 315, 407, 423, 470, 473, 476, 480, 497, 501, 554, 559, 567, 572, 577, 585, 616, 623
bire, 476, 489, 501, 508, 514
birge, 69, 401, 404
biriciğim, 334, 345, 449, 458, 658
biricik, 432, 449, 458, 459, 658
birim, 334, 345, 658
bisim, 450, 466
bitecik, 304, 316, 451, 466
bitekim, 35, 675
bizdik, 508, 514
bizim kız, 359, 369, 580, 587, 624
bizim köylü, 606, 615
bizim oğlan, 234, 245, 259, 288, 293, 334, 337, 362, 417, 427, 439, 548, 558, 567, 612, 618
bizim olan, 304, 324
boci, 507, 514
boğam, 334, 344, 653, 654
bola, 391, 395, 404
boldız, 401, 404
boncuğum, 311, 351, 357, 458, 511, 520, 522, 524, 657
boncuk gözlüm, 674
boppa, 373, 374
botu, 5, 13, 15, 67, 69, 73, 75, 84, 85, 94
botumuz, 67, 68, 69
boy, 17, 675
boyna, 375, 378
boyugüzel, 401, 404
bozo, 508, 523
boztülü, 508, 523
böceğim, 16, 674, 675, 686
böcüğüm, 344, 674, 675

böke, 5, 67, 69, 71, 72, 94
böle, 386, 391, 392, 395, 401, 404
bro, 35, 675
buba, 326, 386, 392
bubaş, 507, 514
bubeş, 476, 489
bubu, 507, 514
bucur, 507, 514
budala, 320, 625, 632
buk, 406, 410
bukuk, 514
bula, 13, 401, 404
bulik, 476, 501, 508, 523
bulim, 304, 316, 450, 466
bulla, 391, 395, 404
buro, 675
buyurgan, 411, 416
bübü, 333, 372, 378, 394, 404
bücür, 182, 185, 393, 508, 512, 591
bügü, 67, 70, 71, 72, 73, 75, 84, 86, 89, 94
büke, 406, 410
bülbül, 334, 350, 654
bülem, 391, 395, 404
büvi, 333, 372, 378, 394, 404
büvü, 333, 372, 378, 394, 404
büyüğüm, 216, 220
büyük ağa, 411
büyük birader, 366
büyük hanım, 188, 200, 217, 303, 400, 402, 525, 538, 597, 602, 625, 628
büyük teyzemin oğlu, 390
büyük yenge, 217, 224, 647
büyük ana, 376
büyük anam, 376
büyük anne, 12, 300, 372, 375, 376, 378, 543, 681, 682
büyükanneciğim, 375, 376
büyükannem, 375, 376
büyükhanım, 222, 223, 261, 306, 603

C

caanımın cananı, 180, 211
cadaloz, 625, 633
camgöz, 507, 514
can, 35, 60, 63, 73, 75, 84, 86, 91, 92, 94, 95, 99, 135, 137, 149, 154, 159, 171, 190, 192, 200, 201, 204, 208, 211, 215, 233, 241, 248, 260, 379, 417, 418, 429, 439, 447, 449, 450, 451, 456, 458, 459, 471, 475, 489, 493, 494, 544, 547, 559, 580, 584, 597, 599, 658, 659, 674, 675
can güzelim, 544
can kuşum, 456
can yoldaşım, 459, 658
canan, 153, 176, 178
cananım, 449, 450, 458, 473, 658, 659
cancağızım, 176, 178, 208, 211, 234, 260, 359, 370, 371, 379, 382, 383, 439, 450, 471, 475, 485, 506, 644, 658, 659
candaşım, 234, 260, 418, 440, 641, 644, 658, 659
canım, 10, 12, 13, 27, 35, 58, 73, 84, 112, 114, 134, 135, 143, 148, 152, 154, 159, 161, 163, 165, 171, 174, 176, 178, 180, 188, 192, 195, 196, 197, 200, 204, 206, 208, 211, 215, 226, 231, 233, 246, 248, 257, 260, 266, 303, 304, 311, 314, 320, 322, 332, 334, 335, 339, 340, 341, 346, 350, 351, 352, 353, 357, 359, 360, 362, 363, 370, 371, 376, 388, 408, 414, 417, 418, 429, 439, 443, 449, 450, 456, 458, 461, 470, 471, 473, 475, 477, 485, 517, 526, 540, 566, 571, 588, 590, 618, 658, 659
canım ciğerim, 429
canımcığım, 449, 458, 658, 659
canımcım, 35, 675
canımın cananı, 176, 180, 208, 211, 215
canımın canı, 303, 311, 313, 449, 459
canımın çekirdeği, 457, 459
canımın içi, 43, 234, 260, 303, 322, 449, 450, 459, 471, 607, 618, 658, 659, 669
canımın paresi, 134, 135
canına yandığım, 451, 459
canını sevdiğim, 154, 159, 200, 204, 208, 211, 449, 459, 633
canısı, 8, 674, 679
canikom, 266, 296, 303, 312, 322, 443, 450, 471, 621, 675, 697
canpare, 334, 352, 658, 659
canum pârası, 112, 114, 134
cariye, 106, 107, 108, 131, 133, 216, 220, 221, 224, 267, 444, 585, 586, 587
caş, 476, 490
cece, 328, 367, 372, 374, 378, 395, 404
ceci, 372, 378, 395, 404
ced, 116
celba, 399
celeba, 399
Cemil Abi, 365
cennetim, 674
ceylan, 65, 449, 456, 654
ceylanım, 33, 65, 283, 296, 449, 450, 456, 457, 607, 620, 653, 654
cıbar, 507, 514
cıvır, 236, 268, 476, 501, 549, 573

ciba, 508, 514
cibar, 507, 514
cica, 372, 378, 395, 404, 450, 466
cicana, 372, 378, 395, 404
cice, 360, 372, 375, 378, 392, 395, 401, 404
cici, 176, 178, 334, 358, 372, 378, 386, 391, 395, 401, 404, 659
ciciaba, 391, 404
ciciana, 391, 404
cicianne, 375, 376
cicibaba, 373
cicik, 507, 514
cicikom, 674
cicil, 508, 514
cicim, 33, 176, 181, 208, 211, 233, 249, 267, 303, 313, 322, 334, 347, 352, 380, 418, 444, 449, 450, 462, 472, 475, 495, 499, 545, 546, 548, 568, 588, 593, 595, 596, 641, 644, 659, 672
cicinene, 372, 378, 395, 404
ciciş, 35, 391, 404, 675
cicişaba, 391, 404
ciger-gûşelerim, 116, 117, 135
ciger-gûşem, 102, 113, 114, 115, 118, 119, 125, 126, 127, 128
ciğer, 15, 178, 301, 343, 379, 381
ciğerim, 143, 147, 154, 158, 188, 192, 200, 203, 208, 211, 214, 233, 246, 303, 320, 334, 343, 350, 355, 379, 384, 417, 429, 449, 450, 454, 459, 470, 471, 475, 477, 484, 485, 651
ciğerim ferahı, 459
ciğerimin köşesi, 449, 459
ciğerköşem, 135, 334, 343, 460, 651
ciğerlerim, 381, 384
ciğerparem, 143, 147, 164, 169, 171, 174, 176, 188, 192, 208, 211, 303, 309, 321, 334, 342, 343, 349, 352, 355, 449, 454, 459
ciğer-parem, 178
ciğer-parem, 178
cilbağa, 507, 514
cimcime, 351, 370, 507, 508, 521, 523, 594, 652, 675
cimcimem, 675
cinalim, 675
cindili, 507, 515
civan, 100, 102, 106, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 131, 132, 283, 296, 313, 476, 490, 586
civanım, 137, 139, 140, 143, 149, 152, 154, 160, 171, 175, 176, 177, 179, 180, 181, 189, 195, 196, 197, 200, 205, 208, 212, 233, 249, 283, 290, 303, 313, 417, 430, 449, 450, 462, 472, 475, 499, 548, 568, 606, 614
civcivim, 449, 456, 654, 674
ciye, 372, 378, 395, 404
comba, 508, 515
conem, 35, 675
congalaz, 507, 515
coni, 35, 675
corruh, 507, 515
cödü, 507, 515
cölepe, 507, 515
cönger, 419, 445, 448
cuk, 197, 198, 301
culumbuz, 507, 515
cura, 419, 435, 451, 466
cuuk, 301, 302
cürcür, 235, 254
cürüm, 249, 417, 432
cüş, 391, 404

Ç

çağa, 476, 491, 502, 507, 515
çağlı, 526, 534, 541
çakırım, 176, 181, 215, 283, 296, 580, 586, 660
çapkın, 334, 339, 625, 633
çarpan, 236, 268, 549, 573
çâsârım, 137
çavuş, 225, 292, 304, 318, 334, 542
çavuşum, 227
çebi, 182, 188
çebu, 144, 183
çece, 328, 367, 374
çelba, 399
çele, 360
çeleba, 399
çelebağa, 399
çelebi, 143, 144, 163, 183, 185, 188, 203, 233, 238, 283, 285, 304, 318, 397, 399, 405, 417, 421, 475, 551, 555, 606, 609
Çelebi, 137, 138, 141, 142, 144, 146, 148, 149, 151, 153, 155, 163, 165, 167, 174, 176, 177, 183, 184, 186, 187, 188, 189, 192, 193, 194, 196, 197, 199, 200, 206, 208, 275, 492, 495, 551, 560, 688, 692
çelebi efendi, 238
çelebiağa, 399
çelebiciğim, 189, 194
çelebim, 234, 474, 479, 548, 566
çelepağa, 399
çeliba, 397, 399, 401, 405
çeltek, 419, 435

çeneke, 508, 523
çereke, 476, 501
çeşm-i siyahım, 215
çetük, 508, 515
çığa, 507, 515
çığı, 325, 333
çığım, 301, 302
çıka, 508, 523
çıkana, 386, 391, 392, 395
çıkançu, 397, 400
çıkar, 51, 93, 264, 476, 501, 571
çıldır, 360, 372
çıpıl, 476, 490
çıtak, 476, 490
çıtırım, 674
çice, 372, 378, 395, 404
çiçeğim, 33, 65, 334, 344, 346, 350, 356, 357, 449, 454, 455, 548, 571, 652
çiçi, 391, 404
çiğ tanem, 674
çiğdemim, 449, 455, 652
çikolatam, 674
çilçocuk, 507, 515
çitlembik, 508, 595
çitlenbiğim, 475, 497, 498, 652
çitlenbik ağacı, 522, 652
çitmidan, 507, 515
çiye, 360, 372
çoban yıldızım, 352
çocucağım, 474, 489
çocuğum, 60, 226, 233, 234, 251, 268, 334, 341, 348, 354, 379, 384, 417, 418, 432, 440, 441, 464, 473, 474, 475, 489, 495, 506, 510, 513, 516, 521, 579, 580, 583, 588, 592, 594, 625, 630, 631, 669, 670
çocuk, 17, 24, 124, 130, 144, 146, 156, 164, 169, 172, 173, 185, 186, 189, 198, 199, 217, 224, 225, 229, 234, 240, 241, 243, 249, 251, 273, 294, 303, 314, 323, 329, 330, 331, 332, 334, 335, 340, 341, 345, 347, 348, 349, 353, 354, 358, 363, 365, 366, 369, 371, 374, 375, 376, 377, 378, 383, 388, 393, 398, 417, 432, 434, 440, 449, 464, 473, 474, 475, 476, 489, 490, 498, 501, 506, 507, 508, 509, 510, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 525, 527, 528, 530, 541, 546, 547, 548, 561, 580, 583, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 596, 597, 598, 599, 603, 605, 619, 625, 629, 630, 631, 632, 654, 660, 665, 669, 673, 696
Çocuk, 27, 189, 224, 295, 303, 338, 340, 341, 353, 432, 489, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 565, 588, 589, 619, 630
çocukcağız, 354
çocuklar, 27, 198, 229, 330, 434, 436, 481, 513, 515, 518, 598, 599, 600, 635, 681
çomak, 86
çorbacı, 143, 145, 154, 155, 188, 190, 201, 233, 236, 239, 268, 547, 549, 553, 573, 597, 598, 628
çorbacım, 233, 239, 241, 547, 553
çömez, 487
çörten, 507, 515
çune, 507, 515

D

dad, 367, 395, 490, 515, 541
dada, 360, 367, 392, 395, 476, 490, 507, 515, 526, 541
dadak, 367, 395, 490, 515, 541
dadaş, 33, 154, 155, 200, 201, 233, 239, 283, 285, 325, 328, 360, 364, 367, 395, 419, 435, 476, 490, 515, 541, 547, 554, 606, 609
dadaşım, 143, 153, 189, 195, 233, 239, 251, 547, 554
dade, 401, 404
dadı, 100, 140, 142, 221, 223, 494, 642, 643
dağ çileğim, 652, 656
dağza, 395
damadım, 406, 408
damat, 118, 300, 398, 406, 408, 409, 681
damat ağa, 408
damat bey, 398
damatçığım, 406, 408
dana, 334, 338, 508, 654, 655
danam, 476, 490
danaş, 236, 268, 476, 501, 549, 573
darling, 12, 16, 235, 251, 267, 418, 432, 445, 450, 465, 672, 682
darmış, 406, 410
dayana, 401, 404
dayas, 395
dayaza, 392, 395
daydosdu, 401, 405
daye, 100, 140, 142
dayı, 2, 8, 11, 34, 36, 143, 146, 154, 156, 188, 191, 198, 199, 214, 225, 233, 243, 245, 258, 287, 300, 385, 386, 388, 391, 392, 395, 400, 401, 404, 417, 525, 527, 530, 537, 547, 556, 557, 597, 599, 606, 611, 647, 649, 664, 681, 685

Dayı, 117, 227, 243, 386, 387, 388, 391, 405, 527, 536, 556, 599, 648
dayı(mın) oğlu, 243
dayıcığım, 11, 288, 386, 388, 606, 612
dayıcık, 525, 530, 647, 649
dayım, 11, 386, 388, 475, 480, 647, 649, 662
dayımın oğlu, 243, 386, 388
dayıoğlu, 243, 287, 424, 556, 611
dayıza, 395
daylak, 476, 490
dayza, 395
daza, 395
dáze, 395
dedaber, 526, 541
dede, 8, 11, 34, 43, 124, 300, 325, 328, 372, 373, 374, 525, 530, 537, 597, 600, 647, 649, 654, 682, 683
Dede, 122, 123, 124, 135, 144, 183, 189, 373, 374, 528, 537, 648, 692, 699, 707
dede amca, 525, 530, 647
dedeciğim, 11, 373, 374, 597, 600, 649
dedem, 11, 373, 374, 375, 379, 380, 386, 389, 425, 597, 600, 647, 649, 662
deli, 33, 109, 111, 185, 208, 209, 394, 475, 483, 489, 524, 625, 630, 633, 634
deli düdük, 209
deli fişeği, 489
deli oğlan, 475, 483
delikanlı, 17, 37, 65, 72, 74, 83, 85, 89, 101, 104, 105, 106, 107, 112, 113, 128, 129, 131, 132, 133, 141, 147, 148, 150, 159, 160, 169, 174, 182, 183, 184, 190, 191, 193, 197, 199, 201, 211, 212, 218, 219, 233, 236, 237, 241, 245, 246, 258, 259, 260, 273, 275, 278, 280, 281, 285, 286, 287, 290, 292, 293, 313, 334, 337, 341, 343, 361, 362, 363, 386, 387, 389, 390, 417, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 429, 430, 437, 438, 439, 440, 446, 450, 454, 457, 458, 464, 465, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 500, 507, 510, 513, 528, 529, 530, 532, 543, 544, 548, 550, 551, 552, 555, 556, 557, 560, 561, 565, 567, 578, 580, 581, 582, 583, 584, 587, 590, 597, 598, 599, 600, 604, 605, 607, 608, 609, 610, 614, 615, 628, 630, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 643, 645, 646, 661, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673
delikanlım, 474, 483
delitoy, 476, 490
devletli, 137, 138, 139, 146, 190, 417, 430
devrem, 432
deyza, 395
deyze, 395
deza, 395
dezeana, 395
dığrak, 490
dıkış, 507, 515
dımdıraz, 507, 515
dıraz, 476, 490, 501
dibik, 563
dide, 373, 374
diga, 507, 516
dil bilmez, 507, 516
dilâver, 106, 132
dilbaş, 490
dilber, 33, 310, 314, 449, 453, 465, 476, 498, 508, 654
Dilberciğim, 176, 210
dilberim, 303, 314
dillidüdük, 634
dipdede, 373, 374
dişi galek, 476, 501, 549, 573
divane, 290, 625, 634
diyaza, 395
diyeze, 395
dodopal, 406, 410
dodoş, 179
dodoşum, 176, 182, 673
doğugaç, 507, 516
doktorum, 47
dolcan, 476, 502
domuz, 625, 634, 654, 655
dorlak, 476, 490
dorum, 334, 356, 508, 518, 655
dorumum, 475, 498
dost, 19, 33, 76, 233, 251, 288, 301, 417, 419, 432, 436, 437, 474, 513
dostum, 10, 74, 76, 77, 84, 87, 143, 150, 154, 159, 171, 174, 200, 204, 233, 238, 248, 251, 260, 266, 273, 283, 289, 322, 417, 418, 429, 432, 433, 437, 440, 443, 448, 450, 471, 475, 485, 487, 547, 549, 559, 579, 580, 583, 606, 613, 670, 686
dostumun dostu, 661, 663
döl, 154, 161, 200, 206, 506, 507, 513, 592, 670
Döne Gelin, 269, 574
dönüşe, 301, 302
dudu, 13, 235, 268, 283, 297, 360, 526, 538, 549, 573, 621
dudunine, 411, 416
duğan, 360, 364

dulcuk, 508, 523
durubılla, 502
düdüğüm, 625, 634
düdük, 208, 209, 625, 626, 634
düğür, 301, 302
düngür, 302, 397, 400, 406, 408
Dürdane Hanım, 261

E

ebe, 372, 375, 378, 395
ebecen, 507, 516
ebede, 378
ebem, 375, 377, 378, 419, 435
ebemkarı, 526, 541
ebice, 419, 435
ebre, 360, 364
ece, 236, 268, 328, 333, 367, 372, 374, 391, 549, 573
ecem, 328, 333, 367, 374, 391
eceş, 507, 516
eci, 328, 333, 360, 367, 372, 374, 391, 419, 445, 448
ecik, 507, 516
ecim, 328, 333, 367, 372, 374, 391
eçe, 328, 333, 367, 374, 391
eçi, 83, 84, 328, 333, 367, 374, 391
eçiçim, 83, 84
eçim, 83, 84
ede, 325, 328, 333, 360, 367, 372, 373, 374, 386, 391
edepsiz, 625, 634
edgü, 62, 69, 71, 72, 73, 75, 76, 78, 85, 86, 91, 92
edgüm, 86
Edhem oglı, 122
edi, 328, 333, 367, 374, 391
edigey, 328, 333, 367, 374, 391
edocom, 328, 333, 367, 374, 391
efe, 143, 171, 182, 235, 283, 285, 328, 333, 334, 335, 336, 367, 374, 391, 474, 476, 479, 547, 549, 606, 609, 628
Efe, 144, 171, 254, 335, 477, 491, 551, 552, 563
efem, 161, 194, 200, 206, 233, 239, 417, 422, 452, 479
efemiz, 233, 239, 417, 422, 547, 554
efendi, 13, 33, 47, 53, 79, 106, 131, 137, 143, 145, 149, 164, 170, 171, 172, 180, 185, 187, 188, 190, 192, 211, 216, 218, 225, 230, 233, 235, 238, 239, 257, 274, 275, 277, 278, 279, 281, 283, 285, 288, 292, 293, 303, 317, 318, 324, 327, 331, 373, 374, 406, 408,颔411, 412, 413, 417, 421, 422, 438, 449, 467, 475, 479, 482, 483, 506, 510, 525, 531, 532, 547, 549, 553, 554, 565, 566, 589, 597, 598, 601, 602, 606, 609, 612, 616, 625, 628, 642
Efendi, 14, 106, 110, 124, 131, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 177, 178, 179, 181, 183, 185, 186, 187, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 218, 226, 229, 236, 238, 254, 255, 275, 285, 292, 293, 317, 318, 327, 374, 420, 421, 423, 450, 454, 477, 479, 486, 489, 492, 528, 532, 535, 536, 551, 562, 563, 564, 600, 609, 616, 626, 627, 628, 668, 669, 670, 688, 689, 690
efendi ağa, 283, 606, 609
efendi amca, 597, 600
efendi baba, 525, 532
efendi babacığım, 327
efendi kardaş, 612
efendi oğlum, 474, 510
efendi peder, 525, 532, 602
Efendi pederimiz, 528
efendicağızım, 507, 509
efendican, 274, 276, 606, 609
efendiciğim, 137, 139, 163, 164, 176, 179, 180, 208, 210, 212, 216, 218, 223, 233, 239, 274, 303, 306, 318, 319, 449, 452, 547, 554, 641, 642
efendim, 14, 67, 70, 137, 150, 154, 161, 163, 164, 166, 167, 171, 175, 176, 179, 180, 183, 194, 200, 206, 208, 216, 218, 223, 233, 239, 257, 271, 274, 276, 277, 278, 279, 280, 283, 285, 292, 303, 306, 311, 318, 322, 323, 324, 325, 334, 336, 348, 353, 359, 366, 411, 412, 414, 417, 421, 422, 426, 427, 449, 450, 452, 460, 467, 469, 471, 474, 475, 478, 479, 485, 492, 547, 548, 554, 560, 566, 576, 597, 598, 603, 606, 609, 616, 617, 618, 625, 628, 629, 642, 667, 668
efendimiz, 59, 97, 216, 218, 220, 225, 283, 285, 324, 325, 525, 531, 606, 609, 641, 642
efendum, 137
ege, 68, 526, 534
egeç, 372
egeçi, 372
egim, 328, 333, 367, 374, 391

eğef, 526, 534
eğit, 476, 490
ehti, 301, 302, 526, 534
eke, 328, 333, 360, 364, 367, 374, 391, 507, 516, 526, 534
ekem, 83, 84
ekkeş, 507, 516
ekselans, 216, 218, 221, 235, 239, 240
eksin, 526, 534
elçi, 137
elgölgeliği, 523
eli ayağı kısa, 549, 573
elmasım, 13, 154, 159, 176, 178, 189, 196, 200, 204, 208, 215, 233, 248, 266, 303, 312, 334, 346, 357, 417, 418, 429, 443, 449, 450, 459, 471, 475, 485, 496, 497, 498, 499, 547, 548, 559, 572, 580, 586, 657, 670
elti, 2, 300, 401, 405, 681
eltim, 234, 400, 402
ema, 325, 333
emce, 391
emcek, 325
emdostu, 401, 405
eme, 360, 392, 395
emete, 395
emeti, 395
emgızı, 392, 395
emi, 231, 391
emice, 391, 525, 530
emicem, 525, 530
emideş, 391
emilik, 386, 391
Emin Efendi, 317
emir, 28, 39, 95, 96, 109, 218, 403, 641, 677
emîr, 96, 110
emir-zâde, 96
emite, 386, 391
Emizade, 389
emme, 386, 391
emmete, 391
emmi, 27, 100, 118, 119, 386, 389, 391, 525, 527, 530, 537, 597, 600, 647, 649
Emmi(ce), 527
emmideş, 386, 391
emmim, 154, 156, 164, 170, 200, 202, 214, 234, 243, 386, 389, 392, 393, 397, 398, 475, 480, 504, 525, 531, 647, 649, 662
Emmim, 393, 527
emmim kızı, 393
emmim oğlu, 146, 154, 156, 164, 170, 200, 202, 214, 234, 417, 425
emmim(in) oğlu, 243
emmimin oğlu, 243, 389
emmioğlu, 391
emmiuşağı, 391
emmizade, 386, 389
emmoğlu, 386, 389
emo, 35, 391
emoğlu, 391
emti, 392, 395
emum, 391
emze, 360, 364
en bestim, 675
encek, 507, 516
enekeç, 419, 435
engarı, 236, 268, 549, 574
engi, 507, 516
engil, 507, 516
eni, 360, 364, 396, 673
Eni, 398, 673
enik, 182, 185, 214
enikonum, 301, 302
enişte, 2, 143, 151, 189, 194, 300, 369, 396, 397, 398, 400, 408, 647, 649, 650, 661, 662, 681
enişte bey, 396, 398
enişteciğim, 396, 398, 399
enne, 392, 395
ente, 401, 405
eppe, 328, 333, 367, 374, 391
er, 33, 62, 63, 64, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 84, 85, 91, 98, 103, 104, 106, 131, 163, 166
er kişi, 85
erdeş, 73, 76, 84, 87
eren, 83, 335, 341, 419, 436
erenler, 160, 205, 233, 251, 252, 283, 291, 417, 432, 533, 547, 551, 562, 580, 584, 606, 615
ergem, 476, 502
erim, 62, 303, 320
erkeğim, 303, 320
erkliğim, 67, 70
erklim, 67, 70
erlik, 476, 502
erriyh, 476, 502
ervan, 476, 490
esvabı, 304, 324
eş(ş)ek sıpası, 334, 356, 626, 635, 654, 656
eşek, 156, 245, 334, 350, 356, 414, 508, 558, 626, 654, 655
eşim, 60, 73, 74, 76, 77, 78, 84, 87, 118, 119, 303, 315, 323
eşine, 8, 10, 34, 36, 164, 210, 213, 225, 229, 230, 304, 316, 323, 400, 625, 641, 652, 686

eşkıya, 106, 234, 239, 417, 422, 530, 582, 625, 631
etde, 328, 333, 367, 374, 391
ete, 392, 395
ev issi, 304, 324
ev şenliği, 304, 316
ev uşağı, 304, 316
evdeş, 304, 316
evdireği, 304, 316
everim, 476, 491, 502
evimin direği, 303, 323, 674
evladım, 10, 13, 164, 169, 182, 183, 214, 216, 221, 225, 227, 232, 234, 243, 278, 279, 280, 282, 333, 336, 341, 342, 343, 349, 352, 354, 406, 408, 409, 417, 425, 474, 475, 481, 482, 484, 485, 493, 504, 580, 581, 584, 585, 587, 589, 592, 596, 625, 630, 647, 649, 664, 667, 668, 685
evlat, 61, 123, 226, 278, 300, 389, 474, 481, 504, 580, 581, 681
evlatçığım, 342
Evliyâ, 141, 189
Evliyâ (Çelebi), 141, 189
Evliyâ Aka, 189
Evliyâ Akam, 189
Evliyâ Çelebi, 163, 208
evlü, 360, 364
eycana, 372
eycebaba, 373, 374
eye, 304, 316
eze, 392, 395

F

falân, 131, 132
Fatma güzeli, 499
fellah, 208, 209
ferik, 401, 405, 476, 491, 502
Ferit Dayı, 387
feslikanım, 475, 498, 652
fetâ, 491
fete, 373, 374
fıdıl, 476, 491
fındık, 297, 345, 476, 498, 507, 508, 522, 621, 652, 654, 655
fındık kurdu, 476, 498, 508, 654, 655
fıstık, 507, 522, 595, 652

F

fidanım, 449, 455, 652
Filiz Abla, 348
firik, 406, 410
fongul, 541
foraz, 235, 254, 549
fulân, 107, 131, 132
fülân, 100, 102, 183
fülâne, 105, 131, 134

G

gaām, 301, 302
gabadayı, 476, 491
gabık, 476, 502
gaccı, 370
gacı, 367, 370
gaco, 189, 196, 451, 466
gacolar, 196
gada, 360, 364, 367, 392, 395
gadana, 375, 378
gadaş, 364, 395, 436
gade, 364, 395, 405
gadinge, 405
gaga, 360, 367
ğağa, 367, 419, 436
gakko, 239, 285, 417, 422, 609
gakkoş, 283, 417, 422
galan, 419, 436, 476, 502
gānakop, 301, 302
ganik, 507, 516
ganim, 152, 159, 195
garakütük, 534
garamat, 301, 302
gardaşım, 188, 191, 359
gardaşlık, 147, 173, 200, 202, 212, 287, 611
gaş, 360, 364
gaşşık düşmanı, 304, 316
gavur, 625, 635
gavurcuk, 625, 635
gayın, 397, 400
gayınna, 411, 416
gayınpeder, 411, 412
gaynata, 411, 413
gayz, 549, 574
geçgel, 526, 534
gede, 508, 516
gekke, 325, 329
geko, 360, 367
geliba, 405
gelin, 99, 235, 255, 295, 300, 301, 314, 318, 393, 406, 409, 410, 449, 452, 463, 475, 492, 548, 571, 576, 647, 681
Gelin, 269, 302, 409, 410, 496, 574, 648
gelin hanım, 406, 496
gelinaba, 401, 405
gelinabba, 405
gelinabla, 405

gelinana, 325, 405
gelinbaba, 405
gelinbacı, 405
gelince, 402, 526, 541
gelinciğim, 449, 455, 652
gelincügüm, 117, 118, 135
gelinim, 406, 409, 500
gelinkızcı, 401, 405
gemi aslanı, 625, 631
gen, 406, 410
genaba, 401, 405
genç, 58, 59, 61, 64, 87, 88, 89, 90, 95, 115, 122, 123, 127, 128, 142, 143, 147, 157, 176, 177, 178, 182, 184, 185, 197, 217, 224, 225, 230, 233, 235, 238, 240, 251, 255, 256, 259, 260, 262, 263, 264, 265, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 277, 278, 279, 281, 294, 295, 296, 298, 299, 300, 325, 330, 345, 359, 365, 368, 384, 385, 386, 394, 412, 414, 415, 422, 424, 425, 428, 429, 430, 431, 432, 434, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 447, 448, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 468, 469, 470, 471, 472, 474, 475, 476, 478, 479, 482, 483, 484, 485, 487, 488, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 510, 517, 524, 525, 529, 537, 539, 540, 548, 551, 553, 559, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 585, 586, 587, 588, 590, 597, 601, 602, 607, 617, 620, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 629, 630, 631, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 643, 645, 646, 651, 652, 653, 660, 665, 666, 667, 668, 670, 671, 672, 673, 674
genç adam, 278, 279, 281, 483, 507, 510, 582, 590
genç arkadaş, 474, 487
genç bey, 256, 422, 424, 425, 428, 429, 431, 434, 438, 474, 478, 482, 484, 488, 553, 581, 630, 635, 636, 667
genç dostum, 475, 487
genç üstad, 487
genneş, 377
gevi, 406, 408
geyz, 419, 436
gı, 324, 332, 334, 354
gıcı, 367, 507, 516
gıcım, 360, 364
gıdam, 507, 516
gıdeş, 360, 364
gıdış, 360, 364
gıga, 360, 367
gıı, 332, 354, 634
gıllıgıdık, 508, 523
gıran, 419, 436
gıranta, 526, 535
gız, 33, 234, 359, 371
gıza, 360, 364
gızan, 507, 516
gidi, 26, 143, 150, 171, 175, 208, 209, 233, 252, 347, 625, 633, 635
girl, 675
gişi, 106, 107, 304, 324
giyev, 406, 408
go, 325, 333
gobül, 507, 516
goca, 318, 526, 535, 541
gocana, 375, 378
goduk, 436, 507, 517
gogo, 526, 535
gongşu, 563
goni, 379, 383
gorüm, 405
goşdik, 507, 517
göbel, 35, 249, 291, 432, 615, 675
göden, 451, 466
gök gözlü, 160, 215, 258
göne, 360, 364
gönen, 335, 341, 507, 517
gönlümün varı, 303
Gönül Yenge, 401
göregān, 408
göreken, 406, 408
görklüm, 109, 120, 121, 134
görüm, 401, 405
görüp, 119, 405
gövü, 406, 409
gözbebeği(m), 334, 355
gözelim, 386, 391
gözüm, 33, 112, 113, 114, 135, 154, 158, 163, 176, 177, 178, 188, 192, 193, 200, 204, 214, 226, 233, 246, 265, 303, 309, 321, 334, 337, 350, 351, 352, 357, 417, 418, 428, 440, 442, 449, 475, 484, 497, 547, 556, 558, 651, 700
gözüm nûrı, 113, 114
gözüm nuru, 334, 352, 548
gözümün bebeği, 154, 158, 176, 180, 200, 204, 208, 214, 303, 321, 334, 343, 449, 450, 454, 469, 651
gözümün ışığı, 176, 178
gözümün nûrı, 112, 113

gözümün nuru, 143, 148, 171, 174, 215, 233, 248, 303, 312, 321, 449, 450, 458, 460, 471, 559, 658, 659
gözünü sevdiğim, 449, 460, 485
guci, 370
guçca, 360, 367
gulâm, 128
gurban, 346, 360, 364, 460, 486, 560, 614
guya, 409
gübül, 507, 516
güçe, 507, 517
güey, 406, 409
güğeyi, 163, 166
gül yüzlüm, 18, 660
gülbeşekerim, 450, 470, 471, 656
gülü, 332, 360, 364, 688
gülüm, 13, 33, 58, 233, 246, 265, 283, 289, 301, 303, 309, 334, 337, 356, 359, 362, 379, 381, 384, 385, 417, 418, 428, 442, 449, 454, 455, 475, 494, 497, 498, 548, 558, 571, 596, 606, 613, 652
günem, 360, 364
güneşim, 303, 312, 451, 460, 674
güve, 406, 409
güvercinim, 449, 456, 465, 475, 498, 654, 655, 672
güzel, 15, 18, 33, 63, 65, 100, 104, 132, 138, 180, 183, 196, 211, 221, 232, 236, 240, 251, 268, 269, 307, 313, 344, 354, 373, 374, 377, 394, 432, 441, 448, 449, 452, 461, 462, 463, 465, 483, 493, 494, 495, 498, 501, 506, 518, 523, 549, 555, 574, 587, 588, 593,颔599, 604, 652, 661, 674, 691
güzelim, 87, 109, 121, 176, 179, 181, 182, 185, 208, 234, 267, 283, 297, 303, 313, 334, 347, 358, 363, 376, 414, 418, 444, 448, 449, 450, 455, 458, 460, 462, 463, 472, 475, 492, 495, 496, 499, 500, 508, 523, 544, 595, 596, 607, 621, 624

H

hâce, 95, 96, 103, 104, 125, 131, 139
Hacer Abla, 269
Hacer'anım Kaadeş, 262
hacı, 33, 35, 96, 143, 146, 188, 198, 199, 233, 240, 283, 297, 303, 319, 325, 326, 327, 331, 373, 374, 375, 377, 422, 525, 533, 547, 554, 597, 598, 600, 607, 621, 675
Hacı, 146, 190, 199, 297, 319, 372, 486, 532, 539, 551, 556, 597, 621, 690
hacı ağa, 547, 554
hacı baba, 143, 146, 525, 532
Hacı baba, 190
hacı efendi, 598
hacı emmi, 600
hacı hanımcığım, 539
hacı moruk, 533
hacıbaba, 283
hacım, 171, 233, 240, 283, 286, 297, 422, 547, 554, 606, 610
Hacım, 286, 610
Hacivat Amca, 151, 193
Hacivat Çelebi, 144, 165, 167, 187, 189
hafız, 35, 240, 422, 482, 675
hahçuk, 392, 395
hain, 16, 626, 635
hak, 29, 406, 410, 560
hakıra, 236, 268, 549, 574
hala, 2, 234, 300, 340, 354, 385, 386, 392, 393, 394, 395, 396, 400, 402, 404, 526, 597, 604, 639, 647, 649, 665, 681
Hala, 363, 390, 391, 392, 394, 395, 396, 542, 604, 648
halacığım, 11, 351, 392, 393, 400, 402, 647, 650, 662
halam, 11, 234, 243, 386, 389, 390, 392, 393, 493, 647, 650, 652, 662
halam oğlu, 234, 243, 386, 390
halaoğlu, 243, 287, 425, 556, 611
haloğlu, 391
hal-oğlu, 143, 147, 154, 156, 188, 191, 200, 202, 214, 243, 287
hal-oğlu, 425
hal-oğlu, 556
hal-oğlu, 611
halpe, 360, 367
Hamdi Efendi, 172
Hamdiciğim, 144, 171, 210, 213
Hamın kızımız, 349
haminne, 164, 217, 224, 375, 376, 411, 415, 647, 650
haminneciğim, 217, 224, 375, 376
hammana, 526, 541
hammik, 392, 395
han, 95, 96, 99, 109, 120, 137, 138
han kızı, 109, 120
hanım, 11, 12, 14, 43, 47, 53, 58, 95, 96, 99, 137, 138, 140, 143, 152, 154, 162, 163, 164, 169, 171, 176, 182, 184, 186, 188, 189, 195, 198, 200, 207, 208, 217, 222, 223, 225, 232, 234, 235, 264, 271, 272, 274, 277, 278, 281, 282, 283, 295, 297, 298, 299, 303,颔304, 306, 307, 314, 324,

331, 332, 334, 349, 353, 355, 359, 368, 392, 393, 394, 400, 402, 403, 406, 409, 410, 411, 414, 415, 418, 442, 446, 449, 452, 454, 471, 472, 475, 496, 503, 504, 505, 508, 525, 526, 538, 540, 541, 544, 548, 549, 576, 578, 579, 580, 585, 586, 587, 597, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 618, 619, 620, 622, 623, 624, 625, 627, 628, 629, 641, 647, 650, 651, 661, 663, 681, 683, 690
Hanım, 95, 96, 152, 162, 163, 207, 208, 220, 230, 231, 232, 261, 262, 268, 269, 272, 275, 297, 299, 305, 317, 326, 329, 348, 350, 353, 368, 394, 401, 403, 414, 415, 440, 446, 451, 452, 467, 471, 497, 526, 537, 538, 539, 540, 568, 569, 573, 574, 578, 579, 580, 602, 605, 607, 621, 622, 623, 626, 627, 644, 689, 691, 696
hanım abla, 235, 283, 505, 539, 578, 623
hanım anne, 540, 544, 597, 605
hanım hemşire, 235, 283, 578, 607, 623
Hanım kardeş, 569
hanım kızım, 406, 580, 586, 587
hanım kızkardeş, 548, 578
hanım nine, 525, 597, 603, 605
hanım nineciğim, 525, 540
hanım teyze, 392, 394, 525, 540, 544, 597, 605
hanım teyzeciğim, 605
hanım valide, 597, 605
hanımanne, 411, 415, 526, 544
hanımcığım, 176, 208, 212, 217, 223, 234, 268, 277, 283, 299, 303, 306, 411, 525, 573, 607, 624, 641, 642
hanımefendi, 11, 14, 47, 154, 162, 163, 164, 176, 200, 207, 217, 223, 234, 270, 274, 277, 278, 283, 295, 297, 298, 303, 306, 334, 349, 392, 393, 411, 416, 418, 441, 449, 452, 503, 526, 544, 548, 573, 576, 578, 607, 619, 622, 626, 629, 630, 647, 651
Hanımefendiciğim, 261, 569, 641
hanımefendimiz, 235, 270, 576
hanımım, 137, 139, 217, 223, 274, 277, 475, 503, 597, 602, 641, 642
hanımız, 95, 96
hanımnine, 167
hanimisi, 137, 139
hanum, 109, 110, 120, 176
harmanım, 283, 291, 606, 615
Hârûn karındaşı, 125
Hasan atası, 101, 122, 125
Hasan Efe, 144, 171
Hasan Paşa, 145, 150
haspa, 449, 462, 475, 500, 506, 586, 625, 635
haspam, 176, 180, 181, 197, 208, 212, 334, 352, 580, 586, 625, 635
hata, 244, 251, 375, 378, 561, 669
hatnene, 375, 378
hatun, 12, 64, 95, 99, 104, 105, 106, 108, 112, 125, 127, 131, 134, 235, 270, 278, 282, 283, 298, 303, 307, 455, 475, 505, 525, 548, 576, 578, 580, 585, 597, 606, 607, 622
Hatun, 122, 125, 126, 129, 269, 305, 307, 540, 575, 605, 622, 643
hatun anam, 605
hatun bacım, 578
hatun kızım, 505
hatun teyzem, 540, 643
hatuncuk, 401, 405
hatunum, 283, 295, 303, 307, 411, 414, 607, 619
Havana Kadın, 305
hayatım, 10, 43, 58, 167, 176, 180, 181, 208, 212, 215, 266, 303, 304, 312, 322, 334, 357, 362, 418, 443, 449, 450, 460, 472, 548, 572, 658, 659, 682, 688
hayatımın neşesi, 303
hayırsız, 234, 252, 417, 430, 626, 635
hayran, 303, 323, 345, 495
hazret, 233, 240, 257, 283, 286, 417, 430, 547, 555, 561, 566, 606, 610
hazreti moruk, 525, 533
Hazretleri, 535, 536
heci, 360, 370, 419, 445, 448
helalim, 312, 460
helâlüm, 110
hembelik, 419, 436
hemicük, 507, 517
hemşehri, 233, 252, 283, 291, 294, 417, 433, 547, 562, 607, 619
hemşehrim, 233, 252, 283, 291, 417, 433
hemşeri, 13, 143, 145, 154, 161, 189, 200, 206, 229, 291, 597, 601, 606, 615
hemşeri ağa, 145
hemşeriler, 229
hemşerilerim, 225, 229
hemşerim, 154, 161, 200, 206, 225, 229, 252, 433, 606, 615
hemşire, 140, 143, 152, 153, 154, 162, 164, 170, 189, 196, 200, 207, 214, 226, 232, 234, 263, 271, 272, 283, 295, 299, 359, 369, 400, 402, 418, 441, 505, 548, 578, 607, 620, 623, 624, 647, 650
Hemşire, 162, 207, 232, 272, 369, 446
hemşire hanım, 143, 235, 283, 548, 578, 607, 647

Hemşire hanım, 272
hemşire hanımcığım, 624
hemşireciğim, 283, 295, 607, 620
hemşirem, 234, 263, 271, 283, 299, 359, 369, 418, 441, 549, 577, 607, 623, 624, 647, 650
hemşo, 16, 283, 291, 606, 615, 673
henteş, 419, 436
here, 360, 364
herif, 12, 33, 35, 58, 103, 104, 131, 132, 154, 157, 163, 166, 189, 194, 200, 203, 234, 235, 246, 278, 281, 283, 288, 303, 304, 320, 379, 381, 417, 427, 525, 532, 547, 558, 606, 612, 618, 675, 681, 682
herifciğim, 320
herifler, 381
herük, 508, 517
heryen, 476, 502
hımbıl, 625, 635
hıntış, 526, 535
hınzır, 208, 209, 303, 334, 338, 625, 636, 654, 655
hırhıter, 526, 535
hırıf, 526, 535
hırsız almaz, 476, 502
hısım, 77, 108, 163, 300, 301, 433
hısım(lar)ım, 301
hirtik, 526, 535
hoca, 8, 47, 56, 162, 207, 274, 422, 550, 554, 561, 574, 605
hocam, 10, 47, 56, 240, 274, 276, 277, 283, 286, 422, 525, 528, 555, 606, 610, 710
honey, 12, 304, 310, 457, 470, 656, 673
horan, 508, 517
horanta, 304, 316
horozum, 334, 344, 379, 381, 450, 655
hoşafçı, 625, 636
hotur, 526, 535
hoyon, 235, 254, 549, 563
höccem, 360, 372
hömük, 379, 383
hösmek, 526, 541
hucuğum, 303, 323
huntumuş, 526, 535
Huriş Kadın, 262
hüdavendigar, 96
hünkâr, 95, 97
Hürmüz Hanım, 152
Hürü Avrat, 262
Hürü Avratçık, 262
Hüseyin Efendi, 255

I

ıdukum, 67, 70, 94
ınal, 73, 75, 84, 86
ını, 400, 405
ırafık, 436
ırşap, 526, 535

İ

ibi, 375, 378
ibirim, 378
icam, 419, 436
ice, 378
icem, 360, 364
ici, 325, 329, 378
iğen, 392, 395
ihtiyar, 185, 187, 198, 199, 233, 249, 257, 325, 332, 417, 430, 438, 525, 526, 533, 534, 535, 538, 545, 597, 601, 625, 633
ihvan, 474, 489
iki gözceğizim, 283, 289, 606, 613
iki gözlerim, 164, 168
iki gözüm, 26, 114, 135, 143, 148, 154, 158, 163, 165, 166, 167, 171, 173, 174, 176, 177, 180, 188, 192, 194, 208, 223, 225, 228, 246, 265, 303, 309, 321, 334, 337, 343, 350, 354, 355, 359, 369, 428, 450, 454, 455, 469, 477, 479, 485, 507, 511, 590, 642
iki gözümün çiçeği, 303, 322, 475, 486, 658, 659
iki gözümün elifi, 234, 266, 294, 303, 312, 548, 572, 607, 618, 658, 659
iki gözümün kaymağı, 233, 248, 548, 550
ilçi başı, 67, 70
ilig, 61, 62, 67, 68, 72, 73, 74, 75, 78, 79, 90, 360, 364
ilk göz ağrım, 460, 462
ilti, 397, 400, 401, 405
imâm-zâde, 97
imanım, 143, 149, 154, 159, 171, 174, 188, 192, 200, 204, 208, 211, 212, 233, 248, 283, 290, 417, 429, 449, 460, 475, 486, 525, 548, 559, 606, 613, 636, 658, 659
imize, 325, 329
inci tanem, 357, 674
inge, 401, 405
ini, 34, 397, 400, 401, 405
inim, 83, 84, 400, 405
ipeğim, 65, 449, 462, 674
ipek böceğim, 674
İrfan Beyciğim, 255
irgin, 476, 491

İsmail Efendi, 186
İsmail Efendi amca, 186
İsmail Efendi babacığım, 187
İsmail Efendi pederim, 187
isteş, 436
işim, 72, 73, 76, 84, 87, 330
işvebazım, 449, 462
iyan, 392, 395
iyen, 386, 392, 395
iyin, 400, 405
iynem, 392, 395
iyye, 236, 269, 549, 574
izbek, 476, 491, 502
ize, 360, 367

K

kabadayı, 151, 183, 184, 194, 476, 484, 490, 491, 554, 638
kabran, 526, 535
kacamer, 491
kaçak, 626, 636
kaçı, 360, 364
kaçık, 625, 636
kada, 360, 364
kadaş, 77, 83, 85, 86, 88, 364
kadaşım, 73, 74, 77, 83, 84, 85, 87, 93
kade, 360, 364, 406
kadı, 406
kadın, 12, 36, 48, 56, 58, 59, 64, 77, 99, 100, 105, 107, 108, 127, 130, 133, 134, 139, 140, 142, 151, 152, 153, 158, 162, 163, 165, 169, 170, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 184, 185, 187, 188, 193, 194, 195, 196, 198, 200, 207, 208, 210, 211, 212, 213, 217, 221, 222, 223, 224, 226, 229, 230, 232, 234, 235, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 277, 278, 281, 282, 283, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 308, 309, 315, 316, 318, 325, 327, 330, 332, 334, 335, 338, 340, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 354, 355, 356, 357, 358, 362, 363, 365, 368, 370, 374, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 387, 389, 392, 393, 397, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 406, 409, 410, 411, 412, 414, 415, 418, 419, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 449, 450, 451, 453, 456, 457, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 490, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 504, 505, 506, 519, 520, 521, 522, 523, 525, 526, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 548, 549, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 584, 585, 586, 587, 588, 592, 594, 595, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 626, 627, 628, 629, 630, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 641, 642, 643, 644, 661, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 682, 693, 697
Kadın, 58, 59, 88, 98, 99, 103, 108, 114, 115, 123, 129, 133, 135, 139, 142, 143, 151, 152, 153, 161, 162, 167, 169, 170, 179, 180, 181, 182, 184, 187, 193, 194, 195, 196, 206, 207, 210, 211, 212, 218, 229, 230, 231, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263,颔264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 288, 292, 293, 294, 295, 297, 298, 299, 300, 301, 305, 309, 315, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 351, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 361, 362, 363, 365, 366, 370, 371, 376, 380, 388, 389, 392, 398, 399, 400, 407, 408, 410, 412, 414, 415, 416, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 467, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 477, 485, 493, 496, 497, 500, 501, 502, 513, 519, 520, 521, 523, 535, 536, 538, 539, 540, 542, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 584, 585, 586, 592, 593, 594, 595, 603, 612, 616, 617, 618, 619, 622, 624, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 644, 649, 650, 651, 653, 656, 657, 658, 659, 660, 662, 667, 668, 670, 671, 673, 674, 693, 741
kadın kızım, 497
kadın ana, 378, 416
kadıncağızım, 154, 163, 200, 208
kadıncığım, 217, 224, 234, 264, 308, 525, 540, 548, 571, 641, 643
Kadıncığım, 262, 540, 570
kadıncık, 401, 406
kadınge, 401, 405, 406
kadınım, 163, 165, 200, 208, 217, 224, 226, 232, 234, 264, 278, 283, 296, 308, 392, 449, 453, 454, 459, 526, 544, 548, 571, 607, 620, 641, 643
kadınum, 154, 163

kadi, 401, 406, 416
kadifem, 449, 462, 674
kadinge, 401, 405
kadinne, 411, 416
Kadir Ağa, 255
kafa, 208, 209, 545, 546
kafadar, 161, 200, 206
kafadarım, 143, 150, 171, 175, 208, 212
kafar, 419, 436
kâfir, 16, 96, 125, 151, 193, 418, 445, 465, 626, 636
kağa, 325, 329, 364
kağız, 476, 502, 549, 574
kahpecik, 625, 637
kahraman, 67, 68, 69, 72, 75, 85, 89, 102, 106, 126, 132, 417, 508, 512
kahramanım, 641, 645
kainçe, 400
kaka, 360, 365
kakadak, 419, 436
kakanaz, 526, 541
kakko, 325, 329, 365
kako, 365
kaltak, 476, 491
kamil, 35, 675
kanayaklı, 236, 269, 476, 502, 549, 574
kanbeyin, 491
kangıçım, 79
kangım, 61, 79
kanım, 67, 68
kanka, 35, 233, 252, 417, 433, 440, 675
kanki, 35, 433, 440, 675
kankicamping, 675
kankito, 35, 675
kaplan, 214
kaplanım, 214, 334, 344, 655
kara, 69, 108, 136, 191, 215, 338, 350, 355, 356, 475, 497, 498, 507, 524, 557, 652, 660, 669, 698
kara dana, 338
kara kız, 524
karabet, 283, 291, 578, 606, 615, 650
karadut, 652
Karagöz Baba, 186
Karagöz'ün karısı, 153, 195
Karagöz'üm, 144, 148, 171, 174
karam, 347, 449, 463, 660
karanfilim, 449, 455, 652, 653
karayen, 419, 436
kardaş, 35, 115, 116, 145, 149, 156, 192, 200, 202, 288, 290, 386, 390, 449, 566, 589, 612, 667
Kardaş, 244, 477, 565
kardaşcığım, 115, 116, 118, 119
Kardaşcığım, 361
kardaşım, 100, 101, 115, 116, 233, 242, 246, 258, 287, 293, 386, 390, 428, 556, 611, 650, 667
kardaşlarum, 115
kardaşlık, 143, 147, 171, 173, 214, 256, 258, 425, 567
kardaşum, 101, 115, 116, 117, 118, 119, 131, 135, 136
kardaşum oglı, 117, 131
kardeş, 2, 11, 34, 45, 84, 154, 156, 162, 200, 207, 208, 214, 222, 223, 233, 244, 263, 278, 279, 280, 281, 283, 287, 288, 293, 298, 300, 359, 360, 361, 363, 364, 365, 366, 367, 369, 370, 371, 372, 386, 391, 394, 396, 400, 417, 418, 425, 435, 437, 441, 475, 481, 489, 513, 547, 548, 552, 566, 570, 573, 588, 589, 606, 611, 617, 618, 647, 650, 681, 686
Kardeş, 77, 231, 261, 262, 263, 288, 360, 363, 364, 365, 387, 435, 437, 441, 445, 446, 477, 531, 552, 690, 698, 705
kardeşcan, 475, 481, 659
kardeşçiğim, 263, 359, 369, 418, 441
kardeşim, 26, 27, 59, 76, 83, 84, 91, 143, 147, 152, 154, 156, 171, 173, 188, 189, 200, 202, 208, 211, 212, 214, 225, 227, 229, 233, 235, 244, 246, 254, 258, 263, 264, 271, 274, 276, 282, 283, 287, 293, 295, 298, 299, 300, 359, 361, 363, 366, 369, 400, 402, 417, 418, 421, 425, 427, 429, 438, 441, 442, 445, 545, 546, 547, 548, 549, 552, 556, 557, 560, 563, 567, 569, 570, 571, 577, 580, 584, 586, 606, 607, 611, 617, 620, 622, 623, 647, 650, 660
Kardeşim, 84, 262, 359, 425, 438, 448, 551, 552
kardeşimiz, 557
kardeşliğimin oğlu, 661, 662
kardeşlik, 154, 156, 188, 191, 200, 202, 208, 212, 233, 244, 283, 287, 288, 417, 425, 437, 445, 547, 549, 557, 567, 577, 606, 611, 647, 650
kardo, 16, 35, 244, 288, 425, 675
karı, 12, 33, 58, 104, 105, 131, 134, 143, 163, 165, 189, 226, 230, 234, 235, 264, 283, 300, 303, 304, 306, 308, 309, 314, 315, 410, 497, 548, 571, 573, 597, 603, 607, 620, 624, 640, 681, 682
Karı, 152, 195, 230, 315, 316, 497, 575
karıcığım, 163, 165, 208, 213, 308, 311, 312, 313, 336, 673

karındaş, 115, 116, 235, 272, 647, 650
karındaşım, 149, 154, 156, 174, 261, 368, 650
karşim, 35, 675
kartana, 375, 378
karti, 378
kartopum, 674
kaşık düşmanı, 33, 56, 304, 316, 626, 637
katun, 125, 127
katunum, 68, 71, 78
kavurçak, 507, 517
kayın ana, 118
kayın ata, 118
kayın valide, 171
kayınçı, 397, 400
kayınço, 397, 399, 400
kayınçu, 400
kayınım, 652, 653
kayınna, 411, 416
kayınpeder efendi, 411, 412
kayınvalideciğim, 411, 415
kayinci, 400
kayinçe, 400
kaymağım, 303, 335, 379, 384, 385, 450, 470, 656, 682
Kaymakam Bey, 219
kaynana, 301, 411, 415
kaynanacığım, 411, 415
kaynatacığım, 411, 412
kaynım, 234, 397, 399
kefera, 526, 535
keke, 235, 252, 254, 433, 476, 491, 549, 563
kekey, 360, 365
keki, 360
kekliğim, 303, 310, 449, 456, 654, 655
keko, 35, 675
keleş, 474, 476, 488, 491, 588, 591
kelpengecik, 476, 491
kence, 507, 517
kerata, 143, 149, 171, 175, 208, 209, 334, 340, 625, 637
keri, 257, 304, 316, 566
kerimem, 164, 169
kerimemiz hanımefendi, 548, 578
Kerim'in oğlu, 253, 399, 661
kesiyh, 301, 302
Kezban Kız, 305
kıcım, 507, 517
kıdem, 507, 517
kığa, 360, 367
kınam, 301, 302
Kır Abbas'ın torunu, 380
kır çiçeğim, 674
kıral, 95, 97, 137, 138
kıravaş, 508, 517
kıray, 476, 491
kırbanak, 507, 517
kırgıl, 130, 136
kırgız, 508, 523
kısaayak, 269, 549, 574
kışkene, 507, 517
kıvırcığım, 674
kız, 2, 33, 45, 58, 59, 64, 76, 87, 88, 89, 90, 91, 99, 100, 103, 106, 107, 108, 111, 112, 115, 116, 117, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 129, 130, 131, 134, 140, 143, 153, 163, 167, 168, 182, 186, 189, 196, 197, 198, 209, 221, 222, 223, 224, 226, 230, 234, 235, 239, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 278, 282, 283, 292, 294, 295, 296, 298, 299, 300, 303, 309, 314, 324, 326, 327, 328, 330, 331, 332, 333, 335, 337, 348, 349, 355, 358, 360, 361, 363, 364, 365, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 379, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 400, 401, 403, 404, 405, 406, 410, 411, 418, 419, 422, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 451, 452, 453, 454, 455, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 475, 476, 490, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 511, 513, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 529, 536, 537, 538, 539, 540, 545, 546, 547, 548, 549, 555, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 585, 586, 587, 588, 592, 593, 595, 596, 597, 601, 602, 603, 607, 616, 619, 620, 622, 623, 624, 626, 627, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 638, 639, 640, 643, 644, 647, 649, 650, 651, 652, 654, 660, 664, 665, 666, 668, 671, 672, 673, 675, 686, 690, 692, 695
Kız, 80, 82, 84, 89, 90, 91, 103, 114, 115, 116, 123, 129, 136, 142, 143, 169, 170, 184, 187, 188, 198, 298, 305, 332, 335, 337, 348, 349, 353, 358, 359, 360, 368, 369, 370, 371, 379, 384, 391, 395, 402, 410, 441, 443, 445, 448, 451, 453, 454, 495, 496, 501, 502, 503, 521, 523, 524, 535, 537, 545, 546, 547, 574, 575, 576, 585, 587, 594, 595, 596, 601, 602, 644, 648,

649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 662, 663, 666, 670, 674, 690
kız kardeş, 369
kız kardeşim, 283, 359, 623
kız kişi, 134
kızan, 154, 157, 200, 202, 246, 289, 379, 381, 427, 439, 475, 505, 507, 517, 558, 612
kızanım, 154, 157, 158, 200, 202, 379, 381, 474, 475, 483, 493, 590, 593
kızanlar, 381, 532
kızanlarım, 381, 505
kızcağızım, 309, 334, 349, 355, 505, 641, 647, 650
kızçem, 334
kızım, 65, 80, 82, 88, 89, 112, 114, 140, 143, 164, 169, 182, 184, 214, 226, 230, 231, 232, 234, 264, 265, 273, 278, 282, 283, 300, 309, 334, 348, 349, 350, 355, 356, 392, 394, 406, 409, 410, 418, 447, 449, 454, 475, 497, 505, 524, 545, 547, 548, 578, 580, 586,颔587, 594, 596, 607, 624, 647, 650, 653, 667, 671, 675
Kızım, 143, 232, 309, 355, 410, 496, 503, 507, 667
kızımız, 80, 82, 334, 349
kiçigkiem, 87, 91, 92
kinim, 77
kipis, 360, 365
kirve, 252, 433
kişi, 5, 10, 29, 32, 40, 50, 51, 61, 62, 70, 73, 74, 84, 85, 95, 96, 98, 100, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 124, 127, 129, 131, 132, 134, 150, 154, 161, 170, 188, 193, 200, 206, 216, 249, 304, 316, 324, 560, 561, 677, 679, 680, 688, 698, 705, 708
kişim, 77, 78
kivra, 419, 436
koca, 12, 28, 124, 130, 163, 166, 239, 303, 304, 308, 316, 318, 319, 323, 343, 392, 396, 402, 422, 450, 483, 507, 520, 525, 526, 532, 533, 535, 539, 547, 551, 557, 558, 597, 605, 630, 633, 634, 682
Koca, 101, 125, 256, 290, 324, 428, 468, 525, 536, 554, 661, 705
koca adam, 468
koca bılla, 541
koca herif, 532, 558
koca nine, 605
koca oğlan, 483, 520
kocaana, 375, 378
kocababa, 392, 535
kocacığım, 59, 163, 166, 319, 674
kocacık, 525, 533
kocagelin, 411, 416
kocağız, 541
kocakarı, 164, 188, 303, 313, 324, 332, 411, 416, 526, 543, 545, 597, 603, 606, 626, 637
kocam, 303, 319, 321
kocaman, 345, 475, 484, 526, 535
kocana, 315, 375, 378
koç, 15, 56, 234, 259, 417, 439, 653, 655
koçağım, 182, 184
koçba, 392
koçum, 27, 33, 233, 247, 301, 321, 334, 338, 344, 379, 381, 382, 386, 417, 428, 450, 469, 475, 484, 547, 580, 583, 590, 653, 655
koçyiğidim, 340, 474, 488
koçyiğitim, 334, 340
koda, 301, 302
kodinge, 406
kokum, 301, 302
koldaş, 73, 76, 84, 87, 436
komşu, 143, 152, 153, 233, 252, 268, 271, 274, 547, 548, 562, 579
komşu hanımcığım, 573
Komşu hanımcığım, 268
komşucuğum, 548, 573
komşum, 234, 268, 547, 562, 573, 579
komu, 526, 535
kopel, 507, 517
koraş, 419, 436
koyunum, 449, 456, 654, 655
kozak, 507, 517
kozı, 13, 15, 67, 69, 71, 72, 73, 75, 84, 85
köftehor, 143, 149, 171, 175, 208, 209, 626, 637
kök böri, 67, 69, 94
kömür gözlüm, 674
köpek, 637
köroğlu, 33, 163, 165, 304, 316
köşek, 379, 383
köylüm, 233, 252
köyveni, 304, 316
kraliçem, 303, 449, 452, 674
kro, 35, 675
kuçça, 360, 367
kuçkam, 335, 352
kul olduğum, 319, 322, 658, 659
kuli, 360, 365
kulunum, 135
kumralım, 449, 463, 674
kunçuyum, 60, 77, 78
kurban, 58, 108, 111, 118, 143, 149, 154, 159, 188, 192, 200, 205, 216, 221, 222,

233, 235, 248, 261, 276, 283, 290, 303, 304, 319, 322, 323, 334, 346, 347, 417, 430, 449, 458, 460, 474, 486, 494, 548, 560, 566, 606, 609, 614, 642, 658, 659, 667, 681
kurban olduğum, 217, 261, 303, 334, 346, 449, 460, 475, 486, 494
kurbanım, 234, 235, 450, 472, 580, 585, 681
kurdum, 171, 173, 214
kurtdede, 373, 374
kuşum, 234, 259, 303, 310, 334, 356, 449, 456, 463, 654, 655, 674
kut, 69, 71, 73, 94
kutana, 301, 302
kutça, 360, 365
kuzen, 301, 391, 394, 396, 675
kuzenim, 234, 258, 386, 390
kuzeylim, 236, 269, 549, 574
kuzi, 675
kuzika, 675
kuziş, 35, 675
kuzucuğum, 334, 338, 484
kuzularım, 385
kuzum, 13, 127, 129, 135, 143, 148, 154, 158, 162, 171, 173, 176, 177, 188, 192, 200, 207, 208, 214, 216, 220, 221, 225, 228, 230, 233, 247, 251, 259, 265, 273, 283, 294, 296, 303, 310, 321, 324, 334, 341, 345, 347, 350, 356, 359, 370, 379, 382, 385, 417, 418, 428, 439, 443, 448, 449, 450, 454, 457, 459, 469, 517, 542, 548, 567, 572, 607, 618, 620, 654, 655
kuzum kişi, 127, 129
küçüğüm, 359, 363, 449, 463, 507, 523, 595
küçük, 11, 12, 34, 44, 59, 64, 83, 88, 90, 95, 122, 127, 137, 147, 173, 176, 182, 186, 216, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 225, 226, 231, 232, 233, 238, 240, 249, 251, 257, 261, 264, 271, 273, 274, 278, 283, 298, 303, 307, 334, 336, 341, 344, 353, 358, 359, 360,颔361, 368, 371, 386, 388, 392, 406, 418, 432, 441, 442, 444, 446, 448, 449, 452, 470, 474, 475, 476, 479, 480, 492, 497, 498, 503, 504, 506, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 529, 545, 546, 547, 548, 576, 579, 580, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 607, 622, 625, 627, 629, 630, 631, 632, 633, 639, 641, 642, 647, 652, 653, 661, 664, 666, 668, 670, 680
küçük adam, 507, 520, 590, 593
küçük bey, 216, 234, 474, 492, 519, 545, 546, 592
küçük beyciğim, 216, 641, 642
küçük efendi, 218
küçük hanım, 176, 217, 235, 278, 298, 334, 475, 504, 521, 524, 576, 580, 585, 587, 594, 595, 626
küçük kurbağam, 674
küçük tospağam, 675
küçük yaramaz, 474, 512
küçükağa, 367
küçükana, 401, 406
külhani, 143, 149, 164, 169, 171, 175, 208, 209, 419, 474, 488, 526, 530, 626, 638
künkeyem, 80, 81, 82

L

lala, 100, 138, 151, 192, 225, 360, 370, 536
lalacığım, 140, 142
lan, 25, 27, 235, 250, 273, 334, 337, 417, 418, 427, 448, 640, 671, 673
lele, 325, 329
leleş, 329, 360, 367
len, 25, 379, 381, 417, 427, 634
lorik, 507, 517
Lütfiye Hanımcım, 305

M

madam, 217, 223, 284, 292, 476, 496, 549, 570, 607, 622, 682
mağsım, 507, 518
mahbûbe, 121
mahbûbum, 120, 121
mahbup, 120, 121, 584
mahdum, 122, 123, 135, 283, 288, 606, 615
majeste, 239, 240
mâlik, 95, 97
mama, 392, 396
mami, 35, 675
mancirik, 507, 518
mangof, 508, 524
manolyam, 303, 309, 652, 653, 674
maralım, 475, 498, 654, 655
marsık, 163, 208, 210, 215
maskara, 208, 210, 507, 523, 625, 638
maskot, 675
masumum, 507, 520
maşer, 262
ma'şûka, 121
matmazel, 549, 576
mavişim, 674
maya, 5, 15, 334, 350, 356, 498, 654, 655

mayam, 654, 655
maymun, 469, 529, 625, 626, 637, 638, 655
Mazlume Hanım, 269
medik, 507, 518
meleğim, 176, 180, 208, 215, 301, 303, 312, 334, 344, 346, 356, 357, 379, 384, 385, 418, 444, 449, 461, 475, 499, 659
melek, 65, 295, 379, 449, 461, 619, 659
melik, 95, 97
melike, 109, 137, 140
melikümüz, 95, 97
melik-zâdemiz, 95, 97
Memed Ef*e*, 144, 171
Memet Beşe, 144, 172
memur hanım, 278
mendah, 411, 416
menekşem, 449, 455, 652, 653
mercanım, 449, 461, 657
merik, 235, 255, 549, 563
Meryemce Bacı, 270
meslekdaşım, 253, 417, 433
meslektaşım, 233, 253, 433
meşe büken, 154, 160, 200, 205, 208, 210
mevlâna, 95, 97, 547, 561
mınna, 360, 368
mihribanum, 95, 99
mimi, 392, 396
mini mini hanım, 368
miniciğim, 475, 500, 595
minik, 259, 330, 345, 475, 500, 512, 591, 595, 654
minimini, 463
miniminim, 334, 347
minnacığım, 674
minnoş, 35, 475, 500, 512, 673, 675
minnoşum, 332, 674
mirim, 13, 233, 253, 291, 417, 433, 548, 560, 614
mirim efendim, 548, 560
mirzam, 137, 138
monşer, 14, 235, 240, 549, 555, 559
Monşer Nihat, 237
moruk, 16, 35, 111, 143, 150, 154, 160, 185, 187, 188, 193, 200, 205, 208, 249, 290, 430, 525, 533, 597, 601, 614, 626, 638, 675
moza, 507, 518
Mösyö Simon, 237
muhibbem, 234, 267, 418, 444
Muhsine Kadın, 270, 575
muhtarım, 35, 675
muhterem, 154, 160, 200, 205, 581
munna, 325, 329
Murat Bey, 236
Mustafa kardaşlık, 256
mübarek, 233, 253, 320, 417, 433, 561, 626, 631, 639, 668
müdür, 8, 42, 225, 234, 240, 258, 286, 417, 422, 485, 543, 555, 610, 641
Münzile Karı, 152, 195
Müslüman, 13, 86, 96, 126, 234, 253, 283, 292, 324, 417, 433, 526, 538, 562, 606, 615, 626, 638

N

namussuz, 625, 639
nar tanem, 674
narinim, 314, 463
nazarım, 475, 486
nâzenin, 120, 121
nâzenîn, 109
nazeninim, 176, 179, 208
nazlıbey, 400
nazlım, 176, 179, 181, 234, 267, 334, 353, 418, 444, 449, 453, 463, 674
nene, 401, 406, 543
nenem, 377
netirge, 379, 383
nevcik, 383
nevcivanım, 303, 314, 450, 472
nevçır, 379, 383
neve, 379, 383
neybe, 137
nigar, 109, 127
nigâr, 95, 100, 109, 120, 121, 122, 123, 125, 127, 130
nigârîn, 126
nigarum, 109, 134
nine, 100, 164, 167, 301, 324, 372, 375, 376, 377, 378, 401, 406, 411, 415, 525, 540, 543, 597, 603, 604, 605, 606, 647, 649
Nine, 331, 376, 378, 538, 542, 543, 648
nine hatun, 597, 606
nineciğim, 11, 324, 331, 375, 377, 400, 403, 411, 415, 525, 540, 543, 597, 604, 647, 650
Nineciğim, 331, 377, 538
ninem, 11, 234, 263, 272, 375, 377, 379, 380, 418, 442, 447, 496, 633, 647, 650, 662, 667, 668
ninemiz, 525, 539, 647, 650
nini, 507, 518
ninnoşum, 449, 456, 463
nişanlım, 449, 465, 473
noktam, 473
nonoş, 234, 235, 268, 303, 314, 418, 444, 673, 681

nonoşuım, 675
nonoşum, 16, 235, 303, 304, 314, 323, 332, 449, 463, 673, 681, 682
nöger, 419, 437
nöker, 401, 406
nur tanem, 312, 358, 461
nur-ı aynım, 176, 178, 180, 188, 192, 193, 233, 248, 334, 352, 359, 450, 471, 548, 560, 658, 659
nur-ı didem, 116, 135, 143, 148, 149, 171, 174, 215, 303, 312, 449, 460, 560, 658, 659
nûr-ı didem, 112, 113, 117
nurtopum, 312, 461
nuruaynım, 475, 486
nurum, 334, 337, 339, 352, 554

O

odaşık, 419, 436
og(u)lum, 112
oglan, 122, 123, 125, 127, 128, 130, 182, 183, 197, 198
oglanım, 80, 81
oglanum, 112, 113, 122, 123
oglum, 80, 81, 89, 93, 107, 112, 133
ogul, 62, 67, 68, 71, 72, 73, 74, 84, 85, 93, 95, 98, 109, 112, 113, 114, 122
ogunduruk, 379, 383
oğ(u)lum, 191, 386, 390
oğlan, 141, 164, 168, 182, 185, 225, 228, 233, 246, 259, 262, 283, 288, 334, 337, 340, 342, 343, 359, 362, 406, 417, 427, 439, 468, 474, 476, 483, 507, 517, 520, 547, 567, 569, 580, 584, 588, 590, 606, 612, 653, 664
Oğlan, 141, 228, 341, 407, 468, 478, 483, 489, 514, 517, 552
oğlancığım, 334, 343
oğlanların şahı, 379
oğlum, 10, 35, 60, 81, 88, 89, 135, 140, 141, 143, 147, 154, 157, 173, 188, 191, 200, 203, 214, 225, 227, 228, 229, 233, 244, 258, 278, 279, 281, 283, 293, 300, 303, 319, 333, 336, 342, 347, 359, 361, 390, 406, 407, 408, 417, 425, 438, 450, 468, 474, 475, 478, 481, 482, 483, 484, 486, 493, 494, 506, 510, 545, 546, 548, 580, 581, 582, 588, 589, 592, 617, 647, 650, 668, 675, 686
oğlusu, 8, 334, 337, 661, 663, 679
oğor, 419, 436
oğul, 13, 26, 27, 89, 112, 114, 123, 135, 154, 157, 164, 168, 182, 184, 200, 203, 225, 227, 334, 335, 339, 340, 342, 386, 390, 417, 425, 474, 475, 481, 493, 495, 506, 510, 580, 581, 647, 650, 668, 682, 699
Oğul, 112, 173, 341, 477
oğulbalı, 379, 383
oğulcan, 474, 481
oğulcuğum, 334, 336, 342, 474, 475, 481, 493
oğuş, 508, 518
ohşagu, 90
ôl, 335, 341
ola, 105, 109, 134, 255, 454, 549, 563, 605
olm, 35, 675, 686
omuzdaş, 102, 154, 161, 200, 206, 233, 417, 434, 580, 584
omuzdaşım, 253
omuzdaşlarım, 253, 434
Onbaşı, 420
ortağım, 233, 253, 401, 403, 404, 547
ortak, 1, 7, 17, 35, 49, 55, 56, 61, 233, 253, 292, 300, 360, 401, 403, 404, 405, 406, 417, 419, 434, 435, 436, 450, 506, 562, 580, 616, 676
oymak, 301, 302

Ö

ögücüm, 77, 78
ögüçüm, 79, 80
ögüçümüz, 79, 80
ögükeyem, 79, 80
ögükkeyem, 80, 81, 82
ögüküküm, 83
ögüküm, 80, 81, 82
öğe, 325, 333
öğretmen, 8, 47, 56, 274, 278, 493, 553, 557
öğür, 419, 437
öğüş, 383
ök, 62, 71, 325, 333
Ömer Abi, 397
Ömer Kardaş, 387
ömrüm, 140, 142, 143, 149, 171, 174, 208, 215, 303, 311, 313, 449, 461, 658, 659
ömrümün varı, 176, 178, 208, 215, 449, 461
ördeğim, 303, 321, 654, 655
özel ad (ı/u)n / n(ı/u)n) + karısı, 661
özel ad + emmisi, 661
Özel Ad + olacak, 639
özel ad'(ı/u)n / n(ı/u)n oğlu, 661
özel ad'(I/U)n / n(I/U)n + teberiği, 661
özel ad'(ı/u)n / n(ı/u)n avradı, 661
özel ad'(ı/u)n / n(ı/u)n kardaşı + özel ad, 661
özel ad'(ı/u)n / n(ı/u)n yavrusu, 661

Özel Ad'(I/U)n/n(I/U)n yavrusu, 521
özkeyem, 79, 80
özü, 419, 437
özüm, 63, 73, 74, 419, 437

P

pabaciğum, 146, 191
paci, 360, 370
paçi, 508, 524
padişah, 95, 97, 138
padişahım, 95, 97, 137, 138, 334, 341, 508, 509, 682
padişahumuz oglı, 95, 98
palas, 507, 518
palazım, 350, 654, 655
palikarya, 476, 581, 584
pampır, 526, 535
pampican, 675
pamuğum, 525, 537, 674
pamuk helvam, 674
panpa, 35, 434, 675
papam, 494, 655
papatyam, 310, 455
papiş, 375, 378
pasaklı, 626, 639
pası, 508, 524
paşa, 35, 47, 95, 98, 144, 172, 216, 218, 278, 303, 306, 325, 329, 348, 399, 406, 407, 411, 413, 430, 460, 492, 495, 548, 592, 625, 630, 680
Paşa, 97, 98, 115, 138, 145, 150, 168, 184, 219, 237, 245, 255, 262, 275, 306, 317, 337, 339, 341, 349, 352, 369, 399, 407, 435, 445, 458, 488, 505, 514, 570, 627, 630, 669, 690, 692, 698
paşa kumandan, 216, 218
paşa sultan, 95, 98
paşacık, 234, 262, 548, 570
paşaların paşası, 625, 630
paşam, 216, 219, 221, 233, 241, 257, 274, 276, 283, 293, 334, 336, 341, 342, 417, 423, 476, 492, 508, 509, 525, 528, 548, 566, 589, 592, 597, 598, 607, 617, 625, 630, 641, 642
paşazade, 555
paşazadem, 216, 341
patı, 507, 518
patron, 216, 219, 225, 632
peder, 35, 111, 198, 199, 214, 283, 288, 324, 326, 327, 373, 411, 412, 413, 525, 530, 531, 532, 597, 602, 606, 612, 647, 650
peder efendi, 411, 525, 531
pederim, 164, 167, 185, 187, 324, 326, 327, 525, 531
pehlivan, 101, 103, 106, 107, 118, 122, 123, 125, 126, 131, 133, 233, 241, 334, 336, 417, 423, 480, 509, 547, 589
Pehlivan, 100, 101, 118, 336, 551, 578
pehlivanım, 140, 141, 182, 183, 188, 190, 233, 241, 397, 417, 423, 474, 480, 507, 509, 589
peri, 15, 215, 303, 313, 449, 461
pındik, 476, 502
pırlantam, 154, 159, 200, 205, 208, 215, 313, 461, 657
pıro, 35, 675
pıtırcığım, 675
pideciğim, 334, 351
pilicim, 303, 310, 654, 655
pinpon …, 674
pipi, 392, 396, 507, 518
pirim, 283, 606, 616
pirimiz, 525, 534
pirpirim, 526, 535
pişo, 379, 382, 655
pofuduğum, 674
pohni, 526, 535
pompişim, 16, 334, 340, 674
ponçiğim, 16, 35, 675
ponçik, 35, 675
ponpiş, 35, 675
ponpişim, 35, 675
popi, 35, 675
prenses, 67, 217, 224, 225, 303, 307, 334, 348, 475, 504, 521, 570, 594
prensesim, 303, 307, 449, 452, 507, 524
prensim, 341, 675
puli, 338, 508, 518
pulika, 507, 518
püserim, 143, 147, 171, 173, 214, 668

R

rafığım, 253, 417, 434, 441
rafık, 434, 562, 616
Ramazan Ağabey, 365
refika, 234, 268, 309, 418, 445
refikam, 303, 309
refikim, 143, 151, 171, 175, 233, 253, 417, 434
reis, 110, 233, 241, 286, 417, 423, 507, 525, 547, 555, 610, 686
Reis, 256, 509, 527, 564
reyhanım, 449, 455, 652, 653
reyiz, 35, 675, 686

ruhum, 176, 180, 181, 208, 212, 215, 233, 249, 267, 303, 312, 313, 334, 346, 417, 418, 444, 449, 450, 461, 472, 548, 572, 658, 659, 670

S

sabadaş, 419, 437
sabı, 507, 518
sabî, 198
Sabit Beyağabey, 259
Sabri Ağbey, 256
safa, 146, 258, 360, 372, 567
Safiye Kadıncığım, 262
sağdıcım, 233, 254, 548, 562
sağdıç, 233, 254, 417, 434, 547, 562
sahibkıran, 95, 98, 137, 138
sakallı, 154, 162, 200, 207, 215, 488, 597, 598, 660, 700
Salih Reis, 256
sarı, 233, 246, 250, 427, 430, 454, 473, 494, 505, 639, 660, 669
say, 419, 437
sefgilim, 35, 675, 686
seğirdici, 419, 437
Selver Hatun, 269, 575
serçem, 351, 454, 654, 655
Sermet Amca, 387
serserim, 675
server, 100, 101, 109, 110, 118, 120, 137, 139, 423
sevdalım, 449, 465
sevdam, 303, 313, 658, 659
sevdiceğim, 303, 315, 323, 451, 465
sevdiğim, 64, 176, 178, 303, 315, 449, 450, 451, 456, 460, 464, 465, 473, 475, 485, 527, 645
sevgili, 29, 61, 63, 81, 82, 84, 110, 235, 248, 258, 315, 333, 390, 435, 436, 449, 450, 458, 465, 466, 474, 513, 529, 580
sevgilim, 12, 234, 268, 303, 304, 315, 316, 323, 334, 358, 359, 418, 445, 449, 450, 451, 465, 466, 469, 474, 670, 674
sevik, 419, 437
seydi, 143, 145, 188
seydî, 145, 189, 190
seyyid, 95, 98, 106, 107, 110, 124, 131, 133, 423
seyyide, 95, 99
seyyidim, 109, 110, 417, 423
sıddık, 109, 110
sıgun, 13, 67, 69, 94
sığar, 419, 437
sığva, 476, 491
sıpa, 15, 334, 338, 508, 655
sıpacığım, 334, 338, 654, 655
sırma saçlım, 334
Sırrı Beycim, 317
siddi, 236, 269, 549
silahdar, 140, 141, 225
silig, 62, 64, 67, 70
silik, 360, 371
sincabım, 65, 654, 656
sista, 35, 675, 686
sitti, 392, 396
sofi, 597, 598
sohyen, 235, 255, 549, 563
soldiç, 419, 445
soyha, 334, 527
sultan, 303, 319, 320, 324, 331, 379, 475, 625
Sultan, 61, 104, 105, 131, 184, 305, 329, 477, 531, 627, 694, 699
sultanım, 13, 95, 98, 99, 106, 107, 131, 133, 137, 138, 140, 143, 146, 154, 155, 176, 177, 180, 188, 190, 216, 219, 233, 241, 303, 307, 319, 322, 379, 384, 385, 418, 447, 449, 453, 475, 492, 496, 499, 510, 548, 555, 606, 610, 641, 642
sultanum, 14, 98, 99, 125
sultanumuz, 95, 98
sultanumuz oglı, 98
sunam, 379, 385, 475, 499, 654, 656
sümbülüm, 310, 449, 455, 652, 653
sümüklü, 359, 625, 639
Süreyya Enişte, 397
sürmelim, 303, 314, 334, 358, 449, 456, 463, 660
sütnine, 325, 525, 539, 543
süzük, 63, 71, 73

Ş

şah, 95, 98
şahanım, 379, 382, 656
şahbazım, 163, 167, 450, 469, 472, 653, 656
şahım, 137, 138, 143, 146
şahıs, 5, 8, 34, 36, 41, 46, 48, 51, 53, 58, 59, 80, 102, 103, 105, 131, 132, 143, 164, 171, 208, 233, 303, 333, 359, 378, 417, 597, 645, 654, 657, 658, 661, 679, 680
Şahin Efendi, 236
şahinim, 450, 469, 475, 484, 580, 583, 653, 656
şahum, 419, 437
şalak, 508, 518
şalakman, 476, 491

şaplak, 476, 491
şapşik, 16, 35, 675
şapşirik, 675
şaşkın, 194, 625, 639
şebeğim, 675, 686
şebek, 469, 656
şebelek, 675
şehbazım, 140, 143, 148, 182, 183, 184, 189, 194, 197, 214, 475, 484
şehbâzım, 142, 192, 197, 283, 289, 606, 613
şehlevendim, 143, 150, 171, 175, 472
şekerciğim, 359, 362, 656
şekerim, 12, 43, 176, 177, 215, 233, 235, 247, 260, 265, 266, 283, 289, 296, 303, 311, 314, 321, 334, 351, 359, 362, 392, 417, 418, 428, 439, 443, 445, 449, 450, 457, 458, 470, 475, 477, 485, 499, 507, 517, 522, 548, 559, 568, 572, 595, 596, 606, 607, 613, 621, 656, 681, 682
şekerparem, 303, 311, 450, 470, 656
Şerfe Bacı, 261
şevketmeap, 137, 139
şeytan, 507, 513, 625, 639
şeytan çekici, 507, 513
şımarığım, 674
şımarık, 626, 639
şimbidi, 507, 518
şimbilli, 508, 524
şirinim, 314, 463

T

tada, 360, 368
tadım, 360, 372, 674
Tahir'im, 179, 210
tanrı kulı, 103, 105
Tanrı kulı, 106, 107, 108, 131, 133
Tanrı kulu, 100, 103, 125, 126, 132
Tatar Ahmed, 145, 150
tatı, 130
tatlı belam, 674
tatlım, 303, 311, 321, 334, 345, 359, 379, 382, 385, 449, 457, 475, 497, 499, 596, 656
tatliş, 35, 675
tavşan, 450, 469, 654, 656
tavşanım, 58, 450, 469, 470, 654, 656, 675
taya, 325
taydaş, 419, 437
tayfa, 225, 301, 302
taze, 313, 475, 476, 490, 491, 500, 502
tekem, 334, 338, 379, 382, 653, 656
teküllü, 451, 466
telli, 451, 466, 640
tengrikenim, 79
tengrim, 67, 70
terelelli, 208, 209, 210
teta, 396
tete, 392, 396
teyze, 2, 11, 44, 234, 300, 385, 386, 392, 393, 394, 395, 396, 400, 402, 404, 525, 526, 536, 539, 540, 544, 597, 605, 606, 607, 626, 628, 647, 650, 661, 681, 683, 707
Teyze, 391, 393, 394, 395, 396, 538, 648
teyze hanım, 526, 544, 597, 606
teyze oğlu, 301, 417, 425
teyzeciğim, 11, 392, 393, 394, 400, 402, 525, 539, 597, 605, 647
teyzem, 11, 525, 540, 543, 592, 643, 647, 650, 685
teyzemin kızı, 392, 394
teyzemin oğlu, 234, 244, 386, 387, 390
teyzesi, 234, 263, 385, 418, 442, 661, 663
teyzoş, 35, 675
Tezel Hala, 392
tıpış tıpışım, 675
tifil, 491, 502
tilki, 635, 656
tille, 507, 518
tohma, 476, 492
tombulum, 334, 347, 660
tomurcuğum, 449, 455, 652, 653, 674
tonga, 5, 67, 69, 71, 72, 73, 75, 84, 85, 88, 89, 94
tontiş, 35, 675
tonton, 179, 255, 375
tontonikom, 303, 323, 674
tontonum, 176, 181, 208, 213, 234, 303, 314, 325, 328, 332, 334, 340, 347, 352, 449, 450, 464, 473, 475, 495, 593, 660, 674, 675
tontoroş, 507, 518
top eğricem, 359, 652, 653
toprağım, 254, 290, 434, 560, 614
topuklu, 236, 269, 549, 574
toraman, 233, 250, 345, 547, 561, 660
toramanım, 233, 250, 334, 345, 547, 561, 660
toraşan, 507, 518
toroş, 419, 437
torum, 508, 518
torun, 300, 379, 383, 386, 392, 396, 681
tosun …, 656
tosunların tosunu, 379, 382, 656
tosunum, 208, 213, 214, 216, 222, 233, 247, 301, 334, 338, 345, 379, 382, 450, 470, 474, 475, 479, 481, 484, 494, 495, 507, 511, 547, 558, 567, 580, 583, 585, 590, 653, 656

toy, 233, 250, 417, 431, 491, 625, 640
töngemen, 507, 519
töngül, 508, 524
töreme, 379, 383
törenti, 507, 519
tözünler oglı, 87, 88
tözünüm, 67, 70, 71, 73, 75, 77, 78, 84, 87, 90, 91, 94
tufur, 379, 383
tula, 507, 519
tulla, 360, 372
tuna, 507, 519
tur, 62, 476, 492
turnam, 654, 656
tutaj, 476, 502
tutu, 392, 396
tuzak, 87, 88
tuzakı, 87
tuzum, 674
tüccar, 144, 183
tüñürüm, 77
Türkan Hanım, 401
Türkan Hanımefendiciğim, 261
tüysüz, 625, 640
tüzüm, 94
tüzün, 62, 94

U

uba, 563
ufacığım, 674
ufaklık, 507, 508, 512, 591
ula, 154, 158, 200, 203
ulan, 25, 185, 233, 246, 338, 453, 474, 484, 513, 534
ulıç, 80, 82, 83
uluca, 325, 329
ulug, 60, 62, 63, 67, 68, 70, 71, 73, 74, 78, 79, 85
unur, 64, 67, 71
urı, 71, 72, 73, 74, 84, 85, 88, 89
Uruz, 112, 113
usta, 192, 216, 219, 234, 241, 286, 294, 423, 547, 555, 597, 599, 607, 610, 617, 618, 680
ustacığım, 510
ustam, 234, 241, 417, 423, 610
uşacuklar, 198
uşağım, 154, 225, 228, 233, 244, 417, 426, 474, 481
uşağum, 157, 200, 203
uşak, 35, 226, 228, 233, 235, 244, 255, 294, 334, 342, 481, 502, 507, 510, 547, 557, 580, 582, 606
uşaklar, 244, 557, 582
Uşun Koca oglı, 101, 125
uva, 325, 329
uye, 360, 371

Ü

üle, 25, 235, 255, 563
ülle, 507, 519
Ümmü'nün kardaşı, 256
üstad, 60, 100, 103, 118, 120, 474, 487, 562, 616
üstadım, 233, 254, 417, 434, 548, 562, 563, 616
üstadımız, 534
üstat, 71, 233, 254, 417, 434, 548, 562
üzüm gözlüm, 674

V

vahın, 325, 329
Vali Paşa, 219
valide, 110, 112, 164, 168, 171, 186, 188, 198, 200, 214, 324, 331, 332, 375, 377, 411, 526, 543, 597, 605, 647, 650, 651, 683
valide efendi, 188
valide hanım, 324, 416, 526, 544, 597, 647
valide hanımefendi, 416, 544, 651
valideciğim, 324, 331, 375, 377, 525, 539, 543, 647, 651
validem, 324, 331
vanda, 507, 519
vatandaş, 225, 229, 233, 278, 280
veledi, 122, 123
velet, 35, 182, 184, 197, 198, 342, 343, 474, 489, 588, 592, 675
velinimet, 216, 220, 222, 233, 303, 322, 324, 327
velinimetim, 167, 215, 216, 220, 225, 324, 327, 328, 334, 339, 399, 492, 525, 532, 548, 560, 644
vezir, 27, 69, 137, 138, 398
vezirim, 140, 141
voa, 325, 329

Y

yahu, 25, 28, 155, 201, 235, 255, 291, 304, 316, 502, 615
yâhû, 143, 151, 163, 165, 189, 194, 303, 315
yâhûcuğum, 303, 315
yâhûcuk, 176, 182
Yahudi, 13, 97, 122, 150, 182, 192, 193, 239, 287, 553

Yahya anası, 124
yakışıklım, 675
yalancık, 545, 546
yamız, 419, 437
yanarçırağı, 451, 466
yâr, 118, 119, 143, 149, 189, 193, 466, 672
yaramaz, 33, 334, 340, 347, 358, 440, 506, 507, 512, 515, 520, 593, 625, 640
yâren, 100, 102, 118, 119, 233, 249, 547, 560
yârenim, 233, 249, 547, 560
yârim, 450, 466, 474
Yasef'in oğlu, 182
yavaşım, 77, 78, 80, 81, 91, 92, 94
yavru, 156, 338, 341, 342, 354, 379, 382, 449, 453, 474, 475, 482, 493, 508, 517, 523, 588, 592, 655
yavru ceylanım, 674
yavru kuş, 508, 511, 590
yavrucak, 342, 343, 507, 515, 519, 593
yavrucuğum, 83, 233, 244, 245, 259, 342, 343, 354, 417, 426, 438, 449, 450, 453, 468, 504, 580, 586, 596, 625, 631, 647, 651, 652, 653, 668
yavrum, 13, 35, 80, 81, 143, 147, 163, 164, 168, 176, 177, 182, 185, 189, 191, 208, 213, 232, 233, 244, 250, 259, 264, 278, 279, 281, 282, 301, 303, 307, 309, 310, 320, 333, 335, 337, 339, 340, 341, 342, 349, 352, 354, 359, 360, 361, 379, 380, 382, 383, 384, 392, 406, 410, 417, 418, 424, 426, 431, 438, 442, 449, 450, 453, 455, 460, 462, 466, 468, 474, 475, 482, 492, 493, 497, 498, 507, 510, 513, 519, 521, 522, 548, 580, 582, 587, 589, 593, 594, 625, 631, 647, 651, 664, 667, 668, 685
yavrumun yavrusu, 379, 380, 661, 662
yavruş, 259, 450, 668
yavruşum, 674
yeğen, 233, 245, 301, 386, 390, 391, 392, 395, 426, 474, 482, 548, 557, 580, 582, 647, 651, 669
yeğenim, 154, 157, 200, 203, 214, 233, 245, 386, 390, 397, 474, 482, 647, 651, 669
yekke, 526, 541
Yekta Hanım, 348
yenge, 217, 224, 235, 236, 269, 272, 273, 300, 395, 400, 401, 403, 404, 405, 406, 448, 526, 548, 549, 577, 647, 651, 681
Yenge, 273, 401, 403, 404, 405, 406, 542, 571, 579, 648
yenge kadın, 571, 579
yengeciğim, 235, 272, 549, 577
yengem, 400, 403, 497, 647, 651, 662
yengemiz, 400, 403
yezne, 397, 400
yıldızım, 249, 303, 313, 334, 352, 451, 461, 560, 674
yigidim, 120, 122
yigidüm, 109, 110, 127, 129
yigit, 71, 73, 99, 103, 104, 106, 107, 120, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 132, 133, 473
yiğen, 245, 426, 482, 557, 669
yiğenim, 157, 245, 399, 669
yiğidim, 62, 182, 183, 184, 197, 283, 290, 303, 322, 323, 334, 339, 340, 347, 379, 383, 450, 473, 474, 475, 488, 495, 533, 580, 585
yiğit, 33, 67, 69, 70, 72, 75, 79, 85, 89, 102, 106, 126, 132, 225, 228, 262, 283, 285, 287, 290, 294, 337, 347, 450, 473, 474, 475, 476, 488, 490, 491, 495, 508, 512, 530, 549, 563, 569, 580, 583, 591, 606, 614, 619
yini, 397, 400
yoğrum, 474, 482
yoldaş, 100, 102, 118, 119, 143, 145, 148, 151, 188, 192, 193, 233, 254, 283, 290, 304, 317, 359, 363, 417, 419, 432, 434, 547, 560, 606, 614
yoldaşım, 100, 102, 147, 173, 202, 233, 251, 254, 283, 290, 417, 434, 449, 459, 474, 486, 547, 560, 606, 614, 658, 659
yoldaşum, 102, 118, 119
yoluna öldüğüm, 216, 222, 644
yonuz, 563
yosma, 449, 464, 475, 500, 664, 685
yosmam, 176, 181, 234, 267, 303, 314, 418, 444, 449, 464, 625, 640, 670
yumağım, 64, 335, 353, 450, 682
yumma, 410
yumurcak, 164, 169, 197, 198, 334, 347, 353, 358, 379, 383, 385, 507, 512, 520, 588, 591, 593
Yusuf Dayı, 227
yüzbaşım, 216, 219

Z

zabuk, 563
zağlı, 507, 519
zalim, 626, 640
zama, 397, 400
zarifim, 314, 464
Zehr'anım Kaadeşim, 262
zevcim, 303, 315, 320
Zeyno, 11, 325, 329, 521, 522, 665, 688

zeytin gözlüm, 33, 674
zeytinim, 335, 339, 379, 382, 682
zıpçıktı, 626, 640
zilli, 625
zobu, 476, 492
Zübeyde Hanım, 329
zümrüt gözlüm, 674

ÖZGEÇMİŞ

Hanife Alkan Ataman, 08.10.1986 tarihinde Ankara'da dünyaya gelmiştir. Ankara Ayrancı Yabancı Dil Ağırlıklı Lise'yi bitirdikten sonra 2004'te Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde lisans eğitimine başlamış, 2008 yılında mezun olmuştur. 2009 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde tezsiz yüksek lisansını tamamlamış, aynı yıl Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başlamıştır. 2010 yılında Muğla Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü'ne akademik personel olarak atanarak Gazi Üniversitesi'nden Muğla Üniversitesi'ne yatay geçiş yapmıştır. 2012 yılında Prof. Dr. Juliboy Eltazarov danışmanlığında "Sovyet-Rus Ekolü Işığında Özbek Türkçesinde Sözcük Türleri Araştırmaları Tarihi" adlı tez çalışmasıyla yüksek lisansını tamamlamıştır. 2011 yılı Eylül ayından bu yana Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak görev yapan Alkan Ataman, İngilizce bilmektedir.

Temel ilgi alanları Türk dili, Yeni Türk dili, Çağdaş Türk lehçeleri, dilbilim ve sözcük türleridir.

İletişim Bilgileri:

E-posta: hanifealkan_24@hotmail.com, hanife.alkan@omu.edu.tr

Bildiriler/Yayınlar:

Makaleler:

Alkan, Hanife (2012). "Lehçeler Arası Aktarmalarda Yalancı Eş Değerler Sorunu (Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi-Yeni Uygur Türkçesi Fiil Örneği)". *Turkish Studies*, 7(4), 671-688.

Alkan, Hanife (2013). "Dîvânu Lugâti't Türk'te İnsanlar İçin Kullanılan Niteleyiciler". *Turkish Studies*, 8(9), 561-577.

Bildiriler:

Alkan, Hanife (2014). "Fakir Baykurt'un Üçlemesi (Yılanların Öcü, Irazca'nın Dirliği, Kara Ahmet Destanı)'nde Kişilere Yönelik Gönderimlerde Kullanılan Metaforlar". *II. Genç Akademisyenler Sempozyumu* (Tam Metin Bildiri), Ankara: Gazi Üniversitesi.

Alkan Ataman, Hanife (2016). "Tanzimat'tan Milli Edebiyat'a Kadınlara Yönelik Kullanılan Hitaplar". *V. Uluslararası Canik Sempozyumu: Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın* (Tam Metin Bildiri), Samsun.

Alkan Ataman, Hanife (2016). "İspanya ve Türkiye Dil Politikası". *I. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi-İnsan ve Toplum Bilimleri* (Tam Metin Bildiri), İspanya.

Kitap Tanıtımı:

Alkan, Hanife (2014). "Serkan Şen-Eski Uygur Türkçesi Dersleri, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 240 s., ISBN 978-605-4921-04-1", *Turkish Studies*, 9/6, 1225-1227.

Alkan Ataman, Hanife (2017). “Serkan Şen-Eski Türkçenin Deyim Varlığı Adlı Eser Üzerine”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi (TEKE)*, 6/3, 1945-1949.